

THEOLOGIA
DOGMATICO-SCHOLASTICA
TOMUS TERTIUS

PARTEM SECUNDAM DE DEO PRINCIPIO ET FINE CREATURARUM
QUOAD TRACTATUM PRIMUM ET SECUNDUM COMPLECTENS.

JOANNIS BAPTISTAE GENER S. J.

THEOLOGI HISPANI

THEOLOGIA

DOGMATICO-SCHOLASTICA

PERPETUIS

PROLUSIONIBUS POLEMICIS HISTORICO-CRITICIS

NECNON

SACRAE ANTIQUITATIS MONUMENTIS

ILLUSTRATA

TOMUS TERTIUS

PARTEM SECUNDAM DE DEO PRINCIPIO ET FINE CREATURARUM

QUOAD TRACTATUM PRIMUM ET SECUNDUM COMPLECTENS.

ROMAE MDCCLXXI.

IN TYPOGRAPHEO S. MICHAELIS AD RIPAM.

SUMTIBUS VENANTII MONALDINI BIBLIOPOLAE IN VIA CURSUS
ET PAULLI JUNCHI TYPOGRAPHI.

PRAESIDIBUS ADPROBANTIBUS.

ADPEN-

D. M
PRINCIPIO . AC . FINI . CREATORVM
THEOLOGIAE . COMMENTARIVM
DOGMATICO-SCHOLASTICVM
HISTORICO-POLEMICVM
ANTIQVARIVM
DE . DEO . PRINCIPIO
AC . FINE CREATORVM
ROMANI . EDITORES
VENANT. MONALDINIVS
ET . PAVLL. IVNCHIVS
IN . TESTIMONIVM . ORTHODOXIAE
L. L. M. DEDICARVNT
SEDENTE . CLEM. XIV. P. M
IND. IV

LAURENTIUS RICCI

Praepositus Generalis Societatis Jesu.

Cum Opus, cui titulus, *Jo. Baptistae Genèr S.J. Theologia Dogmatico-Scholastica, perpetuis Prolusionibus Polemicis Historico-Criticis, necnon sacrae Antiquitatis Monumentis illustrata*, aliquot ejusdem Societatis Theologi recognoverint, & in lucem edi posse probaverint, facultatem facimus, ut typis mandetur, si iis, ad quos pertinet, ita videbitur. Cujus rei gratia has literas manu nostra subscriptas, & sigillo nostro munitas dedimus.

Romae die 23. Octobris 1765.

Laurentius Ricci.

Loco ✠ Sigilli.

ADPROBATIONES.

JUbente Rmo P. Thoma Augustino Ricchinio S. P. A. M. *Theologiae Dogmatico-Scholasticae* Partem II. a R. P. Jo. Bapt. Genèr S. J. Theologo adornatam ea qua potui sedulitate perlegi. Nihil porro in ea vel fidei, vel moribus christianis repugnans deprehendi. Quin immo hanc Parti primae jam editae ejusdem Theologiae, & quoad soliditatem doctrinae, & quoad copiam eruditionis sacrae ferme omnigenae prorsus consonam animadverti. Quocirca luce publica dignam exsistimo.

Romae ex Aede Immaculatae Conceptionis Kal. Septembr. Anni 1769.

F. Hieremias a Benettis Cappuccinus.

PArtem Secundam *Theologiae Dogm. Schol.* a R. P. Jo. Bapt. Genèr S. J. Theologo laboratam Rmi P. Thomae Augustini Ricchinii S. P. A. M. jussu, quo potui studio perlegi. Nihil autem in ea fidei aut christianis moribus adversum deprehendi; immo potius valde plura, e quibus & in Rempublicam literariam utilitas permagna, & in ipsum Authorem haud levis commendatio subnasci possint. Quamobrem prelo dignam censeo.

Romae 10. Martii 1771. in Collegio SS. Vincentii & Anastasii in Trivio.

Thomas Gabrini C. R. M. S. Theologiae Lector Emeritus, atque in Tusculana Dioecesi Examinator Synodalis.

CUm jubente Rmo Patre Fr. Thoma Augustino Ricchinio Sacri Palatii Apostolici Magistro *Partem Secundam Universae Theologiae Dogmatico-Scholasticae* a doctissimo Viro P. Johanne Baptista Genèr Societatis Jesu Presbytero elucubratam quoad Sacras Antiquitates perlegissem, nihil profecto inter illas animadverti quod bonis moribus, Fideique puritati adversetur; quin immo omnia peropportune adducta fuisse cognovi, ita ut monumenta cujusmodi vel sanctae nostrae Religionis dogmata firment, vel priscam disciplinam inlustrent. Quare typis imprimi posse puto.

Romae ex Aedibus S. Callixti die XXV. Martii MDCCLXXI.

D. Petrus Aloysius Galletti Abbas S. Mariae de Faro Congregationis Casinensis.

IMPRIMATUR,

Si videbitur Reverendissimo P. Magistro Sacri Palatii Apostolici.

Dom. Jord. Patriarcha Antioch. Vicesg.

IMPRIMATUR.

Fr. Thomas Augustinus Ricchinius Sacri Palatii Apostol. Magist. Ordin. Praedic.

CON-

CONSPECTUS

TOMI TERTII.

RELI-

CONSPECTUS

seu

TOMI TERTII.

§. VII.

UNIVER-

UNIVERSAE THEOLOGIAE DOGMATICO-SCHOLASTICAE PARS SECUNDA

DEUS PRINCIPIUM ET FINIS CREATURARUM.

LTERA haec Pars noſtrae Theologiae, rejectis ad Philoſophiam, aliaſque Theologias, tanquam ad ſedes magis proprias, bene multis eorum, quae heic *Angelicus* more ſuo diſputat, Quaeſtiones ſelectiores ac Dogmatico-Scholaſticae magis adcommodas reſolvet, in ternos diſtributa Tractatus, quorum I. de creatione rerum, II. de homine lapſo, III. de fine creaturae rationalis.

TRACTATUS PRIMUS

DE CREATIONE RERUM.

2. EA ſub hoc titulo comprehendimus, quae ſpectant Creationem, cum univerſalem, quam in opificio ſex dierum adſpicimus, tum ſingularem creaturae rationalis, nempe Angeli & Hominis. De primo cuncta fere diſputat Theologia Biblica, ſeu poſitiva ad tria priora capita Geneſeos, itemque nonnulla de ſecunda, plurimum juvante Phyſiologia, itidemque Theologia naturali. Quocirca pauca ſuper iis Theologiae Dogmatico-Scholaſticae ſerio pertractanda ſuperſunt; at plura tamen, nec quidem leviora, Hiſtoriae polemicae, Concordiae fidei & rationis, ſacrae demum Antiquitati.

LIBER PRIMUS

De Opificio ſex dierum.

CAPUT PRIMUM

Praeambula de Deo Creatore.

PROLUSIO POLEMICA HISTORICO-CRITICA

De Erronibus in Deum Univerſi Creatorem.

HISTORIA POLEMICA. 3. PErmultis ex capitibus in Deum, qua unicum totius Univerſi ex nihilo effectorem in tempore, pugnarunt inſipientes plurimi. Et quidem tum ex Ethnicis Philoſophis, tum ex Heterodoxis Chriſti nomen jactantibus, tum ex Rabbinis Judaeis. Et quidem principio

Ex Ethnicis (*)

I. *Philoſophi* Moſe vetuſtiores, aut ipſi, qui natus eſt an. Mundi 2433. forte coaevi, ab nullo Authore Mundum eſſe conditum docuerunt. Contra eos ſuam Geneſeos hiſtoriam Moyſes objecit, quemadmodum teſtari videtur *Philo* Judaeus in Coſmopoeia ſub init. per haec verba „ quidam mundum magis quam mundi creatorem admirantes, „ illum quidem non factum & aeternum adſerunt, Deum vero alto „ in otio degere impie mentiuntur; quum debuiſſent contra hujus qui„ dem ut conditoris & patris admirari potentiam, illum vero non „ praeter modum venerari. At Moyſes tum philoſophiae faſtigium „ adſequutus, tum oraculo de praecipuis naturae arcanis edoctus, animadver-

ADNOTATIO.

(*) PRofecto paucis exponi nequit quantum a vero plerumque Paganiſmus aberrarit in ſtabilienda Mundi geneſi, & quantum ſubinde in ſuis de ipſa geneſi placitis diſcreparint ejuſdem Sophiſtae. Adeo quidem, ſi lucerna fidei abſcedat, plena tenebrarum res eſt, arduiſque difficultatum ſalebris impervia! Juſto ero prolixior, ſi adgrediar fabuloſa quaeque gentilium Philoſophorum, Poëtarumque ſyſtemata expendere, immo & recenſere.

Nonnulla in Proluſionis decurſu pro inſtituto noſtro delibamus: perplura exponunt *Euſeb.* praep. evang. l.1. c.7. ſqq. *Baſil.* in Hexaëm. hom. 1. n. 2. *Ambr.* etiam in Hexaëm. l.1. c. 1. *Laërt.* de rebus Philoſ. *Cudvvorth.* in Syſtem. int. cum *Moſhemii* adnotat. *Stanlei. Brucker. Capaſſ.* in hiſt. Philoſoph; & ii quidem ſinguli ſparſim, ubi de Philoſ. ſyſtem.

Tum *Nat. Alex.* hiſt. vet. Teſt. primae aetatis, art. 3. *Calmèt.* diſſ. de ſyſtem. mundi ex veteri Hebraeorum ſententia, commentario in Ecclicum praefixa, art. 5. plerique demum ſacri Interpretes cum *Corn. A Lapide* in Geneſ. cap. 1. verſ. 1.

Quod vero Pagani Philoſophi atque Poëtae ſuis de mundi origine producendis ſyſtematis, plerumque ex Moſis hiſtoria ſuos irrigarint hortos, ſatis ſuperque liquet ex eorumdem commentariis cum Moſaica Geneſeos hiſtoria collatis; idque poſt veteres Patres luculentiſſime demonſtravit *Huetius* in demonſtr. evang. c. 3. ſqq. Ipſam tamen ſacerrimam hiſtoriam, uti alias plura, nimium deformarunt, ac infinitis propemodum fabulis, Graeci praeſertim, obduxerunt, ut late probat idem Author cap. 8.

„ madvertit duo esse in rebus necessaria; alterum caussam agentem, al„ terum quod ab agente adficitur. (*a*)

II. *Thautus* ille celebratissimus & antiquissimus Theologiae Phoenicum Author, apud *Pseudo-Sanchuniatonem*, quem procudit Porphyrius, rerum omnium principium constituit in aëre tenebricoso, seu vento quodam agitato; vel potius in obscuro, subtilique aëre, tanquam vento vel spiritu; ac in chao, obscura quadam, confusaque in abysso demerso. Et is quidem perplurium Seculorum intervallo, ut ipse commentus est, rerum status, e quo denique, nullo divinitatis interventu, mundus exortus est. (*b*) Ceterum nonnulli apud Eruditos Viros merito suspicantur, Hebraeum aliquem Doctorem systema illud ex Mosis Genesi perperam intellecta procudisse. (*)

III. *Proto-Sophistae Aegyptii* sub III. quoque Mundi Chiliadem duo statuerunt rerum mundanarum principia; omnis boni & generationis unum, omnisque mali & corruptionis alterum. (En tibi originem impiam duorum principiorum, quae jam a primis Ecclesiae Christi cunabulis heterodoxi greges invexerunt) Tum; rerum omnium initium Osiridi seu soli tanquam principio activo, atque Isidi seu lunae tanquam principio passivo, Typhoni demum seu mundo adtribuebant. (*c*)

IV. *Philosophi plerique veteres* rerum creationem, aut productionem, a quovis praejacente subjecto independentem, ut impossibilem inficiati sunt, quibus nempe illud receptum erat ac verissimum, sed perperam intellectum, *ex nihilo nihil fit*. Immo ipsis plerisque familiare fuit, huic fundamento & principio totum systematum suorum longe absurdissimorum aedificium superstruere. Heinc vulgo apud ipsos duo pariter sunt rerum omnium principia, nempe agens & patiens, seu

(*a*) Conf. *Maimonides* par. 2. c. 30. *More Nevoch.* tum *Petav.* de Opif. sex dierum l. 1. c. 1. §. 2. *Cleric* p. 3. comment. in Pentat. *Spencer.* l. 1. c. 4. sect. 9.

(*b*) Conferendus *Euseb.* de praep. evang. l. 1. c. 10.

ADNOTATIO.

(*) Clariss. Vir *Petrus Huetius* in demonstr. evang. cap. 3. sub persona hujusce Thauti, qui tandem Deus Phoenicibus fuit, Mosem, sacrae Geneseos Mundi Authorem, latentem deprehendit; immo & ipsum Mosem sub plerisque Mythicae vetustatis numinibus designari contendit, puta sub personis Mercurii, Serapidis, Osiridis, Prothei, Vulcani, ac similium.

Id tamen Systema, quamlibet acutissimo ingenio, uberrimaque eruditione propositum & explanatum, haud omnibus probatum est; quod nempe veteres quosque Philosophos ad Patriarchas Hebraeorum, praeprimis ad Mosen, obtorto collo, esto in obsequium fidei, trahere videatur. Hic quidem *Bruckeri* sensus in Hist. Philos. t. 4. p. 561.; qui alias in Huetianis commentariis, quos infinita propemodum, selectaque eruditione confertos jure depraedicat, solidiorem, severioremque criticen desiderat.

Secus alii sentiunt. Conferendi in hanc rem *Scultet.* praefat. in antidagma 18. *Budde.* isag. hist. theol. l. 2. c. 1. a p. 431. *Samuel Pufendorf* in epist. ad fratrem, *Joan. Al. Fabricius* hist. Biblioth. Fabricianae par. 4. de libris in quarto vulgari §. IX.

Quod demum ad praefatum adtinet Thautum, si idem reapse author fuerit hujus, quod nuper indicavimus, systematis, ex eo saltem capite Mosem minime retulisse quis sanae mentis non duxerit?

(*c*) Conf. *Laërt.* de vit. & sent. Philos. in prooem. segm. 10. & 11.

ſeu Deus & materia aeterna ac improcreabilis, ut loquitur *Apulejus*, per quam Deus creet & ſingula, vel potius ex qua omnia educat. Quin & ex iis, quibus materia ſeu mundus Deo coaeternus eſt, eum nonnulli a Deo dependentem voluerunt, alii vero prorſus independentem (*d*).

Itaque in eorum cenſum, qui Mundum temporanea creatione a Deo artifice fabrefactum denegarunt, ii ſpeciatim vulgo referuntur.

Principio *Plato* (*e*) & *Platonici Diſcipuli*, praeſertim recentiores, e. g. *Proclus* (*f*) *Simplicius* (*g*) *Plotinus*, *Porphyrius*, *Jamblichus*, *Macrobius* (*h*)... *Ariſtoteles* cum *Schola ſua Peripatetica vetuſtiore* (*i*).... *Strato* Lampſacenus cum ceteris vere *Atheis* (*k*) iique ulterius nugati ſunt, infinitos ante hunc noſtrum natos fuiſſe mundos ac diſſipatos, omnique monſtrorum, imperfectorumque animalium genere refertos (*l*)... *Zeno* Citicus cum *Secta* ſua *Stoica* (*m*).

Deinde *Democritus*, cui hoc placuit confingere de mundo ſyſtema: ex fortuito atomorum concurſu cuncta genita ſunt ac generantur; atque haec omnium lex ſola eſt (*n*)... *Xenophanes* Colophonius, ſectae Eleaticae parens, qui nihil ex nihilo fieri hoc ſenſu docuit; quod nempe res quae ſemper non fuit, nunquam exſiſtere poſſit, ſubindeque quidquid eſt, id ſemper fuerit, & quidem aeternum, unicum, invariabile. (*o*)..., *Epicurus*, qui preterea decrevit, Univerſum eſſe infinitum, aeternumque; hunc vero mundum, caſu efformatum ex fortuito atomorum occurſu & concurſu, finitum eſſe & aliquando periturum (*p*).

Iis inſuper vulgo adcenſentur *Epicharmus* (*q*)... *Ocellus Lucanus*

ſecta

(*d*) Conf. *Juſtin.* in cohort. ad Graecos a n.3. *Theodoret.* ſerm.5. de materia & mundo, in t. 4. ejus oper. p. m. 528. ſqq. *Perſius* ſatyra 3. v.78. ſqq. *Raynaud.* theol. nat. diſt.8. a n.319. *Th. Gataker.* in Antonini librum 4. §.4. & l.5. §.13. *Cudvvorth.* ſyſt. int. t.1. c.1. §.31. p.48. cum notis *Moſhem.* n.4. *Brucker.* hiſt. Phil. t.1. a p.676. & in amoenit. liter. t.8. a p.304. demum *ſuperius* a nobis adſerta Par.I. Tom. II. p.90. & 91.

(*e*) Ap. *Athanaſ.* l. de Incarn. n.2. in tom.1. oper. n. 2. p.48. *Juſtin.* in Paraen. ad Graecos n.5. p.10. *Epiph.* haer.6. *Brucker.* hiſt. Phil. t.1. a p.676. & in amoenit. liter. t.7. a p. 304.

(*f*) In argumentis 9. 11. 12. pro mundi aeternit.

(*g*) L.8. Phyſic. in digreſſ. contra Philopponum, quae habetur poſt text.9.

(*h*) Ap. *Viveſium* in D. Aug. de civ. l. 10. c.31.

(*i*) Ap. *Ambroſ.* in Hexaëm. l.1. *Atticum* Platonicum ap. & cum *Euſeb.* praep. evang. l.15. c.6. *Cameracenſ.* in 4. q.1. lit. A. *Magium* l.1. de mundi exuſtione c.1. *Bened. Perer.* in c.1. Geneſeos, & Phyſic. c.7. *Valeſium* controv.8. ſub fin. *Gaſſend.* in Phyſic. ſect.1. l.1. c.6. *Huet.* in qq. Alnet. l.2. c.5. *Jac. Thomaſ.* de Stoica mundi exuſtione diſſ.4. *Moſhem.* ad Cudvvorth. t.1. p.141. n.6.

(*k*) Conf. *Tull.* quaeſt. Academ. l.4. c. 38. *Laërt.* in Stratone ſeg.58. *Cudvvorth.* in ſyſt. int. t.1. p.101. *J. A. Fabricius* bibl. graeca l.3. c.101. *Schloſſerius* diſſ. de Strat. & ejus Philoſ.

(*l*) Lege laud. *Cudvvorth.* t.2. a p.813.

(*m*) Ap. *Epiphan.* haer.5. *Plutarch.* de placit. philoſ. l.2. c.1. *Laërt.* l.7. ſegm. 143. quos fideliter exſcripſit laud. *Bruck.* t.1. p.922.

(*n*) Conf. *Clem. Alex.* 2. ſtrom. & l.2. Paedag. *Cudvv.* t.1. p.101. *Bruck.* t.1. p.1187. *Laërt.* in Democrito, ſegm.44. *Gaſſend.* in Philoſ. Epicuri ſect.2. c.5.

(*o*) Ex *Clem. Alex.* ſtrom.5. & 7. *Laërt.* l.9. ſegm.19. *Ariſt.* l.1. Metaph. c.5.

(*p*) Lege *Euſeb.* praep. ev. l.1. c.8. *Laërt.* l.10. ſeg. 33. *Plutarch.* de placitis Phil. l.1. c. 20. *Athanaſ.* l. de Incarn. n.2.

(*q*) A laud. *Bruck.* in amoenit. lit. t.8. p.304.

secta Pythagoreus (r) *Galenus* (s) ... *Cleanthes* (t) *Chalcidius* Platonicus (u) cujus quidem Christianam professionem ii adserunt cum *J. A. Fabricio* (x) illi vero mordicus negant cum *Mosbemio* (y)... *Crantor* cum Discipulis (z)... Tandem, ut reliquos plures mittam, ab Scriptoribus Historiae Philosophiae sparsim vulgatos, *Lucretius* Epicureus censuit, cecinitque (a).

Nullam rem e nihilo gigni, nil posse creari
De nihilo...
Nam si de nihilo fierent, ex omnibu' rebus
Omne genus nasci posset, nec semine egeret (*).

V. *Veteres itidem Philosophi* alias saepe a recta via aberrarunt in suis de creatione mundi opinionibus. Siquidem nonnulli (praeter *Heraclitum* Ephesium, *Zenonem* Eleatem & alios, quibus mundus multiplex fuit) infinitos mundos somniarunt. E. g. *Archelaus* Atheniensis aut Milesius, Anaxagorae auditor & subceffor an. M. circ. 3700; tum *Metrodorus*, *Anaximander*, *Anaximenes*, *Aristarchus*, *Xenophanes*, *Diogenes*, *Democritus*, *Leucippus*, *Epicurus*, *Anaxarchus*, Alexandri Magni coaevus (b).

VI. *Addendi*, ut alios ex multiplici capite Errones lubenter mittamus, qui mundum, aut coelestia saltem corpora esse animata autumarunt; quales vulgo feruntur e Priscis Philosophis permulti *Chaldaei*, *Aegyptii*, *Graeci*; e Judaeis *Philo*, & *Rabbi Moyses*; e recentiore Arabum

(r) In l. de univ. c.1. §.11.
(s) In l.2. de usu partium.
(t) In l. de atomis.
(u) In Timaeum c.1. §.23. p.285. ex edit. *J. A. Fabricii* 1718.
(x) In Bibl. lat. l.3. c.7. p.554. & alias.
(y) In not. ad Cudvv. t.1. p.732. sqq.
(z) Ap. Proclum in Timaeum Platonis pag. 85.
(a) Libro 1.

ADNOTATIONES.

(*) I. Ex adlatis pro mundi aeternitate Philosophis, nonnulli Platonem purgant; puta *Euseb.* pr. ev. l.15. c.6. *Ambr.* in Hexaëm. l.1. c.1. n.3. *Hierocl.* l. de provident. fere *Augusti.* civ. l.10. c.31. *Plutarchus*, *Atticus*, *Severus* ap. *Ludov. Vivesium* in eum Augustini locum. *Theodoret.* IV. contra Graecos, circa med. *Nicetas Coniat.* in thesauro orthod. fidei l.1. c.3. *S. Th.* 8. Physic. lect. 2. *Marsil. Ficin.* in compend. Timaei Platon. c.9. sqq. Et quidem „ si ex libris, quos habemus, Platonis, maxime ex Timaeo, „ sententia hominis metienda sit, id quod fas „ esse puto, nullum omnino est dubium, quin „ mundum conditum & a Deo generatum „ esse putaverit „. Ita prudenter *Mosheim.* in Cudvv. t.1. p.286. n.63. eique nullus, qui laudatum praecipue Timaeum legerit, reor, obstinate refragabitur.

II. Varia quoque varii ut Stagyritem Aristotelem vindicarent. Videlicet *S. Th.* proxime laud. *Udalric. Argentina* in 2. dist. 1. q.1. sub fin. *Ludov. Molina* in 1. p. q.45. ar.1. in comment. *Suarezius* in Metaph. disp. 20. sect.1. n.23. & de op. sex dier. l.1. c.1. n.3. *Guilielm. Saldenus* in otiis theologicis, exercit. 5. de Prae-Adamitis n.1. *Soncinas* in Theol. Arist. l.3. c.148. p.422, alii. Mihi vero contra torrentem adcuratiorum Interpretum de sententiis veterum Philosophorum pugnare, temeritati fere simile videtur.

III. Id ipsum quidem definire non abnuo comparate ad perpaucos alios, qui unius vel alterius ex notatis Philosophis patrocinium susceperunt. Conferendus praemaxime in hanc rem laud. *Moshem.* in diss. de creatione ex nihilo, quae exstat ap. tom. 2. Cudvvorthi a p.957. ad 1000.

(b) Conf. *Laërt.* in eorum vitis. De hoc ipsorum dogmate plura sparsim laudati *Cudvvort.* *Moshem.* *Brucker.*

bum disciplina *Avicenna*, *Algazelis*, *Alpharabius*, *Albumazar*; ex Astrologis *Ptolomeus* & alii (c).

Ex Hebraeis

I. *Anonymi Doctores e Talmudica Schola* adspectabilem mundum statuerunt duplicem, rati, praesentem hunc non esse primum, sed alium eum antecessisse, destructum anno ipsorum Sabbatico, quum jam per sex annorum millia constitisset. Quippe opinabantur, singulis septem annorum millibus destrui mundum, & tunc novum a Deo Creatore aedificari (d). In eandem sententiam concessisse videtur ex ipsorum grege *Rab. Abbhu*, haec adserens, *habemus quod Deus aedificarit mundos, & illos iterum destruxerit* (e).

II. *Talmudistae* iterum fabulosum illud commentum venditarunt de concursu XXII. literarum Alphabeti Hebraei ante Dominum, quum mundum tandem creare vellet; quasi Deus earum literarum auxilio destitutus quicquam efficere nequivisset. Heinc gravis apud Talmudicos Doctores oborta contentio super litera, qua Deus orbem condidit (f).

III. *Rabbini* alii commenti sunt, Deum anteaquam mundum conderet, creasse Angelos; tum eos in concilium adscivisse, atque expetiisse suffragium pro mundi, sive, ut aliis placuit, pro hominis creatione: quasi Dominus infinite Sapiens creaturae indiguisset consilio (g) (*).

IV. *Cab.*

(c) Plura de hisce Erronibus in nostra *Hist. dogm. pol.* in utraque Parte sparsim.

(d) Ex *Guil. Saldeno* in otiis theol. exercit. 5. a p.62. ubi conjectat, refellitque eorum fundamentum pro hac opinione, quod scilicet Mosaica creationis mundi historia initium ducat ab hebraica litera ב, quae binarium indicat numerum. Desidero tamen in Saldeno documentum quod haec sua effata testetur. Et vero nugas alias iis adsimiles circa Deum Universi Creatorem, percenset e *Talmude* Judaico *Basnagius* in hist. Jud. t.2. l.3. c.6. §.12. p. m. 712. Eum consule.

(e) Ap. laud. *Salden.* ex *R. Menasseh Ben-Israel* in problem. de creat.12.

(f) Putidam fabellam, inanemque litem, quas recensere taedet, habes ap. laud. *Bartoloccium* in Bibl. magna Rabbinica t.1. p.690. sqq.

(g) Viles hasce nenias late profert laud. *Bartoloc.* p.263. sqq.

ADNOTATIO.

(*) ANne vero Rabbinica illa sententia de creatione Angelorum ante mundi productionem, erroris, immo haereseos nota merito inurenda? Porro ap. *C. Lateran.* IV. an.1215. coactum in decreto 1. definitur, quod Deus *simul ab initio temporis utramque de nihilo condidit creaturam, spiritualem & corporalem, angelicam videlicet & mundanam, ac deinde humanam quasi communem ex spiritu & corpore constitutam*, ap. *Harduin.* in collect. CC. t.7. p.15. ad eum an.

Ceterum Rabbinicam illam opinionem perplures olim, cum Graecae, tum Latinae Ecclesiae Patres adseruisse deprehendimus; v. c. e Graecis *Origen.* tr.9. in Matth. *Basil.* ap. & cum *Anast. Sinait.* l. 1. Hexaëm. sub init. *Nazianz.* orat.42. in Pascha, & orat.38. de Nativit. ibique *Nicet.* §. *Quoniam autem. Chrysost.* l.1. de Provid. fere sub init. *Mosem* Episc. Syrum de paradiso par.2.c.7. *Damasc.* de fide orthod. l.2. c. 3. sub fin; immo omnes Doctores Graecos, ut Author est *S. Thom.* 1. p. q.61. a. 3. ad 1.

E Latinis vero *Pseudo-Clem.* l.8 constit. c.12. *Hieron.* in Titum c. 1. *Ambr.* in Hexaëm. l.1. c.5. *Cassian.* collat. 8. c.7. *Hilar.* de Trinit. l. 12. post med. *Isidor.* l. 1. sent. c.12. *Gregor.* 28. Moral. c.7., ut taceam Authorem, *Gennadium* vulgo creditum, libri de eccl. dogm. c.10., qui, me judice, perperam trahitur in hanc partem.

Ec-

IV. *Cabbaliſtae Rabbini* hoc de creatione mundi ſyſtema confinxerunt. 1.° nihil ex eo quod non eſt fit atque oritur. 2.° Deus non fuit cauſſa mundi efficiens, aut producens libera, a qua nempe effectus vere diſtinguitur, ſed cauſſa emanativa aut neceſſaria, cujus effectus plane fuerit ejuſdem cauſſae pars & particula. 3.° primum produxit Deus Adam Kadmon, cujus ope & auxilio cetera deinde omnia effecit.

Heinc vero haec liquido fluunt impia conſectaria. 1. Mundus aeternus eſt, eumque Deus neceſſario condidit. 2. Quodlibet creatum eſt particula divinae eſſentiae; atque adeo univerſa natura eſt Deus modificatus. 3. Non eſt Deus creatorum omnium immediatus ac proximus effector. 4. Nulla eſt materia, ſed creata omnia ſunt ſpiritus (*h*).

His adde mundorum pluralitatem, adſertam in quodam Codice mſ. Cabbaliſtico, ex iis pluribus, qui olim uſui fuerant *Joanni Pico* Mirandulae Comiti (*i*) (*).

I. *Simon*

Ecquis autem prudenter cenſeat, opinionem tanta fultam authoritate reprobare tanquam haereticam Concilium, ubi oppoſitam tanquam fide ſanctam definierit?

Dicendum itaque arbitror, heic Concilium duntaxat ex profeſſo definire temporaneam Univerſi totius procreationem, adverſus priſcos Philoſophos, & inſequutos Heterodoxos; articulum vero de ſimultanea Angelorum una cum reliquis Univerſi partibus productione, obiter duntaxat & per tranſennam propoſuiſſe; quae propterea tanquam fide certa minime definita eſt, ex regula plerisque omnibus Theologis probatiſſima, quam ſupra tradidimus in Tom.I. de Prodromis, Prodromo III. n.70. p.305.

Heinc *S. Thom.* qui probe noverat & expenderat praefatum conciliare decretum, in citato articulo quamprudenter adſeruit, hanc Rabbinorum, Graecorumque Patrum, qua de agimus, opinionem, tametſi minus probabilem, non autem eſſe reputandam erroneam.

Plura in hanc rem, nobis adſtipulantes, *Doctores* alii cum *Cajet.* in cit. locum S. Thomae, *Suar.* de Angel. l.1. c.3. n.6. ſqq. *Vazq.* 1. p. d.224. fere per tot. *Barto. locc.* proxime cit. a p.265. quos adeas.

(*h*) Conf. *Henric. Morus* in Cabbala denudata par. 2. tom.1. ubi de fundamentis Cabbalae Aëto-paedo meliſſaeae p. m. 293. ſqq. & *Paull. Bergerus* in Cabbaliſmo Judaico-chriſtiano detecto c.3. §.26.

(*i*) Ap. *Jo. Chriſtoph. VVolfium* in Bibl. Hebraea t.1. in adpend. ſeu ipſorum Codicum indice, exarato a Jac. Gaffarello, p. m. 21. ſub fin.

ADNOTATIO.

(*) CAbbaliſtae dicti ſunt a *Cabbala*, vel *Kabbala* judaica, ſeu diſciplina cabbaliſtica, quam profeſſi ſunt. *Cabbala* vero, hebraeum nomen, idem ſonat ac *Traditio*, ſeu *Receptio*, hoc eſt doctrina a Moſe ore tenus tradita Hebraeo populo, & ab ipſo recepta & adſervata; ut mittam multiplex aliud etymon, paſſim obſervatum & expoſitum ap. adcuratiores *lexicographos* art. *Cabbala*, alioſque Hebraeos Scriptores, de ſua *Cabbala* pertractantes.

Diſciplina haec, ſi Hebraeos audias, ſacerrimam continet doctrinam, at obſcuriſſimis tamen, ac fere impenetrabilibus, etiam penes ipſos, arcanis & aenigmatis obvolutam.

Porro magna eſt ac pene incredibilis inter chriſtianos Authores in hancce Cabbalam cordium, mentiumque varietas. Sunt qui eam tanquam donum coelicum ac pene divinum recipiunt, oſculantur, amplectuntur, ad ſidera efferunt, interpretantur cum *Pico Mirandulano* in ſuae Apologiae quaeſt.5. & in dogmatis e Cabbaliſticis Codicibus excerptis, *Archangelo Burgonovenſi* in commentariis in eadem excerpta dogmata, *Joan. Reuchlino*, alias *Capnione*, tr. de arte Cabbaliſtica, *Athan. Kircherio* in oedipo Aegypt. t. 1. de

Cab-

Ex Heterodoxis Christi nomine insignitis

I. *Simon Magus* stulte docuit, mundum hunc adspectabilem, non a Deo, sed ab Angelis fuisse conditum; Angelos vero ex se & ex femina circumlatrice, quam Helenam vocavit, progenitos esse (k).

Simonis de mundo ab Angelis condito commentum perplures sibi similes deinceps amplexi sunt: puta *Menander* & *Basilides*, ejus disci-puli

Cabbala, *Alstedio* in encyclop. l.10. c. 1. & l.35. sect.4. §.1. & alias, *Paull. Riccio* ubi de Talmudica doctrina, *Petro Galatino* de arcan. cathol. veritatis l.1. c. 6. & alias; quibus adcedere mihi videntur ex parte *Campegius Vitringa* in observat. sacr. l.1. c. 10. *Henr. Morus* in Cabbala denudata, 4. tomis in 4. & quotquot prolixos prodiderunt commentarios in Cabbalisticum Zephirot.

Sunt autem vice versa, & quidem communissime, qui eam tanquam putidissimum Judaeorum commentum repudiant, abominantur, oppugnant, flocci faciunt, cum *Frassenio* in disquis. bibl. l.2. c.2. §.6. *Nat. Alex.* hist. vet. testam t.2. diss.4. art.3. *Richard. Simonio* hist. critica vet. test. l. 1. c. 7. & l.3. c.5. & alias, *Authore* bibliothecae criticae sacrae, editae Bruxellis 1705. t.3.diss. 11. a p. 1. ad 68. *Paull Bergero* proxime laud. c.1. & deinceps, *Augusto Pfeifero* in critica sacra c 7. *Basnagio* in hist. Judaeor. t.2. l.3. c.10. sqq. laud. *VVolfio* t.2. l.7. per tot.

Nonnulli praeterea, etiam ex iis, quos pro utraque parte recitavimus, tum plerique *Lexicographi* sub artic. *Cabbala*, ternas distinguunt Cabbalas, puta bonam, indifferentem, pravam. Ex iis bona fuit priscorum Judaeorum, qui Christi ortum praecesserunt, continetque mysticam, secretamque sacri Codicis expositionem ore traditam, idque non omnibus, sed populi senioribus & sapientioribus. Hujus Cabbalae, seu doctrinae videntur nonnumquam meminisse veteres Patres.

Indifferens adscribitur recentibus Judaeis, qui primaevam illam Cabbalam ignorantes aut negligentes, omnem suam ponunt operam in adnotandis sacri Codicis hebraici elementis, punctis, adcentibus, ut mysticos inde sensus eliciant; ut nempe ex multiplici combinatione, permutatione, compendio, valore arithmetico, atque figura & vi elementorum sacra Mysteria eruant, vel potius divinare contendant.

Prava, aliis practica, recentium quoque Judaeorum disciplina est; eaque potissimum occupatur in elementis aut verbis hebraicis Scripturae promiscue compositis, ac mirum in modum detortis; e quibus videlicet ejus facultatis doctores & professores opinantur se Angelis familiares reddere, posse patrare miracula, fugare daemones, quoslibet morbos depellere, & quidem tanquam virtute divini Verbi, quum tamen aperte sit ejusdem diabolica profanatio: quocirca nonnullis haec ars cabbalistica origo est omnis daemonolatriae, atque idololatriae fons.

His ipse quartam adderem speciem, infidelem scilicet, aut haereticam, quae nempe dogmata christianae fidei contraria cudit ac profitetur; & ea quidem vel ex Talmude Rabbinico, vel ex privata cujuspiam Cabbalistae opinione petita.

Jam vero ex iis primam seu bonam Cabbalam nemo unus, me judice, merito repudiandam esse censuerit. Secundam aut indifferentem, uti arbitror, receperunt absque crimine, commentariisque illustrarunt plerique ex christianis, quos mox adpellavimus, scriptoribus, & quidem vel aliqua animi passione abrepti, vel ostentandi ingenii ac eruditionis caussa. Tertiam demum & quartam, seu pravam & haereticam quis nisi caecutiens in meridie non rejecerit penitus, dirisque omnibus non devoverit?

Paucis itaque Cabbalae notionem, divisiones, sententias, tractatores, pro nostro instituto indicavimus, ac in re satis obscura & implexa mentem nostram aperuimus, ubi de Cabbalistis Erronibus prima sese offert disputatio. Qui plura voles, adeas mox laudatos Scriptores, nec deinde praetereas *Sixt. Senensem* in Bibl. S. l. 2. art. *Esdras*. tum *Serar.* in Josue c. 10. q. 2. *La Haye* in prolegom. sect.28. per tot. *Mich. Medinam* de recta in Deum fide l.2. c.7. p.61. & l.7. c. 14. p.248. *Petr. Cunaeum* de rep. Hebraeor. l.3. c.8. cum Notis *Blasii Ugolini* ap. thesaurum antiq. sacrarum, volum. 3. a p m.CMV.

(k) Conf. *Tertull.* l. de praescript. c.46. *Iren.* l.1. c.20. & 21. *Epiph.* haer. 21. n. 2. *Theodor.* l.1. haeret. fab. c.1.

puli (*l*)... *Carpocratiani* (*m*)... *Cerinthus* (*n*)... *Nicolaitae* (*o*)... *Cajani* & *Sethiani*. (*)... *Archontici* (*p*).

Hoc ipsum ex parte delirium somniasse videntur ex priscis *Saturninus*, & ex recentioribus *Bogomili*, atque *Stadinghi*, quos omnes alias produximus. Et quidem *Saturninus* pervulgavit, mundum visibilem ab septem Angelis praeter Dei consensum exstructum fuisse cum illis ex Genes. 1. verbis, *faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram* (*q*) *Bogomili* vero creatorem mundi fecerunt Satanaëlem, aut Satanam (*r*) *Stadinghi* denique Luciferum crediderunt coelestium conditorem, & ad pristinam olim gloriam praecipitato Domino rediturum (*s*).

II. *Hermogenes*, Valentini magister, pervetustum Philosophorum dogma de materia ingenita, Deoque coaeterna retinuit (*t*).

In eodem haesisse luto feruntur *Manichaeus* hoc est *Manes* architectus Manichaeismi, *Marcion*, *Valentinus* (*u*)... *Seleuciano-Hermiani*, addentes, creatores animarum esse Angelos de igne & spiritu (*x*)... *Anonymi* Philosophi Parisienses, *Ekardus*, *Risvvich.* (*y*).

III. *Nicolaitae* fabulati sunt, complures Aeones aut Deos, Spiritus septem ac daemones ortum duxisse ex concupiscentia & commixtione tenebrarum cum lumine (*z*).

IV. *Duitae* seu *Dualistae* plurimi, hoc est duos deos aut duo contraria ponentes principia, unum boni & aliud mali, huic rerum (plerumque visibilium) procreationem adscripserunt. In ejusmodi tenebrionum censum ii nostra opinione incunctanter referendi:

Cerdon Alexandriae Episcopus sub an. circ. 144. (*a*)... *Apelles*, Marcionis auditor, an. circ. 146. (*b*)... *Manes*, alias *Cubricus*, Manichae-

(*l*) Ap. *Epiph.* haer. 22. & 24.

(*m*) Ap. *Iren.* l. 1. c. 24. *Epiph.* haer. 27. *Euseb.* hist. l. 4. c. 7.

(*n*) Adfirmat *Aug.* c. 8. innuit *Iren.* lib. 1. cap. 25.

(*o*) Eos unum repetio Augustinum indicare cap. 5.

A D N O T A T I O.

(*) ITa refert *Laur. Cozza* in comment. in lib. S. Augustini de haeres. cap. 1. n. 82. Optarem equidem ut testem produceret; nec enim eum de duabus pariter hisce Sectis errorem lego apud priscos Patres, ubi insana de ipsis proferunt dogmata.

E. c. ipsum omnino tacent *Iren.* l. 1. c. 35. *August.* de haer. c. 18. 19. *Philastr.* de haer. c. 2. 3. *Theodoret.* haeret. fab. l. 1. c. 14. 15. Et unus *Epiph.* haer. 39. n. 1. Sethianos ejusmodi erroris insimulat.

(*p*) Ex *Aug.* c. 20.

(*q*) Ex *Tert.* de praescript. c. 46. *Aug.* c. 3. *Theodor.* haer. fab. l 1. c. 3.

(*r*) Ap. *Euthimium* in panopl. par. 2. tit. 23. n. 7.

(*s*) Ex literis *Gregorii* P. IX. dat. ad Conradum Marburgens. & alios, ap. *Raynald.* in Annal. ad an. 1233. n. XLIV.

(*t*) Eum nervose confutavit *Tertull.* in comment. adversus Hermogenem; retulit duntaxat *Theodor.* haer. fab. l. 1. c. 19.

(*u*) Ap. *Chrysost.* t. 4. edit. Montfouconianae, hom. 2. in Genes. n. 3.

(*x*) Testatur *Aug.* c. 59.

(*y*) Eos in scenam produximus *superius* Tom. II. Par. I. p. 90. & 91.

(*z*) Ex *supra* adsertis Tom. I. p. 328. Art. IV.

(*a*) Ex *Epiph.* haer. 41. n. 1.

(*b*) Ex eodem *Epiph.* haer. 44. & Aug. haer. 23.

chaeorum Author institutus an. circ. 277. aut 280. (c)... *Priscillianus*, Abulensis apud Hispanos Antistes, Priscillianistarum parens IV. Chr. Seculo jam vergente (d)...*Paulliciani*, duce *Paullo* Samosateno Seculo VII. (e).. *Albigenses* an. circ. 1206. (f)... *Cathari* & *Valdenses* &c. (g) (*).

V. *Ori.*

(c) *Epiph.* haer. 66. *Aug.* haer. 46.

(d) Conf. *Aug.* haer. 70. & l. 2. retract. cap. 60.

(e) Ex *Petro Siculo* hist. de vana & stolida Manich. haeresi, *Jo. Damasc.* dial. contra Manich. *Phot.* hist. Manich. edita a Montfauc.

(f) Hist. Albigensium c. 2. Authore *Petro Vallicernensi* ap. Biblioth. Cisterc. Tisserii t. 7. sub init.

(g) Ap. Cl. *Ricchin.* in V. Moner. dis. 1. c. 4. quem consulas, & ap. *Bossuet.* in variat. l. 11. &c.

ADNOTATIONES.

(*) I. Liquido plane constat inter Eruditos, ex doctrina priscorum Haereseologorum, cum Epiph., multo plures ea duo principia cooptasse ex adsertis *superius* Par. I. Tom. II. pag. 10: qui vero principium illud malum perspicue ac indubitanter effecerint mundi visibilis creatorem, ii saltem sunt, quos ultimo loco advocavimus.

Quin & ex iis ipsis *Apelles*, quum decreverit Deum malum a Deo bono effectum fuisse, nec bina principia aeque prima posuerit, ut Authores sunt laud. *Epiph.* & *Aug.* ubi de Apelle; remote saltem, ac mediis caussis ab eodem conditis, in Deum bonum, tanquam in authorem, mundi opificium retulit. Ita *Gabr. Vazquez* in 1. p. t. 2. d. 171. c. 1. n. 3. cui lubenter subscribimus.

His vulgo adcensentur ab plerisque Theologis *Gnostici*, adlegatis *Augustini* verbis c. 6. de Gnosticis, *dicunt quoque bonum Deum & malum Deum in suis habere dogmatibus*. Sed haec tamen minime innuunt, in suis habere dogmatibus, malum Deum esse mundi visibilis molitorem. Nec hujus quidem dogmatis disertè adcusatos Gnosticos alias huc usque reperire licuit.

II. Eruditissimum Vir *Jo. Christoph. VVolfius* in Manichaeismo ante Manichaeos & in Christianismo redivivo, nimium liberalis, immo prodigus in amplificando Manichaeismo, iis, quos nos jam pridem & modo nominavimus, Dualistis, duorum saltem principiorum professoribus longe plures adnumerat, c. c. *Simonem Magum*, *Menandrum*, *Saturninum*, *Hermogenem*, *Sethianos*, *Ophitas*, *Dorcetas*, *Mahumedem* &c. At mea tamen sententia, tenuibus plerumque conjecturis usus, rem quidem raro aut nunquam conficit; nec secus plane sentiet qui eruditissimum commentarium evolverit ac penitius expenderit.

Instar plurium exemplo sit *Simon Magus*, quem *Duitarum inter Christianos authorem ac primipilum habendum* jubet p. m. 175. edit. Hamburgens. 1707. Eccur autem? Eo praecipue quod testetur *Iren.* l. 1. c. 28. *Cerdonem dogma suum de duplici Deo Simonianis adceptum ferre*. Heic vero qui Simonianos unice adpellat, Simonem omnino tacet. Potuit enim fieri, quemadmodum & in aliis impiis sectis persaepe evenisse novimus, ut Simonis discipuli, quos Cerdon audiit, primaevis magistri dogmatis hoc de duplici Deo singillatim adjicerent, aliis morem gerentes tum temporis ejusdem impietatis adsertoribus.

Vel ne unum quidem nobis adferet VVolfius ex priscis Haereseologis, qui hunc errorem disertis verbis Simoni adscripserit. Relege dicta in hanc rem *superius* Tom. I. p. 325.

III. Sunt qui abnuant, adsertores duplicis ejusmodi principii hoc ipso esse ac nuncupandos Polytheos, aut duplicis Dei propugnatores. Idque speciatim circa Manichaeos existimant *Ger. Jo. Vossius* de orig. & progr. idol. l. 1. c. 5. p. m. 37. *Arnoldus* Manetis promachus, in Haereseol. p. 125. ap. laud. *VVolf.* p. 227. *Beausobrius* in hist. Manichaeorum & Manichaeismi par. 2. l. 5. c. 6. Clariss. V. *Petrus Lazeri* S. J. Romani Collegii Bibliothecae Praefectus, in exercit. de haeresi Albigensium, edita Romae 1756., §. 2. p. 9.

Mihi vero quicumque duo obtrudunt principia, Dei instar dominantia, a sese vicissim prorsus independentia, utraque aeterna, partes in rebus creatis pene aequaliter utraque gerentia, a re ac nomine Polytheismi,

V. *Origenes Adamantius* has incuſatur opinationes cudiſſe circa Opificium mundi : 1.° materiam Deus ab aeternitate creavit ; alioqui , ait , Deus ab aeternitate non fuiſſet omnipotens , utpote carens exercitio

quidquid contra objeceris , liberari non poſſunt . Ita & *VVolf.* proxime laud.

Idcirco *ſuperius* Tom. II. p. 10. ejuſmodi Dualiſtarum peſtes in Polytheorum claſſem merito revocavimus . Utpote adſectati verba & ſenſum priſcorum Patrum , pluriumque vulgo Scriptorum recentium , qui ſingulas id genus peſtes adpellare indiſcriminatim & promiſcue conſueverunt , & duplicis principii , & duplicis Dei defenſores .

Sic quidem *Iren.* ubi de Cerdone ſermonem inſtituit l. 1. c. 28. *Auguſt.* ubi de Gnoſticis c. 6. de Cerdonianis c. 21. de Apellitis c. 23. & alias ſaepe ubi diſputat contra Manichaeos , *Theodoret.* ubi de Cerdone & Marcione l. 1. haer. fab. c. 24. *Epiph.* ubi de Cerdone haer. 41. n. 1. de Marcione haer. 42. n. 2. de Manichaeis haer. 66. n. 21. verſus fin. & 26. ex Archelao , *Damaſc.* in dialog. adverſus Manich. c. 12. & alias in t. 1. edit. Lequienii , *Philaſtr.* ubi de Cerdone c. 44. de Marcione c. 45. de Manichaeis c. 61.

Sic rurſus e recentiorib. *Petr. Vallicernenſ.* ubi de Albigenſibus in laud. ipſorum hiſt. c. 2. *Caeſarius* ubi de Albigenſ. eiſdem in dialogis diſt. 5. c. 21. ap. Biblioth. Ciſterc. Tiſſierii t. 2. p. 138. *Ebrardus* ubi de VValdenſibus in l. contra ipſos , c. 5. ſub init. ap Bibl. PP. Lugd. t. 24. p. 1540. *Ermengardus* ubi pariter de VValdenſibus in lib. contra eorum ſectam c. 2. ibidem p. 1603. *Feüardentius* ubi de Marcione in adnotat. 1. ad c. 29. l. 1. Irenaei , *Caſtrus* ubi de Gnoſticis , Manichaeis , Priſcillianis art. *creatura* , *Deus* , *mundus* , *principium* & alias , *Praedeſtinatus Sirmondianus* ubi de Cerdonianis c. 23. *Prateolus* ubi de Manichaeis l. 11. c. 6. & ſaepe alias , *Reinerius* ubi de VValdenſibus ap. Bibl. PP. Lugd. t. 25. p. 264. col. 2. ſub fin. & ibid. alias , *Cozza* ubi de Cerdonianis t. 1. in S. Aug. p. 431. & ſaepius , Clariſſ. *Ricchinius* ubi de Catharis in V. Moneta diſſ. 1. c. 4. §. 3. *Laur. Alticotius* ubi de Manichaeis in diſſ. de antiquis , noviſque Manichaeis c. 7. §. 26.

Jure itaque & Manichaei , & ſinguli quique duorum principiorum adſertores , veri Polythei nuncupantur & ſunt . Conferendus demum in hanc rem adverſus Manichaeos S. *Auguſt.* l. 1. contra Fauſt. capp. 1. 2. 4.

IV. Anne ulterius Dualiſtae omnes creationem mundi viſibilis malo principio adſcripſerint ex ingenita ſuae doctrinae conſequutione , quamobrem huc jure omnes advocandi ? Plane adſertores creationis mundi a principio malo exinde perſuaſi videntur , quod inveſtigantes origenem tot , quae mundum obruunt , malorum , qua naturalium , qua moralium , nec eam vero , bono , optimo Deo adtribuere auſi , materiae natura malae ac noxiae , immo peſſimis ſuis qualitatibus ſingula quaeque inficienti adſcripſerunt ; eamque ſubinde mali principium , Deo coaeternum , ab eo independens , ipſi adverſum , ac totius creaturae viſibilis , hoc eſt materia conſtantis , aut cum materia utcumque connexae , efficiens adpellarunt .

Haec quidem ſumma vulgatiſſimi illorum ſyſtematis , variis deinceps hypotheſibus a ſuis profeſſoribus exornati & communiti . Rem pluribus explicant , & ſparſim perſequuntur *Cudvvorth.* in Syſt. int. cum notis *Moſhem.* laud. *VVolf.* ſect. 1. & 2. *Beauſobr.* cit. tom. 1. *BrucKer.* in hiſt. Philoſ. t. 1. praeſertim ubi de placitis Perſarum , *Stanlej.* hiſt. Phil. ubi de placitis Orientalium .

Jam vero , his poſitis , quanta ſit utriuſque opinionis connexio , nempe de aeterno principio mali , ac de mundo , qui malus ſupponitur , creato ab eodem principio mali , etiam reluctante vero Deo , ſeu principio boni ; nullus eſt , qui non videat : atque adeo vel nullam , vel utramque amplectaris , oportet . Enim vero quod Errones in ſyſtematis ſumme impiis pugnantia paſſim effutiant , quis ignoret ?

Itaque ex Dualiſtis Ethnicis , pleroſque utrumque illius Syſtematis placitum renuiſſe deprehendimus , cum eorum *Interpretibus* mox laudatis . Num vero Heterodoxi Dualiſtae illorum ſucceſſores , praeter eos , quos hoc capite adpellavimus , idem omnino docuerint , plane non auſim adſerere ; quoniam de ipſorum ſyſtematis perpauca quidem nobis priſci Haereſeologi tranſmiſerunt ; nec plerumque quod hanc rem ſpectat ferme alia , quam nuda eorumdem impietatis theoremata .

Unum huc pertinens Manichaei Syſtema de duplici principio excepimus fuſe explana-

suae potentiae. (h) Hinc 2.° universum hoc Deo coeternum est (i). 3.° Ante hunc mundum visibilem alii constiterant, & post hunc ipsum alii plures venient (k). 4.° hic mundus ex occasione duntaxat creatus est, nempe ad puniendas & quibusdam velut ergastulis concludendas animas, quae ante mundum creatae, deliquerant (l). 5.° animae omnes, & quaecumque ratione prodita sunt, e Dei substantia expressae prodierunt, ipsiusque partes sunt (m). 6.° Sol, luna & stellae anima gaudent, quae priusquam ipsae ortum haberent, creatae sunt (n). 7.° creatio mundi qualis a Moyse describitur, non est ad literam adcipienda (o) (*).

VI. *Colluthus* Alexandrinae Ecclesiae Presbyter, & Episcopalis muneris usurpator, Arii impii Synchronus, docuit, omnium Creatorem malorum naturae ac poenae Authorem non esse (p). Quamcito tamen in fumum abiit Colluthianorum secta (q). Unus autem *Praedestinatus Sirmondianus* adseruit hujusce sectae errorem in eo consistere, quod docuerint, mala & bona creasse Deum (r).

VII. *Jo. Wicleffus* turpissimi reus criminis redarguitur a *Th. Valdensi* (s) quod

tum ab *Epiph. August. Archel. Tito Bostren. Damasc.*, permultisque aliis junioribus nuper adductis. Enim vero quis nisi hariolando easdem omnino Manichaeicas hypotheses ac positiones ceteris quibusque duplicis principii portentum substinentibus adseruerit; ubi praesertim firma non suppetunt documenta?

(h) In l. 2. de princip. c. 1. & 2.

(i) Ap. *Method.* prout eum retulit *Phot.* cod. 235. p. m. 934.

(k) In l. 2. de princip. c. 3. Et hujus dogmatis reus adcusatur ab *Hieron.* epist. ad Avit. olim 59. c. 2. necnon a *Justiniano* Imp. epist. ad Menam.

(l) In eodem l. 2. de princip. c. 1. & 8. & l. 3. c. 5. Idque ferunt, refelluntque *Hieron.* in laud. epist. c. 2. & 3. *Theophil.* Alex. pasch 1. *Aug.* 11. civ. c. 23.

(m) Ex laud. *Hieron.* cap. 4.

(n) Idem *Orig.* in libello de orat. n. 7.

(o) In l. 4. de princip. c. 2. n. 16.

A D N O T A T I O.

(*) HAec sunt potissima capita ex heterocliis opinamentis, quae literis mandavit Origenes, praesertim in περὶ ἀρχῶν, hoc est *de principiis*, qui quidem propterea commentarius prae ceteris ejusdem valde pluribus maximam ei criminum invidiam concitavit apud veteres suos adversarios, puta *Eustathium*, *Theophilum*, *Epiphanium*, *Hieronymum*, *Augustinum*, *Marcellum Ancyranum* &c. immo & apud juniores, quales dixeris e. c. *Nat. Alexandrum*, *Saurinum*, *Baelium*, *Ducinum* &c.

Alii vero Authoris Vindices, cum prisci, tum moderni, uti alias plura, fere omnia ex adductis opinamentis benigna interpretatione emollire contendunt. Non vacat singula longiore sermone discutere. Ea, me judice, adcurate, prudenterque, si quis alter, libravit, judicavitque Clariss. *Huetius* in Origenianis l. 2. quaest. 6. & 12. quo propterea studiosum Origeniano-polemicae historiae quoad haec puncta remittere non gravamur.

Unum monemus: quod nempe saltem pleraque ex adsignatis theorematis produxerit Author, non more adserentis rem certam, sed duntaxat differentis & investigantis de re sibi incerta, nimiumque obscura: id quod mihi praefationem, pluraque heinc inde commentarii de principiis stromata perlegenti perspicuum est.

(p) Ap. *Philastr.* c. 79. *Aug.* haer. 65. *Isid.* de orig. l. 8. c. 7.

(q) Ut Author est *Epiph.* haer. 69.

(r) Cap. 65.

(s) In doctrin. fid. l. 1. art. 1. c. 17. & 20.

quod in Trialogo 1. adseverarit, potentiam Dei non se extendere ad merum nihil, atque adeo nihil ex nihilo posse Deum creare. Quod quidem recidere videtur in erroneam priscorum Philosophorum opinionem superius recitatam art. IV. Cum Valdensi pugnavit etiam *Raynaudus* contra Haeresiarchen (*t*) (*).

VIII. *Zaninus d. Solcia*, Pergamensis Canonicus, & juris utriusque Doctor, sub an. 1459., praeter alia nefanda dogmata vulgavit ausu sacrilego, *Deum quoque alium mundum ab isto creasse & in ejus tempore multos alios viros & mulieres exstitisse, per consequens Adam primum hominem non fuisse*. Ita Pius P. II. in Brevi, quo haeresiarcham, demisse revocatis erroribus, perpetuo carceri mancipavit (*u*).

IX. *Christophorus Sandius*, notae impietatis vir, haec sub an circ. 1670. literis mandavit (*x*). „ Antiquissimi quique cum Pythagora, omnibusque Platonicis & Origene, animas ante corpora in principio singulas simul conditas in statu feliciori, quam in corpore sunt, statuebant. Huic sententiae nos quoque subscribimus, qui antiquissima dogmata ut plerumque saniora recentioribus anteferre docti sumus a Tertulliano „. Huc

(*t*) In tom. 5. de Theol. nat. dist. 3. q. 5. ar. 4. n. 328.

ADNOTATIO.

Secundum VVicleffi philosophiam, rei creatio est productio de puro esse intelligibili aut ideali in mente Dei ad esse essentiale extra Deum: quocirca terminus a quo creationis est esse illud ideale, quo fungitur in mente Dei, priusquam creetur, res quaelibet. Heinc vero aperte consequitur rem nullam fieri posse ex nihilo, vel seorsim, aut independenter a suo esse ideali, quod ex aeternitate habuit in mente Dei, ubi creatio supponitur esse transitus ab esse ideali rei in Deo ad esse rei essentiale extra Deum.

Adsequutus videtur atque sequutus hic Author mentem & doctrinam Subtilissimi *Scoti*, qui in 2. dist. 1. q. 1. §. *quantum ad istum*. tenet, nullam rem creari de nihilo, seu de nullo modo ente, nec simpliciter, nec secundum quid; quippe omnia, quae creantur, prius habent esse intelligibile in mente Dei; quod quidem ipse acutissimus Doctor alias adpellavit esse diminutum, objectivum, & secundum quid creaturarum.

Hoc autem, ut ego arbitror, ad mentem Scoti, nihil aliud est, quam esse possibile, seu futurum creaturarum nondum exsistentium, sed objective duntaxat praesentium divino intellectui, e quo nempe res quum creatur ad statum exsistentiae traducitur.

Praeterea ex priscorum TT. sensu, nihil aut non ens bifariam dici potest, nempe aut ens quod non existit, sed exsistere potest; aut ens quod in sese implicat contradictionem: circa primum versatur divina Omnipotentia, minime circa secundum. Ita *S. Thom* 1. p. q. 25. a. 3. *Ferrariens.* in l. 2. cont. gent. c. 22. *Henric.* in sum. art. 2. q. 23. & 24. alii. Posita autem hac divisione, vere & catholice adseritur, ex hoc secundo nihilo posse nihil a Deo creari, omnia vero posse ex primo.

Jam vero dum VVicleffus decernit, terminum a quo creationis non esse omnino nihil, socium habet Scotum; si deinceps intendat, ex nihilo eodem secundo nihil posse Deum producere, cum Theologis optimae notae sentit; ac longe abscedit a vetustissima, caecaque illa Philosophia, quae rem adprime definire nescivit. Ergo non est cur ita ardenter heic in haereticum invehantur Valdensis & Raynaudus; nec enim ipse, nec ceteri Heterodoxi in omnibus, quae adseruerunt, errarunt. Rem multis critice persequitur *Vazquius* in 1. p. d. 70. per tot. & d. 172. c. 1. & 2. omnino consulendus.

(*u*) Ipsum recitat *Raynald.* ad eumd. an. n. 31.

(*x*) In lib. de origine animae fere sub init.

Huc denique revocanda quae summi Creatoris opificium concernunt, dicta *superius* Par. I. Tom. II. pag. 92. & 93. de *Abaelardo*, *Wicleffo*, *Palamitis*, *Socino*, *Augustino Steucho*.

At manum de tabula. Theologicas Disputationes adgredimur.

QUAESTIONES DOGMATICO-SCHOLASTICAE.

4 QUAESTIO I. Quid sit Deus Creator? ADSERO I. Est Omnipotens productor creaturae ex nihilo, id est absque praejacente subjecto. Per *τὸ Omnipotens* intelligitur productor Deus, id est virtute propria, & ab alio non adcepta (y). Ita intelligitur Deus Creator Mundi, quatenus totum universum, saltem quoad ejus Spiritus, & materiam primigeniam ex nihilo produxit in tempore, uti fert Dogma fide sanctum ex *Script.* cum *Genes.* 1. a ℣. 1. secundum omnium Patrum, Doctorumque interpretationem, *Ps.* 101. 26. & 32. 9. & 145. 6. *Eccl.* 18. 1. *Isai.* 41. 24. & 2. *Machab.* 7. 28. *Joan.* 1. 3. *Rom.* 11. 36. *Hebraeor.* 1. 10. & 3. 4. *Apoc.* 10. 6.

5 Tum ex *CC.* passim in suis fidei professionibus, cum *Nicaen.* (z) & *Later.* (a) Item ex *PP.* alias de eodem argumento differentibus, cum *Lactant.* (b) *Athanas.* (c) *Nyssen.* (d) *Euseb.* (e) *Epiphan.* (f) *August.* (g) *Ambros.* (h) *Hug. Victor.* (i) II. Minus stricte Deus Creator est prima caussa rerum, quatenus effective concurrit ad effectus omnes, tum independentes per creationem, tum dependentes per eductionem a subjecto praejacente. Ita nostrates Theologi plerique omnes absque lite. Heinc indiscriminatim saepe sumitur *Creator* ubi de Deo Optimo Maximo sermo est, in duplici exposita differentia.

6 Profecto CONCORDIAM FIDEI ET RATIONIS circa Deum Universi Creatorem aperte demonstrat Ethnicorum Sophistarum doctrina super eo dogmate. Hoc etenim professi sunt complurimi, cum ex vetustis, tum ex junioribus. Puta *Gymnosophistae Brachmanes*, inter Indos antiquissimi Philosophi (k) *Sinae* vetustissimi (l) *Xaca*, doctissimus item apud Sinenses Philosophus (m) suppar Confucio, qui natus fertur an. Mundi 3233. in urbe Kioceouhien, Provinciae Chan Tong, *Aegyptii* Philosophi, (n) *Thales*

(y) TT. plerique omnes orthodoxi.
(z) In symbolo.
(a) Ex Cap. *Firmiter.* de summ. Trin.
(b) L. 2. div. inst. c. 9.
(c) Orat. de Incarnat. Verbi.
(d) L. de homine.
(e) Praep. Evang. l. 7. c. 8. 9.
(f) Haeres. 66. & alias.
(g) L. 12. confess. c. 4. & l. 10. cont. Faust. cap. 14. & l. de nat. boni contra Manich. c. 12. sqq. & saepius.
(h) L. 1. Hexaëm.
(i) L. 1. de Sacram. par. 1. c. 1.
(k) Ex *Anonymo* de Brachmanibus p. 94. & *Pseud Origene* in Philosoph. c. 24. Conferendus *Brucker.* in hist. Phil. t. 1. l. 2. c. 4. p. 205.
(l) Ap. *Franc. Noëlium* in Philos. Sinica c. 1. q. 2. §. 1. & 2. p. m. 7. & alias, ex libris Classicis eorundem Sinarum, a celeberrimo Philosopho *Confucio* concinnatis, & ab ejus discipulo *Tsem Tsu* paullo fusius explicatis, quos idem *Noëlius* e Sinensi idiomate in Latinum versos exhibuit in comment. de sex Sinensis Imperii libris Classicis.
(m) Ex *Borryo* de rebus Sinensib. ubi de Xaca.
(n) Ap. *Jamblichum* de doctrina Pythagorica.

Thales Milesius, Sectae Jonicae Author (*o*) Veteres *Persae* (*p*) *Pythagoras* (*q*) *Indi* sub tempora Alexandri Magni (*r*) *Socrates* (*s*) *Anaxagoras* Clazomenius, ejusdem Socratis Magister (*t*) *Plato* & *Aristoteles* (*u*) *Zeno*, Stoicae Scholae Autor (*x*) *Virgilius* (*y*) *Sinae* recentiores (*z*).

7 Perplures alii dabunt, sancte pariter de nostro dogmate sentientes (*a*). Sed praestat e paganis eisdem catholicae veritatis adsertoribus unam vel alteram audire sententiam. Ergo *Orpheus* ita cecinit,

Unus est per se exsistens, ab uno omnia facta sunt.

Ita & *Sophocles*,

Unus revera, unus est Deus,
Qui coelum condidit, & terram longam,
Marisque coeruleos fluctus, & ventorum impetus (*b*).

8 Tum ex Philosophis *Theophrastus*, praestantissimus Aristotelis Auditor haec decernit, *Deus ex nibilo creavit omnia* (*c*) haec itidem *Algazelis* Arabs Peripateticus, *prima omnium rerum caussa non indiget materia* (*d*) *Plotinus* demum, *brutales illae quaestiones*, inquit, *procul amovendae a Deo: ex qua materia Deus condidit mundum? quibus ferramentis fabricavit?* (*e*) Iis nempe qui mundum adserebant aeternum, sanctum dogma de Deo mundi conditore tanquam perridiculum ostendere satagebant (*f*).

9 Tanto jam vero Dogmati comprobando, illustrandoque adcedant illico ex instituto nostro sacrae Vetustatis omnigena documenta, quae deinceps ad morem Scholae, reliquae theologicae Quaestiones excipiant.

E RE

(*o*) Ap. *Laërt.* de vit. Philos. in Talete.

(*p*) Ap. *Thom. Ide* de relig. vet. Persar. c. 9. p. m. 163. ex *Ibn Shahna* Arabe Mahumedano in lib. de primis & postremis.

(*q*) Ex sententiis eidem vulgo adtributis de summo Deo & de diis.

(*r*) Ap. *Strabon.* l. 15. p. 713. in Geograph. cum. notis *Casauboni* ad eam pag.

(*s*) Confer ejus Theologiam ap. laud. *Brucker.* t. 1. p. 560.

(*t*) Ap. laud. *Laërt.* in Anaxag.

(*u*) Ap. nonnullos; at consulenda de iis dicta in proxima Prolusione.

(*x*) Ap. *Laërt.* in Zenone.

(*y*) Georg. 4.

(*z*) Ap. *Martinum Martinium* in hist. Sinica, decad. 1. l. 1. sub init. & *Noël* in Philos. Sinica tr. 1. c. 2. §. 1. & alias.

(*a*) Nimirum *Justin.* in paraenesi, *Lactant.* inst. l. 7. c. 3. *Aug.* civ. l. 10. c. 4. & l. 12. c. 17. *Euseb.* de praep. evang. l. 3. c. 3. & saepius, *Eugubin.* de peren. philos. l. 7. per tot. *Petav.* de opif. Mundi l. 1. c. 1. *Huet.* in qq. alnet. l. 2. c. 5.

(*b*) Utriusque Poëtae carmina tradit nobis eruditissimus *Alsted.* in Encyclopaed. l. 25. sect. 1. c. 2. p. m. 323. tom. 3. edit. Lugdun. 1649.

(*c*) In lib. de saporibus.

(*d*) In lib. cont. Averrhoem.

(*e*) In lib. de contemplat. & uno.

(*f*) Plures id genus quaestiones ab Atheis objectas proposuit *Cudvvorth.* in Syst. tom. 1. pag. 90. sqq. easque facile solvit in tom. 2. p. 1184. sqq. *Thom. StacKousius* in Theol. completa par. 2. a. p. m. 12. speciosas addit rationes pro temporanea mundi creatione. Vide sis *Tull.* de nat. deor. l. 1. c. 8.

MONUMENTA ANTIQUITATIS. CLASSIS I. Num. 1.

E RE LAPIDARIA.

PVER . NATVS A Ω
DIVO . IOVIANO . AVG. ET
VARRONIANO . COSS
ORA . NOCTIS . IIII
INVXIT . VIII. IDVS . MADIAS *
DIE . SATVRNIS . LVNA . VICESIMA
SIGNO . APRIORNO . ** NOMINE . SIMPLICIVS

* *Majas*.
** *Capricorno*.

Romae in Museo Capitolino. Exscripsit, retulitque Maffejus in Inscript. variis p. m. 252. *n.* 2.

Titulum aliter legit, qui eum sub an. 1714. reperit in coemeterio Gordiani & Epimachi, *Boldett.* in observ. p. 84. aliter deinde *Franc. Blanchinius* in prolegom. ad Anastas. tom. 2. p. LXVIII. col. 2., aliter demum *Lupius* in epitaph. Severae p. 18. Cui autem ex quatuor hisce Scriptoribus omni exceptione majoribus adhibenda fides? sed age, ac modo ponamus cum Maffejo legendum.

Spectat Simplicii Saxum ad diem 8. Maji, diem Sabbati, anni Chr. 364. quo Consulatum gerebant Imp. Fl. Jovianus & Joviani F. Varronianus, ut liquet ex castigatioribus Fastis, cum *Almeloveenio* ad eum an. p. m. 164.

Tò INUXIT, ait laudatus *Maffeius*, fortasse intelligendum *inluxit*, hoc est lucidus moriendo evasit; aut *inussit*, videlicet inustus est fidei nota, vel sacro lavacro. Haec hariolari nititur doctissimus vir in re nimium obscura.

Fortasse Saxum ex ejusdem facie prorsus ethnicum quispiam dixerit: quoniam ritu ethnico Jovianum adpellat divum, & Sabbatum nuncupat diem Saturni, quem nempe Pagani Saturno Deo suo sacrum volebant, quemadmodum diem Dominicum Soli, feriam secundam Lunae &c: id quod quantum ad Sabbatum Saturno consecratum conjicere licet, ut plures mittam, e *Corn. Tacito* l. 5. hist. sub init., consentitque *Baron.* ad an. 34. n. 153. citato eodem Tacito in l. 22. Annal. Quin etiam eundem ritum ethnicum circa Sabbatum Saturno sacrum diu retinuisse plures gentes, e. c. Chaldaeos, Aegyptios, ac Indostaniae populos, Author est Clariss. *A Benettis* in chronol. & crit. tom. 2. p. 392. n. XX.

Nihilo tamen secius christianum esse Titulum ad oculum demonstrare videntur adfixae Siglae A Ω, quas plane apud unum aliquem profanum incassum quaesieris. Sunt quidem ex iis, qui aut A aut Ω separatim adferant, ut conspicere licet apud *Corsinum* ubi de notis Graecorum; at ambas simul conjunctas in peculiarem aliquem adductas sensum; mihi saltem nuspiam legisse contigit.

Jam vero a primordiis Ecclesiae in more positum fuit apud Christianos eas binas siglas sepulcralibus Titulis & alibi pluries adjectas consecrare; quibus nempe testabantur se fide certa credere, Deum esse Creatorem, seu Principium & Finem rerum omnium: desumto videlicet

licet Dogmate ex verbis, quibus idem rerum Conditor Evangelistam & cetera creata adloquens, sic *Apocal.* 1. 8. effatus est, teste eodem Evangelista, *Ego sum* A & Ω, *principium & finis, dicit Dominus Deus, qui est, & qui erat, & qui venturus est, omnipotens*, ac deinceps cap.22. 13. *Ego sum* A & Ω, *primus & novissimus, principium & finis*: quasi dixerit Deus, uti ex communi Patrum & Interpretum voce loquitur heic *Calmetus*, ego sum caussa, origo, principium omnium creaturarum; omnia a me fluunt, & ad me redeunt.

Ergo quatenus A & Ω sunt primum & ultimum ex elementis Alphabeti graeci, adsumpta sunt ab ipso Numine ad sese perspicue declarandum principium & finem rerum omnium, quemadmodum opportune protulit *Tertullian.* l. de monogam. c. 5. in haec verba „ duas Graeciae literas summam & ultimam sibi induit Dominus, initii & finis concurrentium in se figuras: uti quemadmodum A ad Ω usque volvitur & rursus Ω ad A replicatur, ita ut ostenderet in se esse & initii decursum ad finem, & finis recursum ad initium „. Id ipsum & sub eodem sensu usurpasse videntur Hebraei *Aleph*, & *Thau*, quae sunt in suo alphabeto elementum primum & postremum, ut videre est in lib. Zohar, in Porta lucis, in Portis justitiae, ap. *Hug. Grotium* & *Ludov. Capellum* in hunc locum Apocalipseos.

Certum itaque sit, Christianos veteres idem Sanctissimi Numinis adtributum efferre ac profiteri intendisse, quoties eas siglas, ubi saltem aliud non fertur additamentum, aut saxis, aut aliis quibusque Monimentis, deinceps proponendis, adjecerunt.

Quod ea demum signa spectat, quae saxum nostrum videntur ethnicum portendere, censeo plane cum laud. *Maffeio*, quod veteres Christi cultores interdum longi temporis consuetudine abrepti, usitatis promiscue per Christianos, paganosque formulis, nihil ultra cogitantes, utebantur. Quod quidem haud paucis exemplis confirmare liceret, quae nempe Christiana quum sint, unam tamen, vel aliam Paganismi praeferunt notam. Sic enim in christiano Lapide Aurelii Balbi dicitur IOVIS. OP. MA BENEFICIO, ap. *Grut.* p.1050. 3; in altero Marturi habetur, I. KAL. DECENBRIS. D. SOLIS, ap *Eduard. Corsin.* differt. 3. p. LXIIII: in illo Tigridis ap. *Murat.* p. 1949. 10. legimus FECIT SIBI DOM *aeter* NALEM. ac similia non raro offendimus in aliis. Consule sis in hanc rem eundem *Corsin.* diss. 1. p. XVI. & *Lupium* in epitaph. Severae §. XII. p. 99. sqq.

De notis chronologicis hujusce Lapidis plura & quidem selecta *Franc. Blanchin.* in prolegom. ad Anastas. parte 2. tomi 2. p. LXVIII. n.11. sqq. omnino consulendus.

2 B. ☧. ω. M.

HIC. REQVIESCIT. IN. PACE. HONORATA
H. . . . . QVÆ. VIX. ÆT. ANN. XXVI. D. . . .
KAL. MART. HER. ET BAL. VV. CC.
KONLIB. . . . .

In Agro Mediolani ap. Fleetvvood p. 414. 2.

Idem *Fleetvv.* legit & exponit, *Hermiverico*, *& Basilico Coss. A. D.* 465. *Conliberti fecerunt*. In Fastis vero consularibus ponitur ad hunc annum FL. Basiliscus ap. *Almeloveen.* & Basilius ap. *Glandorp.*

3 A ω PATRICI A ω

PATRICIVM DOMVS HAEC AETERNA LAVDE TVETVR

ASTRA TENENT ANIMAM CETERA TELTVS HABET.

REQVIESCIT IN PACE SVB D. CONS. A + ω

Neapoli ad Clonicos ap. Capacium in hist. Neapolit. l. 2. *c.* 6. *p.* 432.

Titulum e Capacio exscripsit *Reines.* p.980.n.363. at non omnino fideliter. Puguat ibidem cum Capacio super τὸ D. CONS. Hic nimirum interpretatus est *sub Divo Constantino*, ille vero *sub Decio Imperator Consule*, vel potius, *sub Divo Caecina Mauro Basilio Decio*. Mihi tamen utrumque adsertum valde ambiguum; quum pro neutro documenta vel ex ejusdem Saxi conditionibus aut circumstantiis, vel aliunde peti videam. Litem dirimat, si ausit, Eruditus Lector.

Quod si Constantinum heic subintelligendum decreveris, haud facile certum annum adsignabis Lapidi, quum Augustus ille etiam octavum gesserit Consulatum an. Ch. 329; si vero Caecinam posueris, tribuendus Lapidi annus 463. quo hic cum Vibiano Consulatu potitus est, ap. *Fastos Petavianos*, vel potius an. 529. ap. *Almeloveenos*.

Fleetwood praeterea adgressus etiam rem divinare p. 453. 1. legit, sub *Caecina*, *vel sub Decio Importuno A. D.* 509. At nec istam divinationem alicujus ratione momenti suffultam video.

Addidit demum incaute *Capacius* ibid. *symbola*, *quae adsunt*, *optime declarant*, *quibus in Labaro utebatur* Constantinus.

Et vero in Labaro Constantini post devictum Maxentium apud Historicos & Numismatum Collectores conspicio passim Monogramma ☧, nusquam Symbola AΩ, quibus Patricii Titulus exornatur.

4 PARENTES. DIONISIO. FILIO. DVL

CISSIMO. VIX. AN. V. M. VII. D. VIII. D. P.

XVI. KAL. SEPT. CONSTANTIO X. COS. IN P.

A ☧ ω

DVLCISSIME FILIE ERO ANETI. VIX

ANN. II. M. VII D. XI. DEP. XIIII. KAL. SEP.

CONSTANTIO X. COS. IN PAC.

Romae e coemeterio S. Helenae ap. Boldett. in observat p. 86. *n.* 29. *modo exstat Bononiae in coenobio Sancti Dominici ap. Murat. tom.* 1. *Inscr. p.* 382. 4.

Spe-

Spectat Titulus an. Ch.360. quo gerebant Conſulatum Imp. Fl. Conſtantius decimum, & Fl. Claudius Julianus Caeſar tertium.

Vides heic ſacris interjectum ſiglis venerandum Monogramma ☧; more utique apud primaevos Chriſti cultores frequentiſſimo. Porro de hoc ſpeciatim argumento pluribus diſſeremus cum recentibus Criticis in Par. IV. Tr. I. L. II. ubi de monumentis pro Divinitate Chriſti Domini: quocirca haec paucis hoc loco praenotare & adſerere juvat.

Principio ſaepenumero priſci fideles ſacris hiſce ſymbolis interponebant Chriſti Crucem aut Monogramma; & iſtud quidem variis modis confictum, uti demonſtrat Cl. *Vitry* in diſſ. de tumulo T. Fl. Clem. §. 1. ſub fin. p. 21. Huncque morem jam ab uſque aetate Joannis Evangeliſtae in Eccleſia orthodoxa obtinuiſſe, cum *Bonarrotio* conjectabat *Dominic. Georgius* in diſſ. de Monogr. Chriſti c. 2. p. 4.

Deinde fere apud omnes convenit, fideles ea conjunctione ſiglarum & Crucis, aut Monogrammatis intendiſſe exprimere ac profiteri Chriſti Divinitatem, aut praecipua Chriſti, qua Deus eſt, adtributa. Haec autem ex effato, quo Chriſtus idem *Apoc.* 22. 13. ſymbola A & Ω expoſuit, in eo ſita ſunt, quod ipſe qua Deus fuerit *principium* & *finis* creatorum omnium. Rem quidem, reique ſenſum apud priſcos fideles diſertiſſimis verbis explicuit *Prudent.* in cathemerinon hymno pro omni hora p. m. 53. ſic concinens,

„ Corde natus ex parentis, ante mundi exordium
„ *Alpha* & Ω cognominatur, ipſe fons & clauſula
„ Omnium, quae ſunt, fuerunt, quaeque poſt futura ſunt.
„ Ipſe juſſit, & creata: dixit ipſe, & facta ſunt.
„ Terra, coelum, foſſa ponti, trina rerum machina,
„ Quaeque in his vigent ſub alto ſolis & lunae globo.

Probant itaque priſca quaelibet ejuſmodi monimenta dogma de Deo principio & fine creaturarum, ac de Chriſto Deo. Id quod mihi pariter innuiſſe videtur Cl. *Mamach.* orig. & antiq. chriſt. t. 3. l. 3. c. 1. §. 24. p. 75. & 76. & apertius *Vitryus* proxime laud.

Quamobrem ea omnia, quae pene innumera dixeris, hiſce tribus illuſtrandis dogmatis adſumere poſſumus jure quam optimo. Ceterum vitandae confuſionis gratia, aliis praeſens dogma illuſtrabimus, & aliis duo reliqua. Quin etiam ipſa, quae pro tribus hiſce dogmatis proferenda reſtant, documenta, quum vim omnem & omne decus, quod rem noſtram ſpectat, praeferant in laudatis ſymbolis A & Ω, ubi quidquam ulterius nota dignum non occurrerit, feſtino calamo expedienda decrevimus.

5 A Ω

SINTICIO FAMVLVS DEI

&c.

Ut ſupra in Tom. II. Claſſ. I. n. 32. p. 25.

6

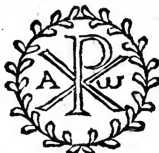

Hoc est
Requiescit in pace
ancilla Dei Juliana
quae vixit &c.

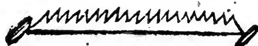
Florentiae non ita pridem repertum est hoc Tituli fragmentum in subterraneis Basilicae Laurentianae, & olim adservabatur in Museo Bonarrotiano ap. Gorium in antiquis Etruriae Inscript. t. 1. p. 220. n. 22. & t. 3. p. 349.

Quod si haec Juliana sit illa sanctissima femina, quam laudavit ut sanctam *Baron.* in notis ad Martyrol. Rom. ad diem 7. Febr. nota *g.* & in Annal. t. 6. an. 511. n. 14. & alias, spectat hoc Saxum tempora Justini senioris Imp. At de iis, dante Deo, fusius alibi.

7 DD NN. C⟨AEARCO * ET RICOMEDE ** VV. CC. **Clearcho.**Ricemere*
CONSVLIBVS BENFMERENTI OLIBIONI
QVI VIXIT ANNVS XV. MESIS VI. DIES XX. DECESSIT
DIE XII. KALENDAS OCTOBRES IN PACE A.C.384.

Romae e coemeterio S. Hippolyti ap. laud. Boldettum p. 82. n. 17. GEMI-

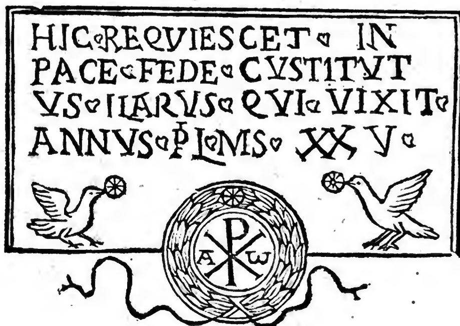

A ☧ ω

8 GEMINAE CONIVGI SEVERVS
QVAE VIXIT ANNOS XX.
MENSES DVO QVAE FECIT
CVM MARITO ANNOS II.

Romae in subterraneis cryptis ap. Fabrett. in antiq. Inscript. dom. p. 268. n. 122. ex AA. Romae subterr.

9

Romae e coemeterio Praetextati erutus est sub Benedicto XIV. P. M. an. 1744. mense Decembri; eumque sic descriptum adferunt Maffei. in Inscript. p. 359. n. 2. Ludovic. Sabbatinius de Anfora in Epist. ad Cardin. Besozzium, Phil. Mazochius in epist post. ad Dominic. Georgium, & alii.

Profecto ii fere omnes, cui adcensere licet *Barufaldum* in peculiari differt. Bononiae edita, varie Titulum marmoreum legunt, ac interpretantur; sed nullus tamen ex ipsis, sacris symbolis Monogrammati Christi adjectis litem intentat. Idcirco variantes eorum lectiones nihil heic moramur, eas postmodum, si Deus dederit, discussuri in Par. IV. Tr. III. L. III. ubi Monumenta pro Sanctis Sacramentis proferentur.

TRE-

10

TRETES . FAMVLA . XRT
VIXIT . ANNOS . PLVS . MINVS
AIXII . ET . RICESSIT IN . PA
CE . D. III. EDVS. MARTIAS
ERA . Z . IIII.

In Vico Membrillae Agri Utrarienſis apud Hiſpanos, referente Donio in Inſcript. Claſſe xx. *n.* 14. *ex Roderico Caro*.

Tabula haec marmorea, inverſum ω praeferens, ſepulcrum olim tegebat, & ab quodam aratore effoſſa eſt. Et quidem optarem, ut Cl. *Gorius*, qui Donianas Inſcriptiones notis illuſtravit, hujuſce noſtrae aenigmata tantiſper aperuiſſet, aut ſaltem quod aetatem ſpectat. Quod ſi τὸ Z valeat pro DC, haec aera hiſpana congruit anno Ch. 566., uti docte computat *Murat.* p. 1950. 8. ubi tamen paullo aliter legit Marmor.

11 AVR. ALEXANDER . QVI VIT
ANNVS . XVII. MN. VII. DP
XII. OCTOB. VALENTINIANO
III. ET VALENTE III. COSS *A. C.* 370.

Romae e ſacris Cryptis ap. Boldett. p. 80. *n.* 7.

Suſpicor, literam T ſacris ſymbolis interjectam fuiſſe Dominicae Crucis loco.

12

BEBI . VINDEMIALINIS . QVI . BIXIT . ANNVS
P. M. LV. DVLCISSIMO . PATRI
FECERVNT . FILI . DOLENTIS. DP
VI. KAL. OCTOB.

Prope Rignanum ap. Maffei . p. 258. 8.

Lapi-

Lapides, qui praeferunt τὸ Ω. videntur mihi recentiores, quam qui ponunt τὸ ω; video enim, illius usum in saxis, ceterisque monimentis recentius obtinuisse.

13

Romae e coemeterio Lucinae, ubi Primus reconditus latebat, ap. Aringh. cit. t. 1. p. 595.

14 LIVIA MARIA A ☧ ω IN PA⊙. V. A XLVI
M. V. CV. M. F. AN. XV. D. IN BISO
SV. COS. ELIA F. PO. V. K. AV.

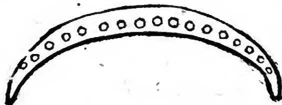
Romae in sacris cryptis ap. cit. Fabrett. p. 269. n. 129. ex Roma subt.

Ceterum in Roma subt. ap. *Aringh.* t. 2. p. 140. diverso aliquantum modo lego obscurissimum Saxum, videlicet.

MARIA A ☧ ω IN PAΘE
& IN BISOS.

Et quidem Fabrettiani typi Titulos ab aliis exscriptos haud raro minus fideliter solent reddere.

15 SALBO. LOTVNATO. EPIS. SEMPER. CRESC.
AVT A DIVINA ☧ IPSIVS. TEMPORIB.
ADHVC MAIORA VIDEVIS
A ☧ ω
HIC. PRO. VOTO. SARABO. PRESB. FECIT

In

In Criptae Ferratae ap. laud. Donium Claſſ. xx n. 69. e ſchedis Nicol. Alemanni.

A ☧ ω

16 CERVELLA CLARISSIMA FEMINA FA
MVLA CHRISTI VIXIT ANN. PLVS MI
NVS ANN. XXXV. RECESSIT IN PACE
III. KAL. FEBRVARIAS ERA. DC. *A. C. 562.*

Hiſpali in Sancti Bernardi ap. Morales in Chron. Hiſpan. t. 2. l. 11. c. 56. fol. 64. & 65.

Ita quidem Morales, qui teſtatur id eruiſſe ex epitaphio, ſiglis, aut adbreviationibus confertiſſimo, quod ipſe vidit. Heinc corrigendi quamplurimi, qui ipſum longe ſecus recitarunt: e. c. *Boldett.* p. 639. *Murat.* &c.

Plura Saxa, ſacris itidem ſymbolis inſignita protulit Morales, nempe de Culſino ibidem, ac de Gregorio & Litorio in fol. verſo 47., *inferius* a nobis recitanda. Addit idem Author fol. 48. ſaepenumero in ſaxis, aliiſque pervetuſtis Hiſpaniae monumentis reperiri ſacra ſymbola, interpoſito Monogrammate ☧.

17 ERENEA VI
BAS IN DEO A ☧ ω

Romae in Muſeo Kircheriano. Exſcripſi.

His liceret complura ſubnectere ejuſdem generis documenta, quae recenſent Antiquarii Scriptores: e. c. *Fleetwood* pag. 485. 4. & p. 505. 3. *Aringh.* t. 2. p. 523. & 591. *Murat.* p. 1871. 5. &c.

E RE LITURGICA.

18 *Aeterne Fili, qui in ſempiternum ſubſiſtis, conſubſtantialis Patri, illique throno & creatione aequalis: qui ſola bonitate ex nihilo feciſti hominem & collocaſti eum in paradiſo voluptatis....*

E Liturgia coptica S. Gregorii in orat. osculi pacis (ap. *Renaud.* in collect. liturg. oriental. t. 1. p. 26.)

Haec oratio eadem eſt, quae in graeco Codice Alexandrino. Ipſam nonnulli Codices MSS. Sancto Gregorio adjudicant, alii S. Severo Patriarchae, Antiocheno ſcilicet, nequaquam Alexandrino, uti contra Guidonem Fabricium Boderianum ſcite obſervatum eſt a laud. *Renaud.* in not. ad eam Liturg. p. 303.

19 Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὃς ἔπλασας ἡμᾶς, καὶ ἔθου ἡμᾶς ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς τρυφῆς.

Nem-

Nempe

.... *Domine Deus noster, qui plasmasti nos & posuisti nos in paradiso voluptatis* ....

E LITURGIA ALEXANDRINA S. BASILII AD INITIUM OBLATIONIS (ap. cit. *Renaud.* p. 65.)

20 *Suscipe Creator omnipotens Deus, quae jejunantes de tuae munificentiae largitate deferimus* ...

E LIB. I. SACRAM. ROM. ECCLESIAE IN ORAT. SECRETA PRO FERIA TERTIA QUADRAGESIMAE (ap. *Thomas.* t. 6. edit. Vezzosianae p. 18. col. 2.)

21 *Deus mundi conditor, author luminis, siderum fabricator: Deus qui jacentem mundum in tenebris luce perspicua retexisti: Deus per quem ineffabili potentia omnium claritas sumsit exordium: Te in tuis operibus invocantes, in hac sacratissima noctis Vigilia de donis tuis Cereum tuae suppliciter offerimus Majestati* ....

EX EODEM LIBRO IN BENEDICT. CEREI (ap. cit. *Thomas.* p. 69. col. 1.)

Egregium plane documentum pro sancto Dogmate! cui nempe confirmando ipsum a primis usque seculis hac sollemnitate exaratum videtur sub sacro Cerei consecrati symbolo; eo siquidem nihil expressius mihi videntur Majores nostri designasse, quam Deum authorem primigenii luminis in procreatione universi; id quod ex reliquo adlatae orationis contextu manifestius liquet.

Vides heic ex antiquiore disciplina, cujus meminerunt *Tertullian.* l. 2. ad uxor. c. 4. & *Hieron.* in cap. 25. Matth., morem celebrandi officium Paschale, una cum benedictione Cerei, pluribusque peculiaribus ritibus, in vigilia noctis Sabbati sancti; hoc enim die, sicut & in Parasceve nullum offerebatur Sacrificium, ex *Innocentio* P. I. epist. 1. cap. 4. Sed a multis tamen usque seculis sollemne hujus Sabbati officium ante meridiem terminatur. Lege *Hugon. de S. Vict.* de special. Missae observat. l. 3. c. 21. *Durand.* in rationali l. 5. c. 76. *Bailletum* de festis, in hist. Sabbati sancti §. 2. *Thomassin.* de celebrat. festor. l. 2. c. 14. n. 10. sqq. *Benedict.* P. XIV. de fest. l. 1. c. 8. n. 1. & 2.

Sane praefata Cerei Paschalis benedictio celeberrima fuit & latissime obtinuit usque modo, sub hac vel illa verborum formula, apud Ecclesias, saltem latinas. Quando vero hic ritus incaeperit, mihi prorsus inexploratum. Anne institutus primum est sub Ennodio Ticinensi Episcopo, vita functo sub an. 531; quippe qui primus omnium ejus binas formulas produxit in opusc. 9. ap. Sirmond. t. 1. oper. col. 1721. sqq? Ita plane censent *Menard.* in nota 300. in Sacrament. Gregor. &

Grancolasius comment. in Breviar. Roman. l. 2. c. 66; ceterum nihil prohibet quominus Ticinensis ita primum evulgarit ritum longe pridem alias institutum.

Anne sub S. Augustino vel citius? Ajunt non pauci cum *Thomasio*; quoniam ipse, uti habetur in variis Missalibus, author est celebratissimae illius Praefationis in benedictione Cerei, *Exsultet jam Angelica* &c. tum idem S. Doctor in l. 15. civ. c. 22. scribit, *in laude quadam Cerei breviter versibus dixi* = *Haec tua sunt* &c. sic enim omnia ad unum MSS. tradere testantur Maurini in postrema editione S. Augustini ad eum locum. Et vero disceptatio haud parva est apud Criticos in verum ejus praefationis authorem; ac insuper volumina edita fere cuncta legunt, *versibus dixit*, scilicet alius author, non Augustinus. Enim vero siquis alius eos tum dixerit versus in laude Cerei, jam sub Augustino aetas Cerei paschalis reperta est.

Anne sub S. Hieronymo aliquantum vetustiore, qui utique Epistolam de Cereo Paschali scripsisse fertur ad Praesidium Diaconum? Verum putant quotquot illam exsistimant genuinam cum *Trithemio* de Script. eccl. in Hieron. Modo tamen notham jure dicunt Critici cum *Mariano Victorio* in censura praefixa tomo 9. S. Hieronymi e sua editione de an. 1572. *Bolland.* ad tom. 8. sept. p. 668. n. 1255. *Possevin.* in adp. in Hieron. *Caveo* hist. lit. ad Sec. IV. p. 157. Nihilo tamen secius quum illa ignoti authoris epistola Valentinianum & Gratianum Impp. tanquam nuper extinctos adpellet, ad Hieronymi aetatem illa merito mihi pertinere dicitur.

Anne sub Zosimo Papa anno 417., a quo nempe, teste *Anast. Bibliotb.* in ejus vita, *per Parochias concessa licentia Cereos benedici*? Adfirmant *Amalar.* vulgat. *Alcuin.* nonulla *Ritualia*, aliique Recentiores cum *Sigeber.* in Chron. ad eum annum. Ceterum exinde non conficitur pridem in more non fuisse apud majores Basilicas Cerei ritum observare.

Anne sub *Aur. Prudentio*, qui ad an 405. suo Cathemerino inseruit hymnum quintum, aliis sextum, inscriptum *ad incensum Cerei Paschalis*, uti legunt permulti Prudentii Editores cum *Georgio Fabricio*? Adserunt perplurimi cum *Gretsero* de festis l. 1. c. 25. p. 72. sqq. in novissima operum editione tom. 5. & *Blanchin.* in orationario cit. p. CCXXII. sqq. Alii vero cum *Hospiniano*, *Joan. Weitzio*, *Nicol. Heinsio*, *Mabillonio*, *Sirmondo* mox citato in hymnum Vespertinum Ennodii in l. I. Carminum, col. 1826. nota (*b*) & *Aldo*, qui primus omnium Prudentium typis edidit, inscriptum hymno legunt *ad incensum lucernae*, & quidem tanquam magis aptum & consentaneum scopo & materiae ejusdem hymni, uti probare contendit *Hospinian.* ap. laudat. Gretser.

Anne demum ritus hic originem trahit à Constantino Magno, quemadmodum author esse videtur *Euseb.* in ejus vita l. 4. c. 22? Sic definiunt e Calviniano grege aliqui cum *Hospin.* ap. cit. Gretser. At reliquos omnes, quos viderim agentes de institutione Cerei, singularis haec eruditio omnino fugit. Nec mirum quidem; ibi enim Euseb. solum

com-

commendat eximiam Constantini pietatem, quatenus nempe vigilias etiam ea sacra nocte in templo agebat; jubebatque cereos ingenti numero adcendi, *ita ut haec mystica vigilia* (paschalis) *quovis vel splendidissimo die splendidior redderetur*. Haec ille. Quid autem inde, sodes, pro nova Cerei, qua de agimus, benedictione?

Ex iis itaque rite perpensis haec nobis statuere liceat. Ritum hunc alicubi stabilitum fuisse sub Ennodio, certum esto. An sub Augustino & Hieronymo? Admodum verosimile sit. An sub Sozimo? si fides sit Anastasio, longe verosimilius. An sub Prudentio? Non omnimoda caret probabilitate. An denique ante Prudentium? Incertum prorsus & obscurum. Plura in historiam ejusdem Cerei dabunt antiqui *Liturgiographi*, tumque juniores cum *Marten.* de antiqua Eccl. discipl. in div. celebr. officiis cap. 24. n. 5. sqq. *Menard. Gretser. Grancol.* proxime laud. *Languet* de vero ecclesiae sensu in sacrarum ceremoniar. usu, edit. Paris. 1721. a p. 225. *Merat.* in Gavant. par. 2. tom. 1. a p. 1149. *Bened.* XIV. cit. n. 54. sqq. *Vezzos.* in notis ad Thomasii editionem t. 6. ubi de Missali Gothico, p. 282. nota (2) & rursum *Menard.* in concordia regularum c. 24. §. 2. & *Lesleo* in notis ad Missale Moz-arabum ad pag. 177. lin. 55.

22 *Deus Spiritus sancte, a quo creata sunt omnia & restaurata sunt universa, qui animas amas, quas inabitando sanctificas ... singulariter te manifestum ostende .....*

Ex ORATIONALI GOTHICO-HISPANO, ORAT. DICENDA AD MATUTINUM IN FESTO PENTECOSTES (ap. laud. *Blanchin.* ubi de hoc orationali p. 117.)

Vides heic Universi creationem sancto Spiritui adtributam, non modo qua Deus est, sed etiam qua Spiritus, aut tertia Triados persona, secundum nostram sententiam mox statuendam sub Quaest. II. hujus Capitis. Quin & eundem nostrum sensum illa oratio alias adducta ex eodem Orationali, TUO DOMINE VERBO COELI SUNT FACTI ET SPIRITU ORIS ORNATI, perspicue adprobat & commendat.

23 Ulteriora pro Dogmate documenta liturgica qui percupis, adeas laud. *Renaudot.* p. 28. 38. 40. 86. cit. *Thomas.* p. 7. 69. 107. 121. *Mabillon.* de Liturg. gallic. p. 205. 212. 450. *Aguirr.* t. 3. CC. Hisp. p. 273. col. 1. *Goar* in Euchology. Graec. p. 37. 98. 199. 319. 792. *Blanchin.* in libello orat. Gothico-Hisp. p. 18. 27. 103. sqq. 116. *Jos. Al. Asseman* in Cod. lit. eccl. universae l. 4. par. 2. pag. 69.

24

Chil . te ber thus Rex

Francorum Vir Inl. * * Vir Inluster .

Creator Omnium Ds delectatur oblacioñ Fideli

um licet ipsi cunct, domenatur.....

Chil-

Childebertus III. Francorum Rex in exordio Praecepti de Napſiniaco villa in Pago Bituricenſi, monaſterio S. Dionyſii conceſſa ſub an. 694. 13. Decembr. (ap. *Mabillon.* de re diplom. edit. I. p. 383. tab. XXI, & rurſus p. 476. ex autographo.)

Porro ſi hoſce caracteres praeſertim quoad literas majuſculas, conferas cum aliis, qui ex eodem Seculo VII. circumferri ſolent, haud parum diſcriminis inter utroſque repereris. Adeo quidem (quod ſaepius inculcavimus) plerumque fallit canon ille, qui pro dignoſcendis legitimis Diplomatis, depromi conſuevit a caracteribus, qui uno generatim, eodemque Seculo conſcripti feruntur.

25 *Omnipotens pater, ſpes unica mundi, fabricator coeli, conditor orbis* &c.

Edigarus Rex ut *ſupra* in Tom. II. Claſſ XII. n. 4. p. 425. & 426.

26 [P / A ✳ Ω / S] *In nomine ſanctae Trinitatis* &c.

Sanctius Rex, ut *ſupra* in Tom. II. Claſſ. XI. n. 20. p. 382.

Hoc Sanctii, pluriumque Aragonenſium Regum Signum, Diplomatis praefixum ſic ego quantum ad Siglas interpretor, P. *Pater*, A Ω. *Filius*, S. *Spiritus Sanctus*; quod & ipſi Reges perſpicue exponunt, ubi proxime ſubjiciunt in formula tres ſanctiſſimas Perſonas, quas advocant.

His jure adjicienda complura priſcorum Caſtellae Regum Privilegia, quae ante initialem formulam Siglas A Ω, interpoſito Chriſti Domini Monogrammate praeferebant, ſi fides *Moraleſio* in Chr. Hiſp. l. 11. c. 41. fol. verſo 48.

27 *Sub imperio ſummi artificis rerum, qui unus in Trinitate extat adorandus, Domino ſancto.....*

Ordonius III. Gallaeciae Rex in Placito pro Epiſcopo Compoſtellano ſub. an. 952. (ap. *Florez* in Hiſp. ſacra t. 19. p. 364.)

Habes in hac religioſiſſimi Viri periodo Adtributa Dei Creatoris, Unius, Trini, Domini, Sancti.

28 *Altitroni moderatoris.... qui totius mundi fabricam mira ineffabilique ſerie diſponens, microcoſmum* Adam *videlicet* &c.

Eadgarus Anglorum Rex ſub an. 958. ut *ſupra* Tom. II. p. 284. ſq.

29 *....Ego... quamquam indignus... dilexi, ut in quolibet locum hereditatum mearum hereditarem*

Crea-

Creator omnium cælestium, ac terrestrium, ipso juvante coleretur per sæcula...;

S. Ossorius Gutierrez ex Comite monachus, in testamento, quo erexit monasterium de Laurenzana apud Hispanos an. 969. (ex laud. *Florezio* t. 18. p. 332. e tabulario ejusdem monasterii.).

30 ☧ *Universitatis Creatore in æternum regnante &c.*
Aethelredus Rex, ut *supra* in Tom. II. Class. XII. n. 6. p. 426.

ERE NUMARIA.

31

Numus secundi moduli F. I. Constantii Imp. Constantini Magni & Faustae filii, qui designatus est Caesar an. Ch. 323. & Augustus post patris obitum an. 337. fato functus an. 361. Ap. Bandur. t. 2. p. 368. sub fin. & 384. col. 2. ubi rursum duos alios describit ejusdem Imp. Numos, ipsa sacra Symbola in postica referentes.

Primus hic Author Constantius Numi sacris Symbolis, Monogramma Christi comitantibus, exornati, quem deinceps Augusti complurimi aemulati sunt. Intulerit quidem prae Constantio Constantinus Pater in labarum & in numum Christi monogramma, itemque post ipsum Constantinus junior, Constans, Vetranio, ut videre est apud Classicos regalium Numorum Collectores, *Cangium*, *Tristan. Mediobarb. Patin. Bandur.* (ubi describunt eorum Imperatorum Numismata): at omnium tamen primus, ceterorum religionem praetergressus, Numos Constantius suos Dei Creatoris, & finis omnium symbolis insignivit; iis utique palam professus Christi divinitatem, quam interjecto monogrammate designabat.

Ergone, inquies, sic ea professus credi possit Constantius, Arianis decretis ut qui maxime addictissimus, quemadmodum testantur Historiae cum *Hilar. Ambros.* &c? At nihil haec premunt, si adferam, eos ipsum edidisse Numos, quum vere orthodoxus erat, ac paternae fidei heredem sese ostendebat. Et quidem laud. *Mediobarbus* p. 469. alteri ex ejusmodi Numismatis consignat annum Ch. 337., quo nempe Consulatum gerebant Fab. Titianus & Felicianus.

Adde,

Adde, quod Magnentius ac Decentius germani fratres, vita functi an. Ch. 353., commissa cum Constantio pugna, ut catholicos ad sua arma vocarent & adlicerent, seque catholicos simularent, idem, quod Constantius, protulerunt orthodoxiae testimonium, Numum videlicet eisdem sacris symbolis, interposito Christi Monogrammate percusum. Quod quidem argumento est, veram tum temporis de Christo Deo fidem retinuisse Constantium, quam data opera sub eo aenigmatico Numorum typo testatissimam redderet.

Quid? quod licet vulgo Patres & Historiographi eorum temporum arianae perfidiae incusent vehementer Constantium; sunt adtamen, qui a querelis temperent tantisper; immo ipsum tanquam de christiana Religione alias benemerentissimum pluribus efferant. Videsis *Gregor. Naziaz.* orat. 2. in Julian. & orat. in laud. Athanas. *Ambros.* epist. ad Valent. olim 31. *Athanas.* orat. 1. cont. Arian. & e junioribus *Tillemont.* in hist. Imperat. t. 4. ubi de Constantio, art. 64. sub fin.

Ecquid autem, urges, si Numi ejusmodi ex aliis capitibus adulterini probentur? Puta e. c. quia haec sacerrima symbola nimium distant ab aliis ethnicis, quibus alios ejusdem Constantii Numos percusos legimus cum Inscriptionibus, JOVI CONSERVATORI. T. S. N. & MARTI CONSERVATORI P. FR. queis pagana etiam symbola adprime respondent (ap. laud. *Mediob.* p. 489. ad an. Ch. 337.) tum quia nec iidem Numi hodieque apud quodpiam Museum exstare videntur; nec loca in quibus aliquando extiterint, adferuntur; nec ratio & opportuna occasio, propter quam editi fuerint, describitur; nec verosimilia pro ipsorum legitimitate testimonia reperire est apud Numariae disciplinae Scriptores, qui quidem immo potius Numismata a vetustioribus descripta nullo discussa examine in suos videntur commentarios retulisse; nec ipsi demum a pluribus e classicis & gravioribus Numographis singillatim commemorantur.

Ceterum multiplex haec objectio, non modo in Numos hoc capite propositos, sed etiam in alios pene innumeros ex vetustioribus, qui ex communi sententia certi videntur, instituta, pluribus convellere liceret, si permitteret propositi ratio, atque fas esset amplissimam decurrenti provinciam heic diutius immorari. Ex adlatis sparsim ubi Numi occurrunt, plane cuncta dissipantur. Sufficiat modo id unum objectis brevi reponere. Quod nempe exposcit aequitas, ut fidem habeamus primoribus aliquibus disciplinae Numariae Magistris, dum proferunt vulgo Numum tanquam genuinum, nec ab aliis ejusdem facultatis proceribus oppugnantur; propterea siquidem in singulis quibusque Artibus sua gaudent primorum peritorum opiniones praescriptione, nec nisi urgentissima ratio denuo inventa eas a possessione deturbare consuevit apud sapientes. Jure itaque legitimus habendus Numus noster, quem nempe, nullo hucusque ex peritis (quod sciam) reclamante, ut genuinum ac indubium produxerunt plurimi cum *Cangio* in fam. Byzant. aug. tab. XI. & proxime laudatis *Mediob.* ac *Band.*

Pro

Pro intelligentia & critica eruditione Rei Numariae nonnullos indicavimus Scriptores *supra* in Tom. I. p. 316. nota (*i*) quibus insuper addimus *Ducang.* in differt. de numismat. Impp. CP. inferioris aevi, *Ezech. Spanhemium* de praestantia & usu numismatum, *Matthae. Hostum* histor. de re numaria, *Sebast. Erizzum* de numis antiquis, *Aeneam Vicum* discurs. super numis antiquior. *Ludovic. Jubert*, una cum suo *Adnotatore*, edito 1739. *Erasm. Froelich* tentamina IV. in re numaria vetere, *Anton. Le Pois* discurs. super antiq. numis, *Joan. de Quiñones* differt. septem de Numismatum origine &c. *Ludovic. Savot* discurs. super vetustis Numis. *Carol. Patinum* introduct. ad historiam Numismatum, *Phil. Bonarrot.* observat. in aliquot priscos Numos maximi moduli, *Ottonem Sperlingium* diss. de numis non cusis tam veterum, quam recentiorum, *Laurent. Begerum* observat. & conject. in numismata quaedam antiqua, *Christian. Frideric. Ruhe* specimen philologiae numismatico-latinae I. & II. *Stephan. Chamillart* differt. sup. plurimis numis sui Cimelii, *Zachar. Goëtzium* differt. XX. de numis, *Joan. Christoph. Olearium* specim. rei numariae, *Le Blanc* tract. historic. de numis Francorum.

Hi ergo praecipui Scriptores dici possunt ex iis, qui pro addiscenda Numaria disciplina adcuratos, quibus instituaris, canones tradunt, explicant, confirmant: ut eos modo mittamus Numographos, qui varias collectiones, aut interpretationes de numis ediderunt; quos quidem apud Numarias Bibliothecas *Labbei* & *Banduri* vide sis recensitos.

32

Pars postica Numi aerei maximi moduli, qui repraesentat caput nudum Tyranni Magnentii, denati an. Chr. 353. ap. Albert. a Bergamo in Museo Pisano, olim Corrario t. 1. p. m. 222. ac t. 4. tab. LXXXV.

Plures ejusdem Tyranni Numos cum eisdem siglis & Monogrammate in postica, licet sub diversis Inscriptionibus, & siglis sub Monogrammate, recensent *Cangius*, *Occo*, *Mediobarbus*, *Bandur.* ubi de Numis Magnentii. Alium quoad haec sacra symbola omnino parem protulit *Baron.* ad an. 350. n. 11. ex *Angelo Breventano* Papiensi. Ita vero Tyrannus, quem *Athanas.* in Apol. ad Constantium n. 6. *diabolum* adpellavit, alias tamen plane Christianus, quemadmodum & Decentius frater, ex laud. *Baron.*, Constantii aemulus, veros Christi cultores sibi obstringere voluit.

Numus

33

Numus quoad partem posticam ex incerto aere Decentii, dicti Caesaris a germano fratre Magnentio Mediolani, & vita functi sub an. 353. ap. Patinum in numis Impp. Rom. in Decentio, p. 474.

Alios Decentii similes quantum ad Sacra Symbola & Christi Monogramma proferunt Numographi cum *Mediobar.* & *Bandur.* in Decentio.

Ea inscriptio in parte aversa id designat, SALVS Dominorum Nostrorum AUGustorum & CAESarum in Christo Deo, omnium Principio & Fine posita esse censetur. Tò TR. P. indicat, Numus TReveris Percusus est, ex sententia laudati *Patini*. Nescierim tamen an eadem sit reliquorum hujus rei interpretum sententia, quum pene propriam quotusquisque ferat in ejusmodi siglis exponendis; nec minus quidem, nec minori jure pro iis pugnatur a Numographis, ac pro suis a Lapidariis (ex adsertis *supra* Tom. II. p. 260.) utrobique enim implexum adverteris aenigma, quod Aedipo eget.

Joan. Harduinus in exponendis id genus siglis audax & acutissimus, at non aeque felix, Decentii Numum exhibet cum sacris Symbolis, & Monogrammate, hac ibidem inscriptione CⅎNↃTVNNOTCNIΣ ac infra Monogramma CLPC (ap. *Jobert* in scient. num. instruct. II. p. m. 400.) Haec autem, ut putavit esse quandam deprecationem pro prosperitate armorum Principis, sic reddidit,

Christe Deus Caesari fave nobilissimo, contra Tyrannum urbium nostrarum nobilissimam oppugnantem: tutela Caesaris nostra erit salus. Commune Lugdunensis Primae Civitatum.

Haec autem expositio sublime Harduini acumen Eruditis probat; minime rei verisimilitudinem. Esto quidem. Aperiant vero iidem Eruditi sensum suum erga ipsum aenigma; & unus alter, putes, eis consentiet? Haec autem est Numariae disciplinae indoles hac in re, uti in pluribus aliis; ut non nisi nudas & aërias speculationes admittere possit.

34

Numus Clodovei (fortaſſe I.) *Francorum Regis , Chriſti fidem amplexi an.* 495. *ac demortui* 511., *ap. Leblanc in tr. hiſt. Numiſmat. Franciae , p. m.* 14. *edit.* 1703.

Huic addendi perſimiles Regum Francorum Numi , praeferentes in poſtica ſacra ſymbola A Ω. Videlicet primum unus Theodeberti , qui Patri Theodorico ſubceſſit 534. & fatis conceſſit 548. (ap. laud. *Leblanc* p. 22.)

Deinde duo Dagoberti I. denati ex communiore ſententia ſub an. 638. ex *Daniele* in hiſt. Franc. ad hunc an. (*ibid.* p. 50.)

Permulti Romanorum Imperatorum omnino pares quantume ad ſacra ſigna nobis alias producendi ſuperſunt.

ERE SIGILLARI.

35

Sigillum plumbeum , Gotichum fortaſſe aut Langobardicum , ap. Ficoron. de plumb. antiq. par. 1. *tab.* IX. 5.

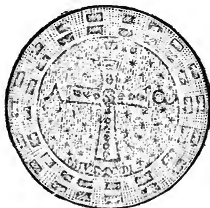
Huic duo addenda , quae pariter ſacris ſymbolis exornantur ap. ipſum Authorem tab. VIII. 2. ac tab. IX. 4.

Porro tria haec monimenta cuiquam ex eorumdem forma , perantiqua jure ſint . De reliquo tamen Ficoronio , mihique ignota omnia.

E TA.

E TABULIS MUSIVIS.

36

Ravennae olim in abside templi Classici S. Apollinaris ap. Ciampin. de veter. monim. t. 2. tab. 24. post p. 80.

Hoc musivo opere ornatum est illud templum ab an. Ch. circ. 567. τὸ IMDVC, quod scribit *Ciamp.* legit ipse deinde IMDYC, ac interpretatur *Immolatio Domini Jesu Christi*. Num vero haec transpositio & interpretatio rei congruant, aliorum esto judicium, aut potius hariolatio nova super veteri hariolatione. Lectionem porro valde diversam, & vero quidem similiorem Eruditi alii recipiunt.

37

Romae apud Basilicam Liberianam, in medio quasi vertice arcus triumphalis.

Ad hujus musivi Monumenti normam, ut opinor, quoniam ipsum ceteris quibusque antiquius fuit, constructa Romae & alibi sunt complura in similibus priscorum templorum absidibus, aut arcubus, uti olim vocabantur, triumphalibus; qualia nempe Romae videmus in S. Mariae Transtiberim, & in aliis plerisque Basilicis.

Sub eadem pariter forma visitur Ravennae in S. Vitalis ap. *Ciampin.* de vet. monim. t. 2. tab. xx. post p. 68.

His adde aliud hujus generis documentum, quod exstat Romae

 apud

apud S. Marcum in abside summi altaris, ubi in suppedaneo, cui innititur Christi imago, haec conspicimus inscripta sacra symbola.

38

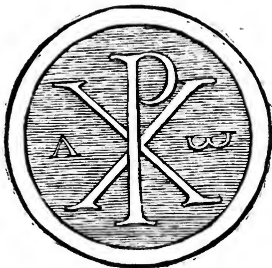

Ea pariter descripsit laud. *Ciampin.* tab. XXXVII. post p. 122.

Rursum addito similia Monimenta, quae hodieque supersunt Mediolani in S. Aquilini, ap. *Allegranzzam* in Commentario sacrorum aliquot Monumentorum priscorum Mediolanensium, diss. 2. tab. 1. sub finem voluminis. Ubi habes Christum ferentem in nimbo A ☧ ω, cui quidem parem antiquo musivo opere figuram hucusque reperi nullam.

CETERA VARII GENERIS MONIMENTA.

39

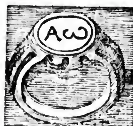

Romae in Callisti coemeterio reperta sunt haec sacra symbola, in umbone crateris vitrei delineata, Boldetto ipso adtestante p. 194. 195.

Quod hujusmodi vitrea Monimenta in cryptis Urbis inventa, sint antiquissima, ac fere Diocletianei Seculi aetatem contingant, plurimis promovet *Bonarrot.* in observat. in praefat. consulendus ibidem.

Ro-

40

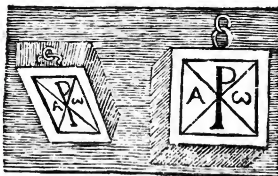
Romae in coemeteriis, cum intra, tum extra loculos Anuli ferrei sub hac forma complurimi reperti sunt a laud. Boldet. ipso refe. reute, eosdemque inlustrante p. 502. 504.

41

Romae olim ap. Museum Francisci Senioris Cardinalis Barberini christallinus hic Anulus exstabat, ap. Bottarum in Roma subterr. tom. 1. pag. 155. 156.

42

Romae in Vaticanis sepulcris repertae sunt duae arculae cum operculis hoc modo inscriptis, an. 1571. ap. laud. Aringh. tom. 1. p. 336. e Tiberio Alpharano.

His demum adjicienda celeberrima Dei O. M. procreantis Mundum anaglypho opere argenteo descriptio, quae visitur in summitate Crucis Stationalis Lateranensis, supra laudatae in Tom. II. Class. x 1. num. 33. p. 392. Illam quoque depictam adfert & commentario illustrat *Ciampin.* 1. 2. vet. monim. tab. x. & p. 44.

Plu-

Plura restant exponenda Monimenta hisce venerandis Symbolis insignita, ubi de Deo fine creaturarum; & plurima ubi de Christi Divinitate.

RURSUM QQ. DOGM.SCHOL. 10 QUAESTIO II. Quo pacto *creare* sit proprium totius Trinitatis? Adsero I. Quatenus creare est proprium Omnipotentiae, quae singulis Personis communis est (*g*). Unde & Deus, qua trinus est, creat; & Personae producunt per praedicata absoluta, ipsis communia. Heinc Axioma illud Theologicum, *Opera Trinitatis ad extra sunt indivisa* (*h*). Et *Dionysius* (*i*) dixit, *communia totius Trinitatis esse omnia creabilia*.

11 II. Quatenus singulae Personae per sese requiruntur ad creandum; adeo ut Pater sine Filio, & Spiritu S. creare non posset (*k*). Quoniam Pater sine Verbo non posset esse loquens, nec posset dicere, vel praecipere, ut res fiant: immo nec ipsa intellectio posset exsistere sine suo termino intrinseco. Neque deinde posset Deus spirator esse complete, ac perfecte donator respectu creaturarum, nisi producendo Spiritum, qui est personaliter donum: immo nec amor ipse Dei posset exsistere, si careret intrinseco termino, qui est Spiritus.

OBJECTIONES.

12 Objicis *primo* contra Adsertum II. Personae non creant formaliter secundum proprietates suas personales: adeoque non requiruntur singulae per sese, sed tantum materialiter ad creandum. Nam 1.° creant formaliter per praedicata absoluta: ergo non per relativa. 2.° relatio, qua talis nullius est activitatis. 3.° Personae non sunt formaliter potentia exsequutiva, quae est principium processionis creaturarum. 4.° C. Lateran. *cap. Firmiter.* definit, Patrem, Filium, & Spiritum esse unum universorum principium; at Pater, Filius, & Spiritus, qua tales, non sunt unum, sed tria. 5.° idem Conc. cap. sq. adserit, solam Dei Essentiam esse universorum principium.

13 ℞. *N. Ads.* Nam ex *Psal.* 32. *Verbo Domini coeli firmati sunt, & spiritu oris ejus omnis virtus eorum*, & ex *Joan.* 5. *Pater meus usque modo operatur, & ego operor*. Deinde ex *Athan.* (*l*) *si non sit Filius, quomodo Deus creator esse dici poterit?* Ex *Cyril.* (*m*) *nihil unquam operabitur Pater, nisi per Verbum suum*. Ex *Basil.* (*n*) *qui Spiritum aufert, perfectionem eorum, quae sunt, abscindit*. Tum insuper quia ita fiunt creaturae a Deo, sicut fit opus artis ab artifice; hoc autem fit per verbum intellectus, quo rem faciendam cogitat artifex, & per amorem, quo ad rem faciendam impellitur: pariter ergo. Ad 1. prob. *N. Con.* quia Deus creat aeque ut Trinus, ac ut Unus.

14 Ad 2. *N. A.* quia in relationibus est activitas ad producendum Filium,

(*g*) *D. Th.* 1. p. q. 45. a. 6. *Mol.* ibi ex *Scripturis*, *CC.* & *PP.* *Vaz.* ibi in comment.

(*h*) Desumtum est ex Tolet. VI. c. 1. & Tolet. XI. in confessione fid.

(*i*) De div. nom. c. 2.

(*k*) *Ruiz* ex *D. Th.* aliisque *PP.* l. de Trin. disp. 3. per tot.

(*l*) *Orat.* 3. contra Arianos prope init.

(*m*) L. 1. Thesau. cap. 1.

(*n*) Lib. 5. contra Eunom. prope med.

Filium, & Spiritum: unde & potiori jure ad producendum ad extra creaturas. Heinc *Damascenus* (o) Verbum & Spiritum adpellat *virtutes subsistentes Patris*. Ad 3. *N. A.* Nam cum Omnipotentia producit formaliter creaturas triplex connaturale suppositum, quod includit Omnipotentia, dicente *Cyril.* (p) *Filium esse virtutem, qua Pater operatur*. Ad 4. *D. Mi.* sed tria, id est, tria supposita, *C.* tria realia principia, *N.*; quia tres Personae creant per eandem Omnipotentiam. Et vero Pater, & Filius sunt unum principium Spiritus. Ad 5. *D. A.* solam Essentiam seorsim a relationibus, *N.* simul cum istis, *C.* (q)

15 QUAESTIO III. Num Deus potuerit mundum ab aeternitate creare? Supponimus heic ex fidei Dogmate Deum in tempore creasse mundum, quemadmodum liquet (praeter *superius* dicta) ex *Script.* e.c. *Prov.* 8. 28. *Eccle.* 24. 5. *Joa.* 17. 5. *Ephes.* 1. 4. in quibus nempe locis habemus, Deum ante mundum fuisse, seu quum mundus nondum erat. Tum ex *CC.* cum VI. *Syn. gener.* (r) & *Later.* (s) Item ex *PP.* cum *Tertull.* (t) *Athan.* (u) *Cyril.* (x) *Hilar.* (y) *Basil.* (z) *Chrisost.* (a) *August.* (b) *Damasc.* (c) His jam vero positis, ADSERO. Potuit saltem quoad creaturas permanentes (d). Quia potest quamoptime Deus producere creaturam sibi coaeternam a parte post, ut ajunt, quin haec aeternitas sit contra conceptum creaturae; ergo & sibi coaeternam a parte ante.

OBJECTIONES.

16 Objicis. Impossibilis est creatura permanens ab aeternitate. Nam 1.° PP. praecipue Athan. Basil. Damasc. (e) probant contra Arianos divinum Verbum non esse creaturam, quia est ab aeternitate. 2.° adtributum aeternitatis a parte ante est solius Dei. 3.° res ab aeterno creata, non crearetur ex nihilo, contra creaturae conceptum. 4.° Angelus ab aeterno creatus, non potest a Deo destrui in tota aeternitate a parte ante: ac si ipse sine mora peccaret, nec posset tota aeternitate converti, nec a peccato cessare: quae repugnant. 5.° stupa igni ab aeterno adplicata, nequiret ab igne comburi ab aeterno; alioqui simul exsisteret, ac non existeret ab aeterno: ergo nec ignis combureret quam primum posset; quod est contra rationem caussae necessariae.

17 ℟. *N. Ads.* Ad 1. prob: argumentum Patrum procedebat ad hominem

(o) Epist. seu lib. de Trisagio prope medium.

(p) L. 2. in Joan. cap. 135. sub fin.

(q) Conf. *Valent.* heic d. 3. q. 2. puncto 3. & *Ruiz.* de Trint. d. 111. sect. 1. & 8. cum quibus optarem equidem ut recentes Scriptores Quaestionem istam plane theologicam disputassent.

(r) Act. II.

(s) Cap. *Firmiter*.

(t) Advers. Hermogen. c. 19. sqq.

(u) L. de decr. Nycaen. Syn.

(x) L. 12. thesaur. c. 13.

(y) In Ps. 148.

(z) L. 2. cont. Eunom.

(a) Hom. 2. in Genes.

(b) L. 1. de Genesi ad lit. c. 1. & 11. civ. c. 6.

(c) L. 1. de fide orth. c. 8.

(d) *D. Th.* q. 46. a. 2. *Scot. Cai.* &c. ap. & cum *Vaz.* disp. 177. n. 6. *Suar. Dur.* &c. ap. & cum *Praepos.* in locum cit. D. Th. dub. un. n. 2. & plures in Physicis, cum *Arri.* d. 17. sect. 2. quibus & nos olim subscripsimus.

(e) Ap. *Valent.* cit. q. 3. pun. 2.

minem contra Arianos, qui creaturam omnem in tempore creatam esse tuebantur. Ad 2. *D. A.* aeternitatis essentialis absolutae, & a se, *C.* participatae a libera Dei voluntate, *N.* Ad 3. *N. A.* nam crearetur ex nihilo subjecti praejacentis, seu ex nullo subjecto, ac etiam ex nihilo, seu ex carentia sui, quae praecedere potuit. Ad 4. *D. A.* quoad 1. partem: non posset a Deo destrui, cosequenter ad suum decretum liberum de aeterna Angeli exsistentia, *C.* antecedenter, *N.* Sic enim neque potest a Deo destrui Angelus, consequenter ad decretum de ejus exsistentia aeterna a parte post. Et *C. A.* quoad 2. partem, & *N. Con.* illa enim durandi in peccato necessitas esset tantum consequens liberam Angeli determinationem peccandi ab aeterno. Ad 5. *N. Con.*; quia tunc igni deficeret adplicatio Omnipotentiae ad comburendum; haberet enim Deus decretum concurrendi cum igne, postquam stupa per aeternitatem exstiterit, non priusquam exstitisset.

18 QUAESTIO IV. Quo pacto Deus sit Principium Universi? ADSERO I. Necceffario tale est, quatenus omne, quocumque modo fit, necessario a Deo est (*f*). Nam *Joan.* 1. *omnia per ipsum facta sunt*; & ad *Rom.* 11. *ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia*. II. Principium in Deo immediate efficiens creaturarum est decretum, quo vult creaturam hoc modo, & hoc tempore exsistentem; atque adeo voluntas quoad eum actum est in Deo potentia exsequutrix (*g*). Quia sufficiens, & efficax est illud voluntatis decretum, ut ex eo solo emanent creaturae, etiam seclusa per impossibile in Deo quacumque alia virtute exsequutrice. Heinc vulgatus *Aug.* Deum adloquens (*h*) *quia omnia, quae ex nihilo creasti, sola voluntate fecisti* (*i*).

19 QUAESTIO V. Num Deus sit unicum Principium creaturarum, quae fiunt per eductionem? ADSERO: saepissimae comproducunt cum Deo caussae naturales efficientes, tanquam principia inferiora proprie creaturarum effectricia (*k*). Id tamen non provenit ex Dei indigentia, quod caussis aliis egeat ad producendum; sed ex bonitate ipsius, qui etiam caussandi dignitatem aliis conferre voluit. Contrariam Sententiam tenuerunt aliqui Philosophi tum antiqui, tum juniores cum Cartesianis, Baelio &c., apud quos Sol e. c. non illuminat, sed Deus &c. At stulta est; quia ordinem tollit Universi, propriam operationem aufert a caussis secundis, & sensus judicium destruit.

OBJECTIONES.

20 Obj. *primo*. Sola prima caussa est, quae actu suae voluntatis vere producit rem de non esse ad esse: ergo creaturae, quas vocamus caussas

(*f*) Omnes cum *D. Th.* q. 44. a. 1.

(*g*) *D. Th. Scot.* ap. & cum *Mol.* in 1. p. q. 25. a. 1. d. 2. contra Durand.

(*h*) L. de Speculo c 7.

(*i*) Hanc in rem merito consulendus *Mol.* 1. p. q. 25. d. 4. a. 1.

(*k*) Ita communissime *Theologi* & *Philosophicum* D. Th. in 2. sent. d. 1. q. 1. a. 4.

caussas secundas, solum concurrunt ex Dei determinatione, tanquam mera conditio sine qua non concurreret Deus. *Secundo*. Deus se solo praestare potest omnia, quae facit cum creaturis. *Tertio*. Scripturae interdum Deo tribuunt quae dicimus fieri a creaturis, e.c. educere ventos de eotum thesauris, vestire prata, & omnia tandem in omnibus operari, ut dicitur 1. *Cor.* 13.

21 ℟. Ad *primum*. *N. A.*; quia passim Scripturae tribuunt creaturis vim agendi; quippe quibus suaviter sese adcommodat caussa prima, ut *Gen.* 1. 11. *germinet terra herbam virentem* &c. & ita quidem hunc aliosque similes textus intelligunt, exponuntque Patres (*l*). Ad *secundum N. A.* de actibus vitalibus tum bonis, tum pravis adaequate sumtis. Id tamen, licet de aliis verum sit, non obstat, quominus Deus sese libere, & liberaliter adcommodet rerum naturis, & virtutibus. Ad *tertium*. Hoc ideo dicitur quoniam nihil fit a creaturis, quod non fiat etiam a Deo proxime concurrente tanquam caussa prima, & universali (*m*).

CAPUT SECUNDUM

De Universo, universe, quoad universalem Creationem.

22 QUAESTIO I. Quo pacto, & ordine creaverit Deus Universum? ADSERO I. Creavit illud tanquam caussa efficiens proxima, & unica, seu absque Angelorum concursu. Fide sanctum ex *Scripturis* passim cum *Genes.* 1. ℣. 1. sqq. secundum frequentissimam Patrum, quos superius adlegavimus, expositionem. Tum ex *CC.* in quibus fidei professio praemittitur, & signanter in *Bracbar.* I. (*n*) Necnon ex *PP.* cum *Iren.* (*o*) *Athan.* (*p*) *Cyrill.* (*q*) *Basil.* (*r*) *Epiph.* (*s*) *Ambros.* (*t*) Porro ex *Gen.* 1. *in principio creavit Deus coelum, & terram*, quin ullus concreator ibi nominetur. Et quidem stricte creavit tum Angelos, tum animas rationales Adami, & Evae, tum omnem materiam primigeniam suo informatam complemento; coelum enim & terra, sola materia plane non sunt (*u*).

23 II. Creavit illud directe, & per se, vel ratione suae Bonitatis, non casu, vel fortuito, aut occasione desumta ex defectu, vel fine fundato in culpa creaturarum spiritualium. Pariter fide sanctum (*x*) Liquet ex *sacris literis* cum *Deuter.* 4. 19. & 26. 19. *Prov.* 16. 4. *Coloss.* 1. 16. Tum ex *CC.* e. c. ex V. *Syn. gener.* (*y*) VI. *Syn. gener.* (*z*) *Bracarens.* I. (*a*)

(*l*) Cum *Basil.* hom. 5. Hexaëm & *Ambros.* l. 3. Hexaëm. c. 8.

(*m*) Legito *Martinon* d. 32. a n. 47.

(*n*) Cap. 13.

(*o*) L. 1. c. 19.

(*p*) Serm. cont. Arian.

(*q*) Dial. 7. de Trin. sub. fin.

(*r*) L. [illegible] Sp. S. c. 16.

(*s*) Ha[illegible] 20. sqq.

(*t*) L. 1. de Sp. S. c. 3.

(*u*) Consule *D. Th.* q. 65. art. 4.

(*x*) Uti diserte propugnant *Suar.* de oper. 6. dier. l. 1. c. 1. adserto 2. & *Granad.* controv. 8. tr. 1. disp. 2. n. 5. adversus Origen.

(*y*) Ap. *Nicephor.* in hist. eccl. l. 17. c. 27. & 28.

(*z*) Act. 11. quatenus Sophronii epistolam recepit.

(*a*) Can. 6.

Later. (*b*) Quibus addito *PP.* e. g. *Cyril. Alex.*(*c*) *Nyssen.* (*d*) *Epiphan.* (*e*) *August.* (*f*) qui nempe singuli oppositam opinionem tanquam erroneam confutarunt. Et quidem quum *Gen.* 1. de singulorum corporum creatione tractetur, non alia redditur ratio, quam ut, quae bona erant, ab Authore bono in lucem ederentur: ergo peccatum non fuit hujus creationis caussa. III. *In principio creavit Deus Coelum*, & *terram*, id est in exordio, vel primo momento mundi, & temporis, quando nimirum Deus initium praebuit creationi rerum, quae ipsi coaeterna non fuerunt, creavit *coelum* empyreum, cum Angelis (*g*), & quoque *terram*, id est infimum elementum (*h*). Deinde eodem primo temporis die produxit lucem, & reliqua singulis quinque diebus subcessivis. Et septimo tandem die *requievit ab universo opere, quod patrarat*.

OBJECTIONES.

24 Obj. *primo* contra I. Ass. Ubi nos legimus Gen. 1. *in principio creavit Deus*, in hebraeo habetur *Elohim*, quod Deos significat: quo videntur designari Angeli tanquam concreatores. *Secundo* contra II. Ass. Ex Ecclesiastici 39. *ignis*, *grando*, *fames* & *mors*, *omnia haec ad vindictam creata sunt*; quin etiam ignis gehennalis *paratus est Diabolo*, & *angelis*, *aliisque sociis ejus*: ergo plures saltem creaturae occasione peccati creatae sunt.

25 ℟. Ad *primum*: τὸ *Elohim* designat Personarum Trinitatem, & τὸ *creavit* unitatem Essentiae. Est quoque idiotismus linguae hebraicae, quae sepe pro singulari pluralitatem adponit. Ad *secundum*: ea mala, & ignis ille dicuntur creata a Deo, propter complementum, & perfectionem universi, & ut de se aptum essent instrumentum divinae Justitiae, ad vindictam delictorum, non quae ante corporum creationem praecesserant (uti somniarunt Manichaei cum Origene) sed quae vel esse poterant, vel futura praesciebantur. Ideo Ecclesiastici ipso Cap. additur, *bona bonis creata sunt ab initio*, *sic nequissimis bona*, & *mala*, utique mala illis, hoc est nociva (*i*).

26 Obj. *tertio* contra III. Ass. Deus tunc non creavit coelum empyreum. Nam 1.° empyreum nihil aliud est, quam claritas a Dei essentia promanans. 2.° coelum empyreum nullibi reperitur in Scripturis: immo *coelum*, quod memoratur initio Geneseos, est aqueum; illi enim respondet vox hebraea *Samajm* id est, *ibi aquae*. 3.° ex D. Hieron. & Cypri. Moyses in sua Genesi nos docuit duntaxat originem creaturarum visibilium; at empyreum non est nobis visibile.

27 ℟. *N. Ass.* Ad 1. prob. *N. A.* forte erroneum, cum *Sixto Senen.* & *Catharino* contra Eugubinum (*k*). Ad 2. saepe reperitur, non sub nomine empyrei, sed aliis sub vocibus, denotantibus proprietates Throni, sedis

(*b*) Ex cap. *Firmiter.*
(*c*) L. 1. in Joan. c. 9. sub fin.
(*d*) L. de opific. hominis c. 28. 29.
(*e*) Haer. 64. sub init. & alias.
(*f*) L. 11. de civ. c. 23.
(*g*) Ita *Mol.* de oper. 6. dierum d. 2. sub init. cum *D. Th.* q. 46. a. 3.
(*h*) Ita *Gran.* cit. tr. 2. d. 1. n. 9.
(*i*) Vide, si vacat, *Suar.* hic l. 1. c. 1. n. 16. 19.
(*k*) Lege *Mol.* hic d. 3. sub fin.

ſedis Domini, coeli coelorum &c. quae ipſi adtribuuntur a *PP. Clem. Baſil. Hilar. Theodoret. Bed.* (*l*). Illam vero vocem uſurpavit Moyſes, tanquam ſubtiliorem ad deſignanda, quae ſunt nobis inviſibilia, ſcilicet empyreum, & Angelos ibi creatos. Ad 3. *N. Mi.* quia empyreum eſt viſibile in ſe, tametſi non videatur (*m*).

28 QUAESTIO II. Quo anno, quo tempore, quo die, qua figura Deus Univerſum condidit? Adsero I. Anno quater milleſimo ante Chriſti Domini adventum (*n*). Quia ita liquido eruitur ex hiſtoria Sacrorum Bibliorum, ſedulo annuatim computata. II. Sub verno aequinoctio reſpective ad plagas boreales, quibus Adam conditus eſt Menſe Martio, Hebraeis *Niſan* (*o*). Quia congruum erat, ut Univerſum, & vetus Adam ea tempeſtate conderentur, qua novus Adam Chriſtus incarnatus eſt, noſque redemit. III. Die Dominico (*p*). Quia die ſeptimo, vel Sabbato, requievit: ergo die primo, vel Dominico, caepit molem conſtruere. IV. In figura ſphaerica, vel rotunda; uti vulgo ſentiunt Aſtronomi, ac Geometrae. Quia perfectior eſt (*q*).

29 QUAESTIO III. Num ſex illi dies, de quibus *Gen.* 1. fuerint dies naturales ex viginti quatuor horis, an ſpirituales aut metaphorice ſumti ab Hiſtoriographo Moſe? Adsero. Fuerunt ſex dies naturales, quibus Deus, ſubceſſive Univerſum quoad omnes ſuas partes condidit, & abſolvit (*r*). Quia non eſt, cur Scripturae literam ad ſenſum figuratum detorqueamus. Audiatur pro multis unus *Ambr.* (*s*) *Dum Deus ſubceſſive hunc Mundum produxit, ac perfecit, imitatores ſuos nos eſſe voluit, ut primo faciamus aliqua, ne dum ſimul utrumque adorimur, neutrum poſſimus implere.*

OBJECTIONES.

30 Obj. Deus creavit Mundum vel uno die, vel uno momento. Nam 1.° Gen. 2. 4. *In die, quo fecit Deus coelum, & terram, & omne virgultum agri*: ergo haec uno die creata ſunt. 2.° Eccleſiaſtici 18. *qui vivit in aeternum, creavit omnia ſimul*: ergo non ſex diebus naturalibus. 3.° Job. 4. *ecce Behemot, quem fecit tecum* id eſt, hominem, & diabolum ſimul creavit Deus. 4.° ex Conc. Later. II. cap. *Firmiter*, *Deus ſua omnipo-*

(*l*) Ap. *Mol.* cit.

(*m*) V. *D. Th.* heic q. 66. a. 3. *Mol.* cit. d. 3. 4. *Suar.* heic l. 1. c. 4. *Quadr.* Palaeſ. bibl. t. 1. dec. 1. q. 1.

(*n*) *RR.* cum *Uſſerio*, *Tirino* &c.

(*o*) *Tir.* in Chron. c. 9.

(*p*) Communit. *PP.* ap. & cum *Suar.* cit. l. 1. c. 12. n. 5.

(*q*) De his prolixius olim egimus in Tract. de Mundo cit. 4. adpend. Phyſiol. particular.

(*r*) Communiſſ. *PP.* ap. & cum *Mol.* cit. d. 1. & *Suar.* c. 11. & 12. *Mag.* 2. diſt. 12. ubi *D. Th.* q. 1. a. 2. problematice, *Juen.* par. 3. diſſ. 2. q. 5. 6. *Quaeres* 1. *Perrimezz.* diſſ. 154. *Petav.* de opiſ. ſex dier. l. 1. c. 5. vulgo ſacri interpretes in Geneſim contra Caj. Can. alioſque diverſimode hac in re ſentientes cum Recentibus *Serryo* de opiſ. mundi praelect. 2. & 3. a p. 135. *Bert.* in Theol. l. 11. c. 2. Lege *Nat. Alex.* in diſſ. de opiſ. 6. dier. art. 9. prop 1. & *Petav.* mox cit.

(*s*) L. 1. Hexaëmer. c. 7.

omnipotenti virtute simul ab initio temporis, utramque de nibilo condidit creaturam, spiritualem, & corporalem &c. 5.° Deuter. 32. *Dei perfecta sunt opera*: ergo illa a primo instanti perfecta produxit. 6.° Dies naturalis est integra solis circulatio; at sol ex Gen. 1. factus est die quarto: ergo ibi sermo non est de diebus naturalibus. 7.° divinae Omnipotentiae nulla potest injici mora, quominus operetur: ergo licet subcessionem in productione redoleat narratio, qua sese Moyses Judaeorum ruditati adtemperavit, facta tamen est uno momento. 8.° sat expeditur Mosaica narratio, si nomine *dierum* recurratur mystice ad cognitiones Angelicas super rebus creatis, uti profunde, licet dubius, adseruit Aug. (*t*): ergo nefas est a tanto Doctore discedere.

31 ℟. *N. Ads.* Ad 1. prob. *D. A.* in die, idest uno die, *N.* id est diebus, sumto singulari pro plurali, uti saepe loquitur Scriptura, *C.* Et *D. Cons.* eninenter, quatenus primo momento quatuor coaeva concreata sunt, *C.* formaliter, *N.* Ad 2. *D. A.* simul, simultate instantis indivisibilis, *N.* simultate continuationis per sex dies, *C.* Ad 3. *D. A.* fui tecum, id est eodem momento, *N.* id est sub idem tempus subcessivae rerum productionis, *C.* Ad 4. *D. A.* uti ab prob. 2. Ad 5. *N. Cons.* nam perfecta sunt, & dicuntur ea, quae ad perfectionem non simul, sed per partes, & subcessu temporis producuntur.

32 Ad 6. heic dies naturalis sumitur pro spatio viginti quatuor horarum, quibus solis circulatio realis conficitur. Ad 7. non dedecet Omnipotentiam cunctatio, seu subcessio in rebus producendis, quam ad fines sibi bene visos elegit divina voluntas, & per Moysem dilucide explicavit. Ad 8. *N. A.* Nam illa cogitatio nullo fundamento solido innititur, & contra eam pugnare videtur sacer textus, & PP. omniumque fere DD. sensus, a quibus proinde reverenter heic deseritur Augustinus (*u*).

CAPUT TERTIUM

De Universo sigillatim, quoad singula opera sex dierum.

33 QUAESTIO I. Quodnam fuerit opus *primi* diei, idest Dominici? Adsero 1. Productis quatuor coaevis, de quibus alias, spatio duodecim horarum *tenebrae erant super faciem abyssi*, id est nulla fuit lux aquis primigeniis, quae undequaque interpositum spatium empyreum inter & terram occupabant: & *Spiritus Domini*, idest divina Voluntas *ferebatur super aquas*, tanquam super materiam, in qua & ex qua operaretur (*x*). Quare eas aquas primigenias vocamus, quoniam ex illis primo factis postea pene reliqua facta sunt. Ergo hora 12. post primum punctum primae creationis *dixit Deus, fiat lux, & facta est lux... & divisit lucem a tenebris, adpellavitque lucem diem, & tenebras noctem, factumque vespere, & mane dies unus.* Haec ex historia Mosaica in sacra *Genes.* cap. 1. ℣. 1. sqq.

11. Haec

(*t*) IV. sup. Gen. ad lit. c. 22. & alibi.

(*u*) Conf. *Suar.* l. 1. c. 10. 11. 12. *Mol.* heic d. 1. *Val.* heic d. 5. q. 2. pu. 2. *Quadr.* cit. dec. 1. q. 5.

(*x*) Amplectimur expositionem laudati *Mol.* cit. d. 7.

34 II. Haec lux fuit corpus quoddam naturale mediocriter lucidum ſphaericae, ac vaſtiſſimae molis, & lux primigenia, & vicaria, ex qua Sol lucidiſſimus procreatus eſt. Idque fortaſſe putant, qui (*y*) ajunt, iſtam lucem non fuiſſe diſtinctam a luce Solis, informem tamen, & imperfectam; quia in quarta die quaſi perfecta, abſoluta, & conſummata fuit. III. Globus hic, vel Sol primigenius productus eſt a parte orientali comparate ad Palaeſtinam, terram populo Dei promittendam: ac inde progreſſu continuo circulari, ſibi a ſolo Deo vel ab Angelo adſiſtente immiſſo pervagatus eſt, donec integrum diem perficeret (*z*). Factus eſt ergo dies unus naturalis 24. horarum, cujus prima pars fuit ſpatium duodecim horarum abſque luce; iſtaque deinceps adveniens diviſit, vel diſtinxit nocturnum, ac diurnum tempus (*a*).

OBJECTIONES.

35 Obj. *primo* contra I. Adſ. Abſonum videtur, Deum opus ſuum a tenebris incaepiſſe, ut notarunt Manichaei. *Secundo*. Non eſt credendum incaepiſſe tot tenebris abvolutam diem illam Dominicam, in qua initiabantur tot Lucis myſteria. *Tertio*. Quum dicitur, *veſpere, & mane dies unus*, *τὸ mane* ſumitur pro tempore antemeridiano, ut 3. Reg. 18. *de mane uſque ad meridiem*; ergo & *τὸ veſpere* pro tempore pomeridiano, non pro nocte tenebroſa.

36 ℞. Ad *primum*: obtenebrati Manichaei caecutiunt; nam Deus incaepit ab empyreo micantiſſimo. Ad *ſecundum N. A.*; quia ita perhibet ſacra pagina, & congruentiae ſuadent. Ad 3. *D. A.* frequentius, *C.* ſemper, *N.*; quia etiam aliquando ſumitur *mane* pro tota diei artificialis claritate, ut *Iſai.* 21. 14. *mane, & nox venit*. Et idem dic de *τὸ veſpere*, quod heic pro nocte ſumimus, etſi frequentius tempus pomeridianum ſonet (*b*).

37 QUAESTIO II. Quodnam opus *ſecundi* diei? ADSERO I. *Fecit Deus Firmamentum, diviſitque aquas, quae erant ſub Firmamento, ab his, quae erant ſuper Firmamentum*, ex *Gen.* I. II. Nomine Firmamenti veniunt omnes coeli, empyreo inferiores, quos Deus produxit ex aquis primigeniis, vocati propterea Firmamentum, quatenus conſtabiliti ſunt, firmiter in ſede ſua perennaturi (*c*). III. Quoniam Firmamentum productum eſt in medio aquarum, ideo ſuper illud, & ſub illo verae aquae remanſerunt eo die (*d*). Quia nihil obſtat, quominus ſacer textus de propriis, & naturalibus utrobique aquis proprie, ac non per metaphoram loquutus intelligatur; atqui aquae, quae erant ſub Firmamento, erant aquae propriae, apud omnes: ergo & quae erant ſuper Firmamentum, quae ſiquidem replebant locum interjectum, vel qui medius erat inter empyreum,

(*y*) Cum *Suar. Val.* &c.

(*z*) Haec *Mol.* ex parte d. 7. & *Gran.* tr. 2. d. 2.

(*a*) Recolendi *Greg. Nyſſen.* in Hexaëm. *Baſil.* item & *Ambr.* in Hexaëm. *Dionyſ.* cap. 4. de div. nom. cum ſcholiis *Maximi*, *Bened. Pererius* in cap. I. Geneſ. ubi de primo die, *Petav.* de opif. 6. dier. l. I. c. 8.

(*b*) Leguntor *Mol.* heic d. 7. 8. 9. & *Quadr.* cit. dec. I. q. 2. & dec. 2. q. I.

(*c*) Ita *Mol.* d. 10. *Martinengus* cum 36. *AA.* aliiſque ap. *Gran.* cit. d. 3. n. 5.

(*d*) Audi cit. *Molinam* de hac quaeſtione diſputantem.

pyreum, coelumque ſibi propius. Iſtae tamen aquae adhuc perſeverant, quum ſaepe de eis in Scriptura, tanquam de actu exſiſtentibus fiat mentio; & quidem vel in cryſtallum converſae, vel etiam fluidae, quoniam quum contrarium non habeant, non eſt cur corrumpantur (*e*).

OBJECTIONES.

38 Obj. *primo* contra I. Adſ. Nequit heic nomine Firmamenti venire coelum aethereum. Nam 1.° Baſil. (*f*) reprobat coeleſtium corporum ſimilitudinem cum lapide ſolido, & tranſparente, ex aquis concreto. 2.° hoc coelum eſt fluidum, non ſolidum, firmumque, tum quia alioqui errantes planetarum motus non bene componentur, ut jam propius, jam longius a ſole adpareant; tum quia in luna ſunt cavitates, quas coelo fluido repleri oportet; tum quia multi PP. id ſentiunt.

39 ℟. *N. Adſ.* Ad 1. prob. Baſil. reprobat omnimodam ſimilitudinem, non aliqualem. Ad 2. *N. Adſ.* Ad primam prob. unuſquiſque Planetarum movetur motu proprio per epyciclos, vel ſphaerulas. Ad ſecundam *N.* illam cum Aſtrologis. Ad tertiam: plures PP. oppoſitum ſentiunt, itemque DD. & TT. (*g*).

40 Obj. *ſecundo* contra III. Adſ. Non remanent verae aquae ſuper Firmamentum. Nam 1.° nulla eſt de eis neceſſitas, vel utilitas pro bono univerſi. 2.° ſi ſint in cryſtallum converſae, nec aliquid influunt, nec recipiunt propriam aquae denominationem. 3.° ſi ſint fluidae, nullus eſt de illis uſus, nulluſque finis Deo dignus, citra miraculum: immo ſua gravitate deorſum perpetuo inlaberentur.

41 ℟. *N. Adſ.* quia ex *D. Aug.* (*h*) *major eſt Scripturae hujus authoritas, quam omnis humani ingenii capacitas*. Adeo cum doctiſſimo *Molina*, (*i*) *nec praeter fallaces hominum exſiſtimationes, violentiam ullam arbitror eſſe Scripturae ſacrae inferendam*. Ad 1. prob. *N. A.* quia ſaltem ad ornatum inſerviunt. Ad 2. *N. A.* quia ſidera ſunt ſolida, & influunt; & glacies dicitur aqua glacialis: eccur ergo nequeant illae proprie aquae chryſtallinae nuncupari? Ad 3. *N. A.* Etſi ejuſmodi uſus, & finis nos lateant, at nihil Deus otioſum edidit. Si divinare liceat; ſua frigiditate ardorem ſolis, ſiderumque temperant. Nec prolabi poſſunt aquae ſubcluſae inter duo corpora ſolida, ſcilicet inter coelum empyreum, ac aethereum (*k*).

42 QUAESTIO III. Quodnam opus *tertii* diei? ADSERO I. *Dixit vero Deus, congregentur aquae, quae ſub coelo ſunt, in locum unum, & adpareat arida, & factum eſt ita.* Item, *germinet terra herbam virentem & facientem ſemen, & lignum pomiferum* &c. *& factum eſt ita*. Ex *Geneſ.* 1. ℣. 9. ſqq.

(*e*) Vide ſis *Theodoret.* q. 11. in Geneſ. *Origenem* in tomo 1. in Joan. ſub fin. *Caeſar.* dial. 1. interrog. 69. *Perer.* in Geneſ. ubi de opere ſecundi diei.

(*f*) Hom. 3. Hexaëm.

(*g*) Ap. *Quadr.* cit. dec. 1. q. 3. verſ. *Objicies quinto ex Arriaga*.

(*h*) Ap. *D. Th.* heic d. 68. a. 2. O.

(*i*) Heic d. 10.

(*k*) Conſule *Epiphan.* in epiſt. ad Jo. Hieroſ. contra Origen. *Mol.* cit. *Petav.* cit. c. 9. §. 2. *Quadr.* cit. dec. 1. q. 4. a n. 6.

ſqq. 11. Aquae illae quae totam terram operiebant, congregatae ſunt in locum unum, ideſt diverſum ab eo, quem occupat terra, quatenus Deus ſua omnipotente virtute maximas quaſdam cavitates in terra effecit, quo aquae ſua gravitate magno impetu confluxerunt. Et heinc adparuit terra jam arida, vel exſiccata, & futuris mortalibus adcommoda, planitie, vallibus, montibus ornata, & quidem aquis, vel mari eminentior (*l*). Itemque repleta tunc adparuit metallis omnibus, ceteriſque mineralibus, quae Deus in terrae viſceribus ex ejus materia produxit, dum terram ſuper aquas elevabat. Quin & inferi omnes tunc exſtructi ſunt in terrae centro; ac forte in ſuum cito detruſi ſunt omnes, vel plures Angeli peccatores, quibus interea Infernus erat aër caliginoſus (*m*).

43 III. Accepit germinandi virtutem, actuque *protulit terra herbam virentem, lignumque faciens fructum*, ex *Gen.* 1. videlicet tanquam cauſſa materialis, non efficiens (*n*). Produxit itidem tunc terra plantas venenoſas, & noxias, v. g. tribulos, ſpinas &c. (*o*). Quia non minus iſtae nocivae, ac moleſtae ſunt hominibus, quam ſerpentes, quos conſtat ante peccatum exſiſtere. Tandem Paradiſus terreſtris conditus eſt, ſcilicet corporeus quidam locus & hortus deliciis adfluens, quem Adam innocens inhabitaret (*p*). Nec enim pro eo, tempus opportunius valet adſignari. Et quidem conditus eſt Armeniam inter, & Meſopotamiam in eo loco, vel terrae ſitu, quo in unum fluvii Tygris, & Euphrates conjunguntur (*q*). Exſtat ne nunc? Summe incertum (*r*).

OBJECTIONES.

44 Obj. *primo* contra II. Adſ. Terra quoad ſuperficiem aquis libera, non eſt maris undis prominentior, id eſt longinquior a centro mundi, coeloque proprinquior. Nam 1.° ex Pſ. 103. *ſuper montes ſtabunt aquae*, id eſt erunt montibus eminentiores. 2.° ex Pſ. 68. *veni in altitudinem maris*: unde mare eſt navigantibus eminentius littore, a quo proficiſcuntur. 3.° ex Jerem. 5. *intumeſcent fluctus ejus* (maris) *& non tranſibunt*, id eſt Deo providente, non tranſgredientur fines ſuos, ne terram operiant: quod quidem naturaliter evenire non poſſet, niſi eſſent terra eminentiores. 4.° ex Baſil. (*s*) experientia compertum eſt, mare rubrum eſſe terra eminentius.

45 ℞. N. *Adſ.* cum *Chryſoſt. Hieron. Damaſc.* (*t*). Ad 1. prob: loquitur Vates de aquis, uti erant a principio ante diem tertium, uti patet expendenti Pſalmum: ac *τὸ ſtabunt* eſt futurum pro praeterito imperfecto. Ad 2. ibi eſt altitudo maris, ubi mare eſt profundius, quod terrae

(*l*) *Suar.* cit. c.6. *Gran.* d. 4. *Mol.* d.12.
(*m*) De hoc argumento *D. Th.* q.64. a. 4. cum *D. Aug.*
(*n*) *Suar.* c. 7. *Gran.* d. 5. *D. Th.* q.70. a. 1. contra Cajet.
(*o*) *Mol.* d. 13. ex *Aug.* & *Th.*
(*p*) *Suar.* cit. c. 7. n. 14. Conf. *Petav.* l. 2. c. 5. & *Serryus* cit. prael. 10.
(*q*) Ita juniores *Hiſtorici* atque *Theologi* cum *Huet.* ex Gen. 2. a ℣. 8. ad 15. quibus nos olim peculiari diſſertatione ſubſcripſimus.
(*r*) Vide *Quadr.* pal. bibl. t. 2. dec. 3. q. 1. & *Serryum* praelect. 11.
(*s*) Hom. 4. Hexaëm.
(*t*) Ap. & cum *Mol.* heic. d. 11.

rae cavitas ibi depressior sit, ac profundior. Illud suspicantur navigantes ex sensuum deceptione. Ad 3. in eo hic elucet Dei potentia, quod quum elementorum natura postulet, ut terram operiat aqua, hanc pro bono universi in cavitatibus terrae cohibuerit. Ad 4. alii objectam inficiantur experientiam (*u*).

46 Obj. *secundo* contra III. Ads. Plantae virulentae, aliaeque noxiae non sunt productae ante Adae peccatum. Nam 1.° productae sunt in poenam peccati, uti Deus Adamo post lapsum edixit, *quia comedisti de ligno .... spinas, & tribulos germinabit tibi*, ex *Gen.* 3. unde ex Damasc. (*x*) Bed. & Raban. (*y*) rosa ante peccatum producta fuisset sine spinis, post peccatum vero spinis muniri caepit. 2.° *Deus vidit, quod esset bonum* quidquid hoc die produxerat; quod in praefatas plantas non quadrat.

47 ℞. *N. Ads.* Ad 1. prob. *D. A.* quae productae sunt ante peccatum, *N.* permultae, quas terra germinavit in poenam peccati, alioqui non germinatura, si defuisset peccatum, *C.* Idque denotat maledictio terrae, ac τὸ *germinabit tibi*; rosa vero (et plantae similes) non nisi per miraculum oriretur absque nativo spinarum satellitio. Nobiscum sentiunt *D. Aug.* (*yy*) *D. Th.* (*z*) & plurimi *AA.* cum *Mol. Valen.* &c. Ad 2. noxiae etiam sunt bonae, id est perfectae, suoque fini adcomodatae (*a*).

48 QUAESTIO IV. Quodnam opus *quarti* diei? Adsero I. *Fecit Deus solem, lunam, & stellas, & posuit eas in firmamento coeli* ex *Gen.* 1. ℣. 14. sqq. II. Eduxit solem ex globo lucido primi diei; huic enim uni, & tanto sideri tantum principium respondebat. At reliqua sidera ex firmamenti materia eduxit; ad eum plane modum, quo ex aquae primigeniae materia Orbes coelestes infra empyreum educti sunt (*b*). III. Planetae, ac astra reliqua ejusdem sunt naturae, ac speciei cum orbibus, quibus insunt; nec enim aliud sunt, quam partes densiores eorundem orbium, non secus ac nodi in tabulis ejusdem sunt speciei cum reliquis ipsarum partibus, a quibus tantum differunt, quod sint densiores (*c*). Haec astra non sunt animata, quamvis habeant Angelos adsistentes a quibus moventur (*d*).

49 QUAESTIO V. Quodnam opus *quinti* diei? Adsero I. *Dixit etiam Deus, producant aquae reptile animae viventis, & volatile super terram*, ex *Gen.* 1. ℣. 20. sqq. II. Pisces ex aquarum materia producti sunt, itemque aves (*e*); quia ita exprimit adductus textus. Adcedit, in avium genere multas esse species, quae in aquis degunt. Itemque aves cum pisci-

(*u*) cum *Mol* cit. vers. *ad secundum*.

(*x*) L. 2. fid. orthod. c. 10.

(*y*) In cap. 1. Genes.

(*yy*) De Gen. ad lit. l. 3. c. 18.

(*z*) Heic q. 69. a. 2.

(*a*) Conf. *Val.* heic d. 5. q. 3. pu. 3. & *Suar.* l. 2. c. 7. a n. 9.

(*b*) Recole *Petav.* cit. cap. 15. *Perer.* ubi de die quarto, *Basil.* hom. 6. in Hexaëm.

(*c*) Inclinant *Mol.* d. 15. & *Gran.* tr. 3. d. 2.

(*d*) Ita omnes catholici.

(*e*) Tenent *Aug.* l. 3. de Gen. ad lit. c. 3. *Basil.* hom. 8. in Hexaëm. & cum aliis *Mol.* d. 15. contra Caj. & Cathar. censentes ex terra fuisse productas.

piscibus in multis convenire, quae caussa fuit, ut hac die una cum piscibus producerentur.

50 III. Haec animantia in statu perfecto quoad singulas species juxta uniuscujusque naturam producta sunt. Ex principio, quod opera Dei perfecta sunt (*f*). Item cum virtute generandi sibi similia in generibus, vel speciebus suis. Quia haec virtus pertinet ad nativam individui perfectionem, & ad speciei conservationem necessaria est. Quod probat illa benedictio, *crescite, & multiplicamini*. Bina abs dubio individua in unaquaque specie procreata sunt. Plura ne? divinae Sapientiae relinquimus (*g*); ejus enim consilio, & arbitrio haec multiplicatio, & distributio effecta est. Ex tunc vero animalia carnivora, ut corvus, carnibus depasta sunt (*h*). Quia quum id a natura illis sit insitum, non est admittendum miraculum, quo tunc impediretur.

OBJECTIONES.

51 Obj. contra III. Ads. In statu Innocentiae animantia carnivora non sunt carnibus depasta. Nam 1.° Deus ex Gen. 1. herbas tantum, & fructus instituit in cibum pro omnibus animantibus. 2.° ita sentiunt Basil. (*i*) & Bed. (*k*) cum plerisque TT. (*l*). 3.° tunc non fuissent inter animalia rixae, sed pax undique, nec dominio hominis subducerentur.

52 ℞. *N. Ads.* Ad 1. prob. id intelligitur quoad animalia, quae suapte natura illis escis utuntur, quae si cum carnivoris conferantur, sunt pene omnia. Ad 2. nobiscum quoque sentiunt *D. Th. Cajet. Abul. Mol.* aliique. Ad 3. *N. A.* quia eorum rixae sibi a natura insunt, non ab Adae peccato (*m*).

53 QUAESTIO VI. Quodnam opus *sexti* diei? ADSERO I. Hoc die *fecit Deus bestias terrae juxta species suas, & jumenta, & omne reptile terrae in genere suo*. Item, *creavit Deus hominem ad imaginem suam... masculum, & feminam creavit eos*. Ex *Genes.* 1. ℣. 25. sqq. Et haec quidem legisse videtur *Ovid.* qui sic cecinit (*n*).

Sanctius his animal, mentisque capacius altae
Deerat adhuc, & quod dominari in cetera posset,
Natus homo est.

54 II. Inter haec perfecta quadrupedia, quae de terra sunt producta minime actu, sed solum in potentia exorta sunt animalia, quae ex diversarum specierum coitu generantur, e.c. mulus, quem equa, & asinus progignunt; est enim adulterina generatio, & quodammodo praeternaturalis (*o*). Idem dicito de animantibus imperfectis, quae ex putredine nascuntur (*p*).

 III. Cre-

(*f*) Lege *Suar.* c. 10. n. 5.
(*g*) Cum *Suar.* cit.
(*h*) *D. Th.* heic q. 96. a. 1. ad 2.
(*i*) Hom. 11. in Gen.
(*k*) In 1. Gen.
(*l*) Ap. & cum *Didaco de Quadros* in palaestra bibl. t. 1. dec. 2. q. 1.
(*m*) Conf. *Mol.* d. 20.
(*n*) Lib. 1. Metam.
(*o*) Lege *D. Th.* q. 73. a. 1.
(*p*) Recole cit. *Suar.* c. 10. n. 11.

55 III. Creatus est tandem Adam, seu homo, cujus gratia haec omnia praeparaverat Omnipotens (q) Hic autem formavit humanum corpus de limo terrae, & in ipsum proxime dispositum animam rationalem immisit: & quidem in Campo Damasceno, unde eodem die, Angelorum ministerio ad Paradisum translatus est (r). Ibi immissus est verus Adae sopor, tumque de ejus lateris costa formatum est corpus Evae, cui indita est anima rationalis, & data est ipsa in conjugem Adamo. Creatus hic est cum ea costa ultra eas, quae ipsi erant connaturales, eumque occupavit locum corporis, quem postea Deus carne replevit, sicut in aliis humanis corporibus reperitur. Et quidem supernumeraria illa costa fuit de perfectione Adami, non prout erat quoddam individuum, sed qua humanae speciei principium (s). Plura de Protoparentibus *inferius* (t).

OBJECTIONES.

56 Obj. contra III. Ass. Evae formatio ex Adae costa non est intelligenda literaliter, sed metaphorice. Nam 1.° sic intelligitur Adae somnus, & τὸ *hoc nunc os ex ossibus meis*. 2.° Adam cum costa supernumeraria, saltem qua tale individuum, esset monstro similis, ac si fuisset biceps; ac deinde sine illa mancus. 3.° in Adae costa non exsat materia sufficiens ad integrum Evae corpus formandum. 4.° ex τὸ *masculum*, & *feminam creavit eos*, Adamum & Evam creavit eodem tempore. 5.° *adduxit eam* (Evam) *ad Adam*; si tamen e costa fuisset formata, sibi adfuisset conjunctissima. 6.° in prima rerum productione non sunt multiplicanda miracula absque necessitate; at ejusmodi Evae productio est valde miraculosa.

57 ℟. *N. Ass.* cum universâ Ecclesia, omnibusque *PP.* & *TT.* contra unum Caietanum (u) Ad 1. prob. *N. A.* Nam vel fuit somnus corporeus (x) vel spiritualis, aut extasis, qua plura vidit Mysteria (y). τὸ *hoc nunc os* &c. est literaliter adcipiendum; eo enim dixit Adam: hoc singulare est huic mulieri, quod de meis ossibus exaedificata est. Ad 2. *N. A.* quia ut primum speciei individuum, & ad finem ab Authore naturae intentum, debuit illa prius ordinari costa, & deinde privari.

58 Ad 3. costa Adae fuit materia fundamentalis, cui reliquum ad corpus Evae necessarium addidit Deus, supplevitque vel novam creando, vel creatam aliunde adsumendo. Ad 4. *N. A.* Nec enim illa verba significant, simul eos creasse. Ad 5: etiam haec sumuntur literaliter; potuit enim Eva fuisse formata in loco parum distanti, & adduci.

Ad

(q) Uti egregie disserit *Philo* Hebr. in lib. de opif. mundi.

(r) Ita paobabiliter varii cum *Mol.* d. 21. & 23. ac *Suar.* l. 3. c. 1. & 2.

(s) *D. Th.* q. 92. a 3. & communius cum *Suar.* c. 2. n. 9. sub fin. *Serryus* de opif. mundi praelect. 8. contra Caj. Cathar. &c.

(t) Lege sis interea *Lactan.* inst. l 7. c. 4. *Tertul.* l. 2. cont. Marcion. c. 4. & l. de resurr. carn. c. 5. *Gregor.* M. l. 9. moral. c. 27. *Nyssen.* de opif. hom. c. 3. *Cyrill.* glaph. 1. sub init.

(u) Consulatur *Suar.* heic l. 3. c. 2. n. 4.

(x) Ex *Chrysost.* hom. 15. in Gen. & *Epiphan.* haere. 48.

(y) Ex *Aug.* l. 2. de Genes. contra Manich. c. 12. *Ambr.* ad Ephes. 5. aliique.

Ad 6. debemus plane admittere hoc miraculum; quoniam a Moyse narratum est (z).

59 QUAESTIO VI. Quae tandem adscribi debeant *septimo* diei? Adsero I. Ex *Gen.* 2.1. *Perfecti sunt coeli, & terra, & omnis ornatus eorum, complevitque Deus die septimo opus suum, quod fecerat.* Perfecit etiam, ac complevit, non aliquid de novo addendo (a), sed ab omni opere quiescendo. Unde nihil sub sole novum, ex *Eccle.* 1. Verum non quievit Deus ab opere conservationis, & providentiae erga conditum Universum. II. Ex *Gen.* 23. *Benedixit diei septimo & sanctificavit illum*, sic nempe, quatenus tunc temporis caepit opus perfectum conservare ex decreto immutabili & ex eodem auxilium donavit, seu obtulit, ut res jam productae conservari possent, ac propagari (b).

60 Et en Hexaëmeron, vel de Opificio sex dierum Systema nostrum, super probatissimis PP., & Scholasticorum fundamentis stabilitum, ac procreatum (c).

G 2 LIBER

(z) Nobiscum sunt *D. Th.* q. 92. a 3. & *Suar.* heic l.3. c.2.

(a) Ut Author est *D. Th.* q.73. a.1. cum communiss. contra Cathar. &c.

(b) Conf. *D. Th.* cit. a.3. & *Suar.* l. 1. c.11. n.10. & 11.

(c) Sua itidem, post Patres & antiquiores Theologos, Recentiores alii procuderunt Systemata, puta *Petav.* de opif. sex dier. l. 1. *Juen.* par. 3. diss. 2. *Nat. Alex.* diss. de opif. 6. dier. *Bert.* l. 11. c. 3. *Perrimezz.* c. 2. diss. 154. sqq. *Stackousius* par.2. sect.2. p.96. sqq. (5)

OBSERVATIO.

(5) Plerique ex Ethnicis Sophistis Mosaicam de prima rerum molitione narrationem, saltem penes aliquot capita adumbrasse videntur, aut potius fabularum corticibus depinxisse. Siquidem ex mente *Eusebii* de praepar. l. 12 capp. 11. 12. 13. 14. *Plato* in Symposio allegorice expressit Paradisum voluptatis, Evae formationem ex Adami costa, primam hominum vitam, eorumque familiarem sermonem cum brutis animantibus.

Tum *Huetius* (qui mea & aliorum opinione plura in hoc rerum genere vidit, quam re exstiterint) in qq. alnet. l. 2. c. 11. & saepius in demonstr. evang. prop. 4. exhibet tanquam symbolice descriptas Paradisi delicias in illa aetate aurea Poëtarum, in viridario Adonidis, in Platonico Horto Jovis; in celebratissima Hesiodi Pandora, & in Ate Homeri personam Evae calamitatum humanarum originis. Quatenus nempe cum Graecae, tum aliae Gentes Mosaicam Historiam, vel scriptis, vel Majorum voce traditam didicerunt, & ad sua sensa prout libitum fuit adaptarunt.

Adeo nec licere remur hos Ethnicos in testes adducere revelatae narrationis Mosaicae. Plura nos alias de *Huetio* circa ejusmodi hariolationes.

LIBER SECUNDUS
De Angelo.

61 ANgelus est *substantia creata spiritualis completa*, quae quidem primum lumen, & primarius effusae Deitatis defluxus vulgo a *Patribus* adpellatur. Et ipsum quidem ex communi, certaque notione spiritualem Intelligentiam naturae divinae viciniorem, & super humanam excellentem arbitramur. Ergo Angelum considerabimus 1.° quoad naturae ordinem, & 2.° quoad ordinem Gratiae. Jam vero ab erroribus initium ducat oratio.

PROLUSIO POLEMICA
HISTORICO-CRITICA
De Erronibus in Angelos.

HISTORIA POLEMICA.

62 DE Angelis tam beatis quam reprobis, quoad naturam, dotes, adtributa, gesta complures a vero enormiter aberrando disseruisse, passim deprehendimus: puta ex Ethnicis fidei splendore destitutis, ex Hebraeis Mosaicae legi addictis; ex Heterodoxis Christianum nomen praeferentibus, ex Catholicis cetera laude cultuque commendatissimis. Videlicet

Ex Ethnicis

I. *Zoroaster* ille vetustissimus Persarum Philosophiae parens in oraculis magicis capite de daemonibus & sacrificiis daemonum cultum & magiam probat. Ita *Coccius* in thesauro cath. l. 4. de Angelis, art. 8. ubi de erroribus circa cultum & invocationem daemonum. Coccium exscripsit *Perri mez.* diss. 153. p. 331, nec laudavit (*).

II. *Mer-*

ADNOTATIO.

(*) ERrorem deduxit Coccius ex Zoroastreis Oraculis, e quibus quidquid legeris obscurum est; quidquid interpreteris prorsus ambiguum: immo & ipsa Oracula, prout vulgo circumferuntur, aut supposita mihi sunt, aut passim interpolata.

Neque vero crediderim magis sincera, aut castigata oracula illa quae Coccius legisse potuit in prima ipsorum editione Ludovici Tiletani de an. 1563. cum commentario Gemisti Plethonis, quam in aliis subsequutis editionibus, & quidem, ut ajunt, adcuratissimis, Jacobi Marthami. Joan. Opsopoei ad calcem Sibyllinorum oraculorum, Franc. Patricii, Thom. Stanlei in hist. philos. t.3. a p. m.320. & postremo, quod sciam, Jo. Alb. Fabricii in bibl. graeca vol. XIV. a p. m. 137.

Nihilo tamen secius posteriores istae, quas innuimus, editiones, & simili obscuritate laborant, & eandem pariunt suspicionem falsitatis aut mirae interpolationis. Conf. *Jo. Clericus* in notis in Oracula Chaldaica, quae exstant in t. 3. laudati Stanlei, p. 333. in prooem. & *Brucker.* in hist. crit. Philos. t.1. a p.184. Itaque ex documento probationis incerto, ac pene falso non nisi incertus error, ac pene nullus colligi potuit.

Quod si praefata Oracula, prout vulgo ab eorum Interpretibus feruntur, exponunturque, genuinus essent Zoroastris foetus, ipsa errorem Authori adfictum plane proderent in cap. 9. versu 327. sub fin. ubi sic lego,

Ηνικα σὺ ἐρχόμενον δαίμονα πρόσ-
γειον αθρήσῃς
Θύε λίθον μνίζουριν επαυδῶν.

Hoc est

Quando conspexeris genium terrestrem ad-
cedere,
Sacrifica lapidem mnizurim inclamando.

Heic

II. *Mercurius Trismegistus* cap. 13. Asclepii daemonum cultum & magica docet. Ibid. laudati *Coccius* & *Perrimez*. (*)

Et

Heic vero, Interprete ac Scholiaste *Psello*, ap. laud. *Opsopoeium* ad calcem commentarii de Sibyllinis Oraculis *Servatii Gallaei*, p. 109, praescribitur singulare sacrificium terrestri genio, seu daemoni consecrandum. Id tamen, ex dictis, nonnisi tanquam error subdubius Zoroastri adpingi potest.

Magiam praeterea Zoroastream quod spectat, nec prava fuit, nec instructa praeceptis, quibus ad eam in praxim deducendam malae daemonum artes & incantiones advocarentur, qualem heic tacite depingit Coccius, ac primum depinxerat *Plinius* l.30. c.1. & 2., quem plures sequuti sunt cum *Jo. Henric. Ursino* in analect. 5. t. 1. l. 2. c. 28., sed potius naturalem, philosophicam, immo divinam, quatenus nempe nihil aliud illa fuit, quam deorum cultus, teste *Cudvvort*. in syst. int. t. 1. p. m. 325., eam quippe vocavit *Plato* in Alcibiade 1. θεῶν θεραπείαν, *peculiarem deos colendi modum*.

Quod quidem multis promovent Zoroastreae Magiae Vindices cum *Apulejo* apol. 1. *Mars. Ficino* de immortal. an. *Brisson*. de regno Persar. l. 2. *Bullengero* in eclog. ad Arnob. c.5. 6. *Philelph* convivior. l. 2. *Hornio* de Philos. barbarica l.1. *Gabr. Naudaeo* in Apol. magnor. viror. magiae insimulatorum, c. 8. per tot. *Huet*. in demonstr. ev. prop.4. cap.5. *Petr. Baelio* in lexico ad Zoroastr. nota *D. Bruck*. proxime laud. p. 125., quibus equidem nostrum calculum lubenter subjicimus.

Subinde vero Zoroastrem heic e syllabo certorum Erronum circa doctrinam Angelorum expungendum decernimus.

ADNOTATIO.

(*) Profecto laudatus Trismegisti Asclepius, vel *Aesculapius*, hoc est *dialogus Hermetis*, aut Trismegisti *cum Aesculapio*, aut alias *Aesculapii ad Ammonem Regem definitiones*, ea non subobscure docere videtur; quemadmodum & similia effuderat in cap. 9. idem dialogus, si fides ejus interpreti *Mars. Ficino* in t. 1. ejus operum edit. Basileensis, ubi latinam e graeca versionem, quam commentatur, Asclepii, Apulejo Platonico ad. tribuit, cum pluribus eum subsequutis, e. c. *Cudvvorth*. in syst. int. t.1. p.324. & *I.Alb. Fabricio* in bibl. graeca l.1. c.8. p.55., refragantibus tamen aliis cum *Colvio*, *Schickerado*, *VVorvero Elmenhorstio* ap. & cum *Petro Lambecio* in comment. de Bibl. Caes. Vindobon. de an. 1675. p. m. 30., quod ii nempe in laudata versione stilum ab Apulejano valde alium merito subodorentur.

Ceterum non una est Doctorum sententia de legitimo primigenii illius dialogi Authore.

Siquidem, ut missa faciam quae heinc inde disputantur apud Criticos circa reliqua opera, quae huic Trismegisto fere sine numero tribuuntur, principio eum faciunt genuinum Asclepii Authorem quotquot hunc donarunt latio, aut Scholiis illustrarunt; puta laud. *Ficinus*, *Turnebus*, *Gesnerus*, *Francisc. Flussus Candalla*, *Hannibal Rossellus*, *Franc. Patricius*.

Tum alii perplures, qui Asclepium ut genuinum Trismegisti foetum absque haesitatione laudant: e. c. *S. August*. 8. civ. cap. 26. *Lactan*. div. Inst. l. 1. c. 6. & alias, *Mutius Pansa* de oculo ethnicae & Christianae philos. l. 1. c.21. *Raynaud*. t. 5. in Theol. nat. breviculo, n.63. sub fin. *Cudvvort*. cit. p.375., &, narrante *Fabricio* proxime laud. p. 58., *Aug. Steuchus* de per. phil. l.1. c.8. & 25., fallitur tamen Fabricius, ibi enim Steuchus Poemandrum Mercurii recitat, minime Asclepium.

Constat denique inter juniores Criticos, Asclepii, prout vulgo circumfertur, Authorem neutiquam fuisse Trismegistum, ut diserte statuunt citatus *Fabric*. ac novissimus Lactantii Editor ac *Interpres* sub an. 1748. t.1. p.23. ad lin.3. post *Huet*. in qq. alnet. l.2. c.3. p.123. immo potius impostorem quempiam & veteratorem, qui Seculo Christiano 11., adsumptis cum nomine Hermetis aliquot primaevae Aegyptiorum doctrinae fragminibus, propria contendit dogmata venditare.

Et eum quidem nonnulli Judaeum fuisse arbitrantur, cum *Isaaco Vossio* de Sibyllinis, aliisque oraculis, c. 8. p. m. 73., alii vero semiplatonicum, itemque semichristianum, hoc est degenerem christianum & recentiorem platonicum, cum *I. Ger. Vossio* de idololatr. l. 1. c. 10. p. m. 75. laudato *Lambec*. p. 29. *Moshem*. in Cudvvorth. t.1. p.375. n.52. *Brucker*. hist. Ph. t.1. p.263.

Nihilo tamen secius eorum mihi quam maxi-

Et hunc quidem divinum daemoni cultum, a daemone edoctae *Gentes Ethnicae* fere ubique terrarum frequentissime dedita opera detulerunt; e. c. eum in auxilium advocando, ipsi offerendo munera, humanas & inhumanas hostias immolando, templa, simulacra, statuas, aras erigendo. (*d*) Ex iis autem occaecatissimis turbis aliae daemonem ut quoddam beneficentissimum numen suspiciebant; aliae vero pertimescebant uti atrocissimum tyrannum & vindicem: illae subinde sua daemoni anathemata devovebant, ut benefaceret; istae ne faceret mala. Et iis quidem mihi consensisse videntur quicumque ex vetustioribus Philosophis duo tenuerunt de bono & malo principia (*e*).

III. *Pagani* communius exsistimarunt, Angelos quosque corporeos esse, vel constare corporibus, sed iis tamen aethereis, ac subtilissimis; quae videlicet nihil prohibere possit, quominus spiritus adpellentur simpliciter; utique vulgo censebant, nihil extra Deum nudum spiritum esse. Eos rejecit *Author* Theologiae Aegyptiorum (*f*) (*).

IV. *Plato* hanc de Angelis doctrinam tradidit. 1.° Daemones (qua voce apud priscos Philosophos Angeli subinde probi ac improbi adsignari consueverunt) sunt deorum progenies, ac re ipsa per generationem exor-

maxime probatur sententia, quae adfirmat cum laud. *Fabric.* & *Borrichio* apud ipsum, Asclepium, uti & Poemandrum, & alia nonnulla, quae circumferuntur, nostri Hermetis opera, reapse Hermeticas sententias continere, sed longo tamen aevo varie interpolatas, aliis, atque aliis heinc inde adsutis. Plura siquidem Asclepii sigillatim fragmenta, quae prisci Scriptores laudato famoso Hermete, e. c. Plato, S. Augustinus, Jamblichus, aliique Platonici recitarunt, his, quae ex Ficini, aliorumque junioribus editionibus habemus, plane consonant. Ecquis autem hodiernos unice Criticos hac in re oculatos prudens dixerit, reliquos omnino caecos?

Quid jam vero de errore, qui Mercurio in praesentiarum adfigitur? Porro si ea doctrina vere Mercurii sit, huic extemplo adscribendus error. Quum autem sapientissimi hujusce Viri scripta millenis interpolationibus obnoxia fuerint, quis certum omnino duxerit, ea duo Asclepii capita, quae errorem praeferunt, a Mercurio desipiente profecta fuisse, non vero ab impio quopiam interpolatore?

Heic itaque jure reponendus Hermes inter Errones vehementer dubios atque incertos circa daemonum cultum.

(*d*) De iis plura *Macrob.* 1. Saturn. c.7. *Plutarch.* ap. *Euseb.* praep. evang l. 5. cap. 4. *Tertul.* in Scorp. c. 7. *Minut. Felix* in Octav. n. 53. *Tatian.* orat. ad Graecos, *Lactant.* l. 1. Inst. c. 21. et alias. *Hesych.* in cap. 15. Levit. *August.* 10. civ. c. 9. & alias, *Acosta* hist. Ind. l. 5. c. 19. sqq. cum ceteris Indiarum Historiographis.

(*e*) Conferendus J. *Ger. Vossius* de theol. gent. l. 1. c. 5. versus fin.

(*f*) L. 1. c. 6. adducta *Socratis* authoritate.

ADNOTATIO.

(*) HUic errori adsentientem facere Aristotelem adnisus est *Eugubinus* de peren. Philos. l. 8. c. 26. ex 5. Metaph. text. 15. Sed oppositum tamen aperte palam fit ex iis, quae Philosophus disputat 12. Metaph. c. 6. 7. 8.

Eum proinde vindicant *R. Moyses Majemonides* l. 2. inscripto *More Nebochim*, c. 6. *Cajetan.* in c. 2. epist. ad Ephes. sub init. *Author* libri de caussis prop. 7. *Raynaud.* in Theol. nat. dist. 2. n. 32. *Petav.* de Angel. l. 1. c. 1. n. 6. & 7. ubi laudatum Majemonidem adlegat.

Immo *Grotius* in Psal. 103. 5. autumavit, spirituum ab omni materia discretorum fabricatorem primum exstitisse Aristotelem; eique vulgo adsentiuntur recentes Critici cum *Cudvortho* in syst. int. t. 2. c. 5. sect. 3. §. 37. p. 1091., uno vel altero refragante cum *Stephano Vito* in schediasmate contra dissert. Joan. Christiani Loersii de Angelorum corporibus, §. 12 p. 446. De corporibus daemonum plura *inferius*.

exorti sunt. (*g*) 2.° post summos deos etiam daemonibus vir sapiens sacrificabit. (*h*) 3.° animalium quoque genera gregatim distincta daemones quidam tanquam divini pastores sortiti sunt. (*i*) 4.° daemon est substantia inter mortalem, immortalemque, hoc est inter corpus & spiritum media, terreni ponderis & coelestis levitatis admixtione concreta (*k*).

5.° Omnis daemonum natura inter Deum & mortale est intermedia; interpretis quippe & portitoris munere fungitur, ut res humanas ad Deos, divinas ad homines transmittat. (*l*) 6.° daemonum naturae ductu & auspiciis omnis divinatrix progreditur, & omnis sacrificiorum ars & procuratio, quantum videlicet vel in sacrificiis, vel expiationibus, vel incantationibus, aut etiam denique quantum ad omnem divinationem praestigiarumque molitionem versatur. (*m*) 7.° Daemones aëreum genus sunt, quod tertiam & mediam regionem obtinet; animalia sunt ex aëre, quae propter munus suum medium deos inter & homines, precationibus, omnique honoris genere colere debemus (*n*) (*).

V. *Grae-*

(*g*) In Timaeo t. 3. p. 40. inter opera Platonis, edita 1578.

(*h*) De legibus l. 4. p. 717. ibid. t. 2.

(*i*) In Politico p. 271. ibid.

(*k*) Ap. *Minut.* n. 45. ex Platonis Symposio, seu convivio, ubi tamen nihil ejusmodi lego, ubi agitur de daemonibus, in t. 3. oper. Platonis, a p. 202.

(*l*) In Sympos. proxime cit. p. 202.

(*m*) *Ibidem*.

(*n*) In Epinomide, hoc est Philosopho, alias de legum institutione dialogo 13. inter laudata ejus opera t. 2. p. 934. sqq.

ADNOTATIONES.

(*) I. Ex hisce quibusdam segmentis Platonicam de natura Angelica doctrinam, tametsi nonnullis faedatam naevis, nemo est qui jure non miretur in viro Ethnico. Divinum merito nuncuparunt veteres Platonem.

Porro hic probos inter ac improbos Angelos nihil discriminis agnovisse videtur: quidni vero discrimen istud, solis fidelibus pervium, nescierit vir paganus? Erravit itidem jubens Angelis quibusque vota & anathemata devoveri, singulorumque collocans incolatum perpetuum in aeris regione.

Tum maxime quum Angelis cunctis physicam generationem adjudicavit, necnon corpora, qualiacumque illa fuerint. At postremum hoc caput statuerat primum *Pytahgoras* apud *Plutarchum* in Iside & Osiride, in t. 2. ejus oper. p. m. 360. edit. Paris. 1624., priscorum theologorum imitatione, ipsumque postmodum cooptarunt, non modo *Xenocrates* & *Chrysippus*, ex eodem Plutarch. ibidem, nec non universa *Schola Platonica* cum *Apulejo* de Deo Socratis ap. *August.* 8. civ. c. 16, permultisque aliarum sectarum Sophistis; verum etiam plerique Patres primaevae Ecclesiae lumina, ex inferius demonstrandis. Consulatur interea *Ludov. de Morainvillier* in examine Philos. Platonicae par. 4. c. 3. prop. 6.

II. „ Plato docuit daemones esse genere animalia, animo passiva, mente rationalia, corpore aërea, tempore aeterna, „ Augustinus lib. 8. de civ. cap. 14. 15. 16. „ Totidem verbis *Coccius* in thes. l. 4. articulo 1. sub init. ejusdemque exscriptor *Perrimezz.* diss. 131. Uterque vero per inadvertentiam fallitur & fallit. Nec enim totam illam sententiam Platoni adtribuit Augustin. eo cap. 16. sed uni sigillatim Apulejo Platonico Madaurensi, quocum prae ceteris pugnam iniisse videtur ubi Platonicos confutare adgressus est in capitibus a Coccio propositis.

Verba tamen *L. Apuleji* in l. de Deo Socratis, p. m. 390. edit. Lugduno-Batav. 1607. haec sunt „ Quos deos (*Angelos*) Plato existimat naturas incorporales, animales, „ neque fine ullo, neque exordio, sed prorsus ac retro aeviternas, corporis contagio„ ne sua quidem natura remotas, ingenio ad „ summam beatitudinem perfecto „. Ubi qui-

V. *Graeci Sapientes* frequentius pravos Angelos non admisisse incusantur, quippe qui universos Angelos, & mali omnis expertes, & in quodam Divinitatis vestibulo adstantes effinxerunt (*o*).

Et ii quidem singillatim in hanc sententiam concessisse feruntur: *Aristoteles* cum *prisco Peripatu*, adductis plurimis locis ex ejusdem commentariis (*p*)... *Chrysippus* (*q*)... *Democritus* (*r*)... *Hippocrates*, Medicorum Princeps, Heraclide ac Praxithea natus an. ab U.C.294. (*s*)... *Simplicius* patria Cilix, (*t*)... *Alexander Aphrodiseus*, secta Peripateticus, post Christum natum (*u*) (*).

VI. *Plu-*

quidem per τὸ *incorporales*, mea opinione intelligit Plato, ex apuiejana sententia, naturas corpore subtilissimo praeditas, minime crassiori.

Neque vero quidquid unus Platonicus, immo universa Schola Platonica decreverit, putandum est ab Authore suo Platone decretum, uti cuiquam vel levissima de sectis eruditione tincto notum est. Exemplum tulimus in secta Ebionitarum in Tom. I. p. 328. Adnotat. prima.

Immo nec nimis adhaerendum vel etiam celebrioribus Platonicis ubi sui Platonis sensa penitiora referunt ac interpretantur, ut observat adposite, praesertim relate ad juniores, *Moshemius* in notis ad Cudvvorth. t. 1. p.273. n. 41. & p.674. n. 4. 5.

Plura de sensibus Platonis circa Angelos, Genios, aut Daemones, *Petav.* l. 1. de Angel. c. 1. *Raynaud.* t. 5. dist. 2. n. 48. *Brucker.* in hist. Philos. t. 1. ubi de Platone, a p. 706. *Alcinous* de doctrina Platonis c. 15. a p. 492. laudat. *Morainvillier* par 4. c.3. sect.2. & 3. *Vivesius* & *Coquaeus* in loca S. August. proxime citata, ac ibi quandoque *Augustinus*.

(*o*) Ex *Psello* in qq. ad Michaël. Ducam Imp. quaest. 82.

(*p*) Ita *S. Th.* q. 16. de malo ar. 1. O. *Averrhoes* epist. de resurrect. *Gulielm. Paris.* l. de legib. c. 24. & l. 2. de Universo c. 45. & alias, *Buccaferrus* l. de divinat. per somnia lect. 29. *Binsfeld.* de confess. maleficarum & sagarum praelud. 1. *Victoria* relect. 12. de arte magica n. 10. *Molina* 1. p. q. 50. art. 1. *Vazq.* 1. p. d. 178. c. 1. n. 4. *Delrius* disq. magic. l. 2. q. 1. *Coquaeus* in S. Aug. l. 2. de civit. c. 4. *Tobias Major* diss. de nat. & cultu Angelor. §. 2. *Moshem.* in Cudvvorth. c. 4. §. 24.

(*q*) Ita *nonnulli* citato Tertull. l. de testimonio animae c. 3.

(*r*) Ap. *Victor.* & *Delr.* mox laudatos.

(*s*) Ob quaedam ejus verba in libro de morbo sacro conscripta, apud *nonnullos*.

(*t*) Ex *Delrio* ibidem.

(*u*) Ap. ejusdem comment. in Metaphys. l. 5. ad text. 15.

A D N O T A T I O.

(*) Ii fere cuncti Patronos nacti sunt, qui ab errore, quem laudatus *Delrius* impium & haereticum vocavit, eos vindicarunt.

Principio enim Aristotelem ex multis ejusdem operum textibus ea labe purgarunt *Bessarion* Cardin. l. 3. cont. calumniat. c. 7. fol. m. 34. *Scalig.* in exercit. 355. *Eugub.* de per. philos. l. 8. c. 16. *Niphus* 3. de daemonib. c. 1. *Loyer* l. 3. de spectris c. 3. *Stephan. Bubalùs de Cancellariis* in comment. de Angel. q. 1. ar. 1. diffic. 2.

Brucker. quidem saepe laud. in t. 1. p. 831. ubi de Aristotelea daemonologia, haerere videtur.

Nobis adtamen aequissimum censetur adductis Vindicibus adhaerere, donec oppositum evincatur: idemque pro Peripatu generatim sentimus; e quo siquidem veram coluisse opinionem feruntur *Theophrastus*, *Ammonius*, *Philoponus*, *Avicenna*, *Algazel.* Conf. laud. *Delrius*.

Deinde adductus Tertulliani de Chrysippo locus valde obscurus est; nec eo tanquam hujus Classis erronem notari Chrysippum explicarunt Tertullianei Interpretes, puta *Pamel. La Cerda*, *De la Barre*. Immo vero *Plutarchus* cit. in lib. de Isid. & Osir. contrariam Chrysippi fert sententiam, ac l. de defe-

VI. *Plutarchus* lib. de defectu oraculorum scribit, post certa temporum intervalla daemones occumbere, eorumqne vitae novies mille septingentenos viginti annos esse tribuendos. Totidem verbis *Jos. Cacheranus* in Theol. adsertiva t. 2. tr. 3. c. 2. n. 46. sub fin., de Philosopho Chaeronensi. (*)

Ex Hebraeis

Sub hocce titulo eos intelligi volumus, & qui Hebraicam gentem tanquam ejus membra reapse constituunt, ut puta Pharisaei, Talmudici, Cabbalistae; & qui ipsam origine spectant, etsi ab ea commisso schismate dudum sejuncti, nempe Samaritani & Sadocaei (x). Itaque

I. *Hebraea Gens* universe plura de Angelis tenuit commenta, ut mihi res explorata videtur ex iis, quae suimet Doctores literis commen-

defectu orac. n. 13. recitat ejus verba ex lib. de Stoicor. contradict. n. 34.

Tum Democritum Chrysippo consentientem eisdem in locis adcensuit *Plutarch.* Et quidem citatus *Victoria* levi ducitur argumento, denigrando Philosopho. Quod nempe personatis quibusdam adolescentibus, daemonum figuram & habitum ad incutiendum terrorem simulantibus dixisse feratur, *desinite, desinite ineptire*: haec autem saepe in simili eventu inclamantes christiciolas audimus, tametsi exsistere daemones minime ambigant.

Hippocrates insuper ubi citatur, intendit duntaxat, interprete *Franc. Vallesio* de sacra philos. c. 28. p. m. 211., non eos omnes, qui agi a daemone exsistimantur, agi re ipsa, sed plerumque morbum epilepsiae pati. Et quidem hodieque permulti exsistentium daemonum adsertores, quae alii plura daemoni imperite adtribuunt, morbo adscribenda esse declamitant, cum ipso *Vallesio* omnino consulendo. Idem quoque videndus *Hippocrates* in laudato lib. de morbo sacro, seu de epilepsia, qui exstat inter ejus opera graeco-latina tom. 2. in classe 3. p. m. 345. sqq. edit. Venet. 1688.

Simplicio praeterea nullus, quem viderim, patrocinatur; at nec eum errorem mihi ejusdem praeclara opera cursim evolventi reperire licuit; nec ab alio, praeter Delrium, notatum vidi. Porro *Fabricius* in bibl. graeca, volum. 8. p. 621. pluribus effert Theologiam & Philosophiam, quas continent Simplicii commentarii.

Aphrodiseum demum ubi citatur errasse, nec video, nec adsequor. In densos ejus errores, frequentesque impietates acriter animadvertit *Picus Mirandul.* in l. de Provid. p. 1. c. 10., laudatus tamen *Fabric.* vol. 4. par. 2. p. 63. sqq. non aliud ei adfigit impium, quam quod animorum immortalitatem inficias iverit.

ADNOTATIO.

(*) Plura disserit Plutarchus de Geniis, aut Angelis ubi de oraculorum defectu in t. 2. ejus oper. edit. Paris. 1624. a p. m. 415. Plerumque Platonicas de iis sententias amplexatur, ipsosque humano more mutationibus ac vicissitudinibus obnoxios exsistimat.

Ceterum quod Philosopho adpingitur a Cacherano commentum, illius plane non est sed Hesiodi. Audi Plutarchum. „ Hesiodus „ vero certis temporum conversionibus mortem geniis obtingere censet, & tempus „ etiam sub involucro proponit .... Hoc „ tempus in numerum ingentem extendunt, „ qui aetatem seu aevum non recte adciciunt. Est enim annus intelligendus, & „ fit totum spatium vitae geniorum anni „ IX CIↃ IↃ CCXX. „ Hesiodo vero ipsum adsentientem legeris porro nuspiam. Fortasse Cacheranus, quin Authorem evolverit, in verba juravit alterius cujuspiam eum falso adducentis.

(x) De iis, quas secundo loco nominavimus, sectis, quoad originem, divisionem a Judaismo, progressu, doctrina, moribus, plura ap. *Bartoloc.* in bibl. rabb. t. 1. p. 376. sqq. *Basnag.* in hist. de relig. Judaeor. l. 2. c. 1. 2. & *Brucker.* in hist. Phil t. 2. ubi de Philos. Judaica, qui & ibidem plures sparsim recitat.

mendarunt. In iis enim (quoniam notitia Angelorum magnam partem sapientiae Judaicae constituit) missis aliis fabellis pene innumeris, haec videas potissima dogmatum capita. 1.° Angeli corporei sunt ac materiales, variasque formas induunt, e. c. hominum, boum &c. (y) 2.° est inter ipsos discretio sexus, nempe maris & feminae (z). 3.° eorum numerus & augetur generatione, & interitu minuitur (a). 4.° e coelo in terram delapsi, cum mulieribus coiverunt (b). Haec autem, pluraque similia passim offendes apud Talmud, ejusque interpretes Rabbinos (c).

II. *Sadocaei* Apostolorum aetate dicebant, non esse Angelum, uti testatur *S. Lucas* in *Act.* 23. 8. (*) Quid vero recentiores Sadocaei dixerint, mihi inexploratum.

III. *Samaritani* nec Angelum opinantur esse. (**)

IV. *Cab-*

(y) Lege *Scholiast.* R. Mosis Majemon. ad c. 4. tr. de fundament. legis, sub init.

(z) Ex *Manasse Ben Israel* in conciliat. in Exod. q. 30.

(a) Vide sis Excerpta Gemar. de opere currus ap. *Hottinger.* p. 71. 73.

(b) Ap. *Joseph.* l. 1. orig. c. 4.

(c) Plura in hanc rem *Bartolocc.* in bibl. rabbin. t. 1. p. 255. sqq. *BrucKer.* hist. philos. t. 2. ubi de philos. Judaeorum exoterica, p. 895. sqq. *Calmetus* diss. in bonos, malosque Angelos, praefixa commentario in S. Lucam, *Serarius*, *Drusius* & ceteri, qui agunt de sectis Judaeor.

ADNOTATIO.

(*) Ergo ne reapse statuerunt Sadocaei, non esse Angelos aut Spiritus peculiari ratione ac per se subsistentes? Ita quidem *Epiphan.* haer. 14. *Augustus Pfeifferus* in theol. Judaica ubi de tribaeres. Jud. p. m. 199. *Serar.* in trihaeres. l. 2. c. 21. *Richard. Simon* hist. crit. V. T. t. 1. c. 7. *Bartolocc.* proxime laud. *BrucKer.* hist. phil. t. 2. p. 723. quibuscum vulgo sentiunt sacri Interpretes cum *Lorin. Calm.* &c. in eum locum ex Act. & Haereseologi cum *Philastr. Prateol.* &c. ubi de Sadocaeis.

Et hoc quidem dogma, ut observant Critici post citat. *BrucKer.*, cum universo Sadocaeorum systemate apte cohaeret; quum enim animam sine corpore exsistere posse negarent, ex consequenti spiritus per se subsistentes repudiare debuerunt.

Sunt vero qui sentiunt cum *Menasse Ben. Israël.* l. 1. de resurrect. mortuor. p 43. ap. laudat. *Pfeiffer.*, eam impiam Sectam non statuisse omnino Angelos non esse, sed duntaxat non esse eos mere spirituales, sed corporatos; quoniam ex instituto Sectae mere spirituale admitti poterat nihil.

Quid? quod de eodem dogmate ad evidentiam convincebantur ex variis locis Pentateuchi & Prophetarum, quos ipsi libros admittebant, ap. ipsum *Menassen*, adjecto Talmudis testimonio.

Ad haec tamen illi reponunt, quod nequam Schola illa, sacros textus in pravum sensum detorquere adsueta, eos, qui Angelos conceptissime exprimunt, Angelorum nomine designari ajebant Dei adpariciones, aut spectra illius virtute compacta, in quibus agebat Deus & loquebatur.

Adduntque alii, haereticis antiquius nihil, quam in adsertis non constare sibi; immo semel adrepta pervicacissime substinere, tametsi vel inferis suprema sint miscenda.

Jam vero cujus gratia is haec dirimenda sit, prudens, eruditusque Lector judicaverit.

ADNOTATIO.

(**) Totidem verbis *Leont. Byzantinus* l. de Sectis, actione 2. ferme sub fin., ap. *Bibl. PP.* Lugd. t. 9. p. 664. Et ipsi quidem, tametsi absque teste loquenti, adhaeserunt (ut alios e nostris taceam cum *Petav.* l. 1. de Angel. c. 1. §. 6.) ex Pro-

testan.

IV. *Cabbalistae* in Systemate pneumatico de Angelis, quod magnam suae sapientiae vel disciplinae partem occupat, commentis quoque plurimis, sub perpetuis aenigmatum involucris, a vero nimium aberrant. Quid vero inanes, perridiculas, ac foetulentas nugas serio commemoremus? Eas qui patienter audire velis, adeas *Henric. Morum* (*d*) & laud. *Brucker.* (*e*).

Ex Heterodoxis

I. *Errones* in dogmata de Angelis dicendi primum veniunt quotquot in proxima Prolusione vocati sunt, tanquam quidquam falsum in ordine ad Angelicos Spiritus eloquuti; nempe *Simon Magus*, *Basilides* & alii, quorum errores ibidem recitavimus pag. 8. sqq.

II. *Origenes*, qui plura, qua ex instituto, qua obiter de Angelis bonis, pravisque disperse disseruit, a norma veri deflexisse saepius incusatur. Ut e. c. quum dixit, Angelos multis ante mundi conditionem chiliadibus procreatos fuisse: corporatos esse, ac post lapsum crassiora induisse corpora: ex Angelis homines, ex hominibus daemones, & vicissim alios, aliosque evadere: daemonibus profuisse Christi mortem; immo eos ipsum in futuro Seculo redemturum: illos in mundum ex lapsu, non propter aliorum obsequium venisse: diabolos in bonum flecti posse; quin immo aliquando ab Inferni poena liberandos fore: praefectos hominum custodiae aliorum adhortationibus, exemplis, institutionibus proficere posse; gestorumque rationem olim ipsos reddituros, extremoque examini atque judicio subditum iri, &c.

Ne vero singula haec, pluraque consimilia critico calamo fusius persequamur, una cum Authoris adversariis, & patronis, ingens nobis otium fecit Clariss. *Huetius*, qui Origenianam universam de Angelis doctri-

testantica Ecclesia *Relandus*, *Buddaeus*, *Basnagius* ap. laud. *BrucKer.* t. 2. a p. 665. quia nempe, ajunt, in Pentateucho Samaritano Angelus Dei dicitur quod in Hebraeo tribuitur ipsi Deo, hoc est virtus Dei.

Ceterum *Epiphanius* ubi de Erronibus Sadocaeis disserit. haer. 14. diserte inquit, *sed Angelos, contra quam Samaritani, repudiant*, hoc est, Samaritani fatentur Angelorum existentiam, repudiatam a Sadocaeis. Ac licet a Petavio, Bruckero, aliisque Criticis merito notetur Epiphanius quandoque sectarum haereses confundere, aut male digestas exponere; in hoc tamen S. Doctoris effatum nihil duxit adnotandum *Petavius* in suis animadversionibus.

Nec eum deinde errorem adpinxit Samaritanis *Philastrius* cap. 7. de Samarit. nec alius, quem viderim, ex Haereseologis, aut vetustis, aut recentibus.

Quin immo teste eodem Philastr. cap. 29; Simonem Magum, suum contribulem, quasi patrem venerabantur, & suae haereseos institutorem (aut potius propagatorem) perniciose extollebant. Simonis itaque dogmata sine dubio profitebantur omnia. Et vero Simon Angelorum existentiam, multitudinem, munia apertissime fassus est apud eundem Philastr. aliosque ejus dogmatum Historicos.

Quum denique Pentateuchus Samaritanus Angelos vocat virtutes Dei, haud intelligit, mea opinione, virtutes Deo identicas, sed ab eo distinctas, & productas ad praecipuam ostensionem suaemet naturae in imperscrutabili profunditate latentis.

(*d*) In Cabbala denudata par. 3. quae est Pneumatica Cabbalistica, seu doctrina Hebraeorum de Spiritibus, diss. 1. & 2. p. m. 188. sqq.

(*e*) Tom. 2. a p. 1030. ubi eandem Pneumatologiam Cabbalisticam compendio tradidit ex Mori commentario excerptam.

ctrinam incredibili eruditione, subactoque judicio expendit & magnam partem protegit (*f*). Ipse consulitor. Nec despiciendae in hanc rem *Halloixianae* Vindiciae (*g*).

III. *Angelici*, Authore ac patria nondum sat exploratis, sub an. circ. 236. in Angelorum cultum inclinati (*h*) dixerunt, eos debere adorari & excoli animo, ipsisque preces effundi, ut votis hominum ac petitionibus subveniant (*i*).

Nullus porro dubito eorum hominum cultum erga Angelos nec sanctum fuisse, nec prudentem, qualis utique iis sacris Intelligentiis congruit, sed omnino superstitiosum: quamobrem ipsi haereticis adcensentur ab *Epiphan.* (*k*) tum ab *Aug.* ac *Praedestin.* laudatis. (*l*) (*).

His protinus adnectendi qui indebitum Angelorum cultum deinceps docuerunt aut professi sunt. Ut puta 1.° *Anonymi*, quos percellere videtur *C. Laodicenum* (*m*) in hanc rem laudatum a *Theodoreto* (*n*). 2.° *Manichaei Aganuenses* sub an. circ. 1050. occulte diabolum adorabant, ut quem sui corporis conditorem exsistimabant (*o*). 3.° *Raymundus Neophytus*, cognomento *de Tarrega*, ex Hebraeorum Rabbino Christianus, & religiosi cujusdam ordinis alumnus sub an. circ. 1350. qui blasphemo calamo scriptis tradidit, daemonibus latriam & sacrificium jure deberi; tum sacrificantem daemonibus aeque ac melius ab idololatria excusari, quam Christifidelem adorantem Christi, sanctorumque imaginem

(*f*) In Origenian. l. 2. quaest. 5. per tot.

(*g*) In Origene defenso l. 3. c. 6. & l. 4. q. 4. respons. ad 5. objectionem, p. m. 286. sqq.

(*h*) Ut loquitur *August.* haer. 39.

(*i*) Haec addit *Praedestinatus* Sirmondianus haer. 39.

(*K*) Haer. 40. alias 60.

(*l*) Consulendus *Cozza* in comment. in lib. S. Augustini de haeresib. par. 2. cap. 17. seu 39.

ADNOTATIO.

(*) Satis apte suspicari quis possit cum *Petro Annato* in adpar. t. 2. l. 7. ubi de Angelicis, hujusce sectae Anthores, Epiphanio, ceterisque incognitos, illos fuisse Platonicos Sophistas, aut alios, qui Colossenibus olim ad Christi fidem recens traductis novam ac superstitiosam in Angelos religionem suadebant, docentes nempe adorandos esse Angelos ut mediatores inter Deum & homines, non autem Christum, quem dicebant Dei filium.

Hos etenim diserte videtur perstringere Paullus epist. ad Coloss. 2. 8. *videte*, inquiens, *ne quis vos decipiat per philosophiam et inanem fallaciam secundum traditionem, secundum elementa mundi, & non secundum Christum*; ac insuper vers. 18. *nemo vos seducat, volens in humilitate & religione Angelorum quae non vidit ambulans, frustra inflatus sensu carnis suae.*

Et huic quidem interpretationi de iis, qui Colossenses ad superstitiosum Angelorum cultum pertrahere adnitebantur, adsensu satis communi adcinere videntur sacri Interpretes in ea loca, e quibus in primis consulendi *Alapide & Calmet.* Ex illis itaque pronum est perdurasse erroris reliquias ad usque aetatem vicinam Epiphanio, qui primus omnium, quod sciam, illos dixit haereticos.

(*m*) An circ. 372. can. 35. ex versione Dionys. Exigui & Isid. Mercat. ap. *Harduin.* in Collect. CC. t. 1. p. 737. sq.

(*n*) In Epist. ad Coloss. 2. 18.

(*o*) Ap. *Radulphum Ardentem*, qui sub idem tempus inclaruit, homil. in Dominica 8. post Trinit. fol. m. 226. verso, ubi de Homiliis in Evangelia Dominicalia, edit. Lovan. 1565.

nem (*p*). 4.° *Daemonicolae Anabaptistae* (& ii fortasse *Athei*, quos memorat *Prateolus* pag. 70.) exorti sub an. circ. 1540. decies in die publico cultu diabolum invocabant, sentiebantque cum *Origene*, eos post finem mundi salvandos fore (*q*).

IV. *Manichaei* & cum eis *Priscillianistae* docuerunt, Diabolum sua-pte natura malum esse, nec bonum esse posse; immo nec ejus naturam esse Dei opificium, sed ex tenebris & chao emersam: nec eum aliquem habere authorem, sed omnis mali principium esse, atque substantiam (*r*) (*).

V. *Mahumedana Gens*, quae heic loci sedem satis congruam sibi vendicat, ineptias & nugas plurimas ubi agitur de Angelis venditare consuevit; & quidem irrisione potius, quam vel tenui confutatione dignas. Unam vel alteram patienter audias ex Alcorano Pseudo-Prophetae.

1.° Creavit Deus Angelos ex igne, ac daemones ex igne venenato (*s*). 2.° Angeli corpore & animo constant, ipsique morientur aliquando & resurgent (*t*). 3.° Cunctis Deus Angelis imperavit, ut Adamum adorarent; & omnes quidem paruerunt praecepto, praeter Eblin, seu Beelzebub (*u*). 4.° Angeli sunt feminae ac filiae Dei (*x*).

VI. *Michaël Balbus* Imp. magnae perfidiae vir in Deum, ejusque Ecclesiam, qui fl. ad an. 820., daemones esse pernegabat (*y*). Et ipsius quidem vestigiis quantum ad hoc dogma multi deinceps institerunt jamjam adpellandi.

VII. *Pe-*

(*p*) Lege *Eymeric.* in direct. inquisit. p. 2. q. 10. & 27. cum comment. *Franc. Pegnae*. Hunc Raymundum cum celebratissimo *Raymundo Lullo* inscite plurimi confundunt.

(*q*) Ap. *Rescium* & *Deturr.* in Daemoniacis ex *Hosio*.

(*r*) Haec de Manichaeis *Epiphan.* haer. 66. n. 8. & alias, & *Augustin.* haer. 46. & lib. in Epist. Fundamenti ac saepius; de Priscillianistis vero *Leo* P. epist. 15., olim 93., ad Turibium, cap. 6. ac *Theodoret.* haeret. fab. l. 1. c. 26.

ADNOTATIO.

(*) EN denuo ab hisce impiis heic procusum vulgatissimum illud dogma de principio mali, summo Numini coaeterno, adverso, prorsusque ab eodem independenti. Jam vero recoctum illud principium tum materiam, tum diabolum adpellavit Manes, ex proxime laudatis *Epiph.* ac *Theodor.*, nec aliud quidem quam ipsum principium nomine diaboli intellexisse Priscillianum cum suis, indubium videtur.

Angelum ergo a Deo creatum & ob scelus in Creatorem commissum e coelo delapsum haud noverunt illi perfidi; immo quem nos fide docente ejuscemodi exstantem credimus, ipsi totius mali originem, natura malum, & a Deo prorsus independentem reputant.

Heinc autem fortasse minus probaveris eos naturae daemonum per se non pravae vindices, qui cum *Epiph.* laud. n. 17. sqq. & *Castro* de haeres. art. *diabolus*. exinde thesim urgere connituntur, quod cuncta, quae Deus fecerit, bona fecerit, atque adeo natura minime prava sint. His enim nihilo premi potest qui daemonem a summo Conditore creatum esse constanter inficiatur.

(*s*) In Sura 15. & 38. ap. *Pfeifferum* in theol. Mohamedica p. m. 306. edit. Lipsiens. 1687.

(*t*) In Sura 16. 78. ap. eundem ibid.

(*u*) In Sura 7. commate, seu numero 11. ap. *Marrac.* in refutat. Alcorani heic, pag. 268.

(*x*) Haec erat Meccanorum opinio ex Sura 37. n. 149. ibid. p. 588.

(*y*) Ap. *Jo. Zonar.* in Annalibus l. 15. §. 22. p. m. 136. in tom. 2. edit. Cangianae de an. 1687.

VII. *Petrus Abaelardus* erroris insimulatur ab suo Antagonista *S. Bernardo* (z) quod docuerit, suggestiones daemonum in nobis lapidum, herbarumque contactu evenire, prout sagax illorum malitia novit, diversas rerum illarum vires diversis incitandis ac incendendis vitiis convenire (*).

VIII. *Basiliani*, seu *Bogomili*, hoc est, Bulgarorum lingua, Dei misericordiam implorantes, perridiculum de Angelis systema substinuerunt; quod nempe Satanas, ipsis Satanaël, fuerit filius Dei primogenitus, ac divini Verbi frater; quod a prima post patrem dignitate ob superbiam depulsus & a patre sponte deficiens, cum pluribus adseclis Potestatibus e sublimibus dejectus sit in terram; quod fecerit secundum universum, uti primum Deus pater condiderat; quod Evam deceperit, & cum ipsa consuetudinem habuerit. Quid vero plura? Nae quidem taedet me ceteras insulsas ejusdem furfuris ineptias persequi (a).

IX. *Stadinghi* blasphemabant impie, Luciferum, quem impense colebant, tanquam coelestium conditorem, ad gloriam, qua inique dejectus est, aliquando reversurum. (*)

X. *Ano-*

(z) Epist. 190. ap. laud. *Castrum* art. *Tentatio*.

ADNOTATIO.

(*) Ceterum haec Abaelardi doctrina ut dicatur erronea, intelligenda esse videtur ab Authore in universum de omni daemonum tentatione; ita ut haec nulla a daemone suggeratur, nisi herbarum, lapidumve contactu: hoc enim aperte falsum est; quum daemon absque ulla herbae, seu lapidis adplicatione Adamum, Evam, Jobum, & Christum Dominum (quod sciamus) tentaverit.

Quod vero nonnunquam daemones, perspecta uniuscujusque complexione ac indole, iis, ac similibus abusi mediis, carnalem exagitent concupiscentiam, cuique indubium videri potest. Plura in hanc rem ibidem *Castrus*.

Porro Bernardus, alias lenissimus & mellifluus Doctor, in adcusando erroris fere quaslibet Abaelardianas positiones nonnullis nimium liberalis visus est: jure ne vel injuria, viderint Eruditi, piique Critici.

(a) Eas quaerenti dabit particulatim *Euthym. Zigab.* in tit. 23. partis 2. panopliae, quam hic Anthor jussu Imp. Alexii concinnavit, quemadmodum in patris commendationem refert Historiographa filia *Anna Comnena* in Alexide l. 15. p. m. 486. sqq. edit. Paris. 1651. ubi & primordia haereseos, ac haeresiarchae Basilii, aliorumque adseclarum supplicia luculenter enarrat.

ADNOTATIO.

(*) Haec adserit *Nat. Alexander* ad Sec. XIII. cap. 3. art. 2. §. 1. At testem, vel ne quidem unum, quem plane optarem, in medium adfert. Et quidem quotquot viderim de impiissimis hisce Erronibus pertractantes, quantumvis plurima infanda nimium referant, eam tamen singillatim blasphemam opinionem omnino reticent.

Sic enim *Albertus Abbas Stadensis* in Chronic. ad an. 1233. p. m. 306. *Gregorius* P. IX. in literis, productis a *Raynald.* an. 1232. n. VI. sqq. *Krantzius* in Metropoli l. 7. c. 47. *Joan. de Leidis* in Chron. belgico l. 22. c. 14. *D'Argentr.* in collect. judic. t. 1. ad an. 1230. p. 138. sqq. Ergo jure dubia esto haec impietas, Stadinghis, etiam cetera scelestissimis, impacta; ac vere quidem impingenda Lolhardianae factioni, ex mox dicendis.

X. *Anonymus*, ut suspicor, Gallus, haec de Angelis commenta ante an. 1240. literis mandavit. 1.° Angeli non vident divinam essentiam in se, hoc est intuitive. 2.° Angelus in eodem instanti potest esse in diversis locis, & est ubique, si velit esse ubique. 3.° Angelus malus in primo instanti suae creationis fuit malus, nec unquam habuit unde posset stare (*b*). Hunc deinde articulum, tertio loco positum amplexus est *Georgius Paullus*, alias adpellatus (*c*) cum suis adseclis, quos *Trinitarios* nuncupavit *Prateolus* (*d*).

XI. *Walterus Lolbardus*, e secta fratricellorum, natione Hollandinus, propter suas haereses Coloniae combustus an. 1322., hunc tenuit, qui secundus est suorum errorum, articulum. Lucifer cum daemonibus suis coelo injuria pulsus, beatitudini tandem cum omnibus suis restituendus est; Michaël vero & Angeli omnes aeternis cruciatibus deputandi. Heinc quum Lolhardi se mutuo salutarent, ajebant, *salutet te injuriam passus*, hoc est Lucifer (*e*) (*).

XII. *Mat-*

(*b*) Ea proscripsit *Guillielmus Arvernus* Episc. Paris. an. 1240. ap. *Bibl. PP.* Lugd. t. 25. p. 329. At *Matth. Paris.*, qui ob. an.1259. in hist. majori Angliae edit. 1640. p. m. 612. eam proscriptionem refert ad an. 1243. adscribitque pluribus universe Ecclesiarum Praelatis, congregatione orthodoxorum facta.

(*c*) Ap. *Cocc.* l.4. de Angel. ex *Palladio*.

(*d*) In catal p. 481. art. *Trinitarii*.

(*e*) Fere totidem verbis *Trithem.* in Chron. coenobii Hirsaugiens. ad an. 1315. p. m. 211. adjunctis iis, quae addit ad an. 1322. p. 214.

ADNOTATIONES.

(*) I. **P***Rateolus* in elencho omnium haeresium in Lolhardis egregie hallucinatus est, adserens nempe, eos ex Anglia & wicleffitarum secta originem duxisse; quum constet ex laud. *Trithem.* quem hac in chronologia sequuntur plerique omnes, eos in Belgio quinquaginta annos ante wicleffum erupisse.

Porro Wicleffitae in Anglia vocabantur a vulgo Lolhardi, ut Author est *Thom. VValsingham* in hist. Angl. ubi de wicleffo, p. m.192., scilicet in opprobrium, uti nos interpretamur cum laud. *D'Argentr.* t. 1. ad an. 1309. p. 282. quoniam & wicleffitae notissima jam tum dogmata & mores Lolhardorum profiteri videbantur, & istorum nomen ignominiosum erat orthodoxis; quocirca eo conterraneos, novellosque haereticos donabat vulgus.

Eadem Prateoli hallucinatione laborasse videtur *Castrus* art. *Aqua.* haer. 2. ubi profert haereticos in Anglia nuncupatos Lolhardos, ex secta wicleffitarum originem trahentes; nisi vero intenderit, eos nomine, dogmatibus & moribus Lolhardos fuisse, non autem ex primaeva & genuina Walteri Lolhardorum patris institutione.

II. Offendimus heic strenuum Lolhardorum vindicem e Protestantibus, mordacem illum & viperinum *Joan. Georg. VValchium* in miscellan. sacr. l. 3. exercit. 5. ubi toto §. vii. Lolhardos enixe contendit liberare ab hoc immani dogmate, tanquam falso ac temere sibi adficto.

Quippe, inquit, haud erant haeretici Lolhardi, ut Romanenses criminantur, sed veritatis evangelicae testes (nimirum Lutheranae veritatis, cui illi praeluserant, ad quos propterea pro traditione suorum dogmatum provocat Lutherica schola: vah qui Magistri illi! qui Sancti Patres!)

Primus deinde, pergit, errorem protulit, ceteris antiquioribus omnino tacentibus, Trithemius, quem unum reliqui posteriores avide sequuntur, quo majorem invidiam conflent Lolhardis: unde par est a vulgi rumore quodam deceptum credere Trithemium; eis utique adpingentem mendacium, seu mendaciter exsecrabile dogma, quod a Manichaeorum atque Origenis opinionibus haud rite intellectis deducendum videtur.

Demum, concludit, portentosae istae blasphemiae profecto sanae repugnant rationi;

quo-

XII. *Matthaeus Palmerius*, Florentinus, cetera perdoctus historiographus, & orator orthodoxus disertissimus sub an. 1440., scripsit plenum erroris de Angelis librum, quem pertinaciter defendens tanquam haereticus condemnatus, apud Cornam civitatem exustus est. (*f*) Ex iis quidem novimus, Palmerium tanquam haereticum in Angelos errasse; quos autem singillatim errores perscripserit, e nullo hucusque documento deprehendere licuit.

XIII. *Hermannus Risvich*, alias notatus, docuit, Deum nunquam creasse Angelos, sive bonos, sive malos; hoc enim nullibi legitur in sacro Codice (*g*).

Cum eodem Risvichio omnem quorumcumque Angelorum creationem e medio sustulerunt *Libertini* (*h*)... *Davidiani*, parente *Georgio Davide*, sub an. 1525. (*i*)... *Antidaemoniaci*, ex *Osiandro*, eodemque *Davide* prognati sub an. circ. 1548. sed ii tamen, ex iis, quae adfert *Prateolus* (*k*) ex *Staphylo*, non Angelos probos, sed duntaxat improbos, seu diabolos, & ab istis ullas concitari incantationes, seu maleficia negarunt... *Anonymi*, qui (*l*) docuerunt, Angelos nihil aliud esse quam motus, vel adfectiones animorum in nobis, qui tacite subinde irrepunt; & quidem bonos vocari quando ad rem bonam, malos autem quando ad rem malam instituunt aut exercent (*).

XIV. *Michaël Servetus*, alias productus, adseruit, Angelos constare

quocirca bonae mentis hominibus, quales Lolhardos fuisse pluribus ipse (licet incassum) ostendere satagit, adsignari nequeunt. Haec Walchianarum vindiciarum summa, quam nullo negotio subvertere liceret, nisi ad graviora festinaret animus.

Sed ceteris tamen praetermissis, id unum Walchio reponimus. Quid ipse testimonium in hunc singillatim errorem ardenter rejicit, refutatque, tanquam ab uno Trithemio (cujus egregia in rem literariam merita passim depraedicant etiam exteri Scriptores cum *Caveo* in hist. lit. & *Pope-Blount* in cens. celebr. auth. ubi de Jo. Trithemio) profectum; & alios nihilominus Lolhardorum errores, ab uno eodemque Trithemio teste ibidem recitatos credit & adoptat: quos utpote tanquam veritates, dogmatis Romano-catholicorum oppositas adprobat & confirmat? Hos, Doctor venerande, mihi liga funes.

(*f*) Totidem pene verbis *Trithem.* de Script. eccles. in Palmerio, p. m. 358. edit. Francofurt. 1601.

(*g*) Hic secundus ejus errorum articulus ap. *Lutzemburg* in Herman. Risvich.

(*h*) Ap. *Calvin.* in Apol. advers. Libertinos, c. 10.

(*i*) Ex *Cochlaeo* de actis Lutheri ad an. 1545.

(*k*) In Antidaemoniacis.

(*l*) Ap. *Andrae. Hiperium* in methodo Theol. l. 2.

ADNOTATIO.

(*) Ex iis vero minime audiendus *Estius*, qui fatis concessit an. 1608., ubi sic inquit: In 2. sent. dist. 2. §. 1. p. m. 16. edit. Duacens. 1615.) *nulli post Christum natum haeretici leguntur eo progressi, ut cum Sadocaeis Angelicam naturam prorsus negarent.* Nempe in suas scholasticas institutiones eximius ille Theologus omnino intentus, polemicam historiam parum coluisse videtur, sibi utique certus, nullum prorsus, post Sadocaeos in opinionem adeo absurdam descendisse.

re spirituali quodam corpore, seu alterius omnino rationis, quam nostrum sit (*m*).

XIV. *Radulphus Cudvvorthus*, Anglus doctissimus & subtilissimus, Professor olim hebreae linguae in Academia Cantabrigiensi, & Praebendarius Glocestriensis, vita functus an. 1688. 26. Jun., pluribus adnititur promovere, naturam quamlibet Angelicam haud mere spiritualem esse, sed corpoream; immo vehementer contendit, hanc opinionem, & veterum authoritate, & perspicuarum rationum pondere alteri contrariae praevalere (*n*).

Cudvvorthi vestigiis institerunt nuperrime e Protestantibus *Philosophi* plerique *Leibnitiani*, qui corpus organicum universe Angelis attribuerunt, cum *Joan. Christiano Loërsio*, Theologo Duisburgensi (*o*) & *Carolo Friderico Goëde* (*p*).

XV. *Acatholici* universe, qui cum *Waldensibus*, *Wicleffitis*, *Lutheranis*, *Calvinistis* denegant, pie posse Coelites coli, orari & invocari, comparate ad Sanctos Angelos idem omnino adserunt. Quin & singillatim circa eosdem Angelos idem ferunt *Calvinus*, *Wolfangus Musculus*, *Erasmus Sarcerius*, *Bartholom. Westemerus*, *Oecolampadius*, *Bullingerus*, *Rodolphus Gualtherus*, *Augustin. Marloratus* (*q*).

Ex Catholicis Doctoribus

I. *Patres antiqui plurimi* tenuerunt, Angelos universe corporatos esse, aut quodam constare corpore, bonos videlicet subtilissimo, pravos autem crassiore.

Sic enim tenuisse vulgo feruntur *Justinus* (*r*)... *Tertull.* (*s*)... *Origen* (*t*) qui tamen oppositum alias innuere videtur (*u*)... *Hilar.* (*x*)... *Basil.* (*y*)... *Athanas* (*z*). At ipse tamen (*a*) Angelos materiae expertes dicit... *Greg. Nazianz.* (*b*)... *Methodius* (*c*)... *Theognostus* Alexandrinus, sacrorum librorum interpres (*d*)... *Theodotus* (*e*)... *Ephraem* (*f*)...

(*m*) Epist. 4. ad Calvinum ap. *Moshem.* in notis ad Cudvvorth. t. 2. p. 1098. quem consulas.

(*n*) In Systhem. intel. ap. edit. Moshemii t. 2. c. 5. sect. 1. §. 81. p. 850. sqq. tum sect. 3. § 32. p. 1080 sqq., ipso *Moshemio* enixe refragante a p. 1083. & 1091. & 1098. ac deinceps.

(*o*) In diss. theol. edita Trajecti ad Rhenum an. 1737. quam aliis diss. oppugnarunt *Jacob. Ole* ac *Stephanus Vitus*, Professor Casselanus, ac proxime laud. *Moshem.*

(*p*) In demonstrationibus philosophic. de exist. corporum Angelorum, nonnullisque momentis ad ea pertinentib. edit. Hal. Magdeburgicae an. 1744.

(*q*) Ap. *Coccium* l. 4. de Angel. art. 4. sub init. p. m. 360.

(*r*) In dial. cum Tryphone.

(*s*) L. de carne Christi cap. 6. & l. 2. contr. Marcion. c. 8.

(*t*) De princip. l. 1. c. 6.

(*u*) L. 6. cont Cels.

(*x*) In Matt. can. 5.

(*y*) L. de Spir. S. c. 16.

(*z*) Ap. dialogum *Joan. Thessalonicensis*, qui lectus est in VII. Syn. Gener. Act. 5.

(*a*) Ubi de com. essent. Patris &c.

(*b*) Orat. 34. 38. 42.

(*c*) Ap. *Phot.* cod. 234. p. m. 907.

(*d*) Ap. eundem *Phot.* cod. 106. p. 279.

(*e*) Apud excerpta, quae exstant in fine operum Clementis Alexandrini.

(*f*) In serm. de nat. Dei minime scrutanda.

Ambrof. (*g*)... *Arnob.* (*h*)... *Macarius* (*i*)... *Augustinus* (*k*) tametsi alias in hanc rem haerere videtur, & alias in oppositum inclinare (*l*).

Tum *Cassianus* (*m*)... *Fulgentius* (*n*) ... *Gennadius* (*o*) ... *Damascen.* (*p*)... *Rupert.* (*q*)... *Petrus Chrysologus* (*r*) ... *Caesarius* (*s*).... *Anastasius Sinaita* (*t*)... *Maximus Taurinensis* (*u*)... *Claudianus Mamercus* (*x*)... *Patres* Concilii Nicaeni II. Actione 5. (*y*) *Bernardus* (*z*) ubi tamen solum dubitans, minime definiens differere videtur.

Cum iis itidem aliqua ex parte consensisse videntur *recentiores* alii *Doctores*. Nimirum *Avicebron* (*a*)... *Michaël Psellus* monachus Thrax (*b*)... *Richard. Victorinus*, *Alensis*, *Scotus*, alii (*c*)... *S. Bonaventura* (*d*) ... *Francisc. Georgius*, Venetus, Minorita, vita functus an. 1510. (*e*) ... *Augustin. Niphus*, Suessanus, Clarus Aristotelis Interpres (*f*)... *Cajetanus* Cardinal. (*g*)... *Steuchus Eugubinus* (*h*)... *Ferchius*, Minorita Conventualis (*i*) (*).

II. *Ve-*

(*g*) L. 2. de Abraham c. 8.

(*h*) In disputat. cum Serapione de Deo trino uno.

(*i*) Homil. 4.

(*k*) L. 2. de Trin. c. 7. & l. 3. c. 1. & epist olim 115. ad Nebridium & serm. 102. de diverf. c. 9.

(*l*) Exempli c. in epist. olim 28.

(*m*) Collat. 7. c. 13.

(*n*) L. de Trinit.

(*o*) L. de eccles. dogmat. c. 11. & 12.

(*p*) De fide l. 2. c. 3. quidquid eruditissimus Interpres *Lequienius* cum ibi excusare contendat.

(*q*) L. 1. de Trinit. & operib. ejus c. 17. & l. 2. de Victoria Verbi Dei c. 28.

(*r*) Sermon. 52. de daemonib.

(*s*) Dialogo 1. interrogatione 58.

(*t*) In qq. in Script.

(*u*) Homil. de sollemnit. S. Michaëlis.

(*x*) De statu animae l. 3. & in libris contra Faustum Rejensem.

(*y*) Ubi nempe adprobarunt dialogum Joannis Episcopi Thessalonicensis, quem vide sis, & expende sis.

(*z*) Homil. 5. in Cant. & de considerat. l. 5. c. 4.

(*a*) In lib. fontis vitae ap. *Molin.* 1. p. tr. de Angelis q. 1. art. 2. sub init.

(*b*) In dialog. de operationibus daemonum.

(*c*) Ap. *Ferchium* tr. de Angelis sparsim.

(*d*) In 1. sent. dist. 3. art. 1. q. 1. & 2.

(*e*) Tom. 6. problem. 330. & 331. Vide sis censuras in opiniones hujus Authoris ap. *Sixtum Senens.* in Bibl. S. l. 5. adnot. 34. *Bellarm.* l. de grat. primi hominis cap. 10. 11. *Possevin.* in adpar. sacr. in Franc. Georgio.

(*f*) L. 6. de daemonibus, ut fertur.

(*g*) In adnot. ad c. 2. epistolae ad Ephes.

(*h*) De per. philos. l. 8. c. 26. sqq.

(*i*) In laud. tr. de Angelis, quaest. 27. de materia Angeli, sqq.

ADNOTATIONES.

(*) I. Quod spectat vetustiores, quos adnotavimus Scriptores, mirum est, quanto eos conamine in sensum oppositum, aut saltem mitiorem interpretari vulgo adnitantur juniores Theologi: puta Interpretes S. Thomae in articulum 1. quaestionis 50. partis I., cum *Vazq. Molin. Valent. Tanner. Cacherano* &c; tum alii, e. c. *Suarez* de Angel. l. 1. c. 6. *Petav.* de Angel. l. 1. c. 2. *Bubalus* de Angel. quaesito 3. distic. 1. §. 3. sqq. *Jos. Maria Platina*, Minorita Convent., in Patavina Academia publicus nuper Theol. Professor, in dissertationibus 28. de Angelis & daemonibus, diss. 6. de Angelis, *Perrimez*. t. 2. Theol. diss. de Angelis.

Laudo equidem hujusmodi Theologorum conatus. Ceterum, me judice, esto Doctores illi omnes erraverint opinando in rem nondum illis temporibus exploratam, immo tum obscurissimam, ac liberrime utrinque controversam, minime sanae alioqui eorum doctrinae derogare merito potest. Consuli meretur doctrina, quam pro illis solide vindicandis adferunt *Petav.* proxime lauda-

II. *Veteres plerique Patres* ex iis, qui daemonibus vera corpora adfinxerunt, non sunt veriti adserere, tale eorum fuisse peccatum, ut mulierum specie capti, stupri cum iis consuetudinem habuerint, ac propter obscoenitatis flagitium, coelo, Deique consortio sint ejecti: ducti scilicet, vehementerque commoti ex illo Genes. 6. *videntes filii Dei* (seu *Angeli Dei*, ut habent multi vetustiores codices) *filias hominum quod essent pulcrae, adceperunt sibi uxores ex omnibus* &c.

Hoc itaque de Angelorum libidine exoticum tenuisse paradoxon jure percensentur *Justinus* Martyr (k) ... *Athenagor.* (l) ... *Minutius Felix* (m) ... *Clem. Alexand.* (n) ... *Tertullian.* (o) ... *Lactant.* (p) ... *Ambros.* (q) ... *Chrysostom.* (r) ... *Methodius* Olympi Episc. (s) ... *Augustinus* demum anceps videtur, quin audeat quaestionem definire (t). Reliquis

I 2

datus, post *Suarezium*, ac *Moshemius* in notis ad Cudvvorth. t. 2. p. 1036. sqq.

II. Ecquid autem de ipsa opinione de corporeis Angelis, quam tot Sapientes alii, hoc capite laudati, ex Paganis, Heterodoxis, nostrisque junioribus Theologis amplexi sunt? Profecto in primis sunt, qui eam erroneam & haereticam dicunt, utpote directa acie pugnantem cum Concilio Oecum. Lateranensi II. sub Innocentio III. sic definiente cap. 1. *Deus utramque de nihilo condidit naturam, spiritualem & corporalem, angelicam videlicet & mundanam*; ubi angelicam seu spiritualem mundanae vel corporali naturae perspicue opponere videtur.

Ceterum heic obiter loqui Synodum, nec quidquam tanquam fide certum definire vulgo, & quidem merito, tenent Doctores nostri cum *Barthol. Carranza* in notis ad actionem 5. conc. Nicaeni II. *Cano* de loc. l. 5. c. 5. q. 4. *Sixt. Senen.* Bibl. S. l. 5. adnot. 8.

Alii insuper ex nostratibus, eam ut prorsus temerariam rejiciendam ducunt, cum *Molin.* cit. *Cacher.* tr. 3. de Angel. c. 2. n. 10. *Simonnet* tr. 3. de Angel. d. 1. ar. 4. respons. 2. *Estio* in 2. dist. 8. §. 4.

Nec desunt praeterea qui praefatam opinionem nulla censeant nota dignam. Quoniam, inquiunt, nec major, nec praestantior est numerus priscorum Patrum negantium Angelis cujusquam corporis integumentum (eos indicant laud. *Petav.* l. 1. c. 3 *Jo. Gerard. Vossius* de idololatr. l. 1. c. 6. *Geverard. Elmenorstius* in notis ad Gennad. Massil. c. 12. & plerique TT. e Schola ubi de natura Angeli) quam adserentium.

Neque vero, pergunt ipsi, testimonia ab illis petita irrefragabilia sunt: immo unum pro corporeitate depromptum e Patribus Nicaenis (mox laudatis) ceteris quibusque adversantibus facile praestat; & id ipsum quidem secus opinantibus haud leve negotium facessit.

Porro nec cogunt, addunt iidem, nec rem ineluctabiliter conficiunt laudatae opinionis adversarii: quin immo eam satis superque probabilem, ac (si superis placet) prae opposita probabiliorem pluribus nuper commonstrarunt laudati *Cudvvorth. Ferchius*, *Lerfius*, *Goelius*, quibus adjungendus *Huld Zanchius* de operib. sex dier. l. 2. c. 3. Sic ista tactio, cujus meditationes prudenti cordatoque Lectori serio discutiendas relinquimus.

III. Ex hucusque adnotatis (si veritati, more nostro, litandum sit) hoc plane dubium consurgere videtur: num videlicet opinio illa, de qua disputavimus, reapse innocens habenda sit, aut potius errori obnoxia, vel saltem temeraria, quippe quae male audiat, & jure quidem, apud Sapientes; adeo ut ejus professores nostri instituti Erronibus adnumerandi veniant? Erunt itaque quos in hoc puncto Errones diximus, ut summum Errones dubii. Consulatur pro opinione adversa prae ceteris laud *Moshem.* praesertim p. 1098. sqq.

(k) In Apolog. 1.
(l) In legat. pro Christ.
(m) In Octavio.
(n) L. 2. Paedag. cap. 2. & l. 3. & 5. strom.
(o) L. de idolol. c. 9. & l. de habitu muliebri & alias.
(p) L. 2. inst. c. 15.
(q) De Noë & Arca c. 4. sub init. & l. de virginib. pene sub fin.
(r) Hom. habita in festo decollat. S. Joan. Baptistae.
(s) Homil. 4. de Resurrect.
(t) Lib. 15. civit. c. 23.

liqui tamen vulgo Patres & orthodoxi Scriptores oppositum constanter ac merito docuerunt (*).

III. *Anonymi* primum (u) ac deinde *Graeci recentiores* in Florentina Synodo (x) adserere non dubitarunt, diabolum ejusque satellites post lapsum naturam quodammodo ac substantiam mutasse; quatenus nempe materiales ex parte facti sunt .. Quis autem hoc effatum non censeat ut minimum perabsurdum, sanaeque mentis rationi repugnans?

IV. *Michaël Bajus*, alias notatus, perperam sensit ac disputavit de Angelorum gratia, seu de statu naturae integrae, in quo Angeli conditi catholice supponuntur. Haec enim statuenda sibi duxit. 1.° Angeli sub eo statu merita nequeunt dici gratia in sensu proprio, quoniam gratiae auxilium ad illa tunc elicienda collatum, non est gratuitum, sed debitum statui naturae integrae; atque adeo si perdurasset Angelus in eo statu, gloriae felicitas, quam obtinuisset, merces esset sibi tum jure debita, non autem gratia, seu donum gratuitum. Itaque praefata merita late duntaxat gratia seu gratiae dona nuncupari possunt; quatenus nempe Angeli creatio sub eo statu gratuitum beneficium est (y).

2.° Vita aeterna Angelo promissa fuit intuitu bonorum operum, quae ex lege naturae per sese sufficiunt ad illius adsequutionem (z)... 3.° in promissione sempiternae salutis facta Angelo continetur naturalis justitiae constitutio, qua eadem videlicet pro bonis operibus naturalibus, justis promittitur (a).

V. *Jansenius* junior praelibatis Baji erroribus tenaciter adhaesit, eosque pluribus confirmavit (b).

De iis vero plusquam satis. Ad saniorum Dogmatum disquisitionem adcingimur. C A-

ADNOTATIONES.

(*) I. Patribus primo loco notatis adnumerant plerique *Cyprianum* in l. de habitu virginum, ac *Eusebium* de praepar evang. l. 5. c. 4. Mihi vero ex iisdem utriusque locis nec indubie, nec satis perspicue colligere licet opinionem quae utrisque adpingitur: eos Lector serio expendat, & Judex esto.

II. Huic opinioni, suspicor, illis Patribus, uti & aliis *Judaeis* cum *Philone* in l. de gigantib. ac *Josepho* in l. 1. originum, ansam dedit apocryphus ille *Liber Enoch*, jam ante Christi aetatem, ut vulgo ferunt, conscriptus, qui paradoxum istud, pluraque de pravis Angelis consimilia, tanquam sancta dogmata retulit. Lege sis ejus fragmenta ap. *J. Alb. Fabric.* in Codice pseudepigrapho Vet. Test. a p. 179. edit. Hamburg. 1722. Nonnulla etiam tradit *Calmet.* in diss. in bonos malosque Angelos art. 2. sub init.

III. *Philastrius* cap. 107. eam opinionem inter haereses refert, ac ut haereticam repudiat. At aequo fortasse durior cuiquam videatur haec censura; ubi praesertim liceat absque errore adpingere pravis Angelis corpus crassius, ejusdemque pene cum humano conditionis. Mitto, Authorem hunc nimium quandoque liberalem esse in eliciendis censuris.

(u) Ap. *Philastr.* cap. olim 59.

(x) Ap. *Petav.* de Angel. l. 3. c. 1. n. 11.

(y) Ex eodem *Bajo* l. 1. de meritis oper. c. 4. & ex *Bulla*, quae ejusdem errores proscripsit, art. 1. 3. 9. secundum sensum, quem praefert reliqua Baji in id argumentum doctrina.

(z) Ex cit. *Bajo* c. 2.

(a) Ex *ipso* in eodem Cap. 2. Conf. *Ripalda* in comment. advers. Bajum & Bajanos l. 1. a disp. 1. ad 7.

(b) Ex dicendis in proxima Prolusione ubi de Errore Jansenio.

CAPUT PRIMUM

De Angelo quoad ordinem naturae.

§. I.

De naturali perfectione Angeli.

63 QUAESTIO I. An ſint, & ubi creati ſint Angeli ? ADSERO I. Sunt. Fide certum. Et patet eorum exſiſtentia, tum ex Scripturis paſſim, e. g. *Gen.* 16. 7. *Ex.* 14. 19. & 4. *Reg.* 1. 3. *Job.* 3. 25. *Pſ.* 103. 4. & 96. 8. *Baru.* 6. 7. *Zach.* 1. 9. *Matt.* 1. 20. *Act.* 5. 19. tum ex CC. cum *Later.* (c) tum ex PP. cum *Dion.* (d) *Greg.* (e) *Aug.* (f) aliiſque videndis ac expendendis ap. *Bubalum* (g) tum ex variis congruentiis naturalibus, praecipue ex motu caelorum, qui fit per Angelos; ex ſignis energumenorum; ex incompletione Univerſi, ſi deſit ille entium gradus; ex communi, perpetuoque Gentium conſenſu (h). QUAESTIONES DOGMATICO-SCHOLASTICAE.

64 Neque vero deſunt Sapientum Ethnicorum ſuffragia pro CONCORDIA FIDEI ET RATIONIS in ſanctum Dogma. Ex eis quippe exſiſtentiam Angelorum, cum bonorum, tum pravorum agnoverunt copioſiſſima cohors; eſto ipſi, utpote ſacrae doctrinae decretis ac lumine deſtituti, quantum ad dotes ipſis adſcribendas a vero non ſemel abierint. Angelicae adſertores exſiſtentiae proxima Proluſio complures dedit. Eis adde praeterea *Sophiſtas Sinenſes* (i) *Chaldaeos* (k) veteres *Perſas* (l) *Aegyptios* (m) *Phoeniceſque* (n) tum *Orpheum* (o) *Heſiodum* (p) *Pythagoram* (q) *Socratem* (r) ut alios pene innumeros taceamus (s).

65 II. Creati ſunt Angeli omnes in Empyreo ſimul cum ipſo in momento primo molitionis Univerſi. Quia non eſt, cur nullibi creatos adſeramus: ergo creaturas praeſtantiſſimas in loco praeſtantiore produci decuit (t). Heic autem nobis, fateor, ut alias ſaepiſſime, quum certa non ſuppetant documenta, conjecturis indulgendum eſt. Obj.

(c) Cap. *Firmiter*.

(d) De coel. hierar. c. 14. & paſſim.

(e) Hom. 34. in Evang.

(f) In Pſ. 103.

(g) De Angelis quaeſito 1. diffic. 1. p. 25. ſqq.

(h) Conf. *Rhod.* tr. de Ang. d. 1. q. 1. ſ. 1. §. 1. *Viv.* d. 3. q. 1.

(i) Ap. *Martinium* in hiſt. Sinica l. 1. ſub init.

(k) Ap. *Philoſtorg.* in hiſt. l. 3. c. 4.

(l) Ap. *Hyde* hiſt. relig. vet. Perſarum c. 33. p. m. 395.

(m) Ap. *Jamblicum* de Myſteriis ſparſim.

(n) Ex *Porphyr.* de philoſ. ex orac. & alias.

(o) Ap. *Clement. Al.* ſtrom. 5.

(p) Ap. *Procl.* in opera Heſiodi.

(q) Ap. *Plutarch.* de placitis Philoſ. libr. 1. cap. 8.

(r) Ap. *Xenophont.* in apolog. pro Socrate, ac de factis & dictis Socrat. *Platon.* in ſympoſio, *Apulei.* & *Max. Tyrium* in diſſertationib. de Deo Socratis & alias.

(s) Eos dabunt ipſa, quae exſtant, Philoſophorum opera; tum inſuper *Euſeb.* de praep. evang. ſparſim, *Theodoret.* in Therapeutica, ſeu curatione graecarum affectionum, ſerm. 3. per tot. *Eugub.* de per. phil. l. 8. per tot. *Huet.* in qq. alnet. l. 2. c. 4. §. 1., necnon Philoſophiae Hiſtoriographi cum *Plutarch. Laërt. Voſſio*, *Bruckero*, ubi de placitis Philoſophor.

(t) Vulgo Scholaſtici cum *Mag.* in 2. diſt. 2. & *S. Th.* heic p. 1. q. 61. art. 1. quibus favere videntur *Auguſt.* 2. civ. c. 33. & *Hugo* in ſum. tr. 2. c. 1.

OBJECTIONES.

66 Obj. *primo* contra I. Adſ. Ratio naturalis non ſuadet Angelorum exſiſtentiam. Nam 1.° non eſt certum, Angelos movere coelos, & energumenos; quum aeque poſſint utroſque movere animae ſeparatae, quibus vis ad multa ineſt. 2.° univerſum abſque Angelis poſſet eſſe perfectum; utpote ſine quibus ſat abunde oſtenderet ſui Conditoris perfectionem, etſi non ita perfecte. 3.° quum Moyſes graphice depingit rerum omnium creationem, nihil de Angelis perhibet: ergo hoc ipſo rationem perhibet, qua poſſimus de eorum creatione ſubdubitare.

67 ℞. D. *Adſ.* non ſuadet evidenter, *C.* Idque merito propugnant *Tanner. Moſchein, Bertius*, aliique contra Amort (u) certo moraliter, aut probabiliſſime, *N.* Ad 1. prob. eſt ſaltem probabilius, quod tanta vis non inſit animabus ſeparatis ad tam mirabiles motus coelorum, & energumenorum; adeoque ipſos oriri a potentia ſuperiore, nempe angelica. Ad 2. *Deus fecit univerſum optimum, ſecundum modum creaturae* (x) id eſt ſecundum omnem modum poſſibilem extenſive, quo Creatoris adtributa oſtenderentur: ut autem univerſum fieret ſimpliciter optimum in ſuo genere, Angelicis debuit ſubſtantiis exornari. Ad 3. *N. Con.* nam voluit Deus, ut populo rudiſſimo, & ſenſilibus dedito, nonniſi ſenſilia, & corporea traderentur a Moyſe. Et aliunde conſtat Angelorum exſiſtentia ex aliis Scripturae, & PP. teſtimoniis.

68 Obj. *ſecundo* contra II. Adſ. Homo creatus eſt extra Paradiſum terreſtrem: ergo & Angelus extra coeleſtem, nempe empyreum. *Tertio*. Ibi Angeli peccarunt, ubi creati ſunt; at dedecet empyrei majeſtatem, & puritatem angelica labe coinquinatam fuiſſe.

69 ℞. Ad *ſecundum*. *N. Con.* quia Paradiſus terreſtris non erat locus congruus homini quoad ejus naturam, uti coeleſtis erat Angelis. Ad *tertium*. *N. Ma.* quia dedecet etiam quod praelium illud, ex *Apoc.* 12. inter bonos, & malos Angelos commiſſum fuerit in empyreo, qui eſt locus pacis. Nihil autem prohibet, quominus omnes Angeli poſt primum creationis momentum dimmiſi ſint ad praeliandum in locum empyreo proximum, unde tandem victores ad illud proceſſerint, ac devicti in aërem detruderentur. Ex hoc quidem certaminis loco protulit ſuperbe Lucifer, *Iſai.* 14. *adſcendam in coelum, & ſimilis ero Altiſſimo*. Heinc *C. Mi.* ut mihi certam, & *N. Con.* (y)

70 Jam vero objectorum ſolutiones, in quibus plerumque elucet certa quaedam & magis perſpicua Adſerti confirmatio, excipiant illuſtrando adſerto Dogmati Monumenta omnis generis, e ſacra Antiquitate petita, quae ob oculos tibi adponimus.

CHRI-

(u) In tr. de Angel. diſp. 1. q. 1.
(x) Ex *D. Th.* heic p. 1. q. 47. art. 2. d. 35. ſ. 1. n. 18.
(y) Conf. *Rhod.* cit. & *Martinon* heic

CHRISTIANI LAPIDES.

MONUMENTA ANTIQUITATIS. CLASSIS II.

1 SEVERO FILIO DVL
CISSIMO LAVRENTIVS

PATER BENEMERENTI QVI BI
XIT ANN. III. ME VIII. DIES V.
ACCERSITVS AB ANGELIS VII. IDVS IANVA

Romae e coemeterio Callisti ap. Fabrett. cap. 8. *n.* 86. *p.* 581.

Merito quidem Severus immaculata praeditus innocentia, adcersitus heic dicitur ab Angelis, hoc est summa exsultatione ad coelestia gaudia consortio exceptus, immo per ipsos eo delatus, quemadmodum illo justos universe deferri ab Angelis, uti in antiquo foedere in sinum Abrahae deducebautur, sentiunt vulgo Patres & sacri Interpretes cum *Hilario* tract. in Psal. 57. n. 6. Vide sis in hanc rem *Chrysost.* conc. 2. de Lazaro & *Interpretes* in Luc. 16. 22. & *S. Maxim.* in Scholiis ad cap. 4. libri S. Dionysii de coelesti hier.

2 PRIMVS ATENOLFVS RETINETVR CARNE SVB ANTRO.
QVEM PATER IPSE SVVS GENITORIS NOMINE DIXIT.
HIC INFANS PERAGIT DVM SEXTI TEMPORA MENSIS
ANGELICIS VECTVS MANIBVS TRANSCENDIT AD ASTRA:

Capuae in Ecclesia Cathedrali ap. Pratil. in hist. Langob. t. 3. *p.* 316.

Infantis hujus Pater Landulfus, Langobardorum Princeps, hujus nominis primus, fuit filius magni Principis Atenulfi, teste ibidem *Pratillo*.

3 MEMMIVS. SALLVSTIVS
SALVINVS. DIANNIVS. V. S. *
BASILICAM. SANCTORVM
ANGELORVM. FECIT. IN. QVA
SEPELIRI. NON. LICET

* *Vir spectabilis*.

In Ecclesia Mandoleti agri Perusini ap. Murator. in novo thes. Inscr. p. 1913. 4.

En cultum a Majoribus nostris reverenter, pieque praestitum Sanctis Angelis, in sacra nempe Basilica, eorum nomini dedicata, adversus futiles opiniones, inaniaque vota Haeresiarchis Calvini, similiumque plurium, cultum quemlibet tanquam superstitiosum coelitibus Angelis abjudicantium. Secus tamen, veriusque Christiani veteres opinati sunt.

Por-

Porro singulare τὸ *in qua sepeliri non licet*; quum tamen de Lapidis aetate ac ceteris ejusdem aetatis conditionibus constet nihil, nefas inde cuiquam est conjectare caussam, ob quam non licuerit in ea Basilica SS. Angelorum sepeliri. Neque vero hoc uno ex Lapide solidum repetere licet argumentum adversus sollemnem ritum sepeliendi ad sacras aedes christianos defunctos, quem utique nobis exprobrare audio Heterodoxos plerosque, & e nostris etiam nonnullos tanquam veteri Ecclesiae mori contrarium, ac vix tolerandum. Siquidem multo plura sunt testimonia de pervetusta, constantique utriusque Ecclesiae, cum orientalis, tum occidentalis disciplina in eum ritum, ut possint heic perbrevi oratione recenseri.

Ex omnibus ferme orbis orthodoxi gentibus exempla suppetunt de Christifidelibus a quarto jam Seculo subcessivo tractu depositis apud sacras basilicas; esto semel aut iterum civilia & ecclesiastica decreta pium illum morem, temporum necessitate & conditione quodammodo cogente, tantisper interruperint alicubi: immo multo citius, ante redditam a Constantino Ecclesiae pacem haud sibi primores Christiani nefas duxerunt eisdem uti locis pro templis & defunctorum coemeteriis, uti norunt Eruditi.

In rei testes, & quidem locupletissimos facile advocari possent *Nazianzen.* in carmine 17. in Liviam Amphilochii uxorem ap. anecdota graeca *Murator.* t. 1. *Aurel. Prudent.* in peristeph. hym. XI. pervetus *Author* libri Pontifical. S. Damasi ubi de S. Marcello I. *Concil. Carthagin.* IV. can. 81. *Ambros.* epist. olim 55. & alias, *August.* l. de cura pro mortuis agenda, *Gregor. M.* t. 2. l. 4. c. 50. sqq. edit. Maurinae, ac saepius, *Maximus Taurinens.* homil. 19. *Theodulph.* Episc. Aurelianens. & *Hincmar.* Archiep. Remens. in Capitulis editis suar. Ecclesiar. ap. *Labbe* in collect. CC. t. 9. p. 187. & t. 10. p. 3. *Nicolaus* P. I. in rescripto ad Bulgaros, *Innocent.* P. III. vel potius II. relatus in cap. *Quum liberum* de Sepulturis.

Ecquid autem? Actum profecto egero, si pluribus rem istam persequi perrexerim. Permulti, & ii quidem celebratissimi Viri, quos consule sis, in istud argumentum nobis otium fecerunt: e. g. *Kircmannus* de funerib. Romanor. l. 2. c. 27. p. m. 317. sqq. *Gonzalez* in l. 3. decret. tit. 28. de sepulturis cap. 1. n. 8. ubi plures Canonistas adfert, *Suarez* de relig. tom. 1. tr. 2. l. 3. c. 8. n. 6. & 7. *Thomassin.* de Benefic. t. 3. par. 3. l. 1. cap. 65. sqq. *Zeger. Bernard. VanEspen* de jure eccles. univ. t. 2. par. 2. tit 38. de sepulturis c. 2. *Murator.* in anecdot. t. 1. dissert. 17. & rursus in anecdotis graecis disquisit. 3. a p. m. 258. Clarissimus demum *Joan. de Vita*, qui omnium, quod sciam, ultimus & adcuratissimus hujusce ecclesiastici ritus antiquitatem, pietatemque in optimo lumine collocavit in Antiquit. Benaventanarum diss. 11. c. 2.

Muratorius denique ubi nostrum recitavit Titulum, ergo, inquit, in basilicis aliis sepeliri licet, indeque ad suas, quas proxime laudavimus, dissertationes provocat. Et merito quidem; exceptio enim, ut

ut dici folet, regulam in contrarium firmat; atque adeo exemplum istud ritum alias perfrequentem tacite fubinfert.

4 CONSECVTI BENEFICIA ARCHANGELI
MICHAELIS BACAVDA ET JVLIANVS
A FVNDAMENTIS FECERVNT ET DEDI
CAVERVNT SVB DIE NON. MAII
QVATER P.C. BASILII JVNIORIS
VIRI CLARISSIMI COS. IN D. VIII. *A. C.* 545.

Ravennae in S. Michaëlis ap. Murat. p. 426. 2. *ex Agnello*.

5 HIC BENEDICTVS ADEST MERITO SVB RVPE SEPVLCRI
QVEM TENET ANGELICVS COETVS IN ARCE POLI
QVI FVERAT FORTVNA PIVS NATVRA DECORVS
MORIBVS ET CASTIS FVLSIT IN ORBE SATIS
DOGMATIS EGREGII PROBSVS DOCVMENTA MINISTRANS
OSTENDIT MVLTIS LVCIS ADIRE VIAM
AVREA SAECLA CVI PATEANT SINE FINE PER AEVVM
SORTE BEATIFICA SCANDAT VIA AETHEREA

Romae olim in S. Paulli extra Urbem inter columm. 19. & 20. *ap. Margarin.* *n.* 240. *modo in clauftro coenobii, ubi exfcripfi*.

Ex Margarino Titulum exfcripfit *Murat.* p. 1841. 10. adtamen non omnino fideliter.

Benedicti cognomen reticet Epigramma, majori tamen laude ipfum commonftrat moribus Angelum, & profeffione infignem divini Verbi praeconem.

Clare infuper in ipfo perfpicere eft fancta Dogmata de exfiftentia & beatitudine SS. Angelorum, de Empyreo, de bonis operibus, obtinendae beatitudini neceffariis.

6 ✠ QVEM: TEGIT HIC: PARIES: DICTVS: FVIT: HIC: VIVIAN* : : : **Vivianus*.
SIT: DEVS: HVIC: REQVIES: ANGELICEQVE: MANVS:
ISTE: MAGISTER: ERAT: ET CONDITOR: ECCLESIA ✠:'
NVC: IN EIS SPERAT: QVI PRECES POCIS*: EARV: * *Pofcit*.

In monafterio Sancti Petri de Montes ap. Hifpanos, adteftante Florezio in Hifp. facra t. 16. *p.* 61.

Titulum profert hic Cl. Author cum vetuftis caracteribus, interpunctionibus & adbreviationibus, quae hodieque in faxo exftare inquit. Et optarem equidem, ut ea bene multa medii aevi Diplomata, quae toto in opere tradidit hucufque ex autographis fideliter exfcripta, fub

eiſdem quoque caracteribus cuſa publicaſſet, imitatus Papebrochium, Mabillonium, Montfauconium, Godefridum, Authores novi tractatus Diplomatices, alios; ea ſiquidem priſcorum caracterum notio Diplomaticis diſciplinis lucem plurimam adfert.

Peregrinas hoc in Lapide interpunctiones legimus. At enim quanta & quam multiplex varietas in orthographia literatorum Lapidum? & quidem pro ſingulis ferme aetatibus, gentibus, idiomatis, regnis, urbibus, oppidis, authoribuſque Inſcriptionum. Ita plane obſervavimus in autographis bene multis, quas adtente luſtravimus, & in aliis pene infinitum pluribus, quas recitant Lapidariae Rei Scriptores, cum adcuratiores, tum minus adcurati, ſi eorundem typi non fallant, nec ſuppoſititias pro veris venditent.

Porro ut vetuſtiores ſub variis idiomatis, de quarum legitimitate haud leviter diſceptatur apud Eruditos, miſſas faciamus, antiquiſſima illa & celeberrima Inſcriptio Sigea, quam Cl. *Chiſhull* commentario illuſtravit ap. *Murat.* p. 2103. ſqq. ferme ad ſingula verba duo puncta praefert; aliae graecae ut plurimum nulla ornantur interpunctione, ut videre eſt apud Marmora Oxonienſia, recenſita & explicata ab *Humphrido Prideaux*; aliae unum vel alterum habent punctum ap. *Smetium* fol. XLI. 2. & alias; aliae demum poſt verba ſingula punctum referunt, iis omnino exceptis, in quae deſinunt lineae, ap. ipſum *Smet.* fol. verſo XXIV. 13. Ex latinis pariter ſunt quae uno vel altero puncto gaudent, quae unico, quae nullo, quae in omni voce lineam non concludente. Exempla paſſim offerunt Authores, & Tomus noſter II.

Quin etiam aliquando ſingulas quaſque dictionum ſyllabas interſecant puncta, ap. *Lupium* in epitaph. Sev. p. 68. 71. ſqq. nonnunquam itidem pleriſque Tituli vocibus interpunctionis loco, ſeu mavis, ornatus arbitrarii cauſſa, inhaeret corculum, vel palma, ſeu aliud infrequens ſignum; quin tamen fere ullibi adpareat pro interpunctione uſus commatis, quod ajunt Graeci, noſque cum Tullio inciſum dicimus. Ejuſmodi exempla paſſim offendes apud noſtros, ceteroſque Authorum Rei Lapidariae commentarios. Plura ſelecta profert *Maffei*. de arte critica Lapidaria l. 2. ſparſim ap. *Donatum* in Supplem. ad theſaur. *Murat.* t. I. p. 11. ſqq. Ego tamen iis noſtri Lapidis interpunctionibus allas omnino ſimiles, quod meminerim, nondum animadverti.

Ex iis vero liquido conficitur, nullam hucuſque fuiſſe exceptam vulgo ubique gentium fixam regulam pro ſervanda in iis Inſcriptionibus Orthographia quantum ad genus interpuuctionum; ſed iſtas ex cujuslibet gentis, immo Authoris nutu omnino pendere. Nihilo tamen ſecius jamdiu placuit Eruditis eam praeferre in deſcribendis Titulis interpunctionem, quae unicum exhibet punctum poſt verba ſingula, in quae linea non deſierit; cujuſmodi nempe frequentiſſime cuſa leguntur celebriora Sapientum Veterum Epigrammata Lapidaria.

Occurrunt praeterea in expoſito Titulo tres illae adbreviationes ſeu latinae linguae compendia, quibus totidem omnino pares in ullo Saxo

(ſi

(si exceperis exstans hodieque in porticu S. Mariae in Domnica, mox adducendum, in quo bis legimus ℞. pro RVM, nempe DIACONITA℞ & FUNDO℞.) reperisse non memini, nimirum ℞. pro rum, NVC pro nunc, RV pro rum. Pro rum ꝶ e Seculo VIII. tradidit *Walther.* in Lex. dipl. p. 331. & alias adtulit e variis Seculis adbreviationes, indicantes *rum*, at nostrae tamen omnino dissimiles, quemadmodum ea est quam primo loco posuimus. Adeo quotusquisque Tituli Author in eo exornando orthogtaphia, literarum compendiis, ceterisque ornamentis sibi unus leges praefixisse videtur ad nutum suum. Quocirca minime illos Authores laudo, qui nimium desudant in divinanda circa haec illorum mente, confirmandaque rarioribus aliorum Lapidum exemplis.

7 CVRANTE. N. LEBITA. PETRI
AD. HONOREM. ARCHANGELORVM
LEO. III. PAPA. FIERI. JVSSIT

Romae in Sacello, quod ante Sixtinam demolitionem pone Triclinium Lateranense exstabat, ap. Alemann. de Lateran. parietin. c. 11. p. 108.

En tibi Sacellum sanctis Archangelis dedicatum sub Seculum VIII. Et quidem, si laudato *Alemanno* fides, Levita hic ex illo fuit vetustissimo ac praestantissimo Aedilium Levitarum Pontificiorum Collegio, quorum munus fuit sacris aedificiis faciundis praeesse, utque cum dignitate riteque fierent ita curare ut publico nominum suorum testimonio saxis inciso sollemnibus verbis procurationem profiteri tenerentur. Ita ipse, aliis in hanc rem adlatis exemplis, p. 107. sq.

8 .... ET SI QVIS PRE
SVMPSE℞. ....
... ET ANATHEMATIS BINCVLO
SIT INNODATVS. .... I.
...... ATQVE CVM DIABVLO
ET. OMNIBVS IMPIIS. AETERN
NO. INCENDIO. DEPVTATVS ☩

Romae in porticu templi S. Mariae in Cosmedin.

Haec est particula magnae illius secundae marmoreae Tabulae, donationem eidem templo factam sub Seculum VII. aut VIII. exprimentis, quae cum altera simili exornat portam maximam, ad dexteram ingredientium. Ipsam quamfideliter exscriptam tradit & commentario illustrat *Jo. M. Crescimbenius* in hist. ejusdem Basilicae l. 2. c. 7. & 8. a p. 63.

9 SVME VALENTINE MARTIR HEC DONA BEATE. QVE TIBI FERT OPIFEX TEV
BALDVS CORDE BENIGNO . . . .
SI QVIS VÕ . . . .
. . . . . . FRAVDAVERIT . . .
. . . . . . CVM DIABOLO ET
ÕIBVS IMPIIS IVNCTVS . AETERNO INCENDIO EXVRATVR . TEMPORE PONTIFICIS NO
NI SVMIQVE JÕHIS . EST SACRATA DIE SVPREMO HEC AVLA NOVẼBRIS
DṼ QVĨTA ELABENTẼ INDICTIO CVRRERET ANNVM .

Romae in eadem porticu.

Integrum quoque retulit hunc ſacrae donationis Titulum laud. *Creſcimb.* l. 2. c. 10. p. 82. & ex eo *Murat.* p. 1946. 1. tantiſper vero infideliter.

Cui anno congruat haec V. Indictio, qua in vivis agebat Joannes P. IX., acriter dubitatur inter Eruditos. Laudatus *Murat.* ei, a ſeptembri inchoatae, adſignat annum 901. Inſcriptio praefixa eidem Titulo in ipſo atrio ſub an. 1625. adfigit annum 902. Idem poſtremo *Creſcimb.* dubium late diſcutit, prudenterque definit p. 85. ſqq: ipſe conſulitor.

Ad extremum (quod potiſſimum noſtrum ſpectat inſtitutum) duplex hoc Marmor pravum Angelum ſeu diabolum in medium profert, ſimulque ſempiterna ſupplicia, quae propter peccatum ſuſtinet, uti nos edocet fides.

DOCUMENTA LITURGICA.

10 . . . . - *Omnipotens aeterne Deus. Per quem Majeſtatem tuam laudant Angeli, adorant Dominationes, tremunt Poteſtates, caeli caelorumque Virtutes ac beata Syrafin* (Seraphim) *ſocia exultatione concelebrant . . . .*

E Lib. III. Sacram. Rom. Ecclesiae in Praefatione Canonis (ap. laud. *Thomas.* t. 6. p. 173. col. 1.)

His conſimilia paſſim legimus in plerifque Liturgicis Praefationibus, qua orientalibus, qua occidentalibus, & latinis & graecis. Quo palam animadvertere liceat priſcam univerſae Eccleſiae fidem, doctrinam invocationem, reverentiam erga ſanctos Angelos.

11 *Vere dignum. Teque profuſis gaudiis praedicare in die feſtivitatis hodiernae, qua in honorem beati Archangeli Michaelis ſacrata nomini tuo loca divi-*

divinis sunt instituta mysteriis &c. . . . . *Vere dignum. Teque in omni factura tua laudare mirabilem: in quo principaliter Angelica natura praecellit, quae etsi humano generi corporeo conspectu subtrahitur, negatur aspectu, fidei tamen videtur intuitu* &c. . . . *Vere dignum. Multoque magis in Archangelis, Angelisque tuis tua praeconia non tacere* &c. . . *Vere dignum. Qui . . nos . . etiam ad caelestium familiaritatem provehis Potestatum* &c.

E SACRAMENT. DICTO LEONIANO IN IV. PRIORIBUS MISSIS DE S. MICHAELE ARCANGELO AD PRAEFATIONES (ap. laud. *Murat.* t. I. col. 407. sqq. sub hoc titulo, *Pridie Kalendas Octobris = Natale Basilicae Angeli in Salaria*, hoc est, Dedicatio Basilicae S. Angeli Michaëlis in Via Romana Salaria, ad diem XXX. Septembris.)

Ex praeclaris hisce documentis speciatim ediscimus perantiquum Romanae Ecclesiae cultum erga beatos Angelos, ac prae primis erga Archangelum Michaëlem; cui nempe dedicavit Basilicam, festum instituit, Liturgias concinnavit.

Hanc Basilicam indicasse videtur in Notitia edita *Eccardus* ap. *Dominic. Georgium* in Martyr. Adon. ad diem 30. Septembr. p. 504. col. 2. sub fin., inquit enim ibi *Eccard.* cit. *per eandem quoque viam* (Salariam) *venitur ad Ecclesiam S. Michaëlis septimo miliario ab Urbe*. Fertur ab Scriptoribus Romae antiquae, in hac via, quae incipit a porta Collina & in Sabina desinit, exstitisse olim apud Ethnicos templum Honori sacrum. Atque istud fortasse, christianis adcedentibus moribus, ritibusque, in Basilicam S. Michaëlis conversum est ac dedicatum. Nec enim aliud heic licet, quam dubitando divinare, ubi nec ullum suppetit pro vero adquirendo monumentum utcumque solidum, nec desunt nodi, qui rem implicatissimam, ac pene insuperabilem efficiunt.

Decidit plane *Baron.* num. XLIII. ad an. 493., cui adparitionem S. Michaëlis in monte Gargano illigat, Romae citius ob vetustiorem adparitionem S. Archangelum festa die annua cultum fuisse: fretus nempe versibus, quos producit, antiquissimi poëtae *Drepanii Flori*, cujus meminit Sidonius Apollinaris lib. 8. Epist. II. Ceterum apud juniores Criticos in comperto est, eorum carminum authorem alium esse Drepanium, qui Seculo IX. inclaruit, scripsitque ad Moduinum Augustodunensem Antistitem.

Quod si Baronius suam confirmasset opinionem nostro documento Liturgico, exarato, ut ajunt, a S. Leone P. I., forte rem adtigisset, & specioso quidem argumento, si demus Archangeli adparitionem; cujus tamen vestigium mihi nullibi adparet.

Mitto

Mitto heic titulos varios, quibus festum S. Michaëlis apud vetustiora Latinorum Kalendaria & Martyrologia adnuntiatur, quos diligenter & critice, more suo, collegerunt *Bollandiani* t. 8. sept. ad diem 29. p. 4. sqq; tum Liturgias alias de S. Archangelo, quas praeferunt etiam alia perantiqua Sacramentaria, e. c. Gelasianum, Gregorianum, Moz-arabicum; quae quidem omnia perpetuam de Dogmate traditionem mire confirmant. Id unum tamen juvat paucis inquirere. Num videlicet haec S. Michaëlis festivitas, qua de loquimur, ea pariter in honorem omnium Angelorum instituta fuerit?

Ajunt quidem *Bollandiani* mox laudati, ad pag. 5. eo nixi, quod ex adlata Praefatione, aliisque laudatarum Missarum precibus, quibus nempe invocantur generatim Angeli, illud manifeste deducatur. Addunt, in perantiquo Kalendario Ecclesiae Romanae, quod edidit *Marten.* tom. 5. Anecdot. adsignatum S. Michaëlis festum ad diem 29. Sept. praeferre Evangelium ex cap. 18. Matth. quod praeter illud, *adcesserunt discipuli ad Jesum, dicentes, quis putas major est in regno coelorum*, haec habet, *quia Angeli eorum in coelis semper vident faciem Patris mei, qui in coelis est*; haec autem, inquiunt ipsi, ostendunt plane, *Angeli* aut *Angelorum* institutam tum fuisse festivitatem, non simplicis *Dedicationis* Ecclesiae S. Michaëlis, quam exhibet ibidem titulus festi.

Sed iis tamen parum mihi proficiunt Eruditissimi Authores. Quoniam in singulis pene Liturgiis cum Orientalibus, tum Occidentalibus iterum iterumque invocantur Angeli, quin exinde peculiare festum ipsis sacrum deducamus; quemadmodum neque ex invocatione sacrosanctae Triados ac beatissimae Virginis, quae frequentissima est in eisdem Liturgiis, maximeque prae ceteris in Moz-arabicis; nec item ex perpetua commemoratione, cultuque maximo, qui in singulis quibusque Missis defertur augustissimae Eucharistiae Sacrificio & Sacramento. Ex iis autem recte colligas cum *Thomassino* de fest. l. 2. c. 22. n. 8. de Ss. Eucharistia, de Triade, de B. Virgine, de cunctis Angelis perpetuum & commune celebrari festum a primis usque temporibus, quum nondum peculiaris aliqua pro iis sollemnitas coepta fuerit. Parum itaque urget ratio pro Bollandiano Systemate deducta ex nuda commemoratione Angelorum in praefatione, precibus & Evangelio Missae S. Michaëlis.

Adde, in Sacramentario *Gelasiano* num LVIII. sub hoc titulo *Oration. in Sancti Archangeli Michahëlis* III. *Kal. Octob.* proferri Missae orationes ad S. Archangelum ex integro directas; ceteris quibusque Angelis omnino praetermissis: quid autem ii praetermittantur, si sit ipsorum par sollemnitas?

Ex iis itaque suspicari fas est, festum in honorem S. Archangeli, simulque omnium Angelorum apud Latinos primum institutam fuisse a S. Gregorio, quippe qui in Sacramentario ad festum hujus diei orationes tradidit, quae una eademque acie universos coeli Angelos generatim complectuntur. Plura de S. Michaëlis Adparitionibus, templis, festivitatibus cum apud Graecos, tum apud Latinos, citati *Bolland.* & *Baillet.*

let. ad diem 29. Sept. necnon *Baron.* in not. ad Mart. ad ipſum diem, & ad 8. Maji.

12 *Supplices te rogamus omnipotens Deus, jube haec perferri per manus Angeli tui in ſublime altare tuum in conſpectu divinae Majeſtatis tuae .....*

E LIB. III. SACRAM. ROM. ECCLESIAE IN CANONE MISSAE POST CONSECRATIONEM (ap. laud. *Thomaſ.* t. 6. p. 175.)

τὸ Per manus Angeli mea quidem opinione certe denotat miniſterium SS. Angelorum altari adſtantium, quo adprecamur deferri ad Deum hoc noſtrae pietatis obſequium, qno fructus uberrimos ex participatione SS.Euchariſtiae referamus. Ita plane, recteque ſentiunt in rem noſtram vulgatus *Ambroſ.* de Sacram. l. 4. c. ult. *Bona* rer. lit. l. 2. c.13. n. 4. plurimique ap. & cum *Durant.* de ritib. conſulendo l. 2. c. 42. n. 10. ſqq. adverſus alios, minus veroſimiliter cenſentes cum *Lebrunio* in explic. cerem. Miſſae t. 1. par. 4. art. 13. pag. 507. per *τὸ Angeli tui* ſubintelligi Chriſtum Dominum, quippe qui eſt, vereque dicitur *magni conſilii Angelus* ap. *Ivon. Carn.* de reb. Eccleſ.

13 *Kyrie eleiſon.*

. . . .

Sancte Michaehl.	*Intercede.*
Sancte Gabriehl.	*Intercede.*
Sancte Raphaehl.	*Intercede.*
Sancti Cherubim.	*Intercedite.*
Sancti Seraphim.	*Intercedite.*
Sancti Throni.	*Intercedite.*
Sancti Dominaciones.	*Intercedite.*
Sancti Principatus.	*Intercedite.*
Sancte Poteſtates.	*Intercedite.*
Sancte Virtutes.	*Intercedite.*
Sancte Chorus Archangelorum.	*Intercede.*
Sancte Chorus Angelorum.	*Intercede.*
Sancte Chorus Celeſtium Spirituum.	*Intercede.*

&c.

E LITANIIS BENEDICTINIS SECULI IX (ap. *Frideric. Althanum* in diſſ. de Calendariis p. 301. edit. Venetae de an. 1753.)

Suum habent Litaniae locum in diſciplina Liturgica, ut ego quidem

dem arbitror, tametsi eum in suis de liturgicis libris aut capitibus dissertationibus, nescio quo consilio, praeterierint *Allatius*, *Caveus*, *Rob. Sala*, *Zaccharias*: illae etenim a primis Seculis usque modo utrique Ecclesiae publico atque frequenti usui fuerunt.

Sacras itaque hujusmodi preces, Litanias, seu Letanias Graecis dictas & usurpatas jam ab aetate *Basilii*, ipso teste epist. olim 63. nunc 207. n. 4. paullo post exceperunt Romani, nuncuparuntque rogationes aut supplicationes, ut liquet ex *Gregorio* M. l. 9. epist. 12. ad Joan. Syracusan. Et tum quidem nullo alio constabant Litaniae Graecorum, quam verbis Κύριε ἐλέησον, iterum iterumque geminatis, quorum ni fallor, meminit *August.* epist. olim 168; Romanorum vero Rogationes iis totidem vicibus adjiciebant, *Christe eleison*, ex laudato *Gregor.* Haec quidem de Litaniarum formula, serie & consuetudine ad ea tempora, certa videntur, ut plura incerta mittamus. Sensim praeterea increbuit usus adjiciendi in publicis Litaniis expressa nomina SS. Trinitatis, B. Virginis, Angelorum, aliorumque beatorum Coelitum, qui nempe certis adnexis precibus in adjutorium infirmitatis humanae advocarentur. Id quod aperte discimus ex *Walfrido* de reb. eccl. c. 28., & ex aliis antiquissimis id genus Litaniis, quas producunt *Canis.* antiq. lect. t. 5. par. 2. p. m. 732. & 735. sq. & 742. *Baluz.* in Miscell. t. 2. p. m. 143. & in Adpend. ad Capitul. §. 95. col. 1486. *Mabillon* in vet. analect. t. 2. p. 669. & 682. *Murat.* t. 1. de Lit. Rom. in diss. praevia p. 74. sqq. alii.

Ex iis vero, suspicor, primam, vel inter antiquissimas adnumerandam esse hanc nostram adeo conspicuis instructam testimoniis pro Dogmate ac doctrina de sanctis Angelis. Rursum de Litaniis in hoc Tom. III. ubi de cultu SS. Interea conferendi *Florentin.* in Martyr. vet. rom. admonit. 8. p. 39. sqq. & *Cang.* in glossar. lat. art. *Litaniae*, tum *Baillet.* de fest. t. 4. ubi de supplicationib. magnae Litaniae col. 87. sqq. *Serar.* in lib. Litanieutico, *Saillus* in thesauro Litaniar. *Alban.* de Calendar. cap. 8. *Bona* de div. Psalmod. cap. 14. §. 4. *Baron.* in Martyr. ad 25. April. *Menard.* in Sacram. S. Greg. nota. 380.

Ne sim infinitus, cetera mitto documenta pro Dogmate, quae Liturgici Codices passim ingeminant.

DIPLOMATICA SEGMENTA.

14 ... *Qui contra hanc cartulam ... ire quandoque presumserit ... in primis in ira Dei & omnis virtutis Celorum, Archangelorum, Angelorum .... incurrat .....*

Ratpertus, Guilichisi filius, in Donatione facta monasterio Pistoriensi S. Bartholomaei an. 748. (ap. *Franc. Anton. Zacchar.* in collect. anecdotorum medii aevi class. x. p. 271. ex archivo ejusdem monasterii.)

... *Et*

15 ... *& pertractavit de monasteria Beatissimorum Salvatoris; atque beati sancti Angeli, qui est...*

Aivaldus Presbyter in altera Donatione eidem coenobio facta an. 764. (ap eundem *Zach.* ibid. p. 272. ex ipso archivo.)

En tibi monasterium sub invocatione sancti Angeli, nempe, ut arbitror, Custodis.

16 ... *ubi & oratorium beatissimi sancti Angeli dedicavimus...*

Gaidoaldus, Desiderii & Adelghis Italiae Regum Archiater in Donatione eidem coenobio concessa sub an. 767. (*ibid.* p. 273.)

17 ... *ipso Monasterio, qui per ipso genitore meo fuit constructum, adque in honore Domini & sancti beati Archangeli Michaeli dedicatum....*

Fermus Clericus in adsimili Donatione sub an. 775. (*ibid.* p. 277.)

18 viii. *Et dimmittam omnes homines vestrae potestatis ire ad venerabilem Ecclesiam beati Archangeli Michaelis recto itinere...*

Radelchisus Princeps Beneventi in Capitulari de an. 851. (ap. laud. *Pratill.* t. 3. p. 216. e codice biblioth. Casinens.)

Ecclesia haec erat S. Michaelis Archang. in monte Gargano, quam Langobardi devote dietim visitabant, donaque illi permulta sacrabant; votaque & peregrinationes persolvebant, uti author est ibidem *Pratill.*

19 *Propitie mune & superne virtutis auxilio a faucibus demonice potestatis eruti... quicumque... aliquid tulerint nisi benedictionis.... & omnis chorus Angelorum, Archangelorum... incurrat anathematis Judicium....*

Teudicius Comes de Vico Sciorum in Charta pro Ecclesia Pistoriensi sub an. 941, (ap. laud. *Zachar.* p. 284. ex libro Capituli Pistoriensis.)

Hanc e Seculis viii. ix. & x. pietatis, cultus & honoris in Sanctos Angelos Traditionem debemus Cl. *Zachariae*, qui utinam ea monimenta suismet instructa vetustis caracteribus posteritati tradidisset!

In hac vero Charta animadvertis etiam, arbitror, receptam x. Seculo traditionem de exsistentia & pravitate daemonum Deo rebellium.

MUSIVAE AC EBOREAE TABULAE.

20

Romae apud Basilicam Liberianam, ut supra in Tom. II. Class. XIII. *n.* 12. *p.* 500.

Vide Gabrielem Archangelum Mariae Virgini, Dominicae mysterium Incarnationis adnuntiantem, ex *Luc.* cap. 1. 28. sqq.

21

Romae apud eandem Basilicam, uti supra in eodem Tom. II. Class. XII. *n.* 28. *p.* 384.

Hi tres illi celebratissimi Angeli, quos Abraham Patriarcha sanctissimus antiquae Legis & vidit, & percoluit, & convivio humanissime excepit, ex *Genes.* cap. 18. 1. sqq.

22 His adjicere liceat alias paris laboris pervetustas tabulas, quae variis sub figuris Sanctos Angelos repraesentant.

Primum videlicet Ravennae in S. Michaëlis Archangeli sub an. 546. (ap. laud. *Ciamp.* t. 2. p. 63.)

His

Deinde etiam Ravennae apud S. Vitalem, in abside, rursumque in fornice, constructae, ut fertur, sub an. 547. (ex *Ciamp.* p. 65. sqq.)

Insuper Romae in Oratorio Sancti Venantii, in abside eo exornata musivo sub an. 642. (ex *Ciamp.* a p. 105.)

Demum Romae itidem apud S. Mariam in Dominica, ejusmodi Musivis insignitam ab an. 815. (ex *Crescimben.* in hist. S. Mariae in Cosmedin l. 3. c. 12. p. 145.)

23

Venetiis in Museo coenobii Monachorum Camaldulens. S. Michaëlis de Muriano apud Claris. Gorium tom. 3. *thesauri veterum Diptychorum tab.* IX. *post pag.* 84.

Sacrae istae Intelligentiae, pennis instructae, nimbis redimitae, & pulcerrimis quasi orariis supra clamydes exornatae, supremos Seraphim & Cherubim choros mihi repraesentant, eorumque nomine oris praeconiis, manuumque adplausibus perpetuo trisagio collaudant Christum Dominum, qui in anaglypho eboreo Codicis Evangeliorum in media tabula pulvino ac throno, e quo undique fimbriatum aulaeum pendet, majestate plenus, in modum benedicentis insidet; praeferens crucigero nimbo inscriptum REX, & librum in manu sinistra cum hac epigraphe, EGO SVM RESVRRECCIO ET VITA. Dignissimus profecto Rex, quem summi Seraphim & Cherubim coetus summis praeconiorum votis concelebrent, & proclament.

Tertius item Angelus, qui reliquos fortasse, vel etiam universos sanctorum Spirituum choros designat, tabellam, quae Regem regum continet, instar piissimi juxta ac robustissimi Athlantis utraque sustinet manu. Duo praeterea ad latera inferiora adparent, suis gloriosi insi-

gnibus, librum ſancta Cruce ſignatum manibus praeferentes, ſanctiſſimi Martyres, germani fratres, quos tituli ſupra eorum capita inſcripti nobis produnt, dextrorſum videlicet S. GERVASIVS, ſiniſtrorſum vero S. PROTASIVS. Tabellam integram primum in vulgus edidit, pluribuſque illuſtravit in opere poſthumo citatus *Gorius* ibidem pag. 69. ſqq. Eum conſule ſis.

Quod ſi in aetatem tabulae, quam Angeli noſtri exornant, inquirere lubeat, haec ſufficiat in re perobſcura conjectare. Videlicet e uſmodi imaginum forma, ſtructura, rudiſque labor illam, adnuente etiam ipſo *Gorio*, valde vetuſtam produnt, ac ut minimum, reor ipſe, Seculum x. contingentem.

Romae in ſacro Muſeo Vaticano, in areola prima ad laevam Triptychi (ut dicunt) Arabonenſis eborei, quod ibidem magna cum diligentia & voluptate non ita pridem obſervavimus.

Illud primum e ſuo Muſeo integrum edidit, perdoctiſque obſervationibus illuſtravit Clariſſ. *Bonarrota* in ſuo Triptycho p. 257. ſqq. Italicas aut Etruſcas deinde Authoris obſervationes latine vertit *Andreas Petr. Julianellius*, Florentinus; haſque demum una cum Diptycho rurſum edidit. laud. *Gorius* t. 3. de Diptych. p. 161. ſqq. uſque ad 208.

Jam vero ii noſtri beatiſſimi Spiritus, quos vel Seraphim dixeris, vel Cherubim, per me licet, ſex alis oculatis inſtructi, biniſque rotis quaſi defixis pedibus inſiſtentes, Matrem Virginem, geſtantem in ſinu Jeſum Filium heinc inde circunſtant, atque plaudentium & admirantium

tium

tium more manus expandunt. Eos sine dubio pie, adcurate ac ingeniose laboravit opifex secundum exemplar illorum, quos nobis arcanis confertissimos mysteriis descripsernnt in sacro Codice *Isaias* 6. 1. sqq. *Ezechiel* 1. 15. sqq. & 10. 9. *Apocalypsis* 4 6. sqq. de quibus utique sacri Interpretes ad citata loca pluribus disputant.

Observatu digni mihi sunt illi oculi, quos in pennis nostrorum Spirituum affabre scalpsit Artifex; nullum quippe, quod meminerim, in tota retro antiquitate perlustrare licuit Angelum, adsimiles in pennis oculos referentem. Oculatissimum Scalptorem dixeris, qui penitiora ex adductis e sacro Codice locis mysteria perscrutatus, ea in tabulam quam adposite retulit.

Clariss. Diptychi Interpres *Bonarrota* diserte adseruit, duos Angelos heic Verbi consubstantialitatem significare, tum divinam cum humana naturam hypostatice conjunctam fuisse in Christo Jesu; sed cui tamen vero simili fundamento haec obnitatur ominatio, plane non video.

Sacrae huic tabulae aetas ad IX. vertens Seculum vulgo refertur. Plura alias de eadem tabula. Interim consule sis laud. *Bonarr.* tum *Monfaucon.* in observat. & *Gorium* in parergo in ipsam tabulam in citato Goriano tomo, p. 185. sqq. & 188. sqq.

25

Mediolani apud Basilicam Ambrosianam in pervetusta tabula eborea graecae manus, ex laud. Gorio tab. XXXI. *ad num.* 1. *post pag.* 264.

Hic Gabriel Arcangelus a Deo missus ad Mariam Virginem, ut cum ea de magno Incarnationis mysterio ageret. Eam igitur in domo sua in Nazareth sedentem peramice salutat illis verbis TO XERETE pro XAIRETE, ac bonum ei nuntium adferens, dextra benedicere videtur, dum sinistra sceptrum gerit.

Huic adde, ut alias taceam, tabellam Hierotecii eborei Cortonensis cum Michaële & Gabriele ap. laud. *Gor.* tab. XVIII. a p. 129. & aliam e Bibliotheca Lipsiensis Senatus cum Michaële, sinistra gestante clipeum, dextraque lanceam, qua proterit daemonem in specie draconis, apud eundem *Gor.* tab. 43. p. 306.

Iis

27

Romae in coemeterio Pontiani supra arcum cujusdam cubiculi aut sacelli ap. Cl. V. Bottarium in Roma subt. t. 1. tab. 44.

En in depicta tabula, qua exprimitur Joannes Baptismate tingens Christum Dominum, Sanctus Angelus, habens prae manibus linteum, quasi Jesum unda ablutum suscepturus.

Nimbo quidem, seu diademate redimitur caput Angeli, quin tamen propterea tabulae pictura vel latum unguem abscedat ab insigni vetustate, quae sacrarum cryptarum monimentis vulgo, meritoque adscribitur. Quoniam mos ille depingendi Angelos & Sanctos ejusmodi nimbo obtinere coepit apud Christianos pictores jam a primaevis Ecclesiae Seculis, ut videre est in vitris christianis, quae fabrefacta reputantur Seculo III. & in sacris Seculi IV. Musivis, aliisque eorundem temporum Imaginibus, repertis in ipsis coemeteriis ap. *Scriptores* Romae subterr. Plura de hoc Nimbo ubi de Sanctis Empyrei. Consulendus interea *Bonarrota* in suis observat. tab. IX. p. 63. sqq.

Porro unus hic ex bene paucis, quos vidisse memini, Sancti Angeli typus inter tot, tamque varia sacrae Romae subterraneae monimenta apud eorum Collectores *Soveranum*, *Bosium*, *Aringhum*, *Boldettum*, *Marangonium*. Hunc enim vero defectum supplent, compensantque copiosissime alius, variique generis documenta, quae illustrandae circa Angelos traditioni ex Roma adspectabili prodita sunt in hac Classe.

28 Et iis quidem perplura, eaque selecta, subjicere licet e celebratissima *Cruce Stationali Lateranensi*, alias laudata, in Tom. II. a p. 392. Ibi siquidem, ut anticam praetermittam, in postica praeterea objicitur pri-

primum pravus Angelus, in daemonem suamet improbitate conversus, specie serpentis (eum obsidens instar energumeni, uti censent Patres & sacri Interpretes in *Genes.* 3. 1. sqq.) Evae persuadens divini mandati transgressionem, eamque impetrans; nihil enim apud Majores nostros antiquius, quam sub eo emblemate denotari, Diabolum seu Angelum tenebrarum, in Paradiso virus suum sub larva tortuosi serpentis evomuisse: insuper Sanctus Angelus adscendens per mysticam scalam illam, quam vidit coelitus Jacob in suscepto itinere Mesopotamiae ob jusionem Isaaci patris, ex *Genes.* 28. Angelus postremo coelestis luctans cum Jacob, ex *Genes.* 32. Conf. *Ciampin.* in comment. hujusce Crucis, tom. 2. vet. mon. p. 44. sqq.

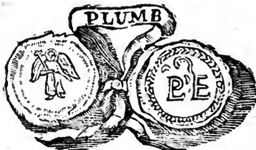
29.

Visis in pervetustis valvis aereis Ecclesiae Metropolitanae, prout earum typum exhibet, exponitque laud. Ciampin. t. 1. *vet. mon. post p.* 46. *tab.* xx. *lit.* 1.

Barbara epigraphe *temptat a dabolo*, quod legerim, *tentatur a diabolo*, declarat mihi subobscuram imaginem, nempe Diabolum, alas gerentem instar Angeli, seu genii, tentantem Christum Dominum; quem videlicet ex *Matth.* 4. 5. adsumpsit Diabolus, statuitque super pinnaculum templi. Et hoc quidem templum fortasse designat in tabella hujus areolae constructio illa, e cujus medio lampas pendet. Rem quidem verosimilem definire mihi videor, duce eodem *Ciampinio*.

30.

Apud Ficoron. de plumbis antiquis, par. 1. *tab.* x. *n.* 7.

Incas-

Incassum, me judice, divinare tentat idem Author quid significent partis aversae siglae. Mihi vero satis est adspicere in pervetusti Sigilli antica sanctum Angelum, gestantem manu dextra lanceam, sinistraque clypeum, seu potius coronam, fortassis in memoriam aut obsequium Dominicae Passionis.

Huc spectat aliud Sigillum plumbeum, referens in antica Angelum, qui gestat manu dextra cruciculam ap. ipsum *Ficor.* tab. IX. n. 7.

Tum Icon antiquissima ex aere, exhibens in facie binos Angelos, loquentes cum Christo Domino, aut alio Sancto, qui crucem dextra praefert, sinistraque librum, ap. *Museum* nostrum *Kircherianum* in cimelio monumentorum christianorum.

Ergo dedimus hucusque ex omni pene Vetustatis genere documenta sacra pro dogmatica de Angelis probis, improbisque doctrina. E re speciatim Numaria, nescio quo fato, ne vel unum quidem e tot collectionibus veterum Numismatum christianorum repetere licet; esto ex iis pleraque pro aliis orthodoxis dogmatis plurimum juvent. Unum porro aureum tradidit e suo Museo *Vincent. Bellinus* in diss. de Monetis Italiae medii aevi p. 80. n. VI. quod in postica exprimit Gabrielem Archangelum ad Mariam Virginem Nuntium, cum lemmate AVE GRATIA PLENA DOMINVS TECVM; sed hoc tamen valde recens, utpote spectans Carolum Andegavensem Comitem, S. Ludovici IX. Galliae Regis fratrem, Hierusalem & Siciliae Regem, & cusum videtur an. circ. 1270. In antiquioribus vero, qui millesimum annum non contingunt, nihil uspiam tale, aut quid simile rem Angelicam concernens. Licet enim ibi alatas figuras offendas passim, at nusquam istae, quae plerumque muliebres sunt, Angelum referunt, immo potius Genias, hoc est Principum Victoriam, aut Reip. gloriam, salutem, securitatem &c. quemadmodum ex ipsis Numismatum Inscriptionibus plerumque liquet. Non secus ac alias, imagines viriles pennigerae apud Ethnicos repraesentare consuerunt Mercurium, Cupidinem, Genium, Phsychem &c.

Quid vero contra, reponis, pro Angelis habemus eas omnes hominum figuras, quas in christianis monimentis instructas alis animadvertimus? At ratio tamen discriminis in promtu est. Quoniam apud orthodoxos mos obtinuit, ut inter sacras imagines sancti duntaxat Angeli sub specie formosi, alatique juvenis repraesentari dignoscantur. Et quidem more vetustissimo, ut abitror, a formosissimis illis, alatisque Seraphim & Cherubim, quos coelitus vidisse Prophetas Isaiam & Ezechielem ipsi testati sunt in sacro Codice, *Isai* 6. 2. & *Ezech.* 1. 6. & 10. 5.

Neque vero (ut quod sentio ingenue proferam) quidquid in sarcophagis, picturis, aliisque christianis Veterum monimentis adparet instar aligeri pueri, seu adolescentis, sanctum Angelum dixero; sed eum duntaxat, qui ex signis, officio, aut munere, quae repraesentat, Angelicum quoddam in sese exprimit, sibique spectatoris reverentiam, ge-

nuino angelicae Intelligentiae typo debitam plane conciliat. Alios tamen aligeros sive depictos, sive scalptos nihil tale praeferentes, immo unius ornatus gratia adductos, quo jure ex opificis mente Angelum designare crediderim? Dic eos, si placet, Genios, seu ornamenta aligera, non nisi ad pulcritudinem & elegantiam operi adjecta. Quo quidem pacto & iidem fortasse Ethnici tanta Geniorum, aut alatorum juvenum caterva in suis olim anaglyphis, picturis aliisque monimentis passim usi sunt.

Ea propter in ejusmodi Geniorum censum referre non dubito unum aut alterum id genus aligerum puellum, quem exhibent christiani sarcophagi Romae subterraneae; quibus itidem subdo binos illos alatos juvenes, qui exornant perinsignem sarcophagum marmoreum in Ambrosiana Basilica Mediolanensi sub ambone situm, ap. *Allegranzzam* in exposit. mon. ant. Med. tab. IV. Et quidem quidquid contra sentiat idem Cl. *Allegranzza* ibid. diss. IV. p. 53., fretus authoritate *Marangonii* in comment. rerum ethnicar. &c. c. 19. atque exemplo *Maffei* in Verona illustrata, part. 3. c. 3. p. m. 104. edit. Veron. 1732.

Principio enim gestant manibus illi juvenes laterculum cum duplici effigie penitus ignota; praeterea vero nihil, nullumque praeseferunt, aut rei sacrae signum, aut muneris angelica digni Intelligentia indicem: quocirca meri ornamenti caussa sacras inter figuras effICti credendi sunt.

Deinde laud. *Marangon.* c. 19. p. 65. edit. Rom. 1744. ubi de pennigeris id genus pueris, geniorum ethnicorum instar, christianorum sepulcra, templa, altaria exornantibus disserit, in nostram denique opinionem concedit, quin ullo ex capite faveat Allegranzzae, uti constat ad evidentiam cuicumque eum Authorem perlegenti.

Demum *Maffejus* in descriptione egregii sarcophagi Veronensis in S. Joannis in Valle, de binis hominibus nudis, alatisque qui tabulam in medio Crucem deauratam continentem manibus gestant, inquit tanquam verosimile, sepulcri opificem excepisse hujusmodi formas imaginum e Paganorum monumentis, in quibus ipsae saepenumero occurrunt. Igitur ex mente Maffei, sanctos Angelos non exscalpsit, sed paganos geniolos, ornatus gratia.

Alias vero Angelos ipse dicerem eas figuras, utpote sanctissimae Crucis ministerio & famulatui addictas, nisi obstaret earum nuditas: quippe inter vetustiora christiana monimenta nullum memini vidisse imaginem sancti Angeli, quae istum non praeferat decentissimis indutum vestibus.

ANIMADVERSIO CONSECTANEA
PRO ULTERIORE CONCORDIA FIDEI ET RATIONIS.

Quae Theologica disciplina e sacris literis & Patrum doctrina de Angelis probis, improbisque vulgo tradit, & ea sapientes Ethnici vel adum-

adumbrarunt, vel exerte docuerunt, tametsi haud paucis fabellis intermixta & deturpata.

Principio enim quos nos Angelos ex sacris literis vocamus, illi Genios adpellarunt, ac daemonas, qua bonos, qua improbos; & quidem natura & ordine suis inferiores diis, hominibus vero longe superiores, ex *Platone* in Timaeo, in Sympos. in Epinomide, in l. 4. de legib. & alias. Quod si eos aliqui rudiores in Deorum censum retulerunt, at Deos ordine minimos, infimosque ceteri ipsos dixerunt, vel, ut loquitur Ovidius ap. *Senec.* epist. 110. *de plebe Deos*. Deinde Genios admiserunt bonos, quos etiam nuncuparunt Coelestes & Lares, ac malos, quos dixerunt Terrestres & Larvas *ex Pseudo-Zoroastro* cap. 9. vers. 327. ap. *Opsopoeium* ad calcem comment. de Sibyllinis Orac. Servati Gallaei, *Platone* l. 4. de legib. *Servio* in Virgil. Aeneid. l. 6. v. 743. &c. bonos quippe ad bona quaeque natos arbitrabantur, malos vero ad prava quaelibet; quocirca illos reverentiae & amoris, hos vero timoris, tremorisque cultu prosequebantur.

Insuper cunctis fere rebus suos peculiares adscripserunt Genios. Jovi triginta millia ministrorum deputarunt ap. *Hesiod.* oper. & dier. v. 250. & suos diis aliis pene omnibus, quorum personas, munera & gesta in Veterum monimentis persaepe simulant; & quidem saepe pennigeros, saepius vero nulla ornatos penna. Viris, feminisque ab ortu singulis duos adserebant Genios, bonum nempe, qui hortaretur ad bona, simulque improbum, qui depravaret ad mala, nempe quibus adsistentibus post mortem, aut adsererentur in meliorem vitam, aut condemnarentur in deteriorem ex laud. *Servio*. Adde, Paganos Latinos virorum custodes dixisse simpliciter Genios, & Junos, custodes vero mulierum Junones, aut Genias ex laud. *Seneca* epist. 110. *Plinio* hist. l. 2. c. 7. *Plauto* in Mercatore, *Tibullo* l. 4. sub fin. *Sosipatro Carisio* l. 2. quibus juniores plerique omnes consentiunt, ex petitis e multiplici vetustate testimoniis: rursus non unicum iis singulis adtribuisse custodem, sed aliis duos etiam, aliisque plures; immo eo natura excelsiores adfigebant Custodes aliquibus, quo ii clariore dignitate seu merito praefulgerent ex *Plutarch.* de Oraculor. defect.

Quid plura? Ex Paganorum religione Genium suum habuerunt loca singula, coelorum orbes & planctae, regna, populi, urbes, luci, templa, domus, familiae, provinciae, municipia, coloniae, centuriae, collegia, exercitus, theatra, nimphaea, fontes, bella, pugnae, victoriae, thesauri, antra, viae, sepulcra demum. Unus instar plurium testium audiatur *Prudentius* l. 2. advers. Symmach.

Quanquam cur Genium Romae mihi fingitis unum?
Cum portis, domibus, thermis, stabulis soleatis
Adsignare suos Genios, perque omnia membra
Urbis, perque locos Geniorum millia multa
Fingere, ne propria vacet angulus ullus ab umbra.

Id quod, vel ipſo obmuteſcente Prudentio, ſatis ſuperque loquuntur paſſim literati Paganorum Lapides, pluraque varii generis documenta.

Poſtremo Geniorum effigies valde multiplex. Humanam ſpeciem plerumque praeferebant inſtar pueri aut adoleſcentis, & nonnunquam barbati ſenis: ſeminudi ipſi frequentius pateram dextra, cornucopiam laeva geſtantes, caput calatho, velo, ſeu galea opertum habebant. Quin etiam ſaepe imago Genii timorem & horrorem injiciebat, utpote ſerpentis forma conſtans, aut draconis. Harumce imaginum exempla paſſim offendimus apud vetuſtas ethnicae Daemonologiae reliquias.

Quid vero cetera de profano hoc argumento proſequamur, qui potiſſimum ſacris exponendis inſiſtimus? Plura dabunt *Coel. Rhodigin.* lect. antiq. l. 1. c. 31. *Fabrett.* in Inſcript. dom. c. 2. p. 73. ſqq. *Bonarrot.* in Obſervat. ad tab. 28. fig. 2. a p. 186. *Rivantella* & *Ricolvius* in marmorib. Taurinenſ. par. 1. p. 137. ſqq. *Lipſius* de phyſiol. Stoicor. l. 1. diſſ. 18. 19. 20. *Cenſorin.* l. de die natali cap. 3. cum notis *Lindenbrogii* & variorum, *Plutarchus* & *Apulei.* de Deo Socratis, *Madriſius* in lect. de Geniis, *Gorius* Inſcr. Etruſc. t. 1. p. 185. & alias, *Banier* in explicatione hiſtorica fabularum t. 1. l. 5. c. 6. *Joan. de Vita* in antiquit. Benevent. diſſ. 2. *Jo. Bapt. Paſſerius* in diſſ. de Genio domeſtico, & in Acherontico, ſeu de ara ſepulcrali cap. 13. & 14. quae exſtant in *Muſeo Etruſco Goriano* vol. 3.

Nobis autem haec ſtrictim praelibaſſe ſufficiat, quibus nempe ſatis elucet, Daemonologiam ethnicam cum ſacra de Angelis doctrina mirum in modum congruere, ac ſatis perſpicue teſtari CONCORDIAM FIDEI ET RATIONIS. Cetera bene multa, quae in hanc rem exornavimus, ne nimium ſubcreſcat Voluminis moles, dabimus, ſi Superis placet, in peculiari Diſſertatione *de Geniis aut Angelis Ethnicorum*. Quin etiam ipſa ſemel in anteceſſum praeadſerta, eam adfundent lucem producendis olim de Geniis, ſeu de umbris verae naturae Angelicae documentis, ut ulteriori interpretamento non egeant.

RURSUM QQ. DOGMATICO-SCHOLASTICAE.

71 QUAESTIO II. Quaenam Angeli Adtributa? ADSERO. Eſt 1.° Angelus omnino ſimplex, quatenus nec habet compoſitionem ex partibus integralibus, quae ſolum reperitur in connaturali mole, & exſtenſione quanta, quibus minime conſtat Angelus; nec aliam compoſitionem ex materia ſpiritali; quum ſit omnino immaterialis, ap. *PP.* cum *Ignat.* (z) *Baſil.* (a) *Damaſc.* (b) *Hilar.* (c) *Fulg.* (d); quibus adde *CC. Nicaen.* I. (e) *Nicaen.* II. (f) *Later.* (g); haec enim in eum ſenſum a TT. vulgo exponuntur.

Eſt

(z) Ep. ad Tralleuſ.
(a) L. de Spir. S. c. 16
(b) L. 2. de fid. c. 3.
(c) L. 8. de Trin.
(d) L. de fid. c. 3.
(e) Act. 2.
(f) Act. 4.
(g) Cap. *Firmiter*.

72 Est 2°. naturaliter incorruptibilis, indeficiens, necessarius, vel immortalis; adeo ut, supposita gratuita Dei creatione in primo temporis intervallo, quo exsistit, petat naturali quadam exigentia numquam destrui: quocirca per solam extrinsecam, & absolutam Dei potentiam desinere potest (*h*). Nam si suapte natura non exigat aeternam conservationem, sed ideo tantum sit immortalis, quoniam ab alia creatura nequit destrui, dici nequit simpliciter incorruptibilis, uti dicitur a *PP.*, quemadmodum non dicitur improducibilis, quod solus Deus possit illum producere.

73 Est 3.° ens spiritale proprium, cui quidem tanquam proprietates essentiales adscribuntur indivisibilitas, penetrabilitas, independentia a materia, tanquam ex subjecto praejacenti. Heinc ex *Ps.* 103. 4. *qui facit Angelos suos spiritus*, & ex *Hebr.* 1. 14. *omnes sunt administratorii spiritus*. Est 4.° substantia completa, quatenus ad componendum totum aliquod naturale minime ordinatur, uti anima rationalis, quae dicitur incompleta, quatenus non nisi in corpore per eam informando producitur (*i*).

OBJECTIONES.

74 Obj. *primo* contra 1. Ads. Angelus non est omnino incorporeus. Nam 1.° est capax generationis, nam ex Gen. 6. *videntes filii Dei* (idest Angeli, uti reddit editio LXX. Interpretum) *filias hominum, quod essent pulcrae, adceperunt sibi uxores ex omnibus, quas elegerant* &c. 2.° saepe adparuit Angelus in figura humana, & Raphael ambulavit, comedit, bibit. 3.° C. Nicaen. II. (*k*) adprobare videtur sententiam Joan. Episc. Thessalon. adserentis, Angelos ideo posse depingi, quia sunt corporei. 4.° res corporeae agunt in Angelos malos; nam eos cruciat ignis inferni, & offendit fumus, ex Tob. 6.

75 ℟. *N. Ads.* Ad 1. prob. *N. A.* LXX. Interpretes per τὸ *Angeli* intelligunt filios Seth, qui erant justi, & vitam angelicam ducebant: qua itidem ratione Christus D. Praecursorem Baptistam vocavit *Angelum meum*. Ad 2. adparuit in corpore adsumpto. Et Raphael vere ambulavit in adsumpto corpore, non comedit & bibit; primum quippe non requirit motum ab intrinseco, uti secundum. Ad 3. Conc. solum adprobat, Angelos posse depingi, non vero illam rationem; quum ipsum *Conc.* (*l*) ad mentem Athanasii, Angelos incorporeos profiteatur. Ad 4. *N. A.* nam etiam anima separata igne inferni torquetur. Illa insuper fumigatio daemonem moraliter fugavit, precibus Tobiae adjuncta (*m*).

76 Obj. *secundo*. Aliqua saltem compositio ex materia spiritali Angelo concedenda est. Nam 1.° omnimoda simplicitas est adtributum so-

(*h*) Nobiscum sunt *D. Th.* cit. a. 5. *Suar.* c. 9. & 10. *Bec.* heic c. 1. q. 2. n. 6. contra Vaz. Les. Alarc.

(*i*) De adtributis substantiae, seu Intelligentiae spiritalis creatae pluribus disserunt juniores Philosophi post *Suar.* in Metaphys. disputatione 35.

(*k*) Act. 5. col. 5.

(*l*) Act. 4.

(*m*) Vid. *Martin.* cit. s. 2. *Rhod.* cit. s. 2. §. 1. *Suar.* heic l. 1. c. 6. *Gotti* de Angel. q. 2. dub. 1. §. 4.

ſolius Dei. 2.° ex Aug. (n) Deus initio mundi fecit informem materiam omnis creaturae ſpiritalis, & corporalis: ergo quum materia creaturae pure ſpiritalis nequeat eſse corporea, eſt ſpiritalis. ℟. N. *Adſ.* quia ex *Dion.* (o) *Angeli ſunt immateriales, ab omni materia ſoluti*, & ex *Nazian.* (p) *Angelis ſimplex natura data eſt*. Et conſonant frequenter PP. & TT. (q). Ad 1. prob. *N. A.* de ſimplicitate finita & dependente, quae Angelo competit ex *Patribus*. Ad 2. Aug. loquitur de informitate, ut ita dicam, ſeu potentialitate quadam logica, quae creaturae ſpiritali, & corporeae communis effingi poteſt.

77 Obj. *tertio* contra II. Adſ. Non eſt Angelus ſuapte natura immortalis. Nam 1.° ex 1. Timoth. 6. *ſolus Deus habet immortalitatem*. 2.° VI. Synodus gener. (r) ait, Angelos per gratiam, non per naturam eſse immutabiles. Et conſonant Cyril. Damaſc. aliique PP. 3°. ſolus Deus eſt ens neceſsarium, non Angelus; quod autem non eſt neceſsarium, eſt naturaliter defectibile. 4.° quidquid ex natura ſua eſt ex nihilo, uti eſt Angelus, ex natura ſua eſt vertibile in nihilum, etiam reſpectu divinae Potentiae.

78 ℟. *N. Adſ.* Ad 1. prob. *D. A.* independentem, abſolute neceſſariam, ſeu penitus indefectibilem, *C.*: dependentem, & defectibilem per abſolutam Dei potentiam, qua gaudent Angelus, & anima rationalis, ex mente *C. Lateran.* (s), *N.* Ad 2. Synodus, & PP. loquuntur de gratia latius ſumta pro beneficio conſervationis, ſine quo non habet Angelus vi ſolius naturae, ut aeternum perennet. Ad 3. ſolus Deus eſt ens ſimpliciter neceſsarium, quatenus eſt a ſe, quin poſſit non eſse: Angelus vero, a Deo productus, ſolum eſt phyſice, & naturaliter neceſsarius, quatenus habet cauſsam intrinſecam, exigentem non deſtrui per extrinſecam: quare eſt phyſice, & naturaliter indefectibilis, ad eum modum quo ignis dicitur vulgo combuſtivus. Ad 4. *D. A.* etiam reſpectu divinae Potentiae, operantis abſolute, *C.*; naturae enim Deo omnino ſubduntur: operantis ſecundum nativas rerum exigentias, *N.* (t)

§. II.

De Intellectu Angelico.

79 QUAESTIO I. Num, & quo pacto intelligat Angelus objecta? ADSERO I. Spiritalis quum ſit, & Intelligentia dicatur apud Scripturas, & PP., Deum videns & laudans, habet vim intellectricem, ſibi identicam, uti anima rationalis, meriti capax atque demeriti. Heinc *Damaſc.* (u) Angelum definiit *intellectilem ſubſtantiam, ac ſui juris & libe-*

(n) XII. Confeſ. c. 20.
(o) De div. nom. c. 4. & 7.
(p) Ap. theſau. cathol. l. 4. art. 1.
(q) Ap. & cum *Gran.* heic contr. 7. tr. 1. d. 2. n. 7.
(r) Act. 13.
(s) Sub Leone X. ſeſ. 8.
(t) Conf. *Suar.* heic l. 1. c. 9. 10. *Martin.* d. 36. ſ. 5. *Arri.* heic d. 2. ſ. 6. *Rhod.* heic d. 1. q. 1. ſ. 2. §. 4. *Gotti* proxime cit. q. 2. dub. 3. §. 2. & 3.
(u) De fid. l. 2. c. 3.

liberam. II. Cognoſcit per actus re diſtinctos a ſubſtantia angelica. Eſt quippe ſolius Dei cognoſcere, uti & amare cognitione, & amore ſubſtantialibus (*x*).

80 III. Angelus ſemper actu cogitat, & quidem neceſſario (*y*). Quia potentia intellectrix eſt potentia neceſſaria intellectionum, quoties expedita ſit, & omni libera impedimento; ac ita quidem ſe habet Angelus. Nec enim hic habet alia naturalia impedimenta, quae adtentionem interrumpere poſſint, qualia in nobis reperimus. IV. Angelus non diſcurrit in iis, quae cognoſcit evidenter; tunc enim unico actu penetrat, quae cognoſcit, neque a noto ad ignotum progreditur; diſcurrit vero in iis, quae inevidenter cognoſcit ob contrariam rationem. V. Multa eſt angelicae cognitionis perfectio tum intenſiva, tum extenſiva; ſcilicet ſui ipſius, Dei, & pene omnium creaturarum naturalium; adeo ut *Maximus* adſerere non dubitaverit (*z*) *Angelorum proprium eſſe, nihil ignorare particularium rerum* (*a*).

81 QUAESTIO II. Num Angeli cognoſcant futura contingentia id eſt quae dependent a cauſſa libera; tum ſecreta cordium, id eſt actus alienos, cum intellectus, tum voluntatis? NEGO cum fere omnibus (*b*). Ratio primae partis; quia naturalis ejuſcemodi futurorum praenotio eſt certa Deitatis nota ex *Iſai*. 41. 23. *Hier*. 17. 9. & 3. *Reg*. 8. 39. *Hebr*. 4. 12. Et conſonant *PP.* cum *Chryſoſt.* (*c*) *Cyr. Alex.* (*d*) *Ambr.* (*e*) *Aug.* (*f*) *Fulgent.* (*g*) *Hieron.* (*h*) Ratio ſecundae; quia ex natura rei congruum, immo & neceſſarium eſt ad confuſionem vitandam, ut in ſocietate invicem ſubordinata, ad quam natura angelica ordinata eſt, poſſit quilibet ſuas intentiones, & conſilia pro arbitrio alterum quemcumque celare, vel ei palam facere (*i*). Adde, hanc itidem cordium cognitionem ex eiſdem fere Scripturis & Patribus pro parte prima adlegatis indubitatum eſſe ſupremae Deitatis caracterem. Id quod ulterius, clariuſque oſtendi poſſet ex 1. *Paral*. 28. 9. *Pſ*. 43. 22. *Eccli*. 42. 18. necnon ex *Clem. Al.* 5. ſtrom. *Orig*. hom. 7. in Geneſ. aliiſque plurimis, quos congeſſit *Petavius* (*k*).

OBJECTIONES.

82 Obj. *primo* contra primam partem Adſerti. Naturae angelicae competit connaturaliter notitia futurorum contingentium. Nam 1.° Angelus cognoſcit contingentia poſſibilia & praeterita: ergo & futura. 2.° cognoſcit objecta ratione ſpecierum infuſarum, a quibus determina-

(*x*) Conf. *Rhod.* ſ. 4. §. 1.

(*y*) *Suar.* l. 2. c. 35. n. 5.

(*z*) L. 9. de Caritate n. 34.

(*a*) De cognitionibus Angelorum plura qui velis, adeas *Dionyſ.* de div. nom. c. 7. *Auguſt.* de Gen. ad lit. l. 2. c. 8. & l. 4. c. 22. 24. 26. 32. *Suar.* de Ang. l. 2. per tot. *Bubal.* de Ang. ad q. 54. D. Th. a p. 673. *Petav.* de Ang. l. 1. c. 6. ſqq. *Berti* l. 10. c. 9.

(*b*) Cum *Suar.* c. 21. & 25. ceteriſque junioribus cum *Berti* l. 10. c. 10. & *Moſchein* de Angel. d. 2. q. 1. contra Hervaeum, Durand. Le Grand.

(*c*) Hom. 4. in Matt.

(*d*) L. 4. in Job.

(*e*) In c. 5. Luc.

(*f*) Serm. 234. de temp.

(*g*) L. 2. ad Traſim.

(*h*) In Matt. 9. 1.

(*i*) Vid. *Rhod.* ſ. 3. §. 1. & 2. *Paull. Carm.* heic d. 2. n. 107. & 111.

(*k*) Lib. 1. de Ang. c. 7.

natur; at non eſt potius, cur ei a Deo infundantur ſpecies de objectis exſiſtentibus, quam de futuris contingentibus. 3.° etiam futura neceſſaria ſunt contingentia quatenus dependent a ſolo Dei decreto; at illa cognoſcit Angelus: ergo & contingentia, quae pendent a ſolo libito creaturae. 4° daemones per ſe, vel per Magos, & energumenos praedicunt aliquando libera, quae eveniunt, ut tradunt Aug. aliique (*l*). 5.° futura libera non ſuperant vim cognitricem Angeli, immo nec hominis; nam ex Aug. (*m*) anima a ſenſilibus abſtracta poteſt praevidere futura; ac ita evenire ſolet in dormientibus, & phraeneticis. 6.° Aſtrologia divinatoria, & judiciaria adtingit futura libera, quae praedicit.

83 ℞. *N. Adſ.* quia ex *Iſai.* 41. *adnuntiate, quae ventura ſunt in futurum, & dicemus quia Dii eſtis vos*, & ſimilia alibi. Unde *Chryſoſt.* (*n*) *certa praedictio futurorum immortalis Dei duntaxat opus eſt*. Et quidem apud omnes, prophetia, ſeu praedictio futuri liberi donum ſupernum habetur; Deus enim pro morali univerſi ordine, quem conſtituunt actus morales a creata voluntate pendentes, talis naturae condidit, & voluit Angelos, & actus liberos, ut nec illi exigerent iſtos cognoſcere, nec iſti exigerent ab illis cognoſci.

84 Ad 1. prob. Angelus cognoſcit confuſe, & abſtracte poſſibilia per ſolam cauſſae ſpeciem concreatam, & ex vi cognitionis cauſſae pertinentis ad ordinem phyſicum univerſi; & hoc pacto cognoſcit etiam futura contingentia ut poſſibilia, non vero ut futura; nam qua talia ſpectant ad moralem ordinem univerſi. Deinde cognoſcit praeterita, quae praenovit exſiſtentia, quia eorum ſpeciem expeditam retinet, quam tamen in actu ſecundo impeditam ſervat erga futura.

85 Ad 2. *N. Mi.* quia externa objecta exſiſtentia exigunt cognoſci in ſe ipſis per ſpecies, vel a ſe, vel a Deo immiſſas; non item futura contingentia. Ad 3. *D. Mi.* illa cognoſcit ut abſolute, & infallibiliter futura, *N.* ut conditionate futura, nempe ſi Deus, qui raro impedit, non impediat cauſſas naturales, *C.* Ad 4. daemones futura libera praedicunt divinando, & conjecturando, ac ſaepe ex revelatione a bono Angelo adcepta, Deo permittente ad ſuos fines. Ad 5. *N. A.* nec ullatenus anima niſi conjecturaliter, poteſt futura libera praeſcire. Immo vero quia illa tentat praedicere, ſuperſtitioſa eſt & damnata a Sixto V. (*o*)

86 Obj. *ſecundo* contra ſecundam partem Adſ. Naturae angelicae competit connaturaliter notitia cogitationum cordis. Nam 1.° cogitationes, cunctique actus liberi continentur intra objectum proportionatum intellectus angelici, habentis ſpecies, quae illos repraeſentant; alioqui eſſent ſupernaturales: ergo quod non cognoſcantur, non provenit ex in.

(*l*) Ap. *Delr.* l. 4. diſq. c. 2. q. 2.
(*m*) L. 12. de Gen. ad l. c. 13.
(*n*) Hom. 18. in Joan.
(*o*) In Conſtit. *Coeli, & terrae Creator Deus*. Conf. *Suar.* cit. l. 2. c. 21. *Rhod.* q. 2. ſ. 3. §. 2. *Martin.* d. 39. a n. 23. ad 29. *Paull. a Concept.* heic d. 2. a n. 117. ad 121. *Grandin* t. 1. tr. de Ang. q. 57. art. 2. *Petav.* cit. c. 9. *Perrim.* diſſ. 142.

intrinseca Angeli impotentia, sed ex subtractione divini concursus. 2°. qui elicit actus liberos, potest illos cognoscere: ergo & Angelus, qui eos non elicit. 3.° substantia, & voluntas unius Angeli possunt naturaliter cognosci ab alio Angelo: ergo etiam actus liberi illius, tanquam effectus naturaliter contenti in illo principio. 4.° Angelus cognoscit alienos actus liberos externos, habitus, & species residentes in alieno intellectu creato; itemque passiones, & actus adpetitus sensitivi: ergo pariter actus liberos internos. 5.° si quis Deum comprehenderet, etiam nosceret ejus actus liberos; atqui Angelus superior comphehendit inferiorem: ergo. 6.° etsi actus liber dependeat a solo Cajo, e. g. cognoscitur a Deo, quin proinde ejus libertas, & moralis potestas dominatrix violetur: ergo & ab Angelo. 7.° Magi ope daemonis revelant aliquando secreta cordium: & daemones energumenis adsistentes noscunt imperia interna sibi imposita ab Exorcistis.

87 R. N. *Ads.* quia ex 2. *Reg.* 8. *tu solus* (Deus) *nosti corda filiorum hominum*. Et similia alibi. Unde vulgatus *Athan.*(p) *praescius rerum, & cordium solus est Deus, nec enim Angeli cordis abscondita, vel futura vident*. Id quod aliquibus est simpliciter fide sanctum (q). Et quidem ordo moralis universi postulat, ut voluntas sit plene moraliter libera, cum potestate dominatrice morali erga suos actus liberos, qua tamen non gauderet, illos actus omnino coacte, & meticulose eliciens, si nequiret aliis penitus abscondere: quare similes actus exigunt sciri naturaliter duntaxat ex directione, seu revelatione voluntatis, a qua eliciuntur.

88 Ad 1. prob. *D. A.* addito consensu elicientis actus liberos, tanquam conditione extrinseca, & necessaria, ut species actu repraesentent illos actus in Angelo, *C.* non addito consensu, *N. A.* & *Con.* Actus liberi, licet non sint supernaturales, adsurgunt tamen supra entia naturalia, quatenus prodeunt a caussa altioris ordinis, nempe libera. Ad 2. *N. Cons.* quia ex primo nihilo laeditur potestas moralis dominatrix elicientis actum liberum; immo potius ex secundo. Ad 3. *N. Con.* quia illa substantia, & voluntas prout est principium vage indifferens actus liberi celari nequeunt, quum sint de ordine physico universi; secus actus liberi, utpote de ordine morali.

89 Ad 4. *D. A.* cognoscit haec omnia materialiter sumta; *C.* prout sunt effectus intrinsecae libertatis, aut quoties ex illis deveniretur in certam notitiam actuum liberorum, *N.* Ad 5. *D. Mi.* comprehendit inferiorem quoad perfectiones necessarias, *C.* quoad liberas, si ei ab inferiore, seu Deo non revelentur, *N.* Ad 6. *N. Con.* quia aeque dependet ille actus a Deo concurrente, ac a Cajo operante: non item ab Angelo. Ad 7. daemon utpote acutissimus, revelat per Magos ex conjecturis, non ex certa scientia. Daemon item cognoscit imperium internum, quia ad ipsum dirigitur ab Exorcista (r).

(p) Q. 27. ad Antioch.

(q) Cum *Suar.* cit. & *Vaz* heic d. 209. c. 1. n. 2. contra Martin. d. 39. a n. 41. 2. 3. *Viv.* heic d. 4. q. 2. *Pau. a Conc.* cit. a n. 122. & 138. *Petav.* c. 7. *Perrim.* cit. *Berti* c. 10.

(r) Consule *Suar.* c. 24. 25. *Rhod.* cit. §.

§. III.

De Voluntate Angelica.

90 QUAESTIO I. Num, & qualis sit in Angelo Voluntas, in puro statu suae naturae spectata? ADSERO. Est quidem uti in anima rationali. Fide constat, & ratione; quia ubi est intellectus, ibi est voluntas. Porro in sacro Codice voluntaria opera Angelis tribuuntur; e. g. *Ps.* 102. 21. & 1. *Petr.* 1. 12. *Job* 4. 18. & 2. *Petr.* 4. *Apoc.* 7. 3. Est item ipsi adpetitus irascibilis, & concupiscibilis cum omnibus suis actibus e. g. amoris, odii, spei, audaciae &c., si nempe sumatur *adpetitus* prout abstrahit ab operandi modo materiali, & corporeo (s). Capax quoque habetur naturalium habituum, qui propriis actibus adquiruntur (t). Quia quum non sit summe perfecta, est indifferens circa varia objecta, ad quae per habitus potest reddi facilior ad actus exercendos. Angelis demum fortasse in prima creatione infusae sunt virtutes morales per se adquiribiles, omnino perfectae; quoniam in via, quam brevissime percurrerunt, minus apte illas propriis actibus naturalibus perfecissent.

91 QUAESTIO II. Quo pacto Voluntas angelica libera sit? ADSERO I. Est libera eisdem libertatis dotibus & proprietatibus, quibus instructa est voluntas humana. Sane *PP.* agminatim liberum arbitrium Angelis adserunt, cum *Leone* P. (u) *Basil.* (x) *Nyssen.* (y) *Aug.* (z) *Fulgent.* (a) *Gregor.* (b) *Prosp.* (c) *Rupert.* (d)

92 Et inde quidem colligitur ut fide sanctum, daemones non esse Angelos suapte natura pravos. Id quod expresse tradunt *CC. Bracharen.* I. (e) *Lateran.* II. (f) *Carthagin.* IV. (g) Tum *PP.* cum *Leon.* P. (h) *Dionys.* (i) *Nazianz.* (k) *Basil.* (l) *Epiph.* (m) *Aug.* (n) *Chrys.* (o) *Damasc.* (p) *Ansel.* (q) *Prosp.* (r)

93 II. Est libera quoad actus singulos distributive, non quoad omnes collective sumtos: unde non potest ab omni prorsus actu unquam cessare (s). Quia non habet puram omissionem; atqui aliunde non deest Angelo advertentia sufficiens, ut actum aliquem exerceat: ergo & ipsam aman-

(s) Lege *Suar.* l. 3. c. 1. *Rhod.* q. 3. sub init.
(t) Adserunt *Scotus*, *Major*, aliique ap. & cum *Suar.* l. 3. c. 12. n. 3.
(u) Epist. 93. ad Turib. c. 6.
(x) L. de Sp. S. c. 16.
(y) L. de Orat. Dom.
(z) XXII. Civ. c. 1. & alias.
(a) De fid. ad Petr. c. 3.
(b) Ho. 7. in Ezech. versus fin.
(c) L. 1. de vita contempl. c. 3.
(d) De oper. Sp. S. l. ult. c. 7.
(e) Can. 6.
(f) Ex cap. *Firmiter*.
(g) Can. 1.
(h) Epist. ad Turib 93. c. 6.
(i) De div. nom. c. 4.
(k) Orat. 3.
(l) Ho. quod Deus non sit Author peccati.
(m) Haer. 64. & 66.
(n) XIX. Civ. c. 13. & l. de nat. boni cont. Manich. c. 32. & alias.
(o) Ho. 3. de patient. Job.
(p) De fid. l. 2. c. 4.
(q) L. de casu diaboli.
(r) Ad object. Vincent. respons. 5.
(s) Ita cit. *Suar.* c. 3. & *Quir.* d. 66. s. 1. n. 1. contra Rhod.

amandi cessationem per actum positivum exercebit. Sicut autem intellectus Angeli semper, & necessario aliquid cogitat, ita & voluntas semper aliquid vult. Multa denique & in omni genere praeclarissima est voluntatis Angelicae perfectio (*t*).

94 QUAESTIO III. Num Angelus sit arbitrii inflexibilis in suis decretis, ita ut quod semel ex plena deliberatione decreverit, revocare nequeat? ADSERO I. Non est physice inflexibilis (*u*), sed duntaxat moraliter (*x*). Ratio primae partis; quia alias perseverantia boni Angeli in bono adcepto tribueretur naturae; itemque daemonum obstinatio in malo, contra PP. Nihil autem est, quod voluntatem post electionem cogat, quum una sit voluntas immutabilis, nempe divina, quippe quae cum suis decretis identificatur. Ratio secundae, quia si non adcedat varietas cognitionis circa decreti objectum, non nisi summe difficulter cessabit Angelus ab amore objecti, quod tanquam sibi melius, & gratius elegerat; ut patet etiam in nostra electione, quam imperfectiore cognitione fecimus. Consentit eximia Patrum cohors (*y*) e quibus unus audiatur *Damascenus*, ubi differens de libertate Angelorum (*z*) haec habet: *solum autem id, quod increatum est, mutari, convertique non potest. Porro rationale omne potestate liberum est... difficulter* (Angeli) *in malum mobiles, sed non immobiles: nunc vero & immobiles, non natura, sed gratia, & adhaesione ad id quod solum bonum est.* Ergo siquando audias aut ipsum Damascenum, aut alium ex recentioribus Patribus Angelos inflexibiles adserentem, facile putaveris, eum non nisi moralem immobilitatem in proposito intendisse. Plura dabunt laudati pro Adserto Theologi, quos consulas. Ex iis

95 II. Daemones fuerunt physice capaces poenitentiae: immo ex vero simili argumento ad eam a summo Creatore invitati sunt per supercoelestem gratiam sufficientem (*a*). Favent *Basil.* (*b*) *Cyril.* Hierosl. (*c*) *Nyssen.* (*d*) *Hieron.* (*e*) *Bernard.* (*f*) Hoc enim maxime commendatur & effertur summi Creatoris amor & misericordia erga illas nobilissimas & primas suarum manuum creaturas; quippe quas omnes voluerit, dum in via essent, salvas fieri, & ad poenitentiam exspectari, quemadmodum id ipsum voluit erga Judam ac Judaeos Deicidas, qui forte gravius in Deum deliquerant, quam plures ex Angelis apostatis. Plu-

N 2 ri-

(*t*) De quibus plura *AA.* proxime laudati cum *Suar.* l. 3 a c. 1. *Anic.* d. 17. per tot. & d. 8. s. 1.

(*u*) Ita *Greg. Arim.* in 2. sent q. 3. dist. 6. ar. 2. *Suar.* l. 3. c. 10. *Petav.* l. 1. c. 11. *Habert* de creat. c. 8 q. 4. *Bert* l. 10. c. 17. & pene quotquot Eclectici audiunt.

(*x*) Ita *Quir.* d 66. n. 10. *Comp.* d. 80. s. 2. n 5. *Viv.* cit. q. 3. n. 2. & 3.

(*y*) Eos recensuerunt *Suar.* & *Petav.* proxime laudati.

(*z*) L. 2. de fide orthod. cap. 3.

(*a*) Adserunt conceptis verbis *Salmeron* in 2. Petri 2. disp. 3. p. m. 125. sqq. *Grandin* de Angel. q. 64. art. 2. *Scotus*, aliique ap. & cum *Quiros* disp. 74. n. 10.

(*b*) In cap. 14. Isaiae.

(*c*) Catech. 2.

(*d*) L. 1. philos. c. 3.

(*e*) In c. 1. Ephes.

(*f*) Serm. 17. in Cant.

ribus, praeter alia, hoc argumentum egregie persequitur laudatus *Salmeronius* omnino consulendus.

OBJECTIONES.

96 Obj. contra II. Adf. Saltem pravi Angeli in via impotentes fuerunt ad poenitentiam salutarem, ex defectu auxilii. Nam 1.° ita censent PP. Damasc. Aug. Fulgen. Greg. Isidor. Prosp. Nyssen. (*g*) ipsique specialiter putant datum homini locum poenitentiae, ex 2. Petr. 2. *Angelis peccantibus non pepercit Deus*. 2.° vocatio ad poenitentiam venit a Christo ut Redemtore; qui tamen Angelos non redemit. 3.° si possent poenitere, cur e tot myriadibus, nec unum poenituit?

97 ℟. *N. Adf.* Quia non minus decuit Deum, *cui proprium est misereri semper & parcere*, Angelorum in via misereri, quam hominum: quocirca in illo praelio, *Apoc.* 12. boni suadebant malis, ut resipiscerent, quoniam posse noverant. Ad 1. prob. oppositum docet *Cyril. Hierosf.* (*h*) inquiens, *nescimus, quanta ille* (Deus) *& Angelis condonaverit: indulget enim & illis*: eique consonant *Basil. Nyssen. Hieron.* (*i*) Et textus adductus potius probat, quod Deus potuit parcere, & animum paratum habuerit parcendi illis, modo resipuissent.

98 Ad 2. habuerunt gratiam per Christum boni, ne caderent, & mali ut resurgerent: at non dicuntur redemti, quia redemtio absolute est de peccato. Una Beatissima Virgo dicitur redemta praeservative, quatenus inclusa non est in pacto Adae. Ad 3. ratio potissima haec est; quia praeterquam quod omnes per culpam nimium excaecati sunt, contra impotentiam moralem nemo operatur; quamobrem vulgo adserunt TT. nullum hominem cum communi gratia cuncta venialia vitare posse moraliter (*k*). Ex iis igitur apertissime liquet, cur ex tot Apostatis Angelis ne vel unus quidem sese ad Deum converterit, uti fert vulgatissima Theologorum sententia (*l*). Quia nempe quum sint omnes arbitrii moraliter inflexibilis, culpa sua universi caruerunt auxilio moraliter necessario ad eam pervicaciam physice infringendam.

99 QUAESTIO IV. Num ex Angelis alii creati sint suapte natura boni, seu impeccabiles, & alii contra pravi, seu determinati ad malum; aut saltem num ejusmodi creatio sit possibilis? Nego utriuslibet creationis possibilitatem; & quidem sive de Angelo sermo sit, sive de qualibet alia substantia (*m*). Nam ex saniore Philosophia, omnis creatura intelligens suapte natura libera est: ergo ferri potest ac debet libere vel in bonum, vel in malum; atque adeo nequit necessario & suapte natura esse perpetuo determinata vel ad bonum, vel ad malum, nec in ordine supernaturali, ut probabilius videtur, nec in naturali. Huc tandem recidunt cetera, quae pro Adserto excogitare possis argumenta (*n*).

OBJE-

(*g*) Ap. *Suar.* l. 8. c. 1. a n. 9.
(*h*) Catech 2. illuminatorum.
(*i*) Ubi nuper eos laudavimus.
(*k*) Conferendi *Salmeron*, *Suar. Quiros* proxime citati.
(*l*) Ap. & cum laud. *Suar.* l. 8. c. 1. n. 5.
(*m*) Nobiscum sunt *Suar.* l. 7. c. 3. *Quir.* d. 69. n. 7. *Rhod.* cit. q. 2. sect. 1. *Viva* d. 5. n. 2.
(*n*) Recole *D. Th.* heic q. 63. a. 4. ceterosque *AA.* proxime laudatos.

OBJECTIONES.

100 Obj. *primo*. Possibilis est Angelus, aut alia quaelibet substantia intelligens suapte natura bona, seu impeccabilis. Nam 1.° Angelus est suapte natura immortalis, uti & anima rationalis: possibilis est homo proxime impraedestinabilis per merita: Christi humanitas est libera, & tamen incapax inconsiderationis, peccati, & proprii praecepti, ex vi unionis hypostaticae; itemque beatus in caelo ex vi beatae visionis: ergo possibilis est Angelus, qui esset ejusmodi ex natura sua, sic Deo statuente. 2.° datur sensus limitatus ad aliquod sensibile, e. g. oculus ad coloratum, quin possit sonorum adtingere: & est possibilis intellectus limitatus ad judicia, impotens discursum elicere: ergo & voluntas libera limitata ad unum bonum, nempe honestum, quin possit turpe amare, limitatio enim creaturae consona est. Heinc 3.° potuit Deus producere adpetitum sensitivum, determinatum tantum ad bonum delectabile, naturae sensitivae consentaneum: ergo & adpetitum rationalem determinatum tantum ad bonum honestum, naturae rationali adprime consonum. 4.° non repugnat lapis impeccabilis ex eo, quod non subjiciatur Dei dominio in ordine ad libere peccandum: ergo nec Angelus, aut alia substantia intelligens.

101 ℞. *D. Adf.* possibilis est de potentia Dei absoluta, *C*; quia potest absolute Deus condere naturam sub diversa specie libertatis, potentiam scilicet, non ita universalem, sed determinatam duntaxat ad amandum bonum honestum: de potentia ordinaria adtemperata rerum exigentiis, prout eas naturae Author ordinavit, *N.* quia voluntas libera, prout eam de facto novimus, est potentia universalis, habens pro objecto omne bonum, uti intellectus habet omne verum. Idque ut summum voluisse intelligendi sunt Patres (*o*) ubi creaturis cunctis liberis naturalem peccabilitatem adscribunt. Heinc generatim probationes, etiam permissis, aut concessis in bono sensu antecedentibus, nihil conficiunt contra Angelum possibilem de potentia absoluta; secus contra possibilem de potentia ordinaria; hic enim, & non ille supponitur praeditus potentia universali ad omne bonum; adeoque exigens natura sua posse deficere a prima regula honestatis. Nec vero aliter eludi posse videtur vis paritatum.

102 Ad 1. prob. *N. Con.* sub sensu exposito. Nam Angelus exigit non destrui, & homo est physice potens dissentire omnibus auxiliis; at Angelus idem specie cum actualibus exigit libertatem illimitatam, & indifferentem ad omne bonum: item Christi humanitas, & Beatus illis gaudent privilegiis ob formas supernaturales; unde non est, cur illis gaudere exigat natura Angeli ratione sui, ne pariter exigere dicatur videre Deum intuitive. Ad 2. & 3. *N. Con.* sub eodem sensu. Ad 4. *N.* pariter *Con.* quia lapis, quum sit peccati incapax, perfecte Deo subjicitur, etsi nequeat ipsi peccatum permitti; non ita Angelus, quem Deus nequi-

(*o*) *Hieron. Ambr. Greg. Damasc. Fulgen. Anselm. ap. Amic.* disp. 20. n. 7.

quiret ſuo ſine privare per obdurationem (*p*).

103 Obj. *ſecundo*. Poſſibilis eſt Angelus ſuapte natura determinatus ad malum. Nam 1.° voluntas divina eſt perfecte libera, & habet objectum univerſaliſſimum, etſi determinata ſit ad nunquam operandum niſi bene; ergo voluntas creata poteſt eſſe libera, quamvis determinata ſit ad ſemper male operandum; poterit enim hoc, aut illud malum operari. 2.° daemon ob ſtatum damnationis determinatus eſt ad turpe, uti Angelus ob ſtatum beatitudinis ad honeſtum: ergo & determinari poteſt ad turpe ex natura ſua.

104 ℞. *D. Adſ.* ſimiliter: de potentia abſoluta Dei, *C.* de ordinaria, *N.* Conſtat a paritate impeccabilitatis. Neque vero ejuſmodi Angelus eſſet determinatus ad peccandum formaliter, nam ubi eſt nativa neceſſitas inevitabilis, deeſt formale peccatum; neque amaret turpe ut turpe, ſed ut adprehenſum ſub ratione boni delectabilis, uti evenit nunc daemoni. Heinc ad 1. prob. *N. Con.* de potentia ordinaria, ob diverſam indolem libertatis divinae, & creatae, ex iis, quas hucuſque novimus, ſcilicet, ad bonum, & malum indifferentes. Ad 2. *N. Con.* ſimiliter; nec enim eſt, cur poſſit ab intrinſeco, & natura rei provenire, quod tantum a cauſſa extrinſeca, operante Deo ut Authore ſuperno, ortum ducit.

C O R O L L A R I U M.

105 Ex iis radicitus plane ſubvertuntur commenta illa, quae olim nonnulli male feriati homines in hanc rem confinxerunt: e. c. *Porphyrius*, qui poſuit (*q*) daemones quoſdam ſuapte natura pravos & fallaces; alii, qui (*r*) aperte vulgarunt, diabolum non arbitrio, ſed natura ſua pravum eſſe; alii demum, qui adſeruiſſe videntur (*s*) daemones ab Angelis genitos ex feminis, fuiſſe omnes ex vi ſuae originis immundos ſpiritus. Has quidem angelicas naturas neutiquam exſtitiſſe alias probarunt Patres ubi de origine mali adverſus Manichaeos & Priſcillianiſtas; nos vero ulterius addimus, nec eas ſub hac rerum providentia exſiſtere potuiſſe (*t*).

§. I V.

De Numero, Ordine, Diſtinctione inter Angelos.

106 QUAESTIO I. Quantus ſit Angelorum Numerus? ADSERO. Superat omnem humanae mentis captum, & numerationem (*u*). Congruentiae plures adferuntur ab *AA.* At ratio primaria hujus numeri eſt omnipotens Dei Voluntas, de qua nobis conſtat per Scripturas, e. g. per *Dan.* 7. *Job.* 25. *Apoc.* 5. Fixus eorum numerus non niſi divinando ſta-

(*p*) Conf. *Suar.* lib.7.c.3. *Rhod.* cit.d.2. q.2. ſ.1. §.2. *Arria.* t. 1. diſp.5. a n. 20. *Amic.* d.20. ſ.1. *Quir.* d.69. *Viv.* d.4. q.2.

(*q*) ap. *Aug.* 10. civ. c. 11.

(*r*) Eodem teſte *Aug.* de Gen. ad lit. l.12. c. 20.

(*s*) Ap. *Lactant.* inſt. l. 2. c. 14.

(*t*) Lege cit. *Suar.* l. 7. c. 2.

(*u*) Ita vulgo PP. & TT. ap. *Suar.* c. 11. n. 3. ubi *Greg. Nyſſ.* ait, *eorum copias numero quodam eſſe infinitas*, idest quoad nos.

ſtatui poteſt. Unum mihi veroſimile, quod ſit major eorum numerus, quam omnium hominum futurorum, uti & quod ex Angelis numerus electorum ſit multo major, quam reproborum. Et primum quidem; quia cuilibet homini ſuus deputatus eſt Angelus cuſtos ex infima hierarchia: ſecundum vero, quia de dracone Lucifero dicitur *Apoc.* 12. 4. quod ſolum cauda trahebat tertiam partem ſtellarum, id eſt Angelorum reproborum. Totus hic numerus eodem uno momento creatus eſt, quemadmodum vulgo ſupponitur potius quam probetur (*x*).

107 QUAESTIO II. Qualis eſt tantae Spirituum Reipublicae Ordo? Adsero. Diſtribuitur in tres Hierarchias, id eſt ſacras claſſes, vel principatus, & novem choros, quorum ternos ſingulae Hierarchiae complectuntur. Ergo prima Hierarchia eſt contemplatrix, continens Seraphim, Cherubim, Thronos. Secunda eſt Gubernatrix, continens Dominationes, Virtutes, Poteſtates. Tertia eſt Exſequutrix ordinum Providentiae, continens Principatus, qui praeſident Regnis, Archangelos, qui Principibus, Angelos, qui privatis perſonis (*y*). Ratio hujus diſtributionis eſt, quia ubi pulcritudo, ibi & ordo; ubi autem ordo, ibi & ſubordinatio, aliique priores, & alii poſteriores.

108 Quod vero diſtributio haec non ſit arbitrarie conficta, ſed ſolido gaudeat fundamento, plane liquet. Primum enim in Scriptura habentur Angeli, Archangeli, Principatus, *Rom.* 8. Throni, Dominationes, Principatus, Poteſtates, *Coloſ.* 1. Virtutes, 1. *Cor.* 15. Cherubim, *Gen.* 3. *Hebr.* 9. Seraphim, *Iſai.* 6. Deinde in hanc diſtributionem conſpirant *PP.*, tum graeci, tum latini, cum *Dionyſ.* (*z*), & *Greg.* (*a*). Iidemque Hierarchiarum diſtinctionem, & ordinem ex variis Angelorum muneribus, ſuae naturae, ac gratiae reſpondentibus deſumunt. Unde idem eſt communis Eccleſiae ſenſus (*b*).

109 QUAESTIO III. Num Angeli vel omnes, vel aliqui invicem ſpecie aut ſolo numero differant? Adsero I. Plures Angeli differunt ſpecie infima, quatenus differunt in aliqua differentia ultima, e. g. taliter intelligentis, volentis &c. (*c*). Quia ex *PP.* (*d*) Angeli inaequalibus gratiae donis praediti ſunt a Deo pro inaequalitate naturae: unde arguunt, Luciferum praeſtantiſſimis donis ornatum fuiſſe: ergo. Ac inſuper ad Empyrei pulcritudinem ea videri poteſt valde conveniens, opportuna & neceſſaria ſpecierum diverſitas, a paritate inferioris univerſi.

110 II. Vel in omnibus, vel in pluribus Angelorum ſpeciebus atomis,

(*x*) Lege *Petav.* l. 1. c. 14. & 16. *Grandin* de Angel. q. 50. art. 5. *Perrimez.* diſſ. 136.

(*y*) Ex *Scripturis*, & *PP.* ut fuſe *Suar.* c. 13.

(*z*) L. de coeleſti hierar.

(*a*) Hom. 34. in Evang.

(*b*) Lege *Suar.* l. 1. c. 13. *Rhod.* d. 1. q. 1. ſ. 3. §. 3.

(*c*) *D. Th. Scot.* &c. ap. & cum *Suar.* c. 12. n. 5.

(*d*) Ap. *Viv.* q. 4. n. 3.

mis, plures ſolo numero differunt (*e*). Quia ad univerſi pulcritudinem ſpectat non ſolum ordo per ſe, ſed etiam ordo per adcidens. Et aliunde non repugnat multiplicitas numerica Angelorum, uti nec animorum rationalium; quum diſtinctio numerica non petatur a materia, ſed ab intrinſeca rei entitate, quae quidem a propria limitatione habet ſuum praedicatum individuale, ratione cujus non excurrit ad aliud. Immo creatura numerice immultiplicabilis univerſim repugnat; quia Omnipotentiam coarctat; illa enim poſita, non poteſt Deus a creatura conſimili participari.

OBJECTIONES.

111 Obj. *primo* contra I. Adſ. PP. aliqui docent, Angelos omnes eſſe unius ſpeciei. Nam Baſil. (*f*) comparat illam unitatem cum unitate divinarum Perſonarum; Nyſſen. eandem comparat cum unitate animorum: vulgatus Athan. (*g*) fert, daemonem differre ab Angelo non eſſentia, ſed voluntate: Anſel. (*h*) habet, omnes Angelos eſſe ejuſdem naturae. ℞. PP. loquuntur de unitate generica ſub conceptu *Angelus*, aut *Spiritus*, non de ſpecifica ſub aliis conceptibus.

112 Obj. *ſecundo* contra II. Adſ. Repugnat duos Angelos ſolo numero differre intra eandem ſpeciem atomam. Nam 1.° ita adſerit D. Th. (*i*). 2.° ideo tres Perſonae divinae non differunt ſolo numero, quia nullum dicunt ordinem ad materiam, quae eſt radix unica individualitatis; ſed nec Angeli illum dicunt ordinem ad materiam: ergo. 3.° Deus ob ſuam perfectiſſimam actualitatem non eſt multiplicabilis numero: ergo nec Angelus, qui ad eam maxime adcedit.

113 ℞. *N. Adſ.* Ad 1. prob. oppoſitum ſtatuunt *Scot. Bonav. Dur. Alen. Gabr. Capreol. Ferrar.* alii (*k*). Ad 2. *N. Ma.* ſed quia unaquaeque Perſona gaudet praedicato eſſentiali notabiliter diverſo ab alia. Ad 3. *N. Con.* quae ſi legitime fluat, nec ſpecie multiplicari poſſent Angeli, quemadmodum nec Deus.

§. V.

De loco Angelico.

114 QUAESTIO I. Quid ſit Praeſentia Angeli in loco? ADSERO. Eſt Angeli ad locum correſpondentia definitiva, non circunſcriptiva. Quia Angelus correſpondet indiviſibiliter ſpatio reali, eſtque totus in toto, & totus in quavis ſpatii parte. Nam hoc ipſo eſt, ac concipitur Angelus a tali loco indiſtans poſitive: ergo & illi praeſens. Eodem modo

(*e*) *Scot. Albert. Suar.* c. 15. n. 15. *Petav.* l. 1. c. 14. *Perrim.* diſſ. 136. *Grandin* q. 50. art. 6. contra Thomiſticam Scholam, cui favet Granadus noſter.

(*f*) L. 3. contra Eunom.

(*g*) In quaeſt. contra Antiochum q. 3.

(*h*) L. 2. *cur Deus homo.* c. 21.

(*i*) Heic q. 50. a. 4. & alibi.

(*k*) Ap. & cum *Suar.* cit. c. 15. a n. 3. *Mol.* heic q. 50. a. 4. nec non alii ex junioribus mox indicati.

modo in nostra sententia explicatur praesentia, vel (ut ajunt) ubicatio definitiva animae rationalis separatae.

OBJECTIONES.

115 Obj. Angelus non est in loco univoce cum corporibus, sed tantum aequivoce, & abusive: adeoque non est proprie loco praesens. Nam 1.° ex D. Th. (*l*) *esse in loco aequivoce dicitur de corpore, & Angelo*: & consentiunt D. Aug. Boët. Nazian. (*m*). 2.° esse absolute, & simpliciter in loco, importat esse in illo tanquam mensuratum, contentum, & circunscriptum ab illo: idque Angelo nequit proprie convenire. 3.° res eo modo est in loco, quo modo illum contingit; atqui Angelus solum potest habere contactum metaphoricum erga locum corporeum.

116 ℟. *N. Ads.* Nam absolute dicunt Scripturae & PP. Angelos esse in coelo, daemones ejectos e corporibus obsessorum &c. Ad 1. prob. etiam ex *D. Th.* (*n*) *esse enim in aliquo definitive, vel circunscriptive, est pars ejus, quia est esse in loco*: at plane non esset pars, nisi esset proprie in loco. Reliqui PP. cum Damasc. (*o*) non denegant proprium locum intelligentiis, sed locum duntaxat ipsas circunscribentem. Ad 2. *N. A.* sed solum importat esse aliquem loco intime praesentem, ac indistantem; quod univoce convenit Spiritui, ac corpori, uti ratio substantiae: unde ex *D. Th.* (*p*) *propriissime Deo in loco esse convenit, & ubique*. Ad 3. *D. Ma*: res corporalis, *C.* spiritalis, *N.* Nisi velis, intimam rei spiritalis praesentiam, & indistantiam a loco, esse spiritalem, seu virtualem contactum, idest aequivalentem contactui corporali. Ratio ergo praesentiae in loco aeque proprie convenit definitivae, ac circunscriptivae (*q*).

117 Reliquae de loco angelico Quaestiones, quas hic Scholastici ventilare consueverunt, potius mea opinione curiosae sunt ac metaphysicae, quam theologicae; nec ipsae quidem, quod videam, uti pleraeque aliae, concernentes alia capita, ad rem Theologicam quidquam conferunt: quocirca ipsas, uti & alias adsimiles, haud inviti praetermittimus.

§. VI.

De motu Angelico.

118 QUAESTIO I. Num Angelus motu proprio ab uno in alium locum gaudeat? ADFIRMO. Quia in Angelo est intrinseca potentia motrix, per quam saepe movetur. Constat ex Scripturis, ubi saepe dicuntur Angeli a loco ad locum transire; & ex ipsa ratione vitae manife-

Tom. III. O

(*l*) Heic q. 52. a. 1. & alibi.
(*m*) Ap. Pau. a Conc. heic tr. 7. d. 1. n. 77.
(*n*) P. 3. q. 76. a. 5. sub init.
(*o*) Ap. *Mol.* in 1. p. q. 52. a. 1. mem. 2.
(*p*) In 1. dist. 37. q. 2. a. 1.
(*q*) Conf. *Mol.* cit. *Suar.* heic l. 4. c. 1. a num. 2. *Bannez* in 1. p. q. 52. a. 1. dub. 2. concl. 3.

nifestum est. Ac consonant *PP.* cum *Tertul.* (r) *Justi.* (s) *Orig.* (t) *Cassian.* (u) *Aug.* (x) *Hier.* (y).

119 QUAESTIO II. Num, & quo pacto alia a se distincta movere possit? ADSERO I. Potest movere corpora naturalia, & alium Spiritum, qui sibi non resistat, per eandem potentiam, qua ille se ipsum movet (z). Quoad corpora constat ex multis Scripturae locis. Quoad alium Spiritum patet ex eo, quod quid magis proportionatum videatur unus Spiritus respectu alterius, quam corpus respectu Angeli. Nec enim est, cur virtus ad efficiendum hunc motum excedat virtutem activam Angeli (a).

120 II. Movet illa Angelus (b), producendo in eis impetum, vel motum, qualem nos projectis imprimimus: motum scilicet illi, cui manet immediatus; ac impetum illi, cui non manet proximus (c). At mea tamen opinione, quae impetum abnuit (d) illa movet vi quadam loco motiva, sibi a Deo concessa, non obstante penetrabilitate propria; etenim juxta plures (e) potest Angelus virtute naturali reddi actu impenetrabilis.

OBJECTIONES.

121 Obj. *primo*. Ex Concilio Ancyr. (f) quod Sagae, & Magi equitent in aëre, ut vulgo dicitur, daemone illos vehente, fit duntaxat in eorum imaginatione: ergo idem dicendum de ceteris Angelorum motibus erga corpora. *Secundo*. Nequit Angelus immutare corpora motu alterationis, producendo in eis materiales qualitates aut modificationes: ergo neque motu locali; qui est aliqua alteratio. *Tertio*. Heinc Angeli possent ad nutum suae voluntatis universum subvertere, homines occidere &c. quod videtur absurdum.

122 ℞. Ad *primum*. Concilium solum adserit tanquam fide certum, falli sagas saepissime, quum solum imaginarie vehantur a daemone saepissime: semper vero, quatenus delusae crederent, quum equitarent in aëre, comitem habuisse Dianam, quam ut Deam colebant. At ex Scriptura constat, Angelum traduxisse Philippum Diaconum in Azotum, & animam Lazari in sinum Abrahae, religasse quoque daemonem in eremo superioris Aegypti &c. Ad *secundum*. *C. A.* quia non est ratio evincens, Angelum posse illas qualitates educere ex aliquo subjecto praejacenti, uti nec formas, quas vocant substantiales, ad quas illae disponunt: adeoque posset efficere in materia totam dispositionem, requisitam ad animae intro-

(r) L. 5. contra Marcion. & l. de patient.
(s) Apol. 2.
(t) L. 5. contra Celsum.
(u) Collat. 7.
(x) Lib. 3. de Trin. c. 9.
(y) In c. 2. Habac.
(z) Lege *Suar.* cit. c. 27. & 23.
(a) Quidquid contra sentiat Vaz. ap. *Suarezium* citat.
(b) In communi Sententia.
(c) *Rhod.* proxime cit. s. 2.
(d) In dissertationibus physicis ubi olim egimus de motu locali.
(e) Ap. & cum *Vincent. Tosca* in cursu philos. ubi de Angelis.
(f) Relato in cap. *Episcopi*. 26. q. 5.

troductionem, ac reunionem cum corpore, quod nemo dixerit. Et *N. Con.* quia motus localis eſt minima alteratio, remque ſolum mutat valde ab extrinſeco: unde par eſt ut concedatur Angelo quod homini datum eſt. Ad *tertium.D.A.*ad nutum ſuae voluntatis abſolutae,C.ſubordinatae Deo,qui Angelos operari vult, aut permittit, aut imperio coërcente prohibet, *N.*

§. VII.

De Virtute Angelica ad alias operationes externas.

123 QUAESTIO I. Num, & quo pacto Angeli adſumant corpora? ADSERO I. Angeli tum boni, tum mali adſumunt certe corpora, in quibus vere adparent, ac ſeſe repraeſentant. Ita omnes Doctores catholici. Ex Scriptura convincitur, ubi in utroque Teſtamento frequentiſſimae Angelorum in aſſumtis corporibus adparitiones referuntur (*g*). Haec autem adſumtio definitur, *intima Angeli praeſentia ad aliquod corpus in ſui repraeſentationem*, id eſt in ordine ad ſeſe manifeſtandum, vel repraeſentandum in eo corpore, ob finem aliquem a Deo intentum, vel permiſſum. Porro ſimilem id genus adſumtionem in Anima Chriſti Domini relate ad Cor, & Animam eximie Sanctiſſimam Euchariſtiam communicantis, admittimus conſtanter, cum Eminentiſſimo *Cienfuegos* (*h*) ac pro dignitate propugnabimus inferius (*i*).

124 II. Corpora, quae adſumunt Angeli, ſaepe ſunt elementaria: cum eis ipſi non uniuntur ſubſtantialiter: nec ea informant, ſed eis pure adſiſtunt (*k*). Ratio primae partis, quia non ſunt vera corpora organizata, ſed iis ſimilia; deeſt enim Angelo virtus ad illa fabricanda. Ratio ſecundae & tertiae: quia alioqui poſſet Angelus exercere operationes vitales in corpore adſumto, quod falſum eſt ex prima ratione; etenim operatio vitalis eſſentia ſua oritur a principio intrinſeco, vel a potentia ſentiente, quae plane deeſt in corpore non organizato (*l*).

OBJECTIONES.

125 Obj. Expoſita de angelica ejuſmodi adſumtione doctrina in pluribus deficit. Nam 1.° Angelus ſic adſumens, ſeu ad ſeſe ſumens corpus, uniretur cum illo tanquam motor cum mobili; at haec unio non ſufficit: alioqui diceretur adſumere coelos, & cetera corpora, quae movet. 2.° In lege veteri Deus adparebat hominibus in corporibus adſumtis, non per ſe immediate, ſed per Angelos Perſonam Dei ſubſtinentes; tunc vero adſumta corpora non repraeſentabant Angelos adſumentes. 3.° Ex Damaſc. (*m*) mali Angeli *transformantur in quam volunt figuram, ſecundum imaginationem, ſeu ſecundum phantaſiam*; adeoque

 ſub

(*g*) De hoc argumento *S.Th.* p. 1. q. 51. ar. 2. ibique Interpretes, ac prae ceteris fuſiſſime *Bubalus* a p. 342. quibus adde *Suar.* cit. c. 33. *Delr.* diſq. mag. l. 2. q. 35. ſ. 2. *Thyrae.* alioſque.

(*h*) In vita abſcondita diſput. 2.

(*i*) In Par. IV. ubi de auguſtiſſimo Euchariſtiae Myſterio.

(*k*) Legito *Rhod.* heic q. 4. ſ.3.

(*l*) Conſule *Suar.* cit. c. 38. *Pau. Carm.* tr. 7. d. 1. a n. 24. *Bubal.* heic in 1. p. q. 51. art. 2. 3.

(*m*) L. 2. de fide c. 4. ſecundum quandam verſionem.

ſub corporibus phantaſticis: ergo pariter Angeli boni. 4.° Chriſtus ex Luc. 24. per *τὸ palpate, & videte, quia ſpiritus carnem, & oſſa non habet, ut me videtis habere*, probavit evidenter, ſuum corpus eſſe vere ac vitaliter organizatum; ſed corpus ab Angelis adſumtum, utpote carne, & oſſibus conſtans, palpabile eſt: ergo & organicum. 5.° Saepe corpus adſumtum non habet proportionem ad repraeſentandum Angelum, e. c. ſerpens adſumtus a daemone, columba Jordanis, ab Spiritu probo &c.: ergo fallit adſumtio.

126 ℞. *N. Adſ.* Ad 1. prob. *D. Ma.* tanquam motor utcumque cum mobili, *N.* tanquam motor repraeſentatus a mobili, quod unice adſumitur, ut per ſigna viſibilia cognoſcat homo ſenſibilis inviſibilem Spiritum, *C.* At unice movere corpus, non includit rationem hujus repraeſentationis. Ad 2. *D. Ma.* ſaepe, *C.* ſemper *N.* nam ſaepe Deus adſumſit immediate corpora, Angelorum miniſterio confecta, in quibus adparuit, ut notum eſt ex multis textibus. Ac id ipſum nonnulli exſiſtimant etiam de columba Jordanis. Dum vero Angeli Dei nomine, & perſona adparebant, ſeſe ut ita adparentes repraeſentabant. Ad 3. adparitiones internae, ac imaginariae, quae ſaepe fiunt ab Angelo cum probo, tum improbo, ſolo corpore imaginario indigent, non ita externae, ac reales, quas ſaepe fieri patet ex Scriptura, & hiſtoriis fide dignis (*n*).

127 Ad 4. *D. Ma.* quatenus Apoſtoli diligenter advertebant, ſe vere palpare, *C.* ſecus, *N.* Et *D. Mi.* eſt adparenter palpabile, *C.*, quia eſt adparenter caro, ex aëre ſpiſſo, aut alia materia artificioſe confecta: vere, *N.* quia non eſt caro ſolida, & vera: id autem poſset quis medio tactu per ratiocinium diſcernere, ſi diligenter adverteret. Neque tamen vera palpatio corpus organicum probat, ſi alia ſigna non adcedant, ut patet in defuncto corpore, quod Angelus adſumeret.

128 Ad 5. *N. A.* nam ſerpens repraeſentabat diaboli aſtutiam, columba Spiritùs ſancti amorem, & manſuetudinem. Nec fallit adſumtio, etſi importet quandam unionem ſimilitudinariam corporis cum anima, verique corporis imaginem, adeo ut Angelus in corpore adſumto ita alicujus formae operationes exerceat, ut videatur eſse unum ſuppoſitum operans; placuit enim Deo, ut per haec ſigna ſenſibilia nobis ſpiritus innoteſcant (*o*).

129 QUAESTIO II. Quid aliud poſſit, vel non poſſit Angelus efficere? ADSERO I. Praeter motum, aut impetum nihil omnino extra ſe immediate poteſt operari, vel ſubſtantiale, vel adcidentale (*p*). Quia nec ratio, nec authoritas, nec experientia ullam aliam in Angelis cogit admittere operationem, quae non ſit a potentia motrice, adplican-

(*n*) Ap. *Delr.* & *Thyraeum*.

(*o*) Cetera de hoc argumento quaerenti dabunt *D. Th.* heic q. 51. a. 2. 3. *Suar.* heic l. 4. a c. 33. ad 36. *Bubal.* in D. Th. cit. *Arriaga* d. 19. a ſ. 3. ad. 6. *Rhod.* cit. q. 4. ſ. 3.

(*p*) Vulgatiſſima haec eſt Theologorum opinio ap. *Rhod.* cit. ſect. 4.

cante (ut ajunt) activa passivis, vel quae nequeat ad eam commode referri. Nec enim ordo Universi aliam postulat in Spiritibus operationem, quam locomotricem; hac enim sat cuncta Angelica ministeria explicantur, quae Universo necessaria, vel utilia sunt. Heinc

130 II. Mediante motu, aut impetu multa possunt supra humanam potentiam, & cogitationem admiranda, ubicumque nihil sit, quod nequeat fieri per motum. Quia mirabilis omnino est eorum ars, & industria supra hominum conditionem. Possunt etenim producere pluvias, terraemotus &c., longam inediam reddere innoxiam, immo insensibilem; sensibus tum internis, tum externis multifariam illudere; opera vitae vegetantis imitari (*q*).

131 III. Nequeunt virtute propria vera miracula perpetrare (*r*). Nam miraculum, ut heic supponimus, est, quod fit praeter aut supra naturam, & virtutem propriam caussarum omnium naturalium; vel quod fit alio modo, quam res ex natura sua natae sunt fieri; at hujusmodi caussa propria est solus Deus. Insuper nihil possunt immediate agere in animam rationalem, quum motus, & impetus nihil possint spiritale efficere (*s*). Tandem nequit malus Angelus corpus humanum in belluinum transformare, quum nequeat anima rationalis naturaliter informare corpus, humana carens organizatione: quare chimaericas dixeris sagarum transmutationes, ac non nisi in earum, vel aliorum decepta phantasia consistentes (*t*).

CAPUT SECUNDUM.

De Angelo quoad ordinem Gratiae.

132 Comprehendit titulus totam Viam Angelorum, quae in tri intervalla, seu momenta theologica dividi consuevit a Theologis. *Primum* est momentum Gratiae, qua creati sunt omnes Angeli, ex mox supponendis: en primum & unicum momentum creationis angelicae. *Secundum* est momentum perseverantiae bonorum, pravorumque peccati: en vel unicum, vel forte multa momenta physica, aut multos dies. *Tertium* est momentum Beatitudinis pro bonis in praemium, & poenae pro malis in supplicium: en primum momentum, quo bonis data est Beatitudo, & malis poena; ac insuper alia momenta, vel tempora, quibus tum bonis, tum malis sua ministeria demandata sunt. Ergo primum momentum fuit Viae initium, secundum progressus, tertium terminus: en tibi tres status diversi qui Viam angelicam complectuntur.

§. I.

(*q*) De iis fuse *Bubalus* de Angel. *Suar.* l. 2. de Superst. c. 16. *Thyraeus* de locis infest. *Delr.* cit.

(*r*) Ita fert communissima Scholasticorum ap. & cum *Suar.* omnino consulendo in l. 4. de Ang. c. 39. ac *Berti* l. 10. c. 20.

(*s*) Nobiscum est *Rhod.* cit.

(*t*) Lege, si vacat, *August.* l. 83. qq. quaest. 79. & l. 3. de Trin. c. 7. & 18. civ. c. 17. 18. tum *Isidor.* de origin. l. 8. c. 9. & *Raban. Maurum* l. de praestig. magor.

§. I.

De momento primo theologico.

133 QUAESTIO I. Posito, quod omnes Angeli creati sint gratia sanctificante insigniti, ut tenent vulgo *PP.* ex *Ezech.* 28. 10. cum *Chrys.* (*u*) *Aug.* (*x*) *Ambr. Greg. Bern.* (*y*) aliis (*z*) num, inquam, hoc posito, ad eam praecesserint in Angelis pro priori naturae merita congrua, sicut in homine adulto? ADFIRMO (*a*). Quia Gratia, quum sit aliunde indebita naturae rationali, nunquam dari solet a Deo plane gratis, si possit per meritum obtineri; at Angeli in primo momento potuerunt illam ex meritis obtinere. Et quidem valde honorificentius est, & perfectius esse caussam gratiae, eamque adsequi ut praemium operum, quam omnino gratis eam adcipere.

134 Dixi *merita congrua*; quia non potuerunt esse condigna; haec enim praesupponere debent gratiam in persona, quae operatur; at primus actus, quo Angelus meruit gratiam, non potuit praesupponere gratiam, cujus est caussa; alioqui principium, vel radix meriti posset cadere sub meritum remunerandum, quod ferme apud plerosque omnes paradoxum absurdum est (*b*). At minime dubitaveris, gratiam auxiliantem praecessisse natura, & necessario ipsa merita congrua, uti praecedit in homine, ex *Aug.* (*c*), favetque *C. Araus.* II. (*d*) (*e*).

OBJECTIONES.

135 Obj. *primo*. Angeli non sunt creati in gratia. Nam 1.° Angeli mali non sunt creati cum caritate infusa, ex Joanne P. quemadmodum fertur (*f*) & Greg. (*g*), adeoque nec in gratia: ergo nec Angeli sancti. 2.° magis congruum videtur, quod fuerint prius in pura natura creati, deinde gratiam tanquam gloriam obtinuerint; alioqui videretur gratia esse connaturalis, ac naturae debita.

136 ℟. *N. Ads.* Ita enim divinum Conditorem decuit agere erga primum, & nobilius opus ad extra. Unde Aug. (*h*) *simul in eis condens naturam, & largiens gratiam*: eique consonant *Greg. Isid. Prosp. Ans. Basil. Damasc.* (*i*). Ad 1. prob. Joan. intendit, daemones nequivisse moraliter habere caritatem post lapsum. Greg. ibi solum negat Lucifero aurum caritatis perseverantis. Ad 2. *N. A.*, nam multo melius est recipienti perpetua ordinari gratia. Quin & noverat quidem Angelus per fidem suae gratiae supernaturalitatem (*k*).

Obj.

(*u*) Hom. 53. in Joan.

(*x*) Lib. 12. civ. c. 9.

(*y*) In Isai. 14. 12.

(*z*) Conf. *Suar.* l. 5. c 3. & 4. *Mol.* ad q. 62. a. 3. *Berti* l. 10. c. 7. *Grandin* q. 62. ar. 2. *Perrim.* diss. 138. adserto 2.

(*a*) Cum *Suar.* c. 8. *Rhod.* d. 2. q. 1. s. 1. § 1. *Quir.* d. 72. n. 4. contra Sot. & Amic. R. &c.

(*b*) Lege *Suar.* c. 2. & *Rhod.* cit.

(*c*) L. de nat. & grat. c. 26. & l. de correp. & grat. c. 11.

(*d*) Can. 19.

(*e*) Vide sis *Suar.* c. 5. & *Rhod.* s. 2.

(*f*) In cap. *Visis.* 16. q. 2.

(*g*) L. 32. Moral. c. 18.

(*h*) L. 12. civ. c. 9.

(*i*) Ap. *Suar.* l. 5. c. 4. a n. 5.

(*k*) Consulantur *Suar.* cit. a n. 9. *Mol.* 1. p. q. 62. a 3. *Amic.* d. 18. a n. 52.

137 Obj. *secundo*. Angeli non habuerunt ex meritis gratiam. Nam 1.° perfectius, & connaturalius est operari supernaturaliter ex habitu, quam sine habitu: melius est rem esse in actu secundo, quam in solo primo: perfectior est operatio procedens ex gratia, quam caussans gratiam: ergo actus primi Angelorum non fuerunt dispositiones ad habitus infusos, sed fructus eorum. 2.° Deus hoc modo creavit res alias perfectas, & cum fructibus, quos sibi concreatos habere possunt: ergo etiam Angelos. 3.° gratia tum data est Angelis secundum mensuram naturalis uniuscujusque perfectionis: ergo non ex meritis.

138 ℟. *N. Ass.* Ad 1. prob. *D. A.* quoad tres partes: ceteris paribus, *C.* si cetera non sint paria, ut in casu, *N.*, quia simpliciter melius est cuique esse caussam suae gratiae, eamque per proprium consensum adsequi. Ad 2. *N. Con.* quia cetera nequeunt per proprias dispositiones morales ad altiorem perfectionem evehi. Ad 3. *C. A.*, quia ex *Damasc.* (*l*) Angeli *pro sua quisque dignitate, & classe, luminis, gratiaeque participes sunt*; eique consonant *Basil. Dionys. Mag. D. Th.* (*m*). Id enim videtur divinae consentaneum sapientiae, omnia in mensura, & pondere disponenti. Et *N. Con.* quia etiam Angelis natura perfectioribus robustiora praebuit auxilia Deus, quibus gratiam copiosiorem obtinerent (*n*).

139 QUAESTIO II. Per quos actus liberos Angeli gratiam meruerint? Supponitur, eos habuisse infusos habitus virtutum omnium theologicarum, quorum actus sunt ipsis possibiles. ADSERO. Per actus Spei, Caritatis, Religionis, & aliarum virtutum moralium, quarum erant capaces (*o*). Quia Angelis fuit impositum praeceptum pro primo momento operandi secundum totum conceptum naturae, praeventae auxilio proportionato, juxta mensuram talis naturae (*p*). Tum per actus fidei propriae de Deo, qua Author est gratiae & gloriae, Remunerator, Trinus, Homo (*q*). Patet ex generali regula de Justificatione, quam adsequi nullus viator adultus potest absque fide de iis Mysteriis.

OBJECTIONES.

140 Obj. Angeli per fidem illam non meruerunt gratiam. Nam 1.° Angelus incapax est fidei, seu cognitionis obscurae, & infallibilis; quia enim vel videt evidenter quis sibi loquatur, aut revelet, & non est cognitio obscura; vel non videt, & non est infallibilis. 2.° tunc Angeli non noverunt explicite Trinitatis, & Incarnationis Mysteria; quia nec illa sic noverunt plures in lege veteri, & salvi facti sunt: & illi praesertim Incarnationem non scierunt; tum quia ex Ephes. 3. illa per praedicationem Evangelicam hominibus, & Angelis simul innotuit, unde *Chrysost.* (*r*) *ergo & Angeli nobiscum viderunt Filium Dei*,

quem

(*l*) L. 2. de fide c. 3.

(*m*) Ap. & cum *Suar.* l. 5. c. 10. n. 3.

(*n*) Legito *Suar.* l. 5. c. 8. 10. *Rhod.* d. 2. q. 1. s. 1. §. 7. *Martin.* d. 43. s. 6.

(*o*) Consentit laud. *Rhod.* s. 3.

(*p*) Ex *Quir.* d. 72. n. 12.

(*q*) Ita probabiliter *Suar.* cap. 5. 6. 7. & *Rhod.* cit.

(*r*) Hom. 11.

quem antea non videbant; & consonant Cyril. Euthy. Nyssen. alii (s); tum quia inde pravi Angeli suum peccatum futurum praenovissent.

141 ℟. *N. Ads.* Ad 1. prob. *N. Ads.* Porro revelatio Mysteriorum non est facta per illuminationem, aut loqnutionem unius Angeli ad alium, quum omnes simul & creati sint, & crediderint; sed facta est proxime a Deo per loqnutionem obscuram, vel quatenus loquutio non adparuit Angelis evidens, sed solum moraliter certa, aut quatenus loquutionis sensus non fuit illis perspicue notus, adeoque adsensus illi praestitus obscurus fuit, etsi per actum reflexum potuerint evidenter novisse revelationis exsistentiam.

142 Ad 2. *N. Ads.* creaturae siquidem perfectiores, puta Angeli, ad nobiliorem de his Mysteriis fidem perfectioribus cognitionibus instruendae erant; esto eorum explicita fides in veteri Testamento non fuerit homini ad salutem simpliciter necessaria. Noverunt itaque Incarnationem quoad substantiam unionis hypostaticae, in ordine ad institutionem Augustissimae Eucharistiae (ex proxime adserendis), non quoad omnes circunstantias loci, temporis &c. absque ulla tamen connexione cum futuro daemonum peccato (t).

§. II.

De momento secundo theologico.

143 QUAESTIO I. Qualis fuit in hoc secundo momento Angelorum Via? ADSERO. Omnes peraeque fuerunt Viatores, seu boni merendo a primo momento physico hujusmodi status, seu mali demerendo per peccatum; tumque sancti perseverando in merito, pravique in demerito usque ad tertium momentum, quo Via omnibus absoluta est. Et quidem sancti perpetuam operam navarunt virtutibus summis Caritatis, Fidei, Spei, Humilitatis, Obedientiae &c. ac pravi contra vitiosis actibus oppositis: & en tibi horum cum illis pugnam, expressam verbis illis Michaëlis, *quis ut Deus*. Omnibus quidem ad perseverandum in gratia sub momentum primum adcepta, collatum est auxilium, ex Christi meritis; sanctis nempe efficax, pravis autem sufficiens. Nec illis deinceps ad meritum, nec istis ad demeritum facultas.

144 Hanc porro doctrinam, nobis adsertam (u) dudum primores Ecclesiae Patres tradiderant: puta *Basil.* (x) *Didym.* (y) *Cyril.* Hier. (z) *Ambr.* (a) *Aug.* (b) *Isidor.* (c) *Fulgent.* (d) *Damasc.* (e) *Ansel.* (f) *Beda* (g) *Bern.*

(s) Ap. *Suar.* cit. c. 6.
(t) Conf. *Suar.* cit. c. 5. 6. 7. *Rhod.* cit. q. 1. s. 3. *Quir.* d. 73. s. 2. a n. 4.
(u) Cum *Suar.* l. 5. c. 11. & 12. *Rhod.* q. 2. s. 3. *Mol.* ad q. 63. a. 9.
(x) L. de Sp. S. c. 16. & alias.
(y) L. 1. de Sp. S.
(z) Catechef. 16. Illum. vers. fin.
(a) In Ps. 118. octonario 8.
(b) L. 12. civ. c. 9. & de corrept. & grat. c. 11. & 12. ac saepius.
(c) L. 2. sent. seu de sum. bono c. 10.
(d) De fid. ad Petr. c. 3. & l. 2. ad Trasim. c. 2. & 3.
(e) De fid. l. 2. c. 3.
(f) L. de casu diab. sub. init.
(g) In Ps. 32.

Bern. (*h*) *Greg.* M. (*i*) Ecquis itaque in doctrinam tanta subfultam authoritate, ullam jure litem intentaverit? (*k*)

145 QUAESTIO II. Quanto tempore physico duraverit hoc momentum theologicum? ADSERO. Nimis incertum est. Verosimiliter, saltem habuit aliquas morulas, ut denotat praelium inter sanctos & impios initum, ex *Apoc.* 12. tum Lucifer prius tempore peccasse videtur, quam reliqui, quos ipse videlicet iteratis suasionibus ad similem defectionem commoverit (*l*), ac forte alii prius tempore, quam alii peccaverunt (*m*). Hoc probabilius apud omnes (*n*) quod Angelorum via finita est, priusquam Eva sub arbore tentata fuerit a daemone: hic enim jam tum paenas dederat peccati sui; at enim omnibus eodem physico simul momento finita est via: ergo (*o*).

146 QUAESTIO III. Quodnam primum Spirituum praevaricatorum peccatum, quod illos a gratia & gloria deturbavit? Praemitto in gratiam CONCORDIAE FIDEI ET RATIONIS, lapsum illum qualemcumque Paganis quodammodo cognitum, aut saltem adumbratum fuisse. Eum quippe sub rudioribus quibusdam lineamentis depinxisse feruntur *Empedocles* (*p*) *Plotin.* (*q*) *Philosophi Veteres* complurimi (*r*) *Poëtae*, qui finxerunt Titanum & Gigantum, in coelo natorum, praelia adversus Jovem, coelestisque imperii ambitum, clades denique ac supplicia. Ad extremum *Persae hodierni* (*s*).

147 ADSERO jam. Primum eorum peccatum fuit effraenis superbia, qua Deum-hominem adorare, & ut cibum Eucharisticum spiritaliter edere abnuerunt: invidentes nempe sibi ejusmodi Mysteriorum majestatem & gloriam, ac subinde temere violantes praeceptum eisdem a Deo injunctum de illa adoratione, ac de illo esu. Singula quidem Adserti membra valde probabilia merito exsistimavit *Suarez* (*t*) si excipias Eucharisticum, quem omnino praeterit. Sed ipsum tamen conceptissimis verbis exprimit perdoctus Abbas Tuitiensis *Rupertus* (*u*) Audiatur aurea & adposita tanti Doctoris oratio.

148 „ Numquid Angeli illo pane cibantur in coelo, quem po-
„ pulus ille colligens similem coriandro frangebat mola, sive tere-
„ bat mortariolo? Ergo panis coeli, panis Angelorum iste est, qui in
„ evangelio suo dicit, ego sum panis vivus, qui de coelo descendi, si

 „ quis

(*h*) Ser. 22. in Cant.

(*i*) L. 32. Moral. c. 28.

(*k*) Recolantur nihilominus *Suar. Mol. Rhod.* proxime indicati.

(*l*) Adfirmant probabiliter *Bonav.* aliique ap. *Suar.* l. 7. c. 18. n. 18.

(*m*) Ap. *Suar.* ibid.

(*n*) Ut Author est ibidem *Suar.*

(*o*) Recole *Mol.* ad q. 63. a. 6. & *Suar.* l. 8. c. 3.

(*p*) Ap. *Plutarch.* de vitando aere alieno.

(*q*) Ennead. 3. l. 3. c. 6.

(*r*) Ap. Chalcid. p. 229.

(*s*) Ap. laud. *Huet.* l. 2. c. 4. §. 2.

(*t*) De Angel. l. 7. c. 13. numeris praesertim 22. & 28.

(*u*) In comment. in Exod. l. 3. c. 10. ubi agit de Manna, seu de pane illo mystico, quem de coelo pluebat Dominus filiis Israël in deserto, ad verba illa Davidis Psal. 77. *& pluit illis manna ad manducandum.*

„ quis manducaverit ex hoc pane, vivet in aeternum; hic enim vi„ ctus est & vita angelicae substantiae, nam in eum desiderant Angeli „ prospicere: quod quia facere contemsit Angelus, cecidit & factus est „ diabolus, qui & hujus panis sempiternam patiens inediam, semper „ est pallidus, & mors illum sequitur. Digna ergo Prophetae excla„ matio, digna admiratio! „ Quid autem in rem nostram clarius & praeclarius?

149 Et ipsum quidem mihi permultis titulis admodum verosimile habetur. Nam 1.° Ss. Eucharistia est maxima Dei-hominis gloria, quamobrem finis primarius divinae Incarnationis ipsa nobis probatur (x) Deus itaque praemaxime cupere credendus est creaturarum erga Eucharistiam obsequia: atqui primum omnium ac praecipuum obsequium obtinere potuit in eo momento ab Angelis, praecepto ejusmodi adorationis, eisque obstrictis: ergo aequum fuit, ac rei naturae consonum eos ita obstrinxisse. 2.° Angeli per vera suscipiendi fructus Eucharisticos desideria, propriam communionem spiritalem Eucharistiae operantur (y) at daemones perpetua ejus inedia laborant: ergo quia eam jussi recusarunt.

150 3.° Ss. Eucharistia nuncupatur passim *cibus Angelorum*; horumque erga Eucharistiam & sacros Eucharistiae typos frequentissima ministeria referuntur in sacris literis & ecclesiasticis tabulis: quasi obsequium Eucharisticum cum ipsis Angelis natum sit; quibus propterea haec jure ministeria tribuenda sint. 4.° daemonum effaerata rabies prae ceteris divinis Mysteriis fertur potissimum in Ss. Eucharistiam; nec enim pluribus & atrocioribus criminibus, haeresibusque, ad id homines pelliciendo, Mysterium aliud impetiverunt: crediderim ergo, eos, quod suam ruinam ob neglectam Eucharistiam substinere cogantur, in eam tanquam rabidos canes tamdiu virus evomere.

151 Deus itaque in prima mundi molitione praefatum injunxit Angelis praeceptum, quod deinceps in sexta mundi aetate Deus-homo imposuit hominibus sub illis verbis ex *Joan. 6. nisi manducaveritis carnem filii hominis & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis*: videlicet hominibus ut sacramentaliter, Angelis vero ut spiritaliter cibum & potum Eucharisticum ederent ac potarent. Id autem, quoniam pravi Angeli, suis tumidi naturae donis, abnuerunt, in barathrum demersi sunt; non secus ac homines, qui superbia, seu alio vitio abrepti negligant, demerguntur. En tibi nefandas injurias ab exordio mundi sanctissimae Eucharistiae inflictas; sed quis tamen enumeret augustas deinceps Eucharistiae in hostes suos victorias?

152 Ex quibus tandem absolute ac simpliciter adserere fas est, primum antonomastice peccatum praevaricatorum Angelorum esse formaliter

(x) Inferius Par. IV. Tr. III. Lib. II.

(y) Hanc thesim adserit & luculentissime illustrat Noster Cl. Theologus *Petrus de Moncada* in aureo comment. de praxi communionis spiritalis, tr. 1. l. 3. c. 3. p. m. 139. sqq. ipsoque duce nos ipsam adserimus & confirmamus in Par. IV. ubi de Ss. Eucharistia.

liter neglectum Ss. Eucharistiae, seu Dei-hominis, non utcumque, sed prout ipsis propositus est gloriosissimus juxta, ac hominum, Angelorumque amantissimus sub Eucharistia olim instituenda.

O B J E C T I O N E S.

153 Obj. *primo*. Praeceptum de spiritali esu Eucharistico commentitium est. Nam 1.° est nove inventum, quum nec Scriptura, nec PP. aut. TT. in tanta opinionum varietate circa peccatum angelicum, illud innuant, vel ne quidem adductus *Ruper.* qui ibi sub phrasi, & figura panis, & esus Christum solitarie intelligit, & diaboli odium, & inobedientiam erga ipsum: at novae opiniones in Theologia vitandae sunt. 2.° fuit superfluum ad probandum Angelorum obedientiam, alioqui impones etiam ipsis praeceptum adorandi Christum crucifixum, praedicantem, resurgentem &c. 3.° Sacramenta pro homine penitus instituta sunt, & pro Ecclesia militante; nec aliud Sacramentum Angelo prodest: ergo nec Eucharistia. 4.° esus Eucharisticus non est praeceptus cunctis hominibus, etiam baptismatis gratia ornatis, sed solum adultis ratione utentibus: ergo & multo minus Angelis in secundo creationis momento. 5.° heinc Angelis pari ratione revelata essent cuncta Eucharistiae adtributa, quae adorarent in testimonium obedientiae, e. c. sacrificii, coronae redemtionis, Sacramentorum finis, & consummationis &c. quae gratis dixeris.

154 ℟. *N. Adf.* Ad 1. prob. tanta opinionum varietas in quaestionibus facti novitatem rationibus fultam excusaret. Sed non est nova opinio, quam *Ruper.* clare adseruit: verba enim PP., uti & Scripturae, intelligenda sunt in sensu obvio, dummodo non repugnent contextui, fidei, aut invictae rationi. Ad 2. fuit conveniens ad extollendam Ss. Eucharistiam, quae prae reliquis Christi actis, vocatur ab *Ignatio* Mart. antonomastice *gloria Dei* (z).

155 Ad 3. Una Eucharistia instituta est tanquam Viaticum omnibus viatoribus, quos cibet, protegat, & finali donet perseverantia: haec circa homines certa sunt apud plures: pariter ergo circa Angelos viatores, adeo ut bonorum beatitudo fuerit fructus esus Eucharistici, & supplicium malorum paena eorundem lethalis abstinentiae. Etiam Eucharistia instituta est pro Ecclesia triumphante, in qua utique aeternum perdurabit (a). Ad 4. cunctis omnino praeceptus est vel re, vel voto (b) pariter ergo cunctis Angelis viatoribus. Ad 5. illa revelata sunt Angelis, quae ad gloriosiorem tanti Mysterii adorationem, ac eorundem subjectionem necessario nosci debuerant, nec plura.

156 Obj. *secundo*. Posito quod primum, aut praecipuum Angelorum peccatum fuerit ex adfectu superbiae, ut ex Scripturis fert com-

(z) Epist. ad Ephes. §. 13. ex antiqua versione, quam amplectitur, promovetque *Theoph. Raynaud.* t. 6. in Onomastico Eucharistico, art. *Gloria Dei*, & alias luculentius in eodem tomo. Fusius agimus de hoc epitheto infra Par. IV. abi de prooemialibus Euchar.

(a) Haec latius exponimus in Part. IV. ubi de Ss. Euchar.

(b) Id quod ibidem pariter pluribus illustrabimus.

munis PP. & TT. sensus (c), nequit ejus superbiae objectum esse Christi Eucharistici despectus, & invidentia. Nam 1.° superbia est nimius adpetitus excellentiae ultra debitam mensuram: ergo Angeli peccarunt adpetendo sibi indebitam excellentiam: quod est extra formalem inobedientiae conceptum. Heinc 2.° saltem primum ipsi peccarunt ex superbia, ac deinde ex inobedientia: ergo superbia fuit primum eorum crimen, minime inobedientia, seu propositi transgressio praecepti.

157 ℟. *N. Ads.* etiam admisso quod supponit. Ad 1. prob. *D. Cons.* adpetendo indebitam excellentiam; simulque transgrediendo praeceptum, ratione illius adpetitus, *C.* secus, *N.* Trangressio induit formam, & nomen superbiae, quoniam ob formale motivum superbiae commissa est; atque adeo est ac dicitur superbissima transgressio: haec igitur qua talis nefandum illum adpetitum formaliter imbibit. Dixeris autem ex ejusmodi adpetitu ac transgressione immane quoddam coaluisse peccatum superbissimae inobedientiae, quod pravas Intelligentias detrudit ad inferos.

158 Ad 2. *D. A.* primum natura, *C.* primum tempore *N.* & *D.* similiter *Cons.* Nihilo tamen secius transgressionem dicimus antonomastice lapsum Angelorum, eorumque peccatum primum, saltem gravitate, quoniam gravissimam effecit ac demonstravit illorum superbiam; quippe quam, absente transgressione, fortasse illis Deus immisso efficaci ad poenitentiam auxilio condonasset. Ad eum plane modum, quo (d) ligni comestionem in Adamo dicimus antonomastice Adami lapsum, primumque peccatum, scilicet gravitate, quantumvis superbia illam natura, vel etiam tempore praecesserit.

§. III.

De momento tertio theologico.

159 QUAESTIO I. Quisnam fuerit finis Viae Angelicae in hoc momento? Adsero. Initium beatitudinis pro bonis, ac poenae aeternae pro malis. Communissime (e) contra paucos opinantes, quod hoc initium non fuit, nisi post Christi adventum vel Resurrectionem, aut quod non erit nisi post diem Judicii. Ratio; quia alioqui etiamnum essent Angeli Viatores; idemque posset adseri de hominibus in gratia, vel peccato decedentibus, contra Scripturas, & communem Ecclesiae sensum. Deus itaque, qui simul omnes creavit Angelos, aequalem omnibus Viae durationem praefixit (f), singulisque simul praemium, aut poenam pro meritis retribuit.

OBJECTIONES.

160 Obj. *primo*. Ex 1. Petr. 1. *in quem desiderant Angeli prospicere*: ergo non prospiciunt. 2.° Ex Nazian. (g) dies Resurrectionis saluti fuit mundo

(c) Ap. & cum Gran. heic tr. 3. d. 2. s. 1. & Petav. heic l. 3. c. 2. n. 11. sqq.
(d) *Infra* Tr. II. Lib. III. Cap. I. §. II.
(e) Cum *Suar.* l. 6. c. 2. & l. 8. c. 2.
(f) Recole laud. *Suar* l. 6. c. 2. & 3.
(g) Orat. 42.

do visibili, & invisibili, idest Angelis, uti exponit Nicetas (*h*). *Tertio*. gloriam adepti sunt per Christum: ergo ante Christi Resurrectionem, aut Adcensionem non sunt perfruiti gloria, uti homines; ne prius membra bearentur, quam Caput.

161 ℞. Ad *primum*: etiam ex *Matt*. 18. *Angeli eorum semper vident faciem Patris mei, qui in caeli est*. Τὸ *desiderant* intelligendum est uti illud, *qui edunt me, adhuc esurient*. Ad *secundum*. τὸ *invisibili* refertur ad animas Patrum, seu ad gloriam adcidentalem Angelorum. Ad *tertium*: in caelo creatos, nec a Christo redemtos, decuit prius beari, quam Christum (*i*).

162 QUAESTIO II. Quid peculiare circa bonorum Beatitudinem?

ADSERO I. Rempublicam gloriosam constituunt, suntque aliis superiores alii, summo omnium Principe Gabriele, vel, ut quibusdam placet, Michaële. Et ipsi quidem variis donantur nominibus, eorum beatitati & officio adcommodatis, ab Scripturis & Patribus, quae Schola recepit. Alii quippe *Adsistentes* salutantur, & alii *Ministrantes*; ii *Illuminantes*, illi vero *Illuminati* (*k*).

163 II. Angelis demandata est a Deo universa mundi, & ejus hominum custodia. Et vero singulis omnino hominibus suus saltem a nativitate ac per totam vitam deputatus est Angelus Vigil & Custos, qui clientem mire adjuvat, illuminando, a periculis animae & corporis avertendo, pro eo orando, in hora mortis auxiliando. Ita vulgo, nec temere quidem, sentiunt Catholici. Constat autem haud obscure ex *Scripturis*, e. g. *Gen*. 48. 16. *Judith* 13. 20. *Matt*. 18. 10. *Act*. 12. 15. Tum ex *PP*. cum *Orig*. (*l*) *Aug*. (*m*) *Ambr*. (*n*) *Hier*. (*o*) *Ans*. (*p*) *Bern*. (*q*) (*r*). Immo singulis Regnis, & Provinciis, Ecclesiis, Oratoriis, & Communitatibus, ac singulis denique speciebus tum animalium, tum rerum insensibilium suus praefectus est Angelus Custos, & Tutor. Hoc item commune Sapientum judicium ex *Scripturis* cum *Dan*. 10. 13. tum ex *PP*. cum *Basil*. (*s*) *Theodoret*. (*t*) *Dionys*. (*u*) *Chrysost*. (*x*) *Hilar*. (*y*) *Rufin*. (*z*) *Cassian*. (*a*).

164 Iis insuper merito adcensenda Sapientum Ethnicorum in hanc rem luculentissima suffragia.

165 Hos quippe Custodes, aut Tutelares privatos hominum, publicosque regnorum, & quarumcumque ferme rerum inanimatarum, quae

(*h*) In expositione ejusdem orat.
(*i*) Consulatur *Suar*. l. 6. c. 2.
(*k*) De hoc argumento egregie & more suo luculentissime laud. *Suar*. l. 6. c. 9. sqq.
(*l*) Hom. 20. in Num.
(*m*) In soliloq. c. 17.
(*n*) L. de viduitate.
(*o*) In 18. 10. Matt.
(*p*) In Elucidario.
(*q*) L. 5 de Consid. c. 4.
(*r*) Videndi in hanc rem cit. *Suar*. 2. c. 17. *Petav*. l. 2. c. 17. *Berti* l. 10. c. 19. *Juen*. de Ang. dis. 1. ar. 3. *Billuart* de Ang. diss. 8. ar. 3. *Rhod*. f. 2.
(*s*) Tr. de Angel.
(*t*) Q. 3. in Genes.
(*u*) De coel. Hier. c. 9.
(*x*) Hom. 10. in ep. ad Coloss.
(*y*) In Ps. 129.
(*z*) In symbol. Apost.
(*a*) Collat. 8. c. 13.

quae universum constituunt, Philosophi vocarunt Genios; ipsosque plane noverunt cuncta *Graecia*, omne *Latium*, omnisque *Barbaria* (*b*) tum signanter Veteres *Persae* (*c*) *Hesiodus* (*d*) *Empedocles* (*e*) *Euclides* (*f*) *Aegyptii* (*g*) *Socrates* (*h*) *Plato* (*i*) *Sallustius* Cynicus (*k*) *Parthenius* (*l*) *Plutarchus*, *Apulejus*, & *Max. Tyrius* (*m*) *Plotinus* (*n*) *Proclus* (*o*) *Hierocles* (*p*) *Epictetus* (*q*) *Valerius Maximus* (*r*) *Ammianus* (*s*) *Seneca* (*t*) *Plinius* (*u*) (*x*).

166 Subnectenda his demum sunt ea ingenti numero monumenta e profana Vetustate petita, quae sub finem Classis II. indicavimus, alias exponenda.

167 QUAESTIO III. Quid peculiare circa statum infelicitatis malorum? ADSERO I. Locus illis ad aeternum supplicium destinatus, Infernus est, ubi poena sensus, & damni sine intermissione cruciantur, & quidem omnes post diem judicii in aeternum; tametsi aliqui usque ad eum diem a divina Providentia relicti sint in aëre isto caliginoso ad nostri meriti exercitium. Ita eruitur ex 2. *Petr.* 2. 4. & *Jacob.* ℣. 6. Docentque *PP.* cum *Ambr.* (*y*) *Aug.* (*z*) *Chrys.* (*a*) *Greg.* (*b*) *Cyril.* (*c*) *Nazian.* (*d*) (*e*). Ex quo vero primum damnati sunt, etsi in eis integrae permanserint vires naturales, scilicet potentia motrix, intellectiva, & volens, nullus tamen mansit habitus supernaturalis; eos enim tanquam prorsus indignos spoliavit Dominus omni bono superno (*f*).

168 II. Est in Inferno inter ipsos aliqua Reipublicae species; quoniam vel ex communi consensu, vel saltem ex usurpatione Tyrannum habent, ex cujus praescripto varia singuli obeunt malitiae munera. Videtur erui ex *Luc.* 11. 18. *Colos.* 11. 15. *Rom.* 8. 38. & 1. *Cor.* 15. 24. (*g*). Quia sic efficacius bellum contra Deum promovent, animas seducunt, debitosque Jesu nostro honores in Luciferum transferunt: itaque in hunc finem alii aliis, etsi omnes alioqui superbissimi, subjiciuntur.

169 III. Lucifer, qui Divinitatem semper aemulatur, varia etiam offi-

(*b*) Teste *Chalcid.* in Tim.
(*c*) Ap. *Hyde* proxime laudat.
(*d*) De operib. & dieb. vers. 122. sqq.
(*e*) Ap. *Plutarch.* περὶ εὐθυμίας.
(*f*) Ex *Censorino* cap. 3. de die natali.
(*g*) E *Macrob.* in Saturnal. l. 1. cap. 19. Heic conferendus *Theophilus Galeus* in philos. gener. l. 1. c. 2. sect. 5. §. 5.
(*h*) E *Xenophonte* de factis & dictis Socrat. aliisque mox laudandis ubi de daemone Socratis.
(*i*) In politic. & in Phaedon. & saepius.
(*k*) De diis & mundo c. 20.
(*l*) In Eroticis c. 17.
(*m*) In commentariis de Deo Socratis.
(*n*) Ennead. 3. l. 3. c. 4. & alias.
(*o*) In Platon. Alcibiad. 1.
(*p*) In tr. de provid.
(*q*) Ap. et cum *Arrian.* differt. l. 1. diss. 4.
(*r*) L. 2. c. 7.
(*s*) Lib. 21.
(*t*) Epist. 110.
(*u*) Lib. 2. cap. 7.
(*x*) Complures dabunt laud. *Huet.* L. 2. c. 4. §. 3. cit. *Eugub.* l. 8. c. 24. *Petav.* de Angel. l. 2. c. 7.
(*y*) In Luc. 8.
(*z*) L. 21. de civ. c. 3.
(*a*) Hom. 24. in Matt.
(*b*) L. 4. dial. c. 28.
(*c*) L. 6. contra Julian.
(*d*) Orat. in S. Cyprian.
(*e*) Conf. *D. Th.* q. 64. a 4.
(*f*) Recolas rursum *D. Th.* cit. a. 1. & *Mol.* ibid.
(*g*) Omnium luculentissime de hac republica diabolica laud. *Suar.* l. 8. c. 21.

officia suos inter ministros distribuit, ut homines quoad corpora infestet, & quoad animas perdat. Ideo sub uno aliquo praecipuo duce aliquos deputat in aliquod Regnum, Provinciam, Communitatem &c. alios vero qui tenteat de luxuria, avaritia &c. Immo unicuique homini suum destinat daemonem jam a principio conceptionis; qui tamen saepe Dei imperium invitus fugit, ex *Jacob.* 4. *Resistite diabolo, & fugiet a vobis*. Haec satis vulgari consensione *Patres* & *TT.* cum *Lactan.* (*h*) *Tert.* (*i*) *Orig.* (*k*) *Bed.* (*l*) *Nyssen* (*m*) *Mag.* (*n*) *Suar.* (*o*). Plura heic de utrisque Angelis controvertunt AA. quae tamen sede congruentiore gaudent in Tract. de Fine hominis.

LIBER TERTIUS.

De Homine.

170 ADam & Eva nominatim prout in statu felicissimo Innocentiae constituti, sunt heic scopus & materia Dissertationis; at in ipsis tamen tanquam in Protoparentibus posteri eorum omnes intelligendi veniunt. Nonnihil de prima illorum productione, ratione methodi, praelibavimus in Libro I. Capite III. num. 55. sqq. cetera heic tanquam in propria sede, more nostro percurrimus; habita nempe ratione de donis praecipuis, quibus Homo innocens & a natura & a gratia locupletatus nobis dignoscitur. Neque vero missos volumus errores, qui eum statum quomodocumque impetere ausi sunt. Eos primum adcipe.

PROLUSIO POLEMICA HISTORICO-CRITICA

De Erronibus in Protoparentem Adamum Innocentem.

171 ERrones heic describimus, qui in Adamum, prout hominum primus ab uno Deo conditus est, atque in quodam Innocentiae statu constitutus, impegerunt; tum eos, qui de procreatione, ac immortalitate animi ejusdem Adae sinistre loquuti sunt: quo quidem in omnes pariter posterorum animos impegisse planum est. Prolusionem itaque clariiatis gratia in binas sectiones dispescimus, quarum I. errores ferat generatim in primam Innocentis Adami conditionem; II. vero singillatim in procreationem ac Immortalitatem animi a summo Conditore suo corpori immissi: nec enim descriptioni errorum in ejusmodi Immortalitatem, sedem hac aptiorem in systemate totius Operis repereris. HISTORIA POLEMICA.

SE-

(*h*) L. 2. Instit. c. 4.
(*i*) De anima c. 39. & 57.
(*k*) Ho. 10. in Luc.
(*l*) In Act. 12. 15.
(*m*) L. 1. de vita Moys.
(*n*) In 2. sent. dist. 11. n. 2.
(*o*) Proxime laud. c. 21.

SECTIO I.

DE ERRORIBUS IN PRIMAM INNOCENTIS ADAE CONDITIONEM.

Ex Ethnicis.

I. Pythagorei aliqui (*p*) ceterique Sophistae superius notati, qui mundum jam inde ab aeternitate constare exsistimarunt, statuendum sibi consequenter duxerunt, subcessionem quandam & circulum infinitarum generationum praecessisse; inter quas profecto prima Adami, immo & cujuscumque alius frustra adsignaretur.

II. *Sophistae* alii, quibus mundo principium adscribere placuit, ea ut plurimum perridicula de prima humani generis origine systemata confinxerunt, quae potius ad fabulas poetarum, quam ad philosophica Sapientum placita sint amandanda.

Exemplo sit 1.° *Hesiodus* cum antiquioribus Theogoniarum Scriptoribus, apud quos vis coeli effecit in primo rerum omnium ortu, ut terra homines progigneret, specie, virtute, robore praestantissimos: quo plane adludit ad illud coeli ac terrae connubium, quod cecinit *Hesiod. ipse* (*q*)

Quotquot tellure & coelo procreati sunt,
Potentissimi filiorum sunt; a suo vero infestabantur parente
Ab initio.

Crediderunt itaque vetustissimae gentes, e terra natos fuisse primos homines. Adeo & Graecis γηγενὴς ἄνθρωπος, & Latinis *terrae filius* dictus est homo (*r*) (*). 2.° *Ana-*

(*p*) Ap. *Varron.* de re rustica l. 2. c. 1.
(*q*) In Theogon. v. 154. & 155.
(*r*) Lege *Moshem.* in CudWorth. syst. intell. t. 1. c. 4. p. 281. nota 57. & *Brucker.* in hist. philos. t. 1. p. 458.

ADNOTATIO.

(*) Hi quidem primi homines, quos vim coeli ac terrae procreasse gentes illae sibi temere persuadebant, & pro suis conditoribus & pro diis ab eisdem gentibus habebantur; quippe censebant, divinam illis, immortalemque inhaesisse vim, qua qui postea ordinaria naturae lege ex mare ac femina orirentur, carerent.

Et hanc plane opinionem animo insedisse olim Germanis & Semnonibus, ut alias gentes praetermittam aliaque testimonia, ab *Hesiodo* producta in Theogonia vers. 150. sqq., locuples nobis testis est *Tacitus* in lib. de situ, morib. & pop. Germaniae. Ibi siquidem cap. 1. haec de Germanis protulit „ celebrant carminibus antiquis... Tuistonem „ Deum terra editum & filium Mannum, originem gentis, conditoresque „ De Semnonibus insuper, Sueviae populis, haec adnexuit cap. 39. „ per humum evolvuntur, eoque omnis superstitio respicit, tanquam inde initia gentis, ibi regnator omnium „ Deus; cetera subjecta atque parentia... „ in commune Hertum, id est Terram matrem colunt „. Vide notas *Justi Lipsii* in haec postrema verba.

Ex iis ergo concludendum reor, celeberrimam illam apud Mythologos quaestionem de origine deorum ac de idololatria ipsis consecrata, saltem quoad praefatas Germanorum, Semnonumque gentes, definitam nobis esse ac exploratam.

Num vero praeterea eaedem illae gentes praeter Numina patria, alios item Deos coluerint, aut unum aliquem universalem Deum, neque ex laudato *Tacito*, neque ex alio Historiographo hucusque discere licuit. Consulendus proxime laudatus *Moshemius*, qui nobis ad istas observationes facem praetulit.

2.° *Anaximander* commentus est homines primum in ventribus piscium genitos, nutritosque fuisse, donec majoribus robusti viribus idonei fierent, qui suis possent necessitatibus prospicere; tunc vero exclusos fuisse ac terra potitos (*s*). 3.° *Sectae Jonicae* Philosophi existimarunt, gigni sub mundi initium hominem, quemadmodum & reliqua animantia, e calore telluris, quae limum lacti simillimum velut escam eliquaverit (*t*).

4°. *Empedocles* sibi persuasum habuit, terram non primo hominem integrum effudisse, sed varia hominis variis in locis membra; haec vero casu inter se coëuntia mares feminasque reddidisse; e quibus demum hominum genus naturali propagatione deductum est (*u*). 5°. *Democritus* pugnavit primores homines ex aqua & limo fuisse genitos (*x*) idque valde consequenter ad ortum mundi secundum atomisticum systema delineatum a *Plutarcho* (*y*).

6.° *Epicurus* somniavit, humentem, solisque calore fotam terram filios in sinu suo concepisse, eosque lacteo quodam humore matrem terram aluisse, ac denique adolescentes homines terrae eidem filios alios produxisse, & alios subinde homines (*z*).

Haec quidem Sapientum illorum opinamenta. Nec mirum quidem, quum certam hominis originem, cujus notitia revelationem e Mosaica Genesi deductam supponit, ignoraverint. Sed & alii ex ipso Sapientum choro verum adtigisse, vel saltem adumbrasse feruntur, ex postmodum adserendis. 7°. *Anonymus* in libro *Cozai*, qui a commentitio Rege Cozar, insane prorsus, conscriptus fertur, quorundam veterum librorum meminit, ubi memorabantur Janbuzar, Zagrit, & Roanne tanquam Adamo aequales, immo Janbuzar tanquam Adami praeceptor (*a*). Hoc tamen purum, putidumque figmentum quis non rideat potius quam impugnet?

8.° *Chaldaei*, *Arcades*, *Aegyptii*, *Persae*, *Thraces*, *Thessali*, aliique Gentilium populi e complurium chiliadum abinde intervallis priorem suam a terra originem repetebant (*b*) id quod jam innuerant *Tullius* (*c*) *Lactant.* (*d*) *Macrob.* (*e*) & potissimum liquet ex Epistola Alexandri Magni ad Olympiadem matrem suam, quae nempe indicat narrationem cujusdam Aegyptii, prolatam ex literis, quae sacrae apud illos habe-

 ren-

(*s*) Ex *Plutarch.* de mor. philos. l. 5. c. 19. & in Symposiaco c. 8. q. 8.

(*t*) Conf. *Pseudo-Origen.* in Philosophumenis, & *Laërt.* de plac. philos. ubi de Archelao.

(*u*) *Lucret.* l. 5.

(*x*) Ap. *Censorin.* de die natali cap. 4.

(*y*) De placit. philos. l. 1. c. 4.

(*z*) Paullo aliter Epicuream exponit sententiam laud. *Lucret.* l. 5. v. 799.

(*a*) Legito *Calmet* in Genes. 2. 7.

(*b*) Lege *Salden.* in otiis theologicis l. 1. exercit. 5. n. 3. p. 61. sq.

(*c*) De divinat. l. 1.

(*d*) L. 7. inst. c. 14.

(*e*) De somno Scip. l. 2. c. 10.

rentur. Eam ex parte recitat *Augustinus* (*f*) (*).

Ex Hebraeis & Mahumedanis

I. *Philo* Hebraeorum disertissimus fertur adseruisse, Angelos efformasse Adami corpus; ex iis, ut reor, quae habet in l. de opif. mundi p. m. 16. edit. Francof. 1691. *dixit Deus, faciamus hominem; quod indicat adsumtos alios tanquam cooperatores*. Et haec quidem opinio apud Judaeos vulgo obtinuit, uti author est *Chrysostom.* (*g*).

II. *Talmudistae* de Adamo in statu integritatis aut innocentiae constituto haud pauca more suo commenti sunt, uti discimus ex eorum codicibus & Rabbinis interpretibus. Haec fabularum summa. 1.° quandam Adae massam rudem ac informem ita Deus in immensum primitus efformavit, ut ab ortu ad occasum, immo ad usque firmamentum pertingeret. Deus tamen exoratus ab Angelis, qui tanta unius effingendi hominis mole deterriti sunt, staturam Adae dimminuit, eamque in posterum reliquit centum constantem cubitis, aut trecentis, vel etiam nongentis, ut quibusdam Rabbinis ludere placuit.

2.° ex ea incompacta rudique massa hominem efformavit Deus author Androgynum seu etiam Hermaphroditum, ut utriusque efficeret participem sexus: id quod sibi adfirmare Genesim Mosaicam visum est cap. 1. 27. *masculum & feminam creavit eos*. 3.° eum hominem creavit Deus duplicem hominem, seu personam tergo copulatam, & duas habentem facies, & caudam unam ad instar ferae: quamcito tamen personam duplicem secuit summus Opifex, indeque duo terga seorsim fecit; tum ut pulcrior & sanctior adpareret Adam, eum circumcidit, caudam abscindens.

4.° Septima post creationem hora, vel octava, postquam omnia jumenta, ferasque campi carnaliter cognovisset, Lilith mulieri primum, deinceps Evae copulatus est. Plura iis similia tanquam sacro codici (pessime intellecto) consona cudere pergunt scientissimi interpretes; quae tamen vel commemorare pudet (*h*). Adde quod Rabbi *Moises Ben-*

(*f*) De civit. l. 8. c. 5. & fusius in rem nostram l. 12. c. 10.

ADNOTATIO.

(*) Hujus epistolae, tanquam Alexandro Macedoni patefactae a Leone quodam sacrorum Aegypriorum antistite, meminerat jam *Augustin.* ibid. l. 8. c. 5. quin & ejusdem primum meminerant *Plutarch.* in vita Alexandri Magni, *Cyprian.* lib. de idolor. vanit. *Athenagor.* in apol. *Minut.* in Octavio: nec ab ipsis quidem dissentiunt probatissimi quique apud Ethnicos Scriptores, qui res Alexandri Macedonis literis commendarunt; simulque nostrates Interpretes Cypriani & Augustini ad ea, quae adlegavimus loca; puta *Fellus* ac *Maurinus* quidam *Benedictinus* in Cyprianum; atque *Vives* & *Coquaeus* in Augustinum.

Nihilo tamen secius unus, quod sciam, *Rigaltius* in notis ad Minutium, Tertullianum & Cyprianum, hanc epistolam Alexandro Macedoni abjudicat, alterique Alexandro, nimirum Polyhistori confidentissime adscribit. Ecquis autem aequus rerum aestimator animum inducat ut credat, eos, tantosque viros misere hallucinatos esse, ac unum contra Rigaltium acu rem adtigisse? Apage nugas. Recole laudatum *Fellum*.

(*g*) Hom. 8. in cap. 1. Genes. n. 2.

(*h*) Conferendus laud. *Bartolocc.* in biblioth. magna rabbin. p. 64. col. 2. sqq. tum laud. *Selden.* in otiis th. l. 1. exercit. 5. n. 4. sqq.

Ben-Maymon retulit libros antecessorum suorum, qui mentionem faciunt praeceptoris Adami, quem dicunt fuisse nomine *Samboscer*. (i)(*).

Q 2 III. *Kab-*

(i) Haec discimus ex *Isaaco Peyrero* in syst. theol. par. 1. l. 3. c. 3. p. m. 129. edit. 1655.

ADNOTATIONES.

(*) I. Porro dificillime concipias, quo pacto haec inaudita portenta in mentem venerint hominibus ratione utentibus, ac in studio & eruditione sacrae doctrinae tantisper, immo dedita professione versatis. Heinc nonnulli ex Rabbinis junioribus, ac etiam e nostratibus Doctoribus ea, quae indicavimus, putidissima adserta in sensum metaphoricum & adlegoricum intelligenda, seu potius trahenda esse duxerunt.

Frustra tamen; nam, si fides sit citato *Bartoloccio* p. 75. & alias, *R. Eleazar*, *R. Salomon Jarchi*, aliique, propositarum thesium architecti praecipui, eas in sensu obvio, plano ac literali, nulla interposita, vel subaudita metaphorae umbra effudisse deprehenduntur (Conf. itidem *Augustum Pfeiferum* in critica sacra cap 15. sect. 2. quaest. 1. necnon *Hulsium* in theol. jud. par. 1. p. 445. sq.) Nec mirum quidem, eos homines pseudo-sapientes, fidei lumine destitutos, in explanandis sacris codicibus adeo portentose caecutiisse. De fatuitate Judaeorum circa libros Moisis & sapientiam Dei consulendus *Martinius* in pugione fidei par. 3. dist. 1. cap. 7.

II. Fundamentum pro immani illa corporis Adami proceritate videtur fuisse fabula de praeexistentia animarum omnium, quotquot in homines descendunt, in toto Adami corpore distributarum, paucis exceptis, quae, ex plur si Cabbalistarum, sunt mysterium animarum novarum. (Lege *Hornbeckium* Theol. judaic. l. 4. c. 1. et *Berger*. de Cabbalismo c. 3. par. 2. §. 4. 5.) Quid ergo mirum figmenta figmentis augeant et confirment fabulosissimi homines?

III. Heteroclitam de primo homine Androgyno sententiam, quam etiam tenuerunt *hebraei* Authores voluminis cui titulus *Midrasch. Agada*, pridem retulerat *Plato* in Symposio in haec verba „ olim enim nostra „ haec natura non eadem fuit atque nunc: „ principio enim tria hominum genera fuerunt, non ut nunc duo, masculus & femina; sed aderat & tertium commune „ amborum; cujus quidem nunc nomen superstes est, res ipsa extincta; Androgy„ numque erat forma & nomine, ex masculo & femina„ additque„ eos Deum divisisse ut multiplicarentur „

Undenam vero putaveris hausisse Platonem haec placita nisi ex vetustis Hebraeorum scholis, e quibus utique ad suos posteros usque modo transmissa sunt? Ita se putasse innuit eruditissimus *Georgius Venetus*, Minorita, in problematibus sacrae Scripturae tom. 1. problem. 29. fol. m. 4. verso, addens, idem aperte continere *Zohar* Hebraeorum codicem.

IV. Nihilominus *Eugubinus* in cosmopoeia ad cap. 1. Geneseos p. 103. sub fin. ubi sermonem instituit de Adamo apud Platonem Androgyno, subnectit illico, *nec Hebraei, ut postea docebo, androgynum, sed duas personas tradiderunt*; sed duas personas, hoc est Deum creasse in Adamo duas personas, quatenus nempe adsumens Deus terram limosam, e qua corpus Adami efformaretur, *primum quem fingebat protraxit in alterum, qui perinde inter se cohaerebant ut duo, qui se mutuo amplectantur*, quemadmodum *Eugub.* idem, tanquam propriam exponens sententiam, adserit ibidem ad cap. 2. Genes. p. 152.

Non equidem moror heic opinionem, quam ut plane singularem inter nostrates Doctores merito notaveris cum *Petav.* de opif. sex dier. l. 2 c. 8. n. 10. utpote pugnantem cum sacro textu, ferente feminam e costa de Adami latere subducta creatam fuisse.

Optarem tamen (quae nulla hucusque reperire licuit) promissa ab hoc Authore documenta adversus perplura opposita jam indicata, testantia Hebraeorum dogma de Adamo Androgyno.

Porro *Androgynos* seu *Hermafroditus*, a graeco ἀνήρ vir & γυνή femina, idem valet ac unus & idem, qui utrumque habet sexum maris & feminae, ita ut & ea quae virorum sunt faciat, & patiatur quae sunt mulierum; uti discimus ex *Tullio* de divinat. l. 1. *Plin.* hist. nat. l. 7. c. 2. *Gellio* l. 9. c. 4. *Livio* de bell. pun. l. 7. 11., quibus adciniunt *Lexicographi* adcuratiores cum *Suid. Rober. Stephano* &c. Ergo Androgynos una persona est, non

III. *Kabbalistae* in pluribus fabulosam tenent cum Talmudistis doctrinam de primo homine; ut quod Androgynus creatus sit, ac alias cum duobus vultibus, ita ut fuerit unus pariter atque etiam duo. Nec ista quidem ipsi mystice intellexerunt, quasi Protoparentes unum fuerint corpus politice ac in genere morum, propter mutuum, qui eos illigavit, amorem, quemadmodum & Talmudistae quibuscum etiam sentiunt circa immanem illam Adamitici corporis proceritatem (*k*).

Hisce nugis aliam subnectere placuit Kabbalistis circa corpus Adami; quod nempe contendunt ratione essentiae fuisse spiritale, sive ad spiritale proxime adcedens, utpote de pulvere superni templi efformatum; tum ejusdem splendorem sublimiorem fuisse, quam supernorum omnium Angelorum (*l*). Plura de Kabbalistis differentibus de Adam Kadmon, *Brucker.* (*m*).

IV. *Mahumedani* cum suo Alcorano haec fabulantur. 1.° limus ille ex quo Deus Adam formavit, in humanam figuram redactus, & ad solis radios excoctus & exsiccatus, quadraginta annorum spatio permansit testa arida (*n*). 2.° Staturae giganteae fuit (*o*). 3.° vix Adamus creatus est tanquam Vicarius Dei, hujus jussu adoratus est ab Angelis, qui omnes coram eo prociderunt; uno excepto diabolo, quo nomine fortasse Luciferum intellexerunt (*p*). 4.° Paradisus Adamiticus in coelo septimo reperitur (*q*). Plerasque iis consimiles fabellas retulit ex libris Arabum *Herbelot.* (*r*)

Inter Mahumedanos locum habet *Giafar Sadik*, unus ex primis duodecim Turcarum Imanis, sub an. Ch. 765. qui contendit tres Adamos verum Adamum praecessisse; ac deinceps XVII. adventuros: quod nempe revolutiones totidem mundo sint superventurae, in quarum singulis novum hominum genus ad imitationem veri Adami ejusque posterorum, quos ex historia novimus, foret superfuturum (*s*).

Item ea ferme apud omnes *Munsulmanos* increbuit opinio, quemdam Gian Ben-Gian, cujus erat in mundum universum imperium secu-

lis

non duplex, aut quae in duas commode possit dividi, utpote bicorporea; atque adeo stat quamoptime ut senserint Hebraei Adamum fuisse creatum tanquam duplicem personam non vero Androgynon.

Et vero ex Rabbinis alii cum *Jeremia* conceptis verbis adfirmarunt Adamum creatum a Deo fuisse *Androgynum*, seu utriusque sexus participem; & alii insuper cum *Samuele Bar Nachmani* creatum *duplicem personam*. Nec ipsorum quidem verba reticuit laud. *Bartolocc.* consulendus ad pag. 66. & 67.

(*k*) Conf. *R. Loria* in tr. de revolut. animar. par. 1. a c. 1. & c. 7. §. 1. & 15. necnon c. 14. §. 28. Exstat ap. *Morum* in kabbala denudata par. 2. tom. 2. a pag. 244.

(*l*) Ita ex *R. Loria* & *R. Schem Thob.* colligimus cum *Paullo Bergero* cap. 3. de kabbala dogmat. par. 2. §. 3.

(*m*) T. 2. a p. 990. & deinceps.

(*n*) Ex *Gelale*, ceterisque sapientibus *Moslemis* in Suram 76. Alcorani ap. laud. *Marrac.* in refutat. Alcorani in eam Suram p. 769.

(*o*) Ex *Jahia* in Suram 7. ap. *Marrac.* p. 270.

(*p*) Ex *Alcorano* in Sura 2. & 7.

(*q*) Ap. *Marrac.* in Suram 7. p. 270. ex doctrina Mahumedanorum Interpretum.

(*r*) In bibl. orient. art. *Adam.*

(*s*) Conf. *Herbelot* in biblioth. orient. p. 56. ac *Desuignes* hist. gen. Hun. t. 1. p. 324.

lis creationem Adami praecedentibus, Aegypti pyramides excitasse: quin & illud temporis spatium tenuisse quadraginta Solimanos vel monarchas universales terrae, quorum per ea secula fuit ante Adamum subcessio (*t*).

Ex Heterodoxis promiscue atque Catholici nominis Doctoribus

I. *Quotquot plurimi* universos sacros codices tanquam fabulam impie repudiarunt cum *Anti-biblicis* (*u*) vel testamentum vetus, aut ex eo saltem Pentateuchum, cum *Apelle* (*x*) *Ptolomaeo* (*y*) *Manichaeis* (*z*) *Celso*, *Juliano* Augusto, *Fausto*, *Anonymo* Fabritii discipulo, *Porphyrio* (*a*) aliisque, ii, inquam, omnes & in veram Protoparentis creationem impegerint, oportet; siquidem haec non aliunde quam ex Mosaica sacrae Geneseos historia constat.

II. *Anti-Adamitae* plane nuncupandi quotquot simpliciter, insipienterque statuendum duxerunt, non Deum O. M., sed vel Deum malum, vel Dei Optimi ministros Angelos proxime Universum, & priores ejus homines condidisse: qualem dixeris *Simonem Magum*, cum pluribus jam productis (*b*).

III. *Origenes* plerisque reprehenditur, quod circa descriptionem Paradisi amoenissimi, immo & pene cetera sex priorum dierum opera, nihil proprie ac literaliter, sed figurate ac mystice intelligenda quaelibet exsistimarit. Ita plane *Origenes* hom. 1. in Genes. & l. 4. contr. Celsum, & in 2. Cor. 12. 2. & l. 4. de principiis c. 2. & saepe saepius. Ac de ejusmodi reprehensionibus ipsemet amare conqueritur hom. 13. in Genes. Tum insuper hom. seu tomo 14. in Matth. ab hominibus, qui e limo terrae constructi sunt, eos discriminat, qui ad similitudinem Dei procreati fuere: unde coargui fortasse posset Praedamitas homines invexisse. Id quod & ipse adfirmasse videtur verbis productis a S. *Methodio* (*c*) (*).

Ori-

(*t*) Legito cit. *Herbelot* p. 311. art. *Ibram* & p. 820. art. *Soliman*. ab art. *Mais.*

(*u*) Eorum censum dedimus *supra* Tom. I. p. 285.

(*x*) Ex *Orig.* in cap. 6. Genes.

(*y*) Ex *Epiph.* haer. 33..

(*z*) Ex *August.* l. 23. contra Faust. c. 2.

(*a*) Ex *Cyril.* l. 3. cont. Julian. & *August.* l. cont. legis adversarios & cont. Faust. & alias.

(*b*) In Prolusione praevia de Erronib. in Deum Creatorem.

(*c*) Ap. *Phot.* cod. 235. p. 939.

ADNOTATIONES.

(*) I. Gravissimas querelas in nimiam, cui plus aequo indulsit Origenes licentiam adhibendi sensus adlegoricos, literalibus quodammodo pessumdatis, complurimi effuderunt: e. c. *Theophilus* Alexandrin. *Epiphan.* *Eustathius* Antiochen. *Basil.* *Chrysost.* *Hieron.* & alii, quos adcurate recitat *Huetius* in Origen. l. 2. q. 13. §. 1.

Ceterum ibidem *Huet.* §. 2. sqq. pluribus Authorem vindicat a tot tamque egregiis criminatoribus, ac prae primis ab Eustathio Antiocheno; multaque jure proponit scripta, in quibus ille suam literae dignitatem servat, simulque de eadem aequa, rectaque conscribit; videlicet in nonnullis historicum admittens sensum, adlegoricum in pluribus, in variis utrumque. Ne actum agamus, ipse, cui adsentimur, consulatur *Huetius*.

Nec

Origenem quod spectat adlegoricam de paradiso Adamitico interpretationem, *Origeniani* aemulati sunt (*d*) tum insigniter sectatus est, immo fortasse enormiter praetergressus *Franciscus Georgius* Venetus (*e*) propterea a plerisque Theologis haud leviter notatus.

IV. *Manichaeis* sic insanire placuit. Primus homo non a Deo formatus est, sed a principe materiae, cui nomen Saclas; ac Eva similiter a Sacla & Nembrod facta est. Et Adam quidem belluina forma creatus, Eva autem inanima & immobilis. Mascula deinde virgo, quae lucis filia est, ac Joël nominatur, Evae vitam & lucem impertiit; Eva insuper Adamum a feritate belluina liberavit; ipsaque demum luce nudata est. Ita *Theodoretus* (*f*) qui haec narrasse se pudere fatetur.

Aliter impiam hanc fabellam retulit *Epiphan.* (*g*) Aliter retulit & *Augustin.* (*h*) Fortasse unusquisque a diverso Manichaeismi doctore, pro arbitrio dogmati sectae demente sive addente, rem exceperunt; nihilo tamen secius ea omnia aeque stolida sunt & impia.

V. *Julianus* Augustus, christianae fidei desertor & scriptis ac factis oppugnator, tenuit, vulgavitque, in prima rerum conditione non modo Adamum exstitisse, sed plures, pluresque simul homines, e quibus nempe infinitae propemodum generationes illico exortae sunt. En ejus verba (*i.*) „ Quod autem plures simul exstitisse rebus ipsis & „ factis adprobetur, adcuratius id alias ostendetur. Hoc vero loco sa- „ tis

Nec ipse quidem Origenes hunc interpretandae adlegorice Scripturae morem primus omnium invexit, ut innuere videtur *Porphyrius* l. 3. advers. christian ap. *Sixt. Senens.* bibl. s. l. 4. p. 437. art. *Origenes*, nec item *Philo* Judaeus, quod adseruit deinde *Photius* in bibl. cod. 105. p. 278., alii quippe longe priores antiqui Foederis interpretes, nempe *Aristobolus* tum senior, tum junior, de quib. laud. *Sixt.* l. 4. p. 323., adlegorias plurimas suis in Pentateuchum commentariis adspersferunt.

Quin immo, ut mittam alios vetustiores, e quibus Origeni licuit hunc ritum edi-scere, *Paullus* prae ceteris ei fuit author 1. *Cor.* 10 4. & 2 *Cor.* 3.6. *Galat.* 4. 21. *Colos.* 2. 16. ubi nempe Apostolus adlegoricos sensus aut tenet, aut commendat. Quid vero ? Nonnulla itidem in Evangelio *Joannes*, nec pauca idem CHRISTUS Dominus ad adlegoriam trahenda docuerunt; quibus exemplis perductus Author noster poterat in adlegorias excurrere. Adtamen, fatendum est, in hoc genere expositionis, nec ubi loquutus est de historia paradisica, nec interdum alias modum tenuit Origenes. Recole laud. *Huet.* §. 3.

II. Saepe alias Origenes adpellat Adamum primum hominem, & ab exordio rerum a Deo creatum. Ceterum ubi adfertur a Methodio fingit mundi aeternitatem, & ante hunc alios praeextitisse mundos; at fortasse nullum in iis fictitiis mundis agnovit hominem Adamo priorem. Ut ut vero pugnantia hic Author adseruerit, non videtur, Praeadamitas colligi ex adlato textu in Matthaeum; ibi siquidem laud. *Huetio* interprete, fictos ad imaginem Dei homines, intelligit interiores ac spiritales homines, contagione rerum sensilium & corporalium immunes.

(*d*) Ap. *August* haer. 43. ex *Epiphan.*

(*e*) In comment. de harmonia mundi, cantico 1. tomo 7. cap. 21. fol. m. verso cxlvi. sqq. edit. venetae de an. 1525. mense Septemb.

(*f*) Haeret. fab. l 1. c. 26.

(*g*) Haer. 66. n. 25.

(*h*) Haer. 46.

(*i*) Desumta sunt ex fragmento, seu lacinia, quae ejusdem Augusti epistolae ad Themistium intexta erat, uti animadvertit *Petavius* in not. ad ipsum fragmentum, quod habes inter opera Juliani ex edit. *Spanhemiana* t. 1. p. 292.

„ tis erit breviter istud animadvertere : si quidem a duobus tantummodo geniti essent omnes , neque leges adeo varias ac discrepantes futuras fuisse , neque totum alioqui terrarum orbem ab uno duntaxat impleri potuisse, tametsi plures una foetura mulieres ipsis parerent , ut in suillo genere cernimus . Enim vero passim per omnes terras , adnuentibus diis , eodem modo , quo unum volunt aliqui (*nempe Christiani*) plures in lucem homines exstiterunt , auctoribus generis diis adtributi ; qui & ipsos produxerunt, quum videlicet ex aeterno ab conditore animas adcepissent . „

VI. *Coelestius*, professione monachus, Pelagii Haeresiarchae discipulus & achates sub an. circ. 405. docuit, Adamum sic a Deo creatum esse, ut etiam sine peccati merito moreretur. Id quod tanquam sancto dogmati de dono immortalitatis innocentibus Protoparentibus concesso repugnans, Pelagio ex Coelestii doctrina objectum est in Synodo Diospolitana, & ab eadem una cum ipso Pelagio anathemate confixum (*kl*). Coelestio adstipulati sunt *Pelagiani novi Anglicani*, exorti sub an. circ. 1358. Tum serius *Hebraei* quidam apud & cum *Mercero* Calviniano Symmista (*m*) contra vulgarem *Rabbinorum* sententiam de perpetua Adami vita, si non peccasset, quam ex *Gerundensi* & *R. Becbai* nobis exposuit *Buxtorfius* (*n*).

Adde, *Pelagianos* vulgo nullum in Adamo innocente supernaturale donum agnovisse, sed naturales duntaxat facultates: unde subinferebant, talem omnino ipsum fuisse conditum, quales nunc ceteros nasci homines concipimus, nempe absque ullo supernaturalis gratiae dono (*o*) (*).

VI. *Ano-*

(*kl*) Consulitor *Augustin.* de haer. c. 88. tum l. 1. de peccat. mer. c. 2. necnon l. de gestis Pelagii c. 11. & epist. olim 106.

(*m*) Comment. in Genes. 2. 17.

(*n*) In adpend. ad differt. 2.

(*o*) Conf. *Pelagiano-Mastix Augustinus* haer. 88. & epist. olim 102. ad Paullin.

A D N O T A T I O.

(*) Porro, me judice, erronee non diceret, qui indubitanter adsereret, Adamum etiam in eo statu integritatis, seorsim ab omni dono superno, fuisse natura mortalem, suisque viribus & conditioni relictum decursu temporis moriturum; quum ejus corpus eisdem constiterit nativis adtributis, ac nostrum, natura mortale.

Quin immo varie sentiunt Patres de mortalitate Adami sub conditione primaevi illius status. Tunc siquidem ex *August.* 7. Genes. ad lit. c. 25. mortalis fuit ac immortalis, quatenus & mori potuit & non mori: ex *Nemesio* l. de nat. homin. c. 1. nec mortalis fuit, nec immortalis, sed in confinio utriuslibet naturae: ex *Anastas. Syn.* in Hexaëm. l. 11. sub fin. fuit simpliciter mortalis: immortalis demum ex Oratore Massiliensi *Cl. Mario Victore* l. 1. in Genes. p. m. 17. edit. Paris. 1560. ubi ex formula divini anathematis sub illa in Adamum comminatione, *in quocumque enim die comederis ex eo, morte morieris* e Genes. 2. 17. ita concludit,

Tali lege data ratio docet alta parentis
Quod non mortalem fieri, sed vivere dignum
Esse hominem voluit.

(Secus, ductus edit. Fabriciana 1562. carmina haec legit *Petav.* jamjam adlegandus, l. 2. c. 6.)

Itaque Pelagii, Coelestiique illa thesis eatenus erronea est, quatenus aperte denegare videtur immortalitatem divinitus ac supra meritum naturae inditam, quam sibi & po-

VII. *Anonymi* exsistimarunt sub primis Seculis, Adamum & Evam caecos ante fuisse, quam gustarent de ligno vetito, postea que aperuisse oculos, uti dicitur *Genes.* 3.7. ac tunc quod nudi essent, pervidisse (*p*) (*).

VIII. *Bogomili* hominem a Satana conditum esse voluerunt, ut qui corpus e luto finxisset (*q*).

IX. *Cathari juniores Itali* in varias distracti factiones haec in sanctum dogma errasse deprehenduntur. 1.° Adam non fuit a Deo. Ita *Cathari Albigenses*, & *Bagnolenses*, & *Concoretiani* (*r*). 2.° Adam & Eva in alio mundo conditi sunt; in quo nempe fiebant connubia, fornicationes, adulteria inter filios Dei boni & Dei mali, e quibus orti sunt Gigantes & alii. Ita *Cathari* auditores & adseclae *Joannis de Lugio*, alias *de Lugduno*, (*s*). 3.° diabolus, Deo adnuente, corpus primi hominis efformavit, in quod pro anima infudit eum Angelum, qui in modico peccaverat, atque ex illo Angelo ceterae deinceps animae traductae sunt. Ita *Cathari Concoretiani* (*t*). 4.° diabolus Adamum fecit de limo terrae, summaque vi inclusit in eo Angelum lucis: tum Evam format, cum qua concubuit, & inde natus est Caim, de cujus sanguine nati sunt canes: Adae tandem cum Eva conjunctio fuit pomum vetitum. Ita *Cathari Mediolanenses* (*u*).

X. *Anonymus* olim, Parisiensis, ut conjicio, literis mandatum reliquit, quod Adam in statu innocentiae nunquam habuerit unde stare posset. Hunc vero cum aliis ejusdem Scriptoris erroribus proscripsit *Guil-*

posteris praecepti transgressor Adam amisit; quia nempe *per peccatum mors* ex *Roman.* 6. Et hoc quidem duntaxat sensu ipsam proscripserant *Synodi Diospolitana* in caussa Pelagii apud Palaestinam an. 415., *Carthaginensis* contra Pelagianos an. 416., *Milevitana* can. 1., *Arausicana* II. can. 1. & 2. novissime demum *Tridentina* sess. 5. in decr. de pecc. originali. Conf. in hanc rem *Petav.* dogm. theol. t. 3. de opif. sex dier. l. 2. c. 6. & 7.

(*p*) Ap. *Philastr.* de haeres. cap. 114.

ADNOTATIO.

(*) FAtua & stulta quidem opinatio, quum ibidem vers. 6. praemiserit sacr. codex, *vidit igitur mulier, quod bonum esset lignum ad vescendum, & pulcrum oculis, adspectuque delectabile!* Eam tribuit laud. *Philastr.* haereticis aut Judaeis insanis & occaecatis; *Augustin.* vero de civ. l. 14. c. 17. meliori forsan consilio, *imperito vulgo*, quod ibidem strenue refellit, tum de Genes. ad lit. l. 2. c. 31. & l. 1. loquutionum in Genesim n. 9. & l. 2. de peccat. mer. & remiss. c. 22. & de nupt. & concupisc. l. 1. c. 5. quem, si vacat, adeas.

(*q*) *Jo. Albert. Fabricius* in diss. de Bogomil. sect. 3. in sylloge opuscul. p. 321. sectatus utique *Euthymium* in panopl. tit. 23. §. 7. p. m. 752.

(*r*) Ex MS Cod. *Peregrini Prisciani*, quem primum edidit *Murat.* in Antiq. Ital. t. 5. diss. 60. col 94. lit. D.

(*s*) Interprete CLV. *August. Ricchinio* in edit. Ven. Monetae, diss. 1. c. 4. n. 5.

(*t*) Eodem ibidem Interprete *Ricchinio* num. 7.

(*u*) Ap. *Bonacursum*, olim ipsorum magistrum Mediolani, in vita haereticorum ap. *Dacher.* in spicil. tom. 13. edit. 2. p. 63. sq. Plura de ipsis Catharis ibi *Bonacurs.* & *Reinerus* in l. cont. Valdens. primum edito a *Gretsero*, in Bibl. PP. Lugdun. t. 25. cap. 6. a p. 266.

Guillielmus Arvernus Parisiensis Episcopus an. 1240. (*x*) Anonymi errorem deinceps sectatus est *Georgius Paullus*, nobis alias Acatholicis Lutheranis adnumeratus, sub an. circ. 1560. (*y*) Nec tandem oblivioni tradendus *Zaninus de Solcia*, qui Praeadamitam sese exhibuit (*z*).

XI. *Martinus Lutherus* ad cap. 3. commentarii in Genes. disserens de justitia originali Adami, sic concludit „ statuamus justitiam non fuisse „ quoddam donum, quod ab extra accederet, separatum a natura ho„ minis, sed fuisse vere naturalem, ut natura Adae esset diligere Deum, „ credere Deo, agnoscere Deum: haec tam naturalia fuere in Adamo, „ quam naturale est quod oculi lumen recipiunt. „ Et aliquibus interjectis, „ porro haec probant, originalem justitiam esse de natura ho„ minis, ea autem per peccatum amissa, non mansisse integra natura„ lia (*a*) ut Scholastici delirant. „ Luthero itaque, ejusque gregalibus justitia originalis Adami naturalis omnino fuit. Huc advoca proscriptos Baji articulos 21. & 26. En tibi fontem unde suos hauserunt errores Bajus & Jansenius, ipsorumque adsectatores (*b*).

XII. *Joan. Calvinus* ex eo connumeratur a *Bellarmino* (*c*) inter definientes integritatem Adami omnino naturalem fuisse, quod ille in l. 1. instit. cap. 15. sect. 8. adseruerit (nulla supernaturalium donorum facta mentione) ad naturam hominis spectare ut insit ei libertas arbitrii, quemadmodum ad naturam ejusdem hominis adtinet ut sit animal rationale; tum quod deinceps mutationem, quam in natura humana per peccatum Adae factam novimus, in amissione liberi arbitrii, quo Adam in sui conditione praeditus fuit, constituat. Haec *Bellarminus*, cui adstipulatur more suo in Vindiciis contra Amesium *Vit. Erbermannus* (*d*) (*).

R XIII. *Pau-*

(*x*) Exhibuit primum damnatos errores istos *Bibliotheca PP. Lugdun.* t. 25. p. 329. ac deinde ex MSS. Sorbonicis *D' Argentr.* in collect. judic. de nov. error. t. 1. p. 186. sqq.

(*y*) Ap. *Coccium* ubi de haeret. ex *Pallad.*

(*z*) Ex adsertis *supra* p. 13. art. VIII.

(*a*) Scilicet *prae primis hominis arbitrium.*

(*b*) Conf. *Bellarm.* l. de grat. primi hom. c. 1. cum notis *Erbermanni*.

(*c*) In l. de grat. primi hominis cap. 1. n. 7. 8.

(*d*) Ibidem post num. 11.

A D N O T A T I O.

(*) Fortasse cuipiam nonnihil obscura videbitur Bellarminiana haec subillatio, & nec ita liquido fluens ex adductis Calvini adsertis. Haec enim adtingunt duntaxat liberum arbitrium, quod innocenti homini naturale fuit; at vero nec definiunt hoc solum continuisse statum illum integritatis, nec alia denegant supernaturalia dona eidem statui divinitus adtributa.

Undenam ergo per dialecticam & legitimam consequentiam subinferre liceat, Calvinum *aperte significasse* (uti loquitur *Bellarmin.*) quod Adae integritas in prima conditione omnino naturalis exstiterit, plane non video. Et hunc quidem impactum Calvino errorem, nec Calvino-Mastygi Gaulterio, nec alii, quem viderim e junioribus Haereseologis notatum hucusque reperire licuit.

Hac insuper Bellarmini authoritate fortasse freti *Dominicus Viva*, nec non alii Quesnelli proscriptarum thesium Interpretes & Oppugnatores (in thes. 34. & 35.) praefati erroris Calvinum reum inclamarunt, & una cum Luthero praecursorem Baji, Jansenii, Quesf-

XII. *Faustus Socinus* docuit, Justitiam originalem in Adamo ante lapsum nullam fuisse (e). Illud etiam singillatim substinuit, primum hominem ante lapsum haud fuisse immortalitate donatum (f).

Suum ducem & authorem haud invitus audit ac sequitur *Socinianus* grex cum *Smalcio* (g).

XIII. *Michael Bajus* systema hoc de statu Adami innocentis architectatus est, conformiter ad ea quae de prima Angelorum molitione confinxisse vidimus (h). Fieri nequit ut Deus rationalem hominem condiderit, quin ad finem aeternae vitae ipsum elevaret, ipsique subinde conferret, ex quadam naturali lege, media ad eum finem obtinendum necessaria, puta fidem, spem, caritatem, adoptionem filii Dei, justitiam originalem. Heinc & finis ille naturaliter consequitur creationem hominis ab omni peccato immunis, sive innocentis, & ipsam pariter consequntur ea omnia praeclarissima dona, quae status innocentiae sibi vendicat: atque adeo quum ejusmodi finis ac dona sint natu-rae

Quesnellique. Unum inter illos inveni diligentissimum *Bernardum Desirant*, qui pro 35. propositione Quesnelliana Lutherum nuper citatum adiert, Calvinum vero reticet.

Ecquid ergo concludendum de Calvini sensu in hanc rem? Profecto quod statum innocentiae quolibet superno dono spoliarit, probare contendunt *Jacob. La Fontenius* sup. bullam *Unigenitus*. prop. 37. c. 7. n. 2. & Cardin. *Bissyus* in tr. theol. sup. prop. quesnell. ad prop. 35. Calvinumque citat ille ad l. 1. inst. c. 15. §. 4., iste vero ad eundem l. 1. c. 15. & l. 2. c. 1. & 6. Nec absimiliter *Duchesnius* in hist. Bajanismi l. 2. §. 57. p. 177. ubi & Calvinum fere ad eadem loca citat.

Ceterum, ut quod sentio libere proferam, mihi citata loca, immo & plura earundem institutionum sedulo expendenti, sensus ille qui Calvino adpingitur, clare & aperte ocurrit nusquam: oculatioribus viris, si ipse lateat, occurrit.

At, si me omnia non fallunt, plura dona superna primo homini innocenti vendicavit Calvinus in l. 2. inst. c. 2. sect. 12. p. m. 65. edit. Amstelodam. 1667. in haec verba „ At illa quidem vulgaris sententia, „ quam sumserunt ex Augustino, mihi placet, naturalia dona fuisse in homine cor„ rupta per peccatum, supernaturalibus au„ tem exinanitum fuisse. Nam hoc posteriore membro intelligunt, tam fidei lucem, quam justitiam, quae ad coelestem „ vitam aeternamque felicitatem adipiscendam sufficerent. Ergo se abdicans a re„ gno Dei, simul privatus est spiritualibus „ donis, quibus in spem salutis aeternae in„ structus fuerat: unde sequitur ita exsulare „ a regno Dei, ut quaecumque ad beatam „ animae vitam spectant in eo exstincta sint, „ donec per generationis gratiam ipsa re„ cuperet.

„ In iis sunt fides, amor Dei, caritas „ erga proximos, sanctitatis & justitiae stu„ dium. Haec omnia quum nobis restituat „ Christus, adventitia censentur & praeter „ naturam: ideoque fuisse abolita colligi„ mus. Rursum sanitas mentis & cordis re„ ctitudo simul fuerunt ablata: atque haec „ est naturalium donorum corruptio. „ Audin?

His ergo positis, dum clariora in oppositum non eluceant, quis animum induxerit ut inter errones in sanctum Dogma Calvinum recenseat? Heinc porro mirari subit, *Guilielmum Amesium* Calvini vindicem nihil ad praefatam Cardinalis censuram in suo Bellarmino enervato adnotasse ap. cit. *Erbermannum*.

(e) In praelect. theolog. cap. 3. ap. Bibliothecam fratrum t. 1. p. m. 539.

(f) In eisdem praelectionibus cap. 1. p. m. 537. & in responsione ad defensionem Franc. Juccii, cap. 8. ap. eandem Biblioth. t. 2. p. m. 261. col. 2. & alias.

(g) Ap. *Abraham. Calovium* in Anti-socinian. par. 2. t. 2. p. 76. col. 2.

(h) In proxima Prolusione.

rae innocenti debita, non sunt ea proprie munera gratiae, seu gratuita, vel gratis a Deo conditore collata, sed naturalia, quatenus suapte natura profluunt ex conditione hominis innocentis, aut ipsam consequuntur. Quocirca nihil in statu innocentiae supernaturale statuendum est, sed omnia in eo naturae creationis tribuenda.

Haec summa Bajani systematis, eoque plura collineant ab eodem Authore conscripta, e. g. in lib. de justitia primi hominis capp. 4. 5. 7. 8. & lib. 1. de meritis operum c. 2., tum variae theses, quas idem literis mandavit, aut ore tenus protulit, tamdiu pontificio mucrone profligatae; qualis illa fuit numero LXXVIII. *Immortalitas primi hominis non erat gratiae beneficium, sed naturalis ejus conditio*, & LXXIX. *Falsa est Doctorum sententia, primum hominem potuisse a Deo creari & institui sine justitia originali* &c. (*i*) (*).

R 2 XIV. *Phi-*

(*i*) Lege *Ripaldam* adversus articulos bajanos disp. 1. sect. 11. cap. 1. & 3. tum *Duchesnium* in hist. Bajanismi lib. 2. §. 57 necnon *Vanranst* in verit. in medio p. 15. sqq

ADNOTATIONES.

(*) I. Mirari vehementer subit apud prudentes Theologos, quo tandem pravo consilio fieri potuerit, ut Bajus, alias valde pius & doctus Theologus, in systema istud descenderit, adprime quidem elaboratum in suum scopum, re tamen ineptum, cordatorum rationi summe dissonum, a primis sanae Theologiae principiis & adagiis mirum in modum exorbitans.

Novi olim Scholasticum Theologum, & illum quidem perdoctum & eruditum, qui inter loquendum de ejusmodi Baji entusiasmo, sic, inquit ille, possit ejus systema catholice intelligi, aut saltem reformari.

Sublimia, quae praefert status innocentiae, dona eatenus sunt debita creationi hominis innocentis, quatenus creatio illa non utcumque creatio est, sed singillatim creatio hominis innocentis; quo quidem sensu porro ea dona suapte natura, & necessario consequuntur creationem hominis, creationem, inquam, non nude sumtam, & in sensu diviso ab statu innocentiae, sed ornatissime sumtam, hoc est in sensu composito ejusdem status, cujus & ipsa non minima pars est.

Sane plura sunt etiam in ordine supernaturali, quae naturalia dicimus, nempe quatenus suapte natura & ordine principium aliquod consequuntur: sic enim quantum ad statum beatitudinis in Beatis fruitionem, securitatem de aeterno gaudio, dotes corporis gloriosi ac similia, naturales praerogativas plerique nuncupant, quoniam ex mente Deum palam intuente sponte fluunt, immo necessario; atque adeo ipsas dicunt debitas menti, non utcumque, sed qua Deum palam videt in statu beatitudinis.

Sic etiam in statu Sacerdotii consecratio corporis & sanguinis Christi, absolutio peccatorum &c. haud inepte dicuntur munera in suo ordine naturalia & debita sacerdoti qua tali, quoniam ea omnia status sacerdotalis importat &c.

Pari igitur sensu percommode ac theologice dici posset, dona illa status innocentiae, ex sese superna, deberi creationi hominis, quatenus huic a summo Conditore libere positae illa omnia necessario succedunt, scilicet ex quadam naturali convenientia seu lege, dictante, indecens Deo fore creare hominem a peccato immunem, quin ipsum ad supernum finem elevaret, media seu dona ex sese superna obtinendo fini suppeditando.

Haec Doctor ille, cui tamen ut adquiescerem a me nondum impetrare potui. Fortasse ipsi facilius adquiescent qui statum innocentiee reputant omnino necessarium, rejecta natura pura, posita hominis rationalis creatione.

II. Pro Bajo intercedere placuit *Joan. Adamo Osiandro*, e grege, opinor, Lutheranico; quippe qui in suo systemate theologico, exercit. 43. art. 43. thesi 4. ex tripode definire audet, illum quatenus adserit, *nec Angeli, nec primi hominis adhuc integri merita recte vocari gratiam* &c. male fuisse damnatum a Pio, Gregorio & Urbano.

Pla-

XIV. *Philotheus Jordanus Brunus*, patria Nolanus, impiorum plurium opusculorum architectus, sub an. 1600. 17. Febr. ob pertinaciam in tuendis pravis erroribus, Romae vivicomburio addictus, praecursor nonnullis systematum Cartesii ac Spinosae, ex apocrypho Esdrae libro quarto perperam intellecto Judaeorum gentem ad unum retulit protoplasten, reliquos vero homines ad Henoch & Leviathan, qui biduo ante creati fuerint. Haec ille carminibus expressit (*k*) contenditque, praeter alia, urgere ex nigredine Aethiopum, proceraque Gigantum mole; quae nempe comprobent diversas hominum species ab iis, qui ab Adamo Parente descenderunt (*l*).

Huic systemati adhaesisse visus est celebris quidam *Anonymus* peregrinator, qui quatuor aut quinque hominum species indicatis de caussis comminiscebatur (*m*) (*).

XV. *Jansenius* junior complures Bajane doctrinae articulos scriptis suis, tametsi alio verborum, phrasiumque fuco, innovare visus est: nec enim studio minus intemperanti quam Bajus, plus aequo naturam integram extulit, eamdemque lapsam depressit (*n*). En itaque rursum, quod huc spectat, Bajanum systema, aliquanto fusius elucidatum.

1.° Gratia seu facultas ad diligendum supernaturaliter Deum, & ad

Placent quidem Novatori Bajana figmenta; quum vero nulla ratione suam muniverit definitionem, nullo quoque negotio nobis ipse rejicitur.

(*k*) In lib. 1. de monade, numero & figura ap. nostrum *Zachar.* in diss. de system. Praeadmitarum c. 1. n. 2. p. 361. quae exstat in tom. 2. sui thesauri theologici.

(*l*) Carmina recitat ibidem *Zachar.* c. 6. n. 2. p. 381.

(*m*) Ap. laud. *Zachar.* ex parisiensi literatorum hominum diario anni 1684. Apr. p. 133.

ADNOTATIONES.

(*) I. Impium hunc Brunum Dominicani ordinis sodalem adpellatunt cit. *Zachar.* & *Vincent. Placcius* in theatro anonymorum & pseudonymorum cap. 2. p. 188. edit. Hamburg. de an 1708. ex *Menagianis*, & p. 191. ex *Joan. Christiano Fromman*.

Repugnat tamen *Echardus* in biblioth. script. ord. Pr. t. 2. p. 342. inquiens, *cujus tamen Bruni nulla mihi apud nostros memoria*, ac deinceps de authoribus ejus opinionis subdit, *nulla hactenus documenta protulerunt, ex quibus constet ordinis Praedicatorum vestem aliquando gestasse*.

Et quidem Brunum inter scriptores numerasse lego *Konigium* in Biblioth. ver. & nova p. 139. *Toppum* in bibl. Neapolitana t. 1. p. 151. *Scriptorem Patinianorum* p. 34. *Morer.* in Jordane Bruno, *Lexicon historicum literarium criticum* de an. 1758. t. 1. p. 635. *Bulaeum* in hist. univ. paris. t. 6. ad an. 1586. p. 786. *Huet.* in censura philosoph. cartesianae p. 256. edit. paris. de an. 1694. quin ullus tamen ex iis Brunum Dominicanum vel ne quidem innuat.

Qui adcuratam more suo historiam Bruni contexit, *Brucker*. hist. phil. t. 5. a p. 12. diserte adserit p. 16. eum familiae Dominicae olim nomen adscripsisse; quod tamen, expensis omnibus, satis probatum non video. Quocirca dubius haereo, donec ulteriora non eluceant contra ejus repugnantiam documenta: quidquid supra in Tom. II. p. 5. re minus expensa, cum *Struvio* secus dixerimus.

II. Rationem illam Bruni a nigredine Aethiopum ductam pluribus convellit laud. *Zachar.* cum *J. Alb. Fabricio*, *Gerardo Leibnitio*, aliis.

(*n*) Videlicet in lib. de gratia primi hominis & Angelorum, tum in libris de statu naturae, de statu purae naturae, de gratia Christi, quibus suum *Augustinum* adornavit,

ad obtinendam beatitudinem coeli ita gratis Adamo originaliter collata est, ut ad creationem ipsius naturaliter consequeretur, eo quod naturae sanae & integrae necdum per peccatum corruptae ea esset debita (*o*)... 2.° superna opera, quae arbitrio lapsi hominis per gratiam Chisti conferri debent, perficere potuit Adam innocens ea naturali arbitrii sui voluntate, quae in prima naturae conditione concessa fuerat; & ita quidem, ut dona illa non donaret Adamo gratia Dei (*p*).. 3.° vita aeterna, quae homini lapso gratia est, homini integro merces fuisset (*q*).

4.° Adam innocens per robustas liberi arbitrii vires potuit mereri supernaturaliter, ac in eodem statu permanere: quocirca merita haec non fuerunt specialia Dei dona, quippe quae Adamo speciali quaquam donatione collata non sunt (*r*)... 5.° in merita superna ab Adamo innocente producta ita natura & auxilians gratia concurrebant, ut primas partes natura haberet, ac in eamdem ipsa merita tanquam principalem, & efficaciorem operatricem referenda sint (*s*).

6.° superna gratia creaturae rationali innocenti qua tali debita est; atque adeo & Adamo in prima sui conditione. Heinc status purae naturae, utpote pugnans summopere cum merito naturae rationalis peccato necdum contaminatae, plane impossibilis est (*t*)... 7.° essentiale discrimen gratiae in statu naturae integrae, ac gratiae in statu naturae lapsae a Deo collatae, in eo situm est, quod illi gratiae utpote debiliori resisti possit a robustis, sanisque liberi arbitrii viribus; isti vero utpote efficacissimae ac omnipotenti ab aegrotis & imbecillis vulnerati arbitrii viribus resisti nequeat (*u*),.. 8.° Quidquid demum Jansenius in commendationem Adae innocentis falso protulit, totisque viribus confirmandum suscepit ex doctrina S. Augustini in pravos sensus detorta, & Angelis in statu simili constitutis asseruit (*).

XIV. *Prae-*

(*o*) De statu purae naturae l. 1. & 2. passim.

(*p*) Lib. de grat. primi hom. & Angel. cap. 7. §. *Nos igitur*. col. m. 106.

(*q*) Ibid. cap. 16. §. *Heinc*. col. 163. & alias.

(*r*) Ibid. cap. 8. sqq. ac rursum c. 16.

(*s*) Ibid. cap. 16.

(*t*) Lib 1. de statu purae naturae c. 17. ac deinceps

(*u*) Lib. 2. de gratia Christi Salvatoris, cap. 3. sqq.

ADNOTATIO.

(*) HOC systema, quod excogitavit Bajus, et pluribus auxit, elucidavitque Jansenius, dudum ab Ecclesia in utroque proscriptum est, sollemniterque profligatum. Videlicet in propositionibus Baji, quas confixerunt summi Pontifices Pius V. an. 1567. Gregorius XIII. an. 1579. Urbanus VIII. an. 1641. et in Augustino Iprensi, quem idem Urbanus ipso anno et sub eadem Constit. *In eminenti*. damnavit.

Suum deinde systema cum reliquis a Pio et Gregorio proscriptis thesibus, pio demissoque animo revocavit Bajus; itemque virtute Jansenius suas illi accessiones una cum elucidationibus adjectas, ab Urbano damnatas, quippe qui, ut alias, in Protestatione ad calcem sui Augustini subnexa animo humillimo protestatur pro sancte correcto proscriptoque habere, quidquid Romanus Pontifex in eo commentario corrigendum, proscribendumque duceret.

Non ita vero amborum ducum & authorum laudabilem poenitentiam imitandam duxerunt, qui eorumdem errores consectati sunt,

Baja.

XVI. *Praeadamitae recentiores* sub idem medium Seculum XVII. adserere non dubitarunt, primum omnium non fuisse Adamum, ex quo ceteri quique processerint, sed ei alios praecessisse. His autem Dux & Author exstitit *Isaacus Peyrerus*, gente Gallus, patria Burdigalensis, secta Calvinianus, ac Theologiae professor, ut conjicio. Et quidem sub hoc ferme systemate,

Homines, qui sexta die creati fuere ex *Genes.* cap. 1. 26. & 27., ii sunt, ex quibus ethnici originem duxerunt; & ipsos quidem plurimos, viros feminasque ubique terrarum creavit Deus, quemadmodum plurima cujusque generis animantia non ita pridem produxerat. Adam vero, cujus productio refertur deinde *Genes.* cap. 2. 7. diutius post creatus est tanquam pater electi generis, nationis Judaicae, non autem totius humani generis. Quid? quod Moises haud sibi concinnandam duxit generalem cunctorum hominum historiam, sed unius duntaxat Judaici populi res gestas percurrere; de reliquis vero tunc tantum sermonem instituere, quum ad ejusdem propositum pro re nata conferrent, aut aliquem cum rebus judaicis nexum haberent.

Ergo Adae & ejus posteris lex a Deo imposita est, non aliis gentibus aliunde originem ducentibus. Illi subinde, non autem ethnici, utpote communi crimini ob trangressionem Adae non obnoxii, Noetici Diluvii supplicium incurrerunt: adeo diluvium istud universale non fuit, sed eas duntaxat terras, quas incolebant Adae posteri, aquis obruit; subindeque haud omnes terrarum populi a Sem, Cham, & Japhet, tribus Noë filiis prodieruut. Quin etiam utut ethnici, e Praeadamitis exorti ab aliis sceleribus minime vacui fuerint; haec tamen scelera nequaquam illa eluvione expianda fuerunt, quandoquidem ea, ut ita dixeris, materialia erant crimina, propter peccantium inscitiam, vel-

Bajani, inquam, & *Janseniani*; propterea & suismet patronis, & Ecclesiae legibus, & rationis dictamini impudentissime injurii. Bajani siquidem in Belgio, & in Galliis, Belgioque Janseniani tot civerunt tumultus & pugnas, ut damnatos in suis ducibus errores tanquam innocua dogmata tuerentur, & orthodoxos Doctores, immo universas catholicas Academias ad arma vocarent, & ad certamen nonnunquam ferme cruentum.

At ne reliquum prolixae hujus Historiae pluribus persequamur, multi nobis otium fecerunt, inter quos facile eminet clariss. *Duchesn.* in hist. Bajanismi, quem sedulo evolvas, si vacat & licet, nec pigebit.

Confixas Baji theses, & reliquam Bajanismi doctrinam, etiam quae praesenti Dogmati adversatur, multi e nostratibus Doctoribus confutarunt, at prae ceteris, quod sciam, strenuissimo marte *Ripalda* noster in adpend. ad tom. 3. de ente supernat.

Jansenianismum vero qui similiter oppugnarint haud ita facile repereris. Satius quippe plerumque sapientibus Theologis visum est oppugnare ex professo v. famosas illas theses ex Augustino Jansenii excerptas, ac toties vaticano anathemate fulguritas; ceteras vero ejusdem Augustini opiniones, cum eis quinque inconnexas leviter tantum, aut obiter refutare; si tamen unam excipias de statu purae naturae quaestionem, quam fusius & ardentius edisserere plerique consueverunt adversus Bajum & Jansenium.

Ita quidem in hanc rem egisse comperimus ex Anti-Jansenistis primipilos, puta *Franc. Annatum* t. 2. opusculor. de Augustino a Bajanis vindicato, *Joan. Bagotium* in defensione libertatis et gratiae christianae, *Steph. Dechamps* de haeresi Janseniana, *Petr. Manso* in Augustino sui interprete et adsertore, *Jo. Laurent. Luchesinium* in polemica histor. Jansenismi.

vel cognitionis defectum, nec enim ab ipsis Deus sibi injuriam inferri arbitrabatur; atque adeo nec ejusmodi scelera ipsis ea perpetrantibus imputanda erant, ac demum nec punienda.

Haec *Peyrerus* excogitavit, pluribusque confirmare ac illustrare conatus est, petitis argumentis e sacra pagina, praesertim ex epist. ad Roman. c.5.12. sqq. atque ex vetustissimis gentium monumentis, aut potius fabulosis insanientium hominum opinionibus (*x*). Quid vero de perridiculo ac impio commento? Idem Peyrerus, meliora sapiens, ejus fata indicavit in haec verba (*y*). „ Hoc nimirum male habuit theologos eosdem omnes, in qualcumque sectas hodie divisi sunt. Quique omnes, in aliis dissentientes, in hoc vero consentientes, & agmine facto, irruperunt in librum meum, illumque oppugnaverunt authoritatibus omnibus SS. Patrum, sacrosanctorumque Conciliorum, nec non universali consensu totius Ecclesiae christianae. „ Et quidem systema ipsum illico perstrinxerunt *Joan. Conrad. Dannhavverus*, *Jo. Henric. Ursinus*, *Samuel Maresius*, *Jo. Hilpertus*, *Philipp. Prior* sub nomine *Eusebii Romani* (*z*) tum *Saldenus* & *Calmetus* proxime advocandi, post *Heideggerum*, *Turretinum*, *Burmannum*, ac nuperrime Cl. *Perrimezz.* (*a*) *Serryus* (*b*) *Berti* (*c*) *Zacharias* (*d*) *Nat. Alex.* (*e*).

Et quod caput est, idem se ipsum confutavit *Peyrerus*, ubi post varia fata Romanum ad asylum confugiens, coram Alexandro P. VII. una cum Calvinismo systema suum de Praeadamitis ex animo ejuravit (*f*). Quo denique singulari resipiscentiae exemplo erronibus posteris ad imitandum relicto, apud beatiss.mae Virginis de Virtutibus in Collegio Patrum Oratorii prope Lutetiam Parisiorum, quo se contulerat, diem postremum clausit octogenario major an. 1676. 31. Jan. (*g*) (*).

XV. *Pu-*

(*x*) In exercitat. praevia, cui titulus *Praeadamitae*, ac fusius in subsequuto Systemate theologico ex Praeadamitarum hypothesi libris 5. edit. Amstelodami, subpresso Authoris nomine, sub an. 1655.

(*y*) In epistola ad Philothimum excusa Romae an. 1657. p. 30.

(*z*) Eos nobis retulit *Sianda*, in Lex. pol. art. *Peirerus Isaacus*.

(*a*) In Theol. t.2. diss. 158. p. 375. sqq.

(*b*) De opif. mundi, praelect. 5. sqq.

(*c*) Lib. 12. c. 1.

(*d*) In diss. cont. Praeadamitar. systema.

(*e*) Hist. eccl. vet. test. t. 1. diss. 3. art. 1.

(*f*) Ita rem ediscimus ex laudata *Peyreri* epist. ad Philotimum, et ex adjecta ibidem *Peyreri* eiusdem Deprecatione ad Alexand. VII. super libro edito, cui titulus est *Praeadamitae* &c.

(*g*) Teste *Calmeto* in Genes. 2. 7. & in dict. bibl. art. *Praeadamitae*.

ADNOTATIONES.

(*) I. GUlielmus Saldenus in otiis theol. l. 1. exercit. 3. n.7. p. 64. haec habet de nostro Peyrero „ hic enim „ fastuoso conatu . . . adstruere adgressus est, „ Adamum & Evam primos in mundo homines non fuisse, sed plurimos alios infinitis „ ipsis seculis priores exstitisse.. Ipse de se ipso „ id etiam jactat tract. sui exercit. 8. „ *Ego*, inquit, *contra communem omnium Theologorum sententiam Praeadamitas in theatrum produxi* „.

Ego vero in scriptore nostro fastuosum illum conatum non video, immo potius ingenuam quamdam modestiam laude dignissimam, quae humilem demissumque animum prodit, e. c. in praefata exercit. cap. 8. p. m. 26. ubi haec lubens perlego „ si licet per Dominos & Magistros meos, Doctores ortho- „ do-

„ doxos, penes quos jus est summum inquirendi de theologicis, & quorum judicio „ me, meaque omnia obsequenti & coeca „ religione devoveo, experiar num facilior „ adcommodetur his versibus explicatio, si „ dicimus &c.

Et hanc quidem modestissimam formulam in suo commentario *multoties*, *verbisque conceptissimis edixisse* idem vere protestatur in laud. epist. ad Philotimum p.35. Lege praefationem, seu prooemium in ejus systema theologicum ex Praeadamitarum hypothesi.

Adde celeberrimam clausulam capitis 27. qua citatam exercitationem absolvit pag. 70. quae sic habet „ Tertium est quod unice lectorem meum oratum volo. Ut quaecumque heic congessi, scripta putet exercitationis gratia. Nihil enim ausim adserere „ de his, quae videntur parum convenire cum „ recepta opinione totius Ecclesiae; cujus „ praeceptis, atque illud iterum edico, totum me sine fraude et devotissime addico „.

Quin et eandem clausulam in argumentum sui animi demissionis ac sinceritatis, integram proposuit Isaacus Alexandro Pontifici in laud. Deprecatione p. 18.

Praeterea verba illa, quae tanquam a Peyrero arroganti supercilio conscripta ultimo loco posuit *Saldenus*, re talia non sunt, immo vero haec alia (in exercit. c. 8. p. 27.) „ non inficior, quin primo obtutu statuere „ primos homines ante Adamum conditos „ praeter communem Theologorum omnium „ sententiam, conturbare videatur conscientias, non in tranquillo illas collocare „. Heu quam diversa!

Quid ergo tam infideliter atque acerbe Saldenus intolerabilis arrogantiae Isaacum reum confingit? Anne acatholicum virum pupugit, quod ille ad nostra castra unice orthodoxa, repudiatis Calvinianis, se receperit? Et vero ingenuos quosque, sincerosque Scriptores lex illa tenet, SEMPER ET UBIQUE VERITATI LITANDUM. Plura de rebus *Peyreri Baelius* in dictionar. & alii, quos plena manu dabit cit. *Zachar.* cap. 1. num. 5. & 6.

II. Famigeratissimus ille Chymista *Theophrastus Paracelsus*, alias *Bombast*, natus in vico Helvetiorum Hohenheim an. 1493. ac denatus 1541. praeluxisse fertur a plerisque Peyrero, eo quod in Philosoph. magn. tract de homuncul. p. 159. distinctionem inter homines Adamicos & non Adamicos invexerit: quippe, *Voëtio* interprete in disp. select. vol. 1. p. 738. „ sensit Deum praeter homines Adami posteros, etiam alia quatuor hominum „ genera carnibus, ossibus, ratione praedita „ creasse, eosque in singulis elementis collocasse: in terrae visceribus Pigmeos & „ Gnomes; in aquis Nymphas & Undenas; „ in aëre Sylvos & Melusinas; in igne Vulcanos & Salamandras; & incertum adhuc „ esse, cuinam hominum generi fides vera „ in Deum sit data, & via ad salutem patefacta.

Haec quidem edidicimus ex *Saldeno* proxime laud. §. 9. Quum vero nec Paracelsum, nec Voëtium ubi citantur evolvere datum sit, haud facile possumus nostrum in hac Paracelsica caussa aequum ferre judicium.

Scio equidem, hunc eximium Medicum a multis cum *Mersenno* in Genes. cap. 1. 1. col. 649. sqq. & 711. cum sceleratissimis Theologis reputari, tanquam architectum plurium impiissimorum dogmatum, immo Atheum ex adsertis *superius* Tom. II. pag. 5.

At nec inde ad eum illico in hac caussa dijudicandum abripiamur, oportet; alii enim sunt ei patroni & vindices ap. *Popeblunt* in cens. celebrior. Auth. in Paracello, *Hoffmann.* in lex. univers. etiam in Paracelso, *Brucker.* hist. phil. t. 4. p. 661. sq.

Quod si demum liceat cum eodem *Bruckero* judicium ferre (nec enim ad longiorem dissertationem locus est) creaturae illae quas dixerat Paracelsus in quatuor elementis creasse Deum, *inanimatae* fuerunt, *videlicet sine anima intellectuali*. Totidem ille verbis ubi recenset Theophrasti dogmata chymica, p. 678. n. XIII. cui interea non inviti adhaeremus, nec Praeadamitis eum Medicum adnumeramus.

III. Censuit ibidem *Saldenus* n. 8. propius *Peyrero* prolusisse *Andream Caesalpinum*, Aretinum, Clementis P. VIII. Archiatrum, vita functum an. 1603; quod nempe primos & vetustissimos homines instar murium & ranarum ex putri materia effectos esse pronuntiarit. Sic ille, at nullo crimini adducto teste, nec loco, ubi Caesalpinus illud adferat.

Porro Caesalpinus in suis quaestionibus peripateticis ita infeliciter ac impie insanire visus est, ut multi cum *Frehero*, *Parkero*, *Taurello*, *Buddeo*, *Leibnitio* ap. & cum *Reimman-*

novavit. 1.° *gratia Adami innocentis non nisi merita humana producebat* (*h*)... 2.° *gratia Adami est sequela creationis & erat debita naturae sanae & integrae* (*i*) (*).

3.° *Differentia essentialis inter gratiam Adami & status innocentiae, ac gratiam christianam est, quod primam unusquisque in propria persona recepisset, ista vero non recipitur nisi in persona Jesu Christi resuscitati, cui nos uniti sumus* (*k*). Haec autem coincidere videtur cum Bajana XLII. & cum Protestantica doctrina de justitia nobis duntaxat imputata, non autem physice inhaerente, ex notissima Tridentini definitione.

4.° *Gratia Adami, sanctificando illum in semetipso, erat illi proportionata; gratia christiana nos sanctificando in Jesu Christo, est omnipotens & digna Filio Dei* (*l*). Plane subobscura & satis dubia haec thesis est; nec enim satis illa explicat, quam gratiam adtingat, sanctificantem ne, sive auxiliatricem. Ceterum de quacumque illa differat gratia, falso ac erronee loquitur, ut plane liquet (*m*) (**).

manno de Atheismo christ. p.369. cum Atheorum diptychis merito inserendum esse judicarint: quod itidem nos *supra* tetigimus Tom. II. pag. 5.

Verum esto, ne longiore quaestione implicemur: adtamen, quod rem nostram spectat, inter erronea Caesalpini dogmata, quae ex suo infensissimo hoste *Taurello* fideliter, adcurateque, more suo, congessit laud. *Brucker.* t. 4. p. 222. sqq., vel ne umbram quidem illius reperio, quod ei Saldenus adfixit. Atque adeo caussam istam saltem in medio relinquamus, oportet.

IV. Peyrero sine dubio proxime prolusit *Anonymus* ille nebulo qui sub aetate Dionysii Petavii in libro, quem inscripsit *Epiphaniam*, multis praemissis deliramentis, concludit, duo esse hominum genera: unum terrenum, qualis fuit Adam; alterum coelestium, cujusmodi Christus exstitit, itemque Melchisedecus, ante Adamum, nec humano statu editus, immo ante lucis exortum. Pudet quidem vel ipsam innuisse impiissimam fabellam. Legito laudat. *Petav.* t. 3. de opif. sex dier. l. 1. c. 4. n. 3. sqq.

(*h*) Est prop. XXXIV. ex proscriptis in Constit. *Unigenitus*, in Joan. I. 16. & in 2. Cor. 5. 21.

(*i*) Prop. XXXV. in 2. Cor. 5. 21.

A D N O T A T I O.

(*) Conferendae sunt theses istae cum Bajanis & Jansenistis mox praelibatis. Ac insuper quantum ad eam, quae primo loco notata est, animadvertere juvabit, quod in systemate Iprensis meritum proveniens a gratia, cui creatura resistere possit, qualem ipse describit gratiam Adae innonentis, non est supernaturale Dei donum, sed mere humanum, utpote a mero libertatis arbitrio profectum: & huic quidem systemati Quesnellus institit adversus gratiam mere sufficientem, ubi praefatam thesim vulgavit.

(*k*) Prop. XXXVI. in Rom. 7. 4.

(*l*) Prop. XXXVII. in Ephes. 1. 6.

(*m*) Plura Interpreteres oppugnatores Quesnellianatum thesium cum *Lafontenio*, *Viva*, *Desiranto*, *Sellerio*, *Bissyo* in XV. expositas a nobis.

A D N O T A T I O.

(**) Erronibus hac Sectione productis alii apud nonnullos adcensentur, at de quibus tamen erroris fama & nota fortasse omnino certae dici nequeant.

Videlicet primum *Armeni* docuerunt, Adam & Evam si permansissent in justitia, non coituros unquam; nec item ex consequenti tum hominum genus per commixtionem propagandum fore. Ita *Guido* in sum. de heref. ubi de Armenis, errore & cap. 11. & ex eo *Castrus* art. *Adam & Eva*, errore 3.

Ego tamen haec dogmata nec inter vetu-

SECTIO II.

DE ERRORIBUS IN IMMORTALITATEM ANIMORUM.

Mittimus heic, ne simus aequo prolixiores, complura, quae adferre possemus figmenta de praeexsistentia animorum omnium, productione ex traduce, metempsycosi, seu transmigratione, corporeitate &c., ac summo pollice illos duntaxat indicamus, qui in Immortalitatem ferme evidentem ipsorum impie juxta ac imperite debacchati sunt. En itaque qui animos esse, aut suapte natura, aut divino intercedente decre-

stiores Armenos, nec inter recentiores obtinuisse reperio apud *Galanum*, adcuratissimum illius gentis dogmatum historiographum, in conciliat. Eccl. Armenae cum Romana. Lege quae in antecessum hanc in rem admonuimus Tom. II. p. 475. sqq. in Adnot.

Sed & pro eodem dogmate vel plane adsertores, vel saltem fautores perplurimi laudari possunt ex nostratibus: e. c. *Chrysost.* hom. 18. & 20. sup. Genes. *Author* de opificio hominis, Nysseno adtributo c. 17. & 18. *Aug.* l. 1. de Genesi contra Manichaeos cap. 19 & alias, *Hieron.* disput. contra Jovinian. lib. 1. *Damasc.* de fide orth. l. 2. c. 30. & l. 4. c. 24. *Procop.* ad cap. 4. Genes. *Euthym.* in ps. 50. *Jodoc. Clicthov.* in comment. in Damascen. & in adnotationibus ad lib. Rich. Victorini de Trinit. prop. 18.

Ergo ne tantorum Doctorum coetui opinio haec tanquam certus error imputanda? Ubinam vero ecclesiastica de ejusmodi errore definitio, esto oppositam opinionem Scholae vulgo teneant cum *Angelico*? Constat autem, quaestiones de homine, si in statu innocentiae perdurasset, ventilatas, potius curiosas & subtiles ut plurimum esse, quam solidas, aut in Scripturis revelatis fundatas.

Audio quidem *Augustinum*, Adamianos inter haereticos referentem l. de haeres. c. 31. haec de ipsis adserere, *credunt ergo, quod nuptiae futurae non fuissent, si nemo peccasset*. Eccur autem? quoniam *nuptias aversantur, quia nec priusquam peccasset Adam, nec prius quam dimissus esset de paradiso cognovit uxorem*.

Verum Augustinus opinionem illam propter nexum historiae protulit, non autem quod illam reputaret erroneam; ceteroqui S. Doctor pro eadem opinione tanquam laudabili nuperrime citatus a se ipso turpiter distaret, quod absit.

Et quidem *Epiphanius*, quem in sua polemica de haeresibus historia ut plurimum exscripsit *Augustinus*, ubi Adamianos exagitat haer. 52. aliis productis, perstrictisque erroribus, hunc de quo disserimus, omnino reticet. Quin & ipsum praetermiserunt alii vetustiores, qui eorumdem Adamianorum dogmata in scenam produxerunt, nempe *Clem. Alex.* l. 3. strom. ac *Theodoret.* haer. fab. l. 1.

Eundem denique errorem minime agnovit in Augustiniana narratione Cl. *Laurent. Cozza* in commentar in l. S. Augustini de haeres. t. 2. in c. 31. a p. 222; nec ipse eundem Adamianis adscribit, etsi alias satis liberaliter errores haereticis adtribuere consuescat, qui nempe suis confutationibus uberiorem materiam praestent.

Ejusdem deinde opinionis tanquam erroneae *Lutzemburg.* in Almarico, & ex illo uno *Castr.* proxime laud. *Almaricum*, alias notatum coarguunt, quod docuerit, in statu innocenti nullam fuisse futuram distinctionem sexus.

Ceterum reponent alii, unius *Lutzemburgi* authoritatem, qua illa opinio Almarico adseritur, valde dubiam esse; in eo quippe apud Criticos valde plurimum desideratur diligentiae atque adcurationis in disquirendis adfigendisque suis authoribus dogmatis quae commentatur.

Ad extremum Cardinal. *Cajetanus* formationem Evae ex costa Adami, quae habetur *Genes.* cap. 2. 21. & 22. censet non re, sed metaphorice & per allegoriam esse intelligendam: id quod ab suo acumine enatis argumentis adprobare contendit in suis commentariis ad citata loca. Et iis quidem perducti Doctores aliqui eam opinionem ab errore liberam volunt, atque duntaxat ad singulares & heteroclitas amandandam.

Alii tamen fortasse rectius eam dicunt erroneam; quoniam & Scripturae, & christianae traditioni, & omnibus Patribus, sacrisque Interpretibus adversatur. Legitur *Trident.* sess. 4. §. *Praeterea*.

decreto mortis expertes (quasi animo carentes) simpliciter inficiati sunt.

Ex Ethnicis

I. *Democritus* Abderites Eleaticae sectae professor, qui atomisticum systema excogitavit sub Seculum v. ante vulgarem aeram, obiisseque fertur Olympiade 94. annos natus 109. (*n*) cui *Leucippum*, alioique *Anonymos Pythagoreos*, una cum *Hypocrate* Medicorum principe adnectit Jul. Caesar Lagalla (*o*)... II. *Dicaearchus* Missenius Philosophus (*p*)... III. *Epicurus* (*q*) cum *Lucretio* (*r*) ceterisque e suo grege (*s*)... IV. *Aristoteles* (*).

S 2 V. *Stoi-*

(*n*) Ap. *Lactant.* inst. l. 3. c. 17. ac rursum l. 7. c. 7.

(*o*) In comment. de immort. animor. l. 2. c. 7. p. 222. sq.

(*p*) Ap. laud Lactant. tum ap. *Tullium* Tuscul. qq. l. 1. cap. 10. 20. *Plutarch.* cont. Coloc. *Euseb.* praep. ev. l. 15. c. 9. *Sext. Empir.* adv. Mathem. l. 7.

(*q*) Ap. *Plutarch.* de placit. philos. l. 4. cap. 7. Conf. *Gassend.* in phil. Epicur. par. 2. *Budde.* In thes. de Atheismo p. 553. sqq. *Bruck.* hist. phil. t. 1. p. 1281. n. 138. & 139.

(*r*) Lib 3. v. 844.

(*s*) Ap. *Tullium* qq. Tuscul. l. 1. non multo post init.

ADNOTATIO.

(*) IN controversiam utrinque agitatissimam incidimus. Erronem heic cum declamitant ex suismet operum textibus immensus Doctorum hominum chorus, qui ex Patribus, & Philosophis, iisdemque plurimis peripateticis, coalescit. Innocentem vero, adsertoremque immortalium animorum ex adverso depraedicant, adductis etiam ex Aristoteleis commentariis argumentis, vindices perplurimi.

Reum itaque impietatis nostrum notant Philosophum ex Patribus *Justin.* in protrept. seu cohortat. ad Graecos, *Origen.* l. 2. cont. Cels. *Euseb.* praep. evang. l. 15. capp. 9. 10. 11. ex Attico, Plotino, Porphyrio, *Nazianzen.* orat. 33. & disput. cont. Eunom. *Nemes.* l. de nat. homin. c. 2. *Theodoret.* l. 5. graecar. adfect. *Aeneas Gazaeus* in Theophrasto, seu dial. de immortalit. anim. & resurrect. corp. fere sub init. *Pseud-Origen.* in philosophumenis c. 6.

Ex Philosophis vero Gentilibus *Atticus*, *Plotinus*, *Porphyrius* ap. Euseb. proxime cit. quibus vulgo adhaerent reliqui Platonici veteres: tum ex eisdem Peripateticis *Alexand. Aphrodis.* tr. de anima, *Averroës* ubi de intellectu agente, *Cajetanus* l. 3. de anima, *Petrus Pomponatius* l. de immort. an. *Simon Portius* in libello de mente humana. Quibus adde juniores Eclecticos passim, cum *Walchio* in parerg. acad. c. 3. sect. 4. de Atheismo Arist. §. 3. p. 312. sqq *Cudvvortho* in syst. int. pag. 66. sq. *Mosheim.* ibid. nota (9).

Alii vero propemodum innumeri Aristotelis caussam perorarunt: videlicet veteres Philosophi Interpretes in ejus libros de anima & de partibus animalium, puta Peripatetici *Theophrastus*, *Themist. Philopon. Simplicius*; tum universus Peripatismus recentior (paucis exceptis) cum *D. Thom.* in commentariis ad ea, pluraque Aristotelis loca. *Albert.* tr. 2. de ani. c. 20. & tr. 3. cap. 13. *Durand.* in 2. dist. 18. q. 3. *Bened. Perer.* de comm. rer. nat. princip. l. 6. c. 19. *Suar.* l. 1. de ani. c. 11. n. 6 sqq. *Eugub.* de per. philos. l. 9. c. 8. sqq. *Laelio Vincenti* in quaest. de immort. an. sub init. *Hieron. Pontano* de immort. an. ex sententia Aristotelis, *August. Oregio* in vera Aristotelis sent. de immort an. *Bernar. Trevisano* in meditat. de immort. an. medit. 9. §. 2. & 3. *Galeo* in philos. gener. par. 2. l. 1. c. 1. sect. 2. §. 3. pag. 700. *Jul. Caes. Lagalla* de immort. an. ex Arist. sent. *Ant. Sirmond.* de immort. an. *Fortun. Lyceto* in tr. cont. Cremoninum, *Dan. Huet* in qq. Alnet. l. 2. c. 8. §. 3 *Silhonio* de immor. ani. p. 25. in l. 1. &c. &c.

Nec praeterea defuerunt qui cum *Scoto* in 4. dist. 43. *Hervaeo* quodl. 1. quest. 11. & in 2. dist 1. c. 1. & *August. Nipho* tr de immort. an. cap. 1. existimarunt, Aristotelem in hac quaestione nihil certi adfirmasse, sed animo prorsus dubium, ancipitem, anxium haesisse; si nempe Aristotelei in utramque partem adlegati textus adcurate expendantur. Et in hanc quidem partem concedere pene videntur nostri

V. *Stoici varii*, dubii saltem ac diversum inter se de duratione animorum sentientes. Ex iis siquidem *Seneca* ad immortalitatem illorum aliquando adcedere videtur, ac etiam recedere. (*t*) *Epictetus* (*u*) cui adhaesit *Marc. Aurel. Antoninus* Imp. (*x*) decrevit eos dissipari aut resolvi in ea elementa, e quibus conflatos fuisse autumabat. *Tacitus* (*y*) magnos duntaxat animos ab interitu excepit. *Chrysippus* solos sapientum (*z*) *Cleanthes* statuit omnes permansuros, at non nisi usque ad temporaneam mundi, quam sibi confinxerant Stoici, conflagrationem (*a*) *C. Plinius* credidit, omnes morte corporis penitus interire (*b*) imitatus nempe verba & sensum *Euripidis*, sic canentis (*c*)

Non esse notum & mortuum esse, idem puto.

Anonymi praeterea commenti sunt, animum, utpote ignem ab aëre condensatum, in undis extingui posse, tanquam loquuti ex sententia *Homeri*, illud inclamantis,

Ajax disperiit postquam bibit aequoris undam (*d*).

Alii Anonymi autumarunt, animum hominis magno pondere contriti permeare non posse, sed statim spargi quoniam ipsi exitus liber non fuerit (*e*). *Alii* demum sibi statuendum duxerunt, animos haud statim ac e corpore discesserint, spargi; sed corporibus in sepulcris adesse, donec putrefiant ac esse desinant (*f*). Mirum quidem & magnopere dolendum

nostri *Conimbricenses* in tr. de anima separ. disp. 1. art. 2., addentes, illum magis propendisse in immortalitatem animorum.

„ Sed quia videbat (sic ipsi pergunt) se „ heinc argumentis perurgeri, illo praesertim de animorum infinitudine, perplexa „ dictorum varietate rem obscurasse, vel certa ita disputationum ambage implicuisse, „ ut ingenia potius studiosorum ad investigandum excitaret, quam aliquid certum, „ fixumque relinqueret.

Haec illi, quae prae ceteris plane comprobare videtur nomen ipsum Ἐντελέχειας, quo animam insignivit, hanc demum definiens, entelechiam primam corporis naturalis organici, vitam potentia habentis (ap. *Bruck.* t. 1. pag. 821. n. xix.) Et vero de significatu ejus vocis nondum hucusque liquet & convenit apud Eruditos; adeo ut scite ac lepide eam sic ibidem interpretetur *Bruck.* „ ἐντελέχειαν dixit, id est, si dicendum „ quod res est, substantiam nescio quam, „ quae vita &c.

Fortasse animo tenuit Aristoteles animorum immortalitatem; quum vero in quibusque opinionibus a placitis Platonis magistri discedere adfectaret, ut novam & oppositam philosophandi rationem tanquam celebrior author inveheret, non ausus tamen eam immortalitatem, a Platone firmissime adsertam, adceptamque apud viros doctos, aut palam aut clanculum oppugnare, rem indecisam a se relictam aestimari maluit, aut potius suam, ne videretur cum platonica convenire, novo systematis ordine, obscurisque vocibus implicavit.

Et haec nobis in quaestione obscurissima divinasse satis esto.

(*t*) Lege eum in epist. 63. & 102. & consol. ad Mar. cap. 19.

(*u*) Diss. 3. cap. 13.

(*x*) Lib. 4. de rebus suis §. 14. 21. & l. 8. §. 50. ex edit. Thom. Gatakeri cum notis Casauboni heic consulendis.

(*y*) In Agricola.

(*z*) Ap. *Tullium* qq. Tuscul. lib. 1. & *Laërt.* de vit. phil. l. 7. segm. 157. in Zenone.

(*a*) Ap. laud. *Laërt.*

(*b*) In Hist. nat. l. 7. cap. 55.

(*c*) In Troadibus.

(*d*) Conf. *Thomasius* in diss. de morte in undis gentilibus invisa ap. Observat. Halens. t. 7. obs. 9.

(*e*) Ex *Seneca* epist. 57.

(*f*) Ex *Servio* in Virgil. Aeneid. 3. v. 64. Conf. *Numen.* l. 1. de bono ap. Euseb. praep. l. 15. c. 17. sqq.

dum ita in hanc rem insaniisse homines e secta ac philosophia alias prudenti atque naturali rationis lumini satis consona (*).

Ex Sectis Judaeorum

I. *Sadocaei* itidem animis Immortalitatem ademerunt, vulgantes eos una cum corporibus interire (g). Id ipsum pariter tuentur qui, tametsi rari, occurrunt hodieque *Sadocaei* in Africa & alibi (h) *Samaritis* universe demum idem adtribuit dogma *Leontius Byzantinus* (i) tacentibus vero *Epiphan. Damasceno*, ac ceteris, quos viderim, de dogmatis Samaritarum agentibus.

Ex Acatholicis

I. *Heracleon* Valentino familiaris sub an circ. 146. mortalitatem animorum adprobare ac adserere visus est (k)(**).

II. *Ara-*

ADNOTATIO.

(*) PLutarchus de placitis phil. l. 4. c. 7. & *Numenius* mox laud. omnibus generatim Stoicis adscribunt illam paucorum opinionem, quae statuit, animos duntaxat Sapientum non unquam interituros. Contra vero *Lactant.* inst. l. 3. c. 18. eos omnes efficit adsertores generalis Immortalitatis, una cum metempsycosi Pythagorica quoad remigrationem in humana corpora. Ipsique consentit *Damascen.* in l. de haeres. ubi de sectis Graecorum n. 7. in t. 1. oper. p. 78. ex edit. Lequienii.

Ceterum *Epiphanius* (quem heic exscripsit Damascenus) haer. 5. ubi de Stoicis, eis illam generalem Immortalitatem adserit, metempsycosim vero reticet. Quod miror fugisse *Lequienium*, ubi plane debuerat Damascenicum hoc erratum emendare, duce *Justo Lipsio* de physiol. Stoicor. l. 3. diss. 14. sub init., adfirmante nihil tale de praefata metempsycosi, immo contra, apud idoneos Authores legisse.

Anne vero praefatus Lactantius idoneus author? Nec talem porro eum reputat, immo expresse rejicit, & quidem merito, una cum citato Damasceno, *Brucker.* t. 1. ubi de secta stoica p. 951. §. 71. Immo miror quoque, duos e postremis Lactantii Interpretibus *Nicol. Lenglet* & *Eduardum a S. Xaverio* suum Authorem hac in re non notasse.

Quin etiam *Seneca*, *Epictetus*, *Tacitus*, *Tullius*, *Plinius*, *Servius*, *Antoninus* pro sententiis oppositis hoc capite fideliter adlegati, authoritate mihi praestare videntur huc vocatis Plutarcho, Numenio, Lactantio, Damasceno; quorum propterea adserta proposita de systemate Stoiro circa immortalitatem animorum, recta ratio jubet illico corrigenda.

(g) Ex *Fl. Josepho* de antiq. Jud. l. 18. cap. 1. n. 4 p. 871. ex edit. Sigeberti Havercampi de an. 1726.

(h) Lege *Calmet* in dictionar. biblico, art. *Saducaei*.

(i) Lib de Sectis, act. 2. sub fin.

(k) In comment. ad cap. 4. Joannis ap. *Origenem* tomo 18. in Joann. aliquanto post init. ubi illum egregie confutat.

ADNOTATIO.

(**) HAeresiarches hic, Heraclitarum parens, e schola pleromatici illius Valentini prodiit, ut aperte liquet ex *Iren.* l. 2. c. 4. atque *Tertull.* in lib. advers. Valentinianos c. 4. & de praescript. cap. 49. sub fin., non autem ex officina Colorbasi, cui eum subcessorem adsignavit *Epiphan.* haer. 36. §. 1. at sine testibus & tabulis.

De Heracleone plura narrarunt laudati *Iren. Tert. Epiph.* tum *Clem. Alex.* 4. strom. *August.* haer. 16. *Theodor.* haeret. fab. l. 1. c. 8. *Philastr.* c. 41. *Praedestin. Sirmondianus* c. 16. *Damascen.* heres. 36. Ex iis vero nullus errorem Heracleoni ab Origene adfictum commemorat; fortasse quia omnibus ignotus erat illius commentarius in Evangelium Joannis, impius plane, ac ineptiis aliis refertissimus.

Et vero adeo illum novit Origenes, ut videatur suos duos supra triginta tomos in Joannem, illum unum confutandi gratia concinnas-

II. *Arabes* quidam pervicaciter adseruerunt sub Sec. III. hominum animos in praesenti quidem seculo una cum corporibus interire atque corrumpi; rursum vero resurrectionis tempore cum iisdem simul corporibus ad vitam fore redituros. At eos tandem Origenes, coacto hanc ob caussam Concilio, nervosa & praefervida disputatione erroris palam convicit, & ab eodem revocavit (*l*). Praefatam Erronum Arabum sententiam ab orco deinde suscitarunt nonnulli e grege *Anabaptistarum* (*m*).

III. *Chaeremon Zosimus* presbyter, & *Maron* sub an. circ. 430. tenuerunt pariter quod animi una cum corporibus extinguantur (*n*).

IV. *Thnetopsychitae* forte sub an. circ. 600. eandem promoverunt impietatem, humanum animum belluino similem inducentes (*o*).

V. *Barbara* Sigismundi Imperatoris conjux, fato functa Hradecii, quod est Bohemiae oppidum, an. circ. 1420, mulier prorsus Epicurea, Sadocaeaque audiit; nihil siquidem de immortalite animorum credidit, sed tam superos quam inferos, voluptatibus prorsus dedita, ridebat (*p*).

VI. *Hermannus Risvich* alias notatus, Barbarae omnino compar, docuit animum una cum corpore interire, sicut cum corpore incepit. Propter relapsum vivicomburio plexus est hic impius nebulo Hagae sub an. 1512. (*q*).

VII. *Anonymi* nonnulli, tam ebrii inter pocula, quam sobrii in familiaribus colloquiis ad an circ. 1540. profiteri demonstrabant, quod animus simul cum corpore intereat, & quod non sit mortuorum resurrectio (*r*).

VIII. *Anabaptistae* sub an. 1568. theses inter Cracoviae impressas atque vulgatas hanc numero decimam conscripserunt „ Negamus ali-
„ quam animam post mortem manere, sed illud dicimus excogitatum
„ ab Antichristo ad stabiliendam suam culinam per fictum purgato-
„ rium & invocationem Sanctorum (*s*).

IX. *Henricus Dodvvellus*, gente hibernus, in Oxoniensi Academia Historiae Professor, fato functus an. 1711., eam in suis libris acriter promovit opinionem, quae docet animos hominum mediae esse naturae, hoc est perire, ac rursum, si Deo placeat, immortales fieri posse: animas

cinnasse; adeo frequenter ac strenue pene in singulis quibusque tomis impia & nugacia haeretici commentarii dogmata perstringit. Itaque, uno etiam authore Origene, ceterisque tacentibus, non nisi temere in dubium verti potest objecta Heracleoni impietas. Favet Cozza in comment. ad cap. 16. libri Augustini de heres. n. 28. sqq. t. 1. a p. 364.

(*l*) Lege *Euseb.* hist. l. 6. c. 37. *August.* haer. 83. *Niceph.* hist. l. 5. c. 23.

(*m*) Authore *Joan. Calvino* in Psychopamychia.

(*n*) Hos epistolicis dissertationibus perstrinxit *Isidor. Pelusiota* epistolar. lib. 3. epist. 235. & 295.

(*o*) Hos commemorat laud. *Damascen.* haer. 90 confutatque acriter *Nicetas Choniates* in Thesauro orthod. l. 4. c. 50. Quinam vero & cujates illi fuerint, nondum, quod sciam, inter Eruditos exploratum. *Lequienius* in eum Damasceni locum suspicari videtur, eosdem fuisse cum *Arabibus* mox relatis, at nullo, quod videam, fundamento ductus.

(*p*) Conf. *Jo. Dubravius* in hist. Bohemica lib. 28. p. m. 234. lin. 50.

(*q*) Vide sis *Lutzemb.* & *Pratsol.* art. *Herman. Risvich.*

(*r*) Ex *Jo. Brentio* ad cap. 20. Lucae.

(*s*) Ex *Jod. Coccio* in thes. tom. 2. l. 1. art. 2. p. m. 16.

mas insuper Christifidelium aut per baptismum, aut alio modo mortalitatis periculo liberari; animos vero improborum, & hominum illorum qui disciplinam Christi recusarunt, mortales quidem manere, ac in inferis igne tamdiu excruciari, donec dissoluti penitus ad nihilum redigantur (t) (*).

Ex Doctoribus orthodoxis

I. *Justinus* M. inficiari videtur animorum Immortalitatem, haec adserens in dial. cum Tryph. Judaeo, num. 5. *neque etiam immortalis dicenda est* (anima) *nam si immortalis, etiam profecto ingenita*. Et paucis interjectis, *hae vero* (improborum animae in inferis) *quamdiu eas esse & puniri Deus voluerit*. Et paullo post, *solus enim Deus est, qui nec genitus sit, nec corruptioni obnoxius, ac propterea Deus est; reliqua vero omnia, quae post eum sunt, genita & corruptioni obnoxia: hoc ipsum caussae est cur animae & moriantur & puniantur*. Demum num. 6. *quum solvi oportet hanc harmoniam, relinquit corpus anima, nec jam exstat homo: sic etiam quum animam non jam esse oportuerit, discedit ab ea spiritus vitalis, nec jam exstat anima, sed & ipsa unde educta est eo revertitur*.

II. *Tatianus* Assyrius in orat. contra Graecos, ante suam apostasiam concinnata, p. m. 152. sic effatur, *non immortalis est anima, o Graeci, suapte natura, sed mortalis. Moritur enim & dissolvitur cum corpore, quae veritatis ignara est, resurget autem postea in consummatione mundi una cum corpore, mortem in ipsa immortalitate per cruciatum & poenam sentiens. Et rursum anima, quae Dei cognitione instructa est, licet ad tempus solvatur, non moritur*. En tibi doctrinam ab Justino synchrono, & magistro adceptam, fusiusque explicatam.

III. *Irenaeus* lib 2. cap. 44. de perennitate animorum haec differit, *non enim ex nobis, neque ex nostra natura vita est, sed secundum gratiam Dei datur. Et ideo qui servaverit datum vitae & gratias egerit ei, qui praestitit, adcipiet & in seculum seculi longitudinem dierum; qui autem abjecerit eam & ingratus extiterit factori, ob hoc quod factus est & non cognoverit eum, qui praestat, ipse se privat in seculum seculi perseverantia.. Et ideo ... qui in modica temporali vita ingrati extiterunt ei, qui eam praestitit, juste non percipient ab eo in seculum seculi longitudinem*

(t) Haec ille acriter, sed parum feliciter ac perite defensitavit, ut author est *Moshem*. in Cudvorth. tom. 2. pag. 1070. nota 111.

ADNOTATIO.

(*) HIS merito subnectendi videntur *Athei, Pantheistae, Irreligionarii*, ac ceteri bene multi, qui ab aeternitate praemiorum, poenarumque impie abhorrent; iis quippe simili argumento & alterius cujusque vitae, & animorum Immortalitas fabula est.

Coccius proxime laudatus eisdem adcenset *Lutherum* ex artic. 27. in adsertione articulorum a Leone X. damnatorum, & ex commentario in cap. 9. Ecclesiastis; tum *Michaelem Servetum* ex l. 4. de regeneratione p. 551.

Verum ex eorum textibus a Coccio adlegatis haud mihi videtur certo erui ex illorum sententia mortalitatem animorum. Nec insuper ad manus sunt illi haeresiarcharum commentarii, quos conferre possim, ac pro rei veritate ad trutinam revocare. Quocirca ut saltem dubii modo haereamus, recta ratio deposcit.

nem dierum &c. Sentit ergo Irenaeus impiorum animos haud aeternum perennaturos esse.

IV. *Arnobius* in lib. 2. adversus gentes p. m. 66. edit. Desiderii Heraldi, sic fatur. *Jaciuntur enim* (improborum animae) *& ad nihilum redactae interitionis perpetua frustratione vanescunt. Sunt enim mediae qualitatis (sicut Christo authore compertum est) & interire quae possint, Deum si ignoraverint vitae, & ab exitio liberari, si ad ejus semina atque indulgentias adplicarint: & ut quod ignotum est pateat, haec est hominis mors vera, haec nihil residuum faciens. Nam illa, quae sub oculis cernitur, animarum est a corporibus dijugatio, non finis abolitionis extremus. Haec inquam est hominis mors vera, quum animae nescientes Deum perlongissimi temporis cruciatu consumuntur ignifero, in quem illas jaciunt quidam crudeliter saevi* &c. Id ipsum praeterea confirmare adgreditur in eodem lib. ad p. 110.

„ Exsistimavit itaque impiorum animas mori, Scriptura perperam „ intellecta; nec statim exstingui arbitrabatur, sed longissimi tempo- „ ris cruciatibus & doloribus consumi (*u*).

V. *Pseudo-Clemens* in homil. clementina 3. §. 6. p. 635. t. 1. edit. Coterlerianae hunc in modum scripsit, *qui autem non ducuntur poenitentia, per ignis supplicium finem quoque adcipient, etsi in reliquis omnibus sint sanctissimi: verum, ut dixi, certo tempore plurimum igne aeterno vexati exstinguentur, non enim amplius sempiterni esse possunt, postquam impie se gesserunt erga aeternum ac solum Deum*. Eandem ipse profitetur doctrinam ibidem §. 59. p. 647. nec non hom. 7. §. 7. pag. 673. & hom. 16. §. 10. pag. 726. (*).

VI. *Phi-*

(*u*) Haec totidem verbis colligit laud. *Herald.* in notis ad eum locum.

ADNOTATIO.

(*) Porro ex hisce adlegatorum Patrum effatis, si mea me non fallit suspicio, ad literam sumtis, suum, quod mox descripsimus, de animorum improborum mortalitate systema *Dodwellus* consarcinasse videtur, quod quidem clarius percipiet, cui datum sit ejusdem evolvere ac discutere commentarios, praesertim ejus epistolas de an. 1706. & 1707. citatas & oppugnatas a *Massueto* in editione Justini, in praevia diss. 3. art. 9. n. 104. p CLIII. sqq.

Ecquid autem, reponas, de genuino sensu, intento a Patribus, quorum effata protulimus? Haec plane omnia, me judice, acuto egent interprete, ut ab omni erroris specie immunia evadant. Et quidem *Fev-ardent.* in Iren. l. 2. c. 44. generatim de iis fere omnibus dixit, intendisse duntaxat, quod animus beneficio Dei perduret, vitamque ex se se non habeat, quandoquidem ut ejus essentia, sic & jugis immortalitas a divina voluntate perpetuo dependet; quae nempe ut eam ex nihilo produxit, sic & in nihil redigere valeret, si opportunum videretur.

Quod deinde Justinum singillatim spectat, ait *Nat. Alex.* ad Sec. II. diss. 6. n. 6. illum adserere, mori quidem improborum animos, non morte naturae, sed peccati. *Maurini* vero Editores Justini ad eum numerum 5. in margine notarunt, ad sensum Sancti Doctoris animam non esse natura sua immortalem.

De Irenaeo, uti pergit ibidem *Alex.* diss. 7. §. *Naevum*. putandum est, quod ubi animum immortalem inficiari videtur, non ipse loquatur de immortalitate naturae, sed de immortalitate gloriae ac beatitudinis. Idemque proculdubio sentiendum duceret de Tatiano, si eum ab ejusmodi naevo purgandum suscepisset; quem tamen ejusdem, nescio quis,

VI. *Philosophastri Anti-Concordiani*. Sic eos adpellare juvat, qui Seculo XVI. oppugnabant in Schola Peripatetica in obsequium sui Principis Aristotelis CONCORDIAM FIDEI ET RATIONIS circa Immortalitatem animorum: adserentes nimirum, quod christiana fides a philosophandi ratione longo intervallo distet; atque adeo possent ipsi tanquam philosophi, Aristoteleis placitis addicti, propugnare mortalitatem animorum, quos tamen tanquam orthodoxi, captivantes intellectum in obsequium fidei, immortales ex animo credebant.

Haec primus omnium docuit Bononiae, scriptisque pluribus (x) confirmavit *Petrus Pomponatius*, haud incelebris famae Philosophus Peripateticus & Medicus, qui Mantuae natus an. 1462. post varia fata, mortalitatis exuvias an. 1525. deposuit Bononiae (y).

quis, Interpres ad locum supra citatum in margine *Erronem* aperte dicit.

Arnobium simpliciter errasse absque haesitatione fatentur ipse *Alex.* ad Sec. IV. diss. 42. fere sub fin. §. *Non.* necnon Heraldus proxime laud. Nec mirum tamen; quum hic Author nondum Catechumenus eos scripserit commentarios, & quidem in iis testatus summam ecclesiasticorum dogmatum imperitiam.

Quod demum Pseudo-Clemens, utpote suppositicius, & ignotus author, toties in eum errorem impegerit, apud doctos nonnullos nec hilum ferit sanctum dogma; quis enim, ajunt, nesciat, homilias illas vulgo *Clementinas* nuncupatas, ex intimo philosophiae profanae penu & libro de fato, quem exaravit Bardesanes Syrus adversus Abydam Astronomum, derivatas esse deprehendi?

Ego vero, ut quod ingenue sentio libere exponam, haec statuam, oportet. Principio frigidam fortasse cuipiam suffundere videantur laudati *Fev-ardentius* & *Nat. Alex.* ubi nostros Authores indicatis expositionibus vindicare adgrediuntur; sed eas tamen concinne ac vero similibus argumentis confirmare videtur pro Justino ac Tatiano totum Maurinus *Editor* in praefatione par. 2. cap. II. pag. XLVII. ac pro Irenaeo editor, & idem Maurinus, *Renat. Massuet.* in dissertationib. praeviis, diss. 3. art. 9. num. 104. sqq. a pag. CLIII. quos consulas, nec pigebit. Nullus deinde dubito, errasse inscite, inculpate tamen citatum Arnobium.

Insuper fide sanctum est, animos immortales esse ac nunquam interire: et vero licet mihi certum sit, immortales eos suapte natura esse, non ex mero Dei decreto, id tamen esse dogma fide sancita definitum, nondum, ni fallor, certo compertum est; quidquid oppositum adserat, pluribusque confirmare nitatur Eximius *Suarezius* in comment. de anima l. I. c. 10. n. 9. sqq. Mea itaque opinione, esto adducti Authores errarint, adserendo animos haud esse suapte natura immortales, non autem contra fidem errasse dicendi sunt.

Praeterea apud istos Authores, uno Arnobio excepto, aperte alias adsertam legimus animorum etiam pravorum immortalitatem, una cum perennitate suppliciorum. Eam quippe disertis verbis adserit *Justinus* in apolog. I. n. 8. & 17. & 18. & 52. ac in apol. 2. in exord. ex Maurina editione. *Tatianus* etiam in laudata orat. n. 25. ex ipsa editione post legitimos Justini commentarios. Tum *Irenaeus* lib. 2. cap. 33. n. 5. & l. 3. cap. 23. n. 4. & l. 4. c. 27. n. 2. ex editione Massueti. Denique *Pseudo-Clemens* ap. cit. Cotelerium, homil. 2. §. 13. p. 624. & hom. 11. §. 11. & alias. Haec quidem ex commentariis eorumdem Patrum fidelissime excerpta sunt, ut notum erit cuiquam ipsos perlegenti.

Adserendum itaque nobis est, aut eos Patres pugnantia scripsisse; aut ubi primum citati sunt, fuisse interpolatos; aut benignam pro Dogmate interpretationem pati, eorumdem locis in speciem pugnantibus invicem collatis & expensis: & hoc quidem ultimo loco positum in trilemate, potissimum nos decere arbitror, cum Maurinis *Editoribus* mox laudatis, ubi pro admittenda interpolatione nulla vero similis suppetit ratio.

(x) In diss. de immort. animor; in apologia adversus confutationem Contareni ejus discipuli, in defensorio contra refutationem Augustini Niphi.

(y) Lege *Paull. Jovium*, Pomponatii in philosophia discipulum, in elogiis doctorum virorum in Petro Pomponat. p. m. 85. *Spondan.* an. 1513. n 20 *Leibnit.* in diss. de conformitate fidei cum ratione, Theodiceae praefixa, n. 11. a p. m. 10.

Porro quam falſum ſit, rationique diſſonum Pomponatianum illud rationis a fide divortium, nemo rationis compos non videt. Quippe verum non opponitur vero; ceteroqui Deus ipſe, a quo & fidei & rationis veritas eſt, Deo eſſet contrarius. Veritas ergo contra rationem nulla eſſe poteſt, at dogma fidei quod manifeſte rationi diſſonet, hoc ipſo vere abſurdum & repugnans facile comprehendi dicendum eſt. Inde nec ratiocinia, quae certo pugnant cum ſancto dogmate, tametſi menti etiam perſpicaciſſimae inſolubilia, a vera philoſophia profectas eſſe credideris, ſed a pſeudo-philoſophia, fallacium & inanium cogitationum altrice, quippe quae ſub doloſa veri ſpecie certiſſimam veritatem oppugnat; quidquid enim adverſus rationem, aut veritatem dogmatum objicitur, contra ſolam rationem corruptam & falſam veri ſpecie deluſam valet (z).

Intolerabilem hunc, exitialemque Pomponatii errorem alii cooptarunt Itali Philoſophi Peripatetici ſcriptiſque promoverunt: puta *Simon Porta* vel *Portius* Neapolitanus (a) *Jacob. Zabarella* Patavinus (b) *Julius Caſtellanius* Faventinus (c) quibus inſuper adhaeſiſſe incuſati ſunt *Caeſar Cremoninus* e Ducatu Mutinenſi, *Andreas Caeſalpinus* Aretinus, *Claudius Berigardus* (d).

At enim vix in lucem Pomponatius pravam edidit ſententiam, eam peſſime adceptam orthodoxi Praeſules & quique bene ſapientes illico rejecerunt. Quin etiam ejuſdem diſcipuli & amici ſcandalum ſublaturi adverſus praeceptorem & amicum apologias evulgarunt, ſequuti *Contarenum*, poſtea Cardinalem; eoſque deinceps juſſu pontificio aemulatus eſt *Anguſt. Niphus* mox laudatus, Calaber, & idem celeberrimi inter Paripateticos nominis philoſophus. Ne demum in dies malum ſerperet, *Leo* P. X. ſacro adprobante *Concilio Lateranenſi* V. ſub an. 1513. eam ſententiam ut *omnino falſam* perſtrinxit, ipſamque ulterius doceri ſevere inhibuit; juſſitque ad extremum, ut omnes publice Philoſophiam praelegentes ubi occurrit quaeſtio de immortalitate animorum, philoſophorum contra ipſam argumenta, quum omnia ſolubilia exſiſtant, pro virili excludere ſatagant, atque reſolvant (e).

Nihilo ſecius etiam poſt haec pontificia decreta, illa Pomponatiani ſyſtematis confovere perrexerunt in eadem Italia ii omnes, quos modo ejuſdem ſectarios nominavimus: puta *Simon Portius*, fato functus an. 1553. & reliqui valde ſerius obmortui. Quin immo ſub Seculum adhuc XVII. fere medium, quo Cl. *Gabriel Naudaeus* Romae degebat, perdurabant

(z) Plura in hanc rem alias, ſi Deus faverit. Interea conſuli meretur *Leibnitiana* diſſ. mox laudata.

(a) In tract de anima & mente humana.

(b) In libello de mente humana.

(c) In comment. de humano intellectu.

(d) Ap. cit. *Leibnit.* n. 11.

(e) En tibi *Leonianam* definitionem ap. Collect. *Harduini* ubi de hoc Conc. t. 9. col. 1719. „ quumque verum vero minime contradicat, omnem adſertionem veritati illuminatae fidei contrariam omnino falſam eſſe definimus; & ut aliter dogmatizare non liceat, diſtrictius inhibemus; omneſque hujuſmodi erroris adſertionibus inhaerentes, veluti damnatiſſimas haereſes ſeminantes, per omnia ut deteſtabiles & abominabiles haereticos & infideles, catholicam finem labefactantes, vitandos & puniendos fore decernimus.

bant in Italia ejusdem sectae vestigia (*f*). At nec unquam defuerunt sapientiores Itali, qui & sacro Leonis mandato demisse paruerunt, & eos scriptis commentariis profligarunt cum *Jul. Caesare Lagalla*, *Hieron. Pontano*, *Laelio Vincentio*, *August. Oregio*, *Bernard. Trevisano*, *Jo. Dominico Putignano* (*).

Sed manum de tabula. Ad nostras dogmatico-scholasticas Quaestiones quam procedimus.

(*f*) Uti discimus ex *Naudaeanis* ubi de Caesare Cremonino p. m. 57. tum ex aliis ejusdem *Naudaei* scriptis & epistolis.

ADNOTATIONES.

(*) I. Pomponatium Atheismi postulatum, vindicatumque vidimus *supra* in Tom. II. p. 5. & 8. adnot. 111. §. *Pomponatium*. Ab aliis vero philosophumenis, aut philosophicis valde impiis haud facile illum purgandum duxerit qui ea percurrat excerpta e commentariis de fato & de incantationibus apud ipsorum Epitomatorem *Brucker.* in hist. phil. tom. 4. p. 167. sqq.

Et ex iis quidem merito atque legitime colligere est cum ipso Critico Scriptore, Philosophastrum illum reapse cum Aristotele tenuisse mortalitatem animorum; ac simulate duntaxat immortalitatem cum Ecclesia, ut poenas Inquisitionis evaderet, & sapientum in se odia excita reprimeret. Actum egero si reliquum Pomponatianae historiae persequi velim post adcuratissimam a laud. *Bruck.* contextam a p. 158. Ipse consulitor.

II. *Thomas de Vio Caietanus*, tum Generalis Magister Ord. Praedicatorum, ad propositam adprobandamque Lateranensi Concilio, quam nuper laudavimus, Pontificiam bullam „ dixit, quod non placet secunda „ pars bullae, praecipiens philosophis ut pu„ blice persuadendo doceant veritatem fidei„ Haec apud cit. *Harduin.* col. 1720.

Ceteri vero Patres *omnes*, uno excepto Bergomensi Episcopo *Nicolao*, qui ne quidem gravioris momenti objectionem protulit, *responderunt simpliciter placere*.

Et merito quidem. Quippe nihil magis decens, aequum & sanctum christiano philosopho, quam ut orthodoxa Ecclesiae dogmata, quandocumque in hunc effectum solida argumenta suppetant, cum vera ratione conciliet, quo subinde CONCORDIAM FIDEI ET RATIONIS demonstret, illustretque.

Quin immo hanc demonstrare concordiam, seu, quod in idem recidit, *publice persuadendo docere philosophicis argumentis a ratione deductis veritatem fidei*, me judice, sui muneris est; quemadmodum ad christianum Theologum spectat veritatem eandem docere theologicis argumentis, a sacra pagina & traditione petitis: Philosophiae siquidem est ratio naturalis, sicut & supernaturalis, simulque authoritas, Theologiae nostrae: adeo haec ubi suadere adgreditur concordiam fidei & rationis, a Philosophia mutuari debet rationalia documenta.

Heinc optandum vehementissime, ut nostrates Philosophi, in majorem sacrae Religionis gloriam & utilitatem, eas potissimum ac frequentius ventilarent quaestiones, quae magis idoneae sunt ad concordiam fidei & rationis demonstrandam, etiam aliis pluribus libenter missis, e quibus non alium speres fructum quam curiosa dubia, seu nudam capitis defatigationem.

CAPUT PRIMUM.

De Homine Innocente quoad ordinem naturae.

172 QUAESTIO I. Homo quo pacto sit a Deo creatus? Nonnulla, quae huc concernunt circa Adamum, Evam & Paradisum volupta- QUAESTIONES DOGM. SCHOL.

 tis,

tis, in antecessum delibavimus *supra* (g) Eis jam vero paullo enucleatius explanandis ADSERO I. *quoad Adamum*. Is fuit primus Homo a summo Conditore in tempore productus, ex *Genes.* 2. 7. prout hic locus a cunctis Patribus & Doctoribus orthodoxis exponitur.

173 II. Solus divinus Artifex Adae corpus de limo terrae, hoc est de terra aquae permixta proxime construxit, ex eodem *Genes.* 2. 7. & *Eccles.* 17. 1. consentiuntque vulgo *Patres* cum *Cyril. Alex.* (h) *Basil.* (i) *Chrys.* (k) *Ambros.* (l) *Theodoret.* (m) quibus addendi qui nominatim contendunt, τὸ *faciamus hominem* &c. de Angelis exponi minime licere, nempe *Athanas.* (n) *Hilar.* (o) *Epiphan.* (p) *Cyrill.* (q) *Ambros* (r).

174 Nec desunt quidem pro CONCORDIA FIDEI ET RATIONIS in hunc articulum Sapientum Ethnicorum suffragia. Siquidem Deum creasse mirabilem humani corporis structuram multi cogitarunt. E c. *Trismegistus* (s) *Pythagoras*, & *Archytas* Tarentinus, qui praecipuus e Pythagoreis fuit (t) *Socrates* (u) *Plato* (x) *Zeno* Stoicorum Parens (y) *Balbus* Stoicus (z) *Empedocles* & fere *Parmenides* (a) *Eurysus* (b) *Eryphamus* (c) *Crito* (d) *Hierocles* (e) *Epicarmus* (f).

175 Corporis deinde fictionem e limo terrae sic paganorum literae concelebrant. Sic autem *Virgilius* (g).

Quum primum lucem pecudes hausere, virumque
Terrea progenies duris caput extulit arvis (h).

Sic *Ovidius* (i)

Sanctius his animal, mentisque capacius altae
Deerat adhuc, & quod dominari in cetera posset.
Natus homo est, sive hunc divino semine fecit
Ille Opifex rerum, mundi melioris origo,
Sive recens tellus, seductaque nuper ab alto,
Aethere cognati retinebat semina coeli,
Quam satus Japeto, mixtam fluvialibus undis
Finxit in effigiem dominantum cuncta deorum.

Sic

(g) Pag. 47. n. 43. & p. 49. n. 53. & p. 50. n. 55. sqq.
(h) Lib. 1. cont. Julianum Augustum.
(i) Hom. 9. in Hexaëm.
(k) Hom. 8. in Genes.
(l) L. 6. Hexaëm c. 7.
(m) Quaest. 19. in Genes.
(n) Orat. contra idola.
(o) Lib. 4. de Trinit.
(p) Haeresi 23. & 66.
(q) Mox adpellatus.
(r) Lib de dignitate hominis.
(s) De Deo invisibili ex operibus manifesto.
(t) Ap. & cum *Jamblicho* de hominis ortu.
(u) Ap. *Xenophont.* de dictis & fact. Socrat. & memorab l. 1.
(x) In Timaeo & saepius.
(y) Ap. *Censorin.* cap. 4.
(z) Ap. *Tulli.* de nat. deor. l. 2.
(a) Ap. *Censorin.* mox laud.
(b) Ap. *Clem Alex.* 5. strom.
(c) Ap. *Stobae.* de felicit. serm. 101.
(d) Ap. *Stob.* in eclog. physic. l. c.
(e) In aurea carmina Pythag.
(f) Ap. *Plutarch.* consol. ad Apollon.
(g) L. 2. Georg. vers. 341.
(h) Legunt nonnulli *Ferrea* cum editione *Heinsiana* & *Isaeo* MS., *Pierio*, *Lacerda*, *Taubmanno*; perperam tamen, nec ita quidem Maronianum carmen scopo suo quadrasset. *Terrea* proinde legimus cum *Lactant.* div. inst. l. 2. c. 11. *Philargyrio* ap. & cum *Huet.* in qq. alnet. l. 2. c. 7. § 1., tum antiquissimo *Codice Mediceo*, & Editoribus Lactantii *Nicolao Lenglet* sub an. 1748. ac *Eduardo a S. Xaverio* sub 1756. ad cit. locum.
(i) Metamorph. l. 1.

176 Sic alii *Mythologi* ubi fabulam de Prometheo invexerunt, interprete *Cornuto*, aliis *Phurnuto*, in haec verba „ quod autem traditur Prometheum finxisse e terra omne hominum genus, intelligendum, Prometheum adpellatam providentiam animae universalis, „ quam juniores vocarunt providentiam; secundum enim hanc homines e terra sunt nati, apte sese in mundi exordio habentes (*k*). „ In eadem praeterea opinione versati feruntur *Chaldaei* Philosophi, *Persae*, *Syri*, *Aegyptii*, *Siamenses*, *Brachmanes*, *Sinae*, *Plato*, *Aristoteles* (*l*) quibus addito *Socratem*, *Homerum*, *Callimachum*, *Hesiodum* (*m*).

177 III. Efformato Adae corpori statim immisit supremus Conditor Animum, quem tum creavit, Immortalem, hoc est semper viventem, nec usquam interiturum; quemadmodum & immortales ceteros quosque Deus subcessivis temporibus creavit animos, quos in singulis quibusque humanis corporibus postmodum decrevit infundere.

178 Hanc porro Immortalitatem testantur saepe sacri codices, e. c. *Exod.* 3. 6. adjuncto *Matt.* 22. 32. *Eccles.* 12. 7. *Sap.* 3. 1. sqq. & c. 5. 16. *Matth.* 10. 28. & 25. 41. *Apoc.* 6. 9. sq. Tum *Patres* cum *Justin.* (*n*) *Iren.* (*o*) *Tertull.* (*p*) *Pseudo Clem.* (*q*) *Athanas.* (*r*) quibus, & aliis propemodum innumeris, quorum Syllabum habes apud *Coccium* (*s*) coronidis loco adjiciendum *Concil. Lateranense* sub Leone P. X. (*t*).

179 Quin & in idem sacratissimum Dogma de Immortalitate animorum (quidquid secus nonnulli senserint insipientissimi juxta ac scelestissimi homines) universae etiam retro aetates consenserunt: eam singuli quique probe sapientes adfirmarunt. Ex Ethnicis vero nonnullos adcipe, instar aliorum numero ingentissimo plurium. Sic autem *Thales Milesius* primus omnium (*u*) *Pythagoras* (*x*) *Plato* (*y*) *Pherecydes* (*z*) *Empedocles* (*a*) *Socrates* (*b*) *Aristoteles* (*c*) *Xenocrates* (*d*) *Celtae* (*e*) *Scythae* (*f*) *Alcmaeon* (*g*) *Graeci* & *Romani* (*h*) *Thraces* (*i*) *Macedones* (*k*) *Plu-*

(*k*) Ita laud. *Eugub.* l. 9. c. 4. graecum Cornuti textum reddit latinum.

(*l*) Eos vide sis ap. laudatos *Huet.* & *Eugub.* c. 5. 6. 7.

(*m*) Ex *Clem. Alex.* 5. stromat. Conf. laud. *Galeus* lib 3. sect. 9. §. 2.

(*n*) Dial. cum Tryph. & Apol. 2.

(*o*) L. 2. c. 33. & l. 5. c. 4.

(*p*) Lib. de anima c. 22. & 24. & l. de resurrect. c. 34.

(*q*) Lib. 1. const. c. 11.

(*r*) Orat. cont. gentes n. 33.

(*s*) In thesauro, 2. p. l. 1. art. 2.

(*t*) Sessione 8.

(*u*) Ut vulgo ferunt ap. & cum *Galeo* in philos. gener. l. 3. c. 2. sect. 10. §. 5. tametsi alii primum inter Graecos adsertorem *Pherecydem* volunt ap. & cum *Brucker.* hist. phil. t. 1. p. 934.

(*x*) Ap. *Clem. Al.* 6. strom.

(*y*) L. 11. de legib. & in Phaedone, & in Menone, & saepe saepius.

(*z*) Ap. *Tullium* 1. Tusculan.

(*a*) Ap. *Plutarch.* l. advers. Colotem par. 4.

(*b*) Ap. *Tertull.* de anima c. 1.

(*c*) Id, pluribus reclamantibus, colligit *Galeus* in philos. gen. par. 2. l. 1. c. 1. sect. 2. a §. 3. p. 700. ex aliquot hujus Philosophi textibus, ap. ipsum rursum consulendis, & expendendis. Idem *Anton. Sirmondus* de Immort. an. a c. 6. pro Arist.

(*d*) Ap. laud. *Huet.* l. 2. c. 8. §. 3.

(*e*) Ap. *Jul. Caes.* de bello Gall. l 6. c. 14.

(*f*) Ap. *Herodot.* l. 4.

(*g*) Ap. *Stob.* in ecl. phys. & *Laërt.* de placit. Philos. in Alcmaeone, c. 20.

(*h*) Ap. *Tullium* de amicit.

(*i*) Ap. *Herodot.* l. 5.

(*k*) Ap. *Xenophont.* l. 8. Cyripaediae.

Plutarchus (*l*) *Macrobius* (*m*) *Seneca* (*n*) *Tullius* (*o*) *Apulejus* (*p*) *Max. Tyrius* (*q*) *Plotinus* (*r*) *Jamblichus* (*s*) *Proclus* (*t*) *Sallustius* (*u*) *Numenius* (*x*) *Heraclides* Ponticus (*y*) *Themistius* (*z*) *Alex. Aphrodiseus* (*a*) *Homerus* (*b*) cum ferme ceteris e Graecia Poëtis, e quibus instar plurium sic cecinisse fertur vetustissimus ille *Phocylides* (*c*)

Sed vivunt animi semper sine morte, senectaque . . .
Defunctus superest vita, & dii deinde creantur . . .
Incorrupta manet anima nam luce carentum . . .

Graeca Vatis carmina sic latine vertit laudatus *Eugub.* (*d*) Quam egregia haec in nostrum Dogma CONCORDIA FIDEI ET RATIONIS! Consulatur *Trevisanus* (*e*).

180 IV. Animus Adami tum a suo Conditore factus est per creationem, eodemque pariter modo fiunt deinceps animi posterorum ejus, non ex traduce, seu ex seminali propagatione. Eruitur quam aperte ex *Scripturis*, e. g. ex *Genes.* 2. 7. *Eccles.* 12. 7. *Zachar.* 12. 1. *Hebr.* 12. 9. Adcinuntque communi adsensu *Patres* cum *Hieron.* (*f*) *Hilar.* (*g*) *Lactant.* (*h*) *Cyril. Alex.* (*i*) *Ambros.* (*k*) Nec unam duntaxat pro Dogmate rationem debemus *Angelico Doctori* (*l*).

181 De ceteris animi rationalis adtributis disserunt christiani Philosophi, nec raro Theologi, ac prae ceteris, mea opinione, fusius, adcuratius, solidius & subtilius *Suarezius* noster in libris de anima.

182 V. Conditus est Homo ad imaginem & similitudinem Dei ex *Genes.* 1. 26. & 27. *Sap.* 2. 23. *Eccli.* 17. 1. & 1. *Cor.* 11. 7. Idemque frequentissima *Patrum* cohors adprobat & confirmat cum *Tertull.* (*m*) *Ambros.* (*n*) *Chrysost.* (*o*) *Maxim.* (*p*) *Nyssen.* (*q*) *Gelas. Cizicen.* (*r*) *Mario Victore* (*s*) *Fausto Rejen.* (*t*) *August.* (*u*).

183 Quod autem ejusmodi imaginis ac similitudinis ratio, non in

(*l*) In Romulo & alias.
(*m*) In somno Scip. l. 1. c. 14.
(*n*) Epist. 17. & alias.
(*o*) Tuscul. 1. & alias.
(*p*) De deo Socrat.
(*q*) Dissert. 27. 28.
(*r*) Ennead. 4. l. 7. per tot.
(*s*) De Mysteriis Aegypt. sect. 8.
(*t*) In Theolog. Platon. l. 4. c. 189. & alias.
(*u*) De diis & mundo c. 8.
(*x*) In libris de immortalit. animorum.
(*y*) Ap. *Stob.* Ecl. phys. l. 1.
(*z*) Lib. de anima.
(*a*) Lib. 1. de anima, uti eum interpretantur *Eugub.* l. 9. cap. 21. & laud. *Huet.* p. 160. qui & ipsi plures adjicit Peripateticos.
(*b*) Odyss. λ.
(*c*) In praeceptis de vita degenda.
(*d*) Lib. 9. c. 15.
(*e*) De immort. an. a p. 231.
(*f*) In Eccles. 12. 7.
(*g*) In Psal. 62. 3.
(*h*) Lib. de Opif. Dei c. 19.
(*i*) Lib. 1. in Joan. c. 9.
(*k*) L. de Arca & Noë c. 4.
(*l*) Consulendo 1. par. q. 90. a. 2. & q. 118. a. 2. tum q. 3. de pot. ar. 9.
(*m*) L. 2. cont. Marcion. c. 5.
(*n*) Lib. 6. in Hexaëm. c. 8.
(*o*) Hom. 10. in Genes.
(*p*) Centur. 3. de carit. cap. 25.
(*q*) Lib. de hominis opific.
(*r*) In actis Nicaenae Synodi par. 2. c. 16.
(*s*) Lib. 1.
(*t*) De lib. arbitrio l. 1. c. 1.
(*u*) Lib. 24. cont. Faustum cap. 2. & l. 15. de Trinit. cap. 2. 3. & alias saepe numero.

in corpore, uti Audaeanis probatum fuit (x) sed in anima sita sit, concors est & Patrum, quos mox adtulimus, & nostratum Scholasticorum sententia; & ea quidem vel tanquam prorsus catholica, vel saltem tanquam fidei ptoxima; esto inter eosdem Patres ac Theologos heinc inde satis dubitetur de adtributo peculiari animi, ratione cujus ea imago & similitudo animo insideat. De hac tamen Quaestione quae Scholasticen spectat, non autem Dogmaticen, quam hoc loci exponimus, consuli possunt *DD. Scholastici* (y).

184 Neque heic demum desiderari patiar CONCORDIAM FIDEI ET RATIONIS pro adserto Dogmate. Idem quippe variis sub formulis adseruerunt, natura dictante & in ipsis animae adtributis & dotibus ad evidentiam ostendente, *Plato* (z) *Philosophi Aegyptii* cum *Asclepio* (a) *Aristoteles* (b) *Pythagoras* cum sua schola (c) *Crotoniates* (d) *Euryphamus* (e) *Eurysus* (f) *Macrobius* (g) *Aratus*, cujus sententiam laudavit *Paullus* Act. 17. 18. *Plotinus* (h) *Amelius*, *Porphyrius*, *Taurus*, *Heraclides* Ponticus (i) *Epictetus* (k) *Lucilius* (l) *Paullus Aemilius* (m) *Tullius* (n) *Seneca* (o) Tum ex Poëtis *Virgilius* (p) *Ovidius* (q) *Manilius* (r) (s).

185 ADSERO deinde *quoad Evam*. Praeter cetera cum Adami creatione communia, Deus reapse Adamo dormienti costam tulit, ex qua Evae corpus efformavit, ex *Genes.* 2. 22. cui praeter quoslibet ferme orthodoxos Interpretes, concinunt *PP.* cum *Chrys.* (t) *Hieron.* (u) *Greg.* (x) quibus adde *Conc. Viennense* (y) & *Innocent.* P. III. (z).

186 ADSERO demum *quoad Paradisum voluptatis*, seu hortum amoenissimum deliciis adfluentem. Eum Deus revera, non metaphorice in terra plantavit, atque Innocenti Homini deliciose possidendum, custodiendum, colendumque tradidit, ex *Genes.* 2. 8. secundum commentationem Interpretum; quibus deinde adcinit Patrum traditio: puta *Iren.* (a) *Justin.* (b) *Theophil. Antioch.* (c) *Epiph.* (d) *Chrysost.* (e) *Hieron.*

(x) Ap. *Epiphan.* haer. 70.

(y) Videlicet *Magist.* in 2. dist. 16. *S. Thom.* 1. p. q. 93. ar. 5. cum *Interpretibus* eorundem, quibus addito *Petav.* de opif. sex dier. l. 2. capp. 2. 3. 4. qui plurium instar esse possit.

(z) In Timaeo & alias.

(a) In hymnodia ad Animonem regem ap. cit. *Eugub.* l. 9. c. 5.

(b) Ibidem cap. 7.

(c) Ap. *Plutarch.* de placit. Philos. l. 4. cap. 7.

(d) Ap. *Aristot.* de anim. l. 1. c. 2.

(e) Lib. de vita.

(f) Lib. de fortuna ap. *Clem. Alex.* 5. strom.

(g) In somno Scipionis c. 14. & 17.

(h) Ennead 4. l. 9. c. 6.

(i) Ap. Stobaeum in Ecl. phys. l. 1.

(k) Ap. *Arrian.* l. 2. c. 3.

(l) Ap. *Tullium* l. 2. de nat. deor.

(m) Ap. ipsum *Tull.* de somn. Scip.

(n) Lib. 1. de legib.

(o) Epist. 40. & 120. & consol. ad Helv. c. 6. & alias.

(p) Aeneid. l. 6.

(q) Metam. l. 1.

(r) Lib. 2. & 4.

(s) Consule sis *Eugubin.* proxime laud. & *Huet.* alnet. qq. l. 2. c. 7. §. 2.

(t) Hom. 15. in Genes.

(u) In epist. ad Philemonem, & epist. 2. ad Pammach.

(x) Hom. 6. in Ezech.

(y) Relatum in Clementina 1. de summ. Trin.

(z) In cap. *Gaudens* de divort.

(a) Lib. 2. c. 55. & l. 5. c. 3.

(b) Orat. paraenet. ad gent. versus fin.

(c) L. 1. ad Autol. prope med.

(d) Haer. 64. & alias.

(e) Hom. 13. & 19. in Genes.

ron. (*f*) *Theodoret.* (*g*) *Ambr.* (*h*) *Aug.* (*i*) *Sophron.* (*k*) *Mos. Barceph.* (*l*) *Anast. Sinai.* (*m*) *Damasc.* (*n*)

187 Haec itaque de prima Hominis conditione, ejusque incolatu apud verum Paradisum, sancta de fide Dogmata sunt. Cetera, queis ipsa exornare pergunt Doctores, quibus otium est, conjecturae rem & nomen habent.

188 QUAESTIO II. Num & quo pacto Protoparentes conditi sint immortales, & impassibiles? ADSERO I. Essent non morituri, si non peccassent.

189 Fide sanctum. Quod testantur *Scripturae* cum *Genes.* 2. 17. ex communi omnium interpretatione, *Sap.* 1. 13. & 2. 24. *Rom.* 5. 12. & 6. 23. & 8. 10. ac 1. *Cor.* 15, 11. Tum. CC. ,ut *Milevitan.* (*o*) *Diospolitan.* (*p*) *Arausican.* II. (*q*) *Trident.* (*r*) Alii itidem PP. cum *Cyril. Alex.* (*s*) *Chrysost.* (*t*) *Aug.* (*u*) *Fulgent.* (*x*) *Prosp.* (*y*) *Petr. Diacon.* (*z*).

190 Et quidem ita oportuit tanquam quid congruentissimum; quum Deus voluerit creare hominem in gradu altiori, quam ex vi naturae suae illi deberetur (*a*). Eodem modo intelligitur impassibilis, saltem vi ligni vitae (*b*) ut alias caussas taceam (*c*) ejus quippe cibus oportune sumtus continebat virtutem conservandi absque molestia vitam pro quacumque diuturnitate; corroborando, ac reparando corpus per modum alimenti, & medicinae (*d*).

191 II. Haec immortalitas est quodammodo, seu moraliter naturalis; quatenus corpora in statu innocentiae exigunt divinam adsistentiam, & denegationem concursus generalis ad effectum omnem, qui ea possit laedere. Et quidem corpus perfectum exigit sui perfectiorem exsistentiam, seu perpetuam sui conservationem: ergo haec naturae innocentiae debita fuit, adeoque hoc pacto naturalis.

192 *Ludovicus Molina* (*e*) vim, & caussam ejus immortalitatis sistit in dono quodam, per totum corpus, cui inhaeret, diffuso, quemadmodum in adsimili dono sistit vim coërcitivam sensualitatis. Quoniam, inquit, Deus non consuevit se solo efficere, sed interventu caussae secundae, quae sunt conditiones alicujus status: haec autem immor-

(*f*) In cap. 10. Daniel. & alias.
(*g*) Q. 24. & 29. in Genes.
(*h*) In 1. Cor. cap. 6. & alibi.
(*i*) L. 13. civ. c. 21. & haer. 43. & q. 27. sup. Genes.
(*k*) In epist. quae refertur in VI. Syn. gener. Act. II.
(*l*) Lib. de paradiso.
(*m*) L. 7. Hexaëm. sub. fin.
(*n*) L. 2. de fid. c. 11.
(*o*) Cap. 1.
(*p*) §. I.
(*q*) Can. 1. & 2.
(*r*) Sess. 5. can. 1.
(*s*) L. 1. in Joan. c. 15.
(*t*) Hom. 17. in Genes.
(*u*) Lib. 1. de peccat. merit cap. 2. sqq.
(*x*) De Incarnat. & grat. c. 12. & 14. & alias.
(*y*) L. 1. de promiss. & praedest. c. 2. & saepius.
(*z*) De Incarn. & grat. c. 6.
(*a*) *Suar.* c. 14. *Mol.* de op. sex dier. d. 28. ex Scripturis & Patribus.
(*b*) Ap laudatos *Suar.* & *Mol.*
(*c*) Eas adposite recenset *Gotti* heic. q. 4. dub. 1. §. 2. n. 11. sqq.
(*d*) *D. Th.* q. 97. a. 4.
(*e*) Proxime laud. d. 28. contra Suar. cap. 15.

mortalitas est conditio, ac donum illius status; quod nisi Adam peccasset, transfundendum esset in posteros, cum illis duraturum, donec, providente Domino, in coelum transferrentur. Anne vero haec in re nimis incerta satis probabiliter excogitata & adserta? Problema esto.

193 Interea felicissimas hasce dotes Innocenti Homini concessas e christianis Poëtis audire praestat. Sic eas primum descripsit *Marius Victor* (*f*),

„ Porro dum mundi vitiis & labe carebant
„ Divinis viguere animis, nullius egeni,
„ Quum penes hos esset mundi substantia & omnes
„ Quas dabat orbis opes; nec prorsum obnoxia morbis
„ Corpora gestabant, non hos cogebat ad esum
„ Pausae ignara fames: qui si mandata supremi
„ Servassent integra Dei, crudelia mortis
„ Imperia & diros nescissent usque dolores.

194 Sic deinde *Leonius*, quem Parisiensem Presbyterum vocavit *Petavius* (*g*).

„ Plasmato Deus ergo homini pietate paterna
„ Indulgens, cum perpetua florere juventa,
„ Mortalemque mori nunquam, nulloque beatum
„ Vellet egere bono, nec quidquam ferre molesti,
„ Hac tam felici, stellis, coeloque propinqua
„ Sublatum ex humili sublimem sede locavit.

194 Sic insuper vulgatus *Hilarius* Episcopus Pictaviensis (*h*).

„ Ergo hominem pleno perfectum munere, certis
„ Praeponis, Genitor, rerum cui tradis habenas,
„ Cuncta habeat, subdatque sibi, vivatque perennis
„ Telluris dominus, famulus tuus, omnia mundi
„ Possideat, tantum Domino tibi serviat uni.

195 Sic demum *Alcimus Avitus* Viennensis Archiepiscopus ubi Deum Protoparentem adloquentem inducit (*i*).

„ Principio rector tanti sacrare figuram
„ Disponens vincli hoc nectit connubia verbo:
„ Vivite concordi studio, mundumque replete
„ Crescat longaevum felici semine germen
„ Non annis numerus, vitae nec terminus esto,

196 Et pluribus interjectis,

„ Adspicitis quanto pulcerrimus ubera lucus
„ Divitiis tumet immensis, haec cuncta dabuntur
„ Ad vestros sine fine cibos.

197 Tandem sub finem descriptionis,

 „ Quod

(*f*) In comment. in Genes. l. 1. edit. Fabricianae 1562. p. m. 319.

(*g*) In lib. 1. historiarum antiqui Foederis.

(*h*) In sua Genesi ex laudata Fabricii editione p. m. 307.

(*i*) Lib. 1. de origine mundi ex ipsa Fabriciana editione p. m. 370. sqq.

„ Quod si quis vetitum decerpat ab arbore pomum
„ Audax commissum mortis discrimine pendat.
„ Non immensa loquor, facilis custodia recti.
„ Servator vitam, mortem temerator habebit.

198 Et haec quidem Veterum testimonia prolata sunto in supplementum Monumentorum Antiquitatis ac Ethnicismi, quae pro singulis quibusque Dogmatis hoc libro contentis desiderantur, aut sedulam diligentiam nostram penitus effugerunt (§).

OBJECTIONES.

199 Obj. *primo*. Perperam adseritur Adam naturaliter immortalis, & incorruptibilis in statu innocentiae. Nam 1.° Proscripta est haec Baji prop. LXXVIII. *Immortalitas primi hominis non erat gratiae beneficium, sed naturalis conditio*. 2.° corpus Adae eisdem qualitatibus, & dispositionibus constitit, ac nostrum, quod est mortale. 3.° erat pariter alterabile vi caloris naturalis, quo per cibum hanc substantiam deperderet, illam adquireret: posset comburi ab igne, manibus adplicato: a feris morderi, ab alio homine peccante occidi, uti nunc nostra corpora, propterea mortalia, & passibilia.

200 ℞. D. *Ads.* naturaliter physice, ac intrinsece immortalis, & incorruptibilis, *C.*, quia Adam tunc suis viribus, & conditioni relictus, fuisset decursu temporis moriturus, uti nos: quodammodo naturaliter, hoc est moraliter & extrinsece, quatenus natura ob rationem extrinsecam ejus status, exigit, ne potentia moriendi, & patiendi reducatur ad actum, *N.*; quia hoc sensu *Deus creavit hominem inexterminabilem, invi-*

OBSERVATIO.

(§) Celebratissimus *Petavius* noster in cit. l.2. de Opif. sex dier. cap. 7. ubi agit de immortalitate, ac impassibilitate hominis innocentis, CONCORDIAM FIDEI, ET RATIONIS instituere adgreditur, quoniam, inquit, „ hoc profani quo„ que Scriptores, & Poëtae veteres odorati „ sunt; e quibus Hesiodus pulcre, & ad „ christiani dogmatis sensum, vitae illius sta„ tum ita describit „ adducitque Hesiodi locum e lib. 1. de operibus, & diebus a vers. 108. p. m. 215. ex recensione Graeviana edit. Amstelodam. 1701.

Quid tum vero? Haud alii, me judice, sunt illi Scriptores, ac Poetae Petavio, quam qui, duce, ut reor, laudato *Hesiodo* Ascraeo, fabulosam illam aetatem auream sub Saturno rege descripserunt, aut commendarunt.

Ceterum si eos omnes, aut saltem ex iis nominatiores percurreris, eos plane omnes perplura, selectaque bona sub ea aetate degentibus fabulari videris; at de immortalitate, perfectaque illorum incolarum impassibilitate altum apud omnes silentium.

Ita profecto apud cit. *Hesiodum*: ita ap. *P. Virgilium* Georgic. lib. 1. a vers. 125: ita ap. *P. Ovidium* l. 1. Metamorph. ubi de IV. mundi aetatibus: ita ap. *Alb. Tibullum* l. 1. Eleg. 3. paulo post initium: ita ap. *T. Lucretium Carum* l. 5. de nat. rerum a vers. *Et genus humanum*. p. m. 678. edit. 1583.

Quin etiam, ibidem authore *Hesiodo*, quod & ipse *Petavius* animadvertit, in aurea illa aetate homines *moriebantur autem, velut somno domiti*. Ut sileam *Statium* l. 1. Sylv. eos aurei seculi admiratores illis perstrinxisse carminibus,

„ I nunc, secula compara vetusta
„ Antiqui Jovis, aureumque tempus.

Mirum itaque in primis Hesiodum a sagacissimo Petavio in testem ejusmodi CONCORDIAE fuisse productum; ac insuper concludendum, fabulam illam de aurea aetate nullam praetulisse speciem, aut imaginem Innocentiae status, qui dotes Immortalitatis, atque Impassibilitatis prae primis continebat. Huc advocanda, quae superius observavimus pag. 51.

invidia autem diaboli mors introivit in orbem terrarum ex *Sap.* 1. & consonant *CC.* & *PP.* pro sancto Dogmate mox adducti.

201 Ad 1. prob: nihil ea nos premit; quippe qui contra Bajum pugnamus, Immortalitatem primi hominis esse gratiae donum, naturae indebitum, & conditionem extrinsece naturalem sub sensu nuper exposito. Ad 2. *N. Con.* Conditio status innocentiae corpus, quod alias periturum esset, immortale constituit. Ad 3. status innocentiae exigebat, ne Deus ejusdem author ad eos eventus concursum offerret (*k*).

202 Obj. *secundo*. Lignum vitae non conferabat immortalitatem. Nam 1.° tantum erat signum illius effectus, & incorruptionis, quam Deus statuerat elargiri homini, si non peccasset. 2.° effectus non excedit caussam; at lignum vitae erat corruptibile, utpote capax transmutari in substantiam aliti per manducationem: ergo nequit caussare incorruptibilitatem. 3.° virtus illa esset infinita, qua nimirum edens numquam periret: ergo supernaturalis erat, ligno indita per divinam elevationem. 4.° heinc comedens ejus fructum post peccatum, fieret etiam immortalis: quod videtur absurdum.

203 ℞. *N. Ass.* quia ex *Gen.* 3. *ne forte .... sumat de ligno vitae, & comedat, & vivat in aeternum*: & ex. *Aug*, (*l*) *gustus arboris vitae corruptionem corporis inhibebat*. Ad 1. prob. *N. A.* neque par est ad eum sensum expressa verba detorquere. Ad 2.: lignum vitae erat eminenter incorruptibile, quatenus continens virtutem conferendi incorruptionem per sui corruptionem, media comestione. Ad 3. *N. A.* quia non esset actu ad terminum infinitum, seu ad vitam aeternum duraturam (etsi ejusmodi esset in potentia, ex vi sua connaturali,) sed pro definito tempore, quo absoluto, innocentes ex Dei decreto ad coelum traducerentur,

204 Ut ergo ad istum terminum illaesi pervenirent, robusti viribus, & senectutis debilitatem nescientes, esset eis lignum vitae cibus, & medicina, exigens vi sua nativa conferre incorruptionem edentibus fructum suum: unde *Aug.* (*m*) *habebat Adam ... de ligno vitae stabilitatem contra vetustatem*. Heinc *N. Con.* ille enim effectus ex sese naturalis ordinis est; immo nec excederet gradum formarum, quas vocant adcidentales. Ad 4. *C. sequelam*, quam probat *D. Th.* (*n*).

205 QUAESTIO III. Quid de dotibus Protoparentum intellectum spectantibus? ADSERO 1. Adam habuit Scientiam omnium naturaliter scibilium (*o*). Quia conditus est plenus scientia omni theorica, & practica, quam de rebus omnibus in specie viribus poterat comparare; adeoque ipsi concreati sunt habitus infusi scientifici, simulque species ad eam scientiam necessariae. Sic enim oportebat, ut pri-

(*k*) Consule laud. *Perrimezz.* dissertat. 159.

(*l*) De quaest. novi & vet. test.

(*m*) L. 1. de peccat. mer. & rem. c. 3.

(*n*) In 2. 2. q. 164. a. 7. ad 6. Recole *Suar.* cit. l 3. c. 15. & *Molin.* heic d. 28.

(*o*) *D. Th.* q. 94. a. 3. *Mol.* d. 25. *Suar.* cit. c. 9. cum communi.

mum caput ſeſe perfecte gubernaret, & poſteros, iſtoſque inſtitueret. Heinc poſteros quoslibet antecelluit in ſcientia rerum, excepto Chriſto Domino. (*p*) II. In eo ſtatu non potuit in rebus naturalibus decipi (*q*). Quia deceptio, vel error eſt malum poenae; tum vero nulla culpa: ergo nulla poena. Quum autem Eva decepta eſt a ſerpente, jam prius mente peccarat, & ab ſtatu innocentiae deciderat. Ipſa aliqualiter ſcientia tribuitur Evae; qualis nempe decebat feminam in eo ſtatu, & primam feminam.

OBJECTIONES.

206 Obj. *primo*. Adam ea ſcientia exornatus non eſt, uti nec Eva. Nam ex Geneſ. 3. 7. primis Parentibus poſt eſum fructus vetiti, aperti ſunt oculi, ſcilicet mentis, quoniam cognoverunt, ſe eſſe nudos poſt peccatum: ergo non erant ſcientia repleti ante peccatum. Tum ſerpens decepit Evam promiſſione ſcientiae boni, & mali: ergo hanc ſcientiam ignorabat, & in ſeſe non experiebatur.

207 ℟. *N Adſ.* quia ex *Ecclеſ.* 17. Deus primos Parentes in creatione *diſciplina intellectus replevit*. Et conſonant vulgo *Patres* ac *Theologi* cum Biblici, tum Scholaſtici (*r*) Ad prob. *N. Con.* quoniam non poterant ante peccatum noſcere in ſe ipſis faedam nuditatem, quam peccando contraxerant. Eva inſuper ſolum ignoravit ſcientiam ſuperiorem boni, & mali, Dei propriam, quam nempe ſerpens mentitus eſt, eos peccando fore adſequuturos (*s*).

208 Obj. *ſecundo*. In eo ſtatu potuit homo in naturalibus decipi. Nam 1.° immunitas ab errore per ſpecialem Dei protectionem, non fuit donum naturae debitum. 2.° falli potuit in conjecturis circa ſecreta cordium, & futura, ſibi inevidentia. 3.° non eſt, cur tunc eum non fallerent ſenſus, uti nunc.

209 ℟. *N. Adſ.* Ad 1. prob. *N. A.* de natura prout in eo ſtatu, qui immunitatem ab omni malo poenae exigebat. Ad 2. *N. A.* quia in illis ſolum ferebat judicium de probabilitate, & adparentia veritatis. Ad 3. *N. A.* quia tunc, etſi aliquid repraeſentaretur ſenſui, ac phantaſiae aliter quam reipſa eſſet, criterio tamen rationis veritatem judicaret (§).

QUAE-

(*p*) *Becanus* heic c. 2. q. 1. n. 5.

(*q*) *D. Th.* a. 4. *Suar.* cap. 10. *Bec.* cit. c. 2. q. 3. n. 2. & 3. *Perrimezz.* diſſ. 159. contra Mol.

(*r*) Ap. *Suar.* l. 2. c. 9. n. 2.

(*s*) Legito *D. Th.* q. 94. a. 4. & *Suar* cap. 9.

OBSERVATIO.

(§) Porro ſcientiam Protoparentis ceu pene divinam miris laudibus extulerunt e ſuis poſteris, non modo Doctores Orthodoxi & Rabbini Judaei ex illo *Geneſ.* 2. 19. & 20. „ omne enim, quod vocavit A„ dam animae viventis, ipſum eſt nomen „ ejus, adpellavitque Adam nominibus ſuis „ cuncta animantia & univerſa volatilia coeli „ & omnes beſtias terrae „ verum etiam Mahumedani, aliarumque gentium ſapientes, quibus Judaicae in hanc rem traditiones exceptae ſunt.

Quin etiam, ut video, primus omnium mortalium Author & Scriptor a pleriſque habitus eſt. En tibi Syllabum Commentariorum, quos ipſi tanquam legitimo ac plane pervetuſto Authori adſcriptos reperi.

Primus Liber & prima lingua conſcriptus

ab

210 QUAESTIO IV. Quid de dotibus ad eorum voluntatem pertinentibus? ADSERO I. Conditi sunt innocentes, absque culpa. Fide sanctum. *Quia Deus fecit hominem rectum ex Eccles.* 7. Nec potest quidem dici rectus, qui sit peccati labe maculatus. II. Inditae illis sunt in aliquo saltem gradu omnes virtutes, vel omnes boni habitus morales, qui per humanos actus adquiri possunt, adeoque infusi tantum per

ab Adamo. Ex traditione Arabum ap. *Kircher.* in Arca Noë l. 3. par. 3. c. 5. p. 205. Forte in hunc librum illud recidit *Alphabetum*, quod Adamo *Suidas* adscripsit ap. *Sgambat.* p. 99.

Nomenclaturae animantium & volatilium, quas Adam protulit. Commentarium hunc ex conjectura tradidit *Isaacus Peyrerus* in System. theolog. l. 3. pag. m. 129. „ quomodo enim „ (inquit ibidem) fieri potuisset, ut omne „ quod vocavisset Adamus, ipsum fuisset no„men ejus tempore Mosis, nisi Adamus eo„dem momento, quo suis nominibus voca„bat animantia & volatilia omnia, dictiona„ria illorum nominum composuisset ad usum „ posteritatis, & ne exciderent memoria A„dami ipsius multorum animantium & vo„latilium nomina, quae nunquam forte „ deinceps visurus erat?

Liber de Creatione, & Liber de natura Dei. Hos Adamo tribuunt aliqui Judaeorum Rabbini ap. *Stackhuse* in cursu theol. t. 1. c. 4. de creat. hominis sect. 2. p. m. 141. ex discursibus *Saurini*.

Libri de cultura terrae. Ita Zabii vel Sabaei apud *Majemonidem* in more Nevochim l. 3. c. 29. Conf. *I. A. Fabric.* jam jam adlegandum, p. 27. sqq.

Liber generationum Adam. Ex vulgari Hebraeorum opinione cum *authore* Jalkût; *Simeone Benjochai*, & *Simeone Haddarseian* ap. *Bartolocc.* in bibl. rabbin. t. 1. p. 80. tum cum aliis *Rabbinis* ap. *Kircher.* proxime laud. Sed haec tamen opinio pugnat cum alia rabbinica, quae tenuit cum *R. Eliezere*, librum illum a Deo fuisse exaratum, traditumque Adamo. Legito *Sgambat.* l. 1. archiv. vet. test. tit. 6. n. 2. p. 101.

Psalmus cantici in die sabbati. Hic inter Davidicos 92. alias 91. *Bonum est confiteri Domino*. Adae compositus statim post creationem traditur a Talmudicis in Bava Bathra seu Mezia ap. *Jo. Alb. Fabricium* in codice pseudepigrapho vet. testam. in Adamo, p. 19. sqq. omnino consulendum. Eandem exhibet traditionem proxime adferendus *Gasp. Schottus*.

Psalmus, sive canticum Adam in productione Evae. Ab Adamo compositum ex revelationibus B. Amadei, ap. *Nierembergium* l. 2. de origine S. Scripturae c. 13. p. 46. e MSS. biblioth. regiae S. Laurentii Scorialensis.

Psalmus Protoparentum, culparum remissionem implorantium & obtinentium. Ex ipso Amadeo ap. citatum *Nieremberg*.

Haec de utroque Psalmo, tanquam fabulosa, & credita Nierembergio tradit laudat. *Fabricius* a p. 21. Verum addere debuisset, Nierembergium eos psalmos duntaxat recitare, prout legerat in MSS. quae idem interpolata & vitiata esse fatetur; tum ipsum ea cantica referre, quae dicta, non vero scripta sunt ab Adamo, & coelitus excepta ab Amadeo. Sic ibidem *Nieremberg.* p. m. 49.

Et vero fidelius *Gaspar Schottus* noster in Technica curiosa l. 7. c. 7. §. 4. p. m. 556. ait simpliciter, utrumque Psalmum, seu Canticum ab Nierembergio citato loco transcriptum fuisse.

Libri decem Adae inspirati a Deo, quemadmodum Mosi inspiratus est Pentateuchus. Haec est firmissima Mahumedanis traditio ap. *Authorem* Theolog. Mahumedanae, ex Arabico in Latinum versae ab *Hadriano Relando* l. 1. p. m. 21. sqq. *Marraccius* vero in Prodromo ad refutat. Alcorani par. 3. cap. 27. p. 80. col. 1. ex Mahumedanorum scriptis retulit eos libros *viginti & unum* ipsis numerati.

Liber de Chrysopoeia. Hic praeclaro Adami titulo Seculo elapso circumferebatur, quo potissimum commendaretur dignitas & vetustas artis Alchimiae, cujus pars est Chrysopoeia, teste *Delrio* in disq. magic. l. 2. c. 5. quaest. 1. sect. 1. p. m. 30. col. 1.

Apocalypses Adami. Hunc venditarunt Gnostici ap. *Epiphan.* haer 26. n. 8. Et ex eo fortasse petitum est fragmentum illud quod ibidem recitarat *Epiph.* num. 5. in haec verba „ propterea in apocryphis legunt, *vidi arbo„rem duodecim fructus quotannis ferentem*, „ *& dixit mihi*, *hoc est lignum vitae*.

Poenitentia Adae. Eum tanquam apocryphum prohibuit *Gelasius* P. in vulgatissimo de libris apocryphis decreto. Conf. cit. *Sgambat.* l. 1. tit. 6. n. 4.

Sepher Jetzira. Tractatum hunc Cabbalisti-

per adcidens, ut ajunt (*t*). Nam rectitudo voluntatis exigebat, ut foret haec recte disposita ad inferiorem adpetitum in officio honestatis continendum. Heinc adpetitus sensitivus ita fuit voluntati, ac rationi subjectus, ut nunquam hanc praeveniret, vel illi imperanti repugnaret (*u*). Et vero decursu vitae perfectiorem illarum virtutum intensionem propriis actibus compararunt (*x*).

211 111. In statu innocentiae, etsi fructu vetito non comedissent, potuerant aliis modis peccare lethaliter. Quia erant perfecte liberi; nam *Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilii sui*, ex *Eccles.* 15. Poterant itaque delinquere venialiter. Quod si peccassent lethaliter, hoc ipso statum innocentiae amisissent; at dona tantum aliqua, si venialiter (*y*). Verisimile mihi est, saltem ex speciali Dei protectione, nullum eos veniale commisisse, dum in statu innocentiae perstiterunt.

OBJE-

listicum, qui confundi videtur cum libro de creatione, ad Adamum referri a Judaeis, tradunt multi cum *Masio*. Ceterum ex *Rich. Simone* l. 3. hist. crit. v. test. c. 21. & cit. *Fabric.* §. 17. p. 50. plerique omnes Hebraei Abrahamo eundem adscripserunt.

Testamentum Lucis, quod scriptum reliquit Adam sub testimonio Angelorum, signatum sigillo Gabrielis apud *Sgambatum* cit. l. 1. tit. 6. n. 8. p. 111. ex l. de generat. Mahumedis. Ipsius meminerunt *Elmacinus*, & *Eutychius*, quos recitat laud. *Fabric.* §. 23. pag. 35. sq.

Evangelium Evae. Venditatum est ab Gnosticis, ut Author est *Epiph.* haer. 26. n. 2. & 3.

Quid jam vero de indicatis commentariis judicandum? Porro laudatus *Fabricius* eos omnes ad Pseudepigraphos, aut suppositos absque ulla haesitatione amandavit. Adductus *Kircherus* ut nudas Rabbinorum & Arabum traditiones recitat. *Schottus* mox productus ut nudas quoque gentium traditiones exhibet; ac nonnullos duntaxat praeterit libros, tanquam confictos ab haereticis, sugillatis, ut innuimus, ab *Epiphanio*. Citatus *Delrius* librum de Chrysopoeia, quem retulit, ceu commentitium irrisit, despexitque.

Ceteri Authores huc adpellati, e quibus hunc syllabum digessimus, nihil aliud plerumque adfirmare videntur, quam quod ex Judaica traditione constet, eos, quos indicant, Adamicos libros olim extitisse; qui tamen ejusmodi traditioni, ne litem persequi cogantur, repugnent, aut faveant. Unum excipe *Peyrerum*, etiam in sua suspicione, minime quidem urgente, nutantem

Praeterea nullum ex adlatis commentariis indicatum video apud sacras paginas, in quibus complures antiquissimorum Scriptorum, qui jamdiu desiderantur, cum laude citantur. Ex iis plusquam viginti, inter quos liber Enoch, laudatus apud epist. S. Jacobi, sollerter collegit *Serarius* noster in prolegom. bibliac. cap. 8. quaestiunc. 14. p. m. 45. sq.

Postremo elenchus hic commentariorum non nisi ex popularibus Judaeorum traditionibus prohcisci potuit. Et vero quamnotissimum est, Hebraeos Doctores hujusmodi traditiones propemodum infinitas invexisse, quibus nulla solida ratione subnixi, non modo Protoparentibus, sed pene singulis quibusque Patriarchis, & libros, & acta perplura apocrypha superstitiose adtribuerunt. Lege *Richard. Simon.* in hist. crit. vet. test. l. 3. c. 21. p. 485. & cit. *Sgambat.* tit. 6. per tot.

Adde, id genus scripta, etiam valde recentiora, quae venditari consueverunt, plerumque commentitia, vel saltem mire interpolata viris criticis haberi. Quid ergo censendum de scriptis Adamicis, quae prout feruntur exstitisse firma ductus traditione adserere nequeas? Concludendum itaque, Syllabum hunc, & quaelibet ex eo petita testimonia, inter apocrypha certo connumeranda esse.

Plura de Adamo & rebus eius, ac de Scriptoribus, qui de iis agunt, laudat. *Fabricius* in Adamo §. 25. sqq.

(*t*) Ita conjectamus, duce laud. *Suar.* cap. 11.

(*u*) Consulatur idem *Suar.* c. 12.

(*x*) Vide sis *infra* adserta in P. IV. ubi de Christo perfectissimo.

(*y*) Nobiscum est. *Suar.* cap. 13.

OBJECTIONES.

212 Obj. Non eis inditae sunt virtutes omnes morales. Nam 1.° non habuerunt erga Deum fidem, spem, caritatem naturales. 2.° nec poenitentiam, quae respicit peccatum; nec misericordiam, quae tendit in alienam miseriam; quia haec procul aberant ab eo statu. 3.° nec virtutes, quae ordinantur ad fraenandam immoderantiam passionum: ut puta vindictae, irae, timoris &c. quae etiam ab illo statu exsulabant. 4.° nec virtutem perseverantiae in bono, a qua defecit Adam peccando.

213 ℟. N. *Ass.* de virtutibus, quarum actus illi statui non repugnant. Ad 1. prob. *N. A.* quia saltem supposita revelatione, ac promissione de aeterna beatitudine, possent naturali actu illi credere, ac istam sperare: ac similiter amare super omnia Deum, sibi propositum tanquam optimum, Ad 2. poterant elicere actus conditionatos circa illa objecta, e. g. si peccarem ego, aut alter, dolerem: ac de Angelorum peccatis dolere fas erat. Ad 3. *C. A.* quia tunc virtutes illae infusae pro objecto nec futuro nec possibili pro illo statu, otiosae essent. Ad 4. instructi fuerunt perseverantia, prout est habitus inclinans ad perseverandum in bono, non vero prout est continuatio virtutis, absque interruptione (z).

214 QUAESTIO V. Quo jure fuerit Adam Caput omnium viventium, quoad corpora, & animas? Adsero I. Quoad corpora; quatenus fuit primus homo, a solo Deo conditus, ex quo vere processerunt quotquot hominum corpora per generationem producta sunt. Hoc sensu fuit caput beatissimae Deiparae, ut patet; non vero Christi Domini, qui de Spiritu sancto conceptus est. Constat enim vero, late dici caput omnium istorum corporum, quatenus ex Adamo omnis caro processit.

215 II. Quoad animas; quatenus Deus illigavit voluntati Adae voluntates omnium posterorum comparate ad meritum, & demeritum intra ordinem tum naturae, tum gratiae; ita ut Adamo physice, & personaliter bene operante, ipsi moraliter, & originaliter bene operarentur, & contra Adamo physice, & personaliter peccante, ipsi moraliter, & originaliter peccarent. Quia enim Deus potuit adtribuere hominibus posteris, tanquam propriam, Adami libertatem, relate ad meritum, & demeritum, quemadmodum humana Respublica pupillo adscribit ceu propriam, libertatem tutoris, relate ad plures actus civiles. Heinc omnes obtinuerunt in Adamo statum innocentiae, simulque naturae lapsae, exceptis tamen Christo Domino, ejusque Matre, quorum nempe voluntates Adae voluntati minime illigatae sunt (a).

CA-

(z) Conf. *D. Th.* q. 95. a. 3. et *Arria*, heic d. 38. a n. 3. & d. 39. n. 27.

(a) E Catholicis Doctoribus nullum video expositae huic doctrinae tanquam improbabili refragari.

CAPUT SECUNDUM

De Homine innocente quoad ordinem gratiae.

216 Praemittendum ut fide sanctum, quod mirabilis illa rectitudo seu Integritas, qua Adam in statu innocentiae conditus est, ac sine qua post ejus lapsum universi homines enascuntur, qualem, fide magistra, orthodoxi omnes admittunt, fuit supernaturalis, ac humanae naturae in sese spectatae prorsus indebita. Quod autem illa in primis integritas catholice tenenda sit, constat ex illis *sacri Codicis* testimoniis, quae exerte designant, aut saltem innuunt perplura gratiae, rectitudinis, scientiae, immortalitatis, ac coelestium virtutum dona Protoparentibus concessa, & ab ipsis per peccatum sibi posterisque deperdita, secundum communem Patrum ac Interpretum in ea loca expositionem: e. c. *Genes.* 1. 26. & 28. & 2. 9. & 19. & 25. *Eccles.* 7. 30. *Eccli.* 17. 5. & 9. *Ephes.* 4. 24.

217 Tum ex *PP.* ea dona certatim commendantibus cum *Orig.* (b) *Cypr.* (c) *Basil.* (d) *Nyssen.* (e) *Cyr. Alex.* (f) *Epiph.* (g) *Chrysost.* (h) *Hieron.* (i) *Ambr.* (k) *Aug.* (l) *Greg. M.* (m) *Mose Barcepha* (n) quibus addito *C. Trident.* (o)

218 Deinde quod status hic Innocens ejusmodi donis plane supernis mirum in modum locupletissimus, fuerit status proprie supernaturalis, adeoque naturae humanae prorsus indebitus, ex iis liquet Scripturis, quae ostendunt & miserrimam humanae naturae tenuitatem, e. c. *Genes.* 3. 19. *Psal.* 8. 6. *Ps.* 43. 13., & gratiam, aliaque privilegia, quae proprie supernaturalia reputantur, e. g. 1. *Cor.* 4. 7. & 2. *Cor.* 3. 5. *Rom.* 5. 5. & 9. 16. *Philipp.* 1. 13.

219 Et iis quidem testimoniis, ac signanter postremo adlatis apertissime consonat *Patrum* cohors cum *Cypr.* (p) *Cyr. Alex.* (q) *Basil.* (r) *Chrysost.* (s) *Didym.* (t) *Ambr.* (u) *Hieron.* (x) *Aug.* (y) *Pseudo-Gelas.* P. (z) *Ansel.* (a) *Bernard.* (b)

Jam

(b) Hom. 6. in Levit.
(c) Serm. de bono patientiae sub init.
(d) Hom. 10. in Genes.
(e) L. de opif. mundi c. 7.
(f) L. 2. in Joa. c. 3. & l. de adorat. in spir. ante med. & alias.
(g) Haer. 74. & in Anchor.
(h) Hom. 14. in Genes.
(i) L. 3. cont. Jovinian.
(k) L. de Paradiso c. 5. sub fin.
(l) L. 1. de lib. arb. c. 11. sub fin. et in Enchir. c. 104. et l. 4. de Genesi ad lit. et l. 2. de Genesi contra Manich. et saepe saepius.
(m) L. 5. epist. 11. et l. 6. ep. 31.
(n) De Paradiso l. 2. c. 7.
(o) Sessione 5.
(p) Proxime producto de bono patient. sub finem.
(q) L. 1. in Jo. cap. 9. et 13. et l quod spiritus sit Deus sub init. et l. de adorat in sp. ante med.
(r) L. de Sp. S. ad Amphiloch. c. 16.
(s) Hom. 55. in Genes.
(t) L. 1. de Sp S. prope init.
(u) L. de Parad. c. 14. et l. 9. de op. sex dier. c. 7.
(x) In c. 3. Oseae.
(y) L. 12. civ. cap. 6. et l. 13. c. 13. et l. 4. in Julian. et l. 11. de Genesi c. 31.
(z) Tr. cont. Pelagianam haeres.
(a) L. de concep. virg. et pecc. orig. c. 22. et l. de casu diab. c. 1. et l. de concord. praescientiae q. 3. c. 3.
(b) L. de lib. arb. c. 9.

220 Jam vero ex iis plura liquido fluunt Dogmata ex diametro opposita multis e variis erroribus, quos in proxima Prolusione memoravimus, praesertim ex Pelagianis, Bajo, Jansenio, Quesnello. His ergo praehabitis, sit

221 QUAESTIO I. Num Protoparentes conditi fuerint cum gratia sanctificante & reliquis virtutum habitibus per se infusis, qui gratiam comitantur? ADFIRMO (c). Quia Deus creavit Angelum in gratia (d): ergo & versosimiliter hominem; quum peraeque homo, ac Angelus ad gratiam ordinatus sit. Idque eruitur praecipue ex *Ephes.* 4. 23. *Conc. Arausic.* II. (e) ac *Trid.* (f). Et quidem licet potuerit hominem Deus condere in statu purae naturae, hoc est nec in gratia, nec in peccato (g); at ex lege tamen ordinaria nullam creaturam spiritalem in eo statu sic a bono & malo praescindente, produxisse creditur (h).

222 Porro *Jansenius* junior (i) contendit, Adsertum nostrum fide sanctum esse & ab Ecclesia definitum. Audiendus tamen minime nobis, qui vulgo rejicitur (k).

223 QUAESTIO II. Num, & quatenus sese ad eam gratiam dispofuerint? ADSERO. Eodem modo, & iisdem similiter virtutum actibus, quibus suam meruerunt Angeli (l). Quia utrobique eaedem militant rationes. Adde 1.° quod quum conditi fuerint in adulta aetate, sufficienter dispositi ad utendum ratione, ut adultos sanctificari decuit, non ut parvulos. 2.° quod hoc beneficium illis obtigit ex meritis Christi, quem Adam praecognovit ut Authorem gratiae, & gloriae, non vero ut Redemtorem (m).

OBJECTIONES.

224 Obj. Adam in primo creationis momento nec revelationem, nec fidem habuit de Mysterio Incarnationis quoad substantiam. Nam 1.° ex PP. revelatus est ei Christus in sopore. 2.° fides Adae pro statu innocentiae conferenda, prius ordinata est a divino decreto, quam Christus: ergo nequit hic sub illa fide comprehendi. 3.° non exsistente peccato Adae, non venisset Christus: ergo Adae gratia ante peccatum non fuit ex meritis, & ex fide Christi. 4.° si tum fidem de Christo habuit, non est, cur eum redemtorem non agnoverit; quum Petrus praenoverit ex verbis Christi Domini negationem futuram absque dispendio libertatis.

(c) Adfirmant contra Mag. Alens. Bonav. aliosque veteres, *S. August.* l. de nat. & grat. c. 3. 15. 43. & 14. civ. c. 11. & 27. & in Enchir. cap. 104. bisque favet laud. *D. Th.* q. 95. a. 1. *Suar.* cap. 17. n. 9. *Mol.* ad q. 62. a. 3. *Gran.* tr. 6. d. 1. n. 1. *Bec.* cit. c. 3. q. 1. num. 5. *Perrim.* diss. 158. &c.

(d) Ex dictis superius p. 110. n. 133.

(e) Canone 19.

(f) Ses. 5. §. 1.

(g) Ex postmodum adserendis.

(h) Ut alias probavimus ex *PP.*

(i) In lib. de gratia primi homin. & Angel. cap. 1.

(k) Legito *Serryum* d. 2. de nat. innocente, prael. 1. in t. 1. posthumo & *Bertil.* 12. c. 7.

(l) Ex iis, quae supra statuimus p. 111. n. 139. nobisque favet *Suar.* c. 18. & 19. ex *D. Th.*

(m) Ita conjectamus cum *Suar.* c. 18. a n. 8. & c. 19. n. 9. & *Bec.* a. 2. q. 2. n. 2.

225 ℞. *N. Ads.* cum communi *PP.* & *TT.* (*n*) ; decuit enim, ut semper, & in omni statu fuerit ad salutem necessaria fides Christi, cogniti tanquam gratiae, & gloriae Authoris. Ad 1. prob: in sopore habuit explicitam cognitionem de Christo cum pluribus circunstantiis, e. g. Capitis Ecclesiae, Institutoris Ss. Eucharistiae &c. quae ei in prima creatione revelatae non sunt. Ad 2. & 3. *N. A.* nam primum decretum fuit de Christo, propter quem cetera ordinata sunt (*o*). Ad 4.: nec libertati Adae officeret revelatio de Christo, Adae peccati redemtore; verum nec decuit, nec oportuit, eum in prima creatione, & in illo statu fieri praescium sui lapsus (*p*), quidquid fuerit de Petro, nimium virtuti propriae confidenti, quippe quem oportuit, ac decuit a Praeceptore perstringi.

226 QUAESTIO III. Quodnam sit donum Justitiae originalis, in qua conditi sunt? Adsero. Est donum complectens omnia privilegia innocentiae statui concessa, ac insimul gratiam sanctificantem cum reliquis donis, eam de lege ordinaria necessario praevenientibus, & comitantibus; prout nempe datum ab origine, vel primo creationis momento, & in solo Adamo, prout transfundendum in posteros, ex Dei ordinatione. Quia heic *Justitia* vulgo sumitur pro rectitudine universali, naturali, & supernaturali totius hominis, quoad corpus, & animam; ac *Originalis* pro adcepta ab origine, vel principio vitae. Haec autem Justitia in solo Adamo fuit virtualiter, vel moraliter sui ad posteros transfusio: ergo. Sic facile conciliantur variae de hac re sententiae (*q*).

OBJECTIONES.

227 Obj. Justitia originalis fuit quid diversum a gratia sanctificante. Nam 1.° ex D. Th. (*r*) gratia est radix justitiae originalis: ergo non est justitia: 2.° ex ipso (*s*) Adae duplex Justitia collata est: alia originalis, qnae erat secundum debitum corporis ordinem sub anima, ac interiorum virium sub potentia superiore, & superioris sub Deo; alia gratuita, quae actus meritorios eliciebat: haec autem erat gratia sanctificans. 3.° homini baptizato restituitur gratia, non vero justitia originalis: ergo. 5.° gratia est supernaturalis; dona autem, quibus Justitia originalis perficiebat corpus, erant naturalia: ergo & omnino extra sphaeram gratiae.

228 ℞. *D. Ads.* Justitia originalis sumta pro radice & origine donorum plurium, quae continet. *N.* quia gratia prout proveniens a Deo, tanquam Authore status innocentiae, est radix, & origo donorum omnium, quae Deus intuitu ejusdem gratiae Adae innocenti contulit: secus, *C*; quia praeter gratiam plura continet. Ad 1. prob. *D. A.* hoc est radix reliquorum donorum, quae includit Justitia adaequate sumta, *C.* secus, *N.* Ad 2. D. Th. de una loquitur Justitia sub diversis nominibus, desumtis ab discrimine effectuum. Ad 3.

(*n*) Ap. & cum *Suar.* l. 3. c. 18. n. 8.
(*o*) Ex statuendis *infra* P. IV. Tr. I. L. II.
(*p*) Ex *Aug.* & *D. Th.*. ap. & cum *Suar.* cit. num. 10.
(*q*) Eas retulit *Suar.* laudat. c. 20.
(*r*) Heic q. 100. a. 1. ad 2.
(*s*) In 2. dist. 20. q. 2. a. 3. o.

229 Ad 3. baptizato restituitur gratia, prout proveniens a reparatione naturae lapsae, non ab Authore naturae innocentis, cujus proinde dona nec exigit, nec radicat. Ad 4. *D. A.* dona illa erant naturalia quoad substantiam, & supernaturalia quoad modum, *C:* secus, *N. A.* & *Con.* Non repugnat in re ordinis superioris contineri eminenter quod est ordinis inferioris: heinc Justitia originalis quoad suos actus, vel effecta & animae, & corpori inerat, dependenter a gratia radicante, tanquam a forma primaria, quae naturae defectus reformabat (*t*).

230 QUAESTIO IV. Quid de Auxiliante gratia, qua Innocentes Protoplasti donati sunt? ADSERO I. Ea ipsis presto fuit ad quoslibet salutares actus eliciendos. Liquet ex canone de necessitate ejusdem gratiae ad quemlibet pro quovis statu supernnm actum emittendum; & ex alio de providentia summi Conditoris, nemini eam gratiam recusante (*u*). II. Fuit ejusdem rationis intrinsecae cum gratia, quae in statu naturae lapsae & eisdem Protoparentibus, & ceteris quibusque posteris ministrare Deus consuevit (*x*) Quoniam in utroque statu sunt auxilia gratiae eadem omnino ratione indifferentia, hoc est vel sufficientia, vel efficacia ex consensu, aut dissensu creatae libertatis (*y*). Heinc III. Protoparentes ut permanerent in eo statu, minime indiguerunt auxilio praedeterminante, vel per se ac intrinsece efficaci, sed ipsis auxilium ab intrinseco indifferens satis erat. Tria haec Adserta de Angelis in statu viae suae, eodem sensu intelligenda veniunt.

231 Et haec, quae fusius alias illustrabimus (*z*) hoc loci praelibasse sufficiat (§).

X 2 QUAE-

(*t*) Conf. *Suar.* l. 3. c. 20.

(*u*) Adserunt exserte *Mag. Thom. Bonav. Richard.* aliique ap. & cum *Ripalda* de ente superno disp. 111. n. 37. sqq.

(*x*) Ita laud. *Ripal.* n. 61. & *Muniesſ.* de utraque gratia d. 3. num. 49. cum *Petav. Dechamps* &c.

(*y*) Hoc quidem unnm ex praecipuis Scholae nostrae dogmatis.

(*z*) Infra Tomo V. Par. III. Tr. I. Lib. II. Cap. I. §. I. & II.

OBSERVATIO.

(§) ACriter hac tempestate super Adserto, quod tertio loco posuimus, disceptatur Scholas inter Augustinensem ac Thomisticam, pugnantes alioqui (licet diversas ob caussas) pro gratia per sese victrice in statu naturae lapsae. Disputat ardenter pro Augustinensi *Bertius* l. 12. c. 8. & alias, pro Thomistica vero *Boucat* t. 2. diss. 4. de hominis creatione art. 2 concl. 2. a p. 102. necnon *Serryus* praelection. t. 1. de statib. nat. disp. 2. praelect. 2. sqq. & utraque quidem perdocta cohors gratiae Doctoris *Augustini* vestigiis insistere profitetur.

Jam vero Augustinensis Schola in *Bertio* quod statum innocentem spectat, nobiscum est; adeo ut vel ne quidem divinam Scientiam Mediam ab praedeterminante decreto independentem abnuat pro eo statu, in quo non nisi gratiam omnino indifferentem admittit. Nec ibi plane audieris scommata, seu dicterium ullum in hostes suos, sed nervosas duntaxat pro sua doctrina probationes ac vindicias.

Hanc autem doctrinam enixis viribus oppugnat & obruere molitur Schola Thomistica in laudatis *Boucat* & *Serryo* ceu novam, utpote promoventem dogmata Scholae Molinianae; Jansenianam, quippe eam primum docuerat *Jansenius* Iprensis in l. de grat. primi hominis & Angelorum c. 20. p. m. 180. sq.,

232 QUAESTIO V. Quanto tempore in statu innocentiae Protoparentes perdurarunt? ADSERO. Quousque peccarunt. At quando nam peccarunt? Porro penitus incompertum. Aliqui ferunt, eodem die, quo creati sunt. *Suarezius* (a) Sabbato, die integro post creationem. *Pererius* (b) feria sexta posterioris hebdomadae, id est octavo die post creationem. Quia aequum fuit, eis una saltem hebdomade tanto Creatoris beneficio perfrui licuisse: quo quidem fit satis PP. ajentibus, Christum eodem fuisse mortuum die, quo Adam deliquit, ac de Paradiso ejectus est; nimirum eodem die, non numero, sed quasi specie, vel simili in ordine feriarum hebdomadae. Aliter & aliter in hanc rem alii Doctores disputant. Divinant omnes. Sed propendeo demum ipse in conjecturalem *Pererii* sententiam.

CAPUT TERTIUM

De Homine innocente, si status Innocentiae perdurasset.

233 QUAESTIO I. Qua ratione, si Adam stetisset, propagaretur humanum genus & conservaretur? ADSERO I. Propagaretur per generationem, seu consortium maris & feminae, non per puram creationem (c). Favent *Cyril.* Alex. (d) ac saepius *Aug.* (e) etsi resistere videantur *Damasc.* (f) *Nyssen.* (g) *Chrysost.* (h) Patet autem Adsertum. Quippe Protoparentibus innocentibus connubio divinitus colligatis dictum est, *crescite, & multiplicamini*, ex *Gen.* 1. 28. id est modo a natura instituto. Tunc vero innocentiae dono cohiberetur nimia delectatio in usu Matrimonii; nec esset dolor in partu (i).

234 II. Nascerentur utriusque sexus infantes perfecti quoad corpus, seu absque naevo caecitatis, surditatis &c; & quoad animam, seu cum justitia originali, complectente gratiam sanctificantem, liberaliter a Deo infusam; simulque intellectum valde capacem ad scientias suo tempore perdiscendas (k). Ratio 1. partis; quia quaecumque corporis imperfectio esset defectus poenalis. Ratio 2.; quia Justitia originalis est debita illi statui. Deinde nullo pollerent usu rationis toto tempore infan-

sq., & vix non haereticam: adeo ut non semel illius adserti defensores penes *Serryum* & *Boucatium* puri puti *Novatores* audiant.

Cuinam vero ex hisce concertantibus nostrum deferamus calculum, non est quod dicam, quum Augustinensis sententia & nostra sit, pluribus alias vindicanda.

Unum tamen praetermittere nolim: quod nempe Bertiana disputatio Boucatianam & Serryanam christiana modestia, & religiosa urbanitate magnopere superet: atque adeo hoc saltem ex capite ea pulcrior est, Deo & cordatis Theologis gratior, laude & commendatione dignior.

(a) L. 4. cap. 8.

(b) Ibid. a *Suar.* citatus.

(c) Communis est haec opinio inter Scholasticos cum *Mag.* in 2. dist. 20. *D. Th.* q. 98. a. 1. & 2. *Mol.* d. 29. *Suar.* l. 5. cap. 1. *Gran.* tr. 8. d. 1. *Bec.* cap. 1. n. 1. *Berti* heic l. 12. c. 11. *Perrimezz.* diss. 159. sub fin.

(d) L. 3. contra Julianum Augustum.

(e) Nimirum L. 4. de civ. cap. 22. & 14. de civ. c. 23. & 9. de Gen. ad lit. cap. 3. & l. 2. contra Julian. c. 7.

(f) L. 2. de fid. c. 30.

(g) L. de opificio mundi c. 17.

(h) Hom. 18. in Gen.

(i) Ita *August.* de Genesi ad lit. l. 9. c. 3. sqq. & alias.

(k) Conf. *Augus.* de peccat. mer. & rem. l. 1. c. 37. 38.

infantiae, ob naturalem organorum dispositionem, uti modo; adeoque non possent promereri illam primam gratiam. Tandem eis esset ingenium expeditissimum, optimum corporis, & cerebri temperamentum, valetudo imperturbata: ergo & nullum impedimentum ad perspicaciter intelligendum de rebus (§).

235 III. Ex natura rei non essent in gratia confirmati: nec haberent scientias infusas, sed eas paullatim adquirerent in adulta aetate (*l*). Ratio I. partis, quia viatores quum essent, ab intrinseco essent ad peccandum mutabiles. Ratio 2.; quia habitus scientiae naturalis non est per se requisitus ad Justitiam originalem, ac nullum est fundamentum, quo illas adseramus: ergo standum potius est naturali hominum conditioni, quae hoc fert, ut in infantia homo non sit sciens, sed paullatim decursu aetatis. Plura dabit laudatus *Suarezius* (*m*) cum conjecturis, tum Patrum & Scholasticorum authoritate communita.

OBJECTIONES.

236 Obj. contra III. Adsert. Tunc nascerentur omnes Adami posteri in gratia confirmati. Nam 1.° ex Greg. (*n*) tunc solum nascerentur, qui nunc per redemtionem electi sunt, & salvandi. 2.° ex Ans. (*o*) si Protoparentes stetissent, ita confirmarentur cum omni prole sua, ut ultra peccare non possent. 3.° donum confirmationis in gratia erat statui innocentiae debitum.

237 ℟. *N. Ass.* Ad I. prob. *N. Con.*, nam haec omnia salva manent cum perseverantia finali, post multa peccata prius commissa. Ad 2. Anselmus, fateor, pro ea stat sententia: at pro nostra stat *Aug.* inquiens (*p*), omnes tunc sine morte ad coelum transferendos fuisse, *si*

juste

OBSERVATIO.

(§) CLariss. *Ignat. Schvvarz* in suis instit. Juris publ. in prolegom, instruct. 2. §. 3. q. 5. p. 21. in Christianum Thomasium acatholicum invehitur, tanquam qui variis erroribus statum naturae integrae corruptum dederit in sua Jurisprud. divina l. 1. c. 2. e quibus hosce binos recitat, & oppugnandos adgreditur.

Nempe 1. „ homo in statu illo potuisset, credo, carnes comedere, sed vereor „ ut voluisset: si tamen voluisset, magis „ probabile est, eum comedisse carnes cru„ das, quam coctas.

2. Insuper „ nec de infantibus cur ali„ ter sentiam, caussam video: potuissent ni„ mirum a nativitate cum parentibus suis „ sapienter de rebus quibuscumque ratioci„ nari. „ Haec ex Thomasio *Zevvarz*.

Ego tamen praestantissimi Viri pace, errores proprie acceptos heic non video; ac licet eas positiones minus verosimiles, aut etiam mihi falsas duxerim, minime ipsas paterer a quopiam *errores* simpliciter vocitari; ac multo minus easdem cum laud. *Schvvarz* p. 59. recenseri inter *errores admodum perniciosos, quos etiam num hodie ex triplici naturae statu deducunt Acatholici*: quam enim magnam perniciem, vel in sanctum Dogma, vel in doctrinam de moribus, vel in disceptationes Scholae theses thomasianae adferre possint, plane non capio.

Permitterem ergo haud illibenter hac in re in suum sensum, parum sane vero similem, abundare Thomasium.

(*l*) *D. Th.* q. 100. a. 2. & q. 101. a. 1. *Suar.* c. 9. *Bec.* c. 5. n. 4.

(*m*) Lib. 5. capp. 5. 6. 7. 8.

(*n*) Lib. 4. moral. cap. 36. alias 28.

(*o*) L. *Cur. Deus homo.* c. 18.

(*p*) L. 9. Gen. ad lit. c. 3.

juste omnes, obedienterque viverent: supponit ergo potuisse injuste vivere. Et consonant *Hug. Victor. D. Th. Dur. Richar.* &c. Ad 3. *N. A.* gratis confictum; quia nec constat de divina promissione, nec poterant viatores donum illud promereri (*q*).

238 QUAESTIO II. Quid de illis, qui tunc graviter delinquerent? ADSERO. Plura in hanc rem admodum incerta, nec sat solidis congruentiis obfirmata. Si conjectare liceat, forte nullus peccaret, etsi possent omnes. Si quis peccaret, fieret culpae reus, mortis, & poenae aeternae; at posset per veram contritionem justitiam originalem amissam recuperare. Delicta publica suppliciis publicis plecterentur; ob peccatum vero non ejicerentur de Paradiso, quem nec omnes ob loci incapacitatem incolere possent; immo vitam ducerent per varias Respublicas toto orbe dispersi, uti nunc, si posteritas aequalis esset (*r*). Hoc certum: omnia non peccantibus, vel innocentibus tunc irent placida, nulla ab elementis molestia, nulla vestium necessitas, infirmitas nulla.

239 QUAESTIO III. Quinam pro animabus felicior, vel status ille innocentiae, si perennasset, vel praesens status naturae lapsae, per Christum reparatae? ADSERO. Status ille, posito, quod habuisset etiam Christum Dominum ex Beatissima Deipara natum, tanquam gratiae, & gloriae Authorem. Quia tunc ex hoc fonte, saltem aeque abundans ad homines profluxisset gratia, quae nunc; immo forte abundantior, prout status excellentiam condeceret. Et aliunde valde aptior esset status ad cavenda peccata, & ad gratiam conservandam; admodum plane similis statui angelico, & beato: ergo (*s*).

240 QUAESTIO IV. Quo pacto homines in eo statu viae hujus vitam absolverent? ADSERO. Deus praefixisset statui terminum, uti nostro diem Judicii. Viverent omnes usque ad aetatem adultam, & perfectam corporis magnitudinem. Subcessive transferrentur in coelum, quoad corpus, simul & animam innocentes, & qui post peccatum plenam veniam obtinuissent. Qui vero praefixo translationis tempore peccati reatum non absolvissent, detinerentur in aliqua Purgatorii specie, usque ad perfectam purgationem. Qui tunc demum sine peccati lethalis poenitentia invenirentur, morerentur quidem, aeternisque flammis plecterentur. Ita conjecto ex iis, quae certa habemus de statu praesenti (*t*).

241 QUAESTIO V. Reflexa. Quo fructu ventilent Patres & Scholasti-

(*q*) Adeundi *D. Th.* q. 100. a. 2. *Suar.* lib. 5. c. 9. *Molin.* d. 32.

(*r*) Conf laud. *Suar.* c. 10. & *Arriaga* heic. disp. 43. sect. 5. sqq.

(*s*) Conf *D. Thom.* q. 95. a. 4. & *Suar.* cit. c. 11.

(*t*) Legitur ibidem *Suar.* cap. 12.

lastici quaestiones hujus capitis, quae magis curiosae, quam necessariae videntur? ADSERO. Non exiguo. Quoniam licet ejusmodi doctrina revelata aperte non sit, at in revelatis magna ex parte continetur, aut ex eis deducitur. Unde fit, ut eorum disquisitio magis perspicuam nobis adferat cognitionem, tum de Creatore, qui adeo magnifice, ac liberaliter eum statum locupletaret; tum de malitia, & gravitate unius Adamicae transgressionis, quae tot posteros tantis donis privavit; tum de nostra miseria, qui propter unum peccatum, quod in origine tantum contraximus, tot status praesentis incommodis addicti sumus (u).

(u) Fere laud. *Suar.* l. 5. in prooemio. De statu integritatis satis cordate, sapienter, ac erudite disseruit e schola Protestantica *Franc. Buddeus* in institutionibus Theologiae dogmaticae l. 3. c. 1. Eum, si liceat, evolvisse non pigebit.

TRA-

TRACTATUS SECUNDUS

De Homine Lapso.

UB hoc Titulo comprehendimus peccatum, qui fuit personale Adamo, & posteris originale; simulque Libertatem, & Legem ad quodvis peccatum sine dubio praesupponendas; atque adeo Tractatum in tres Libros partimur, quorum I. de Libertate, II. de Lege, III. de primario Hominis Lapsu.

LIBER PRIMUS

De Libertate.

PROLUSIO POLEMICA HISTORICO CRITICA

De Erronibus in libertatem humanam.

HISTORIA POLEMICA.

242 NON uno ex capite caligantia plurium ingenia inditam a summo Creatore humanae menti libertatem temerare connixa sunt. Et quidem vel Paganismi faecem spectes, vel Heterodoxismum Christi nomen praeseferentem, vel Catholicismum quoad plures, qui eum profiteri visi sunt. Itaque

Ex Paganismo

I. *Fatalistae vetustiores* (alias producti, ubi de Deo Providente in Tomo II.) ubi posita ineluctabilis fati necessitate, huic hominis voluntatem subjiciebant, hoc ipso liberum homini arbitrium, suique potestatem ac dominium eripuerunt: quo plane & ei detraxerunt naturam & hominem ex homine sustulerunt. In eorum syllabo vulgo contexuntur *Pythagorei*, cum *Philolao*, gente Crotoniate, qui vixit paullo ante Alexandrum (x) *Democritus* (y) *Empedocles* (z) *Stoici*, cum *Chrysippo*, *Philopatro* (a) *Cleante* (b) Secta *Heraclitea*, *Platonica*, *Epicurea* cum suis Authoribus. Licet enim ex iis nonnulli verbo aliter sentirent, libertatis tamen eversores audiebant, ac suamet ex doctrina convincebantur *jungere quae jungi est impossibile*; quemadmodum strenue contra eos disputabat *Boëthius* (c).

II. *Sapientes Chaldaei*, *Aegyptii*, *Celtae*, ceterique *Fatalistae Astronomici* seu *Mathematici* libertatem hominum e medio sustulerunt; statuen-

(x) Ex *Laërt.* l. 8. segm. 85.
(y) Ap. *Tull.* l. de fato cap. 10.
(z) Ap. ipsum *Tull.* l. de nat. deor.
(a) Referente *Nemesio* de nat. hominis cap. 35.
(b) Ap *August.* 5. civ. cap. 9. ex *Seneca* l. 18. epistolar.
(c) Lib. 3. comment. & l. 2. de interpret. num. 37.
Conf. *Lactant.* l. de ira Dei, c. 9. *Greg. Nyssen.* l. 8. de philos. c. 3. *Jul. Siren.* de fato l. 2. c. 8. rursumque *Boëth.* l. 4. de consolat. prosa 6. & l. 5. prosa 4.

tuentes nempe fatum, quo Deus per virtutem coelestibus immissam corporibus voluntates nostras in partem alteram ineluctabili vi compellit. Eos acriter perstrinxerunt plurimi cum *Nemes*. (*d*) *August.* (*e*) *Nysseno* (*f*) *Pico Mirandul.* (*g*) & perdocto neoterico *Thoma Vincent. Moniglia* (*h*) necnon altero pugili *Antonino Valsecchio* (*i*).

His proculdubio adcensendi primum posteriores quidam *Anonymi*, qui Christum Dominum eidem mathematico fato subjecerunt (*k*); ac deinde *Pharisaei*, qui nempe aut homini liberum arbitrium simpliciter subtrahebant (*l*) aut saltem pleraque ineluctabili fato tribuebant, nimiamque in animos efficaciam astris adjudicabant (*m*). *Esseni* demum, sive *Essaei*, quibus omnia in fati potestate sunt, nec quidquam hominibus praeter decretum fati adcidit, teste *Josepho* antiq. jud. l. 13. c. 5. (*)

 Ex

(*d*) Proxime laud. cap. 36.
(*e*) Lib. 5. civ. a cap. 1. ad 9. & in Joan. cap. 2. tr. 8. n. 10. sqq.
(*f*) In orat. contra fatum.
(*g*) Diss. contra Astrologos cap. 4.
(*h*) In diss. adversus Fatalistas par. 1. & 2.
(*i*) De fundamentis Religionis lib. 1. cap. 6.
(*k*) Ut testis est *Augustin* in Joan. proxime laud. col. 368.
(*l*) Ap. *Conrad. Ikenium* de antiquit. hebraicis par. 1. cap. 6. num. 8.
(*m*) Ita fert vulgaris opinio; nec levibus quidem suffulta documentis.

ADNOTATIONES.

(*) I. NOnnihil *superius* in Tom. II. p. 272. & 273. de Fatalistis id genus disseruimus, innuentes ulterius selectos Authores, qui de eis, aut de ipsorum fato pertractant, queis adjicere licet *Epiphan.* haer. 16. *Gerard. Jo. Vossium* de Theol. gentili l. 2. cap. 47. sqq. *Bruck.* hist. phil. ubi de fato Chaldaico, Celtico, Stoico, Judaico &c. sparsim.

At rursum heic occurrit (ut cetera brevitatis studiosi mittamus) Pharisaicum fatum, quod comparare ad creatam libertatem juvat diligentius investigare, quantumvis praedifficilem, ob documentorum inopiam, quaestionis definitionem sentiam cum *Pridaeu* in hist. Judaeor t. 5. p. m. 70.

Anne igitur veterrimi illi Pharisaei actiones ab hominis voluntate prodeuntes fati necessitati simpliciter subjecerunt? Ajunt plurimi: *Pseudo-Clemens* lib. 6. const. apost. cap. 6. sic disserens, *Pharisaei, qui fortunae ac fato opera peccantium adscribunt*. Adcinit *Hieron.* l. 2. advers. Pelagian. c. 10. in haec verba, *Pharisaeorum est hoc supercilium, ut peccata propriae voluntatis referant ad Conditoris injuriam, & illius justitiam calumnientur*. Praeterea *Epiphanius*, in quiens haer. 16. n. 3. quod ii *stolidam & ineptam Astronomiae scientiam in hominum vitam invexerunt*, testaturque deinceps, se illorum doctrinam de fato, quam illico impugnandam suscipit, certo perspectam habere: unde jure putandum, potius *Bullum* lapsum in harmon. apost. diss poster. c. 15. n. 18. sub fin. ubi definit, *in Pharisaeorum sententia explicanda lapsum Epiphanium, qui eos per Astrologiae studium omnia fatali necessitati subjecisse adserit*, Non enim adserit Epiphanius, illos sic erasse per studium nudae Astrologiae, sed *stolidae ac ineptae Astrologiae*, qua nempe docebantur omnia fato cogenti subjicere.

Tum *Baron.* in adpar. ad annal. §. 8. fert ex Josepho illos omnia fato tribuere. *Nicol. Serarius* in trihaeresio l 2. c. 3. eos vult fati Stoici aut Stoico adsimilis, libertatem hominis evertentis, adsertores; eique adhaeret laud. *Bullus* §. 19. necnon *Nicolai* ad Sigonium de rep. Hebraeor. ap. Bruck. tom. 2. p. 752. nota (q). Demum Rabbi *Joseph Albo* (plurium Author ap. *Bartolocc.* in bibl. magna rabbin. t. 1. pag. 97. & alias) scripsit ap. Drusium de trib. sectis Judeor. l. 2. c. 14. p. m. 88., *quosdam* Pharisaeos *negare liberum arbitrium in homine. & in ea sententia esse partim Astrologorum*.

Alii tamen e diverso illum errorem a veteri Pharisaeorum secta amoliri contendunt, ac vulgo pugnant, eorum fatum coincidere cum fato christiano (de quo plura cit. *Vossius* de theol. gentili l. 2. cap. 50.) seu cum Dei provi-

Ex Heterodoxismo

I. *Quotquot Acatholici veteres* cum *Valentinianis* & *Manichaeis* statuerunt, hominum genus non uniusmodi, sed dissimilis naturae & conditionis esse; subindeque alios per sese ac substantia bonos & electos, alios vero pravos ac reprobos, liberum hominis arbitrium e medio sustulis-

providentia atque infallibili decreto. Ita quidem *Sixt. Sen.* in bibl. S. l. 2. art. *Traditiones*, p. 191. *Drusius* proxime laud. l. 2. p. 87. & 88. *Coel. Rhodiginius* lect. antiq l 5. cap. 9. col. m. 249. *August. Pfeiferus* in theol. judaica, exercit. 4. sect. 1. p. m. 190. *Casaubonus* exercit. 1. cont. Baron. *Zonaras* ap. Drusium proxime cit. in margine. *Abraham Zachuth* ibid. p. 87. *Bruckerus* t. 2. p. 750. sqq. *Jacob. Basnagius* ap. ipsum Bruck. p. 752.

Haec autem sententiarum varietas & fervens hodieque concertatio ab iis, quae de hoc Pharisaeorum dogmate disseruit *Flav. Josephus*, enata est inter adcuratiores Criticos. En ejus verba.

Antiq. Iudaic. l. 18. c. 1. num. 3. edit. Havercampianae „ Pharisaei . . . quum di„ cant fato omnia fieri, voluntatem homi„ nis non privant impetu a se ipsa penden„ te: quippe sic Deo placitum esse, ut cer„ to temperamento miscerentur in unum fa„ ti decretum & ratio humana, si quis vel„ let adcedere aut cum vitio, aut cum vir„ tute „. Fatum ergo christianum admittebant.

Ipsarum Antiq. l. 13. c. 5. n. 9 „ Phari„ saei dicunt, quaedam eorum, quae fiunt, „ non omnia fati esse opera, esse enim & „ quaedam in nostra potestate, ut fiant, aut „ non fiant „. Ergo haec, quae sunt in nostra potestate, non pendent a fato, contra aliud adsertum: atque adeo quum sibi non constet Josephus, nullibi meretur fidem.

Rursus: si quaedam sint in nostra potestate, quaenam illa sunt? bona ne, vel prava? Et si quaedam sint, cur non omnia? Ergo ex dogmate Pharisaeorum, completum ad omnia non est liberum arbitrium: tum, ad aliqua, non ad omnia vis est ineluctabilis fato suo: anne vero in singulis actibus non eadem est arbitrii, non eadem coeli, seu fati vis?

De bello judaico l. 2. c. 8. n. 14. „ Pha„ risaei ... fato & Deo omnia adtribuunt, & „ honeste agere aut non agere magna ex par„ te in hominibus situm esse ajunt, coope„ rari autem in singulis fatum. „ Vel, ut alii leguat „ ad singula adjuvare etiam fa„ tum „ vel item „ in singulis autem fati au„ xilium concurrere „. Christianum itaque non est hoc fatum, utpote quid a Deo diversum; immo stoicum, aut quodpiam alliud astrologicum, quod sibi secta confinxerat.

Ergo insuper honeste agere aut non agere solum magna, non autem omni ex parte penes liberum arbitrium est, quod propterea multa ex parte laudetur, oportet, nec semper ab eo fato adjuvetur. Quid? quod aegre percipias in quo situm sit auxilium illud, concursus, aut cooperatio fati, quod Deus non est, erga liberum humanae voluntatis effectum.

Heinc vero *Casaubono* & *Grotio* ap cit. Bullum §. 13. Pharisaei mixturam quandam fati & liberae voluntatis crediderunt; laudato *Drusio* p. 87. n. 66. Josephus a se ipso dissidet, immo *Montacutio* ap. eundem Bullum falsa conscribit.

Quod si nos secundum adlata Josephi testimonia rem definiendam adgrediamur, concludamus, oportet, Pharisaeos, utpote improbos, hypocritas, ac divinae legis interpolatores, pugnantia cudisse dogmata, ac in pluribus reapse libertatem hominis evertisse: rursum nec illos christianum fatum admisisse, nec stoicum, sed chimaericum quidpiam, ex utroque conflatum, & simul ex neutro, atque adeo prorsus imperceptibile.

De authoribus ejusmodi systematis haec sapienter subinferebat *Cotelerius* in const. ap. Pseudo-Clem. l. 6. c. 5. *illi quoque, qui adeo perplexim proposuerunt doctrinam suam, merito (quidquid senserint) suspecti exstitere, atque adhuc sunt.*

Vereor quidem ne ipsi, ut sese palam adversari ostenderent Sadocaeis eorum infensis hostibus, qui plenissimum homini cum ceteris vulgo doctis arbitrium adscribebant, propugnabantque, hoc potius simularint, quam ex animo conceperint systema; quippe qui alias horrerent, natura monente, humanum arbitrium e medio tollere. Minime vero ad posteritatem profuit pessime architectata Hypocritis fraus. Et haec de secta, quam Josephus ejus professor commemorat, exponitque.

De

ſtuliſſe dicendi ſunt: Hos quippe omnes perpetua probe aut improbe agendi neceſſitas cogit. Jam vero inter everſores humanae libertatis ii apud nonnullos ſigillatim referuntur e vetuſtioribus:

II. *Simon Magus* (*n*)... *Valentinus* (*o*)... *Bardeſanes* (*p*)... *Manichaei* (*q*)(*). Y 2 Pri-

De Phariſaeis vero poſterioribus, quos nuper novimus ex Pſeudo-Clemente, Hieronymo, Epiphanio & R. Albo, ipſis ſynchronos, everſoreſque humanae libertatis; nihil eſt quod hiſce teſtibus non adſentiamur, eſto vetuſtiores illi Phariſaei liberum arbitrium intactum, ſaltem quoad ſpeciem, reliquiſſent. Nihil enim frequentius, quam ut inter homines ejuſdem ſectae ſucceſſores dogmata anteceſſorum immutent, ac invertant, eiſque plura nova ſubſtituant.

II. Quod Eſſenos ſpectat, adduci nequeo ut credam in hoc Erronum albo reponendos eſſe. Illud quippe fatum Eſſenorum, in ſenſu Joſephi ex Eſſenorum opinione ac dogmate, chriſtianum plane fuit, ſeu Dei providentia univerſalis ac infallibilis, minime ſidereum, hominis libertatem evertens. Illud autem ſanctiſſimum fatum diſerte idem *Joſephus* expoſuit l. 18. ant. jud. c. 1. n. 5. ubi ait, *Eſſeni autem omnia Dei in manu relinquenda eſſe cenſent*, cui praeiverat *Philo* in comment. *quod omnis probus liber*, p. m. 877 fere ſub med. ubi multas inter alias hujus ſectae laudes, de ipſis cum honore depraedicat, *quod ad Deum authorem bona omnia, malum vero nullum referunt*.

In eundem pariter ſenſum Eſſeneum fatum merito interpretantur *Serar.* in harmonia Machabaeor. cap. 9. lib. 1. p. m. 735. & in trihaeres. l. 3. c. 4. §. 2. *Beauſobrius* in hiſt. Manich. l. 7. c. 1. §. 7. ſub fin. p. 428. *Brucker.* hiſt. phil. t. 2. pag. 771. iiſque adcedere videtur *Baſnag.* hiſt. jud. l. 2. c. 20. §. 11. quibus praeluxit *Coel. Rhodig.* in eorum elogio haec de Eſſenis proferens lect. ant. l. 5. c. 9. col. 249. *fato geri omnia credunt, nihil ominus arbitrii liberi poteſtatem non auferunt*: ipſis ergo fatum divina Providentia fuit.

Inmerito itaque errorem de fato libertatem hominis cogente ipſis adfricant *Jo. Zonaras* in annal. l. 6. §. 3. p. m. 265. edit. Cangianae, *Druſ.* de trib. ſect. Jud. l. 4. cap. 19. n. 215. *Prideau* hiſt. Jud. t. 5. l. 13. ad an. 103. ante Chriſt. pag. m. 73. *Coccius* in Theſ. t. 2. l. 1. art. 5. videlicet, ut reor, ex uno, quem *ſupra* primo loco adduximus, Joſephi loco in pravum ſenſum detorto, ac noviſſime *Author Anonymus* Encyclopediae, ſeu lexici gallici ratiocinantis ſcientiarum t. 9. art. *liberté*. p. 374. col. 1.

Adde quod hunc expreſſum errorem omnino ſileant Antiquiores, frequentius & maxima cum laude, ut par erat, de probatiſſimis Eſſenis diſſerentes: puta *Philo* proxime cit. & in Apolog. pro Judaeis, idem *Joſeph.* l. 2. de bello jud. c. 8. & ſaepe alias, *Porphyr.* lib. 4. de abſtinentia ab eſu animalium fol. m. 88. ſqq. *Euſeb.* praep. ev. l. 8. c. 11. & 12. *Epiphan.* haer. 10. *Philaſt.* de haer. c. 9. Conferendi praeprimis pro noſtra opinione ex laudatis *Serar.* & *Bruckerus*.

(*n*) Ex *Pſeudo-Clem.* recognit. l. 3. §. 20. ſqq. Conferenda tamen hanc in rem a nobis dicta in Tom. I. p. 326. ac Tom. II. p. 274.

(*o*) Ex *Auguſt.* haer. 11.

(*p*) Ap. *Danaeum*. Recolas vero & iſtuc adplices quae pro Bardeſane adtulimus in eodem Tom. II. p. 275. ſq. in Adnotat. **

(*q*) Ex *Auguſt.* proxime citando.

ADNOTATIO.

(*) IMportunus ille ac impudens SS Patrum irriſor & oppugnator *Iſaacus Beauſobrius* in hiſt. Manich. t. 2. l. 7. c. 2. p. m. 433. ſqq. protegendos ſuſcepit Manichaeos tanquam certos liberi arbitrii adſertores contra ſententiam Auguſtini, quaſi hic acutiſſimus juxta ac ſapientiſſimus Doctor, & idem aliquando Manichaeus, ejus ſectae non intellexiſſet dogmata, aut ipſa refutans turpiter confudiſſet. Intolerabilem ſane impudentiſſimi hominis petulantiam!

Quid vero? Haec conceptis verbis teſtatur *Auguſtinus* in tom. 2. epiſt. 166. ad Hieron. c. 2. n. 4. „ Manichaei e ſubſtantia mali, cui proprium principium, principeſque tribuunt, ipſam boni Dei ſubſtantiam ex parte, qua capta eſt corruptam & oppreſſam & ad peccandi neceſſitatem perductam eſſe contendunt.

Tum tom. 4. in Pſalm. 140. n. 10. & 11. inducit quos Manichaei *Electos* ſuos vocabant, ita ex dogmate ſectae ſentientes „ & nos animae

Priscillianistae (r) ... *Florus* quidam monachus, S. Augustini aequalis (*).

III. Hos

" mae de ipsis membris Dei sumus; sed premimur heic visceribus gentis tenebrarum, & quidquid peccare dicimur, illa gens peccat ". Eos subinde paucis interjectis, ita perstringit, " vis, o nefande, false Electe, defendere peccatum tuum, ut quando aliquid mali feceris, non tu fecisse videaris: quaeris in quem peccatum tuum refundas & refundis in gentem tenebrarum ", quae videlicet liberum arbitrium cogit.

Hanc ipse sententiam dolet tenuisse quum esset Manichaeismi auditor, in l. 5. confess. c. 10. n. 18. " adhuc enim (inquit) mihi videbatur non esse nos, qui peccamus, sed nescio quam aliam in nobis peccare naturam, & delectabat superbiam meam extra culpam esse, & quum aliquid mali fecissem, non confiteri me fecisse, ut sanares animam meam, quoniam peccabat tibi, sed excusare eam amabam, & accusare nescio quid aliud, quod mecum esset & ego non essem.

Quod demum ex dogmate Manichaeorum, hominem dura necessitas peccare compellat, conceptissimis verbis prodit S. Doctor in l. de haeres. c. 46. fere sub fin. & lib. 1. retract. c. 9. n. 2. & l. 2. contra duas epist. Pelag. c. 2. n. 3. & l. de contin. c. 5. n. 14. & saepe alias. Ipsique hac in re incunctanter subscribunt Patres, ac ceteri pleríque omnes Scriptores, cum veteres, tum recentiores, uno per summam insolentiam repugnante *Beausobrio*.

Eccur autem subtilissimus hic Manichaicae pestis vindex repugnet? Quoniam, inquit, ex iis, quae sectae homines cum Augustino, Evodio, vulgato Archelao, aliisque orthodoxis Doctoribus disputarunt, aperte liquet, apud ipsos dogma de libero arbitrio constitisse; immo ut idem Augustinus eos in hac esse sententia comprobet, locum adlegat a Manete depromtum, aliumque insuper ex actis quibusdam apocryphis, a secta tamen cooptatis, desumtum.

Inde vero, concludit, ex mente Manichaeorum homo post lapsum re apse liberum arbitrium, quo innocens potitus est, non amisit, sed duntaxat ejus usum, quippe ab ignorantia, & carnis concupiscentia adeo invincibiliter mens in malum propendet, immo constringitur, ut agat tandem aut permittat, quod ipsa exhorret ac damnat: id quod *Apostolus* in sese expertus est ubi ait *Rom. 7. 15. quod enim operor, non intelligo; non enim quod volo bonum, hoc ago, sed quod odi malum, illud facio* &c.

Et ita quidem interpretandi sunt, ut aequum est, sicubi quidquam differant, cum libero arbitrio pugnans. Haec ille toto eo capite amplificat, pluribusque confirmare adnititur.

Frustrà tamen heic hominem laborasse ac operam lusisse facili negotio demonstrare possem, nisi me ratio ac studium brevitatis premeret; atque adeo cogimur dignam hanc provinciam aliis percurrendam relinquere & commendare; iis tamen cursim adnotatis.

Principio satius est hac in re Augustinum interpretari, si videatur non sibi constare, quam Manichaeos; immo in ejusmodi negotio adpingere Augustino fraudem, ignorantiam, aut errorem apud quoslibet bene sapientes instar piaculi esse debet.

Heinc dixerim, pugnantia illos statuisse, heic videlicet peccare hominem libere, illeic vero non peccare libere: illud rursus decrevisse ratione dogmatis, quod profitebantur sub systemate de duobus principiis, duabusque in homine animabus, hoc autem ratione ac vi argumentorum, quibus ab Augustino, aliisque orthodoxis Athletis premebantur: aut item voluisse cum libero arbitrio innocentem hominem, minime lapsum. Hoc utique pacto potuit legitime adserere S. Doctor, illos & admisisse & denegasse in homine liberum arbitrium ad peccandum.

Ludit deinde insolentissime Beausobrius quum eos excusat tanquam e medio tollentes usum liberi arbitrii, non vero istud: quodnam enim illud arbitrium est, quod nec proxime, nec remote, sed solum remotissime ac in radice sui juris est ad male agendum vel non agendum?

Hac porro admissa egregia philosophandi ratione, rari quidem erunt cum ex antiquis, tum ex recentioribus acatholicis, quos sublati liberi arbitrii reos commonstrare possit Beausobrius. Et haec innuisse sufficiat.

(r) Ex eodem *Aug.* haer. 70. & *Leon.* P. epist. 15. alias 93. cap. 11.

A D N O T A T I O.

(*) ITA *Coccius* in thesauro t. 2. l. 1. art. 5. haec scribens, *Florus Monachus ex libris Augustini male intellectis ita gratiam Dei extollebat, ut negaret liberum arbitrium*.

III. Hos insuper ex Heterodoxis medii aevi excepisse memorantur *Petrus Abaelardus*, *Wicleffus*, *Ceccus Asculanus*, *Albertus* Episcopus Alberstadensis (*s*) tum *Albanenses* (*t*) *Honorius* Augustodunensis, *Cathari*, *Thom. Bradwardinus* (*u*) generatim denique quotquot cum vulgatis *Praedestinatis* propugnasse reperti sunt Dei Praedestinationem & Reprobationem necessitantes electum, reprobumque (*x*) quibus jure adnectendus *Anonymus* ille nebulo, qui, praeter alia non minus impia, scriptis mandatum reliquit, hominis vóluntatem ex necessitate velle aut eligere, nec ejus liberum arbitrium activam esse potentiam, sed passivam; quae nempe ab adpetitu necessario moveatur (*y*) necnon adpendicis loco *Mahumedani* (*z*).

Venio jam ad Heterodoxos infimi aevi.

IV. *Joan. Oecolampadius*, Germanus, impiissimus Sacramentariorum dux an. 1525. (*a*) Tum *Martin. Lutherus*, qui haec in humanam libertatem imprudens ac effrons effutiit. 1.° liberum arbitrium post lapsum Adae res est de solo titulo, atque adeo figmentum duntaxat, seu titulus sine re (*b*)... 2.° laudandum Wicleffi effatum, quod omnia de necessitate absoluta eveniant (*c*)... 3.° Dei omnipotentia & praescientia cum libero arbitrio ex diametrio pugnant (*d*)... 4.° error est quod liberum arbitrium aliqua gaudeat activitate in bono opere, si de opere interno sermo sit (*e*).

V. *Joan. Calvinus*, Lutheri calcans vestigia sic animose pergit: 1.° liberum arbitrium, quo praeditus est homo innocens, post hujus lapsum est penitus exstinctum (*f*)... 2.° homo liberi arbitrii dicitur, non

trium. Augustinus de gratia & libero arbitrio.

Vereor tamen ne nos inculpate fallat Coccius. Quippe in citato Augustini commentario nullum reperio Florum ita sentientem. Quod si Coccius loquatur de Floro illo Monacho Adrumetino, patria Uzalensi, quem adpellavit *Augustinus* in epist. nunc 215. & alias, illius fides de libero arbitrio, sicut & de gratia ac de retributione in die judicii, sana & catholica fuit, non prava, sicut fratres ejus, ipsum non intelligentes, erant loquuti, quemadmodum diserte testatur, ipsum egregie vindicans, idem *August.* in l. de corrept. & grat. num. 2.

(*s*) De iis disseruimus *supra* Tom. II. p. 276. sq.

(*t*) Ap. *Prateol.* in Albanensibus.

(*u*) Pariter de iis disseruimus in eodem Tom. II. p. 309. sq.

(*x*) Eos in scenam produximus in ipso Tom. II. in Prolusionibus de Erronibus in Deum Praedestinantem & Reprobantem.

(*y*) Hunc cum ceteris nebulonis erroribus anathemate perstrinxit *Stephanus* Episcop. Parisiens. an. 1270. Lege *Bibl. PP. Lugd.* T. 25. p. 332. sq.

(*z*) Eorum errorem recitavimus *supra* Tom. II. p. 226. ante notam (*s*) ex *Vivesio* & *Ludov. Marraccio*: quibus adde, ex doctrina ejusdem *Marraccii*, refutantis Suram 2. Alcorani, p. 17. col. 1. Mahumedanos Doctores, prae primis *Moslemos* pugnare, in Alcorano doceri necessitatem peccandi, Deumque peccati authorem esse.

(*a*) Ap. Neotericos Haereseologos cum *Prateolo* in Jo. Oecolamp.

(*b*) Art 36. inter proscriptos a Leone X. & in opusc. theol. seu adsertione articulor. a Leone ipso damnatorum.

(*c*) In adsertione 36.

(*d*) In nefando comment. de servo arbitrio, ubi de hujusmodi deliriis bene multa.

(*e*) In digressione quadam libri, quem praenotavit *operationes in Psalmos*.

(*f*) Instit. l. 1. c. 15. sect. 8. & lib. 2. c. 2. sect. 12. & passim.

non quia liberam habeat boni peraeque ac mali electionem; sed quia male voluntate agit, non coactione (g) videlicet liber homo est a coactione, non a necessitate: quo nonnullos sectatur Luthericos, tenentes (h) inesse homini liberum arbitrium, hoc est liberum a coactione, non a necessitate... 3.° homo lapsus nihil velle potest ex proprio arbitrio, nisi malum (i)... 4.° humanum arbitrium non modo quoad statum rerum supernarum, sed etiam naturalinm est omnino servum (k).... 5.° peccatum etsi nobis voluntarium, inevitabile tamen est (l). Haec quidem potissima systematis capita, quae pluribus hic sycophanta confirmare & exornare adnititur (m) (*).

VI. *Gregales* plurimi parentum duorum, quos mox produximus, qui nempe liberum arbitrium revera servum suis identidem scriptis fecerunt,

(g) Inst. l. 2. c. 2. sect. 7.

(h) Cum *Bucero* lib. de concord. doctrinae.

(i) Inst. l. 2. c. 4. & 5. saepius.

(k) Ibidem c. 4. sect. 6. & alias.

(l) Ibid. c. 5. sect. 1. & saepius.

(m) In IV. libris institutionum sparsim, necnon in defensione doctrinae de servitute & liberatione humani arbitrii adversus Pighium, per tot. item in articulis Facultatis Parisiens. cum antidoto ad art. 2. tum in actis C. Tridentini cum antidoto in sextam sessionem a §. *sexto capite*. Exstant ii tres postremi commentarii in tom. 8. operum inter tractatus theologicos edit. Amstelod. de an. 1667.

ADNOTATIO.

(*) Nobile praesidium & decus ut sibi adsciscat & repetat et *Augustino*, quem saepe alias ut suum laudat Haeresiarches, haec habet in l. 3. inst. c 23. sect. 8. tanquam referentia purum putumque Augustini textum e lib. 6. de Genesi ad literam cap. 15. „ non dubito igitur cum Augu„ stino simpliciter fateri, *voluntatem Dei esse rerum necessitatem, atque id necessario futurum esse quod ille voluerit: quemadmodum ea vere futura sunt quae praeviderit* „ Haec ille.

Ceterum adlata inprimis verba integrum aliquem Augustini textum, ubi laudatur, constituunt minime, sed collecta sunt ex eo capite 15. aliisque duobus subsequutis 16. & 17.

Deinde mirum in modum detorta sunt in fatalem necessitatem, etiam caussis liberis injectam a Deo, quatenus aeternum voluit ac praevidit liberos eorum actus aut effectus; quam nempe necessitatem, quam vocamus antecedentem, cane pejus & angue nunquam non exhorruit S. Doctor, ac pluribus interdum profligavit, e. c. in l. 5. civ. c. 8. 9. 10. & lib. 3. de lib. arb. c. 4. & l. de praedest. & grat. c. 15. quibus nempe multus est in demonstrando, divinam voluntatem & praescientiam omnino infallibiles concinne stare cum contingentia, & libertate rerum, quas ipse alias voluit, novitque infallibiliter contingentes ac liberas.

Ergo ad sensum Augustini ubi citatur a Calvino, Dei voluntas est absoluta & antecedens necessitas caussae necessariae, quae a Deo unice dependet, e. c. formationis Adae ex limo terrae, longioris aut brevioris in aliquo homine senectutis, protractioris vitae Ezechiae in alios annos quindecim; haec enim sunt exempla, quibus eam necessitatem ibidem adplicat Sanct. Doctor; minime vero caussae liberae, quam nempe summe repugnat a quopiam cogi inevitabili necessitate.

Ex iis autem pronum est obiter discere subdolas Calvini, aliorumque ejusdem furfuris hominum citationes, quibus errata sua protegi, & commendari satagunt; eas nimirum, alio plane tendentes, in suum pravum, nec raro haereticum sensum detorquentes: quo nempe incautos seducant, & ad suam trahant sententiam, ejusmodi testimoniis suffultam.

Idcirco cavendum ab hisce dolis & fraudibus; atque adeo quandocumque ii homines similia obtrudunt documenta, ut ea perlegas & conferas apud citatos Patrum commentarios, quo illico fraudem deprehendas, author sum.

Plura in expositam Calvinianam necessitatem legi possunt ap. *Fev-ardent.* in theomachia Calvinistica l. 2. c. 5. & *Nicol. Romaeum* in nova Calvini facie, colore 99. p. 683. sqq.

erunt, promulgaruntque: e. c. inter Lutheranos, *Centuriatores Magdeburgenses*, alias *Confessionistae rigidi*, puta *Matthias Flacius*, gente Illyricu., ejusque socii *Joan. Wigandus*, *Matthaeus Judex*, *Basilius Faber.*, sub. an. circ. 1560. (*n*) *Martin. Bucerus*, patria Argentinensis, e Lutherano Sacramentarius, sub an. circ. 1530. (*o*) *Martin. Chemnitius* Brietzae in Vandalia natus, denatusque Brunsvicae sub an. 1586. (*p*) *Anonymi* tandem ejusdem sectae nobis liberum tribuerunt arbitrium; at passive tantum, non active: aliique rursum ad malum duntaxat, non ad bonum (*q*) E Calvinianis itidem *Theodorus Beza*, gente Burgundus, Legum licentiatus, secundus a Calvino Genevensis cathedrae moderator an. circ. 1550. (*r*).

Quid vero deinceps posteriores utriusque sectae alumni hac in re tenuerint, haud facile quis dixerit, quum tot, tantaeque sententiarum ac dogmatum in utraque variationes intercesserint, quas Cl. V. *Jac. Benignus Bossuetius* complexus est in xv. suae historiae de ejusmodi variationibus libris; quin & iidem Sectarii, praesertim juniores, de libero arbitrio post lapsum Adae prorsus varie, obscure, ac saepe saltem in specie, pugnantia differunt.

Haec in praesentiarum tanquam certa & explorata adferre licet. In primis quod *Luthericos* spectat, Confessio Augustana, quae ipsis inter symbola Lutheranae fidei refertur, mitigavit quam maxime crudum illud ac indigestum systema de *servo arbitrio* Lutheri sui: quippe inter articulos fidei praecipuos, art. 18. admittit in humana voluntate aliquam libertatem ad efficiendam civilem justitiam & diligendas res rationi subjectas: tum de facultate voluntatis ad efficiendum & eligendum vi activa aliquid circa supernaturalia, ita modeste ac prudenter loquitur hic articulus, ut eam concedere haud obscure videatur. Atque adeo ipse ex integro adprobatus olim est a *Caesare* & ab *Statibus Papisticis*, ut loquitur *Jo. Benedict Carpzovius*, secta Luthericus, in Isagoge in libros ecclesiarum lutheranarum symbolicos, t. 1. art. 18. de lib. arbitrio, membro 2. p. 479. quidquid eum inique tractaverint nostrates *Andr. Fabritius*, *Jo. a Daventria*, *Cochlaeus*, *Hoffmeisterus*, ut amare conqueritur ibidem *Carpzov.* quin & novissime *Vito Pichler* in comment. de Confess. Augustana, idem omnio catholicus, & cum reliquis catholicis consentiens habetur. Adde, eundem articulum clarius in sensum prorsus catholicum concinnatum fuisse ab eodem Confessionis Authore *Phil. Melancthone* in sua confessionis mutatione ad an. 1540., ex cit. *Carpzov.* p. 480.

Porro super hoc, quemadmodum super aliis in Confessione cusis articulis, ardentissimae exortae sunt lites apud Luthericos, quibus sedan-

(*n*) In Centuriis 2. 3. 4. sqq. ubique cap. 4.

(*o*) Lib. de concord. in art. de lib. arbitrio.

(*p*) In examine C. Tridentini ad sess. 6.

(*q*) Ap. *Andream Vegam* de justificat. l. 2. c. 16. sub. init.

(*r*) In tractatione theologica 1. cap. 4. & in libello qq. & responsionum christianarum.

dandis permultas, nec levioris quidem momenti mutationes ea Confessio pati debuit (s). Verum, quantum adsequor ex actis historicis, quae lustrare licuit, frequentius ratum habuerunt, retinueruntqae hunc de libero arbitrio articulum, etiam rejecta insana sui Lutheri doctrina de *servo arbitrio*, quam utique tanquam minus adcurate concinnatam non dubitat cit. *Carfzov.* (t) revocare ad priora sui Patriarchae scripta, edita sub an. 1525.

Et quidem; ut cetera exempla mittam, quoad vim libertatis cum erga naturalia, tum erga supernaturalia, nobiscum fere penitus conveniebant Lutheranici cum *Crocio* sub an. 1671. quo suas controversias ediderunt *Adrianus* & *Petrus de Walenburch*, qui haec testantur in t. 2. p. 42. sqq. Secus sensisse *Gerardus* & *Lomerius* feruntur a *Pichler* cit. in Theol. polem. par. post. controv. 1. art. 1. quippe qui cum recentioribus vendicant voluntati libertatem a coactione, non autem a necessitate.

Novissime tandem Clariss. *Godefr. Guil. Leibnitius* in Theodicea §. 34. p. m. 93. haec habet, *equidem censeo voluntatem nostram non solum a coactione, sed etiam a necessitate immunem esse*; idque pluribus ibidem illustrat & confirmat; esto indifferentiam aut perfectum aequilibrium humanae deneget libertati sub. §. 35.

Quod insuper ad posteros Calvini nepotes adtinet, vereor quidem ne ipsi quoque durissimum Avi systema, natura demonstrante, sensim emolliendum curarint. Siquidem in ea Confessione fidei Calvinianae, quam apud illos sectarios profiteri jubentur transfugientes ab ecclesia Romana ad Hugnotticos, haec lego in articulo IX. sub fin: „ & quamvis homo voluntatem habeat, qua ad hoc vel illud faciendum excitatur, ea tamen sic omnino captiva est sub peccato, ut aliam nullam habeat ad bonum libertatem, praeter eam, quam Deus concedit (u).

Ecquid autem haec in verbis obscuritas & ambiguitas? quid τὸ *praeter eam, quam Deus concedit?* si loquaris ad sensum Calvini, nullam Deus concedit post lapsum Adae: si vero ad sensum quorumcumque bene sapientum, plenam indifferentiae ad bonum & malum libertatem cum natura Deus indit homini etiam lapso. Neutrum vero adfirmat articulus, & neutrum negat. Immo, me judice, negat tacite sensum illum Calvini, taciteque abit in vulgarem, veramque sententiam pro libertate; nullum vero exprimit, tum ne Calvinum avum videatur contemnere, tum ne contra rationem evidentem pugnare incusetur.

Exinde vero suspicari liceat, praefatam confessionem haud esse genuinum, ut fertur, *Bezae* foetum, aut saltem heic interpolatum esse ac mitigatum; quis enim sibi persuadeat, *Bezam*, & Calvini Acatem, & insignem pariter libertatis eversorem, quum agitur de seria professione

(s) Lege cit. *Pichl.* art. 10.
(t) Tom. 2. sect. 2. art. 2. p. 1241.
(u) Eam recitat & confutat laud. *Feuardent.* in Theomach. calvinist. l. 15. a p. 214.

ſione dogmatum, ſuum heic errorem in libertatem apertiſſime non obtrudiſſe?

His adde plurium inſtar Calvinianum *Guilielm. Ameſium*, qui in ſuo Bellarmino enervato, theſi 2. ap. *Erbermannum* in vindiciis Bellarminianis ad l. 3. de grat & lib. arb. c. 5. p. m. 286. col. 2. ex ſuorum Calvinianorum ſententia *concedit, liberum arbitrium in eo quod agit liberum eſſe ab omni neceſſitate, ut proprie non poſſit neceſſario agere quoad exercitium ſui actus, quamvis reſpectu divinae ordinationis certo & infallibiliter agat*. At de iis ſatis: ceteros percurramus.

VII. *Fataliſtae recentiores* cum ſuis ſectatoribus: puta *Benedictus de Spinoſa*, cujus haec eſt *propoſitio* XXIX. (x) *in rerum natura nullum datur contingens, ſed omnia ex neceſſitate divinae naturae determinata ſunt ad certo modo exſiſtendum & operandum*: tum haec numero XLVIII. (y) *in mente nulla eſt abſoluta, ſive libera voluntas, ſed mens ad hoc vel illud volendum determinatur a cauſſa, quae etiam ab alia determinata eſt, haec iterum ab alia, & ſic in infinitum* (z)... *Anton. Collinſius*, gente Anglus (a)..., *Thomas Hobbeſius*, Anglus itidem (b)... *Hadrianus Helvetius*, Medicus Hollandus, ni fallor (c)... *Anonymus* (d)... *Anonymus alter* (e)... *Petrus Baelius* (f)... *Anonymus alius* (g) *Petrus Voltaerius* (h) Et ii quidem, aliique hac noſtra tempeſtate ſibi pares, veterum Fataliſtarum nepotes, talium avorum digna ſoboles. Idem porro cum illis iidem ſentiunt; at novis tamen uſi commentis, quibus ſubdolas ingeniorum argutias incautis ſpecioſas reddant (i).

Ex Profeſſoribus Catholiciſmi

I. *Laurentius Valla*, Placentinus, alias notatus, docuit, homini in ſtatu naturae lapſae nullum ineſſe liberum arbitrium ulla in re, ac ne in indifferentibus quidem & civilibus (k).

II. *Michaël Bajus* hoc de libero arbitrio ſyſtema procudit. 1.° quod volun-

(x) In Ethices par. 1. de Deo p. m. 26. edit. an. 1677.

(y) In par. 2. Ethices de mente.

(z) Haec ibidem fuſius exponit in Demonſtratione, & Scholio ſubſequentibus, quae, ſi liceat, conferas. Huc pariter reciduut ejuſdem *Sipnoſae* prop. XXXII. partis 1. Ethices p. 28. necnon Scholium in prop. XXXV. partis 2. Ethices pag. 73. & Epiſtola LXII. ad virum doctiſſimum & expertiſſimum p. 584. ſqq.

(a) In diſquiſitionibus philoſophicis ſuper libertate & in lib. de libertate cogitandi; quibus nempe & aditum quoque ad Deiſmum patefecit, & ad evertendam religionem revelatam.

(b) In lib. de homine cap. 6. & alias.

(c) In lib. pernicioſiſſimo de Spiritu.

(d) In impio libello ſeu codice de natura, par. 2.

(e) In exitioſiſſimis diſcurſ. de vita beata edit. Poſtdami an. 1743.

(f) In tom. 3. oper. par. 1. cap. 13. & par. 2. c. 140. & tom. 9. c. 4. & 5. ubi de humana libert & alias.

(g) In comment. de ſpiritu legis l. 24. c. 24. & alias.

(h) In epiſtolis philoſophicis, ep. 21. n. 3. & 4. & alibi. Lege *Anonymum* de erroribus Voltaerii t. 2. c. 11. ubi hunc pugnantia adſerentem videris.

(i) Ea commenta facili negotio convellunt hodierni Doctores polemici cum *Valſecchio*, *Moniglia*, *Cerbone*. quos conſule ſis.

(k) In lib. de libero arbitrio. Inde ipſum tanquam ſui priſtini erroris patronum defendit contra Eckium *Melancthon* olim in locis commun. editis 1521. Lege *Bellarm.* de grat. & lib. arb. l. 4. c. 5.

voluntarie fit, etiamsi fiat necessario, libere tamen fit (*l*)... 2.° is libertatis modus, qui est a necessitate, sub nomine libertatis non reperitur in Scripturis, sed nomen libertatis a peccato (*m*)... 3.° sola violentia repugnat libertati naturali (*n*)... 4.° liberum arbitrium sine adjutorio Dei gratiae non nisi ad peccandum valet (*o*).

5.° Pelagianus est error dicere, quod liberum arbitrium valet ad ullum peccatum vitandum (*p*) ... 6.° nulli tentationi sine adjutorio gratiae Christi potest homo resistere, sic ut in eam non inducatur, aut ab ea superetur (*q*)... 7.° cum Pelagio sentit qui bonum aliquod naturale, hoc est quod ex naturae solis viribus ortum ducit, agnoscit (*r*)... 8.° non nisi Pelagiano errore admitti potest usus aliquis bonus liberi arbitrii, sive non malus, & gratiae Dei injuriam facit, qui ita sentit & docet (*s*) Erroneum hujusmodi systema nervose contundit *Ripalda* (*t*).

III. *Bajani*, qui in Belgio doctrinam hanc a Bajo sancte revocatam innovarunt, & procaciter voce ac scripto defenderunt, haec consequenter tuiti sunt. 1.° Gratia non relinquit arbitrio libertatem indifferentiae ad bonum, oppositam necessitati, sed coactioni duntaxat & violentiae, atque adeo arbitrium, praeventum in via gratiae auxilio, aeque determinatum est ad bonum, ac in patria praeventum visione Dei fit determinatum ad amorem ipsius: nec alia ratione liberum est... 2.° liberum arbitrium nullam laudis partem in bono opere habet: sed haec prorsus in Deum & ejus gratiam referenda est.

3.° Nulla est gratia post lapsum Adae, cui intrinsece spectatae voluntas possit resistere, & cujus usus ita sit in arbitrio voluntatis, ut ea utatur seu non utatur, ac illi consentiat seu dissentiat, si voluerit... 4.° nullus est virtutis actus, qui sit naturalis, & solis liberi arbitrii viribus possibilis, tam in natura lapsa, quam in pura, seu integra; quippe omnis actus virtutis est supernaturalis: atque adeo futilis est illa frequens, & ab Scholasticis absque fundamento conficta distinctio actuum virtutum in naturales & supernaturales (*u*).

IV. *Jansenius* junior, Bajanis insistens vestigiis, thesim hanc e quinque famosis tertiam evulgavit, *ad merendum & demerendum in statu naturae lapsae, non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione* (*). V. Gu-

(*l*) In tr. de lib. arb. c. 7. & est propositio Baji inter damnatas XXXIX.

(*m*) Ibidem & est prop. XLI.

(*n*) Ibid. & est prop. LXVI.

(*o*) In l. 2. de virtut. impiorum cap. 8. & est prop. XXVII.

(*p*) Ibid. & est prop. XXVIII.

(*q*) Ibid. & est prop. XXX.

(*r*) In lib. de caritate c. 5. & est prop. XXXVII.

(*s*) Est prop. LXV. & quidem voce tenus a Bajo prolata, quoniam in ejus commentariis haud reperitur.

(*t*) In comment. contra artic. Baj. l. 2. disp. 13. sqq.

(*u*) Has pariter erroneas theses laudatus *Ripalda*, qui consulitor, ibidem refert, & invicte confutat.

ADNOTATIO.

(*) Et haec quidem expressa doctrina est, quam exerte, dilucide, ac explicatissime adserit *Jansenius*, enixisque viribus communire, promovere, vindicare niti-

V. *Gulielmus Gibieuffius*, Congregationis Oratorii gallicani Presbyter, qui claruit sub an. 1654., novum procudit, typisque edidit creatae libertatis systema (x) hisce thesibus adumbratum . 1.° rejicienda est ut impertinens libertatis notio, etiam omnium hucusque sapientum calculo confirmata: quod nempe illa sit dominium proprii actus, aut activa voluntatis indifferentia, seu potestas agendi vel cessandi ab actione, positis omnibus praerequisitis, vel etiam agendi oppositum . . . 2.° liberum illud est, quod Deo tanquam principio & fini immediate subjicitur .

5.° Libertas formaliter & quidditative est eminentia, amplitudo & quaedam voluntatis deificatio, ex adhaesione cum Deo fine nostro, servitutem ad res creatas excludens... 4.° liberum, quod ad meritum bonum & malum requiritur, servo opponitur, non necessario ... 5.° non est duntaxat mediorum libertas, sed est quoque, & quidem maxime, respectu finis ultimi; cui nempe adhaerendo evadit creata voluntas in amplitudinem verae libertatis, ubi servitutis exsoluta compedibus, nullique rei creatae illigata, omnibus supereminens, exspatiatur .

6.° Libertas ad actum internum, qui circa Deum versatur, non est libertas contradictionis aut exercitii; est adtamen libertas simpliciter, libertate contradictionis & exercitii superior; & quidem meritum fundat, non prout actus ille circa Deum est actus noster, sed prout est actus Dei per Christum in nobis; quocirca ita actus ipse meritorius est, ut tamen illo proprie non mereamur .

Hoc plane systema tanquam praeferens propositiones male sonantes, paradoxas, temerarias, erroneas, haereticas, calvinianae doctrinae consentaneas, pluribus exagitavit *Theophilus Raynaudus* (y) jure ne, vel injuria? Viderint Eruditi in re Polemica .

VI. *Quesnellus* (heic intrusus ob connexionem doctrinae) ex eo arguitur Jansenianae doctrinae mox expositae adhaerere, quod saepe tan-

nititur in tract. de gratia Christi Salvat. libris 6. 7. 8. adeo ut quum sibi tandem Calvinum in eadem aut summe consona sententia versatum objecerit, expedite sua opinione respondeat, non omnia, quae haeretici docuerint haeretica esse: immo Tridentinos Patres, qui praecipuos Calvini de gratia, liberoque arbitrio errores aperte profligarunt, hanc tamen ejusdem philosophicam de natura libertatis quaestionem tacitam & intactam praeteriisse. Haec ille ibidem lib. 8. cap. 21.

Quidquid vero sit de hujuscemodi solutione, quae non uni invictae retorsionis jaculo patet obnoxia, duo impraesentiarum observatu digna occurrunt.

Primum videlicet, quod vetustiores Janseniani, pro suo Iprensi dimicantes, nimium insolenter, impudenterque contenderint, nullam ex quinque famosis propositionibus in Augustino Jansenii dilucide contineri, aut ex ejus doctrina liquido deduci.

Secundum, quod inter alios sapientissimi Antistites *Lucionensis* & *Rupellensis* in Documento pastorali inscripto *Jansenius vere author quinque famosarum propositionum* &c. quo demonstrare adgrediuntur, istas in Augustino Jansenii nitide contineri, quod spectat hanc, quam notavimus, propositionem tertiam, rem plane omnino conficiunt, atque demonstrant ibidem ad 3. prop. Jansenii p. 27. sqq. edit. Rupellae de an. 1712. Ipsi conferantur.

(x) In tract. de libertate Dei & creaturae.

(y) In tom. operum 18. in explicatione novae libertatis Gibieuffianae p. 3. sqq.

tanquam certum principium teneat, eam esse Gratiae auxiliantis naturam, ut ei liberum ceraturae arbitrium resistere nequeat, ac nihilominus in consortio ejusdem ita prementis libere atque salutariter mereatur(z). Igitur fit exinde, quod illud necessario volumus, ad quod gratia confertur: unde aperte consequitur, eam adsistente gratia tolli libertatem, quae simplicem necessitatem excludat, solam vero relinqui libertatem in immunitate a quavis externa violentia & coactione positam (*).

Adulatores liberi arbitrii postremo loco recensendi veniunt.

Ac eos quidem hoc nomine haud incongrue adpellare juvat, qui plus

(z) Id porro liquet ex suis observationibus in novum Testam. e. c. in Luc. c. 21. 15. in epist. ad Rom. cap. 21. 27. in epist. ad Hebr. cap. 8. 7. & alias.

ADNOTATIONES.

(*) I. Dogmatistae, qui rejecta libertate indifferentiae, libero arbitrio solam coactionem, minime necessitatem opponi contendunt, complures in patrocinium erroris advocant testes. Ex illis utique *Calvinus* Augustinum facit suum, eique Petrum Lombardum indubium comitem adnectit in lib. 2. instit. c. 2. sect. 6. *Jansenius* vero ubi de grat. Christi Salvat. l. 6. c. 6. & 12. sqq. audacius, ardentiusque disputans, copioso eruditionis adparatu binas in confirmationem suae adsertionis instruit acies, hanc Sanctorum Patrum, illamque veterum Scholasticorum.

Et priori quidem adscribit Dionysium, Clementem Romanum, Irenaeum, Origenem, Tertullianum, Epiphanium, Macarium, Basilium Seleucienscm, Eusebium Caesar. Chrysostomum, Cyrillum Alex. Augustinum, Fulgentium, Prosperum, Bedam, Joan. Damascenum, Anselmum, Bernardum, Hugonem & Richardum a S. Victore.

In secundam deinceps aciem refert, post Petrum Lombardum, Alensem, ambos Guilielmos, Parisiensem & Autisiodorensem, Thomam, Bonaventuram, Scotum, Henricum Gandavensem, Richardum de Mediavilla, Thomam de Argentina, Dionys. Richelium, Marsilium de Inghen, Nicol. de Orbellis, Stephan. Brulefer, Gabrielem.

Ergo ne ii omnes, tantique Doctores Erronum censui nobis inscribendi? Porro ex iis nonnullos primum *Bellarminus* ubi de grat. & lib. arb. lib. 3. c. 5. & 6. leviore marte vindicavit, opposita sententia pene omnino eisdem adserta; ac deinde omnes ad unum prolixa, severa, profunda, erudita, critica oratione, pro more suo, *Petavius* in tom. 3. dogm. theol. libris 3. 4. 5. ubi de libero arbitrio adversus novum dogmatisten Jansenium et ejus adseclas. Anne vero praestantissimi pugiles rem confecerint?

Ut quod sentio ingenue fatear; hinc inde discussis Authorum textibus, et a *Jansenio* objectis, et a *Petavio* vindicatis, Authores illi ita mihi plerumque hac in re loquuti videntur, ut facile possint in utramlibet partem vel advocari, vel detorqueri, nec raro animadverti sibi non constare.

Nihilo tamen secius quum de ipsorum errore non constet apertissime, immo hunc ipsis vindiciae saltem vero similes satis, superque abjudicent, inter Errones connumerari nefas esto.

II. *Alfonsus de Castro* fortasse pro erroneo Calvini et Jansenii anti-dogmate notari posset ex suo comment. advers. omnes haereses, lib. 9. art. *libertas.* ubi agens de libertate, sic differit, „ alia est adhuc libertas, quae „ opponitur necessitati, vel, ut verius dicam, „ coactioni: quando ergo dicimus hominis „ arbitrium esse liberum, de hac libertate „ intelligimus.

Enim vero satis manifeste ibidem *Alfonsus* indicat, se nomine coactionis intelligere quamlibet determinationem ad unum; e vestigio siquidem suum exponit sensum, haec subdens, „ ita ut ea ratione dicamus hominem liberum, quia videlicet quum operatur, potest non operari; et quum nihil „ operatur, potest operari „. Ac in eundem quidem sensum argumenta pro vera hominis libertate, fusiore et peracri sermone persequitur.

Videtur itaque solum in phrasi, vel modo loquendi recessisse ab opinione, tunc temporis apud Doctores orthodoxos frequentissima (uti alicubi indicavit et extimuit citatus *Jansenius*) et plane vera. Conf. proxime laudati *Bellarm.* cap. 4. sub fin. et *Raynaud.* par. 1. c. 5. sub med.

plus aequo nativam hominis libertatem efferre, ac ejus facultates adtollere ausi sunt. Itaque

I. *Pelagiani*, alias in scenam producti, circa vires nativas liberi arbitrii haec decreverunt. 1.° hoc arbitrium in posteris Adae aeque sanum est, validum, perfectum & felix, ac in ipso Adamo fuit: minime tamen ita saucium & captivum, ut neque ex infirmitate convalescere, neque a servitute redimi possit, nisi ex Salvatoris gratia sanitati, libertatique restituatur. Negabant utique peccati originalis naturam & effectus quoslibet (*a*)... 2.° hoc ipsum arbitrium potest suapte natura salutariter credere, immo universa Dei jussa exsequi (*b*). Quin & ipsis quoad hunc errorem adstipulatus est *Ticonius* quidam (*c*).

3.° gratia illa, sine qua nihil boni facere possumus, non nisi in libero arbitrio sita est, quod scilicet nullis suis praecedentibus meritis ab illo adcepit nostra natura (*d*) ... 4.° fidei augmentum & perseverantiam habet homo a suo libero arbitrio, non a Deo: tum gratia Dei, qua liberamur ab impietate, secundum naturalia liberi arbitrii merita nostra dantur (*e*)... 5.° admittenda est Ἀπαθείας Apathia, seu immunitas a passionibus, quatenus in arbitrio hominis absoluta facultas est, ne passionum aut perturbationum motus patiatur; adeo ut propterea caussa non sit, cur a Deo ut illa fruamur immunitate deposcamus auxilium (*f*). Hos speciatim errores pluribus confutavit prae ceteris Pelagiano-mastix *Augustinus* in suis disperse commentariis (*).

II. *Semipelagiani*, alias identidem notati, haec sibi propugnanda duxerunt. 1.° initium aliquod justitiae ac salutis, quo homo ad gratiam Dei promovetur, a nobis est: videlicet homo sola Creatoris gratia, vel solis naturae viribus, ac bono liberi arbitrii usu ad gratiam pervenit Salvatoris; quae nempe gratia arbitrio hominis subditur, ipsiusque obedientiam subsequitur... 2.° adultorum praedestinatio ad gratiam, quae prima in Schola dicitur, non est prorsus gratuita, sed naturalia liberi arbitrii merita consequitur... 3.° finalis denique perseverantia in

(*a*) Ap *August.* de haeres. cap. 88. et alias saepissime.

(*b*) *August.* ibid. cap 88. et epist. olim 106. ad Paullinum, et epist. 107. ad Vitalem.

(*c*) Ex eodem *August.* lib. 3. de doctr. christ. c. 33.

(*d*) Totidem fere vocibus laud. *Aug.* c. 88. de haeres.

(*e*) Ibidem *August.*

(*f*) Ex eodem *Aug.* l. 2. cont. Julian. c. 8. ac *Hieron.* in dial. advers. Pelagianos.

ADNOTATIO.

(*) Erravit quam maxime *Jansenius* Iprensis, quum lib. 2. de haeresi Pelagiana cap. 1. ut sibi adularetur, suaque promoveret commenta, Erroribus Pelagianos adcensuit, quod hominis libertatem in quadam indifferentia ad plura constituerint. Nusquam enim exinde ab Augustino, seu alio Doctore orthodoxo incusati sunt, nec ab Ecclesia proscripti tanquam haeretici,

Immo idem *Augustinus* non semel fassus est, illud Pelagianorum dogma de indifferentia liberi arbitrii ad utrumlibet, veritati consonum esse; ac ipsum ille palam adseruit, propugnavitque. Confer eundem *Aug.* in commentariis de lib. arb. l. 3. cap. 3. de nupt. et concupisc. l. 2. c. 3. de peccator. meritis l. 2. c. 18. oper. imperf. contra Julianum lib. 1. c. 43. et 44.

in gratia non est singulare Dei donum & gratia, quum sit in libero cujusque arbitrio, ut si velit, perseveret (*g*).

III. *Ulalricus*, aliis *Uldricus Zvinglius*, ex Constantiensi Canonico perfidus Haeresiarches, sub an. circ. 1525. Pelagianismum innovavit: quippe docuit, hominem solis naturalibus virtutibus & liberi arbitrii meritis posse vitam aeternam adsequi: indeque Catonem & Scipionem ipsam fuisse adeptos subintulit in libro contra Urbanum Regium (*h*).

IV. *Melchior Hofmannus*, natione Suevus, conditione pellio Argentoratensis in Alsatia, secta Anabaptista, sub an. 1535. cum Zvinglio pariter defendendum suscepit, salutem nostram in viribus liberi arbitrii collocatam esse (*i*).

Hactenus de erroribus vitandis. Ad vera & probabilia placita, quae tuto sectari possis, progredimur.

(*g*) Haec constant ex epistolis *Hilarii* et *Prosperi* ad Augustinum, tum ex *Prospero* eodem in Carm. de ingratis capp. 10. 13. &c. et lib contra Collatorem c. 1. 33. et saepius.

(*h*) Haec *Prateolus* in Zvinglio.

(*i*) Conf *Stanisl. Rescium* de athei smis et phalarismis evangelicorum, in centuriis ubi de Hofmannicis p. 349. *Theodor. Petrejum* in catalogo haereticor. ubi de Hofmannistis, *Mesnovium* in hist. Anabapt. l. 5. n. 9.

CAPUT PRIMUM

Expenditur natura Libertatis humanae.

QUAESTIONES 243 QUAESTIO I. Quid sit Libertas, vel liberum arbitrium?

DOGM. SHOL. ADSERO I. Libertas generatim est *immunitas, vel liberatio potentiae rationali, ab aliquo*, quae triplex dividi solet; nempe immunitas, vel *libertas a servitute* seu peccato, quam habet homo per gratiam: *libertas a coactione*, vel vi necessitante extrinsecus voluntatem, qua gaudent Beati, qui sponte rapiuntur ad Deum per visionem beatam: *libertas a necessitate*, seu a connexione inevitabili, de qua, prout inest homini ad meritum, & demeritum, impraesentiarum sermo est. Haec vulgatissima apud plerosque omnes de Schola Theologos libertatis notio.

244 Et quidem hujus libertatis indifferentiae, seu a necessitate existentiam, ut fide, ac evidente ratione, certam, & illibatam in homine lapso fuse probatur (*k*) ex legibus de praemiis & suppliciis propter opera bona, & mala; ex laude, ac vituperio; ex consilio, & correctione: haec enim vana essent, si abesset indifferentiae, seu a necessitate Libertas (*§*).

Porro

(*k*) Cum *Mol.* in Concor. d. 23. *Aran.* bas. theol. mor. l. 4. d. 13. a num. 3. *Secano* pag. 2. tr. 1. cap. 2. num. 6. *Valent.* disp. 6. quaest. 6 pu. 4.

OBSERVATIO.

(*§*) HAec vulgo sustinent, pluribusque confirmare pergunt Sapientes orthodoxi post *Angelicum* quaest. 24. de verit. quae est de lib. arbitrio, art. 1. §. *Respond.* E diverso tamen liberum arbitrium evidenti ratione probari non posse ferunt *Andreas de Castro* 1. sent dist. 45. & *Jo. Buridanus* 3. Ethicor. tenentes id sola fide constare, conanturque respondere rationibus & experientiis, quae adduci solent pro hac libertate

245 Porro ipsam perhibent *Scripturae*, cum *Gen.* 4. 7. *Deut.* 30. 15. & 19. *Jos.* 24. 15. & 2. *Reg.* 2. 12. *Eccli.* 13. 10. *Eccles.* 15. 14. *Matt.* 16. 17. & 18. & 1. *Cor.* 7. 36. & 37. Ac etiam CC. cum *Brachar.* I. (*l*) *Constant.* (*m*) *Senon.* (*n*) *Colon.* (*o*) *Trid.* (*p*) Tum PP. cum *Justi.* (*q*) *Iren.* (*r*) *Tert.* (*s*) *Orig.* (*t*) *Cypr.* (*u*) *Lactan.* (*x*) *Hilar.* (*y*) *Athan.* (*z*) *Nyssen.* (*a*) *Naz.* (*b*) *Chrys.* (*c*) *Ambr.* (*d*) *Hier.* (*e*) *Aug.* (*f*) *Fulg.* (*g*) *Ans.* (*h*).

246 Unus vero pro hisce Patribus, cunctis recentior audiatur *Bernardus* (*i*) „ Libertas a necessitate aeque & indifferenter Deo, universaeque tam malae, quam bonae rationali convenit naturae; nec peccato, nec miseria minuitur, nec major in justo est, quam in peccatore, nec plenior in Angelo, quam in homine „. Haec ille.

247 Quod si CONCORDIAM FIDEI ET RATIONIS in adsertam indiferen-

tate ad evidentiam manifesta. Sic excipimus e *Ruardo Tappero* in explicatione articulorum facultatis Theolog. Lovan. art. 7. p. m. 209. §. *Hujusmodi*. sub fin.

Quid vero de singulari hoc opinamento censendum duxeris? Porro adductus *Tapperus* ait, nulla illud probabilitate fultum esse; & *Bellarmin.* qui Tapperum exscripsit in l. 4. de grat. & lib. arb. cap. 5. n. 3. ipsum obiter enarrat, quin ulla nota perstringat, nec ibi quidem, nec deinceps in cap. 10. ejusdem libri, ubi contrarium adversus eosdem catholicos Doctores multis propugnat.

Doctissimus autem *Gabriel Pennotus* in propugnaculo humanae libertatis l. 2. c. 4. §. 4. recitatis Tappero & Bellarmino, eos Authores in album graviorum Erronum in libertatem reponit, hoc prolato judicio, „ quorum sententiam non dubito erroneam „ esse; nam si ratione naturali humana li„ bertas probari nequit, perit naturalis ra„ tio, & jam nihil per illam certi poterit de„ monstrari „. Haec ille.

Sed huic tamen decreto rarus fortasse erit, qui protinus adquiescat. Quantumvis enim illa sententia sit falsa, ac *minime probabilis*, ex vera & subacta Tapperi critice, nescio quo iure notari possit tanquam theologice *erronea*, qualis est ex nostro canone, adlato *supra* in Tom I. n. 200. p. 353. quae adversatur doctrinae, apud plerosque omnes Catholicos, valde connexae atque illigatae cum doctrina fidei: nullam quippe, aut vehementer fallor, reperire est sacerrimam id genus doctrinam, cui adversetur propositio adserens, haud constare ratione evidenti de libero hominis arbitrio.

Nec insuper Pennotiana ratio quidquam probat; quippe licet imprudentissime inficiar libertatis evidentiam, possum tamen alias sapienter fateri ac retinere evidentias, e. c. de exsistentia, scientia, providentia summi Numinis, de immortalitate animorum, de gratitudine benefactori retribuenda, de cultu parentibus debito, ac de similibus permultis; utpote valde dispariles, & cum ea, de qua disserimus, inconnexas.

Minime itaque exinde perit naturalis ratio ad certa quaeque demonstranda. Nullo ergo ex capite, mea opinione, audiendus Pennotus; immo nobis Tappero suffragantibus statuere sufficit, eorum Doctorum thesim paradoxam esse, rationi dissonam, ac penitus improbabilem, neutiquam vero *erroneam*.

(*l*) Can. 9.
(*m*) Ses. 8. contra artic. Wicleffi.
(*n*) Cap. 15.
(*o*) An. 1536.
(*p*) Ses. 6. can. 4. 5. 6.
(*q*) Apol. ad Antonin.
(*r*) L. 4. cap. 71.
(*s*) L. 2. contra Marcion. c. 5.
(*t*) Hom. 4. in cant.
(*u*) Lib. 3. ad Quirin.
(*x*) Lib. 4. inst. c. 24.
(*y*) In Ps. 118.
(*z*) Orat. contra Idola.
(*a*) Orat. catech. c. 31.
(*b*) Orat. 31.
(*c*) Hom. 22. in Gen.
(*d*) Lib. 6. Hexaëm. c. 8.
(*e*) Dial. 3. contra Pelag.
(*f*) Libris 3. de lib. arbitr. & l. de Spir. & lit. c. 34. & alibi saepissime.
(*g*) L. de Incarn. & grat. c. 19.
(*h*) De concord. libert. cum praedest. cap. 1.
(*i*) In comment. de libero arbitrio.

ferentiae libertatem brevi obſervare lubeat, porro nihil hac libertate paganis Philoſophis, Poëtiſque notius. Eam principio adſeruerunt e Philoſophis *Pythagoras* (k) *Socrates* (l) *Plato* (m) *Ariſtoteles* (n) *Critus* (o) *Eurypbamus* (p) *Oenomaus* (q) *Diogenianus* (r) *Nemeſius* (s) *Plutarchus* (t) *Max. Tyrius* (u) *Plotinus* (x) *Jamblichus* (y) *Alcinous* (z) *Proclus* (a) *Epiƈtetus* (b) *Arrianus* (c) *Salluſtius* (d) *Marcus Aurelius* Imp. (e) *Chryſippus* (f) *Hierocles* (g) *Simplicius* (h).

248 E Poetis deinde *Homerus* (i) *Aeſchylus* (k) *Philemon*, *Menander*, *Euripides* (l) (§).

249 II. Liberum hominis arbitrium eſt *potentia, quae, poſitis omnibus praerequiſitis ad aliquid, poteſt aliquid, & ejus oppoſitum*; id eſt poteſt agere, & poteſt non agere. Haec una vox eſt apud noſtrates Theologos (m). Haec autem potentia, quatenus libera, eſt aƈtiva, quia agit, ſeu effeƈtive producit (n), & dominativa, quia eſt domina ſui aƈtus: vis eleƈtiva, quia eligit bonum, & malum, prout maluerit: eſt indifferens, quia a nullo alio, quam a ſe ipſa eſt determinabilis: eſt completa

(k) Ap *Huet.* in qq. aln. l. 2. c. 10.
(l) Ibidem.
(m) De Republ. l. 2. & ſaepius.
(n) In Moral. ſaepe & Nicom. l 3. c 7.
(o) Ap. *Stobae.* in eclog eth.
(p) Ap. ipſum *Stob.* in ſentent. ſerm. 1.
(q) In maleficorum impetu ap. *Euſeb.* de praep. ev. l. 6. c. 7.
(r) De fato ap. laud. *Euſeb.* c. 8.
(s) L. de homine c. 35. & alias.
(t) De auditu & alias.
(u) Differt. 3. et 25.
(x) Ennead. 6. l. 8.
(y) In Protrept. c. 3. ac de Myſt. Aegypt. ſeƈt. 4. c. 10. & alias.
(z) Intro l. ad philol. Platon's c. 26.
(a) In Alcibiade 1.
(b) In enchir. ſub init.
(c) In Epiƈt enchir.
(d) De diis et mundo c. 15.
(e) Lib. 7. §. 53. 54. 62. et ſaepeſaepius.
(f) Ap. *Tullium* de fato.
(g) De fato et provid. et alibi.
(h) In Epiƈt. enchir. c. 1.
(i) Ap. *Plutarch.* in Coriolan.
(k) In Perſ. v. 744.
(l) Ap. *Stobae* in eclog. eth.

OBSERVATIO.

(§) PORRO ſanƈtum hoc dogma infinitis propemodum convinci et illuſtrari poteſt Monimentis e ſacra, profanaque Vetuſtate petitis: quae videlicet ob oculos proponunt Angelorum, hominumque merita laude, coeleſtique beatitate digna; vel ipſorum demerita vituperio digna, necnon temporaneo, perpetuove ſupplicio. Haec autem copioſe adferunt Claſſes perplurimae, c. c. quae ſpeƈtat Angelos; quae hominem lapſum; quae coelum empyreum; quae ſanƈta hominum opera; quae Sanƈtorum cultum; quae venturum Judicium; quae infernum gehennalem; quae virtutes cum theologicas, tum morales; quae peccatum perſonale: quippe iſtae ſingulae in iis, quae proferunt, Monimentis ea ratione merita, ſeu demerita angelica et humana repraeſentant, ut non niſi ab eorum facultate omnino libera ſuboriri potuerint, et ſuborta a quibuſque bene ſapientibus jure optimo repntentur; ſecus enim nec laude, nec vituperio digna cuiquam erunt.

Jam vero ubi tam dives in argumentum et commendationem creatae Libertatis ſupellex alias diſperſa ſuppetit, ulteriora heic in idem adjicere documenta, omnino ſupervacaneum duximus.

(m) Cum *Suar.* de Grat. proleg. l. c. 3. *Tapper.* de lib. arb. art. 7. p. m. 211. *Pennot.* in propugn. lib. 1. c. 33. *Aranda* cit. n. 12. &c.

(n) *Becan.* p. 2 tr. 1. cap. 2. q. 4. n. 21 *Aran.* cit. d. 16. n. 307.

pleta in ſuo ordine cauſſae proximae, quia alioqui prorius libera non eſſet (*o*). Heinc libertas in actu primo duplex eſt; remota, ſeu indifferentia potentiae ſecundem ſe ſpectatae, qualis eſt in dormiente; & proxima, ſeu indifferentia potentiae jam inſtructae omnibus ad agendum requiſitis (*p*).

250 III. Definitio haec ut apta ſit, ac idonea intelligenda eſt in ſenſu compoſito, ita ſcilicet, ut voluntas, poſitis omnibus praerequiſitis ad agendum, poſſit cum iiſdem componere tam actionem, quam non actionem; non in ſenſu diviſo, ita nempe ut poſitis illis praerequiſitis, potentia retineat integram libertatem, qua tamen nequeat uti ad non agendum, niſi ex illis aliquod auferatur (*q*). Ita vulgo Theologi ante controverſias circa auxilium efficax gratiae (*r*) contra Thomiſtas, putantes ſtare libertatem cum phyſica Praemotione in ſenſu diviſo illius. Ratio Adſerti; quia potentia in ſolo ſenſu diviſo ſolum eſt remota, quum nequeat proxime reduci ad actum, quin praecedat aliqua mutatio, qua vel adquiratur aliquod neceſſarium, vel tollatur aliquod actus impedimentum: ergo (*s*).

OBJECTIONES.

251 Obj. *primo*. Non eſt in homine tam ampla ad bonum, & malum libertas, uti ponimus. Nam 1.° ex Prov. 16. *Domini eſt dirigere greſſus ejus* (hominis) & 21. *cor Regis in manu Domini, quocumque voluerit inclinabit illud*. Ex Rom. 7. *non enim quod volo bonum, hoc ago, ſed quod volo malum, illud facio*. Et ſimiliter alibi. 2.° ex D. Aug. (*t*) *liberum arbitrium ad diligendum Deum, primi peccati granditate perdidimus*. Rurſus (*u*) *libero arbitrio male utens homo, & ſe perdidit, & ipſum*, Item (*x*) ait, *illud eſſe in noſtra poteſtate, quod quum volumus, facimus, vel quod facimus, ſi volumus*. 3.° poſt tranſgreſſionem Adami ſuis concupiſcentia viribus voluntatem etiam invitam, & reluctantem omnino trahit, eam ſaltem moraliter neceſſitans. 4.° voluntas ſequitur in omnibus intellectum: ergo judicio ſibi propoſito per intellectum, ligata manet, non libera. 5.° ad meritum, & demeritum ſufficit libertas a coactione; nam haec eſt ſimpliciter libertas, & cum ea cenſetur actus imputabilis operanti ad laudem, ſeu vituperium: quod patet in Chriſto, & Beatis: ergo non requiritur ſimpliciter libertas indifferentiae. 6.° apud PP. Spiritus procedit libere a Patre, & Filio: Deus libere ſe amat, & Beati Deum: quum tamen ad id ſola libertate a coactione gaudeant: ergo & haec in nobis ſufficit ad meritum, & demeritum.

252 ℞. *N. Adſ.* Ad 1. prob: illa probant, Deum eſſe principalem

(*o*) Laudat. *Aran.* c. 2.

(*p*) Idem *Aran.* ibidem.

(*q*) Liquet adceptionem de ſenſu compoſito & diviſo dudum in Schola obtinuiſſe, ex *D. Th.* 1. cont. gent. c. 67. cum *Ferrarien.* ibid. & de verit. q. 6. a. 4. ad 8. *Scoto* in 1. diſt. 39. lit. G. *Bagnez* 1. p. q. 19. a. 8. §. *Secundo colligitur*.

(*r*) Teſte *Suar.* cit. c. 3. n. 4.

(*s*) Conf. *Pennot.* l. 1. c. 30. 31. *Suar.* cit. *Viv.* p. 2. d. 6. de actib. hum. q. 3. n. 2. *Rhod.* tr. 3. d. 3. q. 2.

(*t*) Ep. 107. ad Vitalem.

(*u*) In enchir. c. 30.

(*x*) L. 2. de lib. arbitr. c. 3.

est; tum quia posito decreto efficaci e. c. procreandi mundum, quod est alterum ex praerequisitis, non potest non agere: ergo vel Deus non est liber, subindeque deest ei libertatis perfectio, quae inest creaturis; vel positis praerequisitis libertas non est indifferens. 2.° Dei concursus est alterum ex praerequisitis ad operandum, uti & actus imperans ad hoc ut sit actus imperatus; at posito concursu, nequit voluntas non operari, & posito actu imperante, nequit non exsurgere actus imperatus. 3.° damnati libere peccant, & tamen necessitate feruntur ad peccandum: stat igitur libertas ad agendum cum necessitate ad agendum.

257 ℟. *N. Ass.* Ad 1. prob. *D. Ass.* non convenit Deo, operanti ad intra, ut ajunt *C*; quia sic necessario operatur; operanti ad extra, *N.* quia sic operatur liberrime per volitionem contingentem, quae tantum eminenter est actio. Non extenditur Dei libertas ad peccandum, uti in creatura, quia imbibit imperfectionem; nec est de conceptu libertatis terminare peccatum ut possibile. Ad 2. *C. Ma.* de concursu activo, seu decreto indifferenti, quo nempe Deus concurrit quandocumque creatura illum determinaverit: hoc autem concursu posito, potest voluntas agere, & non agere, quoniam voluntatis determinatio illum praecedit. Et *N. Ma.* de concursu passivo, qui identificatur cum creaturae actione; haec enim nequit ad se praerequiri. Deinde si voluntas sit proxime libera ad actum imperatum, actus imperans non est praerequisitum; si vero sit mediate libera, eo modo potest non agere actum imperatum, quo potuit non agere imperantem; adeoque sola necessitate consequenti cogitur ad actum imperatum. Ad 3. in damnatis est physica libertas, cum morali necessitate ad peccandum: at peccatum ejusmodi nec ad demeritum, nec ad poenam illis imputatur (*e*).

258 Obj. *tertio*. Data, & communis definitio debet intelligi in sensu diviso. Nam 1.° nequit alioqui conciliari cum libertate creata gratia efficax, tum decretum praefiniens boni operis, decretum praedestinans, Scientia Media: haec enim sunt praerequisita ad agendum; ac si non fiat sensus divisus ab ipsis, nequit voluntas libere agere, quoniam quum sint connexa cum actione, ad istam cogent voluntatem. 2.° sic physica praemotio ostenditur cohaerens cum libertate creaturae, & cum dominio Dei, qui, Augustino teste, *magis continet nostras voluntates, quam ipsi nostram*.

259 ℟. *N. Ass.*. Nam posse agere in sensu diviso est posse agere, si tollantur praerequisita; sicut posse agere in sensu composito est posse agere, positis praerequisitis. Quo tamen jure ages libere, sublatis praerequisitis ad libere agendum necessariis? Heinc vero caussa etiam necessaria esset libera, quippe quae posset non agere sublatis necessariis ad actionem; etenim ignis e. c. sublata adproximatione, potest non comburere. Heinc etiam Gratia Calviniistica, & Janseniana libertatem salvarent; nunquam enim negaruut haeretici, quod cum divina inspiratione determinante ad adsensum stet potentia ad dissensum, po-

 nen-

(*e*) Vide sis *Rhod.* cit. q. 2. s. 2. & *Viv.* par. 2. d. 6. q. 3.

nendum in ſenſu diviſo ab ejuſmodi inſpiratione. Tandem quum voluntas non ſit libera ad ponendum illum ſenſum diviſum, fruſtra ad eum recurritur pro ſalvanda voluntatis libertate.

260 Ad 1. prob. *N. Adſ.* Illa univerſim ſunt ut ſummum praerequiſita remota, non proxima, de quibus loquimur in libertatis definitione; libertas enim poteſt remota adquirere, non item proxima, per quae conſtituitur; nemo enim poteſt ſe adquirere. Praefinitio, & Praedeſtinatio dependent ab actu libero conditionate praeviſo per Scientiam Mediam, quae etiam ab ipſo actu determinatur: adeoque nulla ex iis eſt praerequiſita ex parte libertatis, aut influit in actum meritorium, niſi mediate, ac dependenter ab auxiliis indifferentibus; eſto ſint ipſae praerequiſitae ex parte divinae voluntatis, & providentiae; quamobrem eis ablatis, & actus liber creaturae deficeret. Gratia efficax qua talis non antecedit actum, nec eſt praerequiſita, ſed potius conſequitur actum, quem utique ſupponit praeviſum, & conditionate futurum; adeoque cum libertate cohaeret. Ad 2. *N. A.* quia potentia creata cum praemotionis praerequiſito nequiret componere non actum, adeoque libera non eſſet (*f*).

261 QUAESTIO II. Quae neceſſitas libertati repugnet? Adsero. Antecedens, quae antevertit uſum libertatis, & ſita eſt in ſuppoſitione inevitabili, qua poſita, impoſſibile eſt ſimul adeſſe in voluntate abſentiam actus: non conſequens, quae fit per uſum libertatis, vel iſtum involvit, ſeu concomitantem habet, & conſiſtit in ſuppoſitione antecedenter evitabili, ac determinabili per ipſum uſum libertatis (*g*). Ratio; quia voluntas cum prima neceſſitate non libere, ſed ſimpliciter neceſſario operatur, quum nullatenus poſſit eam vitare; ſecus cum ſecunda, quia uſus libertatis libertatem non deſtruit reſpectu ejuſdem. Et plane, ex recepto adagio, *res quando eſt, neceſſe eſt eſſe*, videlicet neceſſitate conſequente, vel ex ſuppoſitione quod ſit.

262 QUAESTIO III. Quid generatim de principiis, vel praerequiſitis libertatis? Adsero I. Illa omnia dicit neceſſario libertas; vel ſiqua deſint, importat vim ea retinendi ſeu adquirendi. Quia non adeſt ſufficientia ad eligendum, ſi deſit aliquod praerequiſitum ad electionem, nec ſit in manu voluntatis illud adquirere, vel retinere. II. Illa potentiam voluntatis complent, non determinant; nec debent ad utrumque extremum concurrere, uti voluntas, quae debet ſe, ſuaque comprincipia determinare vel ut agant, vel ut actu coexſiſtant, ſecundum cujuſque naturam: quare ſola voluntas eſt, ac denominatur potentia libera (*h*).

263 QUAESTIO IV. In quo ſita ſit libertas in actu ſecundo? Adse-

(*f*) Vide ſis *Rhod.* cit. q. 2. ſ. 2. §. 3. & ſect. 5. §. 3. *Viv.* cit. d. 6. q. 3.

(*g*) Legito laudat. *Suar.* c. 6. n. 10.

(*h*) Doctrina haec communi Scholarum adſenſu recepta videtur.

ADSERO. In eo, quod voluntas se determinet ad unum actum prae alio, ex eminentia dominii in suos actus (*i*). Quia libertas in actu primo est posse agere, & non agere: ergo in actu secundo est agere tunc, quum potest non agere. Deinde caussa libera ad differentiam caussae necessariae, ideo agit libere, quia se determinat: unde recte adseruit alicubi *Anselmus* reddi non posse rationem, quare velit voluntas, nisi quia vult. Hic autem actus se solo est determinatio voluntatis, inutilis enim esset alia actio distincta, quum per actum intelligatur sufficienter determinata voluntas (*k*).

264 Heinc voluntas libertatem exercet in momento, quo operatur, non in sequenti (*l*). Quia alioqui si in momento, quo peccator perfectam contritionem elicit, non libere operaretur, si immediate post illud momentum decederet, damnaretur, propter peccatum non libere revocatum.

OBJECTIONES.

265 Obj. contra Illationem. Voluntas libertatem non exercet in momento quo operatur, sed in sequenti, quo potest libere vel in actum progredi, vel ab actu desistere. Nam 1.° libertas est potentia ad actus oppositos; at quum voluntas ponit actum amoris e. c. nequit etiam ponere odium, aut amoris absentiam: ergo nequit tum libertatem exercere. 2.° actus, qui est, dum est, necessario est, quia non potest non esse; secus enim fieret, quod non sit id, quod est: ergo non libere est. 3.° Deus quum producit Angelum e. g. est liber ad illum destruendum, non tamen eodem momento creationis, sed in sequenti: pariter ergo voluntas, quum ponit amorem, est libera ad ponendum odium, non eo momento, sed sequenti.

266 ℟. *N. Ads.* Ad 1. prob. *D. Ma.* ad actus oppositos divisim, *C.* conjunctim, aut simul, *N.* Et *D. Mi.* resp. Et *N. Con.* Ad 2. *D. A.* necessitate consequente, & ex suppositione, *C.* antecedente, & omni suppositione seclusa, *N.* Inde solum infertur, quod actus, dum est, non potest esse simul, & non esse, seu habere potentiam simultatis, non vero simultatem potentiae. Ad 3. *C. A.* quia rei destructio supponit essentialiter primum esse rei in primo suae exsistentiae momento. Et vero Deus quum primum producit Angelum, potest eum non producere; in quo sita est libertas, & simultas potentiae. Idem dic de voluntate amorem ponente. Et *N. Con.*

267 QUAESTIO V. Num liberum idem sit, ac voluntarium; seu spontaneum? NEGO cum vulgatissimo adsensu *Ecclesiae*, *Patrum*, *Theologorum*, & *Philosophorum*, contra Jansenium. Quoniam illud est potentia indifferens ad agendum, seclusa quavis necessitate antecedente: istud vero est facultas necessario operans, sed spontanae, hoc est sine coa-

(*i*) Consentit cum communi Doctorum *Rhod.* d. 3. de actib. hum q. 2. s. 3. §. 1.

(*k*) Lege *Aran.* cit. n. 125.

(*l*) Cons. cit. *Viv.* q. 7. & *Aran.* d. 15. num. 259.

coactione, vel renisu voluntatis, qua ratione Coelites amorem beatum eliciunt. Deinde pueri, amentes, bruta animantia saepe spontanee, vel sine voluntatis, seu appetitus renisu operantur; nunquam vero libere: ergo voluntas qua libera ab illis essentia sua differt, non ex eo, quod sponte operetur, sed quia indifferens est: ergo liberum est indifferentia opposita necessitati; non vero facultas expers coactionis, uti est spontaneum. At de iis alias fusius (*m*).

CAPUT SECUNDUM

De Conprincipiis ad libertatem necessariis.

268 QUAESTIO I. Qualem Dei concursum paratum habere debeat voluntas, ut libere operari possit? Adsero I. Concursum decreti, volentis efficaciter libertatem creaturae, constitutam per omnia praerequisita immediata, & per absentiam omnium impedimentorum ab ipsa creatura inauferibilium (*n*). Quia sic satis parata intelligitur Omnipotentia, & adplicata ad actum liberum: immo & necessario sic debet adplicari, uti similiter per decretum adplicatur ad actum necessarium.

269 II. Hoc decretum, quo pariter Deus vult cooperari voluntati liberae, ita est absolutum, & determinatum, ut virtute tamen conditionatum sit, & indifferens (*o*). Quia est ejusmodi tendentiae, *volo ita paratus esse ad cooperandum voluntati, ut haec possit actionem omittere*; hoc autem virtute est dicere, *si voluntas velit ab actione desistere, poterit*: seu *concurram ad consensum, vel ad dissensum, prout voluntas se, & me determinet*. Quo quidem pacto decretum pendet a nutu voluntatis, cujus propterea indifferentiam non tollit: ergo est virtute conditionatum, & indifferens.

OBJECTIONES.

270 Obj. Ejusmodi decretum commentitium est. Nam 1.° libertas creata nequit constitui per aliquid divinum; atqui conprincipium, aut praerequisitum libertatis est ipsius constitutivum. 2.° decretum parandi concursum est efficax, quia caussat actum voluntatis, & hoc posito, non potest non esse concursus, qui est eadem actio creaturae: ergo decretum tollit omnem indifferentiam voluntatis, & indit necessitatem antecedentem. 3.° decretum virtute conditionatum est inane, ac ineptum, quia sic tenderet, *volo concurrere, si voluntas agat*, id est *volo ut sit meus concursus, si sit meus concursus*, quum actio voluntatis sit idem Dei concursus: etvero Deum concurrere, si creatura operetur, est metaphysice necessarium. 4.° per hoc decretum ponitur determi-

nata

(*m*) *Infra* Par. III. Tom. VI. Tract III. Lib. II. Cap. I. §. I. Interea consule sis *Tapper.* cit. art. 7. a §. *Est autem*. *Petav.* cit. l. 3. per tot. *Pennot.* l. 1. c. 15. sqq.

(*n*) Lege *Mun.* de Essent. & Adtrib. d. 9. 2. num. 143

(*o*) Nobiscum sentit toties laudat. *Rhod.* quaest. 2. sect. 4. §. 2.

nata pars libertatis, non alia: ergo non est indifferens ad utramque partem. 5.° hoc decretum, quo omnipotentia adplicaretur proxime ad libertatem peccantem, esset volitio peccati, seu concursus, ex parte creaturae peccati labem incurrentis, quae Deum dedecet.

271 ℟. *N Ads.* Ad 1. prob. *D Mi.* praerequisitum seu conprincipium immediatum, *C.* mediatum, quale est decretum, *N.* Ad 2. *N. Con.* quia solum facit necessitatem consequentem, ex suppositione videlicet quod voluntas se determinet; hujus enim determinatio conditionate praevisa, est prior decreto. Ad 3. *N. A.* quia tendit ut supra. Nec est inane decretum, quo Deus confert creaturae libertatem proximam; nec necessarium, quum potuerit Deus libertatem non conferre, immo necessitatem inferre. Ad 4. *D. A.* ponitur ex creaturae determinatione, *C.* secus, *N. A.* & *Con.* Ad. 5. *N. A.* sed solum esset permissio peccati, quae Deum decet (*p*).

272 QUAESTIO II. Quodnam rationis judicium ad libertatem exigatur? Adsero I. Judicium omnino indifferens, hoc est quod repraesentet objectum ut amabile, & ut non amabile indifferenter, vel absque ulla determinatione, ob diversa motiva, e. c. sic tendens, *bonum est amare*, *bonum est non amare* (*q*). Quia illud judicium est radix propria libertatis. Hinc liberum arbitrium dicitur *liberum* quantum ad voluntatem, quae ad utrumlibet flecti potest; & *arbitrium* quantum ad rationem, cujus est discernere inter bonum, & malum (*r*).

273 II. Nequit exigi judicium practicum ultimum, quod dictet electionem, & per quod voluntas determinetur (*s*). Alias quippe graviter delinquenti habendum esset judicium practicum, quod sit peccandum: unde non peccaret, dum peccat. Deinde, posito hoc judicio, voluntas non libere, sed necessario ageret. Tandem proprius est potentiae liberae character, ut velit, quia vult: ergo quaevis altera postrema ratio inutilis est, ac supervacanea.

OBJECTIONES.

274 Obj. Exigitur judicium voluntatem determinans. Nam 1.° voluntas est potentia rationalis: ergo debet a ratione determinari. 2.° ex Aristot. (*t*), praemissa majore propositione universali, & subjuncta minore particulari, colligitur illico judicium, quo posito, actionem sequi necesse sit; at haec consequutio est judicium determinans. 3.° voluntas ferretur in incognitum, si eligeret quod intellectus non censuit, ac determinavit esse eligendum.

275 ℟. *N. Ads.* Ad 1. prob *N. Con.* Satis est ut dirigatur a ratione, quin haec sibi jus determinandi praeripiat. Ad 2. laudatus Aristot. haud loquitur de aliqua determinatione cogente, sed de potenti tantum

(*p*) Recole cit. *Rhod.* q. 2. s. 4. §. 2.

(*q*) Ita *Rhod.* cit. §. 4.

(*r*) Ex *Mag.* 2. dist. 24. lit. E.

(*s*) Nobiscum sunt cum *Rhod.* cit. *Viv.* q. 8. *Arsdek.* Theol. Specul. 1. 2. c. 1. §. 3. cum *Suar.* *Vaz.* *Ovied.* contra Bellarm.

(*t*) Lib. 7. Ethic. c. 3.

tum inclinare ; voluntas enim cuicumque intellectus judicio simpliciter reluctari potest. Ad 3. *N. A.* nam licet debeat judicium praelucere, nequit vero determinare.

276 QUAESTIO III. Qualis ad libertatem usus rationis necessario requiratur? ADSERO. Usus perfectus, qui consistit in capacitate ferendi fixum, & certum judicium de bonitate, vel malitia objecti, ac insimul de amabilitate finis ultimi propter se, vel mediorum propter finem (*u*): Quia radix libertatis est judicium de indifferentia objecti, quo sublato, nulla esse potest in adpetitu indifferentia; at ubi exstat ejusmodi judicium, ibi exstat perfectus rationis usus: ergo.

277 Heinc: quia deest hic usus, & deest quoque libertas in pueris, propter inexperientiam, & propter organa non satis obfirmata; in dormientibus, quia primum sensorium, seu cerebrum semper ligatur; in amentibus, propter humorum intemperiem, & pravam organorum, praesertim cerebri, compositionem (*x*) Censet quidem *Molina* noster (*y*) pueros, & amentes plura libere efficere, non ita tamen, ut ad meritum, vel demeritum sufficiat. Haec tamen ut summum erit libertas imperfecta, & aequivoce talis.

CAPUT TERTIUM

De Impedimentis libertatis.

278 QUAESTIO I. Quae sint haec Impedimenta? ADSERO. Ea, quorum praesentia, & ea, quorum absentia vel omnino tollit, vel ex parte imminuit plenam liberi arbitrii determinationem. Illa autem positiva sunt, qualis esset physica Praemotio, si voluntati adplicaretur; ista vero negativa, qualis esset defectus divini concursus ad actum liberum. Quod vero utraque libertatem impediant, perspicuum est; nam inducunt necessitatem antecedentem, ne voluntas pro suo arbitrio suos actus determinet.

279 QUAESTIO II. Num Creator, aut creatura aliqua impedire possit voluntatem, ne libere agat? ADSERO 1. Potest Creator, stante judicio indifferente intellectus, ac ceteris aliunde praerequisitis, ita voluntatem necessitare ad agendum, ut non agat libere (*z*). Quia possibilis est qualitas, ut vocant, impressa voluntati, ad modum aliorum habituum, voluntatem inclinans, & necessitans. Ac etiam possibile est decretum absolutum efficax, omnino independens a voluntate, ac proinde istam determinans ad actum necessarium. Plane Deus potest mutare

(*u*) Consentit laudatus *Rhod.* §. 3. sectionis 4.

(*x*) Lege *Aran.* d. 16. a n. 319.

(*y*) In Concord. d. 3.

(*z*) *Suar.* cit. c. 4. num. 9. cum *D. Th. Gabr. Ockam.* &c. *Rhod.* sect. 5. §. 2. *Aran* cit. d. 16. n. 327. & tr. 2. d. 16. a n. 283. contra Thomist, cum Bagnezio.

tare hominis voluntatem quandocumque voluerit, ipsamque necessitare ad non volendum, denegando ei suum concursum: ergo & potest eam necessitare ad volendum, impediendo usum potestatis suspendentis suum actum.

280 II. Non ita potest creatura ulla vel homini interna, vel externa (a). Quia voluntatem, quae arx est munitissima, & invicta, rapere solo imperio nemo potest, praeter Creatorem, cui soli subjecta est. Et quidem nihil in voluntatem possunt agere universae caussae secundae, nisi suadendo, & adliciendo; at quacumque posita suasione, & adlectione, praestat adhuc libertas: ergo creaturae vim nullam immediate necessitantem exercere possunt in libertatem voluntatis (b).

OBJECTIONES.

281 Obj. *primo* contra I. Ads. Commentitia est haec necessitas etiam a Creatore proveniens. Nam 1.° ex D. Aug. (c) *si enim necesse esset, ut velit* (voluntas) *unde volet, quum voluntas non erit? ... voluntas igitur nostra nec voluntas esset, nisi esset in nostra potestate*: & ex. D. Bern. (d) *ubi autem voluntas, ibi libertas*: unde ortum est axioma, *aut voluntas non est, aut libera dicenda est*. 2.° nequit Deus efficere, ut potentia necessaria operetur libere: ergo nec ut potentia libera operetur necessario. 3.° voluntas cogi nequit, apud Philosophos; at si necessitatur, cogitur. 4.° actus cum indifferenti rationis judicio elicitus, libere fit a voluntate: ergo haec non necessitatur saltem necessitate absoluta, & antecedente, sed consequente, & ex suppositione. 5.° judicium intellectus proponit objectum ut bonum indifferens: ergo nequit voluntas medio illo judicio tendere in ejusmodi objectum necessitate absoluta.

282 ℞ *N. Ads.* Ad 1. prob. SS. DD. & axioma solum loquuntur de voluntate secundum suam naturam spectata, secundum quam indifferens est in suis operationibus; non vero secundum omnes suos actus; plures enim ex iis sunt voluntarii, & necessarii, ut amor beatus in Deo, & Coelitibus. Ad 2. *N. Con.* quia operatio libera pendet essentialiter a potentia formaliter libera; at potentia de se libera potest, suam retinens libertatem in actu primo, habere actus necessarios, e. g. ob impedimentum ex defectu deliberationis &c.; quin tamen proinde mutetur potentiae natura, sed solum impediatur, ne agat, juxta integram suam potestatem: mutaretur vero natura potentiae necessariae, si ageret libere.

283 Ad 3. *C. Ma.* quatenus nequit voluntas agere violenter, & contra suam elicitam inclinationem: & quidem omnis voluntatis actus est voluntarius, & elicita voluntatis inclinatio; adeoque hoc ipso, quo voluntas fit volens, nequit esse violenta, aut coacta. Heinc *N. Mi.* Si Deus

(a) Consentiunt omnes Catholici, & Ethnici Sapientes, cum *Rhod.* cit. §. 1.

(b) Consule, si vacat, laudatos *Aran.* l. 4. n. 334. et *Bec.* tr. 1. c. 2. q. 10. per tot.

(c) De lib. arbitr. l. 3. cap. 3.

(d) De Grat. et lib. arbitr. sub Initium.

voluntatem necessitaret, faceret contra ejus inclinationem innatam, non contra elicitam.

284 Ad 4. *N. A.* Quia voluntati, Deo non concurrente, liber indifferentiae usus impeditur. Et *N. Con.* quia necessitas absoluta, & antecedens illa est, quae resistendi potestatem excludit, liberum potentiae usum omnino praeveniendo. Ad 5. *N. Con.* quia nihilo secius potest impediri voluntas per efficaciam extrinseci agentis, ne actum circa ejusmodi objectum possit suspendere, tendendo necessario in bonitatem objecti, nihil curando de ejus indifferentia *(e)*.

285 Obj. *secundo* contra II. Ass. Potest creatura impedire voluntatem, ne libere agat. Nam 1.° adpetitus sensitivus ita abripit voluntatem, ut nullam ei relinquat indifferentiam; unde inquit Paullus Roman 7. 19. *non quod volo bonum hoc facio, sed quod nolo malum, hoc ago.* 2.° multi etiam inviti ruunt in malum, trahente praecipiti adfectu. 3.° passio vehemens, itemque habitus intensus, quandoque intellectum excaecat, ne consideret, & voluntatem rapit, ne flecti possit in oppositum: unde multi dicuntur incorrigibiles, quia vim eis non relinquit habitus, ut contra niti possint. 4.° Angelis est excellens virtus supra totam vim voluntatis.

286 ℟. *N. Ass.* Ad 1. prob. *N. A.* nam ex *Gen. 7. sub te erit adpetitus ejus, & tu dominaberis illius.* To *volo*, & *nolo (f)* non significant actus voluntatis efficaces, sed inefficaces, quos voluntas tunc elicit quum servit adpetitui. Ad 2., & 3. quantumcumque augeatur ac efferveat vis obsistendi in passione & habitu, hoc est vis inferendi difficultatem, semper erit minor, quam sit vis activa voluntatis, cui subordinantur. Ad 4.: etsi Angeli suadendo atque pelliciendo magnam vim habere possint in libertatem, nullum tamen jus in illam habent *(g)*.

287 QUAESTIO III. Num status miserrimus naturae lapsae sit impedimentum libertatis, ita ut vi lapsus originalis liberum arbitrium manserit in homine non integrum, hoc est intrinsece, ac per se debilius ad bene operandum, quam foret in pura natura?

288 Haec principio Dogmata fide sancta praemittimus. *Primo*. Generatim liberum hominis arbitrium post Adae lapsum mansit integrum, non exstinctum. Ita nuper adsertum est & confirmatum *(h)*. Heinc speciatim *Secundo*. Mansit integrum in ordine ad res civiles & externas, uti ebuccinant passim *sacrae Literae* cum *Num.* 30.14. *Jos.* 24. 15. & 2. *Reg.* 24. 12. & 3. *Reg.* 3. 5. *Eccli.* 31. 10. & 1. *Cor.* 9. 1. In iis autem textibus, aliisque pene innumeris designatur in homine potestas aut jus electionis quoad res civiles, quod sine vera & integra arbitrii libertate nequit intelligi.

289 Adcinunt turmatim *PP.* cum *Iren. (i) Tertull. (k) Clem. Al. (l)* *Orig.*

(e) Conf. *Suar.* de Grat. t. 1. l. 1. proleg. 1. c. 4. a n. 13. *Rhod.* cit. s. 5. §. 2.
(f) Ex *D. Bern.* serm. 81. in Cant.
(g) Recole *Rhod.* cit. s. 5. §. 1.
(h) *Supra* num. 244. pag. 182.
(i) L. 4. c. 71. 72.
(k) L. 2 cont. Marcion. ante med.
(l) Strom. 1.

Orig. (*m*) *Cypr.* (*n*) *Athan.* (*o*) *Euseb.* (*p*) *Opt. Milev.* (*q*) *Cyr. Al.* (*r*) *Basil.* (*s*) *Nazianz.* (*t*) *Nyssen.* (*u*) *Epiph.* (*x*) *Hilar.* (*y*) *Chrysost.* (*z*) *Hieron.* (*a*) *Ambr.* (*b*) *August.* (*c*).

290 *Tertio.* Mansit integrum in ordine ad res morales. Docent *sacri Codices*, iis praesertim testimoniis, quibus commonstrant, per hominem stetisse quominus bene ageret ac peccata vitaret, e. c. *Num.* 14. 25. *Deut.* 30. 11. *Isai.* 5. 4. *Jerem.* 7. 28. *Matth.* 23. 37. *Act.* 7. 51., tum aliis, quibus aliquid homini tanquam libero faciendum aut omittendum praecipitur, cujusmodi plura sunt *Exod.* 20. & passim in utroque Foedere.

291 Consonant frequentissimi *PP.* cum *Dionys.* (*d*) *Ignat.* (*e*) *Justin.* (*f*) *Iren.* (*g*) *Athenag.* (*h*) *Clem. Al.* (*i*) *Orig.* (*k*) *Lactant.* (*l*) *Minut. Felice* (*m*) *Jul. Firmic.* (*n*) *Athan.* (*o*) *Tertull.* (*p*) *Basil.* (*q*) *Nyssen.* (*r*) *Epiph.* (*s*) *Macar.* (*t*) *Chrysost.* (*u*) *Theodoret.* (*x*) *Ambr.* (*y*) *Hieron.* (*z*) *Aug.* (*a*) *Beda* (*b*) *Damasc.* (*c*) *Ansel.* (*d*) *Bernard.* (*e*).

292 Haec autem alioqui certissima sunt; evidenti siquidem experientia novimus, cum in rebus civilibus aut adiaphoris, tum in moralibus, propositis hujus aut alterius rei, boni seu mali motivis, vertere nos quo volumus pro lubito nostro. His itaque praemissis,

293 Assero I. Liberum arbitrium vi lapsus originalis non ita debilius est, ut heic quaeritur (*f*) Quia per lapsum originalem nec in Adamo, nec in posteris facta est diminutio per substractionem alicujus perfectionis naturae debitae, qua gauderent in pura natura; manserunt enim post lapsum in homine (*g*) omnia naturalia, adeoque vires naturae debitae; at vires, quas habuisset ad bene operandum in

(*m*) L. 2. cont. Cels.
(*n*) L. 1. epist. 3. ad Cornel.
(*o*) Ser. de passione et cruce Dom.
(*p*) L. 6. praep. evang. c. 5.
(*q*) Lib. 7. in Parmenian.
(*r*) L. 2. in Joa. c. 54. et lib. 4. c. 7. et l. 9. c. 10.
(*s*) Ser. de lib. arb.
(*t*) Apolog. 1.
(*u*) L. 9. de philos. c. 3.
(*x*) Haer. 16.
(*y*) In Psal. 2.
(*z*) Hom. 60. in Matth.
(*a*) Epist. ab Ctesiphont. et in cap. 26. Hierem.
(*b*) In Ps. 40.
(*c*) L. de quant. animae c. 36. et 5. civ. cap. 10.
(*d*) L. de div. nom. c. 4. par. 4. sub fin.
(*e*) Epist. ad Magnes.
(*f*) In utraque Apol.
(*g*) L. 4. c. 71.
(*h*) Apol. ad Imp. Antonin.
(*i*) Strom. 1.
(*k*) In cap. 13. Matth. et l. 3. de princip. c. 1. et alias.
(*l*) Inst. 4. cap. 24.
(*m*) In Octavio ultra med. libri.
(*n*) De errorib. prof. relig. c. 29.
(*o*) Orat. contr. idola ferme sub init.
(*p*) L. de. exhortat. castitatis non procul ab init.
(*q*) In Ps. 61.
(*r*) De philos. l. 7. c. 2.
(*s*) Haer. 16.
(*t*) Hom. 15.
(*u*) Hom. 22. in Genes.
(*x*) In Psal. 67.
(*y*) L. 1. de Jacob c. 3.
(*z*) Epist. ad Damas. de filio prodigo.
(*a*) Libris tribus de lib. arb. passim et alibi saepissime.
(*b*) In cap. 4. Genes.
(*c*) L. 2. de fide c. 26.
(*d*) In c. 2. epistolae 2. ad Timoth.
(*e*) Serm. 81. in Cant.
(*f*) Nobiscum est laud. *Suar.* l. 1. proleg. 4. c. 8. cum *D. Th. Val. Cai.* &c. contra Gregor. Arimin. Alvar. Viv. &c.
(*g*) Ex *D. Th.* alicubi.

ſtatu purae naturae, in quo utpote caruiſſet donis Juſtitiae originalis, fuiſſent pure naturales: igitur eaedem in ipſo manſere poſt lapſum: ergo. Heinc

294 II. Liberum arbitrium vulneratum eſt, ac diminutum extrinſece tantum comparate ad naturam integram, non ad puram (*h*). Quia haec nunquam adcidit; ac in illa, ratione integritatis, aliorumque donorum, melius ſe habebat natura, hoc eſt pronior erat, & facilior ad bona opera naturalia, quam poſt lapſum, ubi ſpoliatur virtutibus, ad bonum inclinantibus, concupiſcentia ſibi ipſi relicta eſt, ac frenum juſtitiae originalis ablatum. III. Haec omnia dici nequeunt impedimenta libertatis, ſed tantum *difficultates*, vel hoſtes. Quia iis etiam ſtantibus, ac mire reluctantibus, adhuc voluntas eſt domina ſuorum actuum: iſtos igitur illa ſimpliciter non impediunt, etſi difficillimos reddant (*i*).

OBJECTIONES.

295 Obj. *primo*. Ex C. Arauſ. (*k*) & Trid. (*l*) itemque ex Patribus nos per peccatum in deterius mutati ſumus, viribus debilitati, in naturalibus vulnerati, quemadmodum ille, qui deſcendens ab Hieruſalem in Jericho, ſpoliatus, & ſemivivus relictus eſt; liberum quippe arbitrium adtemperatum, & inclinatum eſt: ergo natura lapſa aliquid amiſſit etiam virium naturalium ad opera bona, quibus plane pura natura praedita eſſet. *Secundo*. Peccatum actuale diminuit naturalem inclinationem hominis ad bonum rationis, humanae naturae proportionatum: ergo & originale; quippe quo natura humana averſa eſt a ſuo ultimo fine non modo ſupernaturali, ſed etiam naturali. *Tertio*. Natura humana per peccatum originis caret ſpeciali Dei protectione; redacta eſt in daemonis ſervitutem; & ob humorum intemperiem, ortam ex vitiis progenitorum, magis effraenem experitur concupiſcentiam: ergo eſt per ſeſe debilior &c.

296 ℟. Ad *primum*: CC. & PP. loquuntur de natura lapſa, non relate ad ſtatum naturae purae, ſed ad ſtatum innocentiae, in quo ratione integritatis, aliorumque donorum melius ſe habebat natura etiam ad bona opera naturalia, quam poſt lapſum. Heinc *Proſper* (*m*) *naturâ humana in prima praevaricatione nec ſubſtantiam amiſit, nec voluntatem, ſed lumen, & decorem virtutum*; & *D. Th.* (*n*) *ipſa deſtitutio* (nempe juſtitiae originalis, & aliorum donorum) *vulneratio dicitur naturae*. Ad *ſecundum*. *D. A.* diminuit per ſe, *N.* per additionem pravi habitus, aut pravae diſpoſitionis, *C.* Et *D. Conſ.* ſimiliter. Nam originale, eſto illam averſionem importet, ſolum minuit inclinationem ad bonum rationis, quatenus habitum, vel ream aliqnam diſpoſitionem relinquit. Ad *tertium*: haec tria capita probant, debilitatem naturae lapſae eſſe per adcidens, eique ab extrinſeco provenire (*o*).

C A.

(*h*) Fere *Bec.* hic. tr. 1. c. 2. n. 12.

(*i*) Conſule cit. *Suar.* c. 9.

(*k*) Can. 1 & 25.

(*l*) Seſ. 5. decr. de pec. orig. & ſ. 6. c. 1.

(*m*) Contra Collat. cap. 19.

(*n*) In 1. 2. q. 85. a. 1.

(*o*) Pluribus Adſertum vindicat proxime laud. *Suar.*

CAPUT QUARTUM

De secunda liberi arbitrii facultate ad actus eliciendos.

297 QUAESTIO I. Num homo lapsus ex propriis viribus naturalibus liberi arbitrii, solo adjutus concursu Dei naturali, potens sit generatim ad actus naturales honestos? AFFIRMO (*p*) Quia ex Epist. ad *Rom.* 2. *Gentes, quae legem non habent* (hoc est Mosaicam) *naturaliter ea, quae legis sunt, faciunt*. Id est, gentiles fide carentes, naturae ductu, vel rationibus a natura suppeditatis bene moraliter operantur (*q*). Nec ea saepe est ad actum difficultas, quae facile, ac naturaliter vinci nequeat, e. g. Parentes colere, quum actus sit naturalis in substantia, & nativae inclinationi consentaneus. Immo sic potest honeste operari homo, actu exsistens in peccato. Quia peccatum actuale non violat vires actuales liberi arbitrii. Ob easdem rationes liberum arbitrium sibi relictum potest simpliciter & absolute vincere tentationes legi naturali repugnantes.

OBJECTIONES.

298 Obj. *primo*. Nullum opus moraliter bonum, Deoque placens fieri potest absque fide; nam ex Apost. Rom. 14. *omne, quod non est ex fide, peccatum est*: & Hebr. 11. *sine fide impossibile est placere Deo*: & ad Tit. 1. *coinquinatis autem, & infidelibus nihil est mundum*; sed ad fidem non sufficiunt vires naturales liberi arbitrii. *Secundo*. Patres cum Augustino videntur universaliter requirere divinae Gratiae auxilium ad actus bonos etiam naturales: unde Ambr. (*r*) docet, eas, quae virtutes dicuntur inter gentiles, ut sobrietas, misericordia &c. esse infructuosas; & Hieron. (*s*) docet, illas absque fide Christi, virtutes non esse, sed vitia. *Tertio*. Heinc daemon, cui peccatum non abstulit naturalia, posset etiam elicere actus moraliter bonos.

299 ℞. Ad *primum*. *D. Ma.* Deoque placens, tanquam authori, & praemiatori supernaturali, *C.* naturali, *N.* Primus textus exponitur de opere facto mala fide, seu contra conscientiam. Secundus relate ad finem supernaturalem justificationis. Tertius de cibis vetitis, aut non vetitis in lege Moysis, qui tamen post Christi mortem fidelibus mundi sunt, immundi Judaeis, mala fide edentibus. Ad *secundum*. Patres ad eos actus requirunt tantum divinae gratiae naturalis auxilium, nempe concursum physicum, ad omnia opera naturalia requisitum, quem aliquando Pelagiani negarunt. Ambrosius voluit, virtutes gentilium non esse fructuosas ad vitam aeternam; & Hieron. intendit, actiones infidelium, alioqui honestas, plerumque vitiari ex pravo fine. Ad *tertium*: posset daemon potentia physica, *C.* morali, *N.* nam quum consideret perpetuo

(*p*) Cum *Mag.* in 2. dis. 28. ibique *D. Th.* cum communiss. ap. & cum *Suar.* de Grat. l. 1. c. 8. *Bec.* cit. tr. 1. c. 2. q. 10. a n. 6.

(*q*) Ita subdifficilem locum pluribus ex ponit cit. *Suar.*

(*r*) Sup. Psalmum 1.

(*s*) L. 2. in epis. ad Gal.

petuo Deum ut objectum odibile, ratione mali, quod ei infligit, Deum nunquam non odio habet, ac peccat (*t*).

300 QUAESTIO II. Quos actus bonos possit elicere liberum arbitrium sub sensu exposito? ADSERO I. Potest absolute, & physice elicere actus moraliter honestos, quomodocumque difficiles, & heroicos; nec semel, aut iterum tantum, sed diu, & per totam vitam: unde vincere potest quamcumque gravem tentationem, vel per meram resistentiam, vel per actum naturalem honestum illi contrarium: tum observare potest universam legem naturalem, vitando omnia lethalia, & venialia etiam collective sumta. Ad ea tamen est moraliter impotens, nisi saltem speciali concursu Dei adjuvetur; quia moraliter fieri nequit ut humana, voluntas ob mutabilitatem, & inconstantiam liberi arbitrii, in iis devicta saepissime non deficiat. Ita vulgo Doctores quoad hoc posterius Adserti membrum (*u*).

301 Et quoad prius disertissime *Angelicus* (*x*). Ratio mihi efficax est; qia ex communi TT. pronuntiato, nihil regulariter praeter Deum clare visum propter sui infinitatem, potest quoad actus exercitium necessitare innatam voluntatis libertatem: ergo in quocumque eventu manet voluntas suorum actuum domina; adeoque physice libera ad eligendum quod libuerit: alioqui non peccaret, si sibi relicta subcumberet gravi tentationi contra legem naturalem. Deinde majores sunt difficultates pro malo vitando voluntati in inferno gehennali, quam in hac vita; at in inferno liberum arbitrium est physice potens ad vitandum malum, etsi moraliter impotens: ergo. Heinc putaverim, Authores quoslibet in nostram ituros sententiam, si perspicue distinguerent potentiam physicam a morali, praesertim ex iis, quae adseruit *Suar.* (*y*)

302 II. Potest physice, & moraliter Deum ut Authorem naturae diligere super omnia, non modo amore concupiscentiae, sed etiam amore benevolentiae absoluto, & efficaci quantum ad adfectum (*z*): Quia adfectiva voluntatis aestimatio sequi potest naturaliter adpretiativam intellectus; at intellectus potest naturaliter cognoscere Deum ut summum bonum, & praeferibile omni non Deo: ergo & potest voluntas eum super omnia diligere. Nec deinde haec benevolentia esset homini valde difficilis, quum non sit supra naturae inclinationem; ut patet in matre, quae filium diligit amore benevolentiae, nullum ab eo commodum exspectans.

303 III. Potest physice saltem elicere actus omnium virtutum moralium naturalium, vel philosophicarum, Quia nulla virtus moralis est per se impossibilis libero arbitrio, sed ex adcidenti ob difficultates emergentes (*a*). Heinc subire potest Martyrium naturale, sustinen-

(*t*) Consule sis *Melin.* in Concordia disp. 5. & *Suar.* cit. l. 1. c. 8. 9. 20. 21.

(*u*) Cum *Suar.* cit a c. 24.

(*x*) In 1. 2 q. 10. a. 2. & 3. *Ansel. Scot. Dur.* &c. ap. *Mol.* in concor. d. 19. memb. 2. *Plat.* p. 2. de necessit. Grat. a n. 524.

(*y*) Ubi eum proxime laudavimus, numero 35. capitis 24.

(*z*) *Mol* concor. d. 14. memb. 3. *Aguir.* & communius ap. *Mun.* de Grat. d. 8. num. 4 contra Suar. cit. c. 33. &c.

(*a*) Consentit ibidem *Suar.* c. 37.

nendo videlicet mortem pro Deo super omnia naturaliter dilecto, seu pro vitando peccato contra legem naturalem: potest perpetuam virginitatem servare, aliaque exinde consectanea. Heinc ob eandem rationem earum virtutum habitus ipse adsequatur, oportet.

304 IV. Potest elicere adtritionem, & contritionem imperfectam, aut naturalem, quatenus est poenitentia, vel detestatio peccati, prout est contra legem naturae, & prout ex aliquo naturali motivo potest displicere (*b*). Id quod adfirmat etiam *Suarezius* noster (*c*) Molinam vindicans, ab aliis temere impugnatum. Quia nec hic actus excedit vires physicas liberi arbitrii, nec saepe multam adfert difficultatem; potest enim quis dolere de adulterio propter ejus turpitudinem, vel propter offensam Dei, ut Authoris naturalis (*d*).

305 V. Potest elicere, vel imperare adsensum fidei naturalis quoad substantiam actus circa Mysteria revelata (*e*). Quia *daemones credunt*, Jac. 2. fide videlicet necessaria, & quasi evidente in adtestante. Item haereticis, & Judaeis est fides voluntaria, & libera, quippe qui sine fide infusa, & gratiae auxilio credunt aliqua Mysteria ex humano motivo. Immo & Christiani non semper, dum credunt, actus supernaturales emittunt, sed saepe ducuntur ex parentum testimonio, vel humana quadam consuetudine. Haec autem fides est specie diversa a fide supernaturali (*f*).

OBJECTIONES.

306 Obj. *primo* contra I. Ads. quoad primam partem. Ex Paullo I. Cor. 10. *non patietur*, Deus, *vos tentari supra id quod potestis*: & 2. Cor. I. *supra modum gravati sumus supra virtutem, ita ut taederet nos etiam vivere*: ergo aliquae saltem graviores tentationes vires liberi arbitrii superant. *Secundo*. D. Aug. (*g*) ex aliquot adsertis, quae Pelagius in quodam Concilio Palaestino revocare coactus est, infert, in tentationibus, non ex libero arbitrio, sede ex adjutorio Dei nostram provenire victoriam. *Tertio*. Innoc. P. I. (*h*) *pares*, inquit, *nos ad resistendum, non liberum arbitrium, sed Dei solius potest facere auxilium*. Idemque (*i*) adfert Coelestinus I. inquiens (*k*) *nemo nisi per gratiam bene utitur libero arbitrio*. *Quarto*. Homo lapsus a PP. comparatur infirmo: at hic, nisi sanetur, aut specialiter adjuvetur, nequit actus difficiles exercere: ergo nec homo lapsus. *Quinto*. Adpetitus elicitus naturalis sequitur mensuram adpetitus innati: ergo sicut hic nunquam fertur in id, quod non est sibi conveniens, ita & ille; adeoque non nisi cum speciali gratia potest contra proprium commodum difficiles actus emittere.

307 ℟. Ad *primum*. *D. Conf.* superant physice *N.* moraliter, *C.* Ad *secundum*. Aug. loquitur de victoria salutari ad vitam aeternam con-

(*b*) *Mol.* concor. d. 14. inclinat cum communi.

(*c*) Cap. 37. num. 8.

(*d*) Conf. *Mol.* cit. memb. 4.

(*e*) *Scot. Dur.* &c. ap. & cum *Mol* cit. d. 7. *Suar.* l. 2. c. 10. a n. 3. cum communi.

(*f*) Legitor *Suar.* cit. cap. 10. & 11.

(*g*) Epist. 106. ad Paullin.

(*h*) Ep. ad Conc. Carthag.

(*i*) Ep. ad Conc. Milevit.

(*k*) Epist. cap. 7.

conferente, quam Pelagius soli libero arbitrio adscribebat: non de naturali. Ad *tertium*. Innocent. & Coelest. loquuntur etiam de renitentia in tentationes, usuque liberi arbitrii supernaturalibus. Ad *quartum*. *D. Ma.* comparatur infirmo utcumque, *N.* relate ad statum innocentiae, quo tot donorum ratione, ad opera naturalia facile etiam exercenda plurimum juvabatur, *C.* Et *D. Mi.* respective. Et *N. Con.* Ad *quintum*. *D. A.* ubi ratio non obstat, *Esto*: ubi haec obstat, *N. A.* & *Con.* Hic adpetitus maxime pendet a ratione, cujus nutum frequenter sequitur; adeoque posset etiam moraliter saepe operari contra proprium commodum absque speciali gratia.

508 Obj. *sexto*. Ex Tridentino (*l*) nullus, etiam justificatus potest tota vita vitare singula peccata venialia citra speciale privilegium: unde dixit Scriptura, septies justum cadere, & in multis omnes offendere: ergo. *Septimo*. Si liberum arbitrium posset haec physice, posset etiam moraliter; nam nequit praecipi impossibile; atqui praecipitur observatio totius legis naturalis, & vitatio omnium venialium: ergo.

309 ℞. Ad *sextum*: Trid. & Scriptura non loquuntur de potentia physica, sed de morali, quatenus difficultates quasi insuperabiles, quae contra agunt, fundant prudens judicium de eo, quod stando rerum naturis, neutiquam quis sibi relictus tota vita observaverit universam legem naturalem, & singula vitaverit venialia. Ad *septimum*. *N. Ads.* Ad prob. adj. *D.* illam: impossibile, quod tale sit absolute, & ex defectu sufficientiae ad rem praestandam, *C.* quod tale sit extrinsece solum, ac denominative a difficultate, cui innititur prudentum judicium, *N.* quia cum hac impossibilitate consistit libertas ad merendum, & demerendum sufficiens. Et *C. Mi.* & *N. Con.* (*m*).

310 Obj. *octavo* contra II. Ads. Fictitius est ejusmodi amor. Nam 1.° CC. & PP. cum Aug. referunt dilectionem Dei in auxilium gratiae, & donum Dei. 2.° Natura infirma nequit elicere actum praestantissimum naturae robustae, qualis ille est. 3.° nequit homo lapsus absque speciali gratia plus adfici erga Deum invisibilem, quam erga bona sensibilia. 4.° nequit voluntas simul esse conversa, & aversa a Deo, uti esset, si exsistens in peccato, diligeret efficaciter Deum.

311. ℞. *N. Ads.* Ad 1. prob. CC. & PP. praecipue nos instruunt super dilectione salutari ex fide. Ad 2. ille actus non est praestantissimus, nam praestantior est dilectio efficax etiam quoad effectum, qui tamen est plane moraliter impossibilis absque speciali gratia. Ad 3. *N. A.* quum praesertim non urgent vehementes adfectiones erga sensibilia, ut in bene moratis non raro evenit. Ad 4. non repugnat, voluntatem esse simul habitualiter aversam a Deo per peccatum non revocatum, & efficaciter conversam actu per amorem naturalem super omnia (*n*).

312 Obj. *nono* contra IV. Ads. Contritio imperfecta quoad substan-

(*l*) Sess. 6. can. 23.

(*m*) Conf *Mol.* cit. d. 19. mem. 4. 5. *Viv.* p. 3. d. 5. q. 4. a n. 6. *Suarezius* proxime adductus, cap. 24. a num. 35.

(*n*) Legito *Mol.* cit. d. 14. mem. 3. *Suar.* cit. l. 1. a c. 30. *Viv.* cit. d. 5. q. 5.

ſtantiam actus includit dilectionem efficacem Dei ſuper omnia, & propoſitum efficax non peccandi de cetero, hoc eſt obſervandi univerſam legem naturalem, vincendique omnes tentationes etiam difficillimas; atqui ad hujuſmodi propoſitum requiritur gratia ſpecialis; ſiquidem ex Trid. (*o*) adtritio, quae diſponit ad confeſſionis gratiam juſtificantem, ſi voluntatem peccandi excludat, cum ſpe veniae, eſt donum Dei, & Spiritus ſancti impulſus: quo ſentire videtur ſimilem adfectum non niſi ex auxiliante gratia oriri poſſe: ergo.

313 ℟. *N. Ma.* quoad primam partem; quia etiam adtritio ſupernaturalis, ſecluſo quovis alio motivo caritatis, eſt diſpoſitio proxima cum Sacramento ad juſtificationem (*p*); adeoque vera adtritio quoad ſubſtantiam actus minime includit dilectionem Dei ſuper omnia. Et *D. Ma.* quoad ſecundam partem: includit adfective, ſeu in intentione propoſitum illud efficax, *C.* effective, aut in exſequutione, *N.* Id quod verum eſt etiam de adtritione ſupernaturali. Et *D. Mi.* ſimiliter. Tridentinum idem intendit; alioqui nulla fuiſſet adtritio, quoties quis poſt illam peccaret. Et vero Tridentinum ſolum loquitur de adtritione ſalutari, naturalem vero prorſus reticet; de iſta enim nulla lis fuerat inter Catholicos, aut cum haereticis (*q*).

314 Obj. *decimo* contra v. Adſ. Scripturae loca. Nam Joan. 6. *hoc eſt opus Dei, ut credatis in eum, quem miſit ille*. Et infra, *nemo poteſt venire ad me, niſi Pater, qui miſit me, traxerit illum*. Matt. 16. *caro, & ſanguis non revelavit tibi, ſed Pater meus*. 1. Cor. 12. *nemo poteſt dicere Dominus Jeſus, niſi in Spiritu S.* Tandem *undecimo*. In infideli perdocto, multis imbuto erroribus, prima fides naturalis de Myſteriis noſtris eſt ſumme difficilis, ſi non interveniat, & adliciat adfectus aliquis ſupernus, quum aliunde parum homines ad ſpiritalia adficiantur: ergo ſaltem pro illo eventu indiget liberum arbitrium ſpeciali gratia ad fidem naturalem quoad ſubſtantiam actus.

315 ℟. Ad *decimum*. Illa loca intelligenda ſunt de adſenſu, confeſſione fidei, & invocatione Chriſti, quales ad ſalutem requiruntur. Ad *undecimum*. *D. Conſ.* indiget moraliter, *C.* ob tot, tantaſque difficultates: ſimpliciter, *N.* quia poteſt ſimpliciter illas ſuo labore ſuperare (*r*).

316 QUAESTIO III. Num ſaltem fas ſit libero arbitrio elicere, vel imperare actum, qui ſit initium fidei, quo, nempe diſponatur merendo Juſtificationem? NEGO. Quia hoc initium eſt gratia ſuperna auxilians vocationis. Fide certum.

317 Conſtat liquido ex *Sacro Codice*, e. c. ex *Pſal.* 79. 8. *Pſ.* 76. 11. *Pſ.* 84. 5. & 7. *Prov.* 19. 21. *Ezech.* 36. 22. *Thren.* 5. 21. *Joan.* 6. 44. & 15. 5. *Rom.* 11. 35. & 1. *Cor.* 4. 7. *Epheſ.* 2. 1. *Coloſſ.* 2. 13 & 1. *Petr.* 1. 23. *Jacobi* 1.

(*o*) Seſ. 14. cap. 4.

(*p*) Idem diu adſeruimus in noſtra Theol. *Mor. dog.*

(*q*) Plura in hanc rem diſces ex *Mol.* cit. q. 14. d. 14. memb. 5.

(*r*) Conf. *Mol.* cit. d. 7. & *Ovied.* de Grat. tr. 7. contr. 2. pu. 2. a n. 24.

bi 1.18. Tum ex CC. e. g. *Palaestino* (s) *Africano* 214. Episcoporum (t) *Araus*ic. sub Leone P. I. (u) *Trident.* (x) Item ex PP. e. c. *Innocent.* P. I. (y) *Cypr.* (z) *Coelestin.* P. (a) *Ambr.* (b) *Hieron.* (c) *August.* (d) *Prosp.* (e) *Fulgent.* (f) *Greg.* M. (g) *Bernard.* (h).

318 Et quidem si homo haberet primam voluntatem credendi, prout oportet, quae est quaedam electio, multum conferens ad vitam aeternam, posset sibi aliquo modo tribuere initium salutis, quod ab illa voluntate magna ex parte incipit; quod tamen ex solis Christi meritis, donoque Dei, adeoque misericorditer omnino tribuitur (i). Nihilo secius, si *Molinam* (k) audias, haec interna Dei vocatio multum pendet a libero arbitrio ejus, qui vocatur.

319 QUAESTIO IV. Num, & quo pacto possit elicere actum supernum, quo aeternam gloriam vel congrue, vel condigne mereatur? ADSERO. Ex suis viribus naturalibus, cum solo generali Dei concursu nullum potest: cum adjutorio gratiae potest elicere singulos actus credendi, amandi, paenitendi, utpote opportunos, immo necessarios ad justificationem, a qua ipsi pendent; simulque deinceps perplures alios virtutum actus, augmenti gratiae, & gloriae meritum praeferentes: ita tamen ut eos omnino libere agat, possitque Deo ad eos excitanti parere, & non parere; quia alioqni essent necessarii, quocumque merito vacui (l).

320 Hoc autem Adsertum ex utroque capite fide sanctum est. Primum etenim non ullum elicere homo potest ex suis viribus naturalibus, uti abunde liquet ex dictis pro Dogmate praecedenti; si enim nequeat quis absque superna gratia ad initium salutis disponi, multo minus eundem salutarem actum efficere poterit. Adde quae *inferius* pro necessitate gratiae ad quemlibet actum salutarem differuntur (m).

321 Deinde potest cum gratiae auxilio singulos quosque salutares actus elicere; & quidem tanquam subjectum agens, seu cooperans & merens, non autem ut mere patiens. Liquet ex *Script.* e. g. *Isai.* 1.16. *Jerem.* 3. 1. *Ezech.* 18. 31. *Joël.* 2. 12. 13. *Zachar.* 1. 3. & 4. *Matth.* 20. 8. *Jo.* 6.27. & 28. *Rom.* 8. 26. & 28. & 1. *Cor.* 3. 4. & c.15.10. *Phil.* 1.12. & 13.
Sap.

(s) Art. 7. ap. *Aug.* epist. olim 106. & saepius.
(t) Ap. *Prosp.* in Chron.
(u) Can. 3. 4. 14. & ult.
(x) Sess. 6. cap. 6.
(y) Epist. ad Conc. Carthagin. & altera ad C. Milevitan.
(z) L. 3. ad Quirinum c. 4.
(a) Epist. ad Gallos cap. 9.
(b) L. 2. in Luc. c. 12.
(c) L. 3. contra Pelagian. ferme sub init.
(d) L. 2. contra duas epistolas Pelagianor. c. 5. & l. de grat. Chr. c. 26. & l. 2. ad Bonifac. c. 8. & l. de praedest. SS. cap. 2. & saepius.
(e) L. cont. Collator. c. 6. & 38.
(f) L. de Incarn. & grat. Chr. c. 13. & 18.
(g) Hom. 9. in Ezech.
(h) L. de grat. & lib. arb.
(i) Recole *Suar.* cit. l. 2. c. 3.
(k) *Mol.* cit. d. 9. §. *Patet tertio* &c. cui suffragatur *Rhod.* de grat. aux. d. 2. q. 1. s. 2. §. 3.
(l) Vide sis *Mol.* cit. d. 15. sub finem.
(m) Part. III. Tr. I. L. II. C. I. §. V.

Sap. 6. 9. Tum ex *CC.* e. c. *Arausic.* (*n*) *Toletano* IV. (*o*) *Valentino* ſub Lothario Galliarum Rege (*p*) *Trident.* (*q*) Item ex *PP.* e. g. *Ignat.* (*r*) *Iren.* (*s*) *Hilar.* (*t*) *Coeleſtin.* P. (*u*) *Hieron.* (*x*) *Aug.* (*y*) *Proſp.* (*z*) Plura Polemici cum *Hoſio*, *Tappero*, *Bellarmino*, *Becano*, *Pichlerio*.

CAPUT QUINTUM

Concordia liberi arbitrii cum aliquot Myſteriis ſupernis.

322 QUAESTIO I. Quae ſit concordia liberi arbitrii cum auxilio efficaci divinae gratiae? ADSERO. Auxilium eſt intrinſece indifferens, & extrinſece efficax; quatenus nempe confertur a Deo, praelucente ſcientia media de infallibili, ſed libero voluntatis conſenſu ſub illo. Quia nimirum auxilii efficacia pendet a libito voluntatis, eo praeveniente, vel cooperante adjutae: immo efficacia ſtat in libero conſenſu, utpote qui, ſicuti eſt, poterat non eſſe ad auxilii praeſentiam: ergo recte cohaeret liberum arbitrium cum auxilii efficacia (*a*).

323 QUAESTIO II. Quae concordia cum certa, & infallibili Dei praeſcientia de operatione liberi arbitrii eo modo, quo erit? ADSERO. Haec eſt ſcientia media independens a quocumque decreto, & dependens, ac determinata ab operatione liberi arbitrii: adeo ut ideo Deus videat conſenſum, quia hic erit; non ideo hic erit, quia Deus videt: quare ideo ſcientia Dei eſt certa, quia certo exſiſtet conſenſus liber; hoc enim non exſiſtente, uti poſſet non exſiſtere, eſſet in Deo certa ſcientia de non conſenſu, vel de diſſenſu; adeoque ſcientia viſionis de conſenſu eſt cum hoc connexa, connexione conſequente, vel ex ſuppoſitione, quod ſit conſenſus. At praefatae certitudo, & connexio minime laedunt liberum arbitrium: ergo iſtud cum illis optime concordat (*b*).

324 QUAESTIO III. Quae concordia cum divinis praefinitionibus, quibus videlicet ipſum Deus vult, & intendit efficaciter conſenſum? ADSERO. Iſtae ſunt mere potentes adquirere conſenſum, ſimulque adquiri-

(*n*) Can. ult.
(*o*) Cap. 55.
(*p*) Cap. 6.
(*q*) Seſſ. 6. cap. 5. & can. 4.
(*r*) Epiſt. ad Magnes.
(*s*) L. 4. c. 72.
(*t*) L. 1. de Trin.
(*u*) Epiſt. ad Gallos c. 12.
(*x*) In cap. 5. Matth.
(*y*) L. 1. retract. c. 22. & l. de ſpir. & lit. ad Marcellin. c. 3. & l. 1. ad Simplician. q. 2. & 5. civ. c. 10. & l. de nat. & grat. c. 22. & ſaepiſſime alias.
(*z*) De vocat. gent. l. 2. c. 12, 26, 28.

(*a*) Schola noſtra poſt *Mol.* concord. d. 40. & alibi ſaepius. Haec jam decrevimus *ſupra* in Tom. II. ubi de Scientia media, fuſiuſque illuſtrabimus *infra* in Tom. V. ubi de gratia efficaci. Nobiſcum ſentiunt quotquot adprobant Scientiam mediam cum *Th. Valdenſi*, *Tappero*, *Inghen*, *Stapleton. Bellarmino* ap. & cum laud *Pennoto* l. 3. c. 29. n. IV. ſqq.

(*b*) Porro ad ſtabiliendam prae primis hanc concordiam, invecta eſt in Scholam doctrina de Scientia Media, poſtquam ipſam aliis vocibus Scripturas & Patres tradidiſſe novimus. Recolatur laudatus *Molina* d. 52. & 53.

quiribiles, & evitabiles a consentiente; quoniam diriguntur a scientia media de ipso consensu conditionate futuro. Unde earum efficacia pendet a consensu; volunt autem consensum liberum: ergo quam optime stat cum ipsis liberum arbitrium (*c*). Hoc eodem pacto a *Molina* (*d*) subjicitur consensus liber divinae Providentiae, quin ista ejus violet libertatem.

325 QUAESTIO IV. Quae concordia cum Praedestinatione, ac Reprobatione? ADSERO. Praedestinatio pendet, atque connectitur consequenter cum perseverantia finali, sicut & Reprobatio cum finali impoenitentia: quum autem utraque sit libera creaturae, nempe perseverantia, & impoenitentia finalis, quoniam per ipsam stat, vel cum gratia vel cum peccato decedere, ideo ipsi liberum est vel praedestinari, vel reprobari, quia enim potest inducere, vel impedire scientiam mediam, qua dirigitur decretum efficax cum praedestinans, tum reprobans (*e*).

COROLLARIUM.

326 Hoc nostrum, alias pluribus communitum & illustratum, systema de concordia liberi arbitrii cum ejusmodi venerandis ac inadcessis divinae Providentiae arcanis, in via scientiae mediae, cui mirum in modum favit *Petrus a S. Joseph* (*f*). Eo, quantum homini licet, satis congruenter dissolvitur implicatissimus ille nodus, cui extricando impares ex omni hominum classe permulti, alias oculati & sapientes, in adtributa creatae libertatis impegerunt.

327 Alia quidem, seu partim, seu ex integro alii cuderunt, scholae suae, seu disciplinae principiis consentanea. Sic enim *Bannezius*, *Godoyus*, *Joan. a S. Thoma*, *Gonetus* cum Schola Thomistica, in via physicae praedeterminationis differentes; sic *Bertius* (*g*) ubi tanquam eclecticus author disputat, suosque canones tradit. Sic *Crescentius Krisper* (*h*) *Claudius Frassen* (*i*) aliique ipsorum consodales secundum dogmata Scotisticae Scholae. Sic alii eclectici Theologi.

328 Licet autem nostrum ceteris praeferendum in re difficillima duxerimus; minime tamen exinde suam ceteris probabilitatem denegandam esse contendimus.

329 De libero hominis arbitrio haud pauca ratione methodi nobis opportune retractanda manent *inferius* (*k*) ubi de Gratia auxiliante sermonem instituerimus.

L I-

(*c*) Ita *Mol.* d.53. mem.3. & nos *supra* Tom. II. a p. 246. n. 445. sqq. Favent quicumque ejusmodi Praefinitiones amplectuntur cum cit. *Pennoto* l. 4. c. 11. sqq. praemaxime consulendo.

(*d*) Ubi eum proxime laudavimus.

(*e*) Ita *Mol.* concord. q. 23. a. 4. & 5. d. 2. mem. 11. & nos *supra* in Tom. II. p. 316. n. 556. & p. 335. n. 602. Idem tenuit & pluribus illustravit laud *Pennot.* l. 6. c. 14. sqq. ac l. 5. c. 3. sqq.

(*f*) In suavi concordia humanae libertatis cum immobili certitudine Praedestinationis & efficacia auxiliorum gratiae.

(*g*) Lib. 4. cap. 13.

(*h*) In tom. 1. theol. tr. 1. dist. 13. q. 5. num. 9. & alibi.

(*i*) In Scoto Academico tom. 1. tr. 2. d. 1. ar. 2. sect. 1. q. 3. & saepius.

(*k*) Par. III. Tom. V. Tract. I. Lib. II. Cap. I.

LIBER SECUNDUS

De Lege.

330 RElictis heic bene multis, quae ad Theologiam Polemicam, & Moralem, tum ad Jus Canonicum, & Civile pertinent, ea nostrae Dissertationi adcommodabimus, quae sub principiis & regulis universalioribus cadunt. Enim vero errores ex instituto nostro theologicae Disputationi praemittimus.

PROLUSIO POLEMICA HISTORICO-CRITICA

De Erronibus in Legem.

331 POrro in Legem, Legisque energiam, varietatem, sanctimoniam, conditores, magistros, subditos (adversus aliqua peculiaria adierta toto hoc Libro disperse definienda, & quidem vel fide sancta, vel plane certa apud probe sapientes, indubiisque documentis innixa) perplurimi omnis fere generis exleges enormiter insipientes impegerunt: quo quidem & Deum pariter Legislatorem, a quo omnis ferendi legem potestas emanat, haud raro directa facie, frequentius vero oblique saltem oppugnarunt. Eos in scenam producimus. HISTORIA POLEMICA.

Ex Ethnicis Sophistis

I. *Archelaus* Atheniensis, aut Milesius, Anaxagorae auditor, Socratis magister & sectae Jonicae Author, plura philosophatus de Legibus, ac de honesto & aequo, plane turpiter erravit, adserens justum ac turpe non natura fieri sed lege (*l*).

II. *Aristippus* deinceps sectae Cyrenaicae Author idem effutiit apophtegma, quod nempe nihil natura justum sit, aut honestum ac turpe, sed consuetudine ac lege (*m*).

III. *Pyrrho* Eliensis, Drysonis & Anaxarchi discipulus (*n*) necnon *Carneades* Academicae sectae philosophus (*o*) tum *Epicurus* (*p*) idem antidogma conceptissimis verbis tradiderunt.

Et vero lex quae turpe quidpiam quoquo modo praecipiat, aut intendat, injusta est, ac iniqua, atque adeo nec re, nec nomine Lex esse potest; id quod apud quosque bene sapientes exploratissimum est ac inconcussum, ex certo ejusdem naturae dictamine. Itaque non nisi erronee adserere possis, Legem aliquam, aut divinam, aut humanam, vel natu-

(*l*) Consule *Laërt.* l. 2. segm. 16.

(*m*) Ap. cit. *Laert.* l. 2. segm. 93.

(*n*) Ap. *Laërt.* lib. 9. seg. 1. ex *Ascanio* Abderite.

(*o*) Ap. *Buddeum* In analectis hist. philos. exercit. de scepticismo morali ex *Lactanto*

(*p*) Ap. *Horat.* l. 1. satyr. 3. v. 96. seq.

naturalem, vel supernam in turpe quidquam contendere. Adde, sic jus aut Legem naturae prorsus everti(*).

IV. *Anonymi* alii permulti, qui pugnarunt jus nullum esse naturae (q).

V. *Fatalistae* rigidi cum *Heraclito* (r) ceterisque saepe alias advocatis, unicam admiserunt in omnibus Legem, nempe fatum, idque situm in ratione, ordine, necessitate, quae rebus omnibus inest, & qua omnia tanquam ab anima diriguntur. Heinc perpetuum illud *Heracliti* ad suos auditores monitum, κατὰ φύσιν ποιεῖν, secundum naturam agere; quod & *Stoici* praesertim ambabus ulnis amplexi sunt. Quibus plane

ADNOTATIO.

(*) Pessime ob hoc anti-dogma ii omnes Philosophi apud alias sectas plerumque audierunt; qui nempe crasso isto scepticismo morali ad impietatem viam amplissimam muniisse visi sunt. At enim certo certius est, mendacium, pluraque id genus ideo esse positiva lege prohibita, quia suapte natura mala sunt, non autem contra ideo esse mala quia sunt prohibita; quod fusius demonstrabimus in Parte III. ubi de moralitate actus humani. ac de regula morum.

Sunt quidem non pauci, qui benignius aequo sentiunt de coetu praememorato rigidiorum Scepticorum, quorum author & parens dicendus est Archelaus, minime Pyrrho, uti fert vulgarissima sententia cum *Theophilo Galeo* in Philos. gener. par. 2. l. 1. cap. 4. §. 2. quin & ut eos vindicent, reponunt, effatum illud valde obscurum esse & ambiguum, & optimam pati interpretationem, quam ipsi adjiciunt.

Ut videlicet illud neget duntaxat, honesti ac turpis naturam non in essentiis rerum antecedenter ad legem positivam sitam esse, sed recurrendum ad voluntatem summi Legislatoris, qui rebus naturalibus moralitatem addidit; qua quidem ratione recentissimis *Pufendorfii* sequacibus hac de re pluribus differere libuit. Quocirca, concludunt, perdifficile saltem est, de mente illorum quid certum definire, ipsosque vel damnare, vel absolvere.

Ceterum nec veteres, nec recentiores Philosophiae Historiographi eum uspiam mihi vel ne quidem per umbram indicant benigniorem Scepticorum sensum, in quem alias non nisi violentissimo marte illos trahere possis. Immo potius & veteres & recentiores, eos ponunt, supponuntque fuisse loquutos in pravum, pessimumque sensum, intendentes nimirum, nihil ex sese bonum, vel turpe esse, sed duntaxat ex opinione, lege, & consuetudine hominum; adeo ut quod ipsi probum seu turpe esse statuerint, seorsim a quavis alia, quae fingi possit, conditione, tale sit.

Id quod apertissime liquet ex eorum Scepticorum systematis, videndis apud Historiographos Philosophiae ubi de ipsis disserunt.

Ut mittam heteroclitam opinionem Pufendorfianam, quae in praesidium deperditae caussae advocatur, pluribus alias nobis oppugnandam. Quis autem sapiens ac prudens dixerit, eam adoptasse scepticos, necdum tamen hucusque intellectam fuisse? Adde, ex iis Scepticis saltem Archelaum, Pyrrhonem & Epicurum a multis haud temere inter Atheos connumerari: credideris ergo ipsos moralitatem, de qua disseruimus, in Deum O. M. retulisse?

Conferantur in hanc rem ex veteribus *Sext. Empiricus* Pyrrhoniar. hypotyposeon l. 3. c. 24. & *Laert.* in Archelao, Aristippo, Pyrrhone, cum notis Menagianis; ex recentioribus vero *Buddeus* proxime cit. §. 9. sqq. a p. 218. *Parker.* diss. 1. de Deo sect. 8. *Brucker.* hist. phil. t. 1. p. 521. & 599. *Cudvvorth.* syst. int. t. 2. c. 5. sect. 5. a §. 30. p. 1192. sqq. ubi eos scepticos, aliosque similes sub nomine Atheorum acerrime perstringit pro lege naturae, symbolam suis observationibus conferente *Moshemio*.

(q) Eos late insectatus est *Cudvvorth.* in comment. de bono & malo morali anglice conscripto, per septem priora capita.

(r) Ap. *Laërt.* l. 9. segm. 7.

ne liberas quasque Dei, hominumque leges funditus everterunt (*)

Ex Hebraeis

I. *Herodiani*, authore verosimiliter *Juda* quodam *Gaulonita* seu *Galilaeo*, qui Hierosolymis aetate Christi Domini florebant, dolo ac iniquitate pleni (*s*) summo tenebantur pro libertate sua studio, utique persuasi, unius tantum Dei legibus subjectos esse homines oportere (*t*). Varia sunt apud Scriptores cum veteres, tum recentiores de Authore, origine, instituto, dogmatis hujus sectae judicia, quae omnia pulcre complexus est *Calmetus* in lexico biblico, art. *Herodiani*, cum additionibus Clariss. *Mansi*. Eos consulas.

II. *Judaica Gens universa*, etiam a descensu Spiritus sancti usque modo tenuit vulgo, ac propositi tenacissima professa est, Leges suas Mosaicas perpetuas esse ac immutabiles; atque adeo leges illas judiciales etiam ac forenses secundum Mosen esse perpetuo servandas. Tum etiam quum Christum Dominum non agnoscant verum Messiam, nec eum reputant novum, verumque mundi Legislatorem, nec evangelicis ejusdem Legibus obtemperandum esse contendunt. Consequenter subinde nec Ecclesiae, quam Christus instituit, Leges esse observandas pugnant (*u*).

En tibi articulum numero IX. quem tanquam fide sanctum inter alios profiteri consuevit in sua fidei confessione gens Judaica, prout ipse

cum

ADNOTATIO.

(*) HAec quidem, quae hoc loci enarravimus, peccasse in Legem Veteres deprehenduntur. De cetero tamen ubi agitur de Lege naturali & politica seu civili, citra omnem errorem, immo adcuratissime, nativa sapientia duce, pagani sapientes disseruerunt. Argumento utique sit, quod apud orthodoxos Legum latores, Scriptoresque magna laude & commendatione receptae sunt Leges, quas ethnicis olim gentibus aut Principes, aut alii sapientissimi viri condiderunt.

Puta Leges *Zeleuci* pro Locrensibus; *Mercurii* pro Aegyptiis; *Anacharsis* pro Scythis; *Cercidis* pro Arcadibus; *Apis* pro Argivis; *Lycurgi* pro Lacedemoniis; *Cecropis* pro Atheniensibus; *Philolai* Corinthii pro Thebanis; *Hippodami* pro Milesiis; *Aeschyli* pro Atheniensibus; *Minois* pro Cretensibus; *Aristotelis* pro Stagiritis & Abderitanis; *Numae Pompilii*, ac *Decem virum* Leges duodecim tabularum; ut reliquos mittam, videndos ap. *J. Alb. Fabric.* in bibl. graeca tom. 2. lib. 2. cap. 14. num. 18. p. 528. sqq.

Tum etiam quod e nostratibus tam Patres, quam Theologi & Jurisconsulti cujuscumque aetatis, in materia de Legibus naturalibus & civilibus sua theoremata ethnicorum sapientum authoritate communire satagant; e. c. *Platonis* in libris de legibus, in Timaeo, Phaedro &c. *Aristotelis* in ethicis, & politicis, *Scipionis* in 6. libris de legibus, *Tullii Ciceronis* in 3. itidem de legibus libris &c. Duces itaque hac in re ipsi nostratibus sunt & antesignani; nec minimam illi quidem, nec ultimam partem Historiae juris naturalis & civilis constituunt.

(*s*) Ut colligere est ex *Matth.* 22. 16. & *Marc.* 3. 6. & 8. 15. & 12. 14.

(*t*) Lege *Joseph.* de antiq. jud. l. 18. c. 1. n. 6. ac *D. Hieron.* in epist. ad Titum, c. 3.

(*u*) Haec quidem impudenter hucusque jactitant pleraeque omnes *Judaeorum Synagogae* toto orbe dispersae, a suis Rabbinis edoctae. Conf. *Martinius* in pugione fidei par. 3. dist. 1. cap. 7. & dist. 3. c. 12. *J. s. de Voisin* in observat. in prooemium ejusdem pugionis, ubi quod lex Mosaica non sit aeterna & immutabilis, a p. 149. ad finem, edit. Lipsiens. 1687. *Lindan*, in dubitant. dial. 2.

cum ceteris, ex veteri recensione *R. Maiemonidis* per compendium in eorum precibus consignatus legitur אמ״נש שזאת התורה לא תהא מוחלפת ולאההא ותדה אחרת כאת הבורא י תברך שמו׃ Videlicet *Fide perfecta credo, Legem hanc nunquam mutatum iri, nec ullam aliam legem tradendam esse a Creatore, cujus nomen sit benedictum*. Sic ille (*x*).

Ex Acatholicis

I. *Eversores* authoritatis Pentateuchi Mosaici, qui pugnant, eum a Deo O. M. non esse revelatum, summopere injurii sunt Deo Legislatori, seu conditori Legis veteris, quam Hebraeis indixit.

In eorum censum facile referendi veniunt qui sacram paginam uti fabulam impie rident ac despiciunt; scilicet vel quoad omnes suos libros, uti *Athei*, *Irreligionarii*, *Libertini*, *Alogi*, *Helxeitae*, *Valentinianı*, *Manichaei novi*, *Ambrosiani*, *Gaspar Scwvenfeldius*, *Thomas Muntzerus* (*y*); vel quoad libros omnes antiqui Foederis, uti *Simon Magus* (*z*) *Cerdoniani* (*a*) *Marcion* (*b*) *Gnostici* & *Nicolaitae* (*c*) *Cainani* (*d*) *Anonymus* (*e*); vel signanter quoad libros Pentateuchi, qui legem indictam continent; uti *Basilides* (*f*) *Apelles* Marcionis discipulus (*g*) *Ptolomaeus*, quem Irenaeus (*h*) Valentini Haeresiarchis flosculum adpellavit (*i*) *Apocryphi* (*k*) *Carpocratiani* (*l*) *Manichaei* (*m*) e quibus singillatim recenseri possunt *Adimantus*, aliis *Addam*, & *Addas*, Manetis discipulus, *Faustus*, *Secundinus*, *Anonymus* Fabritii cujusdam auditor (*n*); tum *Celsus* (*o*) *Julianus* Augustus (*p*) *Albanenses* denique (*q*).

Jam vero ex hisce impiis ferme plerique omnes antiquiores veterem legem repudiandam duxerunt, quod eam a malo Deo, vel principio latam esse fabulentur cum *Simone Mago*, qui praeterea adjiciebat, mortem eos incurrere, qui eidem Legi fidem adhiberent; quin & illi iidem tenebant, non nisi eundem malum Deum Legislatorem fuisse Judaeorum Deum (*r*). Nonnulli vero cum *Marcione*, quod putarent, eam a Deo Judaeorum, hoc est ab Angelo fuisse dictatam, atque adeo valde imperfectam (*s*). Alii demum, ut brevitatis gratia, ridiculas plurium sen-

(*x*) Ita hunc articulum hebraice recitatum latio donavit *Joan. Buxtorfius* filius in Synagoga Judaica cap. 3. Ipse consulitor.

(*y*) De iis singulis alias fusior redibit sermo.

(*z*) Ap. *Epiph.* haer. 21. n. 4.

(*a*) Ex *August.* haer 21.

(*b*) Ex *Epiph.* haer. 42. n. 4.

(*c*) E *Philastr.* cap. 88.

(*d*) Ap. *Aug.* haer. 18.

(*e*) In lib. quem aliis duobus perstrinxit *August.* in comment. contra adversarium Legis & Prophetarum.

(*f*) Ex *Theodor.* haeret fab. l. 1. c. 4.

(*g*) Conf. *Tertull.* de praescr. c. 51.

(*h*) In praefat. ad lib. 1.

(*i*) Lege *Epiph.* haer. 33. n. 2. sqq.

(*k*) Consulatur *Philastr.* cap. 88.

(*l*) Ap. *Aug.* haer. 7.

(*m*) Ex *Epiph.* haer. 66. num. 73. & saepius, tum ex *Aug* l. 1. cont. adversar. Legis & Proph. c. 1. & l. 16. cont. Faust. c 10. & saepe alias.

(*n*) Eos sic exagitat nominatim *Augustin.* in suis commentar. polemicis

(*o*) Ap. *Origen.* l. 1. cont. Celsum n. 17. & saepius dispersim in 7. posterioribus libris.

(*p*) Ap. *Cyrill.* Alex. l. 3. cont. Julian. sub init. ac deinceps, & in quodam ejusdem *Juliani* fragmento, ex edit Spanhemiana p. 295. sq. ubi & Moisen & ceteros antiquae legis Prophetas adspernatur.

(*q*) Ap. juniores *Haereseologos* cum *Lutzemb.* & *Prateola* in Albanensibus.

(*r*) Lege cit. *Epiph.* haer. 21.

(*s*) Conf. *Isaac Beausobrius* in hist Manich. tom. 1. l. 4. c. 6. n. 22. p. 99. edit. Amsterodam. 1739.

sententias mittam, cum *Apelle*, *Manichaeis* aliquibus & *Juliano* (*t*) quod Mosaica historia de tabulis, praeceptisque Legis valde plura praeferret commenta fabulosa & anilia cum Deo & ratione pugnantia, quae Moises, vel alius ejus nomine confingenda duxerit, quo Judaeos seducceret (*u*) (*).

II. *Cerinthus*, alias notatus, contra docuit, Mosaicam Legem una cum Christi Evangelio servandam esse, atque circuncisionem suscipiendam (*x*) (**).

Hunc erroris Magistrum illico aut ex integro, aut partim sequuti sunt alii, Legem veterem cum nova copulandam esse contendentes. Nimirum *Nazaraei*, quorum nuper meminimus (*y*) Ii vero, eundem professi errorem cum quodam *Symmacho*, a quo etiam *Symmachiani* audiebant, adusque aetatem Augustini perdurarunt (*z*)... *Alexander Aerarius*, quem Apostolus ex *Tim.* 20. una cum Hymenaeo satanae tradidit, quod a fide de-

(*t*) Ap. *AA.* de iis agentes, quos mox laudavimus.

(*u*) Vide sis *Leont. Byzant.* lib. de sectis, in Manichaeis, & rursum laudat. proxime *Beausobr.* tom. 2. ubi de dogmat. Manichaeor. l. 1. c. 3. p. 269. sqq.

ADNOTATIO.

(*) Perdoctus *Alphonsus de Castro* in comment. adversus haereses, art. *Lex.* haeresi 2 nonnullos tacitis nominibus Haereseologos sapienter exagitavit, quod Manichaeum, seu Manetem fecerint primum authorem haereseos, quae tradit, legem veterem esse malam.

Ceterum & ipse deinceps Castro merito ibidem corrigendus, ubi magisterium & principatum eius anti-dogmatis Cerdoni, Marcionis praeceptori adscribit; quum ex historia mox producta Simoni Mago incunctanter adtribuere debuisset.

(*x*) *Epiphan.* haer. 281. *August.* c. 8. *Isid.* etymol. haer. 7.

ADNOTATIO.

(**) ET ipse quidem, aut *Carinthiani* ejus alumni in hunc modum, ut incautam plebem seducerent, philosophabantur „ *Sufficit discipulo, si sit sicut magi-* „ *ster ejus*, ex Matt. 10. Quid igitur? Cir- „ cuncisus est Jesus: tu quoque ipse circunci- „ dere: Christus ex praescripto legis vitam „ instituit; tu igitur eadem facito „. Haec laud *Epiphan.* n. 1. & 5. Nec mirum cuiquam haec eum effutiisse, qui alias Deum malum Legem veterem condidisse dogmatizabat; ipsum quippe pugnantia, haereticorum more, statuisse *supra* satis ostendimus Tom. I. p. 327. in Adnotationibus, quas recolere non pigeat.

II. Dubitabat laudatus *Castro*, art. *Lex.* haer. 1. quisnam omnium primus extiterit Author hujus commenti in primordiis illis nascentiis Ecclesiae vulgati. Verum si definienda res sit ex haereticis, qui nobis e vetustis documentis innotuerunt, nulli mihi dubitationi relinquitur locus, quin primus omnium adseratur Cerinthus; quo nempe antiquiorem alium in eodem errore versatum repereris nullum.

Nisi forte author sectae Nazaraeorum quos *Epiph.* haer. 29. Cerinthianis synchronos exhibet, eisdemque immersos erroribus, eum, de quo disserimus, ante Cerinthum invexerit; quum autem fixa hujusce authoris aetas ap. cit. *Epiph.* & ceteros nimium incerta & obscura sit, donec pro illo clariora eluceant documenta, primus esto Cerinthus, uti & nos pridem decrevimus in cit. T. 1. p. 327.

(*y*) Ap. *Epiph.* haer. 29. *Aug.* haer. 9. *Isidor.* etym. l. 8. ubi de haeres. christ. haer. 8.

(*z*) Author idem est *August.* l. 1. contr. Crescon. c. 30.

desciverint', *utpote qui circuncisionem & legem vellent reducere*... uti 2. *Tim.* 2. 18. dicitur (*).

Tum Ebion, Cerinthi discipulus, cum suo grege (*a*)... *Sampsei* & *Elcesei*, utpote cuncta Ebionaeorum dogmata professi (*b*)... *Paullus Samosatenus*, ob haeresim Episcopatu Antiocheno dejectus an. 270. qui iudaizabat, & circuncisionem Christianis necessariam esse docuit (*c*)... *Photinus*, Marcelli Ancyrani discipulus; quippe qui Samosateni doctrinam *in omnibus* sequutus est (*d*)... *Novatores Armeni*, contendentes, leges de sacrificiis animalium, ac de purificatione mulierum parientium in antiquo foedere contentas, christianis populis observandas esse (*e*)... *Judaizantes Anabaptistae* in Lituania sub an. circ. 1544. (*f*)... *Judaeo-christiani*, inter quos recensentur aliquo etiam ex capite *Phil. Melanethon* & *Carolstadius* (*g*) (**).

III. *Eusta-*

ADNOTATIO.

(*) Haec *Prateolus* in Alexandro Aerario. At parum caute. Siquidem 2. *Tim.* 2.18. haec habet Paullus, *ex quibus* (haereticis) *est Hymenaeus & Philetus, qui a veritate exciderunt, dicentes, resurrectionem esse jam factam, & subverterunt quorundam fidem*. Nihil autem heic de Cerinthiano, quod prosequimur, commento, tanquam edocto ab Hymenaeo & Phileto, eorumque subintellecto socio impietatis Alexandro.

Deinde ubi Alexandrum nominat, sic infit 1. *Tim.* 1. 19. & 20. *quidam... circa fidem naufragaverunt, ex quibus est Hymenaeus & Alexander, quos tradidi Satanae*; ac insuper 2. *Tim.* 4. 14. & 15. *Alexander Aerarius multa mala mihi ostendit, reddet illi Dominus secundum opera ejus, quem & tu devita, valde enim restitit verbis nostris*. Verum de praefata sigillatim haeresi nulla heic mentio, quam propterea, ubi de hoc Alexandro sermo incidit, reticuisse video & sacros Interpretes in citata Epistolae ad Timoth. loca, cum *Theodoreto*; & Historicos cum *Baron.* ad an. 57. num. cxc. & alias; & Haereseologos cum *Gaulterio* ad Sec. I. in collat. vet. error. in Alex. Aerario. Temere igitur ei errorem adfricuit Prateolus noster.

(*a*) Ap. *Epiph.* haer. 30. n. 2.

(*b*) Ap. *August.* haer. 10. ex *Epiphanio*.

(*c*) Conf. *Philastr.* cap. 64. cum notis *Galeardi*.

(*d*) Id testatur laud. *Philastr.* c. 65.

(*e*) Conf. *Galanum* in conciliat. ecclesiae Armenae cum Romana, tom. 2. q. 2. §. 2. p. 382. sqq. Nec recolere pigeat quae de erroribus Armenorum fusius disseruimus *supra* in Tom. II. p. 475. sqq. in Adnotationibus.

(*f*) Lege *Rescium* in centuriis evangelic. sectar. art. *Judaizantes*.

(*g*) Ap. ipsum *Rescium* art. *Judaeo-christiani*, ex *Lindano*.

ADNOTATIO.

(**) His demum omnibus (quorum bona pars fugit *Castrum* proxime laudatum, ubi de eis differit, qui in hunc particulatim errorem adusque suam aetatem impegerant) subnectendos appendicis loco quis fortasse putaverit *Mahumedanos*; quoniam ab aetate sui Pseudo-Prophetae usque modo Circuncisionis hebraicae usum, quem jam inter ethnicos Arabes ab posteris Ismaëlis derivatum invenerant, retinuerunt; & quidem non ex praecepto Alcorani, uti adfirmare videtur *Petr. Cluniac.* in summula adv. sect. Mahumed., nec enim in Alcorano verbum quidem de ejusmodi ritu; sed vel ex mandato alias indicto a Mahumede, ut mihi innuit *Elmacinus* in hist. Sarac. l. 1. c. 1. p. 3. ubi de articulis fidei Mahumedicae; vel ex lege non scripta, seu perpetua sectae consuetudine.

Ceterum nullo titulo huc loci subjiciendus nobis est Mahumedismus. Quippe licet ipse non ex Gentilismo & Christianismo tantum, sed etiam ex Judaismo sui authoris opera

III. *Eustathiani*, duce *Eustathio*, Sebasteno Episcopo, secta Ariano, qui vixit ante an, 334. re ac senten tia tenuerunt, cuiquam ejus sectae licitum esse leges circa jejunia, pleraque alia ab Ecclesia praescriptas infringere, sibique proprias constituere, atque sectari. Eos acriter perstrinxit *Conc. Gangrense* sub an. circ. 341. (*h*) Et hoc quidem placitum mille titulis temerarium, quotusquisque universim Haereticorum grex sibi facile adoptandum duxit.

IV. *Aëriani* prae ceteris Eustathianis adhaeserunt patrono *Aërio* presbytero, Eustathii olim sodale, deinde aemulo. Quippe stata jejunia & in ecclesia observari a quibusque christianis solita damnabant, nec ipsis observanda esse ducebant, ne viderentur esse sub lege (*i*) tum Pascha more Judaico, non autem Romano ecclesiastica lege, a Nicaenis Patribus confirmata (*k*) celebrandum esse contenderunt (*l*).

V. *Lampetiani* sic adpellati a *Lampetio* quodam. Hi volentibus in societate & coenobiis vitam agere, quod cuique libitum fuerit, probatumque colere concedunt, quatenus nempe nulla eos lege teneri arbitrantur. Neque enim deceat, inquiunt, ut christianus vi quidquam facere cogatur, quum scriptum sit Ps. 53. 8. *voluntarie sacrificabo tibi*, & rursum Ps. 26. 8. *ex voluntate mea confitebor illi*. Ferunt quaedam alia sentire, quae adfinia sint placitis eorum, qui dicuntur Aëriani, e quibus Eustathius quidam prodiit, a quo Eustathiani (*).

VI. *Al*

ra vaferrime consutus sit; quod autem ejus circumcisionem spectat, nihil ea judaicum redolet, qua tale ipsis observandum.

Nec enim ipsa unquam apud Arabes aliquod sacramentum fuit, quidquam pertinens ad fundamenta religionis, sed signum duntaxat, aut caracter, quo secernantur ab aliis gentibus, atque etiam a Judaeis; a quorum nempe circumcisione, Mahumedica illa ritu & forma longo intervallo distat.

Plura de hac ipsa percupienti adeundi *Ludov. Marraccius* in prodromo ad refut. Alcorani par. 4. c. 15. p. 39. *Hottinger.* de hist. orient. l. 2. c. 3. p. 247. *Pfeiffer.* in theol. Mahumed. exercit. 7. p. 415. *Hadrian. Reland.* de relig. Mahumed. l. 1. p. 75. & l. 2. §. 41. a p. 268. *Georgievviz* de morib. Turcar. pag. 17. *Sionita* de Urbib. & morib. orient. p. 78. *Js. Cotovicius* in itin. Hierosol. & Syr. p. 125.

(*h*) Conf. ipsum *Conc.*, repositum in *Harduiniana* collect. ad an. 325., in praefat. & can. 19. & 20. *Socrat.* l 2. c. 43. & *Sozom.* l. 3. c. 14. cum notis *Valesianis*.

(*i*) Ex *Aug.* haer. 53.

(*k*) Ex Paraphrasi Arabica canon. Nicaenor. *Josephi* Aegyptii ap. *Hard.* in collect. CC. t. 1. p. 338

(*l*) Lege *Epiph.* haer. 75. cujus profecto errorum id genus expositio, Calvinistarum, pluriumque Protestantium damnatio est.

ADNOTATIONES.

(*) I. Haec totidem pene verbis *Damascenus* in lib. de haeresibus cap. 7. haer. 93. ex edit. *Lequiensi*. Quinam vero fuerint isti Lampetiani, & quis eorum author Lampetius, ille reticet, & mihi quidem obscurissima res est. Eos, inquit, profiteri (ut fama ferebat) dogmata, placitis Aerianorum adfinia: nec porro abnuerim, quum ii etiam Ecclesiae leges suis abolendas sectatoribus praescripserint. Verum quod obiter addit de Eustathio, Aërii magistro, ab Aërianis exorto, apertum anachronismum cuiquam redolere videatur. Sciteque innuit laud. *Lequienius* ibid. p. 104. nota 2.

S. Maximus, Damasceno antiquior, utpote denatus an. 662. 13. Aug. in Scholiis ad cap. 6. Dionys. de eccl. Hier. sect. 3. §. 2. interprete *Balthasare Corderio*, de Lampetianis

haec

VI. *Albanenses* (quorum natales qui in bono lumine collocaret vidi neminem) exorti, ut ferunt, an. circ. 796. docuerunt, Ecclesiam nec anathemata, nec constitutionem ullam aut legem ferre posse (*m*) (*). Sub iis ducibus meruerunt, eundem professi errorem, valde plurimi, ordine recensendi. Nimirum

Paulliciani, aliis *Atigani* & *Paulli-Joannitae*, qui sub Seculum VIII. a suis

haec fatur *nota contra Lampetianos, sive Massalianos, aut Adelphianos, vel, quod idem valet, Marcianistas*; quasi nempe non alii fuerint, quam Massaliani illi impiissimi: ceterum inter Massalianorum errores, quos ibidem retulit Damascenus a p. 95. nullum ex iis, qui Lampetianis imputantur, reperio. *Sophronius* itidem in epist. ad Serg. Lampetium Marcianistarum antesignanum, facit: de iis autem, aut sub hoc nomine Marcionistarum, ne verbum quidem apud Haereseologos.

Quis insuper Lampetius fuerit? haud mihi minus obscurum. Citatus *Lequien.* eum adfirmat, aut supponit esse, de quo verba fecit *Photius* cod. 52. p. 42. ubi de Synodo Sidetana, quam ipse Photius legisse testatur, cui proinde adsentiendum puto, quamvis eam tacuerint Synodum, agentes de peste Massalianorum, *Theodoret.* hist. eccl. l. 4. cap. 10. & *Niceph.* l. 11. c. 14., quidquid propterea de ea ambigere videatur *Harduin.* in Indice tomi 1. CC. ad an. 383.

Quid vero ibi de Lampetio? quod profanus ipse quum esset, atque impostor, primus ex haeresi Massalianorum surripuit furtim sacerdotii dignitatem ex Alypio Cesareae Cappadociae Archiepiscopo, quam deinde sceleratissimus vir, gravissimorum criminum convictus abdicare coactus est.

Quod insuper librum sub titulo *Testamentum*, cui impietatis suae dogmata quaedam inspersit, conscripserit, quin tamen defuerit qui ipsum, tum Presbyter, confutaret, nempe Severus, Antiochenae sedis postmodum invasor & impiissimus Haeresiarches.

Haec tamen omnia mihi non probant, eum ipsum Lampetium praefatae Lampetianorum factioni nomen dedisse. Atque adeo donec clariora suppetant documenta, incertae nobis sint oportet & sectae, & ejusdem parentis, quae desiderantur, conditiones.

II. Unum quidem extra omnem dubitationis aleam ponendum; nempe Lampetium, eamque a se conditam sectam, saltem extitisse ante tempora Damasceni, ea sic enarrantis. Quo quidem ad evidentiam profligatur crassa hallucinatio *Prateoli*, qui in suo haeresum catalogo ubi de Lampetianis, Damascenici testimonii nescius aut immemor, eos, nescio quo consilio, in annum 1352. revocavit, & Wicleffitis quodammodo admiscuit.

III. *Gaulterius* noster ad Sec. VII. in collat. vet. error. c. 15. scripsit tanquam a Damasceno exceptum, quod Lampetiani erroribus ex Arianorum schola depromptis contaminati essent. Fallitur tamen per inadvertentiam, ut suspicor; quoniam Damascenus haud eos Arianis adfines indicavit quoad dogmata, sed Aerianis.

(*m*) Ex *Prateolo* in Albanens. n. 7.

ADNOTATIO.

(*) CL. *Jo. Sianda* in lexico polemico art. *Albanenses*. n. 12. addit, eos dixisse, *Ecclesiam non posse facere constitutiones obligantes in conscientia*. Hoc tamen additamentum apud S. *Antoninum* ubi in 4. par. summae tit. 11. cap. 7. fortasse primus omnium Albanensium, ipsorumque haeresum meminit, tametsi subdubitans, an illi cum Albigensibus iidem fuerint, minime repereris; quemadmodum nec apud subsequutos Haereseologos, qui hunc errorem commemoraverint, puta *Prateol.* & *Gaulter.*

Et quidem latius excurrit Albanensium error, si adferat generatim, Ecclesiam haud ullam posse ferre legem, videlicet nec dirigentem, quae conscientias subditorum liget, nec mere coërcitivas aut poenales, quae, ex sententia pluribus probata, ad poenam duntaxat absque conscientiae onere transgressores cogit. Quo ergo jure, aut quo subnixus documento, si verae critices legibus parendum sit, erroris amplitudinem & gravitatem suo additamento minuit, deprimitque Sianda?

ſuis Anthoribus *Paullo* quodam, ejuſque foederato *Joanne* nomen in Oriente retulerunt, Sacerdotes Eccleſiae non recipiebant *(n)* hoc eſt, interprete *Gaultero (o)* Sacerdotum catholicae Eccleſiae authoritatem (quae potiſſimum in jure ferendi leges elucet) minime agnoverunt... Trium ſectarum *Cathari (p)*... *Albigenſes (q) Pſeudo Apoſtoli*, alias *Dulciniſtae*, exorti primum ſub an. 1260. Authore *Gerardo Sogarello* Parmenſi, cui ſubceſſit *Dulcinus* Novarienſis: hi nempe vulgabant authoritatem quamlibet legislatricem Romanae Eccleſiae a Chriſto traditam, eſſe penitus evacuatam & in coetum ſuum fuiſſe traductam: nec Romano ſubinde Pontifici, nec cuipiam hominum ſeſe ſubditos eſſe declamitabant *(r)*. En tibi heredes aliorum integro Seculo & amplius antiquiorum, a *S. Bernardo* profligatorum *(s)* qui, ni fallor, veſania omnino ſimili laborarunt, adſumto *Apoſtolorum* cognomine.

Tum *Joan. Huſſus*, adſerens, quod *obedientia eccleſiaſtica eſt obedientia ſecundum adinventionem Sacerdotum Eccleſiae, praeter expreſſam authoritatem Scripturae (t)*. Quo quidem aperte indicat, jus leges & praecepta ferendi, quod Eccleſiae Orthodoxi adſerunt, evanidum eſſe... *Lutherus* haec definiens *(u)*. 1.° Nullus homo gaudet jure unius ſyllabae ſuper chriſtianum hominem conſtituendae, niſi id fiat ejuſdem conſenſu: quiquid ſecus fiat, tyrannico ſpiritu factum dicito. 2.° Nulli Chriſtianus legi addictus eſt, niſi divinae. 3.° viro chriſtiano nihil ullo jure poteſt imponi legum, ſive ab homine, ſive ab Angelo, niſi quantum ipſe velit. 4.° Eccleſiae legibus vera Eccleſiae libertas non modo captivatur, ſed peſſumdatur penitus. Hac autem poſita doctrina, quam dixeris ſupereſſe facultatem Eccleſiae ut vel unam prudenter ferat legem in ſubditos?

Inſuper *Confeſſioniſtae Auguſtani*, qui cum ſuo Luthero omnem legislatricem authoritatem catholicae Eccleſiae abjudicant. Nullam ſubinde ex humanis traditionibus, quales dicunt e. c. feſtorum, feriarum, jejunii quadrageſimalis inſtitutiones, ſub reatu culpae tenere contendunt: ſecus, inquiunt, cum Evangelio Chriſti pugnarent *(x)*... *Jo. Weſtphalus*, Lutheri adſecla ſub an. circ. 1533., qui tenuit, nec Apoſtolos, nec Praeſules eorum ſubceſſores poteſtate condendae legis donatos

tos

(n) Ap. *Sander.* de viſib. Monarch. haer. 132. pag. 411. ex *Euthym. Zigab.* in panopl.

(o) Ad Sec. VIII in collat. error. c. 6.

(p) Ap. *Peregrin. Priſcian.* in Mſ. Codice, quem *Muratorium* alias diximus tranſtuliſſe in diſſ. 60. tomi 5. antiq. Ital.

(q) Ap. *Sand.* haer. 151.

(r) Conf. *Guido* in ſumma ubi de Pſeudo-Apoſtolis cap 1. & 2. necnon *Eymeric.* in Direct. par. 2 q. 12. cum notis *Pegnae*.

(s) Serm. 66. in Cant. n. 11. edit. Mabillonianae.

(t) Eſt articulus 15. ex damnatis a C. *Conſtantienſi* ſeſſ. ult.

(u) In lib. de captivit. babilon. fol verſo 273. & fol. 274. in t. 2. oper. edit. Jenenſis 1600.

(x) Haec conſtant ex eadem *Auguſtana Confeſſione* in articulis fidei, art. 15. & in poſterioribus articulis de abuſibus mutatis, art. 5. & 7. prout eam recitant *Hugo Grotius* in comment. de via ad pacem eccleſiaſticam, & *Pichler* in Theol. polem. par. 2. ſub. fin.

Hunc articulum egregie confutavit *Albert. Pighius* in controv. 16. de poteſtate Eccleſiae.

tos fuisse a Christo Domino (*y*) ... *Ulderícus Zvvinglius*, cujus illud est adsertum „ Legislatrix facultas, quam Papa, Episcopi ac ceteri quos „ spirituales vocant, sibi adrogant, ex sacris literis & Christi doctrina „ firmamentum non habet (*z*).

Praeterea *Calvinus* nullum concessit Ecclesiae jus condendi leges, quae conscientiam obstringant (*a*); immo sibi persuasum habuit, ecclesiasticam legem de jejunio & abstinentia a certis cibis in Quadragesima, aliisque statis temporibus fieri solita, despectui habendam esse (*b*) nec non legem de coelibatu, tanquam tyrannicam & Verbo Dei adversam (*c*)... *Pelagini* denique, Authore *Jacobo Philippo a S. Pelagia*, laico Mediolanensi, in Brixiensi Dioecesi exorti sub an. circ. 1654. qui Praesulibus & Parochis Ecclesiae jus quodlibet leges aut praecepta ferendi ademerunt; quo nempe, quemadmodum Lutherici, debitae ipsis obedientiae jugum excuterent (*d*). Haec itaque Albanensium libertina proles, subindeque legislatrici catholicae Ecclesiae authoritati adversa quam maxime.

VII. *Valdenses* hosce articulos profitebantur 1.° Romana Ecclesia meretrix est in Apocalypsi delineata, cujus statuta penitus despicienda, cujus Papa errorum caput, cujus Praelati scribae ac Pharisaei, quibus nequaquam parendum est, sed soli Deo (*e*)... 2.° nequit Ecclesia leges condere (*f*)... 3.° nulla humana lex, aut ecclesiastica illa sit, aut civilis, transgressorem ligare potest in conscientia sub peccato & sub poenis (*g*) ... 4.° qui peccato lethali maculatus est, nulla gaudet facultate legislatrice, seu ecclesiastica, seu civili, cui parere tenearis (*h*) (*).

VIII. *Cir-*

(*y*) Si fides Prateolo in catal. haer. in Westphalo.

(*z*) Ita *Jos. Deturre* in cat. haeret. in Zvvinglio.

(*a*) Instit. l.4. c.10. a sect. 1. adusque 8.

(*b*) Ibid. l.4. c.12. sect. 19. 20. 21.

(*c*) Ibid. c. 12. sect. 23.

(*d*) Lege *Bernin.* in hist. haeres. ad Seculum XVII. cap. 9. ubi haeresis historiam ex authenticis documentis refert.

(*e*) Legatur *Guido* ubi de erroribus Valdens. a fol. in LXXIX.

(*f*) Ap. *Sander.* in Valdensibus, & *Castr.* art. *Ecclesia.* haer. 3.

(*g*) Ex *Sianda* in Lex polem. in Valdensibus.

(*h*) Ap. *Aeneam Sylvium* in hist. Bohem. cap. 35. ubi hunc inter alios errorem Bohemis adpingit, tanquam a secta Valdensium, quam illi cooptarant, protectum.

ADNOTATIO.

(*) Joannes *Leger*, Pastor & vindex ecclesiarum Pedemontanorum Valdensium, in generali earum historia, edita 1669. lib. 1. cap. 18. p. m. 123 errorem, quem quarto loco posuimus, repudiat ceu calumniam Valdensium factioni temere adfictam.

Et quidem plura idem Author documenta recitat, cum antiqua tum recentiora, ex autographis, ipso teste, tum prostantibus apud tabularia Genevae atque Academiae Cantabrigiensis & alibi, quae universos sectae hujus errores praeferre videntur, eum adtamen, quem notavimus, nisi mea me fallit memoria, ibi vel ne quidem tacite adnotatum reperire est.

Nec item eum commemorat qui in enarratione errorum sectarum omnium, quae Valdensium nomine censentur, adcuratissimos Scriptores sequitur & passim exscribit

Nat.

VIII. *Circumcelliones novi* sub an. circ. 1230. in Suevia exorti, ausi sunt palam & impune praedicare, nec Romanum Pontificem, nec Episcopos ullam posse legem ferre, qua quispiam ab officiis divinis & Sacramentis arceatur (*i*).

IX. *Beguardi* alias adducti exsistimarunt, homines in certo perfectionis ac libertatis spiritus gradu constitutos nulli subesse potestati humanae legislatrici, quoniam, inquiebant, ubi spiritus Domini, ibi libertas (*k*). Quam quidem regulam libertini quiquam deinceps per fas nefasque adoptarunt.

X. *Jo. Hus* proxime notatus tenuit itidem, quod *nullus est Dominus, nullus est Praelatus, nullus est Episcopus, dum est in peccato mortali* (*l*). Hoc autem perinde est ac adfirmare, quod omnis omnino hominum potestas legislatrix a fide ac moribus pendeat. Heu quam absurdum, quam immane commentum!

Husso haec blateranti praeluserant *Pseudo-Apostolici* illi, a *Bernardo* vehe-

Nat. Alexander ad Seculum XII. c. 4. art. 13.

Immo quod civilem Principum facultatem legum latricem spectat, eam absque ulla conditionis, aut status exceptione reveritos fuisse Valdenses, constat ex articulo 14. cujusdam confessionis fidei, quam exscripsit *Perrinus* in hist. Valdensium cap. 12. e suo Kalendario spirituali; ac talis ille est in Latinum versus, *honorem debemus seculari Potestati in subjectione, obedientia, promto animo & solutione tributorum*.

Ex alia deinde confessione fidei, articulo 16. apud laud. *Legerium* l. 1. c. 17. p. 103. Tum ex altera confessione, quam exhibet *Carolus Molinaeus* in commentr. de Monarchia Francorum art. 6. Ex aliis denique duabus, quas habes ap. ipsum *Legerium* p. 106. & 115. quapropter merito idem Author p. 116. alios inter errores factioni perperam ab adversariis imputatos, hunc refert numero decimumquartum, *quod ipsi parere non teneantur Magistratibus, Regibus, Principibus &c.*

Hic itaque jure expungendus e sy[illegible] o errorum factionis Valdensium, ac erroris potius coarguendus, qui illum falso imputasse convincitur.

Haec autem liquido nos admonent, ne simus plus aequo liberales in adpingendis erroribus etiam scelestissimis sectis, aut quibusque privatis acatholicis, vel orthodoxis; immo ut nonnisi post adcuratum examen, & habitam ex vero similibus documentis certitudinem, ullius errati ejusmodi homines insimulemus. Quid enim nobis turpius, quam in nos quodammodo regeri lapsum, quem eis temere imputaverimus?

Mihi plane dolendum, quod *Legerius* proxime adpellatus e suis documentis, eruditorum opinione probatis, liquido evincat, Valdensibus ab orthodoxis Scriptoribus tribui quindecim impios articulos, quos & iidem ceu falsos, nequissimos & haereticos detestantur atque anathematis proscribunt.

Mitto tralatitios Haereseologos, qui nulla critice adhibita errores ubicumque lectos exscripserunt, ac ut certos adfirmarunt, nec raro absque denuntiato teste loquuti. Monitum tamen iterum volumus, ut quoties ob inopiam documentorum eos unice sequimur, tota sit apud ipsos erga nostram adscriptionem fides. Recole & huc adplica quae pro simili argumento disseruimus *supra* Tom. II. pag. 359. Adnotat. IV.

(*i*) Ita cit. *Deturr.* ad Sec. XIII. art. *Circumcelliones*.

(*k*) Hunc Beguardorum errorem numero tertium damnavit cum aliis septem *C. Viennense* sub Clemente P. V. an. 1312. ap *Antonin.* 3. par. historiarum tit. 11. c. 3. adductum ab *Harduin.* in collect. CC. ad eum an. t. 7. col. 1358. sq. Bullam, qua idem Clemens eos proscripsit errores, habes ap. *Eymeric.* in direct. Inquisit. p. m. 119. ex *Joan. Andrea*.

(*l*) Est articulus XXX. ex iis, quos in Husso damnavit *Constantiensis Synod.* sess. ult.

vehementer perstricti (*m*) ipsumque deinceps sequutus fertur *Radulphus* Archiep. Armachanus (*n*).

XI. *Lutherus* nuper adductus haec praeterea contra legem literis mandavit. 1.° orationes, jejunia, donationes & quaecumque tandem Papa in universis suis decretis statuit & exigit, prorsus nullo jure exigit, & statuit, peccatque in libertatem Ecclesiae quoties aliquid horum adtentaverit (*o*)... 2.° Lex Dei verus labyrinthus est: immo si tollas decem Decalogi praecepta, & omnes haeretes statim desinent, sunt enim praecepta fons, unde haereses universae prodeunt (*p*)... 3.° Deus praecepit hominibus impossibilia: puta diligere Deum super omnia, & non concupiscere; quae nempe duo in hac vita observari nequeunt (*q*). Et in hunc quidem articulum universe acceptum conspirant ii, quos idcirco *Impossibilistas* adpellavimus *supra* (*r*)... 4.° nullo opere, nulla lege homini christiano opus est, quum per fidem liber sit ab omni lege (*s*)... 5.° cavendum nobis a peccatis, sed & multo potius a legibus, bonisque operibus; atque adtendamus duntaxat ad Dei promissionem & fidem (*t*).

XII. *Confessionistae Augustani* apud nonneminem tenuerunt insuper, quod novum Testamentum cum Evangelio mera sit bonorum omnium promissio, abque ulla tamen lege. Haec autem, si vera sint (quae tamen ex certo documento nondum didicisse licuit) nec Christum Legislatorem, nec novam ullam & Evangelicam Legem, stupidi nimium ipsi noverunt.

XIII. *Zwinglius* (*u*) errori nuper enarrato hos adjecit: 1.° nulla christiana lege ad ea opera, quae Christus non praecepit, adstringimur... 2.° unusquisque potest pro libito quovis vesci epulo (etiam ab Ecclesia prohibito) quin ulla obstet lex. En tibi Legem quamlibet humanam in christianos subditos, cum ecclesiasticam, tum civilem e medio sublatam ab Haeresiarche.

XIV. *Anabaptistae*, exorti sub an. 1522., Authore praecipuo *Nicolao Storgio* seu *Pelargo*, civilibus Magistratibus christianis legislatricem quamlibet potestatem olim pernegarunt; quamobrem vel ab ipsis Confessionistis sollemniter proscripti sunt (*x*) tum ab ipso *Calvino* ludibrio habiti (*y*) Immo ipsi universe dominationem quamlibet spreverunt, nec voluerunt homines legitimae potestati subesse (*z*).

XV. *Jo-*

(*m*) Serm. 66. in Cant. n. 11.

(*n*) De quaestionib. Armenor. l. 10. c. 4. sed hunc tamen mihi discutiendum commentarium evolvere non licuit.

(*o*) Haec ille furore percitus in Romanum Pontificem, in comment proxime cit. de captivit. Babylon. Eccles. f. verso 275.

(*p*) In colloquio quodam.

(*q*) In litteris ad Leonem X.

(*r*) In Tom. II. ad pag. 132.

(*s*) In tr. de libertate christiana.

(*t*) In quadam concione.

(*u*) Uno mihi adtestante cit. *Deturrie* in Zwinglio.

(*x*) Ap. *Augustan. Confess.* in articulis fid. art. 16.

(*y*) Instit. l. 4. c. 20. sect. 1. sqq.

(*z*) Author est *Prateol.* in Anabaptistis. Plura de hac teterrima secta, quae jam ab exordio in perplura membra subdivisa est, *Haeresiologi* illius aevi cum *Lindano* in Dubitant. dial. 2. *Hosio* Cardin. lib 1. de haer. *Prat.* cit. *Petrejo* in Anabaptistis.

XV. *Joan. Westphalus*, in Westphalia superiore ortus, praeter placitum nuper indicatum, haec protulit. 1.° omnes homines tenentur non obedire sanctionibus aut legibus Conciliorum. Ergo ejusmodi leges nullae sint, oportet ... 2.° nulla rationabili caussa lex de continentia clericorum, quemadmodum & lex de jejunio, quo quis famem, vitam imminuens, subferre teneatur, instituta est. At enim lex non rationalis, imprudens & iniqua est; atque adeo nec verae legis naturam, nec nomen induit (*a*).

XVI. *Jo. Agricola*, Germanus, ex Islebiensi Rectore Berolinensis Minister, *Antinomorum* parens, sub an. circ. 1534. haec statuit. 1.° Lex Mosis digna non est, quae Verbum Dei adpelletur & in Ecclesia Christi doceatur ... 2.° Lex & Evangelium e diametro pugnant ... 3.° Lex ante & post justificationem christiano prorsus inutilis ... 4.° Lex operum omnino rejicienda; nec enim Evangelii homines, utpote liberi, ad bona opera divina lege praescripta obstringuntur (*b*).

XVII. *Jo. Brentius*, Suevus patria, & secta Semilutheranus, adfirmare non erubuit, Evangelium Legem non esse juxta veram ac propriam rationem Legis. Heinc autem plane consequitur, nec Christum Dominum vere ac proprie Legislatorem fuisse (*c*).

XVIII. *Calvinus* ulterioribus hisce placitis rursum errasse deprehenditur. Nimirum 1.° lex ob carnis imbecillitatem observari a nullo homine plene potest, adeoque impossibilis est (*d*) ... 2.° Christus Dominus non fuit proprie Legislator; nec enim novam tulit moralem legem, nec veterem perfecit aut abrogavit, sed hanc suae duntaxat integritati restituit (*e*) ... 3.° prima christianae libertatis pars est ut fidelium conscientiae, dum fiducia suae coram Deo justificationis quaerenda est, sese supra legem erigant atque efferant, totamque legis justitiam obliviscantur (*f*) ... 4.° nihil inest meriti in observatione divinae legis (*g*) ... 5.° prohibet jus divinum uni homini gladium spiritualem & temporalem simul committi: quocirca nec jure, nec licite Romanus Pontifex & alii Episcopi temporali gaudent dominio, sive concesso, sive usurpato in quasdam urbes, aut provincias (*h*).

Et hunc quidem postremum errorem vulgo adoptarunt sui temporis Acatholici cum *Magdeburgensibus* (*i*) *Brentio* (*k*) *Petro Vermilio* (*l*) sed eum Nostrates gravissime perstrinxerunt cum *Bellarm.* (*m*) & *Suarezio* (*n*).

 XIX. *Hen-*

(*a*) Conf. *Lutzemburg.* in Joan. de Westfalia, ubi adlatos cum ceteris hujusce Doctoris erroribus ex indubiis documentis excerpsisse testatur.

(*b*) Contra Antinomos egit *Lutherus* in disputt. tomi I. edit Wittemberg. De ipsorum quoque antidogmatis plura *Hosius* in lib. de haeresi. nostri temporis, & cit. *Lindan.* in Dubitant. dial. 2.

(*c*) Conf. *Prateol.* & *Nat. Alexand.* in Brentio.

(*d*) Instit. l. 2. c. 5 sect. 6. sqq. & c. 7. sect. 3. 4. 5.

(*e*) Ibid. l. 2. c. 8. sect. 7. 8. & alias.

(*f*) Ibid. l. 3. c. 19. sect. 2.

(*g*) Ibid. l. 3. c. 15. sect 3. sqq.

(*h*) Ibid. l. 4. c. 11. a sect 8. ad 14.

(*i*) Centur. 1. lib. 2. cap. 4. ac rursum cent. 8. 9. 10. 11. ubique c. 10.

(*k*) In prolegomenis contra Petrum Soto.

(*l*) In c. 13 ad Romanos.

(*m*) De Romano Pontif. lib. 5. c. 9. 10.

(*n*) De legibus lib. 4. cap. 10.

XIX. *Henricus* VIII. Rex Angliae in Comitiis regni ſub an. 1534. 5. Novembr. declaratus eſt Anglicanae Eccleſiae ſummum & unicum in terris caput, cujus unius eſſet jus canonicum praeſcribere ac moderari ſuprema authoritate, tum haereſes, errores, abuſus omnes emendare; rejecta qualibet Romani Pontificis in ſuum regnum authoritate. Decedit ipſe Londini an. 1546. 28. Januar. (*o*).

Immanem Patris errorem ſequuta *Eliſabetha* Regina communi decreto creatur, vocaturque ſuprema eccleſiae Anglicanae, etiam in cauſſis ſpiritualibus Legislatrix ac tanquam ſummum & unicum caput gubernatrix. Ad plures abit an. 1603. 4. April. (*p*)

Propalam eundem errorem profeſſi ſunt *Anglo-Calviniani*, quippe qui ſummum eccleſiae anglicanae dominium Anglo Regi detulerunt, acriterque pugnarunt, poſſe Regem condere novas leges circa eccleſiaſticas ceremonias, tum judicare de cauſſis fidei, quum quis ad regium tribunal adpellaret (*q*).

Non ita vero eorum Protoparens Calvinus: hic enim primatum eccleſiaſticum ab Henrico turpiter uſurpatum nunquam adduci potuit ut probaret, immo non ſemel pro virili perſtrinxit; quamobrem, ut ſuſpicor, *Foxius* ille, vulgo *Volpius*, in famoſo Kalendario; quo ſua apotheoſi donavit celebriores Proteſtantium patres, fratreſque, puta Huſſum, Joannem Pragenſem, Lutherum, Valdenſes, Thomam Bilneum, Odoardum Friſonem, iiſque ſimiles, Calvinum alias tanti honoris benemerentiſſimum omiſit penitus.

Sed hunc tamen *Puritani*, dicti etiam *Presbyteriani*, in Anglia exorti an. 1565. vel, ut aliis placet, 1586. praecipuis authoribus *Buſtono*, *Colmano*, *Hallingamo*, *Benſono*, preſſius paternis placitis addicti, generoſe vindicarunt, enixis utique viribus palam defendentes articulum e regione diverſum; quod nempe ſecularis quilibet Princeps in Eccleſiam & in negotia quaevis eccleſiaſtica ſuprema authoritate gaudere, jure divino prohibeatur (*r*).

XX. *Sociniani* haec olim decreverunt. 1.° Lex Dei quatenus a Moſe tradita, ſanctitatis & ſapientiae laudem non meretur; ſiquidem ex *Fauſto Socino* eorum anteſignano (*s*) „ praecepta veteris Foederis maxima ex „ parte ejuſmodi ſunt, ut difficile creditu ſit illa a Deo manare, adeo „ vel levia, vel vana, vel ſuperſtitioſa, vel etiam ſtulta ac ridicula „ & in ſumma parum Deo digna videri queant „... 2.° Neqneunt chriſtiani

(*o*) Lege *Sander.* de ſchiſmate Anglicano lib. 1.

(*p*) Vide cit. *Sander.* l. 3. & *Camdenum* in vita Eliſabethae.

(*q*) Conſulendus praeprimis in hanc hiſtoriam Anglicanam commentarius de politia eccleſiae anglicanae, Londini editus an. 1633. quem magnam partem exſcriptum videris ap. *Nat. Alexandr.* ad Seculum XVI. c. 13. artic. 3. Hoc nos argumentum paucis *ſupra* tetigimus Tom. I. p. 343. n. 162. ſqq. ac idem deinceps fuſius retractabimus *infra* ubi de Romano Pontifice ac de Eccleſia.

(*r*) Legito *Robert. Perſonium* in examine Kalendarii Foxiani tom. 2. ubi de Puritanis cap. 3. p. 174. edit. Morellianae italicae de an. 1753.

(*s*) Epiſt. 2. ad Andream Dudith. p. 27. ap. cit. *Calovium* t. 2. p. 89.

ſtiani Magiſtratus cum coactiva legum authoritate exerceri (*t*) & ipſis quidem cumprimis nec decens, nec licitum eſt legem ferre de plectendis capite vel etiam flagitioſiſſimis (*u*).

XXI. *Philoſophi recentiores* e Seculo XVII. jam vergente, Democritum ac reliquos antiquiores, ſub initium Proluſionis notatos, duce *Thoma Hobbeſio*, denato an. 1679. 4. Decembr. aemulati, in Legem naturalem enormiter impegerunt. Pugnantes utique, *nihil ipſa natura juſtum vel injuſtum, bonum vel malum, honeſtum vel inhoneſtum eſſe, ſed omnem juſtitiam & injuſtitiam ex pactis & civilis magiſtratus judicio & voluntate repetendam eſſe* (*).

E e 2 XXI. *Jo.*

(*t*) Ap. *Jo. Ludov. Wolzogenium* in adnotationib. ad 4. quaeſtiones de Magiſtratu, bello & quae iis connexa ſunt, quaeſt. 1.

(*u*) Ex *Oſtorodo*, *Jo. Volckelio*, aliiſque Socinianis ap. eorum oppugnatorem cit. *Calov.* t. 2. p. 306. ſqq.

ADNOTATIO.

(*) Haec totidem verbis *Hobbeſ.* in element. de Cive l. 1. c. 10. p. 6. quae ſaepius ingeminat, pluribuſque exponere & confirmare adgreditur in eodem commentario, necnon in altero de Leviathan ſeu de materia, forma & poteſtate civitatis eccleſiaſticae & civilis.

Porro liber ille de Cive, in quo diligentius, ſubtiliuſque de praefato argumento diſſeruit Author, haud mediocri plauſu eruditis viris exceptus eſt, quoniam geometrica prorſus methodo principia moralis philoſophiae comprehenſa parvus libellus tradebat, & pleraque continebat primo obtutu praeclare obſervata, ac demonſtrata adcurate.

Praeprimis enim haud vulgaribus eum laudibus commendarunt *Gaſſendus* in epiſt. ad Samuelem Sorberium, & *Puſendorfius* in praefat. ad libros de jure naturali & gentium. Nonnullos iidem ſui ſyſtematis adſectatores reperit, inter quos percenſeri ſolent *Lambertus Velthuyſen*, *Chriſtoph. Beckmannus*, *Abrahamus Houtuyn*, *Bened. Spinoſa*, *Regiſius*, alii.

Quin etiam Hobbeſiani Civis theoremata, magna politicorum apud Britannos pars amplexa eſt; immo eadam hac noſtra tempeſtate nonnullis Italorum valde grata ſunt; quippe quibus in Hobbeſiano Cive redivivum Nicolai Macchiavelli Principem cernere perſuaſum eſt.

Enim vero neſcio qui fieri poſſit, ut homo quiſpiam ratione praeditus eum lubens aequo animo tulerit, immo adprobaverit foetum, eaque dictamina, adeo rationi adverſa. Ecquis autem e prejacto principio, quidquid amet perabſurdum non inferat?

Plane Hobbeſius idem ex Democritico ſuo dogmate hanc contra Legem perinde ruinoſam & erroneam machinam inaedificare pergit, ac in eodem libro de Cive, nec raro in Leviathane ſic ſtatuit deinde 1.° „ Ante „ imperia juſtum & injuſtum non exſtitere; „ ut quorum natura ad mandatum ſit relati„ va, actioque omnis ſua natura adiaphora „ eſt; quod autem juſta vel injuſta ſit, a „ jure imperantis provenit. Reges itaque le„ gitimi quae imperant, juſta faciunt impe„ rando, quae vetando injuſta. En tibi re„ gulam boni & mali, juſti & injuſti, ho„ neſti & inhoneſti, imperium nempe Prin„ cipis.

„ 2.° Natura dedit omnia omnibus, ſeu „ unicuique jus in omnia: nimirum in ſtatu „ mere naturali, ſive antequam homines ul„ lis pactis ſeſe invicem obſtringerent, uni„ cuique licebat facere quaecumque & in „ quoſcumque libebat, & poſſidere, uti, „ frui omnibus, quae volebat & poterat.

„ 3.° Summorum magiſtratuum poteſtas „ nullis, aut divinis aut humanis legibus cir„ cunſcribitur, ſed abſoluta prorſus & inde„ finita eſt ... 4.° Seditioſa eſt opinio quod „ ſubditi peccare poſſint, quomodocumque „ obediendo ſuis principibus, etiam praeci„ pientibus Chriſtum negare, aliorum bona, „ vel uxores invadere &c.

„ 5.° Chriſtus Dominus legibus illis non „ occides, non moechabere &c. nihil aliud „ praecepit, quam ut cives & ſubditi ſuis „ principibus in ſingulis quibuſque quaeſtio„ nibus circa meum, tuum, ſuum, alienum „ abſolute obedirent ... 6.° peccatum pro„ prie dictum non eſt niſi legis civilis tranſ„ greſ-

XXI. *Jo Gvolfg. Kippingius*, secta Lutheranicus, in Academia Julia-Carolina Juris publici, & historiarum olim Professor (*x*) nomine totius ecclesiae Lutheranae (adde, & omnium nostri temporis ecclesiarum Protestantium) sic ex tripode definire legitur. Canonicae Leges Romanae Ecclesiae, *quum ex falso jactato Vicariatu Christi, ac reipublicae universalis visibilis idea, tanquam ex equo trojano maximam partem prodierint, & inquinatissimi fontis impurissimi rivuli sunt*. Haec modestissimus Jure consultus, qui proxime praemonuerat, *Jus canonicum est farrago legum ex Pontificis Romani authoritate pendentium, cui quum nuntium remiserimus, non potuimus non ejus legibus solvi*.

Nec meliora quidem, aut minus iniqua exspectaveris scita ab maligno

„ sgressio, reliqua contra rectam rationem „ sunt facta duntaxat imprudentia.

„ 7.° Doctrina Christi absque mandato „ Principis obligandi vim addentis, se ha„ bet instar meri consilii; & quod Scriptura „ sacra sit fidei regula, effecere soli christiani „ Reges, qui & soli sunt ejusdem interpre„ tes; adeo ut summa totius religionis sit „ Principum capessere jura, & imperio pa„ rere, sive in sacris, sive in profanis.

„ 7.° Ecclesia indistincta est a Civitate, „ cujus Pastores summi sunt Reges: hi autem „ docent gratia Dei, ceteri Regis gratia, a „ quo fiunt Vicarii delegati. Quamobrem „ Sacerdotium formale penes Regem est; „ tum haeresis id omne est, quod Rex aut „ summus Magistratus credi vetuerit; distin„ ctio denique temporalis & spiritalis regi„ minis est prorsus inanis.

Haec delirus ille in citatis commentariis, naturae leges penitus subvertens, & praeter omnem rationem intolerandum despoticismum, in gratiam suae Britanniae Regum Caroli I. & II. civilibus legibus temere, immo haeretice adjudicans. Hoc itaque ejusmodi hominis systema, eo pagano dogmate substructum retulisse, confutasse est.

Sed & ipsum insuper probi omnes & prudentes ad unum scommatum plaustris adgressi sunt, ejusque authorem tanquam insipientem, pestilentem, impium ac ferme atheum merito increparunt, etiam ex eisdem Britannis, Germanisque Protestantibus, cum *Roberto Sharrockio* lib. de officiis secundum jus naturale, *Gisbert Coquie* in anatome Hobbesianismi, *Joan. VVallisio*, *Roberto Boyle*, & aliis, quos dat, aut indicat laud. *Brucker*. hist. phil. t. 5. p. 178. ut taceam *Scuvarzium* nostrum in suis Institut. in prolegom. p. 61. sq.

Quin etiam haud pauci illud ipsum systema nervosis argumentis facile profligarunt ac in cineres redegerunt: e. c. *Samuel Andreas* ap. Leibnizium in Leibnizianis pag. 181. *Richard. Cumberlandus* in disquisit. de legibus naturae, *Cudvvort*. syst. int. cap. 5. §. 32. in r. 2. p. 1194. sqq. ibique *Moshem*. & alias, *Anton. Genuens*. de principiis legis natural. lib. 1. c. 6. cit. *Scuvarz*. p. 131. sqq. & p. 174. sqq.

Profecto, ne quidquam in hac caussa dolo dissimulasse incusemur, alias in eodem comment. de cive saepe docuit *Hobbesius* & ultro professus est, quaedam esse ipso naturae jure, sublatis quibusque civilibus legibus, praecepta. Sic ibi c. 2. §. 1. c. 3. p. 17. c. 6. §. 13. c. 14. & saepius. Id quod miror equidem non observasse *Scuvarz*. cit. in censura de *Hobbes*. a p. 60. ubi ejus systema minutatim explicat.

Quid tum vero? Id fraudulentis novatoribus ferme in more positum est, ut in doctrina sibi non constent, pugnantia statuant, a principiis suae male consarcinatae disciplinae turpiter desciscant. Nec errabit, suspicor, qui existimet, ita se gesisse hunc hominem, ut incautis fucum faceret, dubiam saltem relinquendo de sua mente opinionem, ac ne omnem ad sanorum hominum benevolentiam sibi aditum intercluderet.

Nullus denique prudens non conjecerit, veram ejus mentem potissimum, aut omnino explicari sub iis, quae ex professo tradit, illustrat & confirmat, non autem sub aliis, quae obiter ipsum praelibare demonstratur. Lege cit. *Moshem*. a p. 1156. Plura de Hobbesiana historia, apud Britannos celeberrima, laudat. *Brucker*. p. 145. sqq.

(*x*) In Syntagmate Juris ecclesiastici de an 1752. §. 217. p. 248.

ligno juris Proteſtantici Profeſſore, impudentique verae Chriſti Eccleſiae canonum adverſario. Hic ille, qui (y) apologetica concinnavit praeconia pro Martino Luthero combuſti Juris Canonici reo: qui vel reſiduas ipſas reliquias Juris Canonici, quod, ſuperſtite, ipſoque teſte (z) *Boehmero*, in eccleſiaſticis negotiis inter proteſtantes *inſignem* habebat uſum, novo confićto Juris ſyſtemate, pro virili reſecare conatus eſt: qui paralogiſmorum clamoribus a patriis tribunalibus prorſus exſulare jubet Jus illud Canonicum, ex quo, ſi *Carpzovium* audias, tanquam communi & ſubſidiario Proteſtantici Jureconſulti quaeſtiones eccleſiaſticas in defećtu ordinationum eccleſiaſticarum unice decidebant: qui pro Jure canonico ſola recipit ſuarum eccleſiarum decreta, & pro Interpretibus ejuſdem, Scriptores ſibi adſimiles, ut puta *Zieglerum*, *Schilterum*, *Brunnemannum*, *Stryckium*, *Eckardum*, *Thomaſium*, *Wernherum*, alios.

Quid autem ejuſmodi Erronis ſingula in rem noſtram commenta palam recitem? Porro multus eſt Kippingius, immo totus eſt in rećte conſtituendo jure eccleſiaſtico, nempe quo regitur aut regi debeat eccleſia ſua Lutheranica. At quaenam, Deus immortalis, haec eccleſia? Ea eſt, quam Martinus Lutherus condidit, ac proinde falſa; quippe eccleſia *falſa* eſt ex definitione ipſius *Kippingii* (a) *quam homines ſuo arbitrio condiderunt, & ad ineptum Dei cultum inſtruxere*. Itaque pſeudo-eccleſiae non niſi Jus pſeudo-eccleſiaſticum competat, oportet. Nuſquam igitur non errat, non ludit, non nugatur Author ubi conſtituendo tanquam vero ac omnibus numeris abſoluto hujuſmodi jure adlaborat, ac fruſtra nimium deſudat. Ergo apage id genus errata, ludos, nugas, irriſione potius contemnendas, quam acri pugna confutandas.

XXII. *Paſchaſ. Queſnellus* erroneam, proſcriptamque Janſenii, quam mox adnotabimus, dоćtrinam recoquere ac inſtaurare non erubuit, tametſi ſub verbis fuco, ac dolo plenis. Quippe docuit 1.° diſcrimen inter Judaicam Legem & Chriſtianam eſt, quod in illa exigebat Deus fugam peccati, & legis implementum a peccatore, eum relinquendo in ſua impotentia; in iſta vero peccatori dat Deus, quod jubet, eum ſua gratia purificando (b).

Ubi vides aperte, in ſenſu Queſnelliano, in veteri lege defuiſſe Judaeis gratiam ſufficientem; quamobrem eis praeceptorum obſervatio impoſſibilis fuerit; atque in nova deinceps Chriſti cultoribus haud aliam conferri gratiam praeter efficacem, qua Deus dat peccatori quod jubet; & quidem non adjuvando, uti tenent vulgo catholici Dоćtores, ſed ſua gratia purificando.

2.° In eoſdem alias erroris ſcopulos impegit, quantumvis ſplendidis,

(y) In comment. de Sacerdotio novi foederis cap. 4.

(z) In Jure eccleſ. Proteſt. tom. 1. l. 1. tr. 1. §. 74.

(a) In eodem comment. cap. 1. §. 13. p. m. 25.

(b) Eſt prop. VI. e damnatis in Conſtit. *Unigenitus* ex Queſnellii commentario in Epiſt. ad Rom. 11. 27.

dis, ornatisque vocibus ad gratitudinem erga divinum Redemtorem excitare populos videatur. Expende ulterius ipsius prop. VII. ex comment. in epist. ad Hebr. 8. 7. item prop. LXIV. ex comment in epist. ad Galat. 5. 13. & prop. LXV. ex comment. in Marc. 12. 19. una cum Ante-quesnellianis Interpretibus *Lafont. Desirant*, *Viva*, *Bussyo* in eas propositiones. Neque vero ipsarum thesium proscriptioni, mea opinione, fecit satis idem *Quesnellus* in sua Protestatione (c).

XXIII. *Jo. Jacobus Rousseau*, civis Genevensis, nostri Seculi teterrima pestis, qui aureo & exsecrando quasi veneficae illicientis eloquentiae vase venena identidem incautis propinat; singillatim in commentario de contractu sociali, seu de principiis juris politici (*d*) fucatis ratiociniis in Jus canonicum, immo in religionem christianam, ejusque Authorem Christum Dominum, qui illud invexit, impudenter declamitat.

Delirat 1.° & conqueritur de Christo Jesu, quod quum erexit in terris spiritale regnum (quod alias idem *praetensum* vocat. pag 174.) distinxitque systema theologicum a politico, status pacem ac unitatem everterit, perpetuaque jecerit divisionis semina inter jus politicum & canonicum; id quod, inquit, in primaeva Ecclesia subodorati sunt pagani, qua propter & christianos sub specie falsa submissionis, tanquam vere potestati politicae rebelles habuerunt, ac saevissimas in eos persequutiones excitarunt.

2.° Hunc spiritum Christianismi sugillat, quippe quo praesente subsistere nequeat prudens politia status, a qua nempe non ferenda injuria perpetuo divulsus exsistat ecclesiasticus ordo sub despotismo maxime violento cujusdam visibilis capitis, videlicet Romani Pontificis.

3.° Intolerando vitio vertit sacri cultus independentiam a suprema potestate laica, nullamque illius cum corpore status colligationem. Ex quo capite Christianae religioni praeferre videtur eam, quam sub systemate, opinione sua digniori, Mahumedes instituit.

4.° Christianismum Romanum, ut vocat, acerbissime insectatur tanquam adversum Christianismo, quod sacrum instituit Evangelium: illum adpellitat religionem Presbyterorum, quae videlicet ejusmodi mixtum & insociabile jus fovet, quod nullo nomine satis explicari queat, tum christianis ea imponit contradictoria officia, quibus ipsi una devoti & cives esse nequeant.

5.° Denique concludit, re politice perpensa, Romani Cristianismi cultores nec pace, nec bello supremis Principibus proficuos esse, immo potius utrobique valde noxios. Haec & alia iis consona nequissimus ludio, potius ferreis scorpionibus, ut resipiscat, fustigandus, quam palmaribus argumentis convincendus.

Ex Scriptoribus, qui Catholici vulgo habentur,

I. *Arnulphus* Episcopus Aurelianensis, sub an. 991. in pseudo-synodo

(c) §. 13. p. m. 236. sqq. edit. 1717.

(d) Cap. 8. ubi de religione civili p. m. 173. sqq. edit. Amstelod. 1762.

nodo Remensi, qua Arnulphus Remorum Antistes exauthoratus est, eique suffectus Gerbertus, postmodum Silvester P. II., adserere non dubitavit, leges a Romano Pontifice latas, aut ferendas, nullius esse momenti, atque adeo nihilo metuendas, si probitate, scientiaque ipse non effulgeat. Et hanc quidem sententiam visus est tunc adprobare idem *Gerbertus* (*e*).

II. *Marsilius de Menandrino*, patria Patavinus, professione Medicus, Parisiensis Universitatis olim Rector, homo Aristotelicus magis quam christianus, an. circ. 1324. temporibus Joannis P. vulgo XXII., a quo ille anathematis vinculo innodatus fuerat, Legislatricem Ecclesiae jurisdictionem pluribus impetivit, edito prolixo commentario de Jurisdictione Imperiali & Ecclesiastica seu Pontificia, quem praenotavit *Defensorium pacis*, symbolam conferente *Joanne* quodam *Janduno* Perusino.

In eo autem commentario, ut alia mittam, quum opportunior erit locus expendenda, haec statuere, multisque illustrare ausus est. 1.° Ex lege Christi nulli Episcopo, nec Romano, nec alteri competit ulla superioritas, aut jurisdictionis authoritas statuendi, praecipiendi, aut quemvis, vel laicus ille sit, vel clericus, obligandi. Quin potius ultro oblatam ab eo, ad quem hoc spectaret, authoritatem hujusmodi, ne adceptare debeant aut possint, interdictum eisdem est a Christo & Apostolis... 2.° universa Ecclesia nullum hominem coactiva punitione coërcere potest... 3.° ad observantiam Legum in Conciliis praescriptarum, nedum temporali, sed neque spiritali poena ullus compelli potest, aut in conscientia tenetur. Posterioribus permultis Erronibus is praeluxit ac prae primis *Philippo Melancthoni* ejusque adseclis, teste *Alberto Pighio* (*f*) qui eundem acerrime confutavit (*g*) (*).

III. *Jo-*

(*e*) Haec discimus ex *Gerberto* ipso in Actis ejusdem Concilii Remensis, a se conscriptis, c. 28. ap. *Baron.* ad an. 992. n. XV. sqq. ubi praefatum opinamentum solide confutat.

(*f*) In tract. de potestate Ecclesiae controv. 16. fol. m. verso 231.

(*g*) In comment. de Hierarchia ecclesiastica lib. 5. per totum.

ADNOTATIO.

(*) Juvabit heic perdoctum *Pighium* cum Marsilio contendentem tantisper audire, ut ingenium, indolemque adversarii, ejusque apologiae in legislatricem Ecclesiae authoritatem uno obtutu dignoscere possis. Laudatus ergo *Pighius* in exordio controversiae haec candide atque dolens effatur.

„ Fuit (*Marsilius*) Aristotelicus magis, „ quam Christianus, atque ex illius magis „ quam Christi institutis novam ecclesiasticae „ hierarchiae formam conatus affingere; „ quamvis sacras literas & sanctorum Pa„ trum sententias, sed suo more intellectas, „ sine fine & modo congerat, veritatique „ confidentissime objiciat, ubique se ipsum „ victorem pronuntians, sed ante victoriam. „ Tam amarus, tam virulentus in Romanos „ Pontifices, ut merito dubitares, nisi tem„ pora disjungerent, hic ne a Luthero, an „ Lutherus ab isto suam didicerit rhetori„ cam, nam uterque alterum in hac parte „ conatur vincere.

„ Ejus libri ab initio Lutherani tumul„ tus ab eisdem alicunde eruti e blattis & ti„ neis (a quibus teri magis conveniebat, „ quam manibus Christi fidelium) elegantis„ simis typis excusi, sunt editi in publicum, „ ne nulla non pestis nunc reviviscceret, aut „ quia deesset persequutioni Ecclesiae „. Sic ille de libro apud Indicem Romanum proscripto in prima classe.

III. *Joan. Charlerius*, cognomento *Gersonius*, Sorbonae Parisiensis Cancellarius & magnum decus, fato functus an. 1429. acerbis Scholastricorum aculeis incusatur docuisse (*h*) leges humanas, tam ecclesiasticas, quam civiles, prout mere humanae sunt, nec quidquam divinum concernunt, conscientias non ligare, saltem cum reatu aeternae mortis; quoniam solus Deus est, qui & gratiam donare, & ejusmodi poenam ob noxiam gratiae amissionem infligere potest: atque adeo nullam a Deo concessam esse creatam potestatem ligandi sub reatu culpae, sed duntaxat exponendi ac declarandi jus ac legem Dei.

Quin etiam nec multo melius audit apud nostrates Doctores *Jacobus Almainus*, clarus itidem Navarraei Collegii Parisiensis Theologus, denatus an. 1515. quod Gersonianam ex parte opinionem retinuerit: substinuit quippe (*i*) nullam legem civilem, prout est a sola potestate secularis Principis ad lethalem culpam obstringere posse (*).

IV. *Mar-*

(*h*) In tractat. de vita spirit. animae, lect. 4.

(*i*) In tract. de summa potestate ecclesiastica c. 12. sub fin. fol. verso m. xvii.

ADNOTATIONES.

(*) I. TRaducunt vulgo nostrates Theologi sententiam, quam sine haesitatione Gersonio ita simpliciter sentienti ac scribenti adjudicant ceu erroneam, immo haereticam & Lutheranicam, quippe quam absque ambagibus imprudens tenuit, effutiitque Lutherus (*ubi supra* pag. 213.) ita quidem *Adrian.* quodl. 6. concl. 1. *Driedo* de libert. christ. l. 2. c. 1. *Jo Medina* cap. de jejun. q. 7. *Castrus* de potest. legis poenalis l. 1. c. 4. *Suar.* de legib. lib. 3. c. 21. n. 4. & l. 4. c. 17. n. 1. *Sotus* denique de Just. & Jure l. 1. q. 6. art. 4. ubi addit, hac in re Lutheranos Gersonem sibi contra Catholicos Patronum obtendere.

At Gersonem tamen sunt qui vindicent, & ipsi quidem celebres & critici Scriptores, *Gabr. Vazquez* in 1. 2. disp. 154. c. 2. & disp. 158. c. 2. necnon *Ellies Dupinius* in Gersonianis l. 4. c. 3. §. 1. p. CXLC. sq. quae exstant in tom. 1. novissimae edit. Dupinianae oper. Gersonianorum de an. 1706. Et isti quidem, mirum est quantum desudent ac sese torqueant, ut benignis interpretationibus hinc inde petitis in sanum detorqueant sensum opinionem adscriptam Gersonio, cui *Durandus* & *Petrus de Alliaco* praeluxisse feruntur a *Dupin.* proxime laud.

Incassum vero, me judice; ita quippe disertis verbis eam, ubi citatur, sententiam Gersonius stabiliendam, confirmandam & illustrandam suscepisse videtur, ut quaelibet interpretatio eam in alienum sensum flectere adnitens, cuicumque adlegatas paginas vel leviore attentione percurrenti supervacanea merito existimetur.

Et inde quidem (ne quid dissimulemus) mirum cuiquam videatur, Dupinium illum, qui adeo pronus & liberalis est in adligendis enormibus erroribus & sanctis Patribus, & ceteris ferme quibusque Doctoribus, nulla eos dignatus interpretatione protegere, unum heic Gersonium per fas nefasque ab hac labe purgare.

Anne Dupinii intererat eum, quem nova editione, novisque encomiis illustrare susceperat, vel minimo quidem doctrinae naevo liberum & undequaque pulcrum praestare? At viri critici potissimum interest veritati ubilibet litare, nec uspiam abripi partium studio; id quod Dupinius idem saepe saepius declamitat.

Laudatus demum *Vazq.* disp. 154. c. 2. n. 7. Gersonianam apologiam ita concludit, „ fateor sane ipsum libere satis loqui de legibus humanis in toto illo tractatu: verum „ tam apertum errorem, quem retulimus, „ non docuit.

Ergone sine patrono dimmittendus nobis Gersonius? Minime gentium. Ipse sibi patronus est adversus quoslibet obtrectatores in eodem tract. de vita spir. lectione 2. ubi pollicitus „ se investigaturum pro viribus, „ qualis est illa lex, cujus transgressio vi- „ tam

IV. *Marcus Antonius de Dominis*, (quem heic ratione ordinis ac resipiscentiae ingerimus) gente Italus, Segniensis primum Episcopus, deinde Archi-Praesul Spalatensis, heinc Religionis Apostata Londini, Romae ad sinum Ecclesiae tandem redux, de relapsu seu de nova haeresi suspectus, in carcere ad extremum poenitens vita functus an. 1623. 8. Sept., haec olim adversus Leges sacratiores effutire non erubuit in IV. prioribus damnatae memoriae libris de Rep. ecclesiastica, Londini primum typis excusis an. 1617. 1.° „ qui de republica ecclesiastica sicut „ de pure humanis philosophantur mihi videntur non parum a recto tra„ mite aberrare : non modo quia in eo requirunt veram jurisdictio„ nem, hoc est vim coactivam & subjectionem externam, ubi tamen „ *omnis gloria ejus ab intus* „ quasi vero nulla sit in Ecclesia potestas, qua obstringentes Leges ad communem christianae reipublicae utilitatem ferri; lupi e dominico grege depelli; judicia ecclesiastica exerceri; animadverti in haereticos; atque alia id genus praestari possint,

„ tam spiritualem, quam dat baptismus Spi„ ritus sancti, adimit & mortis aeternae „ reum facit „ ; ita paullo inferius suam investigationem exorditur „ Denique quid„ quid dixero adcipiatur, non determinati„ ve, sed inquisitive positum, praesertim „ ubi determinationem praecedentium San„ ctorum & doctorum expressam non inve„ nero „. Audin?

Inquisivit itaque, seu dubitavit, non autem determinavit, vel adserit pius & perdoctus Author inter exponendam doctrinam, quam meditabatur, de lege conscientias obstringente sub reatu aeterni supplicii.

Vehementer itaque errarunt Authores omnes huc adducti. Nimirum & qui Gersonium erroris adsertorem simpliciter effecerunt, somnium duce, ut reor, *Almaino*, quoniam is *inquisitive* disseruit, *non determinative*; & qui eum vindicare conati sunt, quantumvis negarent, Authorem ea, quae tradidit, rotunde adseruisse, & ex animo prout verba sonant, adfirmasse; hoc enim si teneant, luce meridiana clarius est, errorem, cujus Author a ceteris temere insimulatur, in citatis paginis cubare.

Haec autem plane nos admonent, diligentissime nobis expendenda esse Authorum scripta atque effata, ubi agitur de adcusationibus, aut vindiciis erga ipsos.

Quod denique Gersonius noster in hanc rem, quum ex animo effatus est atque adseruit, recte & catholice senserit, haec demonstrat ejus regula, quam *determinative* proposuit ordine vigesimam primam inter regulas morales ad tom. 3. edit. Dupinianae col. 81.

En illam „ In omni lege positiva quan„ tumcumque bene instituta, aliquid est de „ jure naturali & divino; ut quod expedit „ homines legibus regulari, quod *qui pote„ stati resistit, Dei ordinationi resistit*, Rom. „ 13. 2. & similes „. Adserit itaque & sentit, leges omnes positivas cum ecclesiasticas, tum civiles, utpote divinae legis participes, conscientias obstringere.

II. Sententiam, quam adlatus Almainus obiter adseruit, ex professo amplexi sunt e Canonistis *Decius* in cap. *Nam concupiscentiam*, de constit. lect. 1. sub fin. *Roman.* in leg. *Is qui bonus*. ff. de verbor. signif. *Jo. Imola* in cap. *Quum contingat*. de jure jurando, & cap. 2. de majorit. & obed. Quocirca plures cum *Mencha*, *Domin. Soto*, *Castro* censuerunt non ita certo constare, quod leges civiles obstringant conscientias, quemadmodum constat inter orthodoxos de Ecclesiasticis.

Ita ne praefata sententia toleranda erit, nec inter erroneas protinus connumeranda? Non ausim equidem definire. Immo potius si standum sit subacto judicio Eximii *Suarezii* in l. 3. de legibus c. 21. n. 5. sqq. sacri Codicis, Patrum, Theologorum, Canonistarum, & rationum documentis, more suo, luculentissime comprobato, ipsa opponitur adversae adsertioni, quae vel est fide sancta, vel fidei proxima; atque adeo vel haeretica, vel erronea merito reputanda. Lege laud. *Suarez*.

quae absque potestate jurisdictionis effici nullo pacto valent (*k*).

2.° „ Leges ecclesiasticae quum non sint de rebus fidei fide creden„ dis, sed de rebus agendis, ut de jejuniis, de novorum festorum in„ stitutione & similibus, a populi adceptatione plurimum pendent; si „ enim eas respuat populus, non obligant (*l*) . . . 3.° Leges ecclesiasti„ cae, si sint fidei definitiones, ultimum earum judicium est penes to„ tam Ecclesiam, & tunc tandem aliquid fide credendum est, quando „ tota Ecclesia consentit (*m*) „. Ubi quidem ad sensum Anthoris, nomine *Ecclesia* non modo ecclesiasticus ordo venit, sed etiam laicus, sic enim, nonnullis interjectis, idem differit „ & consensus totius Ecclesiae „ in aliquo articulo non minus intelligitur in laicis, quam etiam in „ Presbyteris & Praelatis.

4.° „ Leges ecclesiasticae, si sint de ecclesiasticis & praesertim de „ fide, potest judicium earum ad totam Ecclesiam delabi, non ad effe„ ctum punitionis personae, nisi per solam exclusionem a communio„ ne universali, sed ad effectum damnationis doctrinae (*n*) . . . 5.° Sa„ cros ministros ad coelibatum jure non teneri (*o*). Heinc prosequitur (*p*) „ laqueum igitur ponunt leges omnes ecclesiasticae, omnes co„ natus ac violentiae, quibus Clerus adigitur ad coelibatum (*q*).

V. *Emundus Richerius*, natu Lingonensis in Campania, Presbyter, ac Facultatis Parisiensis Doctor Theologus, & Syndicus, necnon magnus Magister Collegii Cardinalitii Universitatis Parisiensis, fato fun-

(*k*) Ita ille in cit. commentario l. 1. cap. 1. num. 1.

Commentarium ex integro proscripsit Romanum S. Officii Tribunal 2. Dec. 1617. & confutarunt quoad IV. priores libros e catholicis Scriptoribus *Nicol. Coëffeteau*, *Zachar. Boverius*, *Martin. Becanus*. Quin etiam sacrae Facultates Theologorum Parisiensium Sorbonae, & Coloniensium; illa videlicet 15. Decemb. 1617. ista vero 8. Febr. 1618. nonnullas ex eo opere decerptas theses variis pro merito inusserunt censuris.

Jam vero in thesim mox relatam Parisienses hancce, tulerunt censuram „ haec pro„ positio qua parte *veram jurisdictionem, id„ est vim coactivam & subjectionem externam* „ Ecclesiae denegat, est haeretica & totius Or„ dinis hierarchici perturbativa, atque con„ fusionem babylonicam in Ecclesia gene„ rans „ consentiuntque Colonienses hac sua, „ propositio haeretica quatenus negat in Ec„ clesia jurisdictionem coactivam.

(*l*) In lib. 1. cap. 12. n. 41.

Haec thesis prudentissima censura apud laudatos Colonienses „ propositio haeretica & „ schismatica, quae januam aperit omni re„ bellioni & inobedientiae.

(*m*) Ibidem. Colonienses sic thesim notant „ propositio haeretica & schismatica, „ qua quilibet posset haeresim suam excusa„ re ab haeresi.

(*n*) Ibidem. Haece nota a Coloniensibus inuritur „ propositio haeretica, negans „ Ecclesiae potestatem puniendi haereticos „ poenis temporalibus; & erronea circa enu„ merationem poenarum ecclesiasticarum.

(*o*) Hunc proponit titulum ad cap. x. libri 2. quem ita configunt Parisienses „ haec „ propositio est haeretica & status Clerico„ rum & totius reip. christianae perturba„ tiva „ ac deinde Colonienses „ tituli In„ scriptio haeretica, traditionibus Apostoli„ cis & oecumenicis Conciliis contraria, „ quam M. Antonius hoc capite decretorum, „ Conciliorum, SS. Patrum & historiarum „ authoritatibus mala expositione detortis pro„ bare nititur, sed non probat.

(*p*) Ibidem ad num. 49. sub fin.

(*q*) Ei reponunt Colonienses „ pro„ positio falsa & scandalosa, ordinis eccle„ siastici perturbativa „. In productos M. Antonii errores pluribus egerunt laudati *Boverius* in paraenetica censura, & *Coeffeteau* in comment. pro sacra monarchia Ecclesiae cath. quos adeas. Ejusdem Erronis historiam retulit *Bernin.* de haeres. ad Sec. XVII. cap. 1.

functus an. 1630. 28. Novembr. pessime audit apud nostrates omnium pene gentium Theologos ob novum perabsurdum & schismaticum Systema sub an. 1611. tacito nomine a se vulgatum; quo plane haud leviter in sacra Legis Canonicae jura impegisse repertus est. Quippe in systema quoddam, geometrico ordine concinnatum redegit quae *Hussus*, *Lutherus*, *Petrus Vermilius*, *Calvinus*, aliique Heterodoxi disperse effutierant; quemadmodum idem Author meliora sapiens confessus est in secunda errorum revocatione. Haec itaque summa systematis, quod exhibent XVIII. capita libelli, cui titulum fecit *de ecclesiastica & politica potestate*.

1.° Jurisdictio ecclesiastica, atque adeo ejusdem quoque legum latrix facultas, primario & essentialiter Ecclesiae convenit, Romano autem Pontifici, ceterisque Episcopis ministerialiter tantum: quippe Christus quum Ecclesiam condidit, prius, immediatius, essentialius claves, aut jurisdictionem toti dedit Ecclesiae, quam Petro, seu, quod eodem redit, claves toti contulit Ecclesiae, ut per unum ministerialiter exercerentur. Universa itaque jurisdictio Ecclesiastica primario, proprie ac essentialiter Ecclesiae, seu fidelium coetui competit; summo vero Pontifici & reliquis Episcopis ministerialiter tantum, instrumentaliter, & quoad exsequutionem (r). Vah quam ruinosum Richerianae machinae fundamentum!

2.° Christus Dominus non tam uni & soli Petro, quam unitati, seu fidelibus collectim sumtis infallibilem clavium potestatem detulit (s)... 3.° Omnis principatus, etiam ecclesiasticus quoad vim coërcitivam ab consensu hominum pendet (t).... 4.° Ecclesia est politia monarchica, regimine aristocratico temperata. Immo Ecclesiae status a regimine distinguitur, nam status monarchicus est, regimen vero aristocraticum (u).... 5.° Solus Christus est caput essentiale ac Dominus absolutus Ecclesiae, minime vero Romanus Pontifex, qui caput duntaxat est symbolicum & ministeriale. Hinc fidei articulus *credo unam Sanctam Ecclesiam Catholicam* est veritatis sempiternae, propterea quod, lege evangelica stante, Christus cum Sponsa Ecclesia nequit divortium facere; quod tamen de Romano Pontifice, qui saltem ad tempus abest sine interitu Ecclesiae, nefas est adfirmare (x).

6.° Ecclesia canone, seu Concilio Episcoporum, non absoluta potestate regitur (y)... 7.° Infallibilis potestas decernendi aut constituendi canones toti Ecclesiae in Synodo oecumenica coactae, quae est columna & firmamentum veritatis, non uni & soli Petro, ejusve successori competit (z).. 8.° Romanus Pontifex universam Ecclesiam inconsultam, dissentientem, invitam, aut inauditam obligare nequit (a)... 9.° Plenitudo pontificiae potestatis non se extendit ad universalem Ec-

 cle-

(r) Haec totidem fere verbis in cap. 1.
(s) Cap. 2.
(t) Ibidem sub fin.
(u) Cap. 3.
(x) Ibidem.
(y) Cap. 5.
(z) Cap. 6.
(a) Cap. 8.

clesiam in oecumenico Concilio congregatam (*b*); in quam videlicet nec directionem, nec coërcitivam facultatem exercere valet (*c*).

10.° Quum Ecclesia nec territorium, nec jus gladii habeat a Christo, & ad finem duntaxat supernaturalem instituta sit, suasive tantum & directive, non coactive poenas temporales irrogando, judicat (*d*)... 11.° Princeps politicus ut Dominus reipublicae ac territorii, vindex est atque protector legis divinae, naturalis & canonicae: quare in eum finem leges figere, concilia etiam oecumenica cogere, gladium distringere potest (*e*) Quin etiam ut Ecclesiae Protector & vindex canonum, judex est legitimus adpellationum, quas ab abusu vocant: & heinc Ecclesiae Gallicanae libertates originem duxerunt (*f*) 12.° Summus Pontifex nec Reges aut Principes ullo pacto deponere potest, nec directe aut indirecte temporalia eorum bona sibi vindicare (*g*) (*).

Haec

(*b*) Cap. 11.
(*c*) Cap. 15.
(*d*) Cap. 11.
(*e*) Cap. 12.
(*f*) Cap. 13.
(*g*) Cap. 14.

ADNOTATIO.

(*) Icheriani libelli, ejusdemque Authoris fata varie ab eodem Richerio, aliisque illius aevi scriptoribus literis consignata video. Ergo iis bene multis, quae apud Duvallium, Dupinium, postremum Morerii Editorem, Authorem lexici literarii & critici de an. 1659., Assertorem veritatis concilii Burgofontani, Richerium ipsum, Charlasium, & alios, mihi vel incerta, vel dubia sunt, omissis, haec tanquam certa de fatis illis brevi liceat indicare, ceu commentariolum famosissimae controversiae Richerianae.

Principio libelli doctrina ingrato, amaroque animo excepta est a Romana Curia, ab Ordine ecclesiastico Gallicano, ab Facultate Theologiae Sorbonica, ab Senatu Parisiensi. Nam sacra Romana Congregatio Indicis eum in atrum librorum prohibitorum censum retulit an. 1613. 10. Maii decr. *Quum superioribus diebus*. Concilium itidem Provinciale Parisiense sub Cardinale Perronio an. 1612. 9. Mart. eum proscripsit ceu continentem *propositiones, expositiones & adlegationes falsas, erroneas, scandalosas, schismaticas, & ut sonant haereticas*; quemadmodum & Provinciale Aquense 24. Maii ejusdem anni, sub Paullo Aquensi Archiepiscopo, ceu praeferentem pariter *propositiones, adlegationes & doctrinas falsas, scandalosas, schismaticas, haereticas, & impietatem, gravemque errorem sapientes*. Tum Facultas Sorbonica eum sibi displicere ac reprobare haud semel palam fecit. Senatus denique Parisiensis libellum vix enatum supprimi jussit, quantumvis caverit, ne Sorbona eum ullo stigmate notaret.

Deinde ratione libelli editi, (ut colligere fas est) qui inter Doctores Sorbonicos plurimas excierat turbas, jussu Ludovici XIII. & Reginae Matris, in minore filii aetate tum regnantis, atque sollemni Parisiensis Facultatis decreto, emisso sub diem 1. Sept. 1612. e Sorbonico Syndicatu, qui alias perpetuus erat, depulsus est, quin oppositae intercessiones & apologiae quidquam Richerio reclamanti profecerint. Nec multo serius ipsi a superiore quadam Potestate injunctum est sub poena capitis ne quid in defensionem proscripti libri pervulgare auderet.

Tum multi Richerianam doctrinam, quum primum caput extulit, vehementer scriptis editis insectati sunt: puta *Michael Mauclerus* Doctor Sorbonicus in commentr. edito 1614. de Monarchia divina, ecclesiastica, & seculari Christiana, par. 1. l. 4. c. 4., *Andreas Duvallius*, Doctor itidem Sorbonicus in elencho libelli de ecclef. & polit. potest. pro suprema Romanorum Pontificum in Ecclesiam authoritate, paullo post, opinor, typis excuso; *Jacobus Sirmondus* sub larva

to

Haec quidem hominis inter orthodoxos audacissimi portentosa ex plerisque capitibus commenta, quae illico plures Parisiis adseclae, per summum nefas *Richerianam Sectam* constituentes, adoptarunt, propugnaruntque; ac prae ceteris ardentius atque iniquius *Simon Vigorius* majo-to nomine Jacobi Cosmae Fabricii in notis stigmaticis ad Magistrum triginta paginarum, quibus nempe constabat Richerii libellus; queis adjiciendi *Petrus Pelletarius*, *Claudius Durand*, *Bointius de Beaujeu*, *Boucherius* sub larvis Paulli Gimond, & Pompeii Ribemond, *Eudemon Joannes* e Soc. Jesu.

His vero post aliquot annorum decades sese adjunxerunt duo praenobiles & acerrimi in eundem libellum pugiles, *Petavius* noster, denatus an. 1652. in l. 3 de eccles. hierarch. capp. 14. 15. 16. & *Anton. Charlasius* in tract. in publicum emisso sub an. 1684. de libertat. gallicanis lib. 9. per tot. Nostra denique aetate noster *Joan. Baptista Faure*, in Collegio Romano Clarus Theologiae Professor, quem honoris & amicitiae caussa nomino, in diss. polem. adverus Richeristas.

Interea temporis dum Richerii opusculum a suis Collegis & contribulibus argumentis & conviciis proscindebatur, is in secessu Cardinalitii sui Collegii Musis vacabat, commentarios pridem inceptos perficiens, & novas apologias pro doctrina sui libelli acerrimo marte communiens: nec ullis postmodum Sorbonicis conventibus, etiam a Collegis saepius ac enixe rogatus, interfuit.

Sub an. 1618. dum Sorbonici Doctores serio deliberabant de ferendis judiciis ac censuris in commentarium Marci Antonii de Dominis de Republica ecclesiastica, recens Parisios advectum, magnus increbuit rumor, fore ut cum eo eandem prorsus censurarum subiret aleam Richerii libellus, utpote vel ipsa foedatus doctrina, vel perquam simili.

Et vero qui plura Marci Antonii theoremata nigro theta merito inusserant, intactum reliquerunt Collegam: immo hic idem suae famae prospiciens, propriamque doctrinam tamquam alteri sibi adfictam toto coelo diversam vindicans, pleraque ex censuris Sorbonicis censuit ac vellicavit, ipsisque itidem alias adjecit e penu suo.

Multa quidem ab hominibus adversae partis, absolutae Romani Pontificis authoritati jure faventibus, sibique infensis hostibus, passus est Richerius. Carceri Sancti Victoris vi raptum, Ducis Epernonei sis opera, mancipari curant. Commoveri adsiduis precibus, & minis gravissimis perterreri satagunt, ut omissa ceu insufficienti ac inutili, declaratione, quam idem obtulerat, brevique sue doctrinae demonstratione, quam denuo ediderat, aliam tradat, qua doctrinam revocet, aut exponat in sanum rectumque sensum Pontificiae absolutae potestati consentaneum: quod quum constanter renuat, spargunt in vulgus, eum ceu protervum solii Pontificii hostem, indignum esse qui sacramentalem absolutionem a quopiam impetret Poenitentiario.

Ad mortem denique vergente aetate, resipuisse creditur Edmundus, edita ex animo humillima & idonea protestatione, quam manu propria coram testibus an. 1629. 7. Decembr. obsignatam legimus apud *Duvallium* in tr. de supr. summi Pontificis potestate, in praevia admonit. ad Lectorem, quem consule sis, una cum *La Fontaine* in prop. Quesnell. XC. cap. 1. ubi recitat plura capita palinodiae posterioris, *quam* (inquit) *Richerius moriens reliquit in suo museo, futurum omnibus, etiam posteris testimonium fidei indubitatum*.

Amplissimae igitur, quas in secessu Musei lucubravit idem, vindiciae pro sua doctrina, nec ante ejus obitum typis excusae, nullam praeseferunt ex Edmundo authoritatem, quum ab eodem Cardinalis earum scopus improbatus sit ac proscriptus.

Jam vero iis, quae de fatis Richerianis innuimus, nonnullas juvat animadversiones adjicere.

In primis Richeriano scripto proximam dedit caussam famosa illa PP. Praedicatorum disputatio in comitiis generalibus Parisiis habita 27. Maii 1611. quae tot excivit tumultus ob tres illos articulos, aliis insertos thesibus: neupe „ 1.° Romanum Pontificem in fide & „ moribus errare non posse. 2.° in nullo casu „ Concilium esse supra Papam. 3.° ad Pa„ pam pertinere dubia decidenda Concilio „ proponere, decisa confirmare vel infirma„ re, partibus silentium perpetuum impone„ nere &c. „

Enim vero (subinfert *Richerius* in authentica hujusce facti enarratione) *si hujusmodi articuli veri sint, oporteret omnes Gallos, qui decreta Synodi Constantiensis tamquam de fide* sem.

majoris Concilii Parisiensis Senator, obmortuus an. 1624. 19. Febr., qui in apologetico Richerianae doctrinae adversum Duvallium peracerbe

semper propugnassent, esse haereticos vel saltem schismaticos: Gallorum patientiam istis thesibus tentari.

Ergo Richerius, avitae doctrinae Sorbonicae tenacissimus adsertor & vindex, illam propositis a duobus Patribus Coloniensibus thesibus graviter impetitam, extemporanea dissertatione vindicandam duxit.

Hanc vero ita concinnavit, ut pro figendis oppositis articulis, una cum aliis libertates gallicanas prae maxime concernentibus, ea posuerit ac stabilierit Cardinalia principia, *supra* in prioribus capitibus sui systematis indicata, quae ceu parum tum trita Gallis, caeterisque gentibus, nova, perabsurda, & vix non erronea pene cunctis, prout libelli verba sonant, jure habita sunt.

Verum enim vero haud ignota erat eorum principiorum summa Facultati Sorbonicae, quae ipsam in conventu anni 1610. 2. Octobr. ab eodem Richerio expositam audivit, nec improbavit ap. cit. *D'Argentr.* to. 2. p. 15. Ut quid ergo paullo post, edito libello, cujus principia aequo animo exceperant, & cujus conclusiones maximam partem dudum profitebantur multi Sorbonici Magistri, in authorem libelli ceu magni criminis reum ita furere visi sunt, ut eum Syndicatu deponendum, carceri mancipandum, a sacra absolutione arcendum curatint?

Haec porro incohaerentia vehementem cuipiam suspicionem injiciat, ne simultates istae in Richerium potius invidentibus & factiosis hominibus tribuendae sint, quam vindicibus veritatis, & Richerianae caussae meriti.

Deinde in conventu Sorbonico an. 1612. 1. Mart. plures Doctores jure jurando interposito fassi sunt, libellum Richerii nihil omnino continere, quod doctrinae Scholae Sorbonicae consentaneum non esset, ap. ipsum *D' Argentr.* to. 2. p. 61. Id quod saepe Author libelli protestatus est, atque amplissime demonstravit.

Videlicet in breviore libelli demonstratione rursum edita Coloniae 1701., in prolixiore libelli defensione in duos tomos divisa, ibidem eodem anno primum excusa; in vindiciis doctrinae majorum Scholae Parisiensis, in duos tomos distinctis, e prelo pariter Coloniensi emissis 1683., in historia Conciliorum & alias.

Ex iis autem alia liquido consequuntur. Nempe primum: censurae omnes a Conciliis Provincialibus mox laudatis, & a reliquis propemodum innumeris e toto pene terrarum orbe catholico Doctoribus in doctrinam Richerianam effusae, uno eodemque jure doctrinam Sorbonicam, unam eandemque cum Richeriana perstringunt.

Secundum: Sorbonici Socii, puta Mauclerus, Duvallius, & alii, qui ex professo Richerii libellum oppugnarunt, eodem omnino tramite doctrinae suae matris Sorbonae insidias pararunt, desciveruntque a regula honestatis, qua praescribitur filiorum esse disciplinam matris audire ac eidem obsequi. Nisi forte dixeris, jure illis magis amicam fuisse veritatem, quam matrem.

Tertium: Haec omni procul dubio animadverterunt ac recogitarunt sapientissimi atque aemulissimi Sorbonici: nullus attamen, quem viderim, propalam vindicias egit pro doctrina Richerii, quae Sorbonica erat, aut contra doctrinam ejus obtrectatorum, quae illis reputanda fuit anti-Sorbonica: immo eandem doctrinam, saltem quantum ad plura capita, palam profiteri pergit Sorbona, quemadmodum liquet ex illis sex adsertis ejus nomine traditis Senatui Parisiensi sub an. 1663. inferius rursum memorandis ubi de lege canonica.

Fortassis haec magnopere Richerismo favere videantur. Ceterum si rem penitius expendamus, Richeriana doctrina simpliciter Sorbonica minime est; nunquam enim, quod sciam, Sorbona admisit, cooptavit & vulgo docuit quinque priora & quidem fundamentalia & peculiaria Richeriani systematis capita, superius compendio tradita, licet reliqua plane tenuerit. Audivit quidem a Richerio leviusculam eorum summam, nec improbavit; sed neque adprobavit. Bona fide jurarunt aliqui, nihil libellum Richerii continere non consonum Sorbonicae doctrinae; at inculpate falsi sunt & Coetum fefellerunt, quod opusculum non nisi perfunctorie ac oscitanter percurrerint. Nullo demum certo documento, ni fallor, ostendit Richerius in suis apologeticis & vindiciis, suam doctrinam quoad ea praecipua capita cum Sorbonica convenire. Procul ergo abeat Richerismi suspicio a sapientissima & prorsus orthodoxa Facultate; & quodlibet subinde patrocinium perverso ac subdolo Richerismo adjudicatum.

cerbe traductum edito absque nomine Anthoris Coloniae sub an. 1612. Magistri audaciam ac temeritatem plurimum superavit. Hic apologetico titulus, *Ex responsione synodali data Basileae oratoribus Domini Eugenii Papae* IV. *in congregatione generali tertio Nonas Septembris millesimo quadringentesimo trigesimo secundo pars praecipua & in eam commentarius*.

Quin & hunc paullo post suo expresso nomine explicatius retractavit novo vulgato commentario sub hac epigraphe, *Quatuor libri de statu & gubernatione Ecclesiae*. I. *de Monarchia ecclesiastica*. II. *de infallibilitate*. III. *de disciplina ecclesiastica*. IV. *de Conciliis*. Et heic porro sibi similis ac in temeritate constans vir Laicus & caussis civilibus ex munere intentus, de quo propterea nonnemo illud adposite occinuerat,

Navita de ventis, de bobus narret arator,
Enumeret miles vulnera, pastor oves (*).

Recentior praeterea *Jansenismus* ab Scriptoribus Anti-jansenianis cum *Jacobo La Fontaine* (*b*) de Richerismo vulgo traducitur. Quoniam primum *D. de Sainte Beuve* in literis Romam missis ad D. de S. Amore an. 1653. quum agebatur de caussa Jansenii, eum vehementer admonuit, fore ut apud Gallos sine dubio innovaretur Richerismus, si Apostolica Sedes famosas v. Jansenii propositiones profligaret. Et quidem iidem Jan-

ADNOTATIO.

(*) Notum porro est, utrumque Vigorii commentarium apud sacros Judices Romanae Congregationis Indicis eandem cum Richeriano subiisse prohibitionis aleam: primum nempe an. 1621. 16. Mart. alterum vero 1622. 2. Decembr. quemadmodum & omnia ejusdem Vigorii opera an. 1684. 25. Januar.

Quo tamen ingenio primum, quem evolvere non licuit, concinnarit, adcipe ex laud. *Duval.* par. 1. in anteloqio. „ Neque „ vero tantum hac synodalis responsionis ex„ hibitione Vigorius doctrinae suae schisma„ ticae virus tegit & dissimulat, sed spe„ ciosis quibusdam rationibus & argutiolis, „ tanto artificio, tantaque verisimilitudine „ contextis illud porrigit, ut verum falsum, „ bonum malum, & malum bonum, lu„ cem tenebras, & tenebras lucem putet, „ ni caveat, lector moderatus. „

Quod vero alterum spectat, quem neque percurrere datum est, haec habeto ex *Authore* veritatis consilii Burgofontani in par. 6. quaest. 1. art. 1. §. 1. sub init. „ Prae„ cipue author institutionibus Calvini mul„ tum & familiariter usus est: ex hujusmo„ di lutulentis fontibus hausit hic laicus suas „ de rebus ecclesiasticis notitias. Nihil au„ tem de iis differit ex ordine & constitu„ ta rite methodo, nihil certa ac definita „ ratione: pro arbitratu decernit, & con„ fidenter sententiam fert in rebus, de qui„ bus adcuratissima sibi consideratione lo„ quendum exsistimant veri Theologi: pro „ more haereticorum ultro supponit & ad„ fingit adversariis suis quae ipsis opinari vel „ adserere in mentem non venit: pugnan„ tia loqui, & jam hoc loco abnuere, quae „ alio certa ac testata esse volebar. „

Ac inde toto articulo confutare pergit Vigorii conatus destruendi regimen monarchicum Ecclesiae ac in ejus locum aristocraticum sufficiendi.

Num vero critica haec testimonia rei adprime conveniant, dirimendum Eruditis relinquimus, quibus fas est ea cum Vigorianis commentariis adcurate conferre; quidquid secus istos Richerismi adseclae ceu factionis columen & praesidium summis efferant, concelebrentque praeconiis.

(*b*) In prop. Quesnel. xc. cap. 1. & 2.

Janseniani, ut Romanis Judicibus terrorem incuterent, infaustam hanc praedictionem typis excusam in vulgus sparserunt an. 1662. ipsique itidem editionem vindiciarum Richerianarum cum aliis documentis eandem rem concernentibus de an. 1701. diligenter procurarunt (*i*).

Insuper *Quesnellus* Richerismum profitetur & docet in sua prop. xc. quae talis est, *Ecclesia authoritatem excommunicandi habet, ut eam exerceat per primos Pastores de consensu saltem praesumto totius corporis* (*k*). Haec autem eo expresse tendit, ut callide taciteque adfirmet, potestatem clavium, & subinde quamlibet ecclesiasticam jurisdictionem non esse Petro proxime traditam, neque per Petrum ceteris Episcopis, sed universae fidelium multitudini: quasi Petrus, alii Apostoli, & Praelati omnes potestatem ab hac multitudine adceperint ceu ejus vicarii delegati ac ministri; & ea quidem lege, ut in quolibet potestatis exercitio a toto penderent corpore, sine cujus adsensu saltem supposito nunquam fas esset uti clavibus (*l*).

Haec vero, nisi in meridie caecutias, prioribus Richeriani systematis articulis superius productis, vel identica, vel summe consona plane videris (*).

Autho-

(*i*) Lege, si liceat, *Authorem* lexici de libris Jansenisticis de an. 1754. t. 3 p. 259. sqq.

(*k*) Depromta est ex observat. moral. in Math. 18. 17.

(*l*) Hic plane verus, germanusque propositionis sensus, qualem nos exhibemus, sequuti chorum Interpretum oppugnatorum ejusdem.

ADNOTATIO.

(*) Virulentum hunc sensum, immo stolidum & haereticum, ab doctis viris detectum & confutatum, temperare aut excusare simulavit *Quesnellus*, immo re ipsa confirmare nititur in Hexaplis primum in hanc thesim proscriptam pag. 552. sqq. & insuper in Protestatione contra errores sibi imputatos in documento pastorali 40. Episcoporum, quod deinde cooptarunt 60. alii, a p. m. 305. edit. 1717.

Perorat, excandescit, ludit. Lectorem remittit ad librum, quem praenotavit, *vana Jesuitarum conamina*, art. 10. p. 103. sqq. edit. 1713. ubi, inquit, *id quod hancce thesim respicit, magna cum soliditate tractasse*. Ut probare videatur thesim, ad documenta provocat ab Scripturis, Patribus, Synodis petita.

Tă denique *de consensu saltem praesumpto totius corporis* ita intelligi jubet, ut intenderit, quod Episcopus eo sano & aequo consilio secundum ecclesiasticas regulas debet fulmen anathematis intorquere, ut sibi merito confidenterque persuadere possit, illud nulli ex fidelibus improbatum iri. Haec ille, ubi nihilo secius ex antiquo suae doctrinae principio Richeriano, Episcopos & Romanum Pontificem vocat *Ministros Ecclesiae, quae utique illorum ministerio, concredita sibi ligandi & absolvendi facultate utitur*, adducto videlicet in praesidium Augustino, ajente serm. 295. cap. 2. *columba ligat, columba solvit*.

Haec autem ludicra effugia una cum vero, germanoque propositionis sensu satis superque convelluntur ac dissipantur ab egregiis Anti-quesnellistis *Bissyo*, *La Fontenio*, *Desirantio*, *Anonymo Qualificatore* ci. propositionum Quesnelli in confutatione adlatae thesis, quos adeas.

Nobis huc admonere sufficiat Quesnelli adseclas, Patroni sui doctrinam eandem esse cum ea, quam sic exponit famosus ille Lutheranus *Petrus Vermilius* in loc. comm. classe 4. c. 5. „ excommunicatio est facinorosi „ ejectio a fidelium societate judicio primo„ rum, atque tota Ecclesia consentiente „. Ac rursum valde similem illi, quam sub an. 1559. in sua fidei confessione vulgavit celebris illa Calvinismi Martyr *Anna Duburgia* in haec verba „ credo Deum contulisse po„ testatem ligandi & solvendi, quae venit

„ sub

Authores itidem alii e grege Janſeniſtico, aut Queſnelliſtico Richeriana theoremata adoptare non dubitant ac profiteri in ſcriptis editis; uti plurium inſtar, ut ceteros mittam, adferri poteſt *P. Laborde* ex Oratorio Gallicano, denatus an. 1748. Hic enim in gallica diſſertatione *temognage de la veritè dans l'Egliſe*, hoc eſt, teſtimonium veritatis in Eccleſia, ad p. 90. 93. & ſaepe alias diſerte adſerit, in corpore fidelium reſidere authoritatem condendi leges, quae conſcientiam ligent, puniendi rebelles, membra putrida reſecandi; immo Epiſcoporum judicia in rebus fidei & morum ab adſenſu corporis fidelium pendere (*).

Poſtremo *Simon Vigorius* nuper adpellatus, is eſt, cui in vulgatiſſimo conciliabulo Burgofontano demandata cura eſt ut primus Hierarchicum ordinem & poteſtatem Eccleſiae convellere ac demoliri conaretur (*m*). Quo quidem munere Vigorius quoad ejus fuit egregie perfunctus eſt, conſcripto commentario, quem modo vidimus pro confirmanda doctrina Richerii, cujus & idem ſtudioſiſſimus ſectator erat & aemulus. Haec autem omnia ſatis ſuperque probant, Janſeniſmum recentiorem confovere in ſinu ſuo Richeriſmum, quem ipſe Richerius meliora ſapiens deteſtatus eſt.

Iis incunctanter adjiciendus *Fauvellius*, gente gallus, opinor, Theologiae Doctor in Univerſitate Cadomenſi: quippe qui in ſcriptis ſuis ad an. 1714. decrevit, Eccleſiam, quod ſit bene ordinata reſpublica, gaudere poteſtate condendi leges: quin immo hanc in oecumenico reſidere Concilio, quod nempe repraeſentat univerſam rempublicam, cui nempe illam detulit Chriſtus Dominus, & a qua eamdem ſummus Pontifex, ceterique Epiſcopi exceperunt. En tibi purum putum Riche-

 riſ-

„ ſub nomine Clavium Eccleſiae, non uni „ aut duobus hominibus, ſed toti Eccleſiae, „ hoc eſt omnibus fidelibus & credentibus „ in Chriſtum Jeſum „ Eam didicimus ex docum. paſtor. *Epiſcopi Luſſionenſis* de an. 1728.

Et quidem ſatius eſſet, ipſique multo magis honeſtum ac decorum, inſanum errorem, Richerii exemplo, demiſſe revocare, quam inſolenter recudere ac propugnare cum ſcandalo fidelium.

A D N O T A T I O.

(*) HAec ſtolida & perabſurda, pluraque conſimilia ex iniquiſſima diſſertatione, quam evolvere non licuit, protulit, & pro virili profligavit noſter *Daniel* in examine ejuſdem libri, lit. 2. & alibi ſparſim.

De fatis autem ipſius commentarii haec adcipe ex *Authore* librorum Janſeniſticorum tom. 4. p. 37. ſq.

„ Senatus Pariſienſis peſtiferum opus „ decreto ſuo proſcripſit an. 1715. 21. Fe„ bruarii. Tum vero Janſeniana factio apud „ eccleſiaſticas Ephemerides diei 25. Maji „ ejuſdem anni exſultabat, tripudiabatque „ ſummopere, quod nec Pontifex, nec ul„ lus Epiſcoporum ſodalis opus percuſſerit. „ Ceterum haud longo intervallo ſubſtite„ runt tripudia. Nam & Pontifex, & Con„ ventus Cleri Gallicani, & Archiepiſcopus „ Lugdunenſis, & D. de Mailly & Remen„ ſis Archiepiſcopus &c. illud confixerunt.

(*m*) Hoc noſtrum Adſertum in optimo lumine collocavit *Author* Clariſſ. demonſtratae veritatis ejuſdem conventiculi par. 6. quaeſt. 1. in praefat. ex teſtimoniis ab Antonio Arnaldo & Petro Baelio petitis. Ipſe conſulitor.

rismum. Impiam doctrinam censura inussit *Ebredunensis Antistes* (*n*) ejusque author revocare coactus est (*o*).

V. *Jansenius Iprensis* haec in sacrosanctam Legis materiam edocuit. 1.° Judaeis lex data est, & christianis plurimis praecepta injunguntur a summo Legislatore absque ulla sufficiente, seu adjuvante gratia (*p*)... 2.° supernaturalis gratia Mosaicae legis scopo plane repugnabat (*q*)... 3.° Status ejusdem legis non adtulit Hebraeis gratiam sufficientem, sed potius impedientem; adeo ut non modo lex non adferret justitiae facilitatem, quin potius eam difficiliorem effecerit, & quasi muro quodam interposito impossibilem (*r*)... 4.° In ea lege ex absentia gratiae sufficientis suborta est impotentia observandi Legislatoris jussa (*s*)... 5.° ejusmodi legis status qua talis non fuit justitiae ac salutis, sed potius peccati & mortis.

Tum 6.° Legem observare intuitu moralis honestatis operis praescripti, vitiosa superbia est, Stoicismum redolens (*t*)... 7.° Lex nulla veraciter impletur nisi diligendo (*u*)... 8.° haud impletur lex ex timore poenae, sed ex amore justitiae (*x*)... 9.° Lex Dei impossibilia praecipit. Et quidem principio sunt praecepta quaedam, homini secundum statum & vires in quibus constitutus est, impossibilia: deinde non adest semper gratia, qua possimus, hoc est qua eadem illa praecepta implere sufficiant, aut obdurati & infideles, aut etiam fideles & justi: praeterea haec impossibilitas adcedit fidelibus, non modo quum nolunt praecepta facere, sed etiam quum volunt (*y*). Haec autem omnia compendio exhibet prima ex quinque famosis Jansenii propositionibus.

Sed jam satis superque de Erroribus fugiendis: ad Veritates inde recipiendas excurrat oratio.

(*n*) In documento pastor. super monumento 40. Advocatorum diei 26. Jan. 1731.

(*o*) Haec discimus ex *Authore* Bibliothecae Jansenisticae de an. 1739. t. 2. p. 77. Ubi quidem, ni fallor, heic unice intrusus est Fauvelius ob adsertum Richerismum, quod hic in dogma intimum Jansenisticum factioni adoptatum sit, aut sine temeritate censeatur.

(*p*) L. 3. de grat. Christi cap. 5. per tot.

(*q*) Ibidem cap. 5. & 6.

(*r*) Ibidem, & lib. 1. cap. 8.

(*s*) In eodem lib. 3 cap. 7. & 8.

(*t*) Ibidem lib. 1. cap. 9.

(*u*) In eodem commentar. lib. 5. c. 1.

(*x*) Ibidem & cap. 3. & 30. & alias.

(*y*) Haec ibidem lib. 3. c. 13. totidem fere verbis, & pluribus aucta & confirmata.

CAPUT PRIMUM

De Lege universim.

§. I.

Natura, & Varietas Legis.

QUAESTIONES DOGM. SCHOL. 332 QUAESTIO I. Quid est Lex? ADSERO. *Est commune praeceptum justum, ac stabile, sufficienter promulgatum* (*z*). Hinc de substan-

(*z*) Consonat vulgo receptae definitioni *S. Th.* 1. 2. q. 90. a. 4.

ſtantia, & formali ratione legis eſt 1.°, quod ſit praeceptum commune, hoc eſt impoſitum hominum multitudini, cum aliqua unione morali congregata (*a*). Quia lex ſemper ordinatur ad bonum commune: ergo communitati imponitur. 2.° quod ſit juſta nempe praecipiat quae poſſint a ſubdito juſte, ac honeſte fieri (*b*). Nam ex *Aug.* (*c*) *lex eſſe non videtur, quae juſta nonfuerit*. Quare debet praecipere poſſibilia cum phyſice, tum moraliter. Quia quum impoſſibile non cadat ſub libertatem, nec cadit ſub legem. Excipe, niſi urgeat bonum commune, tunc enim etiam lex humana obligat cum periculo cujuſvis nocumenti etiam graviſſimi (*d*).

333 3.° Quod ſit ſtabilis, vel perpetua ſecundum, ſe videlicet ita permanenter ligans, ut ex vi ſuae originis, & conſtitutionis duret ſemper, aut per indefinitum, aut per diuturnum tempus; adeo ut non deſinat ligare, donec revocetur, vel in cauſſa, ſeu materia ejus ita mutetur, ut juſta eſſe deſinat (*e*). Quia humana gubernatio, ut ſit utilis, ſtabilitatem poſtulat. Tum communitas, cui lex fertur, de ſe perpetua eſt: perpetuam ergo depoſcit legem. 4.° quod ſit promulgata ſufficienter, nempe eo modo, quo ſingulae reſpective leges publicari debent ut teneant (*f*). Quia ut teneat regula, qualis eſt lex, oportet, ut quantum eſt ex parte ſua ſit ſufficienter propoſita. Hae vero conditiones praeſupponunt eſſentialiter publicam, & politicam juriſdictionem in ferente legem (*g*). Quia legislatio eſt potiſſimus actus, quo Reſpublica gubernatur.

334 Ex iis autem 1.° lex eſt menſura quaedam actuum moralium, qui utpote per conformitatem ad illam habent moralem rectitudinem, ſin autem ab ea diſcordent, obliqui ſunt (*h*). 2.° lex quae aliqua ex iis conditionibus caret, nulla eſt. 3.° non eſt lex conſilium; hoc enim per ſe nullam coactionem infert, aut obligationem, etſi non ſervetur, ſed potius exhortatio eſt; neque purum praeceptum, quod non exigit eſſe commune, ac perpetuum, quum imponi poſſit uni perſonae, ac ſecundum ſe morte imponentis deſinat (*i*).

OBJECTIONES.

335 Obj. *primo*. Lex non debet eſſentia ſua referri ad commune bonum. Nam 1.° permultae leges ad bonum privatum referuntur e. c. lex conſervandi vitam propriam, lex confeſſionis auricularis &c. 2.° leges tributorum non cedunt in bonum commune, ſed potius in privatum Principis. 3.° immo leges aliquae ſunt in publicum incommodum, e. g. ex 1. Reg. 8. *hoc erit jus Regis* . . . *filios veſtros tollet* &c. 4.° Privi-

 legium

(*a*) *D.Th.* 1. 2. q. 90. a. 2. & q. 96. a. 1. *Suar.* l. 1. de Legibus, c. 6. n. 8. cum communi.

(*b*) Omnes cum *Suar.* c. 9. n. 2.

(*c*) De lib. arb. c. 5.

(*d*) Conf. *Suar.* l. 3. cap. 30. n. 4. *Pal.* heic pu. 16.

(*e*) *Suar.* cap. 10. n. 5. cum *Gloſ. Bartolo* &c.

(*f*) *D. Th.* q. 90. a. 4. *Suar.* c. 11. *Arſdek.* 1. 2. c. 6, *Bec.* p. 2. tr. 3. c. 1. q. 4. n. 2. cum communi.

(*g*) *Suar.* c. 8. n. 2. cum *D. Th.* &c.

(*h*) *Suar.* c. 1. n. 5. ex *D. Th.*

(*i*) Conſule *Caſtrop.* par. 1. tr. 3. de leg. d. 1. pun. 1. *Berti* lib. 20. cap. 2. *Juen.* par. 5. diſſ. 1. q. 2. *Salmantic. moral.* t. 3. tr. 11. c. 1.

legium est lex, ex cap. *Privilegium* (k) & solum respicit privatam personam, cui conceditur.

336 ℞. *N. Ass.* Quia lex debet ordinare hominem ad suum finem, qui est bonum commune; quaelibet enim pars suapte natura ordinatur ad totum, homo vero est pars communitatis, quae per sese ordinatur ad suum bonum, tanquam ad finem sibi proprium: heinc illud duodecim Tabularum adagium, *salus populi*, *suprema lex esto*. Ad 1. prob: ejusmodi leges remote, & ratione motivi formalis, aut finis ordinantur in bonum commune; hoc enim illarum legum observationem a privatis exigit, ne pereat: & quidem in ratione hujus finis omnes homines communicant.

337 Ad 2. satis est, ut lex ex se tendat ad bonum commune; etsi non tendat ex mente legislatoris. Lex autem tributorum respicit saltem indirecte bonum commune, quatenus Princeps per vectigalia thesaurum comparat, quo rempublicam conservet in pace, & in bello defendat. Ad 3. *N. A.* quia ibi (l) loquitur Samuel de jure usurpato, quod sibi Reges adrogaturi erant contra voluntatem Dei, qui propterea in eos severe animadvertit, ut exemplo sunt Achab & Jezabel. Ad 4. etiam privilegium respicit bonum commune, quatenus hoc expetit, ut sint aliqui privilegiati ob sua illustria merita erga Rempub.

338 Obj. *secundo*. Potest lex, quin sit iniqua, praecipere rem moraliter impossibilem. Nam lex divina prohibet diabolis, & damnatis peccatum blasphemiae, & odii in Deum, a quibus tamen abstinere est ipsis moraliter impossibile, utpote moraliter coactis ad peccandum.

339 ℞. *D. A.* potest ordinarie, *N.* quia esset nimis dura, adeoque injusta, quae passim praeciperet summe ardua: in casu speciali, quo urgeat bonum commune, quod praeferendum est cuicumque bono privato, *C.* Heinc potiori quidem jure divinae legi fas est eo pacto obligare inimicos sibi infensissimos: sed in iis tamen etiam sic moraliter coactis, residet quaedam sufficientia constituens aliquam libertatem, vel absolutam potestatem resistendi peccato. Quid? Quod Deus est summus creatorum omnium, legumque Dominus.

340 Obj. *tertio*. Lex non requirit perpetuitatem. Nam 1.° lex vetus periit. 2.° Praeceptum a Principe latum ad certum tempus, est vera lex, nam ligat subditos. ℞. *N. Ass.* sub sensu supra exposito. Ad 1. prob: lex vetus fuit perpetua negative, cujusmodi est lex, quae fertur indefinite, & tamdiu duratura, donec per se, aut per aliquam circunstantiam positivam desinat; non vero positive, cujusmodi est lex, vel ex natura sua, vel per expressa verba semper duratura, qualis est lex Evangelica, quam Christus Dominus tulit, & Apostoli promulgarunt. Ad 2. ejusmodi praeceptum esset lex tantum secundum quid, & quasi analogice, ob defectum perpetuitatis etiam negativae.

341 Obj. *quarto*. Promulgatio non est de essentia legis. Nam 1.° est legis, seu regulae adplicatio: ergo supponit legem jam constitutam.

(k) Dist. 3.

(l) Ex SS. *Clem.* & *Greg.* in eum locum.

tutam: adeoque solum est conditio, & complementum legis, non essentia. 2.° saepe etiam qui legem non noverunt, eam transgrediuntur, & fiunt legis rei, e. g. legis irritantis contractum, absque certa sollemnitate initum. 3.° ad revocationem legis non requiritur promulgatio: ergo nec ad ejus constitutionem. ℞. *N. Adf.* quia ex *Gratiano* (*ll*) *leges instituuntur, quum promulgantur*. Ad 1. prob. *D. A.* est adplicatio legis in actu primo acceptae, seu ut potens est obligare, *C.* in actu secundo acceptae, seu ut actu obligat, *N. A.* & *Con.*

342 Ad 2. *D. A.* fiunt legis rei, id est fiunt inhabiles ad eum contractum, sine certa sollemnitate ineundum, vi legis rite promulgatae, etsi non divulgatae, *C.* Nec enim ad eam inhabilitatem inducendam requiritur divulgatio, videlicet quod lex venerit in omnium subditorum notitiam, quod saepe moraliter fieri nequit. Et vero ad istam inhabilitatem incurrendam, nullum requiritur peccatum, ut in simili videre est, e. c. in irregularitate ex defectu. Secus, *N. A.* & *Con.* Ad 3. *N. A.* nam dum lex non revocatur aut explicite per promulgationem, aut implicite per consuetudinem, vel legem contrariam, censetur perseverare in sua prima promulgatione, & obligatione. Id quod perspicuum est in monetae valore (*m*).

343 QUAESTIO II. Quae sit materia legis? Adsero I. lex est in ipsis rebus fundamentaliter. Quia est in intellectu, & voluntate legiferi tanquam in subjecto; in voce, tabulis, & scriptura, tanquam in signo. II. Objectum legis, seu materia, circa quam versatur lex, est actio humana subditorum. Quia lex praecipit actiones bonas, prohibet malas (*n*).

344 QUAESTIO III. Quinam legis effectus? Adsero I. Finis a lege intentus, est subditos reddere probos; hoc est, vel supernaturaliter justos, vel saltem moraliter honestos (*o*). Unde hic est quasi ultimus effectus. Quia bonum subditi est subjici per legem superioris motioni. Deinde proximus legis effectus est inducere obligationem, id est necessitatem moralem operandi, vel non operandi. Quia est imperium ab efficaci superioris voluntate obliganti profectum. Immo hic idem sub aliquo sensu dici potest adaequatus effectus. Quia omnis obligatio proprie dicta, quaecumque illa sit, semper oritur ex aliqua lege, vel jure, seu naturali, seu positivo (*p*).

345 II. Alii quatuor numerari solent, ex *D. Isidoro* (*q*) scilicet, praecipere, id est obligatio ad agendum: prohibere, id est obligatio ad non agendum: punire, id est inflictio poenae, cujus reatum, vel meritum legis

(*ll*) Cap. *In istis.* dist. 4.

(*m*) Lege *Suar.* cit. *Tourn. Continuatorem Petrum Coletum* heic t. 3. tr. 1. c. 1. a. 1. 2. *Gamach.* heic c. 2. 3.

(*n*) Lege *Becan.* heic cap. 1. q. 3. n. 2. & 4.

(*o*) Haec una omnium vox cum *D. Th.* q. 92. a. 1.

(*p*) Conf. cit. *Suar.* l. 1. c. 14.

(*q*) Lib. 5. Etymol. c. 19. sub init. & l. 2. c. 19.

legis violator incurrit: permittere, id est permissio non facti, sed juris, e. g. quo permittitur meretricium ad majora mala vitanda. Ad hos effectus alii plures proprie revocantur (*r*). Ipsi tamen non omnes singulis conveniunt legibus, sed earum collectioni distributive. Heinc omnis viator est legis jugo subjectus, & ita quidem, si *Suarezio* (*s*) adhaereas, ut subditus quislibet fiat reus coram Deo, si eam graviter transgrediatur, ex fidei regula.

346 QUAESTIO IV. Quae legis Divisio? ADSERO. Multiplex. Dividitur 1.° lex in aeternam, vel divinam, quae est ratio in mente Dei exsistens, Universi gubernatrix quoad actus morales totius creaturae rationails, & coincidit cum divina Providentia; ac temporalem, quae in tempore lata est. Haec subdividitur in naturalem, quae est ratio humanae menti insidens ad discernendum honestum a turpi, diciturque etiam jus naturale, & positivum, quae ab externo Rectore posita est: tum est positiva divina, quae vel immediate, vel mediate a Deo lata est; & positiva humana, quae ab hominibus inventa est, ac proxime lata.

347 Haec tandem duplex est; alia Ecclesiastica, vel Canonica, quae in sacris Canonibus, vel Pontificum decretis maxime continetur; alia Civilis, quae ad rectum Reipub. secularis gubernium ordinatur. Ad has species revocantur plura divisionum membra, e. g. lex divina vetus, & nova; lex scripta, quae scribitur, vel scribi solet & quidem convenientissime, tametsi scribi nulla lex essentia sua exigat (*t*); & non scripta, vel consuetudo; lex favorabilis, ut privilegium, & odiosa, ut impositio vectigalium; jus gentium, quod omnibus fere mundi gentibus convenit, & jus particulare, quod alicui tantum genti, vel Reipub; jus publicum, quod toti alicui regno commune est, ac jus privatum, quod non omnibus, sed alicui duntaxat regni communitati competit (*u*).

348 Et vero quod Ethnicos sapientes spectat, permulta ipsi, & quidem sapientissime de lege positiva civili & naturali disseruerunt: immo vel ex ipsis ferme mutuati mihi videntur orthodoxi Doctores quidquid in haec argumenta conscripserunt, vel ipsorum authoritate tacita, seu expressa confirmasse; quemadmodum *superius* indicavimus (*x*) Ceterum quod sacrosancta nostra dogmata circa Leges positivas divinas & ecclesiasticas concernit, nihil apud ipsos reperio: istae paganis sapientibus mea opinione prorsus ignota fuerunt; immo siquando in eorum notitiam devenerint, risu atque despectu exceptae sunt.

OBJE-

(*r*) Ap. *Suar.* c. 17. n. 3.

(*s*) Ap. *Suar.* cap. 18. num. 1. & 3. ex *Trid.* c. 11.

(*t*) Ita *Suar.* c. 11. n. 9. *Bec.* heic tr. 3. c. 1. q. 3. n. 2. *Castrop.* heic tr. 3. d. 1. pun. 1. n. 10. & pun. 7. cum *Panormit. Decio, Felino, Selva, Castro, Turrecrem. Coleto* cit. art. 3.

(*u*) Consule cit. *Suar.* c. 3. & dicenda c. 2.

(*x*) Pag. 207. in Adnotatione, ubi de legibus, quas ipsi condiderunt.

OBJECTIO.

349 Obj. Scriptura eſt de eſſentia legis, ſaltem poſitivae humanae. Nam 1.° ſaepe ejuſmodi lex vocatur *conſtitutio ſcripta*; & *jus, quod ſcribitur* ap. Patres & Philoſophos, & ap. Juriſconſultos *Corpus juris*. 2.° ex *D. Iſidoro* (y) in hoc diſtinguimus legem a conſuetudine, quae non ſcribitur.

350 ℟. *N. Adſ.* quia poteſt lex ſola voce ſatis intimari Communitati. Et ex *Ariſtotele* (z) *ſcriptaene ſint leges, aut non ſcriptae, intereſſe nihil videtur*; idemque ex *Cicerone* (a) & *Ulpiano* (b). Ad 1. prob. ii adſerunt, quod fieri ſoleat, non quod debeat ad intrinſecam rationem legis. Ad 2. hoc inter conſuetudinem, & legem intereſt: quod illa uſu tantum & non ſcripto, iſta etiam ſcripto conſtet, non ſemper, & intrinſece, ſed ut plurimum, & ex adcidenti.

§. II.

De iis, quibus eſt jus condendi legem.

351 QUAESTIO I. Quid poteſtas legislatrix, & quibus generatim competat? Adsero I. Eſt facultas cujuſpiam Rectoris, authoritatem, & eminentiam coactivam (c) ſuper alios obtinentis, ad publicam eorum gubernationem (d). Quia ex *Rom.* 13. *omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita eſt*. Dixi *publicam*, quia talis non eſt poteſtas aeconomica, qua quis gaudet ad regendam aliquam privatam familiam, vel communitatem imperfectam, cui rector legem nequit imponere, ſed ſolum praeceptum, vel conſtitutionem, ex dictis; lex enim ad civile, & politicum hominum ſocialium commercium ordinatur, non ad aeconomicum.

352 II. Convenit tum eccleſiaſticis, tum ſecularibus Principibus, ac Rebuſpublicis. Ita docent *Scripturae*, cum *Matt.* 14. 17. *Act.* 15. 28. & 1. *Tim.* 5. 19. *Rom.* 13. 1. & 1. *Petr.* 1. 13. Ac etiam CC cum *Conſtantien.* (e) & *Trid.* (f). Tum PP. cum *Juſtin.* (g) *Iren.* (h) *Tert.* (i) *Athan.* (k) *Optat.* (l) *Athenag.* (m) *Chryſ.* (n) *Aug.* (o) *Bern.* (p). Iis ergo omnibus eſt jus ſubditos ſuis legibus obſtringendi (q).

353 QUAESTIO II. Quid de poteſtate legislatrice, quae dividitur in Monarchiam, Ariſtocratiam, & Democratiam: & quaenam ex

(y) Lib. 5. Etymol. c. 5.
(z) Lib. 10. Ethic. c. 9.
(a) Lib. 1. de legib.
(b) ff. de lege, ſenatuſque conſultis, & longa conſuet. l. 32.
(c) Ex *D. Th.* q. 90. a. 3. & q. 100. a. 9.
(d) *Mol.* de Juſt. to. 1. tr. 2. d. 21. cum *D. Th. Navar. Victor.*
(e) Seſ. 8. & ult. contra errores Wiclef.
(f) Seſ. 7. can. 8.
(g) Apol. ad Antonin.
(h) L. 5. c. 24.
(i) Apolog. c. 30.
(k) Apol. ad Conſtantin.
(l) Lib. 3.
(m) Apol. ad M. Aurel. Anton.
(n) Hom. 23. in 13. Rom.
(o) L. 4. civ. c. 33.
(p) L. 3. de Conſid. c. 3.
(q) Lege *Vazq.* heic d. 152. per tot.

ex iis ſit praeſtantior? Adsero i. Monarchia eſt poteſtas in uno reſidens erga totam Rempub. unde Rex Monarcha adpellari conſuevit. Ariſtocratia eſt poteſtas reſidens in paucis Optimatibus, ut quondam in Triumvirato Romano. Democratia eſt poteſtas reſidens in omni populo, vel ejus loco & nomine in multis plebejis, qui vel Senatores, vel alio nomine, prout Reſpub. inſtituerit, adpellantur. (r) Iſtae poteſtates poſſunt diverſis modis inſtitui: e. g. Reſpublica ex hiſce tribus temperata, vel mixta ex Monarchia & Ariſtocratia, vel ex Monarchia & Democratia, vel ex Democratia & Ariſtocratia. Et ipſae quidem poteſtates generatim a ſuis Rebuſpub. in Rectores dimanant quoad civile gubernium; ſpeciatim vero dimanant ſaepe cum a Jure poſitivo divino, tum a jure belli (s).

354 ii. Ex iis praeſtantior dici ſolet Monarchia. Quia ſub ejuſmodi regimine pax, & tranquillitas publica melius conſervatur, minuſque in eo, quam in quovis altero, locus ſeditionibus relinquitur; quum omnis poteſtas ſit conſortis impatiens. Et quidem eo ars perfectior, quo exactius imitatur naturam: in rebus autem naturalibus regimen ad unum reducitur: omnia ſiquidem membra corporis ab uno corde moventur, ac gubernantur; omnes animae potentiae ab una ratione; omnes caeli ab uno mobili; omnes creaturae ab uno Deo (t).

355 QUAESTIO III. Num, & quam legem femina ferre poſſit? Adsero i. Poteſt ferre legem civilem (u). Quia femina capax eſt regiae juriſdictionis (x): ergo & dominii in Regnum, adeoque praecipui actus illius, qui eſt leges condere. Idque verum eſt, etſi poſtea nubat viro, cui Regnum jure non competit (y). ii. Poteſt ſimpliciter ferre leges eccleſiaſticas. Quia haec non eſt poteſtas ordinis, ſed juriſdictionis, cujus femina minime incapax reperitur ex Jure aliquo. Immo oppoſitum infertur ex textibus, qui ferunt, Abbatiſſas habere adminiſtrationem temporalium, & ſpiritualium, poſſe conferre beneficia, Clericos inſtituere ac ſuſpendere, & alia (z). Quid? quod poteſt femina ferre cenſuras, ex communi ſententia: ergo & leges.

356 Heinc Abbatiſſis, aliiſque Monialium Praefectis conceſſa eſt poteſtas praecipiendi, non ſolum ex voto, & promiſſione, ſed etiam ex Juriſdictione, a Pontifice (a). Et quidem praecipere poſſunt in virtute ſanctae obedientiae, vel in Dei nomine. Quia id petit ſtatus eccleſiaſticus Religionis apud praefectos virorum (b). Ergo & apud praefectas

(r) Ita vulgo definiuntur haec tria gubernationis genera cum *Bellarm.* de Rom. Pont. l.1. c.1. ſqq. *Suar.* de leg. l.3. c.4. *Molina* de Juſt. & Jure tr. 2. d. 23. ex *Platone* in politico & alias, & *Ariſt.* 8. Ethic. c. 10. & 3. politic. c. 5.

(s) Recole *Mol.* cit. ſub fin.

(t) Ita quidem frequentius Theologi & Juriſperiti cum laudatis *Bellarm. Suar. Mol.* Sunt enim vero, qui praeſtantiam deferant Ariſtocratiae: nec quidem improbabiliter.

(u) *Suar.* cit. l. 3. c. 9. n. 8. *Baldel.* in Theol. morali t. 1. l. 5. d. 11. n. 16. in 1. 2. *Pal.* cit. pu. 22. §. 2. a n. 3.

(x) C. *Ex Dilecti.* de arbitr. &c.

(y) Ap. *Authores* citt.

(z) Ap. *Baldel.* cit. d.6.

(a) *Vazq.* d.164. c.4. n.28. *Pal.* cit. pu. 23. n. 28.

(b) Ap. *Vazq.* proxime cit.

fectas Monialium, quae etiam vere ecclesiasticae sunt, & Praelatae. Contra Baldel. cit. (*c*) qui tandem (*d*) nostram amplectitur sententiam, si loquamur de potentia absoluta.

OBJECTIONES.

357 Obj. contra 1. Ass. Nequit femina, Regni heres, vel innupta, vel nupta sit viro, cui Regnum non competit, ferre leges civiles. Nam 1.° Paullus 1. Tim. 1. & 1. Cor. 14. ait, *docere mulieri non permitto, nec dominari viro, sed sub illius esse potestate*: ergo potiori jure non permittet ei ferre leges, qui est actus doctrinae, & supremi dominii, supra virorum communitatem. 2.° ex L. *Feminae* (*e*) faeminae a munere judicis, magistratus, & quovis alio publico remotae sunt; nec ipsae imperare possunt (*f*). 3.° Vir cum ea nuptus, hoc ipso est Rex, & qua talis habetur, obtinetque jure dominii Regnum; nomen autem Regis vacuum non est. Idque infertur ex lege Hispaniae 9. (*g*): ergo ipse, non Regina potest leges condere. 4.° Vir quia caput est, trahit uxorem ad suae conditionis participationem, non contra.

358 ℞. *N. Ass.* Ad 1. prob. Paullus ita loquitur non propter incapacitatem feminae, sed propter honestatem, & decentiam, quae frequentius id exigunt, non semper; nec enim ullo naturae jure prohibetur, ne Regna Regem creent, cum ea conditione, ut ei possit femina succedere. Item loquitur Paullus de subjectione feminae in ordine ad usum matrimonii, & regimen oeconomicum familiae, non in ordine ad regimen civile pro casu extraordinario.

359 Ad 2. lex illa loquitur de femina vulgari, non de praecellenti, uti est Regina heres, quae est supra omnem legem. Quid? quod ea lex ab contraria alia legitime interdum irritatur. Ad 3. vir ille solum est Rex quoad dignitatem, & honorem, non quoad jus, quod sine Regni consensu alienari nequit. Idque ita limitare videtur objecta lex Hispanica. Ad 4. Regina, utpote persona excellentissima, ad se virum trahit, illum efficiendo sui Regni, nominis, & honoris participem (*h*).

§. III.

De iis, qui lege obligantur.

360 QUAESTIO I. Quinam generatim lata per legitimum Rectorem lege teneantur? Adsero. Universi homines, nec improbi modo, aut pagani, sed & Christifideles etiam Justi, & perfecti omnes, quamdiu hanc vitam mortalem agunt. Fide sanctum. Constat ex *Scripturis*, cum *Matthae.* 28. 20. *Joan.* 15. 10. *Rom.* 3. 31. & 13. 1. *Hebr.* 13. 17.

 Tum

(*c*) Num. 3.
(*d*) Num. 11.
(*e*) ff. de Reg. jur.
(*f*) Ex C. *Mulierem*, 33. q. 5.
(*g*) *Tit.* 1. p. 2.
(*h*) Conf. *Suar.* l. 3. c. 9. a n. 7. *Vazq.* heic d. 153. c. 3. a n. 33.

Tum ex *PP.* cum *Chrysos.* (*i*) *Tert.* (*k*) *Aug.* (*l*). Quibus adde *Trident.* (*m*).

361 QUAESTIO II. Num legislator sua lege teneatur? Dupliciter obstringi potest: 1.° ad culpam, 2.° ad poenam. Prima obligatio vocatur directiva; quia lex dirigit quid faciendum est: Secunda est coactiva, quia legislator cogit ad legis observationem sub paenae interminatione. ADSERO I. Nunquam tenetur obligatione coactiva. Quia est superior ipsa lege: ac nemo a se ipso cogi potest (*n*). Omnis vero legislator tenetur obligatione directiva, quando materia est ipsi communis, & est pro ipso eadem legis ratio, ac pro aliis (*o*). Quia indecens est, legislatorem non sese conformare suis subditis, ac unum praedicare verbo, aliud exemplo docere.

362 II. Haec obligatio directiva non oritur ex lege, quia ceteros obstringit, sed ex lege aliqua naturali e. c. dictante, caput debere membris conformari (*p*). Quia si par in parem nequit habere potestatem (*q*) potiori jure nequit idem in eundem. Tum quia nequit quis in se ipsum exercere imperium morale, quod inducit obligationem moralem, quemadmodum nequit se sibi obligare per contractum e. g.; quia ad hoc necessario requiritur alteritas, ut vocant, seu distinctio: ergo nequit lex per sese, ac directe obligare Principem etiam ad culpam, adeoque aliunde peti debet radix, & origo ejusdem culpae.

OBJECTIONES.

363 Obj. *primo* contra 1. Ads. Tenetur etiam legislator obligatione coactiva. Nam 1.° saepe in Jure dicitur, Principem teneri suis legibus (*r*). 2.° lex habet in legislatore effectum virtutis coactivae, quum iste effectus contineatur tacite in virtute directiva legis: adeo ut haec quantum est ex se reddat transgressorem suae obnoxium poenae, etsi haec ex adcidenti nequeat exsequutioni mandari. 3.° vis directiva, sine coactiva nimis infirma, & inefficax est: ergo ex natura rei nequeunt in lege separari.

364 ℞. *N. Ads.* Ad 1. prob: illa jura solum probant obligationem quoad vim directivam, seu in conscientia; & quidem per se sub levi; nec enim est fundamentum ad adstruendam obligationem sub gravi. Ad 2. in primis haec falso supponit, legem Principis istum directe, ac ratione sui constringere obligatione directiva. Deinde *N. Ads.* cum prob. Coactio ex sua ratione perit distinctionem inter agens inferens coactionem, & qui eam patitur: unde nequit lex Principis eum reddere suae obnoxium poenae. Ad 3. *N. A.* & *Con.*; quia plures sunt leges, quae nullam transgressori poenam inducunt; & forte si perduraffet

(*i*) Hom. in 13. Rom.
(*k*) Lib. de pudicitia.
(*l*) De grat. & lib. arbitr. c. 12. & de Grat. Christ. c. 8.
(*m*) Ses. 6. cap. 11. & can. 20.
(*n*) *D. Th.* q. 96. a. 5.
(*o*) *D. Th.* ibid. *Suar.* l. 3. c. 35. n. 4.
(*p*) *Pal.* cit. pu. 24. n. 3 *Baldel.* cit. d. 29. a n. 1. contra Suar. n. 8.
(*q*) Ex C. *Innotuit.* de electione.
(*r*) Constat ex L. *digna vox.* C. de legibus, C. *Quum omnes.* de constitut. L. *Imperfecto.* C. de testam. C. *Non liceat Papae.* 12. q. 1. &c.

rasset Innocentiae status, plura fuissent praecepta humana obligantia, nullum tamen coegissent per poenas (*s*).

365 Obj. *secundo* contra II. Ass. Obligatio directiva in Principe oritur directe, & proxime ex lege, qua subditos adstringit. Nam 1.° Princeps fert legem ut Minister Dei, a quo potestatem accipit: ergo qua talis potest per legem esse superior sui, quatenus est pars suae Reipub. 2.° non aliter Deus ei confert potestatem, quam sub conditione, quod ipse sua lege obligetur; quod plane comprobant rationes extrinsecae, ob quas oportet, Principem sua lege obligari: adeo ut Deus quasi tacite eum admoneat illud canonis, *patere legem, quam ipse tuleris*, ex quo principio radicaliter provenit obligatio, formaliter vero ex lege lata. 3.° saltem Principes, qui facultatem condendi legem acceperunt a populo, acceperunt sub tacita conditione, quod ipsa lege obligentur: unde Imperatores Romani ita visi sunt obstricti usque ad Vespasianum, quem primo Romanus Populus a suis legibus absolvit.

366 ℞. *N. Ass.* Ad 1. prob. *D. A.* ut Minister Dei, id est ut Caput Reipub. *C.* secus, *N. A.* & *Con.* quia pars quae est caput, nequit esse superior, aut inferior ipsi capiti. Ad 2. *N. A.* Rationes illae sunt intrinsecae, utpote constituentes legem naturalem reflexam, inducentem proxime eam, quam intendimus, obligationem. Ad 3. si sub ea conditione conferatur a populo potestas legislatrix, Princeps sub ea ratione non erit supremus dominus, nam erit infra legem, eique subditus. Ita apud Romanos evenisse probat absolutio Vespasiano concessa. Verum non est ratio, cur idem evenerit apud ceteras Respub. quae supremam potestatem legislatricem in Principe agnoscunt (*t*).

367 QUAESTIO III. An teneatur lege Principis ejus uxor, filii, consanguinei? ADSERO I. Ex natura rei tenentur etiam quoad obligationem coactivam; lex enim fertur indiscriminatim ad omnes subditos, & omnes ligat; ipsi vero simpliciter subditi sunt (*u*). II. Uxor a poena legis exemta praesumitur beneficio Principis, qui eadem privilegia illi indulget, quae ipse retinet (*x*). Non ita filii, & consanguinei, de quibus ne quid simile constat.

368 QUAESTIO IV. Num possit subditus contra legem materialiter peccare? NEGO (*y*): unde infertur, non dari peccata materialia. Ratio, quia materiale peccatum, si daretur, tunc contingeret, quando quis legem ex ignorantia violaret; at haec violatio impossibilis est. Quoniam lex, quae nescitur, non obligat, & quae non obligat, non est lex; haec enim dicitur lex a ligando (*z*); non autem ligat quae non obligat: ergo a nesciente illam nec formaliter, nec materialiter violari

Hh 2 po-

(*s*) Conf. *Suar.* l. 3. c. 35. a n. 16.

(*t*) Consulendi *Azor* Inst. mor. t. 1. l. 5. c. 11. q. 1. & *Vazq.* heic d. 167. c. 3.

(*u*) Ita vulgo Doctores apud & cum iis, quos proxime laudavimus.

(*x*) Ex L. *Princeps.* ff. de legibus.

(*y*) Cum *Caram.* Theol. fund. t. 1. l. 1. fundam. 19. n. 676.

(*z*) Ex *D. Th.* q. 90. a. 1.

poteſt; lex enim, quae non eſt, violari nequit. Hypotetice vero infringi poterit lex, id eſt quatenus infringeretur formaliter ſub hypotheſi, quod violaretur materia legis, ſi ſufficiens ejus notitia adeſſet (*a*).

§. I V.

De Interpretatione, Diſpenſatione, Ceſſatione legis.

369 QUAESTIO I. Quid de *Interpretatione*? ADSERO I. Ea eſt declaratio legis, ubi dubia ſit. Triplex eſt, ſcilicet authentica, vel juridica, quae ſit authoritate potentis legem condere; vulgaris, quae ipſo ſit uſu, ac conſuetudine; doctrinalis, quae ſit per doctrinam Interpretum, & Doctorum (*b*). Ex iis prima, & ſecunda vim legis habent; tertia ſummae authoritatis, ſi DD. omnes in idem conveniant, praecipue ſi *AA.* in exponenda lege adtendant, ut par eſt, ad intentionem legislatoris, ſimulque ad verba, & rationem legis (*c*).

370 II. Nunquam ſane lex ob ſolam ſimilitudinem, vel identitatem rationis extendenda eſt ad alium caſum, qui ſub lata verborum forma non fuerit comprehenſus (*d*). Quia ratio legis non eſt lex: ergo licet in alio caſu eadem ſit ratio, non proinde eadem eſt lex. Sed limita cum *AA.* citatis. III. Reſtrictio legis fieri debet ad vitandam injuſtitiam, vel aliam abſurditatem in ipſa lege. Quia haec ita intelligi debet ex mente legislatoris facta, ut ſit juſta, & nullum abſurdum creet. (*e*).

371 IV. Huc revocatur Epikia, vel aequitas, id eſt benignitas Juris & Juſtitia dulcore Miſericordiae temperata (*f*), quando ſcilicet judicatur prudenter, in caſu peculiari legem non obligare, licet alioqui verba legis ſint univerſalia, ac eum comprehendere videantur (*g*). Quia lex ſolum eſt pro contingentibus plerumque, non pro ſingulis, quae pro infinitis propemodum caſuum circunſtantiis eveniant, oportet. Ideo ex natura rei in lege humana, ut juſta ſit & rationabilis, ſubintelligitur illa conditio, vel exceptio (*h*).

O B J E C T I O N E S.

372 Obj. *primo* contra II. Adſ. Licet ratio ſola non ſit lex ſine voluntate, tamen eſt ſignum voluntatis, tum maxime quum in lege exprimitur, ergo tunc peraeque extenditur voluntas, lex, ac ratio: unde ex ratione ſuboritur interpretatio, non tantum pure extenſiva, ſed etiam comprehenſiva. *Secundo*. Ratio legis, praeſertim expreſſa in lege, indicat, ex intentione legislatoris prohiberi aliquid, non quatenus materialiter tale eſt, ſed ut ſubeſt tali rationi, ac ſubinde prohiberi quid-

quid

(*a*) De Advenis, Peregrinis, Pueris, Ignorantibus, quo pacto teneantur legibus, plura ap. chriſtianae Ethices Authores.

(*b*) Legito *Suar.* l. 6. c. 1. n. 1.

(*c*) Recole laudatos *Suar.* & *Azor* cum *Palao* d. 5. pu. 9. §. 3. & *Bandel.* d. 47. n. 7. qui & ipſi regulas dabunt.

(*d*) *Suar.* c. 3. a n. 4. *Pal.* cit. §. 4. n. 2.

(*e*) *Suar.* c. 5. n. 3.

(*f*) Ex Jo. *Andr.* ap. *Suar.* c. 6. n. 5.

(*g*) Conſentiunt plerique omnes probe ſapientes cum *D. Th.* q. 96. a. 6.

(*h*) Vide ſis cit. proxime *Suar.* cap. 6. num. 7.

quid eam rationem peraeque induit: ergo tum legis dispositio tam universalis est, quam ejus ratio. Heinc *tertio*. Decisio unius casus per sententiam Principis, censetur habere vim pro omnibus similibus, quia nimirum casus ille particularis materialiter sumtus censetur esse tanquam exemplum, in quo ratio decisionis exercetur; vera siquidem ratio est quae fundat decisionem, atque adeo ipsa censetur esse universalis pro casibus similibus: ergo idem est cum proportione adcommoda in quacumque lege.

373 ℞. Ad *primum*. Ratio est signum duntaxat honestatis, vel utilitatis, quam legislator in certa materia respicit, ut in illa per legem inducat necessitatem: voluntas vero pro sua libertate potest circa unam materiam disponere, & non circa aliam, esto similis in utraque ratio reperiatur, quia fortasse non expedit in omnibus disponere vel quia placet legifero suo arbitrio uti. Id quod aperte constat in legibus poenalibus. Ad *secundum N. A.* universaliter acceptum; quia lex omnino pendet a voluntate. Et *C.* solum pro casu, quo ratio legis sit adeo intrinseca, & universalis ad casus omnes, qui ex vi illius in lege comprehendi dicuntur, ut in ea necessariam habeant connexionem in ordine ad justitiam, & prudentiam legis, adeo ut sit contra rationem in uno casu ob eam rationem disponere, & non in aliis eandem rationem peraeque participantibus. Heinc ad *tertium*: illa solum valent pro aliis casibus, quibus prorsus inhaeret praefata ratio legis adeo intrinseca; quia aliter putaretur legifer irrationabiliter velle, & agere (*i*).

374 QUAESTIO II. Quid de *Dispensatione*? ADSERO I. Est legis humanae relaxatio (*k*). Eam probat usus, & humanae administrationis conditio. Unde a *Gelasio P.* vocatur moderatio, ac temperamentum canonum paternorum (*l*). II. Legislator potest se ipsum in lege dispensare (*m*). Quia aequum est ut qui dispensat pro aliis, non sit deterioris conditionis; tum ut qui se lege illigat, possit se relaxare. Sic enim Superioritas, quae primario, ac directe est potestas pro aliis, est secundario, & indirecte potestas pro se; quia eadem natura, quae petit, eum lege sua teneri, petit etiam, posse interdum ab ea relaxari, si adsit justa causa; non autem si ista desit (*n*). Nequit enim se dispensare a lege naturali, a qua obligatur directe ad servandam suam legem, quousque persistat.

375 III. Dispensatio sine caussa in lege superioris invalida est (*o*). Quia nequit praesumi de superiore, quod velit dispensationem suae legis absque caussa. Est tamen valida, si fiat in lege propria, etiam sine caussa

(*i*) Conferendi prae primis in hanc rem *Suar.* lib. 5. cap. 3. *Pala.* cit. heic tract. 3. d. 5. pu. 3. §. 4.

(*k*) *Suar.* c. 10. n. 7.

(*l*) C. *Necessaria rerum dispensatione* 1. q. 7.

(*m*) Adsentitur communis opinio cum *Baldel.* d. 48. n. 10. *Arsd.* heic c. 6.

(*n*) Ap. *Suar.* c. 19. n. 17. & 18. ubi admittere videtur nostrum Adsertum numeri 362. quod ipse impugnarat l. 3. cap. 35. a num. 8.

(*o*) Tenent vulgo Theologi & Canonistae cum *Vazq.* cit. d. 178. c. 3. n. 17.

caussa (*p*). Quia lex omnino dependet a propria voluntate: ergo sicut potuit illam non ferre, potest & ipsam pro libito tollere. IV. Haud repugnat tacita dispensatio in lege tum propria, tum superioris (*q*). Quia ut plurimum voluntas tacita tantum valet, quantum expressa, ubi alioqui nec verba, nec certa forma est necessaria (*r*). Cujusmodi esset e. c. si quis vidente Praelato, & non impediente, nec puniente, quum posset, legem transgrederetur.

OBJECTIONES.

376 Obj. *primo* contra III. Ass. lex injusta nulla est; at dispensatio Superioris absque caussa, est injusta, immo *crudelis dissipatio*, potius quam dispensatio (*s*): pariter ergo nulla est. *Secundo*. Ejusmodi actio excedit potestatem dispensantis; hic enim qua talis non operatur ut dominus, sed ut dispensator fidelis, & prudens; quippe cui dedit Deus potestatem ad aedificationem Reipublicae non ad destructionem justitiae, ex 1. Cor. 10: ergo & actus sine potestate fit, adeoque nullus. Heinc Papae dispensatio in lege canonica, nulla esset, ut censent aliqui (*t*).

377 ℟. Ad *primum*. *C. Ma.* Et *Perm. Mi.* Et *N. Con.* quia multa injuste fiunt, quae tamen facta tenent, donec annullentur, ut iniqua legis abrogatio, injusta electio digni, praetermisso digniore &c. Quod si dispensatio ita injusta sit, ut ex ea laedatur proxime justitia commutativa in damnum tertii, tunc nulla est, quia nequit ipsa facultatem praestare ad actum injustum. Ad *secundum*. *N. A.* cujus adj. prob. nihil evincit; quia alioqui nec ulla administratio illicita Sacramentorum valida esset, nec ulla item lex, quae a principio ferretur, aliquem a legis vinculo indebite excipiendo. Est Princeps dominus suae voluntatis, quatenus ipsi concessum est, ut possit velle, aut nolle uti sua jurisdictione erga subditum absque praejudicio tertii. Heinc *N.* adj. sequelam (*u*).

378 QUAESTIO III. Quid de *Cessatione*? ADSERO I. Est desitio, vel finis Legis, quae deinceps desinit obligare; & quidem vel secundum aliquam sui partem, ac dicitur Derogatio; vel prorsus secundum se totam, diciturque Abrogatio (*x*). Saepe licita, & valida est ejusmodi cessatio, quae vel a consuetudine, vel a supremo Principe induci potest, vel per legem contrariam, vel alio signo; tametsi legum correctio vitanda sit, quantum fieri potest. Et quidem a Deo lex vetus abrogata est.

379 II. Fas est Principi valide legem abrogare absque caussa. Quia plus potest quoad leges tollendas, quam quoad statuendas (*y*). Multo enim difficilius est imponere, quam tollere Leges. III. Cessante penitus caussa, aut fine legis duntaxat negative in aliquo particulari, cessat

(*p*) Plerique omnes Doctores cum *Baldel.* d. 52. n. 9.

(*q*) Vulgo Theologi adversus plerosque Jurisperitos ap. *Suar.* cit. c. 13. n. 11.

(*r*) *L. Qui ad certum*. ff. de locat.

(*s*) Ap. D. Bern. l. 3. de Consid. c. 4. fin.

(*t*) Ap. *Suar.* l. 6. c. 19. n. 5.

(*u*) Recole *Suar.* cit. l. 6. c. 19. a n. 7.

(*x*) Lege *Baldel.* d. 53.

(*y*) Vide sis *Suar.* cit. c. 25. n. 10.

sit pro ipso lex (z). Quia ita cessante caussa legis in tota communitate, cessat lex pro tota ipsa (zz): pariter ergo.

CAPUT SECUNDUM

De Lege speciatim.

§. I.

De Lege aeterna, Lege naturali, Jure Gentium.

380 QUAESTIO I. Quid de *Lege aeterna*? ADSERO I. Proprie talis dicitur, quatenus est divinum Decretum, quo Deus ab aeternitate praecipit alios actus morales creaturae rationali liberae, & alios prohibet, pro tempore exstituros. Quia Deus ab aeternitate constituit e. g. hoc praemium pro tali merito, vel illud supplicium pro tali demerito: ergo creatura eliciens hoc meritum, aut illud demeritum, statim sancitae Dei legi subjicitur. Proprie, inquam, subjicitur quoad omnes suos actus morales probos, improbos, & indifferentes; quia ii omnes, vel propter ipsos met, vel propter modum eos exercendi, sub legem praedictam cadunt (*a*). Deus autem huic suae legi non subest, quum sit idem cum lege (*b*).

381 II. Est de se nata obligationem inducere; actu tamen non obligat ex aeterno, sed in tempore, quum scilicet innotescit per legem aliam, vel divinam e. c. per revelationem internam, vel per auxilium naturale; tunc autem obligatio oritur proxime a Deo, quin alia promulgatione opus sit; vel per humanam debito modo adplicatam, tum vero nascitur obligatio proxime ab humano legum latore, mediate, ac radicaliter a Deo, seu a lege aeterna, a qua lex omnis promanat, habetque vim obligandi tanquam ejus participatio. Heinc lex aeterna non est per se ipsam nota hominibus in hac vita, sed vel in aliis legibus, vel per illas (*c*). Quae tamen omnes ab illa derivantur (*d*), quam propterea nuncupavit *Aug.* (*e*) *legem omnium artium*.

OBJECTIONES.

382 Obj. *primo*. Lex aeterna est solum improprie, ac metaphorice lex. Nam 1.° non fuit ab aeterno promulgata; at lex dicit essentialiter promulgationem. 2.° lex est actus veri dominii, & jurisdictionis; atqui ab aeternitate non fuit dominium, & jurisdictio, quum nullius fuerit, cui Deus dominaretur. 3.° lex aeterna non minus gubernat creaturas irrationales, quam rationales; at illae non subsunt legi proprie dictae: ergo nec istae.

℞. N.

(z) Ita statuimus alibi, cum multis AA. contra Suar. cit. cap. 9. n. 26.

(zz) Ap. ipsum *Suar.* ibid. num. 3. cum vulgatissimo Doctorum adsensu.

(*a*) Consonat laud. *Suar.* l. 2. a cap. 1. ad 4. ex *D. Th.* q. 93.

(*b*) Idem adnotavit cit. *Becan.* tt. 3. c. 2. q. 2. n. 5.

(*c*) *Suar.* cit. c. 4. n. 9. & 10.

(*d*) *Bec.* cit. q. 3. n. 3.

(*e*) De vera Relig. c. 31.

383 ℞. *N. Adf.* Ad 1. prob. *D. Mi.* lex obligans in actu primo prout est in sola mente, ac decreto legislatoris, *N.* lex obligans in actu secundo, adeoque subditis intimata, *C.* Sub primo sensu intelligitur lex aeterna; sub secundo leges aliae, de quibus agimus. Ad 2. lex in actu primo est actus dominii, & jurisdictionis in potentia, qualis est lex aeterna; lex in actu secundo est actus dominii, & jurisdictionis actualis, qualis est reliqua legum caterva. Ad 3. *N. Ma.* quia per legem gubernat Deus rationales, irrationales per Providentiam, quae metaphorice lex est; etenim Providentiae, & legis conceptus distinguuntur formaliter in Deo.

384 Obj. *secundo*. Deus legi aeternae subjicitur. Nam 1.° tenetur ei se conformare, optime agendo, & non peccando. 2.° tenetur ad beandum filios adoptivos. 3.° nequit suo decreto resistere: ergo decretum habet vim legis comparate ad divinam voluntatem. ℞. *N. Adf.* Ad 1. prob. ad id tenetur, non ex vi legis, sed ex necessaria suae essentiae perfectione. Ad 2. tenetur ex pacto, & fidelitate, non ex lege, quae sibi repugnat. Ad 3. nequit decretum mutare, non ex lege prohibente mutationem, sed ex natura rei, nam alioqui simul vellet, & nollet efficaciter idem abjectum, & ex intrinseca suae essentiae immutabilitate (*f*).

385 QUAESTIO II. Quid de *Lege naturali*, quam etiam in statu naturae integrae obtinuisse, adposite urgetur adversus *Guilielmum de Muelen* protestanticum (*g*)? ADSERO I. Est formaliter vis, vel lumen quasi habituale, quod sibi congenitum, connatumque habet in corde scriptum natura rationalis ad discernendum inter operationes primae regulae morum, seu Deo tanquam summo Bono consentaneas, vel dissentaneas, (*h*). Quia effectus legis naturalis, e. g. dirigere, obligare, conscientiam regere, proveniunt proxime a dictamine rationis, quod est proxima regula intrinseca humanorum actuum. Dixi *lumen quasi habituale*, quia non est proprie habitus, sed proxima dispositio, qua homo opportunis temporibus naturaliter inter bonum, & malum recte discernit.

386 II. Est proprie lex. Quia non tantum indicat quid agendum, aut cavendum sit, verum etiam tanquam praeceptum, vel prohibitum a Deo, qua naturae rationalis Author est ac Gubernator, qui sua lege addita praecipit, vel prohibet eundem actum intrinsece bonum, vel malum; siquidem plura prohibentur quia mala: ergo nequeunt primam rationem malitiae desumere a prohibitione (*i*).

387 Heinc 1.° haec lex est divina; quia ab uno Deo procedit. 2.° ipsum rectae rationis judicium, homini naturaliter inditum, est de se

(*f*) Conf. *Suar.* l. 2. c. 1. 2. 3. *Bertius* heic l. 20. c. 3. *Collet.* heic c. 2.

(*g*) A nostro *Ignat. Schvvarz* in instit. Jur. publ. in prolegom. instruct. 2. pag. 20. col. 2. cum *Thomasio* etiam protestantico.

(*h*) *D. Th.* q. 94. a. 1. & 2. *Suar.* c. 5. n. 9. cum communi contra Vazq. Conf. *Ignat. Schvvarz* in institut. Juris univ. nat. par. 1. tit. 2. pag. 129.

(*i*) Consentit *Suar.* c. 6. n. 5. & 11. ex *D. Th.* &c.

ſe ſufficiens intimatio divinae legis, ſignumque conſpicuum eſſicacis Dei voluntatis obligantis, quin ulterior ejus promulgatio requiratur. 3.° complectitur pro materia quaelibet principia, vel praecepta moralia, quae habent evidentem honeſtatem rectitudini morum eſſentialem, ſimulque concluſiones omnes ab iis principiis neceſſario deductas (*k*). 4.° duos habet eſſectus: alterum proximum, & per ſe nempe obligationem in conſcientia, proxime profluentem ex lumine naturali: alterum remotum, & ex accidenti, nimirum obligationem in conſcientia, procedentem proxime a lege poſitiva divina, vel humana, & remote a lege, aut lumine naturali, dictante aliam legem obſervandam eſſe.

388 5.° Una eſt, & eadem in cunctis hominibus, & ubique gentium. Quia eſt veluti proprietas conſequens ſpecificam naturae humanae rationem, quae eadem eſt in cunctis individuis. Idem dic de omni tempore, & quocumque ſtatu naturae (*l*). Quare immutabilis eſt ab intrinſeco (*m*), ſi maneat natura rationalis rationis compos & libertatis: adeoque eſt indiſpenſabilis tum ab homine (*n*), tum a Deo, vel ne quidem de potentia abſoluta (*o*). Neque proprie per Epikiam interpretari valet (*p*), ſcilicet quatenus nequit emendari, quum poſita ſit in ratione, quae a vero deficere neutiquam poteſt.

389 III. Nequit haberi ignorantia invincibilis circa prima principia legis naturalis, nec circa concluſiones ex illis proxime, ac manifeſto deductas; ſecus circa alias concluſiones, remote, ac obſcure petitas ex illis principiis naturalibus (*q*). Ratio 1. partis; quia in illis quiſquis ratione utitur, ſtatim videt, quod principia, & concluſiones ſint rectae rationi conformes, vel diſformes. Ratio 2.; quia aliqua requirunt multam conſiderationem circunſtantiarum, quae ita ſunt de lege naturae, ut egeant ſtudio, & ſapientum diſciplina: ergo qui inſtructus non eſt, poteſt ſimilia invincibiliter ignorare, ne multos paſſim ignorantes damnemus (*r*).

OBJECTIONES.

390 Obj. *primo* contra 1. Aſſ. Omnis lex ſita eſt in imperio, & actuali dictamine rationis: ergo lex naturalis ſita eſt formaliter in actu, non in potentia, ſeu in lumine quaſi habituali.

391 ℟. *D. A.* lex in actu ſecundo dirigens, & obligans ad actum determinatum, *C.* lex in actu primo, ſpectata in genere habitus, & ſumta pro principio expedito habitualiter ad eliciendum dictamen rationi naturali conſentaneum, *N. A.* & *Con.* Lex naturalis, ſeu lumen mentis in via, ad formanda dictamina naturaliter bona ſe habet inſtar

(*k*) *Suar.* c. 6. 7. 9.

(*l*) Ita vulgo Doctores cum *D. Th.* q. 94. a. 4.

(*m*) *Suar.* c. 13. n. 2. cum *D. Th. Bec.* c. 3. q. 3. n. 3. &c.

(*n*) *Suar.* c. 14. n. 5.

(*o*) *Suar.* c. 15. n. 16. cum *D. Th. Sot. Bec.* cit. q. 4. n. 5. &c.

(*p*) *Suar.* c. 16. n. 7. contra alios.

(*q*) Satis frequenter apud Authores cum *D. Th.* q. 100. a. 1 *La Cr.* de leg. n. 720. &c.

(*r*) Legitor *Berti* cit. l. 20. c. 4. & 5. & cit. *Schvvarz* par. 1. tit. 2. inſtruct. 2. §. 3. p. 119. & 141. ſqq.

luminis gloriae in Patria ad eliciendam visionem beatam. Estque permanens, quum ab Scripturis, & PP. dicatur esse scriptum in cordibus nostris; ad eum modum, quo lex humana, non modo prout est actu judicium legislatoris, aut subditi, sed etiam prout est permanens signum in aliqua scriptura, aptum ad exeitandum illud judicium, lex nuncupatur.

392 Obj. *secundo*. Ex PP. Aug. (s) & Lactan. (t) lex naturalis est *lex Dei*, *sancta* est, & *coelestis*; istae sunt proprietates legis aeternae: ergo eadem est cum lege aeterna.

393 ℟. Lex aeterna istas retinet proprietates per essentiam, & subjective; ac naturalis est subjective, & per essentiam lex hominis, utpote menti humanae indita: dicitur deinde lex Dei, quia a Deo, tanquam ab Authore naturae promanat; sancta & coelestis objective, quia quod ab ea praecipitur, idem est quod praecipitur ab aeterna: re igitur ambae differunt.

394 Obj. *tertio* contra II. Ass. Lex ista non est proprie lex. Nam 1.° non posset esse nisi a Deo; at licet sit a Deo tanquam a caussa efficiente, non vero tanquam a legislatore, quia tantum indit naturae principia, quae indicant, quid sit ipsi bonum, quid malum: ergo. 2.° principia hujus legis sunt necessaria, & subsequuntur suapte natura intrinsecam rerum bonitatem, & malitiam: adeo, ut etiamsi Deus deficeret, aut etiam non praeciperet, nec vetaret, eadem principia subsisterent, quia semper furtum e. c. esset malum, & fugiendum. Sed lex propria, & praecipiens non est, absque praecipientis voluntate.

395 ℟. *N. Ass.* quia de illa tanquam de lege propria loquuntur, & sentiunt omnes Patres, Theologi, & Philosophi (u), quare contradictionem implicat illam indicare modo, non praecipere. Ad 1. prob. *N. Mi.* etenim ex *Aug.* (x) *quis legem naturalem in cordibus hominum scribit, nisi Deus?* ad quem nempe pertinet ejusmodi scriptio, & legislatio, ratione suae providentiae erga creaturas rationales. Heinc peccatum contra legem naturalem ex Scriptura, est poena dignum, quia est contra voluntatem divinam, scilicet praecipientem. Unde dixit *Ansel.* (y) *quicumque legem naturalem obviat, Dei voluntatem non servat*. Principia ergo quae indicant quid sit bonum, quid malum, illud simul praecipiunt, & istud vetant.

396 Ad 2: illa principiorum necessitas, & natnralis subsequutio provenit a perfectione divinae voluntatis, quae necessario sibi complacet in actu intrinsece bono, uti displicet in malo: unde ex suppositione inordinationis naturae rationalis in suum finem, debuit illam ostendere complacentiam, bonum praecipiendo, ac displicentiam malum vetando. Deficiente Deo, qui est prima Regula morum (z) pariter

(s) L. 2. confes. c. 4.
(t) L. 2. instit. c. 8.
(u) Ap. *Suar.* cit. l. 2. c 6. n. 6.
(x) Ser. 55. de verb. Dom.
(y) Lib de Volunt. Dei.
(z) Ex *infra* dicendis Par. III. ubi de Actu humano.

riter deficeret omnis actuum moralitas. Deo non praecipiente, aut non vetante, deficerent principia practica quoad exsistentiam, quia nec esset unde ipsa orirentur, nec posset creaturae rationali adplicari prima Regula morum per divinam voluntatem, quam non agnosceret; ac subsisterent modo principia speculativa quoad sui quidditatem, cujus nempe veritas a Deo non dependet (*a*).

397 Obj. *quarto*. Lex ista mutabilis est. Nam 1.° sicut jus naturale sumit speciem ex materia, ita ipsius conditionem participat, & imitatur; at res humanae, quae sunt juris naturalis materia, mutabiles sunt. 2.° lex ista praecipit, ut depositum reddatur domino petenti, ut servetur secretum, ne perimatur innocens, ne frater cum sorore nubat; at iis contraria licent, si adcedat urgens circunstantia, e. g. summum Reipub. bonum, cui favendo depositum negari potest, secretum violari, innocens perimi; & initio mundi fratres sororibus nupti sunt: ergo.

398 ℟. *N. Adf.* Ad 1. prob. *N. Ma.* in rigore sumtam. Haec enim lex discernit mutabilitatem in ipsa materia, & juxta illam adcommodat praecepta, nam aliud praecipit in illa materia pro uno statu, aliud pro alio. Unde ipsa in se semper immota permanet, etsi per denominationem extrinsecam quasi mutari videatur. Heinc ad 2: illa praecipit non absolute, sed subintellectis debitis circunstantiis, quibus adpositis, contraria praecipit, utpote plus rationi consentanea. Porro leges universae hominum haud omnes sui exceptiones praeferunt; quia nulli humano legislatori datum est illas omnino praenoscere; secus lex ista, utpote superioris ordinis, & a Deo proxime procedens (*b*).

399 Obj. *quinto*. Lex ista est proprie dispensabilis saltem quoad aliqua praecepta magis remota, tum ab homine, tum a Deo. Primum ab homine. Nam Papa dispensare potest in multis, quae sine dubio jure naturali obligant. E. c. *principio* in votis, & juramentis: *deinde* in matrimonii rati indissolubilitate: *tum* in impedimentis, matrimonium irritantibus, e. g. inter fratres: *praeterea* in debito solvendi decimas: *demum* in exemtione Clerici a seculari jurisdictione. Quoniam ejusmodi dispensationes saepe necessariae sunt ad bonum animarum, & ad convenientem christianae Reipub. gubernationem.

400 Deinde a Deo, quia non minus dispensare potest in suis legibus, quam Princeps humanus. Quare dispensavit *principio* cum Abraham, ut filium interficeret: *deinde* cum Hebraeis, ut AEgyptios spoliarent: *item* cum Osea, ut sibi adsumeret mulierem fornicariam, ex qua filios fornicationis susciperet: *denique* cum Judaeis, ut plures haberent uxores, & alias ducerent, propriis repudiatis.

401 ℟. *N. Adf.* Dispensatio propria, & directa est legis relaxatio in casu, quo manentibus eadem materia, eisdemque circunstantiis, lex alioqui vigeret, & quidem eos omnes obstringit qui in eisdem sunt

 circun-

(*a*) Vide sis *infra* loc. cit. & *Suar.* cit. l. 2. c. 6. a n. 14.

(*b*) Conferendus *Suar.* cit. c. 13.

circunstantiis. Impropria vero & indirecta dispensatio est legis remissio, vel potius non obligatio, ob mutationem materiae, seu circunstantiarum, sub quibus neminem obstriuxit, aut obstringere potuit. Prima itaque dispensatio repugnat legi naturali, nec ulla ad eam necessitas fingi potest, quum implicet contradictionem illud esse jure omittendum, quod est intrinsece bonum, aut exsequutioni mandandum quod est intrinsece malum; scilicet sub ratione inclusa in materia, quae subsistat: non item secunda dispensatio, quum praesertim obligatio, & efficacia legis naturalis pendet a priori consensu humanae voluntatis, a qua proinde suboriri potest materiae, aut circunstantiarum variatio; haec enim non excludit potestatem superioris humani, vel quatenus ab illo pendet voluntas subditi, vel quatenus est Dei vicarius. Immo expedit quidem hanc saepe fieri pro bono, ac meliore Reipub. regimine.

402 Heinc in primis homo solum indirecte dispensare potest. Nam *principio* in dispensatione voti, & juramenti solum relaxatur promissio, seu debitum ortum ex consensu humano; & consequenter cessat obligatio praecepti naturalis. *Deinde* potest pariter in Matrimonio rato dispensari, quia ejus naturali obligationi substernitur contractus humanus. Potest siquidem illud dissolvi authoritate publica, quum id cedere possit in majus bonum ipsius naturae.

403 *Tum* nequit in illis dispensari, quum ex pura ratione naturali pendeant, non ex humana voluntate. *Praeterea* in decimarum privilegiis solum derogatur humanae determinationi, quae disponit ejusmodi Ministrorum sustentationem, cui aliter succurri posset. *Demum* ea immunitas non est de jure naturali. Immo quum Clericus ex superioris jurisdictione ad secularem potestatem remittitur, fit digna exsequutio justitiae, quam dictat jus divinum, & naturale.

404 Heinc insuper nulla potest Deus potentia dispensare proprie in lege, quam ipse necessario tulit, non libere, uti suam fert Princeps humanus; etsi possit indirecte, mutando materiam, ex qua legis obligatio oriebatur. Nam *principio* indulsit Abrahae jus in vitam innocentis. *Deinde* transtulit AEgyptiorum dominium in Hebraeos. *Item* jussit Oseam conjugium inire cum fornicaria, cujus filii etiam ex legitimo conjugio oborti dicuntur filii fornicationum, ob matris opprobium. *Denique* ipsa lex naturae nec polygamiam vetat, nec matrimonii consummati dissolubilitatem, saltem quum eaedem occurrunt circunstantiae, in quibus ista in usu fuerunt, nempe Dei permissio, & necessitas seu absoluta, seu vera, sufficiens judicio Dei, qui corporum, contractuum, juriumque omnium translationis Dominus supremus est (c).

405 Obj. *sexto* contra III. Ass. Commentitia est ignorantia invincibilis circa praeceptum quodlibet, etiam remote subortum a primis principiis legis naturalis. Nam 1.° ex Gratiano (d) *ignorantia juris*

ris

(c) Vid. *Suar.* cit. c.14.15. *Bec.* heic c.3. q.4. *Continuator Tourn.* c.3. a.3. f.3. *Schvvarz* proxime cit. *Berti* l. 20. c. 5.

(d) Lib. 1. q. 5.

ris naturalis omnibus adultis damnabilis est. Consonant PP. cum Aug. Tert. Th. Bernar. & TT. cum Alen. Dur. Gers. 2.° natura ipsa refugit quod est contra jus suum: quare & nos refugimus facere actus, qui sunt contra ipsum, coram aliis. 3.° agens contra partialem naturae legem, agit etiam contra universalem, quae illam continet; at nequit ignorari lex universalis: ergo nec ulla particularis. 4.° si sit ignorantia invincibilis alicujus legis naturalis, haec frustra erit; quia quum agnosci nequeat, erit impossibilis observatu. 5.° Deus ut Author naturae, leges omnes naturales prudenter tulit; adeoque ipsas subditis omnibus modo apto intimavit, scilicet per lumen cordibus inscriptum: ergo si sit praeterea ignorantia de lege aliqua, vincibilis est, utpote proveniens a passionibus, quibus quis libere obtenebratur, & impeditur, ne videat lumen naturale; vel a desidia, qua istud non quaerit, saltem per lumen gratiae, quam quisque tenetur quaerere, & dabit Deus ad hunc effectum, nam ex Eccl. 32. 19. *qui quaerit legem, replebitur ab ea*.

406 ℟. *N. Ass.* Ad 1. prob: Gratianus cum illis PP. & TT. loquitur de jure naturali quoad prima, & notissima principia. Ad 2. id etiam intelligitur de primis principiis, non de aliis propemodum innumeris, de quibus prudenter dubitatur, sint ne licita, nec ne. Quid? quod naturalis verecundia vetat, multa fieri publice, quae moraliter inhonesta non sunt. Ad 3. *D. Ma:* agit etiam contra universalem inculpabiliter, aut invincibiliter, eo modo, quo agit contra particularem, prout fert sensus quaestionis, *C.* secus, *N.* Et *C. Mi.* Et *N. Con.* quia licet quis sciat legem universalem, potest errare in adplicatione illius ad particularem operationem. Ad 4. *N. Ass.* cum prob. nam licet lex ab ignorante nequeat actu observari, tamen ut quasi abstracte sumta, & prout est propositio aeternae veritatis, ex sese cognosci, & observari potest, & actu ab aliis noscitur, & observatur.

407 Ad 5. Deus intimat seu cudit in cordibus leges naturales eo modo, quo sibi placitum est: nimirum in omnibus ratione utentibus primas leges, seu principia notissima, & conclusiones ab ipsis evidenter deductas; non item leges secundas, seu principia minus nota, quum constet alios ex iis principiis aliqua nescire, & alios alia: quare solum e scientibus principia, eorum observationem expetit. Haec vero ignorantia, ut sit vincibilis, & culpabilis, non sufficit, oriri a culpa hominis radicaliter, & occasionaliter, e. g. ob aliquam passionem, aut desidiam, sed requiritur necessario, ut a culpa oriatur formaliter, cum connexione, vel cum ordine habito, cognito, & intento ad ipsam ignorantiam. Id enim exigit ratio formalis peccati. Alioqui dixeris cum Jansenio, esse vincibilem ignorantiam istam ex peccato originali. Quare nec ulla passio excaecans, nec desidia in petendo lumine gratiae reddunt formaliter vincibilem eam ignorantiam, de qua disputamus (e).

QUAE-

(e) Plura Polemici contra Jansenium, ac ethicae Theologiae Magistri ubi pertractant de ignorantia legis, & nos alias.

408 QUAESTIO III. Quid de *Jure gentium*? ADSERO I. Eſt formaliter lex non ſcripta per liberam omnium fere gentium conſenſionem, & uſum recepta, omnes obligans. Quia ea omnes fere gentes utuntur, vel communiter inter ſe, vel particulariter ſingulae Civitates, aut Regna inter ſe ipſa, ad ſimilitudinem aliarum omnium gentium. Sic enim ad jus gentium ſpectat commercium literarum, mercimoniorum uſus &c. (*f*). II. Licet ſit valde adfine juri naturali, ſed ab illo tamen in pluribus differt (*g*), quare ſimpliciter dicendum eſt lex poſitiva humana (*h*).

409 Heinc 1.° non eſt duntaxat permittens, ſed etiam praecipiens (*i*). Quia ſicut jus naturale, dum aliquid uni permittit, praecipit aliis, ne illius uſum impediant, vel aliud ſimul praecipit, aut vetat; ita jus gentium. 2.° hoc jus debet eſſe aequum, & juſtum, non vero intrinſece per ſe, ex natura rei, ſed praecipiendo facit aliquid eſſe bonum, & prohibendo malum, uti plerumque lex Canonica, & Civilis. Pendet enim ex communi hominum conſenſu (*k*). 3.° mutari poteſt vel omnium nationum conſenſu, ſi omnes reſpiciat; vel unius Regni, ſeu Reipub. poteſtate, aut conſuetudine, ſi illud Regnum ſpectet ſpecialiter per ſimilitudinem ad alia Regna (*l*). Plura in hanc rem ſolide ac ſubtiliter, more ſuo, *Suarezius*, omnino conſulendus.

OBJECTIONES.

410 Obj. contra II. Adſ. Jus gentium eſt idem cum jure naturae. Nam 1.° derivatur a jure naturae, ſicuti concluſio ex principiis, & conſurgit neceſſario ex natura hominum in communitate viventium. 2.° ita ferunt plures leges; ac praecipue habetur in l.2. (*m*) quod Religio erga Deum, pietas erga Patriam, & parentes, dicantur eſſe de jure gentium; quae tamen pertinent ad jus naturale. 3.° ex D. Th. (*n*) juſtae emtiones, & venditiones ſunt de jure gentium; at pariter ſunt de jure naturae.

411 ℟. *N. Adſ.* Ad 1. prob: derivatur, & conſurgit, non ſimpliciter, & neceſſario; ſed ſecundum quid, & congruenter, tanquam concluſio a principiis valde remotis, & mediatis; quo pacto leges omnes poſitivae a naturali derivantur. Congrua quidem multa ſunt ſociabili hominum vitae, ad quae propterea multum propendet natura, ſed non neceſſario ſimpliciter. Ad 2: leges confundunt jus gentium cum jure naturali late ſumto propter aliqua utrique juri communia; non proprie, quum in pluribus differant. Religio illa, & pietas ad jus gentium non niſi latiſſime revocantur, praecepta enim ſunt a natura, ante quamcumque hominum conventionem, etſi quoad ſpeciem cultus erga Deum, nempe per Sacerdotum ſacrificia, gentes plerumque convenerint.

Ad

(*f*) *Suar* a c. 17. ad 20.

(*g*) Lege c. t. *Suar* c. 9. n. 2. & laud. *Schvvarz* par. 1. tit. 2. inſtruct. 4. §. 3. p.173. ſqq.

(*h*) Conſonat *D. Th.* q. 95. a. 4.

(*i*) *Suar.* c. 18. contra Vazq.

(*k*) *Suar.* c. 20.

(*l*) *Ibid* n. 6.

(*m*) ff. de Juſt. & Jur.

(*n*) Heic q. 95. a. 4. o.

Ad 3: ejusmodi contractus sunt de jure naturae, quatenus juste aut injuste, non quatenus praecise fiant, licet ad eos plurimum a naturali ratione homines propendeant (*o*). (§).

§. II.

(*o*) Recolendus *Suar.* cit. c. 20.

OBSERVATIO.

(§) FAstose gloriabundi Protestantes hodierni jactitant, Magistros suos hanc de jure naturae & gentium disciplinam, obscuratam, ut ajunt, ab Scholasticis orthodoxis, in optimo lumine tandem aliquando collocasse.

Haec enim inter alios petulanter scripsit ex eo grege *Joan. Groningius* ab *Schmiero* nostro castigatus in Jurispr. Can. Civ. l. 1. p. 72. „ aetati Scholasticorum opponi„ tur nova Epocha, quam Luthereanam di„ cere soleo... Tum doctrina justi natu„ ralis, solutis vinculis atque excusso scho„ lastico pulvere, ex obscuris Monachorum „ claustris erupit, atque novos sibi paren„ tes adscivit, a quibus etiam tanta cura „ studio ac dexteritate culta, ut ob in„ gens incrementum novam quasi se exhi„ buerit, & omni aevo praestantiorem „ ibidemque Protoparentem *Philip. Melanchtonem* proclamat.

Nec absimilia quidem alii ejusdem furfuris scribillatores cum *Puffendorfio*, *Frider. Ludovici*, *Laur. Fleischero*, *Vitriario*, *Kemmerichio*, *Wernhero*, *Rechembergio*, *Thomasio*, aliis.

Videlicet Doctores isti sub nomine disciplinae de Jure naturae & Gentium, universam Philosophiam Ethicam usurpant: contenduntque insuper 1.° plures ex ethnicis Sophistis in ea satis idonee & copiose versatos esse, e. c. *Platon. Aristotel. Panaeti. Hecaton. Senec. Epictet. Tulli. M. Aurel. Antonin.* 2.° priscos Ecclesiae Patres in elucidanda ea materia operam non inutilem locavisse, attamen mancam & imperfectam, utpote confundentes frequentissime cum ethice christiana jus naturae, nec raro utrumque satis infeliciter copulantes.

3.° Scholasticos orthodoxos eam disciplinam penitus obscurasse ac depravasse: immo parum abfuisse, quin ejus jacturam penitus fecerint. 4.° Protestantes eam eximie restaurasse, ac mirum in modum illustrasse diuturnis, adcuratisque lucubrationibus, iis praeprimis, quas summo adplausu excepit literatus orbis ab *Hugone Grotio*, *Thoma Hobbesio*, *Samuele Puffendorfio*, *Christiano Thomasio*; adjectis deinceps aliis minoris pretii, quas pro perpetuis suorum Academicorum in naturalem Ethicen exercitationibus quotidiano ferme penso prela cudere consueverunt. Haec illi turgida oratione passim ingeminant.

Ceterum si liceat rem ad trutinam revocare, isthaec ad singula capita peramice reponimus.

1.° Constat quidem apud omnes vel mediocri instructos eruditione, non modo adpellatos ethnicos, verum etiam pene quaslibet veterum Sophorum sectas circa naturalem Ethicen operam praecipuam navasse, eamque vel primum digessisse, vel digestam illustrasse regulis, dogmatis, quaestionibus in ordine ad recte conformanda hominis officia erga Deum, erga proximum, erga se ipsum. Et ii quidem primores nostrae disciplinae magistri, qui, demtis erroribus, in quos fidei lumine destituti facile incurrerant, posteris viam straverunt, meliora sapientibus complanandam & perficiendam.

2.° Porro apud veteres Patres nullum reperire est singularem commentarium de singulis Juris mere naturalis capitibus didactice pertractantem, esto haud perfunctorie ac indiligenter perplura eorum adtigerint, atque explanarint *Basil. Greg. Naziaz. Chrysost. Augustin.* ac prae ceteris *Ambrosius* in percelebri commentario de officiis Ministrorum.

Nulla quippe tum orthodoxis Doctoribus opus erat id genus lucubratione, vel ad erudiendum catholicum gregem, vel ad Ethnicos sive haereticos revincendos. Ac insuper alia ipsi regula, quam Authores ethnici, aestimarunt hominis officia, ea scilicet ad gradum supercoelestem elevanda dirigentes, uti diserte fatetur laudatus *Ambros.* l. 1. de offic. c. 9. n. 28. postquam retulerat Paganorum morem ac stilum in tradenda naturalis Ethices de officiis hominum disciplina: *nos autem*, inquit, *nihil omnino nisi quod deceat & honestum sit, futuro-*

rum

§. II.

De lege veteri divina.

412 QUAESTIO I. Quid continebat lex ista, quam indixit Angelorum ministerio Deus, ceu unicus legislator (*p*), & Moyses, ceu proximus promulgator, soli Populo Israël, ex sola Dei electione (uti

(*p*) Quemadmodum sentio cum *Suar.* l. 9. c. 2. contra Salmeron.

rum magis quam praesentium metimur formula.

Et paucis interjectis ad n. 29. *non superfluum igitur scriptionis nostrae est opus, quia Officium diversa aestimamus regula atque illi aestimaverunt.* Intenderunt itaque Patres hominem non qualemcumque, sed Christianum, & ad normam Evangelicorum dogmatum informare; cui quidem scopo satis erat nudae naturae jura praesupponere atque ex indirecto tantum attingere.

Quod vero Jus naturae cum ethice Christiana saepe parum feliciter ipsi conjunxerint, mera hallucinatio est *Kemmerichii* in Puffendorfio enucleato cap. 4. n. 31., nec ullus, credo, ipsi consentiat, qui illos diligenter percurrerit, e. c. laudatum *Ambros.* in libris de offic. *Euseb.* de praep. Evang. *Clement. Alex.* in libris στρωματέων, *Augustin.* de civ. Dei, ut ceteros mittam. Nec ei quidem consenserunt sui *Grotius* & *Buddeus*, quorum animis hac in re longe alia insedit opinio, quidquid secus opinetur etiam *Puffendorf.*

3.° Nostrates Scholastici, cum veteres, tum juniores, & theoretici & practici in suis tractatibus de lege, de actu humano, de justitia & jure, de virtute, de passione, de statibus, de contractibus, de matrimonio, & aliis ex professo disputarunt & controversias discusserunt de singulis pene principiis, quae concernunt jus naturae & gentium, atque de effectis ipsorum; & ex iis quidem Scriptoribus (id quod in ceteris quibusque disciplinis quantum ad professores suos usu venit) alii felicius, minus vero feliciter alii.

Omnes attamen, utpote docentes in theologicis commentariis ex instituto Christianam ethicen, quin sistant in nudis naturae scitis, ea ethice christianae subordinare consueverunt: quo fit ut ambas ibidem videas passim connexas, minime vero subinde confusas, aut indecore obfuscatas. Alias eodem pacto dixeris foede obscuratas disciplinas quaslibet, aut etherogeneas materias ubilibet opportuno nexu copulatas.

Nonnulli ex nostris, fateor, ubi de licito circa jus naturae differere adgressi sunt, in varios errorum scopulos impegerunt; at illico tamen violatum jus vindicarunt, & Summi Pontifices, ejusmodi errores anathematis profligando, & reliqua, saniorque Theologorum concio, ipsos acriter convellendo: quo factum est ut doctrina de jure naturae prorsum ad normam recti expurgata sit, & in scholis & in editis commentariis, ac hodiedum illibata vigeat, minime vero depravata, ac perpetuam ferme jacturam passa, ad sensum *Puffendorfii*, *Thomasii*, *Kemmerichii*, *Buddei* ac similium.

Quid? quod si alios ex eodem grege Doctores audiamus, Scholastici nostri si in quaestione morum consentiant, vix est ut errent, ob perspicaciam ad ea videnda, quae in aliorum dictis reprehendi possunt. Sic *Grotius*, apud ipsos incomparabilis vir, in prolegomen. ad commentar. de pace & bello, n. 52. p. m. 28.

Tum Hispani Theologi Vazquez, Henriquez, Rodriguez, Fernandez, Dicastillo, aliique adsimilis notae scriptores in jurisprudentia naturali ac ethica philosophia celebriores ceteris omnibus habendi sunt. Ita laud. *Conringius*.

Grotius demum, ut plura pro re nostra documenta sileam, lectioni operum doctissimi Francisci Victoriae, instauratoris olim Scholastices apud Hispanos, suum debuit peregregium de jure pacis & belli commentarium. Totidem fere verbis ibidem *Conringius*.

Incassum ergo reliqua, vel ne quidem acrioris judicii, gregalium plebs nostratibus Scholasticis litem intentat.

4.° Suus plane debetur honos & plausus laudatis Protestanticis Scriptoribus de jure naturae ac gentium; sed qui tamen intra rationis & aequitatis cancellos continendus est.

Prin-

(uti habes *Deuter.* 7. 6.) maxime quia ex illo Christus erat nasciturus (q)? ADSERO. In primis praecepta *moralia* pro naturali morum rectitudine, ac maxime Decalogum; *Ceremonialia*, Dei cultum spectantia, e. g. Sacramenta, Sacrificia, res sacras, peculiares observationes; & *Judicialia* id est leges, e. g. pro populo, principe, re domestica, hospitibus, peregrinis. Haec praecepta referuntur 613. a *Guill. Parif.* (r).

413 Deinde Consilia aliqua, e. g. quaedam voluntaria Sacrificia, & promissiones aliquid offerendi in Templo (s). Et quidem haec praecepta ferebantur per se etiam super actus mere internos fidei, spei, caritatis, poenitentiae (t); induxeruntque obligationem in conscientia (u). In ipsis item duplex sensus, vel finis adtenditur, scilicet *litera-*

Principio enim ii generatim omnes in suis de hac re commentariis naevos habent, aut errores heterodoxos, neque raro a via rationis & aequitatis quampatenter aberrant, quum sibi novas theses, aut hypotheses confingunt. De iis quidem adcusantur Grotius & Hobbesius a Puffendorfio, & hic deinde a Thomasio; ut mittam Nostratum crises adversus quaterna haec protestanticae cohortis columina.

Speciatim Hobbesius non nisi despectu & sibilis dignum sese ostendit ob malignam suorum systematum impietatem, in Prolusione proxima nobis indicatam. Puffendorfius vero, si fides suo studiosissimo Enucleatori *Kemmerichio*, erravit in angulari lapide ethici sui aedificii, seu in fundamento, quod nempe in nuda socialitate constituit: ex quo plane officia erga Deum & se ipsum commode subinferre nefas est.

Erravit etiam, ut author est *Leibnitius*, in fine juris naturae, quem videlicet sola praesentis vitae felicitate tanquam adaequato termino circumscripsit; tum in objecto, noluit quippe, quae intra pectus latitant, nec foris erumpunt, ad jus naturae pertinere; ut mittam plura paradoxa, quae in eo systemate docti Viri jure optimo sugillant.

Thomasius item, Puffendorfii paraphrastes, in multis sui authoris errores cooptavit, in pluribus immanius defecit; ut puta quum subsliuere non erubuit, falsiloquio nti aliquando licere, incestum nullum esse jure naturae prohibitum, ac similia; & fastu quidem intolerabili.

Grotius demum, primus omnium in hac sparta adornanda, tametsi ceteris laude dignior, arguitur tamen ab Doctoribus orthodoxis & Protestantibus, in commentario de jure belli & pacis cespitasse in pluribus, qua veram religionem, qua jus ipsum naturae spectantibus.

Suum ergo est hisce Authoribus meritum, quod elucidando methodice universo juri naturae sedulam navarint operam; suumque demeritum, quod suas lucubrationes palmaribus foedarint naevis.

Ne jactet igitur Protestantica turba gloriosa illa tripudia, donec eam doctrinam a suis Magistris traditam severe corrigat, reformet, & emaculet. Et pergant deinceps studiose illustrare uno circumscriptam systemate nobilissimam disciplinam, quam pridem hac, illac in commentariis theologicis dispersam Nostrates solido acumine elucidarant.

Hactenus de hodierna & systematica juris naturae & gentium disciplina apud Protestanticas Scholas. Plura dabit, qui nobis heic adlatis documentis praeluxit, laudat. *Schvvarz* in prolegomenis ad suas institutiones sacro studio academico, praesertim catholico adcommodatas, uberiusque instruct. 7. per tot.

(q) Scilicet in Monte Horeb, in deserto Arabiae sito, 50. diebus ab exitu Aegypti, anno ab orbe condito 2513. anno 400. a Circumcissione data Abrahae, & 430. ab ejus vocatione, & egressu de terra sua. Haec dicta sint ex sententia laudati *Suar.* cap. 5.

(r) In lib. de fide & lege, quem sequuntur *Abulens.* in Deuter. 27. quaest. 1. *Burgens.* in scrutin. 1. p. d. 8. c. 9. *Iken.* de antiquit. Hebr. par. 1. c. 4. n. 9.

(s) *D. Th.* q. 99. a. 5.

(t) Nobiscum est *Suar.* cit. l. 9. cap. 4. num. 11.

(u) Conf. cit. *Suar.* c. 6.

teralis, qui spectat aliquam actuum humanorum honestatem, vel utilitatem; & *figuratus*, qui indicat rem spiritalem, vel supernaturalem, futuram; *quia omnia in figura contingebant eis*, 1. *Cor.* 10. Quoniam lex singillatim lata est ad conservandam, & augendam in hominibus Christi venturi fidem, & ad disponendum populum, ut eum venturum exciperet; nam *finis legis Christus*, *Rom.* 10. (*x*). Et vero quod lex vetus Hebraeis tradita, & ipsos obligans, bona fuerit & a vero Deo orta, est fide sanctum ex *Scriptur.* e. g. *Exod.* 19. 10. sqq. *Deut.* 4. 7. & 8. item 26. 17. & 31. 26. *Ps.* 18. 8. & 9. *Matt.* 5. 17. *Luc.* 2. 22. *Rom.* 7. 12. & 1. *Tit.* 1. 8. *Hebr.* 9. 20. Quibus addito CC. *Tolet.* I. (*y*) & *Trident.* (*z*). Tum *PP.* uno ore idem saepe fatentes cum *Tertulli.* (*a*) *August.* (*b*) *Iren.* (*c*) *Hieron.* (*d*).

OBJECTIONES.

414 Obj. *primo*. Non tulit Deus hanc legem per Angelum, sed proxime per se ipsum sub specie Angeli, sub qua Deus saepe visus, & loquutus est in lege veteri, ap. PP. Nam ita sentit primaeva antiquitas, cum primis PP. Iren. Tert. Orig. &c a quibus recedere nefas est. Idque postulat legis dignitas. *Secundo*. Moyses fuit hujusce legis Author, & lator, quoad praecepta ceremonialia, & judicialia, vel saltem quoad libellum repudii, de quo Christus, Judaeos increpans, Matt. 5. 19. *ad duritiem cordis vestri permisit vobis Moyses*. Quid? quod ea lex adpellatur in Scriptura lex Moysi; itemque Moyses dicitur *legislator*.

415 ℞. Ad *primum*. *N. Ads.* Nam qui tunc adparuit Moysi, legemque dictavit, vocatur *Angelus*, itemque lex ipsa dicitur adcepta *in dispositione*, seu opera *Angelorum*, *Act.* 7. Idem clare eruitur ex Paullo *Hebr.* 1. & *Gal.* 3. Et consentiunt multi *PP.* & *TT.* post *Aug.* Unde fas erit credere, tunc adparuisse Angelum Dei nomine, esto in aliis eventibus adparuerit Deus sub Angeli specie. Major autem dignitas Evangelicae legis poscebat, ut veterem non Deus per se publicaret, sed per suos Ministros. Ad *secundum*. *N. Ads.* cum prob. Dicitur lex Moysi, & Moyses legislator, quatenus illam promulgavit. Est ipsa prorsus divina, quippe quam semper proposuit Moyses ceu Dei praecepta indicantia divinam voluntatem obligantem, nullibi propria interposita authoritate. Permissionem ipse repudii ut a Deo adceptam publicavit (*e*).

416 Obj. *tertio*. Lex vetus non praecipiebat actus illos fidei &c. Nam 1.° ipsa dicitur lex factorum, Rom. 9. id est actionum externarum, ac saepe lex carnalis. Quare ex D. Th. (*f*) *lex vetus exhibet manum*, *lex nova animum*. 2.° non est ubi contineantur haec praecepta theo-

(*x*) Recolatur in hanc rem laud. *Suar.* cap. 3.

(*y*) In Confess. fid.

(*z*) Sess. 4.

(*a*) L. 2. cont. Marcion.

(*b*) De moribus Manichaeor, l. 1, c. 14.

(*c*) Lib. 4. cap. 26.

(*d*) In praefat. in epist. ad Titum.

(*e*) Lege *Suar.* cit. heic l. 9. cap. 2. *Jueninum* par. 5. diss. 4. c. 3. *Bert.* heic lib. 20. cap. 6.

(*f*) Heic q. 91, a. 5.

theologica in lege, quae vocatur infirma, & imbecilla, ex Hebr. 7. 3.° heinc lex praeciperet impossibilia, tunc enim non esset gratia, ad eliciendos illos actus supernos oppido necessaria.

417 ℞. *N. Ads.* Quia finis intrinsecus in concessione legis a Deo intentus, fuit superna populi felicitas; qui vero finem voluit, dedit & media, ut Deut. 6. *diliges Dominum Deum tuum*. Lev. 16. *adfligetis animas vestras* &c. subinde ex Ps. 18. *lex Domini immaculata convertens animas*. Immo propterea eadem praecepta in lege naturali non scripta viguerunt. Ad 1. prob: illa nomina desumta a majore parte legis, praeferente praecepta ceremonialia, & judicialia, non prohibent quominus pars altera legis versaretur circa actus internos, ad salutem necessarios. Nec oppositum intelligere potuit D. Th.

418 Ad 2: in Decalogo dictavit Deus Corpus Juris, seu legis veteris; quod non impedit, quominus praeter ipsum alias tulerit leges. Nihilominus ad Decalogum pertinent illa etiam praecepta, quae statim, vel ex principiis communibus, vel ex fide divinitus infusa innotescunt, qualia plane sunt theologica, quae ab TT. ad primum Decalogi praeceptum vulgo referuntur. Licet autem lex actus ita perfectos indiceret, imperfecta fuit, ex eo quod vires ad ipsos producendos non praestaret. Ad 3. *N. Ads.* cum prob. tunc enim erat ad illos gratia, non ex vi legis, sed intuitu Christi, ob cujus fidem illa conferebatur, simulque superna justificatio (*g*).

419 QUAESTIO II. Quid de legis Decalogo? Adsero I. Sunt decem praecepta, quae Deus digito suo scripsit in duplici tabula; in una scilicet tria ad Deum spectantia, & septem ad proximum in altera. II. Omnia legis praecepta ad haec decem revocantur, & haec decem ad duo, scilicet ad dilectionem Dei, & proximi, quae in Decalogo sufficienter continetur. At praeceptum de Sabbati sanctificatione morale est in se, licet ratione temporis sit ceremoniale (*h*). III. Licet ea omnia sint praecepta naturalia, denuo tamen, & percommode Judaeis Deus, & Christus nobis injunxit praecipue, ut ad virtutis opera non modo natura inclinaret, sed etiam reverentia divini imperii (*i*).

420 QUAESTIO III. Quinam effectus hujus legis? Adsero I. Promissiones bonorum mere temporalium, non spiritualium (*k*). Quia lex data est populo imperfecto tanquam puero: imperfecti autem bona temporalia desiderant. Lex ergo spirituales aeternae vitae promissiones, per Patrum traditionem ab initio mundi adceptas retinens, vel non revocans, nullas spiritales adjecit, sed tantum temporaneas: quare Judaei

(*g*) Vide sis *D. Th.* heic q. 99. a. 5. & q. 100. a. 3. & *Suar.* cit. c. 4. & 7.

(*h*) *D. Th.* q. 100. a. 3.

(*i*) Plura de Decal. *D. Th.* q. 100. per tot. *Mag.* 3. dist. 37. usque ad 40. & ibi *D. Th.* aliique Commentatores.

(*k*) *D. Th.* q. 99. a. 6.

ſub lege viventes, non per legem, has aeternae vitae promiſſiones habebant: ſic enim *Job.* 2. *filii Sanctorum ſumus, & vitam illam exſpectamus, quam daturus eſt Deus* &c. (*l*).

421 Heinc 1.° opera legis exercita cum bonitate morali, erant meritoria de condigno praemiorum temporalium, a Deo promiſſorum, ſcilicet exercita in ſtatu gratiae, quae requirebatur tanquam conditio removens impedimentum. 2.° fuerunt etiam aliquae Dei promiſſiones per modum conceſſionis, & privilegii, e. g. pluralitatis uxorum, libellum repudii &c. 3.° lex vetus non habuit ex ſe virtutem juſtificandi ex opere operato, ut ajunt, per gratiam habitualem. *Quia ex operibus legis non juſtificabitur omnis caro coram illo* ex *Rom.* 3. Neque ex opere operantis. Nam licet lex praeciperet actus ſupernaturales virtutum theologicarum, per quos adquiri poteſt juſtificatio, non autem erogabat vires ad eos efficiendos, aut gratiam ipſa lex, ſed Deus ex vi legis Evangelicae, ob merita Chriſti venturi, per fidem in ipſum (*m*). Haec proportione adcommoda adplica ad Circumciſionem, & reliqua ejus legis Sacramenta (*n*).

422 II. Alii effectus iſtius legis mixtae, vel habentis vim directivam & coactivam, ſunt poenae, quibus cohibendus erat populus, ad malum pronus, e. g. lapidatio, verbera &c. quae conſcientiam haud ligabant ante ſententiam Judicis. Item variae irregularitates, e. g. ob contactum emortui corporis &c. incurrebantur ipſo facto, uti & quaedam contractuum irritationes, e. g. matrimonii, ob legem ipſo facto irritantem (*o*).

OBJECTIONES.

423 Obj. *primo* contra 3. Illationem. Saltem per Circumciſionem, aut in illa erogabatur parvulis gratia, eos mundans a peccato originis: ergo lex per hoc Sacramentum juſtificavit ex opere operato. *Secundo*. Caritas ſupernaturalis eſt connexa cum Gratia juſtificante, non minus in lege veteri, quam in nova: nec minus ipſa caritas in veteri praecipitur, quam in nova; at lex nova juſtificat ex opere operantis eos, qui ipſam exercent: ergo & vetus.

424 ℟. Ad *primum*. Circumciſio fuit medium, & conditio ſine qua non conferebatur gratia, non vero virtus ipſam conferens, tanquam actio Chriſti (*p*) Ad *ſecundum*. *D. Mi.* lex nova ſumta pro ſuis praeceptis, & conſiliis, *N.*; & hoc ſenſu convenit ipſi legi illud Paulli, *litera occidit*, 1. *Cor.* 3. ex *D. Th.* (*q*) quia non juſtificant praecepta prout mere legalia ſunt: ſumta pro Spiritus S. gratia, quae confertur per Chriſtum, prout eſt legis Author, & Conditor, *C*; & hoc etiam ſenſu juſtificat lex nova ex opere operato per ſua Sacramenta. Et *N. Con.* Quia in lege veteri non conferebat Deus gratiam exercenti caritatem, tanquam

(*l*) Vide *Suar.* cap. 6. n. 21.

(*m*) Recole *S. Thom.* & *Suarez.* proxime laudatos.

(*n*) De iis ſatis idonee diſſeruit ex Proteſtantibus *Franc. Buddeus* in Theol. dogm. libr. 4. c. 1. §. 17.

(*o*) Conf. cit. *Suar.* c 6. n. 14.

(*p*) Ex dicendis *infra* Par. IV. ubi de ſacramentis ſcriptae legis.

(*q*) Q. 106. a. 7.

quam Author ejusdem legis, sed intuitu meritorum Christi, venturi ad novam legem condendam (r) (§).

QUAE-

(r) Plura in hanc rem cit. *Suar.* c. 7. n. 4. & 13.

O B S E R V A T I O.

(§) ERit fortasse qui huc loci tanquam peropportunum exigat a nobis duplicis generis commentariolum, unum videlicet historicum de Lege veteri, seu de re sacra Judaeorum, qualem literis mandarunt *Buxtorfius*, *Spencerus*, *Relandus*, *Ikenius*, post *Jehudam*, *Maimonidem*, aliosque Rabbinos; alterum vero exegeticum cum interpretatione praeceptorum, quae Deus in utraque lapidea tabula digito conscripsit, qualem hodiernis Scholae moribus adcommodant nonnulli Theologi cum *Du Hamelio*, *Juenino*, *Bertio*, post *Magistrum* & *Angelicum*.

Et quidem nihil Theologo sacrae eruditionis studioso, illo, qui proponitur, historico commentario utilius & jucundius, ac rei, quam heic edisseruimus, illustrandae magis adcommodum.

Quod si sacrae Judaeorum antiquitates compendio saltem, de iis qualemcumque ingerente notitiam, referendae sint, ipsae porro *Loca*, *Personas*, *Res*, ac *Tempora sacra* complecti deprehendantur, oportet. Nimirum *Loca* seu Caput de Locis continet 1.° Terram sanctam.. 2.° Urbem Hierosolymam.. 3.° Tabernaculum ejusque situm.. 4.° Atrium Tabernaculi... 5.° Sanctum & Sanctum Sanctorum... 6.° Templum primum ejusque atria... 7.° Aedem sacram templi primi... 8.° Templum secundum ejusque spatia exteriora & interiora... 9.° Lucos... 10.° Synagogas... 11.° Scholas.

Personae vel Caput II. de Personis sacris recenset 1.° Pontificem Maximum, subcessionem Pontificum, variosque Pontificum ordines... 2.° Sacerdotes, eorumque ordines & munera... 3.° Levitas... 4.° Doctores... 5.° Synedria... 6.° Reges... 7.° Prophetas... 8.° Sectas exortas post Prophetas.

Res aut Caput III. de Rebus sacris enarrat 1.° Scripra sacra, nempe sancta Biblia... 2.° Doctrinam, ejusque capita praecipua... 3.° Doctrinae propagationem & corruptionem... 4.° Sacrificia generatim & ritus ad ea spectantes... 5.° Holocausta... 6.° Sacrificia piacularia... 7.° Sacrificia pro delicto... 8.° Sacrificia salutaria... 9.° Agnum Paschalem, una cum primogenitis animantium, ac Decimis eorundem. 10.° Ferta & Libamina... 11.° Primitiva & Primitias... 12.° Decimas.. 13.° Vota.. 14.° Preces, Supplicationes, Lustrationes... 15.° Templi Custodiam, Musicam, adaptationem Lychnuchi, oblationem suffitus, Benedictionem Sacerdotalem.

Tempora seu Caput IV. de Temporibus sacris exhibet 1.° Annos, Menses, Hebdomadas, Dies, Horas secundum morem & ritus Hebraeorum... 2.° Dies festos... 3.° Festum Paschatis & Azymorum... 4.° Festum Pentecostes... 5.° Festum Tabernaculorum... 6.° Diem expiationis.. 7.° Festum novi anni & Noviluniorum.. 8.° Sabbatum, Annum Sabbaticum, & Jubilaeum.. 9.° Festum Purim, Encaeniorum, Xylophoriae... 10.° Dies Jejuniorum.

Ad haec quidem Capita percommode revocari posset universa Historia de Lege veteri, seu de re sacra Judaeorum. Sufficiat ea indicasse, quae ne pluribus persequamur, nobis alio intentis magnum otium fecerunt plurimi, quos nuper indicavimus; tum alii ex Nostratibus & ex Protestantibus, quos quaerenti sparsim plena dabit manu in suo Thesauro antiquitatum Judaicarum *Blasius Ugolinus*.

Quod spectat praeterea commentarium alterum exegeticum super decem praeceptis Legis, ei propriam sedem in systemate Dogmatico-Scholastico frustra quaesieris. Quod si eum optes biblicum, cum expositione literali in sacrum textum, revocaris ad sacros Interpretes, quos consulas in caput XX. Exodi, quod divina jussa tabulis inscripta recitat.

Si vero ethicum in ordine ad mores christianos adpetas, praesto erunt infiniti propemodum Theologi, qui ordine agentes de universa re morali, integros de praeceptis Decalogi tractatus, quos adi sis, exararunt.

Nec Magistri quidem & Angelici exemplis movemur, quippe qui in theologicis commentariis & scholasticen, & Ethicen & alias specie diversas Theologias promiscue fere passim disputatas tradiderunt; id quod alias notatum est in Tom. I. pagg. 43. 44. 46. 47. At nostros ex instituto commentarios, nisi gravioris ponderis ratio aliud suadeat, una occupat Dogmatico-Scholastica Theologia.

425 QUAESTIO IV. Num Gentes, florente lege veteri, cogi debuerint, vel potuerint ad judaizandum, id est ad observanda praecepta ceremonialia? ADSERO. Nunquam potuerunt licite cogi, quasi ad implendam obligationem, in illis praeexsistentem. Quia nulla ad id eis lex erat, vel ante Christi adventum, vel post diem Pentecostes: & quidem tunc sive ad Christi fidem converterentur, sive non. Ac plane nullus Gentilium ad id legitur coactus (s).

OBJECTIONES.

426 Obj. *primo*. Quicumque subduntur Regi, subduntur & legi, quam tulit. *Secundo*. Si lex illa omnes mortales non obligasset, & Deus foret personarum adceptor, & Gentiles, qui sine illa salvari possent, fuissent melioris conditionis, quam Judaei, qui intolerabili legis jugo obruebantur. *Tertio*. Alioqui nullus Gentilis, etiam Judaeis adgregatus, & adscriptus, ejusdem legis privilegiis, & ritibus perfrui potuisset, quum lex pro gentibus lata non sit.

427 ℞. Ad *primum*. *D. A.* subduntur & legi, quam pro quibuscumque tulit, *C:* quam tulit tantum pro designato populo, *N.* Heinc ex *Deut.* 4. *quae est alia gens sic inclyta, ut habeat ceremonias, & justa judicia?* Ad *secundum*. *N. A.* Non est personarum adceptor, qui ex liberalitate de suo dat uni, & non alteri. Deinde pejor conditio non est repetenda a praeceptorum multitudine, sed ab impedimentis a salute removentibus, quae quidem majora in Gentilibus fuere, quam in Judaeis, quos lex Deo arctius conjungebat, & uti paedagogus perducebat ad Christum. Alias Religiosi regulis, votisque adstricti essent pejoris conditionis, quam seculares. Ad *tertium*. *N. A.* quia oppositum statuitur *Exod.* 12. Et vero nec lex gentili proderat sine circumcisione, nec ipsi circumcisio ad salutem conferebat sine professione totius legis: a paritate Baptismi, cujus typum gerebat circumcisio, ex Paullo *Galat.* 5. (t).

428 QUAESTIO V. An, quomodo, & quando abrogata fuerit? ADSERO I. Abrogata est pro omnibus, praecipue Judaeis, per expletum temporis spatium, quo data est, scilicet post Christi adventum; ipseque Christus sua lege, ac decretis eam revocavit. *Legem mandatorum decretis evacuans* ex *Ephes.* 2. Fide certum ex *Script.* e. g. *Act.* 15. 21. *Rom.* 6. 14. & 7. 4. & 6. & cap. 2. 2. & cap. 10. 2. *Galat.* 2. 15. sqq. & c. 4. passim, & cap. 5. 6. *Hebr.* 7. 11. sqq. tum ex *PP.* cum *Justin.* (u) *Tert.* (x) *Cypr.* (y) *Author* Constit. Apostolic. (z) *Epiphan.* (a) *Aug.* (b) Quibus adde multa documenta, quae ex *Hebraeis* congessit *Galatinus* (c). Nec opus quidem fuit expressa revocatione, quia lex vetus, & nova inter se pugnant,

(s) Uti adposite notarunt *Suar.* cap. 10. & *Becan.* c. 4. q. 3. quos consulas.

(t) Conf. *Sot.* de Just. & Jur. l. 2. q. 1. art. 3.

(u) Dial. cum Tryphone contr. Judaeos.

(x) L. cont. Jud.

(y) L. 1. cont. Judae. a c. 9.

(z) L. 6. c. 12. & 20. sqq.

(a) Haer. 30.

(b) Libris cont. Faust.

(c) Tr. de Arcanis l. 11. a principio.

gnant, quasi merum signum cum nudo significato. Dicebatur autem illa lex perpetua, vel in sensu mystico, vel in literali, quatenus duravit per multa secula, tempore non praestituto (*d*).

429 II. Desiit illa lex quoad omnia praecepta, etiam moralia. Quia haec ex vi legis addiderunt positivam obligationem legi naturali; at omnis obligatio orta ex vi legis desiit: ergo licet nunc vigeat obligatio Decalogi, non vero quia legis veteris pars, sed quia tamen naturae lex est, & pars novae legis (*e*). Heinc III. Desierunt promissiones pro praeceptorum observatoribus, ac minae pro transgressoribus. Quia desinente principali, desinit adcessorium.

430 IV. Desierunt circumcisio quoad infantium sanctificationem, cetera Sacramenta, & omnes legis utilitates (*f*) V. Universa legis abrogatio coepit in die Pentecostes, non tamen simul facta est pro toto orbe, sed crevit subcessive, novae legis promulgatione excrescente. Quia non desiit quoad efficaciam, donec lex nova promulgata est; at haec in die Pentecostes promulgari coepit: ergo & illa obligare desiit (*g*).

OBJECTIONES.

431 Obj. *primo* contra I. Adf. Christus non abrogavit legem, quam ipse non venit *solvere*, *sed adimplere*, ex Matt. 5. *Secundo*. Lex solum abrogata fuit, quatenus erat figura, & umbra futurorum; at ejusmodi non erat saltem quoad praecepta judicialia, quae tantum ordinabantur ad politicam populi gubernationem: ergo saltem quoad ista abrogata non est. *Tertio*. Pluries in Scriptura legimus, cessasse legem quoad praecepta ceremonialia, nullibi vero quoad judicialia: & quidem unius expressio est tacita alterius exclusio, ex C. *Nonne* (*h*): ergo judicialia non cessarunt. *Quarto*. Lex vetus & nova non sunt physice incompossibiles; nec enim hanc physicam repugnantiam facile quispiam comprobaverit. *Quinto*. Saltem Judaeus, qui nondum suscepit Evangelium, illa lege tenebitur, ne dicatur solutus, & liber ab omni lege cum veteri, tum nova.

432 ℟. Ad *primum*. Ea Christi verba hunc sensum habent: non veni legem veterem violare, donec vigeat, etsi illa non tenear, utpote Dei Filius; veni tamen ad complendum tempus quousque posita erat, & ad perficiendas veritates, quarum umbras gerebat, & exolevisse noscatur. Ad *secundum*. *N. Ma.* quia pluribis aliis de caussis abrogata est; quia scilicet ita placuit legislatori, uti Paullus passim depraedicat; ac deinde quia Christus sustulit Judaicae Reipub. statum: unde par fuerat desinere leges ad politicum ipsius regimen ordinatas.

433 Ad *tertium*. Paullus saepe loquitur in universum, & indefinite de omnibus praeceptis, uti *Hebr.* 7. *translato Sacerdotio, necesse est, ut legis translatio fiat*, & alibi: sepe autem loquitur de ceremonialibus, quae

(*d*) Consulitor laud. *Suar.* c. 10.

(*e*) Nobiscum sunt cit. *Suar.* cap. 11. n. 22. cum *Victor. Tol. Val.* &c. *Gotti* heic q. 4. n. 15. *Sot. Ledes.* ap. *Bec.* c. 3. q. 8. n. 6. contra Vaz. & alios.

(*f*) Consentit *Suar.* c. 21. & 22.

(*g*) Ita laud. *Suar.* c. 12. & 13. *Becan.* cit. n. 11. & vulgo *Scotistae* contra Gotti cit. num. 13. dub. 6. & alios.

(*h*) De praesumpt.

quae sunt principalia: quocirca idem eventus subinfertur pro judicialibus, quae sunt adcessoria. Ad *quartum*. *N. A.* quia nequit aliquid esse vere nudum signum rei futurae, quatenus haec praesens est. Ad *quintum*. *N. A.* Judaeus ille obligatur ex indirecto lege nova, quatenus tenetur illam suscipere, & in Christum credere (*i*).

434 Obj. *sexto* contra II. Ads. Non desiit quoad praecepta moralia. Nam 1.° ita censent fere innumeri TT. cum Dur. Palud. Castr. Bellar. Vaz. ac etiam PP. cum Pseudo-Clemente, Aug. Leon. Bernar. 2.° Christus non venit abrogare, sed confirmare legem quoad haec praecepta. 3.° jura naturalia semper, & ubique immutabilia permanent. 4.° Paullus Rom. 13. 9. & Ephes. 6. 2. & Jacobus 2. 8. quum docent, praecepta moralia servanda esse, adlegant verba veteris Testamenti: ergo quia illa testimonia ad Christianos pertinent. 5.° saepe PP. & TT. utuntur aliis veteris legis testimoniis, ad probandam praeceptorum moralium obligationem. Immo in nostris Catechismis scribuntur decem praecepta eisdem verbis, quibus Exod. 20. exarata sunt. 6.° lex moralis, prout in lege veteri tradita est, dicitur saepe lex *immaculata*, *spiritalis*, *aeterna*: ergo nefas fuerit abrogari.

435 ℟. *D. Ads.* quoad praecepta moralia, sumta materialiter, & secundum se ipsa, *C*; sic enim semper, & ubique vigent, in omni lege, pro quocumque eventu: sumta formaliter, seu prout imperabantur lege veteri, per novum jus positivum, ejusdem legis statum concernens, N. quia quum universa lex illa simpliciter abolita sit, eodem jure abolitum est quidquid ad ipsam legem respectum, aut ordinem intrinsecum praetulit. Et sub hac distinctione, ac vero sensu exponi debent, ac facile solvi omnes Adsumti probationes.

436 Obj. *septimo*. Lex vetus abrogata est in ipsa Christi morte. Nam 1.° ex Rom. 7. tam lex vetus soluta est in Christi morte, quam solvatur lex maritalis in morte mariti respectu habito ad uxorem; at haec ita solvitur, ut nullatenus deinceps obliget: ergo. 2.° *translato Sacerdotio, necesse est, ut & legis translatio fiat*. Hebr. 7. at Sacerdotium Aaronicum translatum est in Christo moriente, tunc enim actu, & complete Sacerdos fuit: ergo & tunc desiit lex Aaronica. 3.° Christus sua morte confirmavit suam legem, seu novum testamentum, quod condiderat, ut per ipsum revocaret prius, ex Hebr. 8. atqui testamentum, etiam in humanis, ex quo intercesserit mors testatoris, obtinet omnino, & obligat: immo etsi longo post mortem testatoris tempore aperiatur, censetur per fictionem juris in ipsa ejus morte apertum, adeo ut ejus effecta ad ipsam mortis diem retro trahantur: ergo Christi testamentum censeri debet sua morte apertum, riteque promulgatum. 4.° Christi morte omnia consummata sunt, in cujus signum velum templi scissum est, quoniam figurae omnes, & Sacrificia completa sunt. Quocirca lex vetus dicitur ex tunc a *Patribus* lex mortua.

437 ℟. *D. Ads.* abrogata est radicaliter, & quasi in actu primo pro-

(*i*) Consulendi *Suar.* cit. c. 10. & 11. & *Sot.* cit. lib. 2. q. 5. a. 4.

proximo, quatenus Christus dum moriens suam legem stabilivit, & veterem pariter secundum se sumtam simpliciter eliminavit, C. Et hoc sensu intelligendi sunt PP. & textus adlegati in contrarium: abrogata est formaliter, & in actu secundo, quoad effectum obligandi, *N.* quia tamdiu permanet ejusmodi effectus prioris legis, quamdiu eius abrogatio non est publice promulgata, tametsi facta fuerit simpliciter in mente, aut concilio Principis: quia *nec praeceptum obligat, antequam sit divulgatum* (*k*).

438 Ad 1. prob. *N. Ma.* Nec enim eam omnimodam paritatem intendit Apostolus, quum addit, *vos mortificati estis legi per corpus Christi, ut sitis alterius, qui ex mortuis resurrexit*; nam ibi intendit, quod Judaei mortificati sunt legi, vel quod lex vetus eis mortua est per corpus Christi, id est per virtutem, & passionem corporis Christi, scilicet radicaliter, non formaliter: siquidem mors Christi non fuit publica promulgatio dissolutionis vinculi antiquae legis, quae ad ejus formalem abrogationem requiritur, uti mors mariti est perspicua ostensio dissolutionis vinculi conjugalis respectu habito ad uxorem, quae ad eam sufficit dissolutionem.

439 Ad 2. *D. Conf.* desiit radicaliter, *C.* formaliter, *N.* Ut desinat radicaliter Sacerdotium Aaronicum sufficit, quod Christus novum Sacerdotium exerceat per Sacrificium Crucis: ut desinat formaliter lex vetus, requiritur publicatio ejus desitionis per novae legis promulgationem. Ad 3. novum Christi testamentum fuit quasi clausum, donec promulgatum est in festo Pentecostes; adeoque nec nisi hucusque obligavit. Testamentum (quidquid sit de aliis jus humanum concernentibus) nequit censeri per fictionem juris apertum quoad praecepta, & obligationes, quae ut adimpleantur, cognitionem requirunt; adeoque promulgationem supponunt: ac non nisi incongrue fingi potest publica ejusdem testamenti promulgatio, quae simpliciter in Christi morte sita sit.

440 Ad 4. *D. A.* omnia consummata sunt in ratione figurae, aut prophetiae, *Esto*; plura enim usque ad Christi resurrectionem, vel etiam post illam impleta non sunt: in ratione legis revocantis antiquam quoad obligationem, *N.*; quia haec revocatio exposcit necessario novae legis promulgationem, quae Christi morte facta non est. Quocirca & velum scissum, & PP. indicati solum denotarunt, Christi morte lethale vulnus infligi legi veteri, quae propterea jam tum mortua radicaliter jacebat (*l*).

441 QUAESTIO VI. Quo pacto lex vetus post inchoatam Evangelii promulgationem fuerit mortifera, id est prohibita sub peccato, quoad usum ceremoniarum legalium? ADSERO. Non statim fuit mortifera, etiam

(*k*) Ap. *D. Th.* in 4. dis. 3. a. 5. quaestiune 3. tum l. 10. cap. 4. ubi plures objectiones proponit, ac liquido, more suo, dissolvit.

(*l*) Recolendus cit. *Suar.* c. 13. a n. 6.

etiam in locis, ubi Evangelium jam satis promulgatum incoeperat obligare. Nam Apostoli saepe legalia ex intentione cultus, & tanquam religiosae ceremoniae, licet non spiritu legis veteris exercuerunt, ap. *Aug.* (*m*) Constat ex *Actib. Apost.* c. 15. 16. 18. 21. ergo fuerunt licita.

442 Vulgo tamen creditur, mortiferam fuisse redditam circa annum 40. a Christi passione, per sufficientem declarationem, quam exhibuerunt Petrus, Paullus, ceterique Apostoli, adhuc in vivis agentes. Quia aequum erat, eos per interpretationem juris divini positivi declarasse tempus consummati termini illius legis (*n*). Nunc ergo (quis dubitet?) certe mortifera est. Fide sanctum (*o*).

OBJECTIONES.

443 Obj. *primo*. Lex vetus ex quo mortua est quoad ceremonialia, & mortifera fuit. Nam 1.° ex Galat. 5. *si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit... evacuati estis a Christo, qui in lege justificamini: a gratia excidistis*. Et Paullo consonant Hier. Orig. Dydim. Chrysost &c. 2.° tum ritus Mosaici falsi erant, quum Christus adhuc venturum significarent. 3.° ipsi tum erant injurii Christi morti, quasi ad salutem non sufficeret. 4.° non poterat per eos coli Deus, quos idem reprobarat per mortem Christi.

444 ℞. *N. Ass.* cum *Aug. Cypr. Ambr. Th.* & *TT.* frequentius. Ad 1. prob: Paullus intendit, eam circumcisionem obesse Christi gratiae, quae susciperetur cum Galatarum intentione, scilicet exsistimando, non posse sine ipsa haberi salutem; non vero quae susciperetur ex alio honesto fine, ut quam ab ipso Paullo suscepit Timotheus. Ad 2: non erant falsi ipso usu, quia ipsis non utebantur Apostoli, ut designarent Christum venturum, sed ex alio legitimo fine, ut ita scilicet Judaeos lucrifacerent, & Synagogam cum honore sepelirent; qua quidem jam pridem mortua, & sepulta, ipsi modo neutiquam licent. Ad 3. *N. A.* quia non servabantur ut necessarii, sed ut palam fieret, fuisse ipsos a Deo institutos, adeoque sensim, & reverenter relinquendos fore. Ad 4: reprobati sunt, non ut illiciti, sed ut inutiles ad justificationem: proinde aliis de caussis potuerunt ad certum tempus retineri.

445 Obj. *secundo*. Nequit Adsertum deduci ex facto Apostolorum, quippe qui non sincere, sed ficte, & simulate legalia observarunt. Nam 1.° ex Act. c. 21. Judaei dicebant Paullo, *sanctifica te cum illis... & scient omnes, quia quae de te audierunt, falsa sunt, sed ambulas & ipse custodiens legem*: ergo Apostoli simulabant, se legem observare quasi adhuc obligantem, idque credi permittebant ab Hebraeis judaizantibus. 2.° ex 1. Cor. cap. 9. Paullus factus est *Judaeis tanquam Judaeus*: ergo legalia simulate implevit. 3.° ex Galat. c. 2. Paullus vere reprehendit Petrum Apostolum, quia reprehensioni suberat, eo quod legalia usurparet, seque

(*m*) Epist. 9. & 19. ad Hieronymum contra ipsum Hieronymum. De contentione Hieronymum inter & Augustinum super hoc facto Apostolorum legitor *Bertius* l. 20, c. 19.

(*n*) Consulendus hanc in rem instar plurium laud. *Suar.* l. 9. capp. 15. 16. 17. 18.

(*o*) Ap. *Suar*, c. 14.

que ab Antiochenis recens converſis ſegregaret, ut viveret judaice cum Judaeis, qui Hieroſolymis a Jacobo advenerant: ergo quia tunc illicitum erat Apoſtolis legalia ſincere obſervare.

446 ℟. *N. Adſ.* quia ejuſmodi ſimulatio includeret mendacium, & falſae Religionis profeſſionem involveret, & graviſſimum Chriſtianis ſcandalum peperiſſet, denotaret enim eſſe licitum quod vere illicitum eſſet: uti dicitur de eo, qui ſacrificat idolo etiam ſimulate, ſeu abſque animo interno. Ad 1. prob: calumniabantur Paullum Judaei, quod doceret ſeparationem, & apoſtaſiam a lege veteri, quam ipſe ut perniciosam rejiceret; dicitur enim ibidem, *audierunt de te, quia diſceſſionem doces a Moyſe*. Ut vero eam refutaret calumniam, & evitaret periculum perverſionis illius gentis ita addictae legi ſuae, ſatis ei fuit, ut legem ex animo adimpleret ceu nondum mortiferam.

447 Ad 2: tanquam Judaeus factus eſt, quatenus lege nondum mortifera, legalia obſervabat; itemque eo ſenſu, quo ipſe de ſe adſeruit, *omnia omnibus* factum eſſe, ut ſcilicet omnes Chriſto lucrifaceret. Ad 3. *C. A.* cum *Tert. Aug. Orig. Hier. Cypr.* &c. At Petrus ſolum fuit reprehenſibilis ex eo, quod legalibus uteretur imprudenter, cum ſcandalo infirmorum, adeo ut Chriſtiani ex ejus facto inducerentur ad habendam ut neceſſariam legalium obſervationem, & ita quodammodo cogerentur judaizare. Neque vero peccatum veniale pugnat cum gratia, in qua Petrus die Pentecoſtes confirmatus eſt. Plura Interpretes biblici ſuper adductis textibus (*p*).

§. III.

De lege nova divina ſeu evangelica.

448 QUAESTIO I. Quid continet lex iſta (*q*), quam Chriſtus Dominus orbi univerſo ceu verus Legislator (ex *Iſai.* 33. 22. *Matt.* 28. 16. *Joan* 14. 15. & 15. 10. & 1. *Cor.* 6. 21. & 7. 10.) indixit? Adsero I. Continet praecepta, & conſilia; ſcilicet praecepta *moralia* ſuper his, quae ſpectant ad morum rectitudinem; & *ceremonialia* ſuper Sacramentis, & Sacrificio Euchariſtico (*r*): non autem *judicialia*; pro quibus tamen ferendis ad chriſtianae Reipub. gubernium ſuis Vicariis jus reliquit (*s*). Proprie itaque loquendo, non reperiuntur in hac lege praecepta judicialia.

449 II. Quoad praecepta moralia, praeter ea, quae dicuntur eſſe juris naturalis, & quae propriis ſuis legibus commendavit, & injunxit; plura nova Chriſtus addidit, ſtatum gratiae concernentia; e. g. praecepta de fide, ſpe, caritate ſaepe iterandis, mandatum novum de dilectione proximi &c. Et eſto quidem moralia hujus legis praecepta nihil poſitivum addiderint juri naturali, auxerunt tamen intenſive,

(*p*) Conf. *D. Th.* q. 103. a. 4. *Suar.* l. 9. a c. 14. ad 22. *Colet.* heic c. 4. a. 2. ſ. 8. 9. 10. *Bert.* l. 20. cap. 10.

(*q*) Proprie lex ap. *Suar.* l. 10. c. 1. n. 5.

(*r*) Conſtat paſſim ex Evangelio.

(*s*) *Suar.* c. 2. n. 2.

ut ajunt, obligationem in unaquaque materia, vel ob copiosiora gratiae auxilia, vel ob interpositam Christi authoritatem, dicentis, *Ego autem dico vobis*, vel ob ejus exemplum, & amorem, qui dixit, *exemplum dedi vobis* & *sicut dilexi vos* &c. (*t*).

OBJECTIONES.

450 Obj. Lex ista non est lex proprie praecipiens, qua Christiani onerentur. Nam 1.° ex Rom. 6. *non estis sub lege, sed sub gratia*; gratia autem non est lex. 2.° ex 2. Cor. 3. *ubi Spiritus, ibi libertas*, scilicet ab obligatione legis; at ex eodem Apostolo fideles habent spiritum Domini: ergo. Heinc ex Galat. 5. 18. *quod si spiritu ducimini, non estis sub lege*, & ex 1. Timoth. 1. *justo non est lex posita*. 3.° alioqui esset haec gravior, & durior lege Mosaica, quoniam duriora ferret praecepta, e. g. de confessione, de diligendo inimico &c. 4.° Christus non est proprie legislator, nam ex Joan. 1. 17. *lex per Moysem data est, gratia vero per Christum*; at Christus donans gratiam non tulit propriam legem.

451 ℟. *N. Ads.* Ad 1. prob: sensus est, quod non simus sub lege timoris, ceremoniis, & sanctionibus onustissima, qualis erat Mosaica; sed sub lege amoris, cujus onus leve, & jugum suave fit per uberiorem Christi gratiam. Saepe autem Apostolus commendat observationem novae legis praeceptorum. Ad 2: *ibi libertas*, idest a lege Mosaica terrente, *sub qua lege non estis* ex Christi redemtione. Ita ex *Aug.* (*u*). Lex non est posita justo eodem modo ac injusto, licet utrumque obliget, quatenus poena legis non imponitur justo, qui eam observat, sed injusto, qui eam violat. Ad 3. *N. Ads.* quia ejusmodi praecepta reddit suaviora frequentior, & uberior Christi gratia tanquam eorum Authoris. Ad 4. *N. Ma.* cum *Trid.* (*x*) Textus comparat legem Moysis, quae gratiam non conferebat, cum Christi lege, illam erogante; quin tamen excludat veram legem, quam praeter gratiam, tulerit Christus (*y*).

452 QUAESTIO II. Num sit lex scripta? ADSERO. Est, non per se exterius, ac necessario scripta, nam voce Christus, non scripto eam tradidit, & octavo citius post Christi mortem anno coepit Evangelium scribi a S. Matthaeo; sed interius scripta scilicet in intellectu per luminis fidei, & doctrinae supernaturalis ubertatem; ac in voluntate per impressum spiritus, & amoris impulsum. Quia est lex, quae virtute sua confert spiritum gratiae, erogantis vires, & inclinantis ad ipsam observandam: quum contra lex vetus data sit sine gratia sibi adnexa, per signa timoris, & majestatis; ac lex pure naturalis non nisi naturaliter menti indita sit, & cordi (*z*).

453 QUAESTIO III. Quando coeperit universum orbem obligare lex ista, quae ex Christi intentione pro universis hominibus viatoribus

(*t*) Conf. laud. *Suar.* cap. 2. per tot.
(*u*) L. de nat. & grat. c. 67.
(*x*) Sess. 6. Can. 21.
(*y*) Recole cit. *Suar.* l. 10. c. 1. 2 n. 8.
(*z*) Lege cit. *Suar.* c. 3. n. 3.

ribus lata est, ex *Matt.* 28. *euntes ergo docete omnes gentes* &c.? ADSERO. Eo processu temporis, quo coepit sufficienter promulgari, & coepit obligare. Hoc enim cunctis legibus commune est. Promulgatio vero sufficienter facta est ab Apostolis in die Pentecostes, & deinceps quum *in omnem terram exivit sonus eorum* ex *Rom.* 10. quod saltem per famam praedicationis impletum est (*a*).

454 Igitur post transactum sufficiens tempus ad perfectam divulgationem, & notitiam, tunc coepit totum mundum obligare, etsi fortasse ea divulgatio ad multas provincias non devenerit. Quia lex sufficienter promulgata ex se producit suum effectum, independenter a subditorum notitia. Heinc licet ignorantia hujusce legis potuerit multos ab ejus culpabili transgressione excusare, non potuit Baptismi necessitatem impedire, nec alterius remedii irritationem (*b*). Huc adplicanda quae de abrogatione vetustae legis mox differuimus.

455 QUAESTIO IV. Quinam hujus legis effectus? ADSERO. Primus, & praecipuus est Justificatio. Etenim praecepta justificant, non quatenus obligantia, sed quatenus instituentia talem statum legis, quae ex sese spiritum fidei, & gratiae communicat: quare lex nova collective sumta cooperatur in suo genere ad nostram justificationem: ergo. Item alii sunt effectus mirabiles, e. c. Hierarchicus Ecclesiae status, Sacrificii, & Sacramentorum fructus, spiritales promissiones aeternae, ac temporales, comminatio mali aeterni, suavitas in ferendo legis jugo, & alii, per quos hujus legis veritas veteris umbris longe praestat (*c*).

456 QUAESTIO V. Num praecepta positiva novae legis aliquam humanam dispensationem, vel interpretationem per modum epikiae patiantur? NEGO (*d*). Quia nuda haec praecepta positiva non quidem sunt nisi vel de fide explicita aliquot Religionis nostrae mysteriorum, vel de usu quorundam Sacramentorum, vel etiam Sacrificii; at in haec nulla cadit dispensatio, vel epikia, quum pendeant a sola Christi institutione.

457 Heinc ob eandem rationem lex Christi, quatenus instituens, vel Ecclesiae institutio proxime a Christo proveniens, ipsiusque jure stabilita, a nulla humana potestate dispensationem recipit; epikiam vero solum quoad interpretationem doctrinalem ad discernendum, quid comprehendatur sub institutione. Ita vulgo Theologi cum *Suar.* (*e*) contra nonnullos Jureconsultos, docentes, posse Papam ex caussa dispensare in omnibus, quae sunt Juris divini, exceptis articulis fidei.

OBJECTIONES.

458 Obj. Dispensatio, seu propria saltem epikia cadere potest in aliqua praecepta novae legis. Nam 1.° concessio facta Petro, & subcessoribus, ex Matt. 16. *quodcumque ligaveritis super terram* &c. generalis est,

(*a*) Ap. *Hieron.* in hunc locum.

(*b*) Oppido consulendus in hanc rem cit. *Suar.* c. 4. n. 24.

(*c*) Conf. *Thom.* q. 107. & cit *Suarezius* capp. 5. & 8.

(*d*) Cum *D. Th.* q. 97. a. 4. ad 3. *Sot.* de Just. tr. 1. q. 7. a. 3. *Suar.* c. 6. n. 10.

(*e*) Proxime cit. n. 13.

est, & nihil excludit, quod secundum rectam rationem possit subsistere: e quibus liquido colligere est facultatem in Papa dispensandi in votis, & aliis, quae sunt de jure divino. 2.° Papa dispensavit in materia Sacrificii Eucharistici, quod nempe Innocentius VIII. sub an. circ. 1488. sine vino Norvegis confici adnuit: itemque in ministro Confirmationis, qui licet ex Christi institutione debeat esse Episcopus, *aliquando tamen per Apostolicae sedis dispensationem* (*f*) fuit simplex Sacerdos. 3.° licet lex humana positiva pendeat ab institutione, & voluntate sui legislatoris, tamen patitur epikiam in casu gravissimo, quo legis observatio potius noceret: ergo pariter lex Christi, ne dicatur lata in destructionem, non in aedificationem. E quibus plane consequitur, Christum reliquisse Ecclesiae facultatem dispensandi in sua lege in casu gravissimo, utpote parando medium, sapientiae, ac suavitati suae legislatricis providentiae magis consentaneum.

459 ℞. *N. Ass.* quia si possent aliqua, possent & omnia; quod tamen repugnat unitati, & invariabilitati Ecclesiae quo ad praecepta substantialia, & fundamentalia suae fidei, & Sacramentorum; adeoque omnia sunt aeque indispensabilia, & super omnem epikiam. Ad 1. prob: verba sic generaliter prolata intelligenda sunt cum exceptione, prout hucusque ab Ecclesia ipsa, & usu perpetuo recepta sunt: alioqui sub ipsis etiam traderetur Ecclesiae facultas mutandi Sacramentorum substantiam contra *Trid.* (*g*) Pontifex quidem ubi dispensat in votis, & similibus, non dispensat in jure divino, sed in illis materiam mutat, eamque legi divinae subtrahit, quoniam tollit conditionem, sub qua sola lex tenebat.

460 Ad 2: dispensatio illa Innocentii apud plerosque criticos fabulosa est. Quod si vera fuerit, ut summum, dixero, Papam permisisse, non sacrificari, sed consecrari sub sola specie panis, quae consecratio non est a Christo prohibita praecepto aliquo negante: idque non per epikiam, sed per interpretationem doctrinalem; quoniam praestat apud gentem integram ita aliquando consecrari, quam nullo unquam modo. Deinde Episcopus non est ita institutus a Christo minister Confirmationis, ut haec nequeat a Papa, ex ratione gravissima, simplici Presbytero committi.

461 Ad 3. *N. Con.* quia ex epikia concessa in lege nova, seu jure divino, majus exsurgeret nocumentum bono communi, ac lex divina, hac suborta occasione, nimium alterari posset ac perverti, contra naturam, & firmitatem suae institutionis. Porro paucissima sunt legis gratiae praecepta, & haec quidem ex sese positiva, & adfirmantia: & aliunde ad occurrendum casibus gravioribus, quantum pro explicanda obligatione opus sit, sufficit interpretatio doctrinalis, quae in Ecclesia pertinet ad clavem scientiae, nec legi nocet (*h*).

462 QUAESTIO VI. Num lex gratiae perpetua sit, & invariabilis?

(*f*) Ex Conc. Florent.
(*g*) Sess. 21. cap. 2.
(*h*) Consule, si vacat, *Suar.* cit. l. 10. c. 6. a n. 19.

bilis? ADFIRMO (*i*). Quia ex *Matt.* 24. *Non praeteribit generatio haec, donec omnia fiant*, ideft generatio fidelium, vel Ecclefia, quae duratura eft, donec judicium veniat (*k*): ergo & cum illa lex durabit, ne fit ac merito dicatur exlex. Heinc nec ipfa pati valet diminutionem, vel augmentum. Quia Chriftus futura praevidens, tulit omnia, & fingula fua praecepta & immutabilia, & perfecta. Nec fubceffu temporis creverunt praecepta. Nec tandem poteft ulla humana confuetudo praevalere adverfus aliquod hujus legis praeceptum, ut abrogetur; quid enim voluntas humana divinae refiftat?

OBJECTIO.

463 Obj. Lex nova abroganda eft, alio perfectiore ftatu in terris fubceffuro. Nam 1.° ex 1. Cor. 13. *quum venerit quod perfectum eft, evacuabitur quod ex parte eft*; at lex nova ex parte eft, nam ibidem dicitur *ex parte cognofcimus, & ex parte prophetamus*: ergo. 2.° Chriftus ex Joan. 16. promifit difcipulis in adventu Spiritus S. cognitionem omnis veritatis; at nondum Ecclefia cognovit omnes veritates in ftatu novae legis: ergo exfpectandus eft novus ftatus, in quo omnes edoceat Spiritus fanctus.

464 ℟. N. *Adf.* Ad 1. prob: differit Apoftolus de perfecto ftatu Patriae, refpectu cujus hic ftatus nofter imperfectus eft, & ex parte eft, quoniam *videmus nunc per fpeculum in aenigmate, tunc autem facie ad faciem*. Ad 2: Spiritus S. docuit difcipulos, & Ecclefiam hucufque omnem veritatem de iis, quae pertinent ad neceffitatem falutis, non de eventibus aliis impertinentibus, quoniam, ex *Act.* 1. *non eft veftrum noffe tempora, vel momenta, quae Pater pofuit in poteftate fua* (*l*).

§. IV.

De lege canonica.

465 QUAESTIO I. Num poteftas fpiritalis proprie legislatrix, quae nunc eft in Ecclefia ad eam gubernandam, (ut fide conftat ex *Matt.* 18. 17. *Luc.* 20. 16. *Act.* 20. 28. & 1. *Cor.* 4. 21. & 2. *Cor.* 13. 10. & 2. *Theff.* 3. 14.) (*m*) exftiterit ab initio mundi in omni naturae ftatu? ADSERO. Haec fupernaturalis quantum ad ejus originem & finem poteftas eft propria legis gratiae, & fingulari beneficio collata a Chrifto ex *Matth.* 16. per verba, *Tibi dabo claves* &c. *Portae inferi non praevalebunt* &c. & ex *Joan.* 21. *Pafce oves meas*.

466 Itaque ante novam legem aliquod tantum fuit veftigium, vel aliqua hujus poteftatis participatio. Siquidem in ftatu naturae, illuftratae fidei lumine, ac elevatae ad finem fupernum, cum quo ftatu coepit Ecclefia jam ab initio mundi, fuit aliqua facerdotalis poteftas, fola infu-

(*i*) Cum *D. Th.* q. 106. a. 4. *Suar.* c. 7. n. 2. & communi.

(*k*) Sic eum locum adpofite interpretatur *D. Chryfoft.* hom. 63.

(*l*) Conf. *D. Th.* q. 106. a. 4. *Sot.* cit. l. 2. q. 7. a. 4. *Suar.* cit. c. 7.

(*m*) Legatur in hanc rem cit. *Suar.* l. 4. cap. 1.

infusione superni luminis constituta in unaquaque perfecta communitate, vel Repub. per hominum determinationem, ad statuendas & regendas res, Dei cultum & animae sanctificationem concernentes. Ac deinde in lege scripta constituta est a Deo aliqua imperfecta Sacerdotii, populo in spiritalibus regendo dignitas, distincta a regali, & a Sacerdotio, quod fuerat in lege naturae; quam tamen non constat habuisse Sacerdotem etiam summum virtute Pontificatus, & solius juris divini: ergo haec potestas fuit semper in Ecclesia, scilicet olim in typo, at in prototypo sub lege nova evangelica (*n*).

467 QUAESTIO II. Quid de origine ac progressu legis canonicae? ADSERO I. Origo jure meritoque referenda est in Christum Dominum; quippe qui consummato redemtionis negotio, discessurus ad Patrem, Ecclesiae sponsae suae una cum ordine hierarchico legislatricem potestatem reliquit (*o*). Constat ex mox adserendis, & ulterius ex eodem Jure canonico (*p*). Qua potissimum de caussa ego dixerim, Jus ipsum canonicum in corpore ejusdem Juris *divinum* saepesaepius nuncupari (*q*): tum leges ab hocce Jure profectas perquam meliori titulo eis donandas divinis nominibus, quibus suas laici Principes decorarunt, eas nempe adpellitando *sacros apices*, *constitutiones sacratissimas*, *oracula coelestia*, *divalia statuta*, & iis similia (*r*).

468 Secus quidem alii vulgo sentiunt e Protestantibus cum *Christoph. Matth. Pfaffio*, Tubingensi Professore, qui (*s*) contendit, Ecclesiam, quam Christus instituit, nulla coactiva potestate ab ipso indutam fuisse; quocirca exsulare penitus ab Ecclesia quamlibet superioritatem, coactionem, poenam, & quidquid dominium olet, atque adeo quoslibet *imperantes* & *parentes*, *ubi*, inquit (*t*) *non nisi doctores & auditores subsellia complent*. Secus & ceteri valde plurimi in Prolusione proxima adducti, qui cum *M. Antonio de Dominis* (*u*) abjudicarunt Ecclesiae condendi leges & canones potestatem, utpote quae sola interna caritate regitur. At eos tamen minime audimus, sed ad nostrates Polemicos ut revincantur amandamus.

469 II. Hac legislatrice facultate mox pro re nata usi sunt Apostoli, subnascentem Ecclesiam opportunis institutis erudientes, tum in plerisque

(*n*) Ita *Suar.* c. 2. cum *Victor.*

(*o*) Communis haec vox apud nostrates Doctores cum *Franc. Schmier* in jurisprud. canonico-civili tom. 1. l. 1. tr. 1. c. 5. n. 51.

(*p*) Cap. *Translato*. 3. de constitut.

(*q*) Exempli caussa cap. *Inter corporalia*. 2. de translat. Ep. cap. *Qualiter & quando*. 24. de adcusat. cap. *Quum de diversis*. 2. de privilegiis in 6, cap. *Filius*. de testamen. cap. *Canonica*. cap. *Quia suspecti*. 3. q. 5. cap. *Nimis*. de jurejur. Consule sis in hanc rem *Franc. Vargas* de authorit. Pontif axiomate 8. 9. 10. *Bertatium* de Cardinalibus q. 1. n. 1. *Ugonem* in cap. *Humanum genus*. dist. 1. *Gonzalez* in adparatu de origine & processu Juris canonici num. 29.

(*r*) Conf. *Gothofred.* in l. 1. Cod. Theodos. tit. 1. in paratila; cum l. 1. c. de Senatorib. l. 2. de divin. offic. l. 6. cap. de censu. l. 21. cap. de Praetorib. l. 24. cap. de erogat. militar. annon.

(*s*) De originibus Juris ecclesiastici art. 3. p. m. 26. & alias, edit. Tubing. 1756.

(*t*) Ad pag. 36.

(*u*) De republ. l. 1. cap. 1. n. 1. & l. 4. cap. 6. n. 7.

que coactis Synodis, quorum fit mentio in *Actibus Apost.* capp. 6. 15. 21. & *Epist. ad Galat.* cap. 2. (x) tum in suis canonicis epistolis, e. c. *Joannes* epist. 2. c. 1. & *Paullus* 1. *Timoth.* 5. & 6. ac 2. *Timoth.* 2. & 1. *Cor.* 5. & 2. *Thessal.* 3. & ad *Tit.* 3., tum ore tenus legum effundentes oracula, quae ad posteros per traditionem transmissa sunt, ajente *Tertull.* (y) *id esse ab Apostolis traditum, quod apud Ecclesias Apostolorum fuerit sacrosanctum* (δ).

(x) *Ludov. Bail* in summa Concilior. tom. 1. & 2. sub init. plures recenset synodos ab Apostolis congregatas, eique adhaerere videntur *Gonzal.* in adpar. Jur. canon. n. 31. & *Plessenberg.* in Introd. ad Jus can. cap. 11. difficile tamen eas omnes vera Critice incunctanter admiserit.

(y) Lib. 4. contr. Marcion. cap. 5.

OBSERVATIONES.

(δ) I. His plerique adnectunt leges quasdam Apostolicas libris octo comprehensas, hoc titulo inscriptas *Constitutiones sanctorum Apostolorum, Authore Clemente Episcopo & cive romano*. Ita quidem noster *Franc. Turrianus* in prolegomen. & exposit. apologeticis in easdem constitut. *Carol. Bovius*, *Thom. Stapletonius*, *Gilb. Genebrardus*, *Gauterus*, post *Patres* Synodi Trullanae coactae an. 691. can. 2. existimantes videlicet eas opus Apostolorum esse, quamvis ab haeretica manu deinceps temeratum: eisque mihi adhaesisse videntur Graeci posteriores cum *Niceta Pectorato* lib. cont. Latinos post med. *Georg Cedreno* in comp. historiar. *Zonara* ad can. Apostolor. 60. *Niceph. Callisto* hist. l. 3. c. 18. atque insimul *Aethiopes* a Graecis edocti.

Verum eas tanquam pseudepigraphas, Apostolis & Clementi Romano suppositas vulgo rejicit Eruditorum cohors. Sic enim ex nostratibus *Bellarm.* de script. eccles. in Clemente, ibidemque *Oudin.* in supplem. *Baron.* an. 32. n. 18. & an 46. n. 13. *Halloixius* in notis ad vit. Polycarpi c. 6. & ad vitam Ignatii c. 2. *Possevin.* in adpar. in Clemente, *Perron.* de Eucharistia l. 2. cap. 1. *Albaspinaeus* observat. ecclesiasticar. l. 1. c. 12. *Petav.* de doctrina tempor. l. 2. c. 57. & in notis ad S. Epiphan. ad haeresim Audaeanor. *Coteler.* de Patribus Apostolicis tom. 1. in judicio de constit. apostolicis, eisdem praefixo, sub init. *Nat. Alexand.* in hist. eccl. Seculi 1. diss. 19. *Dupin.* in biblioth. t. 1. ad Secul. 1. in Clemente, *Petr. Collet*, continuator Tournelyi, t. 8. de Matrim. sub fin. diss. 2. a p. m. 572. edit. Venetae 1758. *J. Bapt. Bartholi* Feltriensis Episc. in institut. Juris can. cap. 5. &c.

Sic ex Scriptoribus exteris *Usserius* in adnot. ad epist. Ignatii c. 7. sqq. *Grotius* de jure belli & pac. l. 1. cap. 2. in not. ad § 9. *David Blondell.* in apol. de Episcop. & Presbyt sect. 3. *Conring.* in animadv. de purgatorio n. 32. *Gasp. Zieglerus* in Jus canonicum a Lancellotto explicatum, in dissert. praevia §. 14.

Et merito quidem. Ecquid enim genuinos Apostolorum foetus eas dixeris constitutiones, quas prisci Patres, etiam data saepius illas memorandi occasione, alto presserunt silentio adusque *Epiphanium*, qui haeresibus 45. 70. 75. 80. loca quaedam ex eis retulit, quique opinione aliquorum, ipsis constitutionibus plus nimio tribuisse vitius est? Quas rursum Ecclesia in canonem sanctarum scripturarum non retulit?

Quas item constat plures complecti errores & contra fidem, & contra disciplinam ecclesiasticam ab Apostolis, uti creditur, adceptam? Siquidem e. g. in l. 1. c. 6. Deuteronomii liber vituperatur, l. 6. c. 25. haereticis adnumerantur qui suspicentur Jesum esse Deum super omnia; l. 6. c 15. improbatur ut irritum baptisma collatum ab haereticis; l. 7. c. 23. praecipitur Sabbatum peraeque ac Dominicum dies festos haberi; l. 5. c. 14. Iacobus frater Domini in syllabo SS. Apostolorum non reponitur. Notissimum denique est, earum stilum apostolico plane dissimilem esse. Ergone Clemens Apostolorum socius, ipsis ejusmodi scripta temere adtexuisse credendus est?

Maneat itaque, nec SS. Apostolos illa instituta tradidisse, nec literis Clementem consignasse. Quis igitur, inquis obiter, earum, quae alias plura & apostolica praeferunt, Author, & qua tempestate floruit? Sed & haec itidem valde abstrusa, atque eruditis incomperta ob inopiam documentorum.

Aliis hic Pseudo-Clemens libros edidit

170 III. Sanctos Apostolos exceperunt Romani Pontifices, Christi Vicarii & Petri successores, Linus, Cletus, Clemens I. ad usque Clementem

Seculo II. exeunte, & aliis Seculo III; iis insuper editioni adfigendum est Sec. V; illis vero VI. at plane videtur eos jam ante Epiphanii tempora pervulgatos fuisse. Nec desunt tandem, qui cum laudatis *Halloixio* & *Albaspinaeo* haud temere suspicantur, eos nec uno tempore, sed ab authoribus pluribus, variisque temporibus fuisse conflatos, & corruptos. Plura quaerenti dabunt Scriptores pro nostra sententia relati, prae ceteris *Usser. Albaspin. Coteler. Nat. Alexand. Collet.*

II. Rursum iis, quae innuimus, Apostolicis institutis aut legibus eos alii subjiciunt tanquam legitimum eorum foetum, quos vocant *Canones Apostolorum*, a *Clemente*, ut ajunt, conscriptos. Nimirum *Graeci* plerique omnes cum *Trullana Synodo* can. 2. eos qua tales amplectuntur numero LXXXV; exceptis tamen illorum paucis, qui cum *Photio* cod. 112. & in praefat. ad nomocanonem, ac *Matth. Blastare* in protheoria, essent ne Apostolorum dubitarunt. Illos quidem sequuti sunt *Aegyptii Arabici*, canones tamen 81. duntaxat enumerant ap. *Bevereg.* in judicio de canon. Apost. n. 5. sub fin. ex MS. Biblioth. Bodlejanae.

Inter Latinos autem frequentius e praefato canonum numero soli quinquaginta priores, quos primum e graeco codice latinos reddidit *Dionys. Exiguus* an. circ 496. excepti sunt, ceteris posterioribus rejectis tanquam apocryphis ac plane suppositis. De authoritate vero ipsorum, num videlicet reapse ab Apostolis conditi sint, & a Clemente conscripti, varie disputatum est, praesertim ab Scriptoribus recentioribus.

Adfirmantem quippe partem tenuerunt *Franc. Turrian.* in defens. canonum adversus Centuriat. Magdeburg. contendens, eos in Synodo quadam Hierosolymitana constitutos fuisse ab Apostolis, *Anton. Augustinus* de emendat. Gratiani dial. 6. versus fin. *Sixt. Senens.* in biblioth. l. 2. in Clemente, *Bellarm.* de script. eccl. ubi de Clemente, *Possev.* adp. sacro in Clemente, *Lambert. Gruter.* in praefat. oper. Clement. *Lindan.* in Chron. praefix. panopl. *Panvin.* in Catalogo Platinae praefixo, *Salmer.* tom. 12. tract. 44. versus fin. *Binius* in collect. Concil. in not. ad can. Apost. sub init. *Coriolan.* & *Bail* in summa Concil. sub init. *Manuel Gonzalez* t. 1. in Decret. in adpar. de orig. & progr. Jur. can. ubi valde plures pro eadem sententia producit ad num. 42. *Gaulter.* ad Secul. I. in prima veritate §. 29. *Anton. Constantinus* in diss. unica de can. Apostol. *Francisc. Schmier* in jurispr. can. civ. l. 1. tr. 1. c. 5. n. 59.

Negantem vero partem multo plurimi propugnarunt: puta *Centuriat. Magdeburgenses* cent. 1. c. 2. in Clemente, *Albaspin.* citat. l. 1. observat. 13. *Petrus de Marca* de concord. Sacerd. & Imp. l. 3. c. 2. *Usser.* in adnot. ad epist. Ignat. c. 6. *Jo. Rainold.* in censu apocryph. t. 1. praelect. 44. *VVittaker.* contr. 1. q. 6. c. 12. *Robert. Parcker.* de polit. eccles. lib. 2. c. 13. *Coteler.* citat. tom. 1. in judic. de can. Apost. p. m. 424. *Guilielm. Bevereg.* in simili judicio ibid. §. 10. pag. 431. & alias, *Dorschaeus* ad Conc. Nicaen. diatypos. de coen. sect. 3. §. 5. *Zeigler.* in diss. proxime cit. §. 10. *Nat. Alex.* ad Sec. I. diss. 18. prop. 3. *Bartholus* in instit. Iuris can. cap. 6. *Doujatius* in Synopsi histor. Jur. Pontif. §. 8. *Dallaeus* de pseudepigraph. Apostol. lib. 3. *Du-Mesnil* de doctrina & discipl. Eccl. ad an. 90. *Collet* cit. diss. 1. a p m. 566.

Quod si ad vetustiora tempora gradum revocare juvet, haud paucos repereris Sapientes, qui huic parti impense faveant. Siquidem *Gelasius* P. in vulgatissimo de libris prohibitis decreto librum canonum Apostolorum ceu apocryphum rejecit. Idem *Dionys. Exiguus* in praefat. ad codic. canon. ecclesiasticorum fatetur, plurimos canonibus illis facilem tum adsensum non praebuisse. Nec *Fulgentius Ferrandus* in breviatione, nec *Martin. Bracharensis* in collectione canonum illos laudare dignati sunt. *Hincmarus Remensis* in opusc. cap. 24. testatur tum temporis eosdem canones ab Apostolis conscriptos fuisse minime credi.

S. Isidorus demum (ut plura id genus documenta praeteream) relatus a *Gratiano* dist. 16. c. 1. haec scribit „ Canones qui dicuntur Apostolorum, seu quia eosdem nec Sedes Apostolica recepit, nec SS. Patres illis adsensum praebuerunt pro eo quod ab haereticis sub nomine Apostolorum compositi dignoscuntur, quamvis in iis utilia inveniantur, tamen ab authoritate canonica atque Apostolica eorum gesta constat esse remota atque inter apocrypha deputata.

Eisdem praeterea sic opinantibus haud levia

tem XIV. hodie feliciter ac prospere regnantem; qui nempe ceu summi Ecclesiae Principes, Legumque latores, illam pro temporum op.

M m 2 por-

levia argumenta suffragari videntur. Quod videlicet praefati Canones ab Scriptoribus cunctis primorum seculorum tanquam invisi & incogniti taceantur, primum enim nominatim memorantur a *Nectario* in percelebri Synodo CPna anni 394. ap. cit. *Coteler.* ex *Zonara* & *Balsamone*. Quod aliis sacrae Scipturae voluminibus inserti non legantur. Quod multa contineant Apostolorum temporibus nondum recepta, pluraque deinde quae disciplinae Apostolorum adversantur: id quod probe norunt Eruditi, ac facile collatis Canonum exemplis evinci posset, nisi brevitatis studio pro instituto nostro premeremur. Legito cit. *Bartholum* cap. 6. n. ix. sqq.

Haec, pluraque in percelebri lite objecta sibi tela patroni adversae partis vel conterere, vel eludere operose connituntur, praesertim *Turrianus*, *Gonzalezius*, *Constantinus*: at me judice rem non conficiunt suam.

Nec plus ipsi proficere mihi videntur ubi in patrocinium suae caussae illa subjiciunt, promoventque: quod nempe tota retro antiquitate canones illi a Conciliis, a Patribus, ab sacris Scriptoribus vulgo ac simpliciter nuncupati sint *Canones Apostolorum*: tum quod iidem canones recenseantur cum laude, immo vero & generaliter & specialiter adprobentur a multis Synodis oecumenicis ac particularibus, a plerisque Pontificibus, a variis ejusdem Juris Canonici monumentis.

Sed quid inde tamen? Usus duntaxat, qui tunc inolevit, effecit, ut eo nomine indigitarentur vulgo canones, non vero indubium apud sapientes judicium, quod praescripti fuerint aut omnes 85. aut 50. priores ab Apostolis, & a Clemente vulgati.

Synodi praeterea, Pontifices, & Juris textus, qui adducuntur, canones adprobarunt ut summum tanquam continentes sanam doctrinam aut disciplinam, non ita vero ut decreverint eos vere traditos fuisse ab Apostolis, quod nempe ad institutum ipsorum valde alienum dixeris; immo tale decretum hisce dilertis conceptum verbis tortasse nuspiam apud Latinos XII. priorum Seculorum Authores reperire liceat.

Dicendum itaque nullo satis solido argumento probari, eos canones ab Apostolis fuisse conditos, & a Clemente conscriptos, immo oppositum solidius ostendi apud Authores, quibus lubenter subscribimus, donec pro contraria opinione magis perspicua documenta non eluceant.

Non autem inficias ivero, quominus eorum canonum natales antiquissimi sint, utpote Seculum II. aut III. spectantes, Authore uno, vel pluribus, incertis quidem, adtamen Apostolicis, qui nempe Apostolis viciniores, eorumdem quodammodo sensa retinerent. Nec dubitandum quidem de singulari ipsorum authoritate; quippe quos tot, tantisque generatim testimoniis aut receptos, aut commendatos audivimus.

Cetera scitu digna, horum canonum historiam, autentiam, utilitatem, interpolationem, correctionem, usum concernentia praecitati hac Dissertatiuncula Scriptores dabunt, maxime *Bevereg. Coteler. Nat. Alex. Bartholus*.

III. Eisdem denique Apostolicis institutis novem alii subnexuerunt canones, ab Apostolis, ut ajunt, praescriptos in Synodo ab ipsis coacta Antiochiae sub an. circ. 58. Ita *Turrian.* cont. Centur. l. 1. c. 25. quem secuti sunt *Baron.* ad an. 102. n. 19. *Binius* in collect. CC. tom. 1. sub. init. *Bail* in summa CC. tom. 2. ad Seculum I.

Jure tamen Eruditi hodierni cum *Petav.* In rat. temp. tom. 2. in canonio Concilior. ad an. 58. & *Nat. Alex.* ad Sec. 1 diss. 20. eos repudiant canones tanquam apocryphos & suppositios, una cum ipsa Synodo. Quoniam nullum hujusce synodi adparet in omni retro antiquitate vestigium aut in veteribus historiae ecclesiasticae monumentis, aut in collectionibus Conciliorum. Tum novem qui circumferuntur canones, varie referuntur a Turriano, Baronio & Binio. Ipsi demum canones plura falsa & absurda continent, uti cuiquam Erudito eos expendenti notum est: id quod laudat. *Nat. Alex.* docte persequitur.

At, inquies, Turrianus eos dedit canones ex pervetusto Codice MS. Pamphili Martyris, qui testatur eos se in Bibliotheca Originis reperisse. Deinde Innocent. P. I. epistola 18. inquit, Ecclesiam Antiochenam meruisse conventum Apostolorum apud se fieri celeberrimum. Denique in C. Nicaeno II. act. 1. Gregorius Pisinuntensium Episcopus citat

portunitate institutionibus, praeceptis, decretalibus epistolis, (§) rescriptis, quorum multa in pluteis Vaticanae bibliothecae latent adhuc ex-

citat primum illorum canonum ex *Synodo SS. Apostolorum, quae apud Antiochiam congregata* fuit.

Parum tamen haec urgent. Principio enim codex ille, quem adfert Turrianus fal- tem dubiae manet fidei; quoniam nec ipse ubi nactus sit codicem, vel a quo eum habuerit, refert; nec ipsum noverunt Huetius, Caveus, aut alius ex iis plurimis, qui Origeniana Opera & edita & manu exarata congestis syllabis indicarunt, etiam post commentarium Turriani.

Deinde Innocentius *conventum* dixit, quatenus sedentem ibi Petrum Paullus & Barnabas convenerunt, non Synodum constituentem canones, quorum nempe ante Innocentium nemo unus meminerit. Denique Gregorius ille canonem ex levitate adnixit Synodo, quam nullo documento ab antiquitate petito commentus est; nec eum quidem Patres illi Nicaeni tanquam Apostolicum receperunt, quippe quem minime sequuti sunt, uti liquet ex actis ejusdem Nicaenae Synodi.

Haec omnia, reor, secum cogitavit proxime laudatus *Constantinus*, cetera canonum, qui dicuntur Apostolorum, post Turrianum acerrimus vindex; quippe qui cap. 1. §. 7. eisdem sibi propositis pro canonibus Antiochenis documentis, illos nihilominus ceu genuinos sese recipere, aut rejicere nolle protestatur.

OBSERVATIONES.

(§) I. UBI decretales Legum latorum Pontificum epistolas referimus, ea statim ad eruditionem candidatorum occurrit quaestio de decretalibus ipsorum a Clemente I. usque ad Siricium, creatum an. 384. Hanc porro celeberrimam effecit, qui eidem uberrimam materiem dedit famosus ille, aut vero, aut larvato nomine *Isidorus Mercator*, aliis *Peccator*, gente Hispanus, vel potius, ut aliis placet, Germano-Gallus.

Hic enim medio circiter Seculo IX. opus consarcinavit, canones, qui dicuntur Apostolorum, tum decretales epistolas virorum Apostolicorum, hoc est Romanorum Pontificum ad Siricium, immo ad usque Gregorium M., plurium denique Conciliorum decreta complexum. His commentarium constare liquet ex ejusdem praefatione, quam habes ap. **Labbeum** in collect. CC. sub init. & ap. **Aguirr.** in collect. CC. Hisp. t. 1. p. 27. sqq. tum ex Codice MS. Vaticano num. 630. integro & antiquissimo, quem enucleate recitant *Ballerinii Fratres* in to. 3. adpend. ad opera S. Leon. Magni par. 3. cap. 6. §. 5. a pag. ccxxv.

Anecdoti huc usque commentarii editionem integram nobis spopondit *Coustantius* tr. de epist. Roman. Pontif. in praefat. par. 2. num. 162. ex §. 10. num vero fidem jam liberaverit suam, latet me.

Jam vero quod spectat decretales epistolas, vix ipsae ea sacrae vetustatis specie Apostolicis viris inscriptae apud catholicas orbis provincias innotuerunt, communi omnium plausu exceptae sunt tanquam praestantissimus thesaurus, qui indubiam sibi, summamque authoritatem ac reverentiam vendicaret.

Quo factum est, ut, nullo praemisso examine, prout ferebant ea incultissima tum tempora, eas tanquam genuinos Authorum, quibus ab Isidoro tribuuntur, foetus tenuerint, laudarint, adprobarintque & Summi Pontifices in rescriptis cum Nicolao I. ac Gregorio VII., & Concilia in decretis cum Lateranensi sub Callisto II., Aquisgranensi sub Gregorio IV., aliis; & Collectores decretorum Juris Canonici cum Burchardo VVormatiensi, Ivone Carnotensi, Gratiano, Anselmo Lucensi, ipsorumque interpretibus universis; quibus adde Theologos omnes, tam Polemicos, quam Scholasticos, ac Ethicos cum Angelico Doctore.

Ut plures taceam varii generis Scriptores cum Authore Ordinis Romani, Hincmaro Laudunensi ap. Hincmarum Remensem in opusc. 55. c. 43. Liutprando Ticinensi de vitis Pontif. Benedicto Levita in Capitular. Caroli M. & Ludovici Pii, Micrologo c. 10. Lege in hanc rem, si licet, *Blondel.* in proleg. cap. 18.

Haec quidem latini orbis christiani reverentia per plura secula Isidorianis epistolis consecrata. Verum nec ipsae perpetua fruitae

exſcripta , plura vero in Bullariis Pontificiis , aliiſque editis voluminibus cuique patent , uſque modo rexerunt .

Epi-

tae ſunt praeſcriptione . Siquidem ad ſeveriorem criticen a viris perdoctis revocatae, & pro ſuſpectis , & pro certo interpolatis conſictiſque ab impoſtore Iſidoro habitae ſunt.

Nonnulli plane ambigunt , num Menandrinus Patavinus in defenſorio pacis , Aeneas Silvius de geſtis C. Baſileenſis , Kobelinus in Coſmodromio , & Henric. de Halteiſeu in tract. de translat. Imperii ſubdubitare ceperint ad Sec. XV. de ſuppoſitione illarum decretalium . Et vero indubium eſt , ſub idem ſeculum eam ſuppoſitionem tenuiſſe ac indicaſſe *Nicolaum Cuſanum* Cardin. in concordantia catholica l. 3. cap. 2.

Hanc deinde inſequenti Sec. XVI exceperunt Lutherani *Centuriatores* , qui in ſuis centur. ſparſim , ut catholicam , quam continebant , doctrinam everterent , eas magna argumentorum copia ceu aperte ſubdititias confutarunt .

Tum Clariſſ. V. *Anton. Auguſtinus* lib 2. Dial. 4. p. m. 203. de emendat. Gratiani eas ut nothas repulit ; idemque primus omnium (uti *ſupra* monuimus Tom. 1. p. 86.) argumento optimo ac evidenti earum falſitatem detexit , oſtendens nimirum , multas particulatim ſententias , in eis epiſtolis contentas , derivatas eſſe ex Codice Theodoſiano , nec non ex Scholiis , quae ſub nomine Aniani exſtant ad Codicem Theodoſianum , atque ex Capitulis Adriani P. I. , quum tamen haec omnia tot Seculis poſt Pontifices , quibus adfinguntur epiſtolae , conſcripta ſint. Conferendus idem *Auguſtin.* in notis ad capp. 7. 8. 16. ſqq. Capitulorum Adriani , quae ex recenſione *Sirmondi* protulit *Labb.* t. 6. Concil. a col. 1839.

In eandem ſententiam e duobus ſubſequutis Seculis Eruditi pene omnes iverunt cum *Baron. Sirmon. Marca* , *Perronio* , *Bona* &c. Prolixum iſtorum cenſum ſatis adcurate deſcripſit *Robert. Sala* in lib. 1. rer. liturg. Card. Bona , cap. 3. nota 2. p. 19. quibus denuo adnexi poſſunt ex antiquioribus *Turrecremata* , *Eraſmus* , *Driedo* , *Eſpencaeus* , *Didac. Covarrubias* ap. Blondel. in proleg. c. 19. *Anton. Contius* diſt. 16. c. *Septuaginta*, Author epiſtolae nomine *Gallo-Franci* pro liberr. ſtatus & Reip. Venetor. p. 10. *Simon Vigorius* in apologia 1. & 2. pro Edmundo Richerio ſparſim , *Thomaſſin.* de vet. Eccl. diſcipl. p. 2. l. 1. cap. 9. *Harduin.* in t. 1. Concil. ſparſim , *Du-Meſnil* lib. 3. §. 33. *Jo. Petr. Gibert* in ſuo corpore Juris can. tom. 1. in proleg. par. 1. tit. 24. ſ. 2. Tum e nuperrimis eruditis *Ballerinii* mox laudati , *Jo. Anton. Bianchius* de poteſt. & politia Eccleſiae tom 4. l. 2. cap. 3. §. 5. n. 2. p. 450. *Petr. Jannonius* hiſt. civ. regni Neapolit. t. 1. l. 2. c. ult. *Adrian. Daudeus* hiſt. univ. & pragmat. Rom. Imper. t. 1. reflex. 10. in c. 2. libri 3. p. 671. *Barthol.* inſt. Jur. can. cap. 19. & 20. tum idem *Robert. Sala* proxime cit. *Jo. Alb. Fabric.* bibl. graec. t. 11. p. 19. ubi aliquos addit Proteſtantes , *Colletus* proxime cit. diſſ. 3. a pag. m. 577. *Franc. Ant. Zachar.* in Anti-Febronio par. 1. diſſ. 3. cap. 4. idemque ibid. c. 3. egregiam contexit hiſtoriam de origine ac univerſali adceptione decretalium Iſidori .

Porro *Turrianus* mox cit. religioni duxit viriliter ac praefervide pro antiqua opinione , tum nondum antiquata , pugnare adverſus Centuriatores edito Florentiae an. 1572. commentario de libris v. pro canonibus Apoſtolorum & epiſtolis decretalibus Pontificum Apoſtolicorum .

Tum *Binius* in ſua collectione eaſdem ut genuinas paſſim , acriterque defendit , quemadmodum *Bonav. Malvaſia* in peracri pro Turriano contra Blondellum edita Romae 1658. apologia . *Aguirrius* demum in collect. CC. Hiſp. tom. 1. ipſas magno argumentorum , ſeu potius conjecturarum adparatu prolixis diſſertationibus S. Iſidoro Hiſpalenſi adſerere , atque a labe ſuppoſitionis vindicare conatus eſt. Ceterum haud unum aliquem , quod ſciam , ipſi adſeclam inter Eruditos impetrare potuerunt .

Et multo quidem minus ex quo famoſus ille inter Calviniſtas Eruditus *David Blondellus* in aciem deſcendit edito Genevae an. 1628. libro , cui titulus *Pſeudo-Iſidorus & Turrianus vapulantes* , ibidemque recuſo an. 1635. ſub titulo examinis decretalium .

Ibi vero Author , exemplum Anton. Auguſtini ſequutus , incredibili cura & diligentia notat , oſtenditque centones recentiores , ex quibus eae conſutae & confectae fuerint ; paſſimque Magdeburgenſes vindicat , Turrianum exagitat , decretalium anacroniſmos ceteroſque naevos detegit , & (quod unum in commentario ſummum nefas) dogmaticam ,

quam

171 IV. Episcopi praeterea, Apostolorum successores, particularibus Ecclesiis toto orbe dispersis praepositi, istas a primordiis usque nascentis Eccle-

quam praeferunt, doctrinam Calviniano dente dilacerat. Quod si postremum hoc caput exceperis, nonnullaque Calvinismum spirantia, Blondellianum opus eo in genere ceu numeris omnibus absolutum palmam retulisse fatendum est.

Jam vero quod ejusmodi decretales Isidorianae collectionis spuriae sint & adulterinae, ex iis potissimum capitibus demonstrari videtur. Quia nempe 1.° usque ad Seculum IX. nullus ullam ex suppositis ab Isidoro epistolis novit aut memoravit: ubi notandum non agi heic de multis sinceris, quas una cum nothis impostor collegit, & a SS. Patribus aut veteribus Historiographis ecclesiasticis referuntur vel recitantur, e. c. epistolae S. Cornelii, Julii I. Damasi ad Episcopos Illyrici & aliae, quas indicat *Barthol.* cap. 18. Nothas omnes, quas a S. Clemente adusque Gregorium M. unus idemque confixit Pseudo-Isidorus perspicue congestas habes ap. laud. *Barthol.* cap. 19., & istas quidem tanto Seculorum intervallo nemo unus in medium protulit.

2.° Falsa Consulum nota in plerisque epistolis adscripta est. 3.° vetustissimo Codici canonum Ecclesiae Romanae illatae non erant. 4.° usurpant frequenter Scripturam sacram secundum vulgatam versionem a S. Hieronymo adornatam. 5.° earum argumenta persaepe Seculis Authorum, quibus inscribuntur, non conveniunt.

6.° Compilatae ut plurimum sunt ex epistolis, operibus ac decretis posteriorum Pontificum, Conciliorum, Patrum, Imperatorum, usurpantque ex ipsis non modo voces, verum & periodos interdum satis prolixas. 7.° Ex similitudine stili, & quidem barbari, alienique a puritate priorum Seculorum, unus fuit earum omnium consarcinator. Fusius haec persequuntur laudati *Blondel. Nat. Alex. Coustant. Barthol.* & *Jo. Bernard. Pozzolus* in rationali Romani Pontific. l. 2. par. 1. cap. 12.

Ex iis itaque & nobis incunctanter tenendum, ejusmodi decretales epistolas, juxta vulgarem phrasim, Isidori Mercatoris spurias & adulterinas merces esse, pia fraude confictas. Sed huic tamen adserto, quod cit *Nat. Alex.* facile, ac egregie ab objectis vindicat, nonnullas juvat Animadversiones subjicere.

Primum. Praefatae decretales haud alia continent, quam fidei, moruumque dogmatis summopere consentanea. Quocirca nec hilum profecerunt Centuriatores & Blondellus, qui eo praecipue consilio ipsarum suppositioni demonstrandae insudarunt, ut sancta dogmata subruerent.

Secundum. Tanquam certum ab eisdem acatholicis, quibus & nostrates consentiunt, proponitur, eas plerumque quarti & quinti Seculi documentis consutas fuisse ab impostore. Manet ergo, doctrinam ecclesiasticam, quam epistolae praeferunt, ad eadem Secula pertinere.

Quo plane fit, ut & eaedem epistolae magnam ex hoc capite sibi vendicent venerandae vetustatis authoritatem, ut scite observarunt *Schelstrat.* antiquit. illustr. part. 2. diss. 3. c. 5. art. unico, & *Petr. Annat.* in adpar. t. 2. lib. 6. art. 5. p. m. 258., & iidem acatholici, qui cetera earum suppositionis capita in optimo lumine collocarunt, de vetustate (quantumvis paullo minore) propriis testimoniis convincuntur.

Tertium. Vehementer suspicantur mox laudati *Bianchius* & *Zacharias*, Pseudo-Isidorum haud eas epistolas ex integro primum suopte ingenio confinxisse; immo potius earum fragmenta aliqua in obscuris pluteis latitantia corrupisse ac imperite interpolasse.

Quoniam, ajunt, verò longe simile est, Pontifices, qui dicuntur earum authores, de argumentis eisdem suis tum temporis data opportunitate conscripsisse decretales, quarum exemplaria partim delituerint, partimque perierint; quod illis etiam primis Seculis saepe plurium gentium Episcopi circa ecclesiastica negotia Romanos Hierarchas consuluerint.

Quin etiam mirari subit, quonam Isidorus consilio canones alios Conciliorum fideliter universim retulerit, in illis vero consarcinandis decretalibus adeo impotenter mentitus sit. Pluribus suspicionem, qua saltem aliqua ex parte sarta tecta haberi possit ejusmodi decretalium authoritas, confirmare pergunt iidem Authores, quos consule & expende sis.

Quartum. Inter epistolas Isidorianae collectionis nonnullae recitantur, de quibus adhuc sub judice lis est, num pseudepigraphae sint

Ecclesiae praescriptis legibus moderati sunt; & quidem vel una cum Synodis particularibus nationalibus, provincialibus, aut dioecesanis, quibus

sint, an vero germanae. Instar plurium esto epistola illa Justo Episcopo Viennensi directa a Pio P. I. cui initium *Antequam Roma exiisses*.

Hanc utique ceu genuinam receperunt *Baron.* ad an. 166. *Bona* rer. liturg. l. 1. c. 3. §. 1. *Justus Fontanin.* in hist. liter. Aquilejensi l. 2. cap. 4. n. 2. a p. 84. *Jo. Doujat* in praenot. canonic. l. 1. c. 25. n. 19. *Binius* in collect. CC. in Pio I. alii vero ceu spuriam rejecerunt cum cit. *Blondelio* in censura ejus epistolae p. m. 201. prioris edition. *Labbeo* ap. & cum *Ant. Pagio* seniore ad an. 165. num. 3. *Franc. Pag.* in breviar. ubi de Pio ad an. 141. *Constant* cit. in adpendice col. 17. 18. *Barthol.* c. 19. n. 3. At *Schelstrat.* mox cit. n. 314. haerere videtur.

Jam vero, me judice, satius sit ab citatione id genus epistolarum cuiquam erudito abstinere, ac nullam ab eis probationem ut invictam repetere; haec siquidem apud viros emunctae naris nunquam non dubia manebit.

Qui plura optes in decretales Isidorianas, adeas AA. hac dissertatione memoratos, prae primis *Blondel. Ballerinios, Nat. Alex. Coust. Barthol. Schelstrat.*

II. Complures itidem exstant Romanorum Pontificum leges & constitutiones apud perantiquum illum Codicem de gestis Pontificum, qui vulgo dicitur & citatur *Liber Pontificalis*; at de cujus tamen parente ac authoritate multa disputant Recentiores Eruditi, cum *Pag.* sen. ad an. 67. n. 7. sqq. *Papebroch.* in conatu Chron. hist. in adpar. p. 27. & alias, *Franc. Pag.* in breviar. ad Damasum §. 22. *Schelstrat.* de antiquit. Eccl. t. 1. diss. 3. per tot. *Ciampino* in examine libri pontificalis, *Florovante Martinello* in Roma sacra ex ethnica a p. 409. edit. poster. *Coustantio* mox cit. in Lucio I. col. 207. Marco col. 349. Damaso col. 471. n. 1. *Franc. Blanchin.* in Anastas. biblioth. t. 1. in praefat. ac tom. 2. in prolegom.

Porro variae apud Scriptores sunt de artifice Pontificalis opiniones. Eas vide sis apud laudatos *Ciampin.* sect. 1. & *Schelstrat.* diss. 3. c. 6. sqq. Illa mihi vero similior, quae plures libri sistit artifices; videlicet unum eundemque, qui vitas & gesta Summorum Pontificum a S. Petro adusq. Constantinum denatum an. 714. concinnavit, aliosque subinde varios, qui vitas & gesta reliquorum Pontificum usque ad Nicolaum I. fato functum an. 863. digesserunt: & eos quidem omnes anonymos, uno demto *Anastasio* bibliothecario Sedis Apostolicae, qui nempe, ut vulgo ferunt, unicam Nicolai vitam praecedentibus sub Adriano II. Nicolai successore contextis adjecit.

Videtur autem unus fuisse Author praefatae partis prioris hujusce operis, quod cunctae, quas exhibet, Pontificum vitae sint in stilo ac methodo secum omnino similes; plane contra ac reliquae alterius partis, quarum propterea quaelibet unicus sui parentis videtur foetus.

Itaque nec Damasus P. conscripsit vitas Pontificum usque ad Liberium, uti perperam putarunt aliqui cum *Martino Polono*, nec ceteras *Anastasius* ille, cujus nomine nostris temporibus liber Pontificalis circumfertur inscriptus (quatenus fortasse idem reputatur collector, non artifex earumdem vitarum) ut immerito censuit *Marcus Velserus*, qui primus omnium Pontificalem sub nomine Anastasii vulgavit, in praefat. operis. Plura circa ejusmodi artifices dabunt mox laudati *Ciampin. Schelstrat. Blanchin.*

Quod vero Pontificalis authoritatem spectat, eam ex Acatholicis *Pearsonius* diss. 1. de serie Roman. Pontif. c. 12. n. 8. multum deprimit, adserens librum fictis narrationibus plenum esse, foedisque erroribus scatere, utpote digestum ab anonymo, incertoque parente, primitivae Ecclesiae status ignaro; nec mitius quidem librum, ejusque authorem exagitant alii ejusdem farinae homines cum *Hospiniano* in tr. de orig. templor. l. 2. c. 14. §. 7; at *Blondell.* tamen proxime adductus, in prolegom. c. 16 ejus libri Scriptorem, quem putat inclaruisse ante Anastasium an. circ. 700. *forte non malum esse* inquit, ac, teste cit. *Schelstr.* c. 9. n. 9., fatetur alias „ eo scripto veteres Ecclesiae Ro„ manae tabulas contineri, nihilque eo in„ corruptius editum, nihilque a falsi suspi„ cione alienius reperiri posse „ ipsique consentit *Salmasius*; uterque demum adfirmat, *Authorem quasi solis radio scripsisse*.

Ex nostratibus vero permulti, si Romanos Scriptores juniores exceperis, Pontifi-

bus ipsi praefuerint, seu interfuerint, vel extra Synodos suorum forma gregum constituti. Quin & iidem sacri Praesules in Oecumenicis Conciliis a Nicaeno I. ad Tridentinum usque coactis, & a Summo Pontifice confirmatis, pro bono totius Ecclesiae regimine leges aut canones universales tulerunt (z).

v. Tum

tificalem frequentius ceu levioris ac dubiae fidei vellicant, tum quoad gesta Pontificum usque ad Damasum, tum quoad posteriora reliqua, cum *Franc. Pag* & *Coustant.* in locis mox citatis; quibus adde *Petr. Halloixium*, pronunciantem cum stomacho ap. cit. *Ciampin.* sect. 12. eum librum haud satis cohaerentia tradere, immo illas omnes vitas ab Anastasio fuisse deformatas, foedisque hallucinationibus plenas esse: quocirca, inquit *Halloixius* ibidem „ melius, ut quidem sentio, crederetur Eusebio, & veteribus Martyrologiis, atque Chronographis, quam „ Anastasio Bibliothecario, aut ejus libro „.

Et raro quidem fortasse reperire est e recentibus Criticis qui pro re sua testimonium e vulgato Anastasio repetat, quin expresse vel tacite protinus adjiciat, *si fides sit Anastasio*, vel *artifici Pontificalis*. Quo plane satis evincitur quam tenuem, immo infirmam, nutantemque fidem hic sibi vendicet liber ab ejusmodi hominibus.

Verum enim vero Romani Eruditi, prae ceteris gentibus priscarum suarum rerum documentorum scientissimi, merito pro invicta Pontificalis libri authoritate acerrime pugnant; eo maxime nomine, quod universa pene libri historia ex authenticis temporum sibi respondentium monimentis concinnata fuerit: id quod perinsigniter demonstrandum suscepit laud. *Schelstr.* ex *Luca Holstenio* in serie & actis Romanorum Pontificum a S. Petro ad usque Felicem IV., pluribusque illustravit cit. *Blanchin.* t. 1. in praefat. a n. 10. ac t. 2. in prolegom. in append. ad cit. diss. 3. Schelstr. a p. IV. ostendens utique, anonymos illos vitarum Authores ex genuinis documentis publicae authoritatis ea desumsisse, quae in hunc pontificalem retulerunt.

Profecto sapientibus probatissima est ea, quam praescripsit *Baron.* in Martyrolog. in notis ad diem 16. April., regula, nempe „ in iis quae sunt Romanae Ecclesiae majorem esse adhibendam fidem ejus alumnis „ quam ceteris „ ipsamque cum laude memorant *Henschen.* t. 1. April. in diatriba praelim. p. XXX. sub n. 99. & *Pagius* senior in crit. Baron. ad an. 69. n. 6.

Ac jure quidem optimo; quum enim de re cujuspiam alterius gentis aut ecclesiae occurrit solvenda quaestio, vel ad tabularia, vel ad Scriptores ejusdem gentis vel ecclesiae intendimus oculos, quos nempe merito exsistimamus prae ceteris peritissimos suorum fastorum, Codicum, Canonum, quos in suas retulerint historias; quamobrem, nisi contra obstent, urgeantque perspicua documenta, sibi prudentem, indubiamque vendicant fidem nostram.

Dum ergo Romani anonymi Pontificalis opifices librum exhibent ex documentis Vaticanis, aliisque synchronorum Romanae Ecclesiae scriptorum contextum, ipsum que insuper ulterioribus confirmatum monimentis juniores Critici Romani commonstrant, publicam sibi fidem evidenter extorquere videntur.

Nonnulla iis, fateor, reponi possent in speciem pene concludentia adversus authoritatem Pontificalis penitus indeficientem: sed ea tamen omnia, ne cogamur aequo prolixius in hanc rem differere, abunde, nervoseque diluunt locis proxime citatis *Schelstrat.* & *Blancin.* quos adeas, nec pigebit.

(z) Ejusmodi leges sub vulgari canonum aut decretorum nomine late referunt generales Conciliographi cum *Dionys. Exiguo*, *Cherubino*, *Surio*, *Binio*, *Labbeo*, *Harduino*, *Coleto*, *Mansio*; tum particulares cum *Sirmondo*, *Aguirrio*, *VVilkinsio*.

De Conciliis plura differemus *inferius* Tom. VIII. in postremo Conlectario de Ecclesia Christi. Ulteriora interim cupienti dabunt *Suar.* tr. de fide, ubi de Conciliis, & tr. de legib. lib. 4. passim ubi de Episcopis, laudat. *Schmier* l. 1. tr. 1. cap. 5. sect. 2. §. 2. ubi de potest. legislatrice Concil. *Barthol.* cit. cap. 21. sqq.

Id unum in praesentia adnotare sufficiat: quod Oecumenica Concilia Leges condere possint, ac perpetuo ad nostram usque aetatem condiderint pro universa Ecclesia, Nationalia pro natione, Provincialia pro provincia, Dioecesana pro dioecesi. Ita sine lite Scriptores Theologi & Canonistae cum *Suar.* cit. lib. 4. c. 6. n. 8. & *Schmier* proxime laudato.

172 v. Tum S. R. E. Cardinales in Titulis oves Christi sibi concreditas cum jure condendi leges fluxu temporum hucusque gubernarunt; quippe quibus comparate ad suos Titulos vulgo ab Doctoribus adscribitur ordinaria jurisdictio Episcopalis, aut saltem quasi-Episcopalis (*a*) atque adeo non minus potens ad ferendas leges, quam Episcopalis (§).

(*a*) Lege Cardinal. *De Luca* de jurisdictione disc. 34. n. 8. sqq. *Suar.* cit. l. 4. c. 5. n. 4. *Castropal.* tom. 1. tr. 3. disp. 1. pun. 23. n. 12. *Azor* instit. mor. p. 2. l. 4. c. 1. q. 8. & c. 3. q. 2. *Franc.* Cardinal. *Albitium* tr. de jurisdict. Cardinalium in suis Titulis pag. 7. sqq. ubi plures adfert, *Fagnan.* in cap. *His quae.* 11. de major. & obed. *Barbos.* de jurisd. eccl. univ. cap. 4 num. 33.

Observatio historica.

(§) VAriis quidem opinamentis disputant Doctores super origine, seu prima Cardinalium institutione.

Sunt qui contendant, Cardinalitiam dignitatem esse de jure divino, & a solo Christo Domino institutam. Ita *Valdensis* l.2. doctr. ant. fid. c.54. art.3. *Turrecrem.* de eccles. l. 1. c.80. & alias, *Albanus* de Cardinalatu quaestione 5. cum pluribus, quos laudat, eisque adhaerere videtur *Georg Joseph Eggs* in purpura docta sub init. proloquii, ubi tamen perperam pro eadem opinione *Platum* recitat. At illico ii Authores a ceteris convelluntur, certo quippe certius est Romanum Cardinalatum non nisi a Romanis Pontificibus ortum duxisse.

Sunt deinde qui ejus originem a S. Petro repetunt, qui, ajunt, SS. Linum, Cletum, & Clementem adlegit ceu sibi socios & administros pro gubernio universae Ecclesiae, quemadmodum subcessores Pontifices in eum finem Cardinales adlegerunt. At nullo tamen documento id probant.

Alii vero eam revocant ad Cletum, quod Romae presbyteros ad viginti quinque numerum auxerit. Alii ad Evaristum, quod titulos in Urbe diviserit presbyteris & septem diaconos constituerit, qui custodirent Episcopum praedicantem propter stilum veritatis. Alii ad Hyginum, quod Clerum composuerit & distribuerit gradus.

Tum alii ad Fabianum, quod ad normam Apostolorum regiones Urbis septem diviserit diaconis, dictis propterea Regionariis. Alii ad Dionysium, quod presbyteris itidem diviserit ecclesias, atque coemeteria, paroecias, & dioeceses instituerit. Alii ad Marcellum, quod in Urbe Titulos constituerit xxv. quasi dioeceses propter baptismum & poenitentiam multorum, qui convertebantur ex paganis & propter sepulturas Martyrum. Et haec quidem documenta omnia ex vulgato *Anastasio* bibliothec. fideliter excepta sunt, ut videre est in prima omnium editione *Marci Velseri* Moguntina de an. 1602. ubi de adpellatis Pontificibus sermo chronologice instituitur.

Sed & alii hujus dignitatis originem, aut saltem perspicuam innovatio.

173 Cardinales etenim in suis Titulis aut Diaconiis jure corrigunt, visitant, censuras cujusque generis fulminant, instituunt ac destitu-

vationem referunt ad tempora sanctorum Silvestri & Gregorii Magni. Quia nempe in Concil. Romano sub Silvestro in constituto ejusdem Silvestri haec habentur cap. 6. *& Diaconi Cardinales Urbis Romae septem*, & cap 7. *ita autem Silvester clara voce dicebat ad Coepiscopos, ut a subdiacono usque ad lectorem omnes subditi essent diacono Cardinali Urbis Romae viro reverendissimo in Ecclesia, repraesentantes ei honorem* (Legito *Cohel.* in notit. Cardinal. cap. 2.) Ac deinde Gregorius Romanorum Cardinalium persaepe meminit in epistolis, e. g. lib. 5. ep. 11. & lib. 11. ep. 34.

Quid tum vero? non modo Romae tum Cardinales erant, & nuncupabantur, verum etiam in plerisque ecclesiis extra Urbem; quin immo vulgo usus obtinuit, ut Cardinalis diceretur vel Episcopus, vel presbyter, vel diaconus, qui Titularis esset & primarius ecclesiae cujusque beneficiarius. Id quod apertissime commonstrant S. Gregorii epistolae, e quibus plura in hanc rem congesta documenta videsis ap. *Thomassin.* de vet. & nova Eccl. discipl. t. 1. par. 1. l. 2. cap. 115.

Convenit autem apud Authores, Cardinalis nomen idem vulgo significare quod principalis, aut is, a quo alii pendent, ut a cardine ostium dependere solet: quem in sensum & virtutes cardinales, & venti cardinales, & puncta coeli cardinalia dici consueverunt, & *Augustin.* l. 1. de bapt. c. 6. Donatistas primarios adpellavit Cardinales Donatistas. Nihilo tamen secius vero mihi simile fit, a Silvestro & Gregorio eos vocari Cardinales, qui jam inde, ut Author est vulgatus *Anastas.*, a primo, vel secundo Christiano Seculo Romae Titulis tanquam primicerii a primoribus Hierarchis praefecti sunt; nec enim alios nobiliore in Clero Romano dignitate seu titulo sub illa tempora exornatos animadverto. Nec alios, crediderim, Silvestrum hoc novo, quem exscripsimus, honore condecorasse.

Nec aliud heic levius occurrit dubium circa originem jurisdictionis Cardinalitiae, seu circa aetatem, qua primum concessum est a Summo Pontifice Cardinalibus jus ferendi leges in suis Titulis. Siquidem non statim ac ista dignitas creata est, sed, ipso fatente insigni hujusce juris patrono Cardin. *Albitio* mox laudato, n. 28. p. 6., *ea crescente, quia functionibus Papae adsistebant Cardinales, crevit & in Titulis authoritas; ideo non ut simplices Parochi, seu plebani, sed pinguiore jure administrarunt*: haec ille, adlatis pro eodem adserto *Felino*, *Andrea*, *Hostiensi*, *Abbate*.

Jam vero si ex incremento dignitatis praefati juris adcessio dimetienda sit, insigniter plane illud eluxit jam Seculo VIII. quum Stephanus P. IV. ab aliis Romanae Metropoleos suffraganeis septem propinquiores discrevit, quos Cardinales creavit, jussitque ut Dominicis diebus in Basilica Lateranensi ad altare B. Petri mysteria subcessivo ordine celebra-

ſtituunt, quemadmodum loquuntur Canones (b) beneficia conferunt, reſignationes beneficiorum recipiunt, ultimas voluntates permutant, in iis di-

(b) Cap. *Querelam*. De electione, & cap. *Dilectus*. De capellis Monachorum, n. 4.

brarent, teſte vulgato *Anaſtaſ.* in Steph. IV.

Ii vero Cardinales, honorifico titulo *Epiſcopi collaterales* ſalutabantur, quod ſolis ipſis, poſt Summum Pontificem ad ſacrum illud altare liceret adceſſus. Conſulendi in hanc rem *Petr. Damiani* lib. 2. epiſt. 1. & *Baron.* an. 1057. num. 19. 26.

Mirifice vero, maximeque reſplenduit ea dignitas Seculo XI. quum in Concilio Romano ſub Nicolao II. ad an. 1059. conſtitutum eſt, ut penes Epiſcopos Cardinales eſſet ſumma authoritas in electione Romanorum Pontificum, quod & fluxu temporis ad omnes & ſolos Cardinales pertinere decretum eſt. Heinc in ſubſcriptionibus ejuſdem Concilii eminent jam Cardinales ſupra ceteros quoſque Archiepiſcopos & Epiſcopos, contra ac hucuſque fieri conſueverat; tum frequentiſsimae, quae fuerunt ſub hoc ſeculum Pontificiae legationes, non niſi Cardinalibus creditae ſunt; ac licet jam ferme Praeſules ceteri inſueverant, ut cederent Epiſcopis Cardinalibus, ita fluxu perbrevi temporis effectum eſt, ut & ceteris quibuſque plerumque concederent.

Tres item ordines Cardinalium in unum corpus, ſacrumque ſenatum aut collegium coaleſcere coeperunt, ut liquet ex actis electionis Gregorii P. VII. ubi inquiunt Cardinales, *Nos ſanctae Romanae Eccleſiae Cardinales*; quin & ipſum collegium ſibi adſidere juſsit Pontifex, ut in gubernatione univerſae Eccleſiae illum induſtria & conſilio juvaret, quod jam eveniſſe an. 1140. novimus ex reſcripto, quo Innocentius P. II. S. Bernardum monet, ſe confixiſſe Abaelardi errores, *communicato fratrum noſtrorum Epiſcoporum & Cardinalium conſilio* (ap. *Baron.* ad eum an. n. 10.) & ex eodem *Bernardo* l. 4. de conſider. ubi adloquens Eugenium III. de Cardinalibus, inquit, *veniamus ad Collaterales & Coadjutores tuos: hi ſeduli tibi, hi intimi ſunt... nonne eligendi de toto orbe, orbem judicaturi?*

Tot tandem deinceps, tantiſque praerogativis ac privilegiis Cardinalatus a Summis Hierarchis cumulatus eſt, ut in ampliſsimam & maximam totius Eccleſiae dignitatem poſt Pontificiam evectus ſit, qualem nempe hodieque ipſum venerabundi ſuſpicimus.

Nullus ipſe dubito, ſub haec tempora indultum fuiſſe Cardinalibus jus in quod modo inquirimus; certam vero ejus initii epocham reperire nondum licuit. Porro Anaſtaſius P. IV. Eugenio III. ſuffectus, decrevit, ut Epiſcopi Cardinales Lateranenſibus Pontificalibus deputati ſemel hebdomada quaque Capitulo cum Canonicis Regularibus intereſſent, omneſque diſciplinae corruptelas authoritate ejuſdem Pontificis, *vice noſtra*, ut hic idem ait, expurgarent.

Fie-

dispensant votis, in quibus datum est Episcopis dispensare in suis dioecesibus, primam tonsuram & ordines minores suis subditis atque familiaribus conferunt, utuntur insignibus pontificalibus, ac benedicunt sollemniter more Episcoporum, quantumvis Episcopali gradu non gaudeant, derogant fideicommissis, quae Titularibus ecclesiis relicta sunt, reliqua demum exsequutioni mandare possunt, quae sunt Episcopalis jurisdictionis (c). Quis autem Cardinales iis privilegiis exornatos suspiciat, eis vero legislatricem facultatem in suis Titulis & Diaconiis abjudicet? Sed & istam nominatim ipsis plurimi adscribunt (d).

174 Et haec quidem secundum antiquiorem prae Tridentina Synodo, & summis Pontificibus Gregorio XIII. ac Innocentio XII. Romanae Ecclesiae disciplinam plane constant. At secundum praesentem disciplinam, utut sit de constituta enormi ejusmodi privilegiorum limitatione, exploratum est apud sapientes, ipsis integrum Cardinalibus superfuisse jus ferendi leges, gubernio Tituli aut Diaconiae opportunas; tum in nonnullis jurisdictionem saltem quasi Episcopalem (e).

VI. Prae-

(c) Haec late persequuntur, pluribusque comprobare pergunt hujusce Cardinalitii Juris Interpretes cum cit. *Albit.* in sua disceptatione sparsim, *Anonymo* in responsione ad capita ejusdem disceptationis, *Imola* in Clement. *Ne Romani.* in 4. quaest. n. 24. de elect. *Fagnan.* in cap. *His quae.* num. 21. ac saepe alias, *Jacobat.* de Concil. l. 1. art. 12. aliis.

(d) Puta *Suar.* de leg. l. 4. c. 4. n. 5. cum *Panorm. Andr. Manfr.* tum *Castropal.* t. 1. tr. 3. disp. 1. pun. 23. n. 12. *Baldel.* t. 1. de pot. legisl q. 50. sect. 9. *Albit.* cit. n. 43. cum *Acugna*, *Cotton. Diana* &c.

(e) Haec nos strictim pro ratione instituti. Plura in hanc rem *Franc. M. Pitonius* de controversiis Patronorum, adlegatione 41. ad tom. 1. a p. 324.

Fieri ergo potuit ut inde Cardinales omnes in suis Titulis Episcopalem jurisdictionem, annuente Pontifice vel expresse, vel tacite coeperint explicare. Ominamur, fateor, duce laud. *Thomassino* par. 1. lib. 2. c. 113. n. 5. at certiora qui ostendas, eris mihi magnus Apollo.

Antiquius vero documentum huic confirmando juri depromtum a laudato *Albitio* n. 33. p. 8. desumitur a sententia Honorii P. III. Innocentio III. subrogati an. 1217. relat. in cap. *His quae*, de major. & obed. quemadmodum consentiunt perplures Authores Canonistae ap. ipsum *Albit*.

Maneat ergo ceu vero satis simile, primam Cardinalitii ordinis institutionem, uti antiquissimam, ad secundum vel tertium Seculum christianum referendam esse; originem vero facultatis legislatricis ad Seculum XII. aut XIII., & ipsam quidem oppido recentiorem, at prae nostra tamen aetate satis antiquam.

De dignitate Cardinalitia plura plurimi: e. c. *Albanus*, *Platus*, *Laudensis*, *Villadiegus*, *Germon. Panvin. Barbat. Manfred.* in tract. de Cardinal. laudati *S. Bernard. Petr. Damiani*, *Albit. Thomassin. Baron. Eggs*, tum *Azor* inst. mor. par. 2. l. 4 *Bellarm.* de cleric. l. 1. c. 16. *Lotter.* de re beneficiaria l. 1. q. 8. *Ciacon.* de Pontif. & Cardin. in S. Higino, *Cangius* in glossar. lat. *Rosseaud de la Combe* in Jurispr. Canon. *Lucius Ferraris* in promta biblioth. omnes art. *Cardinalis*.

175 VI. Praelati quoque plurimi, Episcopis inferiores, quasi Episcopali jurisdictione ab Canonico Jure donati, e. c. Abbates seculares ac regulares exemti, Archipresbyter Agerensis in Catalonia, aliique persimiles, suos subditos pro data occasione sancitis legibus perpetuo gubernarunt (*f*). Quibus adde Capitula Cathedralia sede vacante, cum jure pariter condendi leges (*g*).

176 VII. Ordines demum Monastici, ceterique regulares, ut alias mittam communitates inferiores, minusque universales, de quibus *AA. Canonistae* (*h*) accepto ab Ecclesia jure, ab suis initiis adusque nostra tempora ferme quotidianis praescriptis legibus regularis observantiam disciplinae in suis alumnis promoverunt; paucis tamen exceptis, qui ob vicissitudines, humanis rebus connatas, pridem exstincti sunt (*i*) (§). Hactenus leviore calamo pro nostro instituto de origine ac

(*f*) Videndus *Azor.* inst. mor. par. 2. lib. 3. c. 19 sqq. *Schmier* cit. l. 1. tr. 2. sect. 3. §. 1. *Luc. Ferraris* art. *Abbas* & *Praelatus*, & ceteri vulgo Canonistae ubi agunt de jure Abbatum & Praelatorum.

(*g*) Plura de hoc jure *Suar.* cit. lib. 4. c. 6. n. 14. sqq. *Azor* cit. l. 3. c. 37. *Lotterius* cit. l. 2. q. 2. n. 31. sqq. *Castropal.* part. 1. tr. 3. d. 1. pun. 23. *Fagnan.* in cap. *Quum olim.* n. 57. *De Luca* de Canonicis disc 13. 17. 19. 21. & passim Canonistae.

(*h*) Ap. & cum *Suar.* cit. cap. 6. n. 18. sqq.

(*i*) De hacce facultate legumlatrice pluribus agunt Scriptores de jure recentiore Regularium cum *Portel*, *Lezana*, *Pellizario*, *Lamfusia*, *Putignano*, *Rotario*, *De Peyrinis*, *Miranda*, *Cassaing*, *Raggio*, *VVex*, *De Luca*.

Observatio historica.

(§) PLerasque monasticorum ordinum, aliorumque regularium origines *supra* dedimus in Tom. I. pag. 133. sqq. initio videlicet ducto ab Antonianis ad Ligorianos usque. Quin & ibidem S. Antonium Magnum *Monachorum Patrem & principem* diximus; hoc videlicet sensu, quod monasticae vitae genus ad summum perduxit primus perfectis pietatis institutis, & exercitationibus ad eam adcommodatis; puta conditis aut scripto, aut voce tenus regulis, constructis coloniis, erectis congregationibus, stabilitis officiis ad certas horas illigatis & sui semper simillimis. Id quidem, uti pridem adseruit *Sozomen.* hist. l. 1. cap. 13., *constat inter omnes, sive Aegyptii, sive alii hujus piae vitae authores fuerint*.

Nec dissentire videtur *Bolland.* in vita S. Ant. §. 3. n. 14. sub fin. p. 110. nec item *Papebroch.* tom. 3. Mai. ad diem 14. p. 295. Nec demum *Coteler.* in Constit. apost. l. 8. c. 13. not. 76.

Praeclare vero consentiunt *Holsten.* in diss. prooem. ad regulas monast. c. 1. versus fin. edit. 1661. *Pag.* senior in critice Baron. ad an. 318. n. 14. *Thomassin.* de vet. & nova disc. Eccl. t. 1. par. 1. l. 3. c. 12. *Bingham.* de orig. Eccles. t. 3. l. 7. cap. 1. §. 4. *Leopold. Pilatus* de origin. Jur. Pontif. l. 1. tit. 24. p. m. 112. iique plurimi, qui cum *Magdeburg.* cent. 4. cap. 6. col. 464. primum simpliciter vitae cujusque monasticae institutorem & pa-

ac progressu facultatis legum latricis in Ecclesia Christi. Haec autem, judicio nostro, summa & potissima commonstrant capita, quibus absoluta

patrem volunt Antonium, plurimum cum vulgari sui aevi opinione favente *Hieronymo* in vita S. Paulli sub init.

Alios contra tenent alii ante Antonium Monachos & vetustiores Monachismi Parentes. Sic enim primus omnium author Abraham fuit apud *Paullum a S. Sebastiano*, ord. S. Joannis de Deo ap. Papebroch. in respons. ad P. Sebast. a S. Paullo art. 16. nu. 10; Elias apud Carmelitanam familiam; Nazaraei ex Num. 6. ap. Origen. homil. 11. in Levit; Ss. Praecursor Joannes Baptista ap. *Chrysost.* hom. 1. in Marc. aliosque Patres. Sancti Apostoli ap. *Euseb.* hist. l. 2. c. 16. & *Cassian.* collat. 18. c. 5. Therapeutae seu Esseni, de quibus loquutus est cum laude Philo in lib. de vita contempl., ap. *Petr. Heliot* in diss. praelim. ad histor. ordinum monasticor. §. 1. in t. 1.; Christi Dom. Discipuli ap. *D. Thom.* 2. 2. q. 188. ar. 7. Interpretibus vulgo consentientibus.

Aliae praeterea feruntur ante Antonium Virgines Deo votis obstrictae ex *Tertull.* & *Cypri.* in tractatibus de velandis virginib.; alii monachi ex Dionysio qui ex Monacho ad summum Pontificatum evectus est ap. vulgatum *Anast.* in lib. pontif. in Dionysio; alia demum antiquiora monasteria, quibus praefuerant in Nitria S. Frontonius, in Arsenoite Nomo, in Aegypto Ss. Julianus & Basilissa ap. mox laud. *Bolland.* t. 2. Jan. p. 109. §. 3.

Et vero haud aliud ex praefatis exemplis rite possis colligere, quam umbras ac typos absoluti cujusdam institutoris, ac impoliti deinde monachismi rudimenta, quae perfectionem atque adspectabilem pulcritudinem Antonio adceptam referunt. Ita denique nobiscum, post cit. *Thomassin.* scitissime concludit adlatus *Heliot* §. 6. Eos consule sis. Et haec, alias fusius discutienda ubi de statibus Ecclesiae Christi, heic obiter dicta sunto. Ad disquirendam originem juris ferendi legem in monachismo progredimur.

Porro inter sapientes convenit, nullo constare coetum aliquem religiosum jure ferendi leges, quod ab Ecclesia profectum non sit; indulgente Papa, seu legitimo Episcopo, quibus nempe solis Deus illud erogavit, aliis pro bono Ecclesiae communicandum: quocirca coetus, qui eo jure, quod ecclesiasticum, spirituale, ac episcopale ad claves pertinens vocant, non gaudeat, regulas quidem & statuta condere potest per modum conventionis & pacti seu promissionis, minime vero per modum legis propriae, quae absque interventu ecclesiasticae ejusmodi regularum & statutorum adprobationis nulla est. Statum fortasse religiosum coetus ille constituerit cum jure quomodolibet regulari, q od jus dominationis adpellare liceat, facultate tamen proprie legumlatrice potiretur neutiquam. Pluribus haec inlustrant *Suar.* de leg. l. 4. c. 6. num. 18. sqq. & de relig. tr. 7. lib. 2. c. 18. *Vazq.* in 1. 2. tom. 2. disp. 153. cap. 1. n. 5. & d. 165. c. 4. & 5. *Gibalin.*

luta hujuſcemodi facultatis hiſtoria contineri poſſit ac digeri.

177 Praefatis porro adſertis minime acquieſcet nuper notatus

lin. de ſcient. canon. t. 2. lib. 5. c. 7. quaeſt. 2.

Jam vero quod vetuſtiſsima ſit, ac forte cum eodem nata Monachiſmo praefati juris in eodem reſidentis origo, exinde porro liquidum fit, quod omnes pene ab Antoniano religioſi coetus adcepti, protecti, adprobati ſint vel particularibus provinciarum Epiſcopis, vel ſummo Hierarcha.

Id quod de pleriſque ſigillatim, a Romano Pontifice adprobatis ordinibus ab an. 1090. aduſque circiter 1755. *ſupra* oſtenſum eſt in Tom. I. p. 134. ſqq. Ubi notandus obiter venit *Petr. Sutor*, qui in comment. de vita Carthuſianorum l. 2. tr. 3. c. 2. inſcite dixit, primum Papam, qui legitur ordinem aliquem confirmaſſe, Alexandrum III. qui ſedit ab an. 1159. eſſe, Carthuſiani inſtituti adprobatorem; quippe habemus praedicto an. 1090. 6. April. Urbanum P. II. Brevi *Quum univerſis*, confirmaſſe Vallumbroſanum.

Qua tamen ſimpliciter aetate ſummi Hierarchae quorumqunque exorientium ordinum adprobationem ſibi adſumſerint, mihi nondum exploratum, immo plane incertum. Nec eos audio, qui decretum illud pontificium referunt ad cap. 13. Conc. Lateran. ſub Innocent. III. relatum cap. ult. de religioſis domibus; ibi ſiquidem Pontifex in Concilio ſolum prohibet, ne quis de cetero novum ordinem religioſum inſtituat, ſed in veterem ex adprobatis ingrediatur qui optet religioſam vitam profiteri.

Nec magis adrident, qui decretum ipſum tanquam primo conſtitutum e Conc. Lugdunenſi repetunt: nec enim aliud in iſto definitum reperire eſt, quam quod ex Lateranenſi mox retulimus. Ac liquet inſuper apud Eruditos, longo uſu & conſuetudine jamdiu obtinuiſſe, ne ullus nove ordo inſtitueretur quin ſua ſummus Pontifex conſenſione adnueret.

Quod ſi praeterea ad vetuſtiora tempora regrediamur, quum penes Epiſcopos Metropolitas aut Dioeceſanos erat novos ordines in ſinum Eccleſiae admittere, regere, adprobare; ſane frequentiſsimam eorundem Praelatorum gubernationem, adprobationem, immo & inſtitutionem novorum ordinum luculente demonſtrat hiſtoria.

Notum eſt, & cunctis receptum, paullo poſt Antonium & Pachomium monachos inſtituiſſe Baſilium in Ponto & Cappadocia, Ambroſium in ſuburbio Mediolanenſi, Auguſtinum Hippone, Euſebium Vercellis, Martinum apud Turonum; ac deinceps Caeſarium Aralate, in Hiſpaniis Iſidorum Hiſpalenſem, alios complures alibi.

Nec deſunt ſubinde teſtimonia, a Conciliis & pleriſque Patribus depromta, quae dum probant Monachos varios & Monaſteria ab imperio Epiſcoporum pendere, dubio procul evincunt, Epiſcopis eorum monachatum adceptum fuiſſe, probatumque.

Tu

tus *Kippingius*, qui (*k*) ferme nullum in orthodoxa ecclesia nostra novit jus ferendi sacras leges, quae conscientiam ligent; aut *Christoph. Matth. Pfaffius*, cui (*l*) in Ecclesia Romana dudum successio Episcopalis defecit; aut *Rodolphus Hospinianus*, cui (*m*) nihil est in religiosis coetibus non irridendum, nihil quod lege teneat, quod fabula non sit nihil. At istos tamen & similes de schola Protestantium Aristarchos non curamus, qui mere Dogmaticos agimus, sed ad pugiles nostros Polemicos debellandos rejicimus.

178 QUAESTIO III. Quo pacto sit & vigeat in Ecclesia haec potestas? Adsero 1. Fuit proxime a Christo Domino in omnibus, & sin-

(*k*) In Syntagmate Juris Ecclesiastici sparsim.
(*l*) In comment. de origin. Juris eccles. diss. 1. de successione Episcopali a p. m. 231.
(*m*) In prolixo impudentique tr. de origine monachatus.

In Concilio itaque CPno contra Eutychetem habito sub Flaviano, Archimandritae, ceterique orientales monachi, qui ei intererant, haec act. 5. una voce protestati sunt, *nos vero ... unum patrem post Deum habemus Archiepiscopum*. Episcopos hortatur *Hieron.* epist. ad Theophil. advers. errores Joan. Hierosol. ut leniter ac mitissime in gubernatione monachorum sese gerant, inquiens *contenti sint honore suo Episcopi; patres se sciant esse, non dominos, maxime apud eos, qui spretis ambitionibus seculi, nihil quieti & otio praeferunt*.

Decernit *C. Aurelianense* I. an. 511. ut *Abbates pro humilitate religionis in Episcoporum potestate consistant* & *Vernense* an. 755. *ut unusquisque Episcoporum in sua parochia potestatem habeat ... de regularibus, ad corrigendum & emendandum secundum ordinem canonicum spiritalem*.

Plura in idem argumentum colliges ex Conc. *Moguntino* anno 813. can. 11. 12. 20. 21. ex *Parisiensi* VI. can. 37. ex *Aquisgran.* II. an. 836. can. 1. 2. ex Conc. *ad Saponarias* an. 859. can. 9. ex *Capitularib.* Caroli M. lib. 5. c. 25. & lib. 6. c. 130. & 136. ex Conc. *Legionensi* apud Hispanos an. 1012. can. 3. ac, ut plura mittam documenta, quae consulas congesta a laud. *Thomass.* par. 1. l. 3. c. 28. & *Binghamo* cit. lib. 2. cap. 4. §. 2. & l. 7. c. 3. §. 14., e Conc. *Chalcedonensi* an 451. can. 3. 4. 16. ac praecipue 8. interprete *Balsamone* in eundem can. ubi de Nomocanone Graecorum.

En itaque originem & progressum facultatis legumlatricis in Monachismo paucis indicatum. Anne vero, inquies, primorum conditorum, puta Antonii & Pachomii ordines ea potestate jamtum ab initio ditati sunt ut exinde primam ejus simpliciter originem in Monachismo tuto subinferre valeamus? Ecquid autem fidenter adferam, ubi nullum, quod sciam, suppetit in probationem documentum? Utut vero fuerit, donec contra potiora argumenta non eluceant, ejus epocham originis in ordine, quem sanctissimus Basilius instituit an. circ. 350. figere non abnuimus.

ſingulis Apoſtolis, quibus utpote Chriſtus ait *Matt.* 18. *Quaecumque adligaveritis ſuper terram*. At ſingulari tamen modo collata eſt Petro, tanquam Principi, qui alios etiam regeret Apoſtolos, & poſſet legibus obligare, per verba ſcilicet *Tu es Petrus* &c. *Paſce oves meas* &c. *Tibi dabo claves* &c. Tum eo pacto data eſt Petro, ut in illa ei ſubcederetur, & duraret perpetuo in Eccleſia per ſubceſſionem; aliis vero Apoſtolis conceſſa eſt per modum cujuſdam legationis, & ſupernaturalis muneris, cum eorum vità finiendi (*n*).

179 II. Summus Pontifex adcipit hanc poteſtatem in Eccleſiam univerſam proxime ab ipſo Chriſto, & ex vi inſtitutionis ejus. Quia eſt Petri Subceſſor. Unde (*o*) dicitur, *Poteſtas noſtra* (Pontificia Romana) *non ex homine*, *ſed ex Deo eſt*. Idemque re, aut virtute ſaepe repetunt Jura (*p*). Et haec quidem potiſſima ratio pro ſacro Romani Pontificis Primatu, ex profeſſo alias propugnando. III. Probabiliter apud aliquos unuſquiſque Epiſcopus eam habet in ſuo Epiſcopatu proxime a Papa, remote a Chriſto Domino; adeoque ipſa eſt tantum de jure humano. Quia Papa poteſt Epiſcopatus erigere, dividere, limitare, perſonas ab Epiſcopi ſubjectione eximere &c. ergo confert proxime juriſdictionem (*q*), ſaltem actualem; hac enim electus, & confirmatus in Epiſcopum a Papa, ante conſecrationem uti quidem poteſt. Idem dic de ceteris communitatibus, quae leges ferre poſſunt, e. g. Concilia, Capitula Eccleſiae Cathedralis, ſede vacante, ac coetus religioſi (*r*).

180 Aliis vero, nec quidem improbabiliter, ut ipſi exſiſtimant, Epiſcopi proxime a Chriſto juriſdictionem excipiunt cum dependentia tamen, & ſubordinatione ad Papam, ad eum modum, quo Presbyter adcipit, vi ſuae ordinationis completam poteſtatem abſolvendi a peccatis, dependenter ab Eccleſiae diſpoſitione (*s*). Ita porro erui videtur ex *Cypr.* (*t*) *Hier.* (*u*) *Nicol.* I. (*x*) & rurſum ex *Cypr.* ajente (*y*) *Epiſcopos a Chriſto fieri*, *a quo Apoſtoli creati ſunt*. Et quidem de ratione ſubceſſoris eſt, ut ſuam poteſtatem ab eodem habeat, a quo habuit praedeceſſor; alioqui non eſſet ſubceſſio, ſed nova inſtitutio; at Epiſcopi ſunt ſubceſſores Apoſtolorum, qui proxime a Chriſto juriſdictionem obtinuerunt. Deinde ex hiſtoria liquet (*z*) multa per Secula conſtitutas fuiſſe Epiſcopales electiones a populo, magiſtratu, clero, abſque ulla Papae electione, & confirmatione. Itaque in hac ſententia, inſtitutio Epiſcopalis per bullas pontificias, ſicut & per quoſvis alios ritus legitimos, ſo-

(*n*) Conſentit itidem *Suar.* c. 3. n. 1. cum *Victor. Beliar. Caſtro*, *Soto*, *Duran. Cajet.*

(*o*) C. *Novit.*

(*p*) Nimirum cap. *Romana*. diſt. 22. cap. *Quamvis*. diſt. 21. c. *Quoties*. 24. q. 1. c. *Ad hominem*. de author. & uſu pallii c. *Decreto*. 2. q. 6. cap. *Sic omnes*. diſt. 19. &c. Lege cit. *Suar.* num. 10.

(*q*) Haec eſt ſententia plurium cum *Suar.* c. 4. n. 5. contra Vazq. &c.

(*r*) *Suar.* c. 4. & 6.

(*s*) Ex adferendis infra Par. IV. T. VIII. ubi de Ordine.

(*t*) Epiſt. 69.

(*u*) Epiſt. 1.

(*x*) Epiſt. 47.

(*y*) Lib. 3. epiſt. 9. ad Rogat.

(*z*) Legito *Petav.* de Eccleſ. Hierarch. lib. 1. c. 13. ac *Thomaſſi.* de veteri & nova diſcipl. Eccl. p. 2. l. 2. fere per tot.

lum est conditio requisita, ut Christus Episcopis jurisdictionem impertiatur cum dependentia ad Papam, cui est jus eos creandi: unde fit, quod ea jurisdictio sit de jure divino (a).

OBJECTIONES.

181 Obj. *primo* contra II. Ass. Papa non potest ferre leges praesertim graviores sine consilio Cardinalium; adeoque non habet potestatem legislatricem vi suae institutionis. Nam 1.° ex Cap. *Per Venerabilem* (qui filii sint legitimi) Cardinales jure divino ad id munus instituti sunt, nempe ut Papae coadjutores in exsequutionem Sacerdotalis officii: adeoque nequeunt illo jure privari. 2.° est illis jus consuetudinis, & quasi praescriptionis, ut Papae adsistant suo consilio in caussis gravioribus, inter quas legum latio merito computanda est. 3.° ex C. *Anastasius*. (b) arguitur Pontifex de eo, quod absque consilio Clericorum cum haereticis communicarit.

182 ℞ N. *Ass.*, quod pugnat cum suprema Papae potestate; haec enim talis in Papa est, qualis fuit in Petro, qui inconsultis Apostolis, aliisque omnibus inferioribus, leges condere potuit ex vi Christi concessionis, *Tibi dabo claves*. *Pasce oves meas*. Hinc omnes Pontificiae leges Juris Canonici feruntur simpliciter, quin adnotetur (uti in aliis rescriptis notari solet) *de fratrum nostrorum consilio*, quod quidem saepe advocatur a Papa, non ex necessitate, sed ob decentiam. Ad 1. prob: inde solum habetur, Pontifices, non Christum, in lege nova instituisse Consilium Cardinalium ad imitationem Legis veteris (c).

183 Ad 2. ex axiomate Canonistarum, nulla consuetudo, aut praescriptio praevalere potest adversum supremam Papae potestatem; quippe quae de jure divino est. Ad 3. Cap. *Anastasius* apocryphum est, ut notatur in decreto Gregoriano; nec quidquam probaret, etsi genuinum esset, quum ibi non agatur de usu potestatis legislatricis, sed de communicatione cum haereticis, scandalum creante.

184 Obj. *secundo* contra III. Ass. Episcopis est potestas legislatrix in subditos proxime a Christo. Nam 1.° *quaecumque ligaveritis super terram* &c. Matt. 18. & *qui vos audit, me audit* &c. Luc. 10. dicta sunt sub eodem sensu, & Apostolis, & eorum Subcessoribus Episcopis; at ex illis infertur potestas proxime a Christo tradita Apostolis: ergo & Subcessoribus. 2.° munus Episcopale est de jure divino, quum dixerit Paullus Act. 20. *in quo vos Spiritus S. posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei*: ergo & potestas legislatrix, utpote muneri intrinsece adnexa. Ideo enim dedit Christus proxime Apostolis jurisdictionem, quia dedit Apostolatum, cui jurisdictio est intrinsece necessaria. 3.° Sua aetate Apostoli creabant Episcopos, inconsulto Petro, & postea fiebant per electionem Cleri, seu populi sine recursu ad Papam: ergo Episcopis adveniebat a Deo

(a) Conf. *Juenin.* in comment. de Sacram. diss. 8. q. 1. a. 3. & *Becan.* de Sacram. cap. 24. q. 7.

(b) Dist. 19.

(c) Vide Cardin. *De Luca* in relat. curiae dist. 3. n. 31. sqq. & recole quae de Cardinalitia dignitate mox disseruimus.

Deo proxime poteſtas, facta designatione perſonae per electionem, aliumve modum legitimum.

185 ℞. N. *Adſ.* Nam ex *D. Th.* (*d*) Chriſtus dixit Petro, *tibi dabo claves, ut oſtenderetur poteſtas clavium per eum ad alios derivanda, ad conſervandam Eccleſiae unitatem.* Et quid ſimile eruitur ex cap. *Decreto* (*e*). & ex cap. *Ita Dominus* (*f*). Idque confert ad majorem Eccleſiae membrorum ſubordinationem, & unionem cum capite, cui inſit amplitudo poteſtatis. Ad 1. prob: priora verba ſolum promittunt poteſtatem juriſdictionis ſpiritalis cogentis, quin explicent modum, quo ipſa paſtoribus Eccleſiae conferenda ſit. Verba ipſa conveniunt cum Apoſtolis tum Epiſcopis, adcommoda tamen diſtributione, ac participatione. Nec quidquid Apoſtolis qua talibus datum eſt, prout Epiſcopi erant eſt pariter indultum, quum non omnes fuerint Epiſcopi, uti Ioannes, & Paullus, qui proinde nec ſubceſſores, tanquam Epiſcopi habuerunt. Verba alia conveniunt cuicumque vero ſuperiori, vices Dei gerenti in ſua gubernatione.

186 Ad 2. N. *Con.* cum prob. Nam poteſt eſſe Epiſcopus, qui non habeat formaliter illam poteſtatem, ſi non habeat ſubditos, aut Eccleſiam determinatam; cujuſmodi ſunt Epiſcopi quos vocant in partibus. Porro apoſtolatus fuit dignitas univerſalis juriſdictionis relate ad univerſam Eccleſiam jure divino, ex quo tamen plane dignitas Epiſcopalis ſolum habet generale praeceptum, ut ipſa inſtituatur, & conferatur: neceſſario ſcilicet, cum poteſtate Ordinis, & contingenter, ac dependenter a Papa cum poteſtate juriſdictionis. Quo fit plane ſatis Apoſtoli verbis; quoniam licet poteſtatem proxime adceperint ab Spiritu Sancto, dicantur tamen ab eo poſiti, nimirum eo ſuperne cooperante.

187 Ad 3. tunc temporis Apoſtoli authoritate a Chriſto adcepta erigebant Eccleſias, eiſque Epiſcopos praeficiebant. Modo vero ſummus Pontifex ubique vel proxime, vel remote Epiſcopos creat; ac ita ſemper factum eſſe in Eccleſia creditur; adeo ut nullus exſtiterit Epiſcopus, abſque conſenſu vel expreſſo, vel tacito ſummi capitis, ad quod nempe in cauſſis gravioribus adcurrendum eſſe declamat *Irenaeus* (*g*), & cui de jure antiquo, & Eccleſiae oeconomia eſt authoritas conferendi Epiſcopatus, ex cap. *Quamquam* (*h*) & ex cap. *Verum* (*i*) (*k*).

188 QUAESTIO IV. Num poteſtas condendi leges Eccleſiaſticas pendeat a moribus vel a fide? Nego (*l*). Quia in primis nullam habet cum ſanctitate connexionem, ac ſi defineret cum amiſſione gratiae, ſcilicet cum mortali interno, omnia evaderent incerta. Neque vero poteſtas illa in utilitatem habentis datur, ſed ſubditorum. Huc revo-

(*d*) Lib. 4. contra gent. c. 76. art. 4.
(*e*) II. q. 6.
(*f*) Diſt. 19.
(*g*) Lib. 3. cap. 3.
(*h*) De electionib. in 6. ibiq. Gloſ.
(*i*) De for. comp num. 11. ibique Panormitanus.
(*k*) Conf. *Suar.* cit. cap 4. a n. 21.
(*l*) Cum *Suar.* cap. 7. & vulgatiſſima Theolog. ſententia.

ca Christi verba ex *Matth.* 23. 2. *super Cathedram Moisi sederunt Scribae & Pharisaei* &c. tum Pseudo.*Cyprian.* (*m*) & articulum xxx. Hussi a Synodo Constant. damnatum (*n*). Deinde baptizatus etiam amissa fide, eam retinet, donec per Ecclesiae declarationem illa privetur. Nullo quippe jure, aut divino, aut ecclesiastico docemur, haereticum ejusmodi poenam ipso facto & ante sententiam judicis incurrere ut plurimum.

OBJECTIONES.

189 Obj. *primo*. Ea potestas pendet a moribus, non enim credi potest concedi peccatori. Nam 1.° illa est donum supernaturale, a Deo concessum ad regendam Ecclesiam sibi sponsam: ergo non debet inimicis Dei committi. 2.° in peccatore non esset ipsa in aedificationem, sed in destructionem Ecclesiae.

190 ℞. *N. Ads.* quia non constat de jure ullo, poenam illam excidenti statu gratiae infligente. Immo *Hebr.* 13. injungitur simpliciter obedientia Praelatis omnibus, & ex 1. *Petr.* 2. servis obediendum est Dominis, *non tantum bonis, sed etiam discolis*. Ad 1. prob. *N. Con.* nam qui excidit statu gratiae plura potest retinere, aut adquirere dona superna, e. g. fidem, spem; potius ergo illa, quae ad commune bonum ordinantur. Nec est Deo difficile, aut indecens inimico uti ad benefaciendum amicis. Ad 2. *N. A.* nam potest vir injustus justa praecipere. Immo rueret Ecclesia, si discoli ferendi leges jus amitterent, quibus proinde licitum esset non obedire.

191 Obj. *secundo*. Facultas haec nequit infideli concedi erga Ecclesiam. Nam 1.° fides est fundamentum totius spiritalis aedificii: ergo & illius facultatis. 2.° qui fide caret, nec Christi, nec Ecclesiae membrum est: ergo nec esse potest Caput & Pater Ecclesiae, nec Christus per ipsum influet. 3.° jure divino prohibemur communicare cum haereticis; adeoque & illis obedire: ergo potius ipsi praecipiendi potestate orbati sunt; alioqui esset bellum utrinque justum. 4.° hic haereticus posset eligi in Pontificem, & nequiret deponi a Pontificatu, qui nulli subjacet superiori: adeoque posset Ecclesiam, quam jure gubernaret, destruere: quod nemo sanae mentis admiserit.

192 ℞. *N. Ads.* Nam constat ex jure positivo, & ex usu plurium Conciliorum, haereticum publicum spoliandum esse potestate legislatrice, quam utique certo credunt ante sententiam subsistere. Ad 1. prob. *N. Con.* quia ad illam sufficere potest caracter baptismalis. Ad 2. & 3. *C.* illas, si loquantur de haereticis publicis, qui non sunt de Ecclesia visibili, ii siquidem a Jure Canonico spoliantur potestate legislatrice. *N.* illas, si loquantur de non publicis, per hos enim potest Christus influere, puta per Reges improbos, justa praecipientes. Ad 4. ex ordinaria Dei providentia nequit adsumi haereticus publicus in Pontificem, at Pontifex in haeresim publicam lapsus hoc ipso dignitate excideret, divina potius, quam humana potestate; videlicet a Deo, a quo, media

(*m*) Serm. de baptis. Christi. (*n*) Sess. ultima.

dia hominum electione, supremum Pontificatus culmen adtigerat (*o*).

193 QUAESTIO V. Num lex ista possit directe, & per se praecipere, ac prohibere actus pure internos? ADFIRMO (*p*). Quia potestas ecclesiastica est spiritalis, & ordinatur primario ad internum bonum animarum, habetque longe altius principium, scilicet Deum supernaturaliter illam conferentem. Ac re quidem super praefatos actus conferre potuit, & contulit *Matt.* 18. *Quodcumque ligaveritis* &c, Haec enim amplissima sunt, nec est, cur ad actus internos extendi nequeant.

OBJECTIONES.

194 Obj. *primo*. Ex nullo jure, aut facto constat de ejusmodi efficacia legis canonicae. *Secundo*. Ex Cap. *Erubescant* (*q*). Cap. *Sicut tuis*. Et Cap. *Tua nos* (*r*). ad Ecclesiam non spectat judicare de internis; quoniam est corpus visibile, ac tendit primario, & per se ad externarum actionum gubernationem: ergo nec interna ex directo praecipere, aut prohibere. *Tertio*. Frustra esset lex in actum, quem non posset per judicium dignoscere, punire, urgere, utpote internum, & ab omni sensu remotum. *Quarto*. Potestas humana debet exerceri humano modo; atqui agere de pure internis, spectat modo Deum, & creaturas pure spiritales. *Quinto*. Lex civilis non gaudet ejusmodi efficacia: ergo nec canonica.

195 ℞. Ad *primum*. Constat ex multis juribus, & factis. Nam ex Cap. *Cogitationis* (*s*). Adnexa est excommunicatio haeresi pure mentali: itemque aliis peccatis pure internis, ex cap. 7. 8. & 17. dist. 30. Tum Alex. VII. & Innoc. XI. plura mere interna praeceperunt, prohibueruntque in decretis quibus varia theoremata rem ethicam spectantia confixa sunt. Ad *secundum*. Nequit Ecclesia judicare de mere internis per leges cogentes coactione externa, quae externum judicium exposcit, secus per cogentes coactione interna, quae non eget judicio, quum re ipsa incurratur apud Deum, legum omnium humanarum vindicem. Ecclesia visibilis primario ad externa tendit, per leges ad illa cogentes; invisibilis autem ad interna. Una est Ecclesia, sed cum hoc duplici respectu (*t*). Ad *tertium*. *N. A.* ex dictis. Ad *quartum*. *D. Ma.* humano modo, & contentaneo Ecclesiae humanae visibili, quae hominem dirigit, & quasi elevat ad finem supernum, *C.* secus, *N. Ma.* Et *Mi.* Hinc ad *quintum*. *N. Con.* quia civilis omnino tendit ad externa, & pure naturalia; canonica vero etiam ad spiritalia, & superna (*u*).

QUAE-

(*o*) Recole *Suar.* cit. l. 4. c. 7. a n. 10.

(*p*) Consentiunt *Murga*, *VVenzl*, *Gletle*, *Guetrather* ap. & cum *Franc. Schmier* in Jurisprud. can. civ. t. 1. l. 1. c. 1. n. 113. tum *Cardenas* & alii, quos hanc in rem pridem adduxeramus in nostra Theologia Morali-dogmatica contra Suar. c. 12. num. 4. VVig. Atsd. heic c. 6. Bec. tr. 3. c. 6. q. 5. n. 2. &c.

(*q*) Dist. 12.

(*r*) De Simonia.

(*s*) De poenit. dis. 1.

(*t*) Ex adserendis *inferius* Par. IV. Tom. VIII. ubi de Ecclesia.

(*u*) Consulendi pro nostro Adserto *La Cr.* de leg. a n. 653. *Holzm.* Theol mor. heic p. 1. num. 314. *Schmier* proxime cit. n. 140. sqq. *Adrian.* quodlib. 8. art. 1. lit. *H.* sqq. *Alb. Pighius* de hierarch. Eccl. l. 6. c. 26. circa med.

196 QUAESTIO VI. Quos, & quo jure ligat? ADSERO I. Ligat omnes, & ſolos Chriſtianos adultos, ubique terrarum degentes, cujuſcumque conditionis illi ſint. Quoniam ii ſunt Eccleſiae ſubditi, & ad eos ſuae leges feruntur. Heinc obligat haereticos, quia habent ſubjectionis fundamentum, ſcilicet caracterem baptiſmalem (*x*), non tamen infideles, licet inter chriſtianos habitent, vel Principibus chriſtianis ſint ſubditi, quia non ſunt Eccleſiae membra, nec in ejus communitate (*y*). Leges autem particulares, e. g. Epiſcopi, Concilii provincialis &c. ſuos tantum particulares ſubditos adſtringunt. Religioſi exemti non tenentur legibus Synodalibus, vel Epiſcopalibus, niſi ex aliqua decentia. Quia ſunt exemti ab iſta juriſdictione, adeoque non ſubditi (*z*). II. Ligat in conſcientia, & ſub mortali, quoties adſint tres conditiones, nempe materiae gravitas, Legislatoris intentio, verba aut ſigna indicantia gravem obligationem, e. c. *in virtute obedientiae* &c. (*a*). Secus enim cenſentur ſub levi onere obſtringere. III. Graeci ſchiſmatici a recentioribus ſaltem temporibus, ex benigna quadam Summorum Pontificum conniventia, eccleſiaſticis legibus non tenentur. Id quod eadem Jura proferunt (*b*).

197 QUAESTIO VII. Quid ſpeciatim de lege Pontificia univerſali Romae tantum promulgata? Sufficit ne ea promulgatio, ut lex univerſam adficiat Eccleſiam: num vero requiratur ulterius in ſingulis provinciis per Praelatos locorum facienda? Adſerunt aliqui: minime illa ſufficit, ſed iſta requiritur (*c*). Adſerunt contra alii: illa ſufficit, nec iſta requiritur (*d*). En tibi problema utrinque acerrimo marte agitatiſſimum. Jam qui primam problematis partem tuentur ita diſſerunt. Hoc aperte colligi videtur & ex natura ipſius rei, & ex diſpoſitione Juris, & ex vetuſtiſſimis Patrum documentis, & ex ſacro ejuſdem evangelicae legis exemplo.

Vide-

(*x*) Conſentiunt *Engel* ad tit. de conſtit. num. 16. *Konig*, *VViesthner*, *Reiffenſt.* ibid. & cit. *Schmier* to. 1. ad pag. 114. n. 122. ac frequentiſſimi Theologi & Jureperiti.

(*y*) Lege cit. *Suar.* c. 19. num. 2. & *Schmier* proxime cit. n. 124. ſqq. ubi agit contra Fagnan. ab vulgatiſſimo Adſerto immerito recedentem.

(*z*) Nobiſcum eſt, cum ceteris ferme quibuſque, *Suar.* c. 20 a n. 8.

(*a*) Adeatur cit. *Suar.* cap. 18.

(*b*) Ia vide ſis ap. cit. *Schmier* nobiſcum ſentientem p. 115. n. 134.

(*c*) Ita in lite diuturnis diſputationibus controverſa e Theologis *Molina* de juſt. & jur. tr. 2. d. 395. n. 6. ſqq. *Leſſi.* de juſt. & ju. l. 2. c. 22. *Becan.* tr. 3. cap. 6. q. 6. *Dom. Soto* de juſt. l. 1. q. 1. art. 4. *Serar.* d. de legib. n. 56. q. *Pley* angel. theol. theorem. d. 2. queſt. 3. *Magg.* tr. de leg. q. praelim. art. 1. n. 6. *Sa* art. *Lex.* n. 9. *Laym.* l. 1. tr. 4. c. 3. num. 6. *Petr. Marchant.* in tribun. t. 2. tr. 1. tit. 8. q. 5. *Sannig* t. 2. tr. de leg. diſt. 3. q. 6.

E Canoniſtis vero *Panormit.* ad cap. *cognoſcentes*. 2. de conſtit. n. 7. ſub fin. *Felin.* ibid. n. 7. *Navarr.* enchir. c. 23. n. 44. *Gibalin.* ſcient. canon. t. 2. l. 7. c. 2. q. 1. n. 7. ſqq. *Zypae.* analy. jur. pontif. ad tit. de conſtit. n. 1. *Engel*, *Ebbert*, *Gletle*, *Someting* ap. laud. Schmier l. 1. tr. 1. c. 5. ſect. 1. §. 2. *Van. Eſpen* de promulgat. leg. par. 1. cap. 2.

(*d*) Sic praenobilis alia Doctorum acies cum *Suar.* cit. l. 4. c. 15. *Vazq.* 1. 2. d. 156. c. 2. *De Luca* t. 1. par. 1. de benefic. diſcur. 76. num. 7. *Pirhing* ad tit de conſtitut. ſect. 1. §. 4. q. 4. *Fraſſen* in Scoto academ. tom. 2. tr. 4. diſp. 4. art. 2. poſt quaeſt. 3. *Caſtrop.* *Reding*, *Mezger*, *Sangallenſ.* *Valent.* &c.

198 Videlicet primum ex natura rei. Nam ex natura rei lex est publica jussio & adloquutio ad totam communitatem a legislatore proxime directa, debetque propterea sic esse comparata, ut possit proxime a tota communitate percipi tanquam profecta a publica Legislatoris auhoritate; at lex Romae duntaxat promulgata nequit moraliter hoc pacto percipi a tota communitate christiana, per orbem universum dispersa: ergo ut obliget, requirit authenticam sui promulgationem in quibusque christiani orbis provinciis.

199 Deinde ex dispositione Juris Canonici. Hoc enim promulgationem pontificiae legis in provinciis desiderat saepesaepius; e. c. ex Cap. *Quum infirmitas* (e). Cap. *Proposuisti* (f). Cap. *Sicut olim* (g). Cap. *Quoniam* (h). Cap. *Ita quorundam* (i). Cap. *Ad liberandam* (k). Can. *Quod dictis* (l), Canone 1. de postulat. praelat. & Can. *Proposuisti* (m). Et ii quidem textus proposito huic probationis membro favent saltem quamplurimum.

200 Tum ex vetustissimis Patrum documentis. Ex quibus plane constat statuisse frequenter oecumenicas Synodos, ac summos Hierarchas, ut leges ab ipsis latae promulgarentur in provinciis, ne fideles ignorantes obstringere dicerentur. Sic enim adcepimus ex *C. Arelat.* I. ferme oecumenico (n) sub an. 314., ex *Nicaeno* I. quod acta & canones ad omnes orthodoxas Ecclesias mittendos curavit (o) ex *Sardicensi* (p) ex *Patribus Occidentalibus*, mittentibus ad Orientales suam de damnatione ac depositione Photini decretum (q) ex *C. Ephesino*, admonente de iis, quae acta sunt ceteros provinciarum Episcopos, qui non intererant (r) ex *Siricio* P. (s) *Innocentio* I. (t) *Zosimo* P. (u) & *Leone* M. (x) qui nempe in adlegatis locis vel sua decreta ad alias provincias, ut omnibus innotescerent, jam emissa fuisse referunt, vel nova mittenda praecipiunt (y). En, Patres venerandae antiquitatis promulgationem legum nec Romae, nec alteri cuipiam urbi circumscribunt.

201 Demum ex sacro evangelicae legis exemplo. Haec enim tametsi Hierosolymis in die Pentecostes sollemniter promulgata sit, nihilo secius ut totum mundum obstringeret, in quibusque mundi provinciis per Apostolos, ejusque successores Apostolicos viros promulganda fuit. Quidni lex pontificia similem exposcat promulgationem, ut teneat?

His

(e) XIII. De poenit. & remiss.
(f) II. Art. *Nam si*. dist. 82.
(g) XXV. De adculationib.
(h) XL. De simonia.
(i) VI.
(k) XVII. De Judaeis.
(l) Dist. 16.
(m) Dist. 82.
(n) In epist. synodali ad Silvestrum P.
(o) Author est *Gelas. Cyzicenus* de C. Nic. l. 3. necnon *Socrat.* hist. l. 1. c. 9.
(p) In epist. Synod ad Julium P.
(q) Ita *Hilarius* in fragmentis.
(r) Canone 1.
(s) Epist. ad Himerium Tarrac. Episc.
(t) Epist. ad Exsuperium Tolosanum.
(u) Epist. ad Patroclum Episc. Arelat.
(x) Epist. olim 79. ad Nicetam Aquilejens.
(y) Hanc in rem conferendi *Marca* de concord. Sacerd. & imp. lib. 2. c. 15. & ejus exscriptor *Gibalin.* cit. l. 7. c. 2. q. 1. n. 7. 199.

202 His jam vero patienter auditis insurgit acies altera & haec reponit. Si lex pontificia universalis Romae sollemniter promulgatur, illico universam adficit Ecclesiam. Nam 1.° ut praeceptum aliquod superioris obstringat subditos, satis est proponi tanquam praeceptum & imperium; hoc autem vere contingit, facta Romae promulgatione praecepti pontificii: quin immo si praeceptum editum in notitiam alicujus non devenerit, neutiquam id tollet veram praecepti aut legis rationem, sed subditus ab observatione illius ob ignorantiam excusabitur. Ita *Vazquezius*. 2.° ex natura rei illa promulgatio sufficit, nisi aliud quidpiam Ecclesia statuerit; nihil autem aliud statuit, quod jure scripto ostendi possit in particulari, aut etiam in generali. Haec *Suarez*. 3.° ex cap. 1. de postul. praelat. habetur, quod id solum sufficit ut ad observantiam potificiae constitutionis teneatur *qui noverit eam sollemniter editam, aut publice promulgatam*; id autem plane evenit, dum lex pontificia Romae sollemniter promulgatur, ac de promulgatione cuipiam certo constat.

203 Rursum sufficit promulgatio, Romae celebrata. Nam 1.° Ea promulgatio sufficit ut lex in notitiam orbis christiani subcessive possit devenire; Roma enim est Urbs urbium, ad quam ex omnibus mundi partibus homines confertim solent confluere, qui possint legem promulgatam suis conterraneis notam facere. 2.° Libri Juris canonici & constitutiones, in eis contentae habent vim legis & obligant, etto de publicatione earum in provinciis non constet. 3.° Ex stilo romanae Curiae, recens editae Bullae Romae duntaxat promulgantur, & regulae Cancellariae nunquam publicatae sunt extra Romam; omnes demum caussae juxta constitutiones Romae editas, nec alibi promulgatas decidi consueverunt, quin ullus ejusmodi stilum iniquitatis insimulet.

204 Postremo nonnulli Pontifices clausula suis inserta Bullis declararunt, istas sola publicatione Romae facta quoslibet ubique fideles ligare. Sic enim Clemens VIII. const. *Quaecumque*. §. 15. Urban. VIII. bull. *Romanus Pontifex*. & *Secretis*. & *In eminenti*. Innoc. XII. bull. *Speculatores domus Israel*. Hae igitur saltem leges alia non indigent promulgatione quam Romana. Tum sic: atqui nihil ominus eadem possent adferri incommoda: ergo haec nec in aliis casibus urgebunt. Et haec quidem postrema ratio, nisi me omnia fallunt, aut desipere malis cum cit. *Van-Espenio* (z) rem pro secunda acie conficere videtur (a).

205 QUAESTIO VIII. Quid generatim de hac Lege, prout eam universe comprehendit corpus hodiernum Juris Canonici? ADSERO. En rei summam. *Principio* hoc jus, derivatum a Canone, qui idem est ac Regula, definitur, *Jus Christianos dirigens ad aeternam felicitatem*. Constat divinis, humanisque praeceptis, constitutionibus, definitionibus, tum Conciliorum generalium, & particularium, tum Pontificum, itemque

(z) Par. 1. cap. 3. §. 7.

(a) Consule his in utramque partem differentes *Reiffenst.* l. 1. decr. tit. 2. de const. §. 5. n. 117. sqq. & *Schmier* proxime citat.

que consuetudinibus, & privilegiis. Dividitur in jus vetus, quod suis praefert leges, & jus novum, quod etiam suas, per quas aliquas veteres nonnunquam confirmat, alias abrogat. Quatenus sumitur heic pro hodierno Volumine, seu Jure scripto Pontificio, est prius dignitate, non tempore, Jure civili, a quo siquidem nonnulla primitus mutuatum est, uti aliqua deinde Civile a Canonico excerpsit.

206 *Deinde* Jus ipsum constat sex partibus. 1.ª est *Decretum*, quod Gratianus Clusii, nunc Chiusi, ex Ordine S. Benedicti, edidit (b) sub titulo *Concordia discordantium Canonum*. In eo collegit canones Conciliorum, decreta Pontificum, varias SS. Patrum sententias. Illud, ad normam corporis Juris civilis, in tres partes divisit, quarum prima agit de *Personis* ecclesiasticis, secunda de *Actionibus*, idest de materia, & forma judiciorum; tertia de *rebus* sacris.

207 2.ª est *Decretales*, quas jussu Gregorii IX. collegit, ac edidit D. Raymundus de Pennafort, Gotolaunus, ex Ordine D. Dominici (c). Divisit eas in quinque libros, in quibus haec tractantur, *Judex*, *Judicium*, *Clerus*, *Sponsalia*, *Crimen*. Dicuntur Decretales Epistolae, quia decernunt, quid variis in casibus sentiendum sit, aut agendum. 3.ª est *Decretale Bonifacii VIII.* Vocatur liber sextus Decretalium, quia additae sunt quinque libris Decretalium Greg. IX. Et dividitur in quinque libros, eundem habentes materiarum, & titulorum ordinem, qui in Gregorii decreto servatus est (d).

208 4.ª est *Clementinae*, sic dictae a Clemente V. qui cum proprias, tum Concilii Viennensis, cui praefuerat, Constitutiones colligi jussit. At eas, ipso vivis erepto, promulgavit Joannes XXII. (e). Dividuntur etiam in quinque libros. 5.ª Est *Decretales extravagantes*, sic dictae, quia vagantur extra corpus Juris, hactenus editum. Eas Joannes XXII. (f) emisit. 6.ª est *Decretales extravagantium communium*, id est Decretales cum ejusdem Joannis, tum aliorum ante ipsum Pontificum, quae prioribus collectionibus insertae non fuerant (g).

209 His aliae merito superaddi possent, nempe 7.ª *Concilium Tridentinum*, id est continens ejus Concilii doctrinam, decreta, canones. 8.ª *Definitiones dogmaticae*, id est liber continens decreta, quibus nonnulli Pontifices damnarunt theses aliquas, pertinentes ad fidem, e. g. theses Lutheri, Jansenii &c. 9.ª *Definitiones morales*, id est liber continens decreta, quibus alii Pontifices proscripserunt plures theses, pertinentes ad mores. 10.ª *Decretales omnigenae*, id est collectio variorum decretorum, quae a tempore Tridentini usque modo emiserunt Pontifices pro universa Ecclesia, & extant in Pontificum Bullariis. *Demum* ex iis Juris partibus inest Authoritas legalis Pontificia super uni-

(b) An. 1151.
(c) An. 1230.
(d) Prodiit hoc opus an. 1298.
(e) An. 1317.
(f) Prioribus sui Pontificatus annis.
(g) Publicatae sunt an. 1473.

versam Ecclesiam, quia emanarunt a Pontificiis Legislatoribus, qua talibus (*h*).

210 Excipe tamen *primo* Decretum Gratiani, quod a nullo Pontifice authentice receptum, & approbatum est; ideoque licet in doctrina quoad ecclesiasticam disciplinam emineat, non alia tamen gaudet authoritate, quam gaudeant canones, textusque sacrae Scripturae, & Patrum, ex quibus decretum illud coalescit. Excipe *secundo* Ecclesiam Gallicanam, quae etiam in conspectu novissimorum Pontificum praeceptorum, sua impune utitur libertate, quam sic definiunt. *Jus constanter sequendi receptos universalis Ecclesiae Canones, & antiquas Regni consuetudines, quidquid de novo in contrarium decernatur*. Et quoniam in libertates Gallicanas incidimus, juvat hoc loci, tanquam in sede propria, de iis doctrinae ac eruditionis gratia aliquanto fusius disserere.

211 Jam vero libertas haec duplici apud Gallos nititur fundamento. Quia scilicet imprimis nullus ecclesiasticus superior quidquam potest in temporale Regnum Franciae, sicut vicissim etiam Reges Franciae, uti & alii quicumque laici Principes, nihil possunt in iis, quae dogmata fidei spectant, nisi ut iis demisse obtemperent, eaque pro viribus tueantur: ac deinde Papae Authoritas in iis etiam, quae pertinent ad spirituale Regni bonum, ex Canonum, & Regni consuetudinum praescripto moderanda est (*i*).

212 Systema hoc suum, speciosum quidem & pene ceteras inter orthodoxas gentes singulare, Scriptores Galli pluribus confirmant & illustrant documentis, e sacra Vetustate petitis. Sic enim, inquiunt, ex *Conciliis* habet *Nicaenum* (*k*) *antiqua consuetudo servetur*: necnon *Ephesin*. (*l*) *ne Patrum canones praeterantur*, & (*m*) *placuit sanctae & universali Synodo, servari unicuique provinciae pura & inviolata jura, quae jam inde ab initio habet, secundum antiquam consuetudinem*: tum *Chalcedon*. (*n*) *regulas a sanctis Patribus in unaquaque Synodo usque nunc prolatas teneri statuimus*.

213 Sic deinde ex summis *Pontificibus* adserit *Zozimus* (*o*) *Contra statuta Patrum concedere vel mutare ne hujus quidem Sedis potest authoritas; apud nos enim inconvulsis radicibus vivit antiquitas, cui statuta Patrum sanxere reverentiam*: necnon *Leo I.* (*p*) *nimis improba sunt, nimis*

prava

(*h*) Lege Historiam Juris Canonici, ejusque principia, & oeconomiam ap. *Azor* tom. 1. l. 5. cap. 29 *Doujat.* in praenotion. canonic. & synopsi histor. Juris Pontif. *Payen* in propylaeo Jurispr. *Gerardum von Mastricht* in histor. Juris ecclici & pontificii.

(*i*) Conf. *Petr. Puteanum* de libert. Ecclesi. Gallicanae sub init. *Ludov. Maimburg.* tr. histor. de Romana Eccl. c. 6. sub. fin. *Bossuet* in defensione declarationis Cleri Gallicani par. 3. lib. 11. cap. 21. *Continuat. Tournelyi* tr. de legib. cap. 5. art. 2. sect. 5. sub. fin.

(*k*) Can. VI.

(*l*) Act. VII.

(*m*) Can. ultimo.

(*n*) Act. XV. Can. I.

(*o*) Epist. 7. ad Episc. prov. Narbon. & Vienn.

(*p*) Epist. 80. alias 53. ad Anatol. Constantinopolitan.

prava quae sanctissimis canonibus probantur adversa : tum *Martin. I.* (q) *Canones ecclesiasticos solvere non possumus, qui defensores & custodes canonum sumus, non transgressores*: item *Gregor. M.* (r) *si canones non custoditis & Majorum vultis statuta convellere, non agnosco qui estis*.

214 Sic praeterea ex aliis *Patribus* differit *Hieronymus* (s) *unaquaeque provincia abundet in suo sensu, & praecepta Majorum leges Apostolicas arbitretur*, & (t) *ego illud te breviter admonendum puto, traditiones ecclesiasticas, praesertim quae fidei non officiunt, ita observandas ut a majoribus traditae sunt; nec aliorum consuetudinem aliorum contrario more subverti*; item (u) *si autboritas quaeritur, Orbis major est Urbe*: necnon *Augustin.* (x) *in iis rebus, de quibus nihil certi statuitur scriptura divina, mos populi Dei vel instituta majorum pro lege tenenda sunt*; & (y) *in hoc Reges, sicut eis divinitus praecipitur, Deo serviunt in quantum Reges sunt, si in suo Regno bona jubeant, mala prohibeant, non solum quae pertinent ad humanam societatem, verum etiam quae pertinent ad divinam religionem*: tum *Bernard.* (z) *tu ne tibi licitum censeas suis Ecclesias mutilare membris, confundere ordinem, perturbare terminos, quos posuerunt patres tui? Si justitiae est jus cuique servare suum, auferre cuiquam sua, justo quomodo poterit convenire? erras, si ut summam, ita & solam institutam a Deo vestram Apostolicam potestatem exsistimas . . . non ergo tua sola potestas a Domino; sunt & mediocres, sunt & inferiores*.

215 His itaque, & multo pluribus, quae non vacat exscribere, sarta tecta sua exsisti rat & urget jura, vel eas, quibus a multis inde seculis utitur Gallicana Ecclesia, libertates. Sed alii tamen ex omnibus pene orthodoxis gentibus Scriptores, prae primis Romani, refragantur invicte (§). Ac 1.° quidem adducta testimonia suis interpretationi-

(q) Epist. 9. ad Pantaleon.
(r) Lib. 3. indict. 11. ep. 53. alias 52. ad Joan. C. P.
(s) Epist. 71. olim 28.
(t) In eadem epist. ad Lucinium Boeticum.
(u) Epist. ad Evagr. 101. alias 85.
(x) Epist. olim 86. ad Casulan.
(y) Lib. 3. cont. Crescon. grammat. cap. 51.
(z) Lib. 3. de considerat. ad Eugenium P. M. cap. 4.

Observatio historica.

(§) Ergo agitatissima pridem fuit super libertatibus Ecclesiae Gallicanae controversia. Ejus Historiam literariam Theologo erudito valde dignam (omissis consulto factis, aut litibus, quae obtentu libertatum inter Gallos & Romanos Pontifices dudum ac saepius intercesserant) indicamus, ex eisdem concertantium armis, aut scriptis editis, aliisque genuinis documentis depromtam.

Primus e Gallis in apertam arenam mihi descendisse videtur *Petrus Puteanus*, aliis *Pithoeus*, bibliothecae regiae Praefectus, ubi ad an. circiter 1638. bina in publicum emisit de libertatibus ecclesiae gallicanae volu-

tionibus temperare ac emollire satagunt, productis contra bene multis pro summa Pontificum potestate, cum usu saepe conjuncta, in quaelibet

volumina, quorum primum complectebatur aliquot de eodem argumento commentarios, quos olim praeclari Senatus Parisiensis, aut alterius Gallicani Jureconsulti exaraverant, puta *Petrus Puteanus* senior, *Anonymus* Senatus Parisini nomine, *Capelius*, *Brulart*, *Tillet*, Mesnil, *Fauchet*, *Faye*, *Franc. Puteanus*, *Hotman*, *Coquille*, *Leschassier*, *Milletot*, *Duhamel*; alterum vero praeferebat pro eisdem libertatibus adsertis probationes, aut documenta ex autographis excerpta, videlicet maximam partem Senatus consulta, vel alia instrumenta a potestate laica profecta.

Haec autem volumina, pro inexpugnabili libertatum clypeo vulgo habita, sinistris tamen avibus concepta fuisse ac edita e vestigio comprobarunt decreta, quibus, intercedente Pontificio Apocrisiario, primum a Ludovico Rege XIII. deinceps a Romana Indicis Congregatione suppressa sunt, atque prohibita. Quin & eadem anno insequenti 1639. 14. Febr. ab xix. Episcopis Gallis proscripta sunt.

Et vero secundis curis a Puteano recognita & castigata ad an. 1651. vulgata sunt cum privilegio Regis; ac demum recensa sub an. 1731., nonnullis locupletata tractatibus anecdotis, & majore quam antea adcuratione repurgata.

Ergo quantumvis alias editi fuerint varii ex eisdem commentariis, uti e. c. in quadam ejusdem tituli collectione ad an. 1612, tum primum alia, idem argumentum concernentia in libello sub eodem titulo vulgata ad an. 1594., ut taceam quae an. 1611. vulgarat *Emundus Richerius* in libello de ecclesiastica & politica potestate, ac paullo post in defensione ipsius libelli; nusquam vero, quod sciam, adparuerant quasi in unum corpus Juris digesta documenta, quae confirmandis libertatibus, adsertis in praeviis commentariis heic Pithoeus adnexuit, subjectis insuper ad exordium cujusque tractatus testimoniis, vel a sacro Codice, vel ab oecumenica Synodo, vel a priscis Patribus adposite deductis, quae rem tractandam conficere viderentur.

Haec porro, me judice, gentes alias hucusque nihil tale cogitantes (si excipias Romanam Sedem, quacum Galliae Imperium & Sacerdotium obtentu ejusmodi libertatum toties disceptaverat) uti sonorum classicum excitavit ad praelium; quibus utique, praesertim Romanis, valde opposita innutritis disciplina, libertates id genus jam tum magna fuerint vel offensione, vel invidia.

Vix itaque lucem viderat Puteana editio, statim prodiit an. 1640. mense Martio *Optatus Gallus*, seu *Carolus Hersent* Parisinus Presbyter & S. Theologiae Doctor, ex *Gerberonio* in hist. Jansenismi ad an. 1650. hoc larvatus nomine in libello paraenetico ad Antistites Regni, cui titulus *de cavendo Schismate*, quod prae foribus adesse nuntiabat, desumto argumento a praefata editione, etiam apud plures Gallos praesertim e Clero pessime adcepta, tum a rumore per populum sparso, quod mens

libet ecclesiastica jura & acta. 2.° Eas libertates meros abusus generatim vocitant; nam esto nonnullae retineantur adhuc ex primaevis Patrum

meus esset Cardinali Richelio, ut omisso Episcopo Romano, Patriarcha in Gallia constituatur.

Quippe legi ipse apud nescio quem ex primoribus libertatum vindicibus hanc positionem, quam numero VII. retulit *Marca* in edit. Baluziana in prolegom. p. m. 54. *Gallis competere jus eligendi & constituendi supremum aliquem Patriarcham, si Pontifex regiis rationibus sese non adcommodet*.

Hac autem invidia gravatus, conturbatusque Ludovicus Rex, ad quem cuncta Richelii consilia referri omnes noverant, Petro de Marca, Viro Clarissimo nuper in sanctius Regis Consilium adlecto injunxit, ut Optatum convelleret, & quas hic impetebat gallicanas libertates vindicaret; ita tamen ut omnes intelligerent, nihil illas detrahere de reverentia Sedi Romanae debita, quam semper Galli constantissime retinuerant. Curam lubens suscepit Marca.

Optatum eodem an. 1640. 18. Martii Archiepisc. Parisiensis Joan. Franc. de Gondy damnavit ceu falsum, scandalosum, pacis publicae ac obedientiae supremo Principi debitae perturbatorem obtentu schismatis imaginarii; eidemque damnationi subscripserunt eodem die sexdecim alii Antistites, tum Parisiis commorantes, ac ceteri deinceps Parisiensis Archiepiscopi suffraganei. Ac idem praeterea Optatus Senatus consulto flammis addictus est.

Interea temporis *Isaacius Habertus*, tum Ecclesiae Parisiensis Theologus, postea Vabrensis Episcopus in Ruthenis, Optatum dispulit elegantissima & fortissima oratione, quam anno insequenti 1641. excepit *Chimaera excisa*, sive confutatio Optati Galli, ab *Anonymo* latine edita ex gallico *Sulpicii Mandrinii* Domini de Gazonual hoc est *Joan. Sirmondi*; necnon alià lucubrata a *Michaële Rabardeo* Jesuita; atque sub idem ferme tempus a Marca exaratus commentarius, quatuor prioribus libris constans, praenotatus *Dissertationes de concordia Sacerdotii & Imperii, seu de libertatibus Ecclesiae Gallicanae*. Sic vero scriptionem temperavit, ut relicta juris, quod utrique potestati competit, discussione, ad nudam facti disquisitionem, quae veterum possessorum fines demonstrare posset, se contulerit.

Hoc autem usus medio se posse utrique litigantium parti facere satis credidit Marca; sed neutri placuit; unaquaeque siquidem eum alteri plus aequo favisse querebatur. Roma praesertim infremuit, opusque prohibitionis nota inussit anno 1642. 11. Jun. Et quidem ipse Marca in literis ad Innocentium P. X. datas Barcinone 26. Sept. 1646. haec habet *fateor eo in libro Principis partes pro muneris mei ratione fovisse, Praesidemque potius implevisse quam Episcopum* (Ap. Marca in edit. Baluz. in prolog. sub fin. p. 66.)

Nec Galli deinceps Marcanum opus inter propugnacula suarum libertatum recensendum duxerunt. Vident quippe in eo acriter convulsas tanquam impias, & Apostolicae Sedi contumeliosas, positiones aliquas,

trum decretis, atque aliae serius institutae justum penitus & aequum teneant, multae tamen ab ecclesiastica regula prorsus exsorbitant; praecipuas, libertatibus inique faventes, quas ab suis majoribus exceperant. (Eas, reor, a Puteanis collectaneis depromsit Marca, & recitat in li ura censurae Romanae edita an. 1665. ap. cit. edit. Baluz. in proleg. p.54.)

Ac in ipso insuper parvi faciunt, quod sese prodit, Authoris ingenium, versatile nempe ac lubricum, nimiaque facilitate per varias, ambiguasque sententias de re ecclesiastica ludere solitum, parum alias in Theologia exercitatum. (Ita illum describit *Bossuetius* in Gallia orthodoxa diss. praevia §. 15.)

Hunc Marcae commentarium inopinanter exceperunt adserta vi. sacrae Facultatis Theologicae Parisiensis circa potestatem Papae, quae Decanus suo ac sociorum nomine Senatui Parisiensi tradidit an. 1663. ex quibus adsertis quartum hoc erat, *eandem Facultatem non probare, neque probasse unquam propositiones illas Christianissimi Regis authoritati, aut germanis Ecclesiae gallicanae libertatibus & receptis in Regno canonibus contrarias v.g.*&c. Reliqua vero sunt quodammodo expositio hujus quarti. Et haec quidem doctrina ut ab omnibus Parisini Parlamenti subditis reciperetur injunctum est binis Senatus consultis 22. Januar. & 14. Aprilis ejusdem an. 1663. quibus, ut reciperetur in universa Gallia, accessit Ludovici XIV. decretum, dat. 4. Augusti ejusdem anni (vide sis *D'Avrigni* in memoriis chronologicis & dogmaticis tom. 2. ad eum an. pag. m. 418. sqq.

Videlicet agebantur haec apud Gallos occasione gravioris cujusdam dissidii inter Oratorem Regis Galliae, ac D. Marium Chisium Urbis Romae Praefectum, ac subinde inter hujus fratrem Alexandrum P. VII. & Regem Ludovicum XIV. (Legatur *Carriere* in Chronol. Pontificum recusa Lugduni 1663. pag. 444.)

Recurrebat jam annus 1682. quo celebris ea lis de jure extensionis Regaliae, quod sibi non ita pridem adsumserat Ludovicus XIV., ipsum inter & Innocentium P. XI. intercedebat, immo fervebat, variis in hanc rem recens emissis ab Innocentio Brevibus ad Ludovicum & ad Clerum Gallicanum.

(Vide sis hac de re *Historicos gallos* ubi agunt de Ludovico XIV. ad hunc annum: ac super Jure Regaliae consuli possunt *Nat. Alexand.* ad Secul. XIII. & XIV, diss. 8. ejusque Antagonista *Anonymus* in caussa Regaliae penitus explicata, edit. Leodii 1685. tum *Sfondratus* in praeludiis ad regale Sacerdotium, & *Aguirrius* de author. Romani Pontif. tract. 1. disp. 11.)

Clerus enim vero postquam Regi extensionem Regaliae prout lubebat, decreto suo tanquam aequissimam adseruerat, ac decretum per literas nuntiarat Pontifici; dum ab eo responsum exspectat, in generalibus Comitiis sub diem 19. Martii ejusdem anni in propugnaculum suarum libertatum declarationem emittit de ecclesiastica potestate, respondentem omnino sex illis Theologicae Facultatis articulis mox indi-

primis *adpellatio* illa *ab abusu* ad seculare tribunal circa sollemniores summorum Pontificum Constitutiones, hac nostra tempestate apud Gallos frequentissima.

3.° Con-

---

indicatis, & quatuor complexam positiones, quas compendio referimus.

I. *Reges & Principes in temporalibus nulli Ecclesiasticae potestati Dei ordinatione subjiciuntur, neque authoritate clavium Ecclesiae directe vel indirecte deponi, aut eorum subditi eximi a fide atque obedientia, ac praestito fidelitatis sacramento solvi possunt.*

II. *Tenenda nobis sunt decreta de authoritate Conciliorum generalium supra summos Pontifices, quae Sessione IV. & V. oecumenicae Synodi Constantiensis continentur.*

III. *Apostolicae potestatis usus moderandus est per antiquos Ecclesiae canones. Nec quidquam obesse potest, quominus valeant etiam regulae, mores & instituta a Regno & Ecclesia Gallicana recepta, Patrumque termini maneant inconcussi.*

IV. *In quaestionibus fidei judicium summi Pontificis irreformabile non est, nisi Ecclesiae consensus accesserit.*

Declarationem, ab Clariss. *Jac. Benig. Bossuetio* Meldensi Episcopo concinnatam, amplexae illico sunt universae regni Academiae & scholae, ex gravissimo Ludovici Regis edicto dat. 23. Mart. ejusdem anni; quo insuper praeter alia, severe praecipitur, ne ullus quidquam audeat adversus ea IV. capita docere.

Sunt qui existiment cum *De Limiers* in hist. de regno Ludov. XIV. ad hunc an. tom. 5. pag. m. 96., jussu regio subscriptam a Clero fuisse declarationem, & quidem vel in odium Pontificis, vel ut huic timor incuteretur ne ulterius contra Regaliam procederet: quam obrem forsasse dixerit alicubi *Sfondratus*, declarationem edidisse conventum Cleri, non libere, sed gravi coactum metu.

Statim ac illa conventus acta in publicum effusa sunt, ea in primis Roma post adcuratum examen rejicienda duxit. Nimirum *Innocentius* XI. literis in formam Brevis ad conventum Cleri gallicani expeditis 11. April. ejusdem anni Declarationem *cassavit*, & postmodum *Alexander* VIII. const. *Inter multiplices*. 1690. 4. Aug. prorsus *annullavit*, declaravitque, ab initio fuisse & in perpetuum fore irrita ea omnia, quae a Clero Gallicano acta sunt Parisiis an. 1682.

Subcesserunt extemplo censurae gravissimae, quibus *Georgius Szelepcsenyus* Strigoniensis Archiepiscopus Primas Hungariae in nationali Synodo sub eodem anno 1682. 24. Octobr. declarationis articulos confixit; quibus non multo post adsimiles promulgavit suprema Inquisitio Hispaniae, quas videsis ap. *Aguirr.* in comment. contra declarat. tr. 3. disp. 40. n. 9. p. 544.

Examen deinde Scriptorum ingenia & stilum acuit adversus gallicanas libertates, sub illis quatuor capitibus indicatas, & brevissima quadam synopsi contentas; quippe quorum oppositae sententiae, praesertim quantum ad caput II. & IV. apud omnes pene scholas alias orbis catholici quasi tanquam indubiae tum temporis obtinebant.

Prae-

216 3.° Contendunt, eas non esse libertates, immo potius miseras Gallicani Cleri servitutes; dum enim Pontificia monita & jussa abnuunt, in secularem incidunt Curiam, quae ipsos qualibet ferme immunitate spo-

Praelium itaque literarium omninm primi commiserunt jam tum sub eundem enatae declarationis annum 1682. *Anonymus* Author doctrinae Lovaniensium, *Franc. Dubois* etiam Lovaniensis Professor, *Marchio de Saretto*, alias *Cevoli*, gente Italus, *Anonymus* alter editor inquisitionis theologicae juridicae super praefatam declarationem.

Adcesserunt proxime anno insequenti 1683. Cardinalis *Joseph Saënz de Aguirre* Hispanus, Ord. Bened. tum in Salmanticensi Academia primarius doctrinae morum Antecessor, & *Franc. de Sequeyros*, Augustinensis, in Complutensi Academia vespertinae Magistri sent. cathedrae moderator; statimque sub an. 1684. tacito nomine *Antonius Charlas* gallus Presbyter & S. Theologiae Doctor, qui, ut ferunt, occasione quaestionis de Regalia Romam profugus tum advenerat. Plura idem postea lucubravit de Concilio oecumenico ad confirmanda quae dixerat in tr. de libertat. Eccl. gallicanae circa authoritatem Synodi Basileensis, edita ex autographo an. 1720.

His insuper exceperunt *Emmanuel Schelstratus*, Vaticanae Bibliothecae Praefectus an. 1686. ac fere sub idem tempus Cardinalis *Coelestinus Sfondratus* Ord. Bened. tum Abbas San-Gallensis duplici commentario, quorum priorem inscripsit *Galliam vindicatam*, alterum vero *Regale Sacerdotium*; in utroque tamen suppresso Authoris digno nomine: quibus adde sub ipsum an- *Anonymum* Italum monitis animadvertentem in errores Maimburgi, de quo mox redibit sermo.

In arenam praeterea prodierunt alii ad an. usque 1700. Videlicet an. 1689 *Thyrsus Gonzalez* Hispanus, Soc. Jesu tum recens Praepositus Generalis, an. circ. 1690. *Augustin Reding*. Helvetus, Benedictinus Abbas Einsidlensis, an. 16 5. *Francisc. Leytam* Lusitanus, in Eborensi Academia primarius Scholastices Antecessor, an. demum 1698 *Joan. Thomas Roccaberti* gente Catalanus, Ord. Praedic. Archiepiscopus Valentinus apud Hispanos, qui Biblioth. maximam Pontificiam xx. tomis in f. absolutam aere suo adornandam curavit.

Ad extremum hoc nostro Seculo in eadem acie contra Gallicanam declarationem pro summa Romani Pontificis authoritate strenue dimicarunt plurimi; ut puta *Marcus Bataglinius* Nocerensis Episcopus, *Bernard. Desirant* Augustinensis, *Anonymus* in R. universitate Taurinensi Juris utriusque Doctor, *Hieremias a Benettis* Capuccinus, *Franc. Anton. Zaccharias*, e Soc. Jesu, *Ballerinii Fratres*, alii propemodum innumeri.

Ex iis vero, quos elapso Seculo vulgatis commentariis citius arma capessivisse diximus, majori in pretio plerumque habiti sunt apud Gallos *Aguirrius*, *Charlasius*, *Schelstratus*, *Sfondratus*, *Gonzalezius*. At mea quidem opinione, primum inter omnes debet obtinere locum *Charlasius*; quippe qui in suo tractatu de liber-

ſpoliat, gravaminibus onerat, adimitque penes non pauca nude ſpiritalia, ſeu eccleſiaſtica jus, cognitionem & uſum. Ac deinde acriter in-

libertatibus Eccleſiae gallicanae &c. prae ceteris, quos evolvimus & expendimus, univerſalius, diſtinctius, urgentius, ſubtilius, elegantius, nitidiuſque rem pro ſuo argumento confeciſſe videtur.

Quamvis enim ipſum, quem Anonymum adpellat laudandus mox *Boſſuetius* in ſuae defenſione declarationis ſaepenumero videatur deſpicere, parvi pendere, ac ſarcaſmis objurgare, nullum tamen alium ex ſuis antagoniſtis frequentius audit, ac luculentius, ſubtiliuſque perſtringere adnititur.

Ipſum quidem Charlaſii tractatum oppugnavit illico Anonymus Eccleſiaſticus Romanus epiſtola italice conſcripta ſub an. 1685., ſed eam Author citiſſimo, perdocto ac prolixiori reſponſo luculenter, more ſuo confutavit. Hactenus de literatis hoſtibus declarationis.

Jam vero pro cauſſa Gallicani conventus ſui etiam pugiles in arenam proſiluerunt, qui nec ſegniter rem egerint. Nimirum an. 1683. *Editor* vindiciarum doctrinae majorum Scholae Pariſienſis declarationem tuitus eſt adjectis Notis aliquorum Theologorum Pariſienſium in cenſuram Hungaricam mox laudatam, inter vindicias, quas in ſui defenſionem lucubraverat *Edmundus Richerius*, in tomo 1. ad calcem libri 2.

Ille autem liber editus eſt & pro Richerio & pro doctrina Cleri Gallicani. Qum & ipſa cenſura ſuppreſſa eſt a Senatu Pariſienſi una cum Inquiſitione theologica juridica mox relata, decreto lato 1683. 23. Jun. ap. *D'Argentraeum* in collect. judic. tom. 3. col. 139. ex Biblioth. Sorbonica v. 8. 9.

Sub idem tempus *Joan.* ille *Launojus* haud pauca conſcripſit in defenſionem declarationis, preſertim in epiſtolis editis ſparſim; ſed eum tamen Charlaſius oppugnavit.

An. 1684. *Ludovicus Maimburgus* ſuas evulgavit vindicias in tract. hiſtorico de inſtitutione ac praerogativis Eccleſiae Romanae, ejuſque Epiſcoporum.

Plures hic adverſarios paſſus eſt, e. c. *Gonzalezium*, *Sfondratum*, *Redingium*, *Anonymum Italum*, nuper adductum, qui eum primum adgreſſus eſt; ſed hic tamen falſis deceptus rumoribus indubitanter adſeruit, Maimburgi obitum longe praeceſſiſſe editionem ejus tractatus: & vero tractatus primum typis excuſus eſt 31. Octob. 1684. Author vero mortalitatem exuit an. 1686. menſe Auguſto.

Maimburgum excepit qui conventui gallicano intererat, *Gilbertus de Choyſeul du Pleſſy Praslain* Epiſcopus Tornacenſis cum documento paſtorali, ſubſcripto an. 1688. tum prolixa cum epiſtola, miſſa ad Martinum Steyaërtium, ſuper quam epiſtolam obſervationes exaraverat *Charlas*, quae poſtmodum ex authographo editae ſunt Romae 1720.

Nec ſiluit quidem *Ellies Dupinius*, jam tum variis operibus notus. Hic enim pluribus primum declarationem vindicare conatus eſt ſparſim in diſſertationibus hiſtoricis

de

tendunt demonstrare, quod sub larva ejusmodi libertatum, lacessunt passim Galli, laeduntque jura Ecclesiae universalis. 4.° pugnant acrius, Gal-

de antiqua Ecclesiae disciplina, pervulgatis ante an. 1689. ac deinde in publicum emisit completam, & satis adcuratam, modestamque probationem singulorum declarationis capitum, eaque a communibus, nec raro a peculiaribus objectis vindicavit. Eam prelo commissam reperio sub an. 1711. in sua Bibliotheca ubi de Secul. XVIII. par. 1. tom. 2.

Eadem declarationis capita sub nomine gallicarum libertatum novo argumento confirmare visus est *Anonymus Quesnellianus* an. 1716. edito commentario gallice conscripto sub hac epigraphe, *du reversemant des Libertès de l'Eglise gallicana dans l'affaire de la Constitution* UNIGENITUS.

Ceteri quique demum Scriptores Galli, cum Theologi, tum Juris canonici & civilis periti in editis posthac commentariis, ubi locus est, Cleri sui declarationem quoad capita suam tractationem concernentia pro virili vindicare pergunt, uti *Tournelyus* in tract. de Ecclesia, edito ante 1727. aliique quibus nuper adhaesit, *Justinus ille Febronius*; quemadmodum vicissim exteri ferme reliqui, praesertim Romani, eadem perpetuo confutare satagunt.

Quid vero, inquies, in hac celeberrima palaestra nondum hucusque prodiit, qui declarationem concinnavit ac fortasse LudovicoXIV. suggesserat, *Bossuetius*? Anne turpiter obmutuit qui prae ceteris eam intelligere, exponere ac propugnare poterat? At minime gentium. *Boni omnes* (inquit *Editor* postremae editionis oper. Bossuet. t. 17. p. x.) *una voce postularunt ut D. Benig. Bossuet gallicanae doctrinae Advocatus & gallicanarum libertatum defensor constitueretur*.

Itaque jussu Regis adgressus est eximius ille doctrina Praesul defensionem declarationis adversus antiquiores ejus adversarios, eamque sub an. 1688. ad umbilicum perduxerat; verum ipsi praeterea etiam atque etiam corrigendae, castigandae, limandae, perpoliendae diutius adlaboravit, uti discimus ex Episcopo Trecensi *Benigno Bossuetio*, ejusdem nepote in docum. pastor. 30. Sept. 1719. art. 14. pag. 37. Sed ea tandem adhuc in pluteis delitescente, obmortuus est *Bossuetius* an. 1704. ac illa primum (nescio quo fato) lucem adspexit Lunemburgi anno 1730.

Haec quidem prima operis editio, nimium tamen mutila & manca, faedisque typographiae mendis deformata; immo, quidquid incognitus ejus Editor dicat in fronte illius lucubrationis eam *summo studio ad fidem autographi codicis exactam a se fuisse*, nihilo tamen secius apud nonnullos sapientes, nec levibus quidem argumentis ductos, ipsa illegitima est, & saltem maximam partem Bossuetio supposita.

Ita porro sentiunt e Gallis *Joan. Saleon* Ruthenorum Episcopus in docum. past. edito post 1730. par. 1. p. 375. & Cardin. *de Tencin* Arch. Lugdun. in docum. past. dat. 5. Augusti 1733. pag. 17., ex Italis vero Marchio *Maffejus* in observation. litera-

Gallos immanem nobis centaurum obtrudere, dum Ecclesiam suam, cui libertates adscribunt, confingere videntur esse corpus ex ordine ecclesiastico simul & laico compactum; quippe in tertio ex quatuor famosis articulis adsertis a Clero Gallicano sub an. 1682. per τὸ *valere etiam regulas, mores & instituta a Regno & Ecclesia Gallicana recepta*, eodem promiscue ac indiscriminatim titulo confirmari videntur mores, ac libertates in Regno Galliae, ac in Ecclesia Gallicana receptae. Quid? quod apud *Marcam* in concord. lib. 2. & passim, Ecclesia Gallicana civilem & ecclesiasticam potestatem complectitur.

217 5.° Demum mirantur enormem confusionem & varietatem in explicandis hisce libertatibus apud Authores Gallos, qui de ipsis pertractant; quippe quae unus adserit, confutat alius; & quae hic rejicit tanquam abusum intolerabilem, tanquam legitimum usum ille vindicat. Quin etiam circa permultas, quas dictitant, libertates, minime apud plerosque convenit de ipsarum origine, indole, institutio-

---

rerariis tom. 5. p. 4. edit. Veronensis 1739. *Taurinensis Doctor* supra memoratus l. 4. c. 5. edit. 1747. *Jo. Anton. Bianchius* in tr. de potest. & politia Ecclesiae tom. 1. in praefat. a p. VI. n. 6. sqq. quibus adcedere videtur *Zaccharius* noster in Anti-Febronio t. 1. introduct. c. 6. num. 10. Nec nos quidem eisdem ferme penitus adhaerere abnuimus.

Opus istud, magnum Bossuetii nomen praeferens, quo vel uno suffragio litem pro sua caussa decretorie peremtam censent atque declamitant Galli, oppugnarunt acerrime duo Romani pugiles, nempe Card. *Jos. Augustin. Orsius* O. P. tribus voluminibus, editis ab an. 1739. quoad terna declarationis gallicanae posteriora capita, & quoad primum *Bianchius* pluribus tomis prelo excusis ab an. 1744. Et iis quidem aperte commonstratur, nondum vicisse caussam, aut palmam retulisse praetensum Bossuetium. Ergo adhuc sub judice lis est; esto, quidquid de jure sit, suis interea praetensis libertatibus impune utatur Gallia.

Nuperam & postremam anno elapso 1768. Bossuetianae defensionis editionem *Anonymus* alter procuravit, vulgavitque Leodici, inter cetera Bossuetii opera, in tom. 17. & 18. correctissimam & castigatissimam, utpote summo studio quoque exactam ad fidem autographi codicis postremo exarati & recogniti a Bossuetio, quem sibi commisit Trecensium Episcopus; nonnihil quidem immutato ordine, quem Author sibi servandum constituerat, reliquis tamen omnibus fidelissime juxta ac religiosissime relictis, aut suppletis, ut idem Anonymus in praefatione sancte protestatur.

Num vero ipsi, ignoto etiam, potior quam primo Editori fides adhibenda? Viderint & expenderint Eruditi, quibus otium sit. Nobis autem alio festinantibus haec de nostra controversia carptim percurrisse sufficiat; quae plane ab calamo elegantiore fusius & explicatius si deinceps tradantur, lubenter excipiemus.

ne, vi; neque feriem earum omnium libertatum, quifpiam in vulgus edidit, quo poffis earum naturam difcutere, ac genuinam a falfa fecernere: immo nec omnes in unam eandemque, ut par erat, de ejufmodi libertatum natura definitionem confentiunt.
218 Ex quibus mirum non eft, ipfos Galliae Antiftites haud femel noviffe ac declaraffe, materiem de hifce libertatibus mille obfcuritatum fcopulis implexam atque involutam effe; quod & ipfi confeffi funt in Codice Regi oblato poft generalia regni comitia fub an. 1615. (cui Author eft *Continuator Tournelyi* proxime laudatus) Unde plane haud temere apud alias gentes fuboriri poteft fufpicio, anne quidquid lubeat, atque arbitrariae faveat libertati, fit Gallis adreptum, ac fpeciofo Gallicanae Ecclefiae libertatum nomine cohoneftatum.
219 Haec autem omnia, pluraque id genus Gallis opponi folita, copiofo iidem eruditionis adparatu utquumque folvere ac propulfare pro tuitione fuarum legum connituntur.

§. V.

De Lege civili.

220 QUAESTIO I. Num Poteftas ferendi leges civiles perfeveret in Ecclefia, poffitque per eas chriftianos in confcientia obligare? Adfirmo cum vulgatiffima noftratum opinione contra aliquos etiam ex noftris: & id quidem apud nonnullos eft faltem fidei proximum. Patet autem ex 1. *Reg.* 8. *Prov.* 8. 7. 15. *Luc.* 20. 25. *Rom.* 13. 2. & 5. & 1. *Petri* 2. 13. Ac etiam ratione; quia finis legum civilium per fe bonus eft, & chriftianis neceffarius; non poffet enim fine illis fpiritalis ordo, & regimen protegi, & confervari. *Deinde* haec poteftas naturalis eft, gratia vero naturam perficit, non deftruit. Eam *tandem* Chriftus non evertit, fed adprobavit (*a*). Nullus tamen eft, cui infit poteftas civilis fuper univerfam Ecclefiam (*b*); quia minime conftat de ea poteftate.

OBJECTIONES.

221 Obj. *primo*. Hujufmodi poteftas facro Textui adverfatur: Nam 1.° ex Matth. 17. *ergo liberi funt filii*, id eft chriftiani a folvendo tributa Principi feculari. 2.° ex 1. Cor. 7. *pretio emti eftis*, *nolite fieri fervi hominum*: ergo chriftiani fub nulla funt lege 3.° ex Matth. 28. *docentes fervare omnia quaecumque mandavi vobis*: non ergo mandata hominum.
222 ℞. N. *Adf.* Quia ex *Matth.* 22. *reddite ergo quae funt Caefaris, Caefari*: id eft illi tributa folvite, uti commentatur *Juftin.*(*c*) & ex *Matth.* 17. juffit Chriftus pro fe, & Petro tributum exactoribus folvi. Item ex *Tit.* 3. *admone illos Principibus, & Poteftatibus fubditos effe*. Ad 1. prob. ibi

(*a*) Conf. *Suar.* l. 3. c. 5. 21. 24. *Bec.* l. 3. c. 6. 7. 8. tr. 3 c. 6. q. 2. l. 3.
(*b*) Recolendus pro multis unus *Suar.*
(*c*) Apol. 2. pro chriftian.

ibi loquitur Christus potissimum de se ipso , nullatenus de christianis in sensu objectionis , qui in nullo Patre fundari potest . Ad 2. ibi est sermo de servitute spiritali non de corporali , ut liquet ex contextu . Ad 3. ibi Christus non excepit alia praecepta , dum illa commemoravit , quae jam tum erant stabilita .

223 Obj. *secundo* . Nequit lex civilis obligare subditos in conscientia , seu sub onere peccati . Nam 1.° forum conscientiae est forum poli , seu Dei ; at nequit homo ligare in foro Dei , quum nequeat inferior ligare in foro Superioris : ergo nec in foro conscientiae . 2.° a potestate temporali , unde est lex civilis , nequit procedere spiritale vinculum , quale est obligatio in conscientia . 3.° lex civilis solum ordinatur ad externam politiam : ergo satis est , quod ea liget in foro exteriori . 4.° nemo potest ligare ad poenam , quam infligere nequit : siquidem nequit Judex secularis praecipere sub poena excommunicationis ; at legislator civilis non potest obligare sub poena inferni , aut purgatorii , quia illam nequit infligere : ergo nec in conscientia , quod perinde est . 5.° nequit quis ligare in eo foro , in quo nequit solvere ; nam haec duo sunt quasi correlata , ex Cap. *Quod autem* (*d*) ; at homo secularis nequit solvere , aut remittere Dei offensam in foro conscientiae : ergo nec sub ipsa ligare . 6.° ex Aug. (*e*) peccatum est factum contra legem Dei , non vero contra legem hominis : ergo lex ista qua talis non premit sub poena peccati . 7.° ex Matth. 19. ad obtinendam beatitatem satis est si serventur divina mandata : ergo non opus est humana servare . Igitur &c.

224 ℟. *N. Ass.* quia ex *Rom.* 13. *qui Potestati resistit , Dei ordinationi resistit ; qui autem resistunt , sibi ipsis damnationem adquirunt . . . . Dei enim Minister est* . Qui autem resistit Ministro Dei qua tali , plane Deo resistit : unde ex 1. *Reg.* 8. *non te abjecerunt , sed me* . Ad prob. *N. Mi.* quia tunc homo agit ut Minister Dei , a quo excepit illam obligandi potestatem , juxta illud , *qui vos spernit , me spernit* . Ad 2. *D. A.* nequit procedere spiritale vinculum , id est nequit illa potestas ponere vinculum in materia per se spiritali , *C.* id est nequit obligare ad honestatem , repertam in materia temporali , *N.* Quid ? Quod illa potestas , quatenus est divinae potestatis participatio , potest includere vim quamdam , quae spiritum , & rationem obstringat .

225 Ad 3. lex civilis intendit etiam honestatem morum in sua materia , & in ordine ad suum finem : sub qua ratione potest obligare hominem , quatenus hic dirigitur proxime per conscientiam in suis actionibus . Ad 4. *D. Ma.* nemo potest ligare proxime , & directe ad poenam &c. *C.* sic etenim solum ligat Deus prout graviter offenditur transgressione humanae legis : remote , indirecte , & ex consequenti , *N.* quia ad ejusmodi obligationem poenae sufficit tantum directa , & proxima potestas , seu jus ad actum , cujus transgressionem consequitur poena . Et *D. Mi.* respective . Et *N. Con.*

Ad 5.

(*d*) De poenit. & remiss.

(*e*) Lib. 22. contra Faust. c. 27.

226 Ad 5. *N.* simpliciter *Ma.* quia quum inferior obligat per potestatem a Superiore datam solum ad ligandum, potest ligare in eo foro, in quo nequit ipse solvere, sed superior, nempe Deus, qui legislatore utitur tanquam ministro ad ligandum, non ad solvendum. Porro lex civilis non intendit per sese primo ligare conscientias, sed bonum temporale Reipub; quia tamen suas fert leges, prout jubest ordini divinae potestatis, & in virtute illius, prout praecipientis humanae legis observantiam, ideo haec in foro conscientiae ligat, etsi non solvat. Ad 6.: transgrediens humanam legem, virtute divinam transgreditur, quum vis obligandi humanae legi indita nitatur in lege aeterna, quam scilicet ut caussam universalem in obligando determinat lex humana, cui proinde tanquam caussae particulari, & proximae tribuitur ejusmodi obligationis effectum. Ad 7. *N. Con.* quia unum ex praeceptis divinis est, ut humana serventur (*f*).

227 QUAESTIO II. Num lex civilis poenalis liget conscientiam ad actum, quem proxime intendit? ADSERO I. Potest esse lex nude poenalis, obligans, non in conscientia, sed tantum ad poenam pro legis transgressione subeundam. Quia potest esse lex obligans in conscientia, non ad poenam: ergo & e converso (*g*). Ac re apse quidem plures sunt hujusmodi, quae ex tenore legis tales judicandae sunt. II. Lex poenalis hoc ipso quod poenam statuit, & non declarat sufficenter proprium praeceptum obligans ad actum, vel ejus omissionem, censenda regulariter est nude poenalis: adeoque ad solam poenam obligans, non in conscientia, nisi aliud constet de mente legislatoris (*h*). Lex quippe poenalis est odiosa: ergo interpretanda quam benigne possit. Ac insuper legislator addens poenam temporalem, videtur aeternam excludere. Ita demum fere consuetudo, & communis inter Doctores consensio (*i*).

OBJECTIONES.

228 Obj. *primo* contra 1. Ads. Commentitia est lex obligans tantum ad poenam, & non in conscientia. Nam 1.° est lex injusta, quae poenam infert sine culpa. 2.° alias nulla esset ratio inferendi majorem, vel minorem poenam per ejusmodi leges, quia poena infertur major, aut minor juxta proportionem cum culpa; at ubi nulla est culpa, nequit haec esse major, aut minor: ergo nec poena. 3.° ex poenae gravitate colligitur gravitas materiae praeceptae: sic enim ex eo quod excommunicatio major cadat super aliquam actionem prohibitam, liquido inferimus, hanc esse lethaliter pravam: ergo quia poena culpam proportionatam supponit.

229 ℟. *N. Ads.* Ad 1. prob. *D. A.* quae infert poenam propriam, id

(*f*) Conferantur *Suar.* lib. 3. c. 21.& 22. *D. Th.* q. 96. a. 4. *Sot.* heic lib. 1. q. 6. ar. 4.

(*g*) Nobiscum contra alios sentit *Suar.* l. 5. c. 4. n. 2. cum *Navar. Victor.* &c.

(*h*) Id ipsum censuit *Navar.* cum *Decio, Jason.* &c. ap. & cum *Suar.* cit. c. 4. n. 8.

(*i*) Ap. *Navar.* cit.

id est respondentem culpae morali, sine hac culpa, C. poenam late sumtam pro quocumque supplicio, damno, coactione, aut incommodo, N. quia haec inferri potest ob justam caussam, sine culpa, quae nimirum talis sit contra Deum, quum ad eam poenam infligendam sufficiat interdum culpa quasi civilis, & humana. Dici potest lex pure poenalis obligare indirecte in conscientia, aut sub culpa, quatenus obligat moraliter transgressorem ad substinendam poenam sibi impositam, saltem post judicis sententiam.

230 Ad 2. N. *Sequelam*; quia ratio inferendi majorem, aut minorem poenam, non solum potest esse major, aut minor culpa moralis, sed etiam major, aut minor caussa, vel necessitas inferendi majorem, vel minorem coactionem. Quod patet in Regula religiosa, quae infert inaequales poenas propter transgressiones regularum, quae ad culpam non ligant. Ad 3. *D. A.* in lege nude poenali, *N.* quia ad impositionem poenae quantumvis gravis, sufficit culpa politica, & civilis contra bonum publicum: quod si quis vitare teneatur gravioris damni periculum, e. g. mortis, mutilationis &c. id a lege naturali provenit, non a civili: in lege mixta, cujus poena supponit culpam moralem, cujusmodi est lex comminans excomunicationem majorem, quae supponit contumaciam contra praeceptum ecclesiasticum, *C.* Et *N. Con* de lege nude poenali, quae ut summum culpam civilem, aut politicam exposcit (*k*).

231 Obj. *secundo* contra II. Ads. Lex poenalis sive pura, sive mixta ligat non solum ad poenam, sed etiam ad culpam, nisi legislator contrarium expresserit. Nam 1.° obligatio in actu secundo ad culpam consequitur legem per modum proprietatis, impedibilis tamen a legislatore: ergo. 2.° impositio poenae non tollit, sed indicat obligationem ad culpam: unde Aug. (*l*) *omnis poena, si justa est, peccati poena est, & supplicium nominatur*. 3.° ipsa impositio poenae gravis est praeceptum formaliter ligans ad culpam: sic enim *τὸ in quacumque die comederis ex eo, morte morieris*, Gen. 2. fuit pro Adamo lex poenalis, illum simul ligans ad culpam absque alio praecepto. 4.° qui ex ignorantia invincibili agit contra legem poenalem, non fit reus poenae; at non nisi quia ignorantia excusat culpam: ergo tunc poena vel supponit, vel inducit obligationem sub culpa. 5.° leges justae decernentes pretia rerum sub comminatione poenae, hoc ipso ligant conscientiam, qualis est e. c. in Hispania lex decernens pretium tritici: ergo idem de quavis alia lege poenali dicendum.

232 ℞. *N. Ads.* Ad 1. prob. *D. A.* obligatio ad culpam, vel theologicam apud Deum, vel politicam apud homines, *C.* necessario theologicam, *N.* Ad 2. *D. A.* similiter, & Augustini verba. Est exemplum in voto, quod non desinit esse vere votum, eo quod solum sub poena liget. Quid? quod per legem nude poenalem vera imponitur agendi

(*k*) Lege *Castrop.* heic tr. 3. d. 1. pu. 15. a num. 12.

(*l*) Lib. 1. Retract. c. 9.

gendi obligatio ; siquidem per poenam impositam coërcetur ea non agendi libertas, quae erat ante legem ; hac enim posita non eadem remanet libertas agendi impunè, licet maneat libertas agendi inculpate.

233 Ad 3. *N. A.* Immo ipsa impôsitio excludit ex natura rei praeceptum ligans ad culpam theologicam : quin etiam ut censeatur hoc idem simul exsistere, debet aperte constare de mente legislatoris, sic aliunde praecipientis. Praeceptum obligans Adamum ad propriam culpam, constat ex prioribus verbis *Gen.* 2. 27. *de ligno autem scientiae boni, & mali ne comedas*. Ad 4. *N. Mi.* Sed quia ignorantia reddit actum involuntarium, qui nec est culpa, nec justa caussa poenae, quae non imponitur, nisi ad cogendam voluntatem ad aliquid.

234 Ad 5. *N. A.* quoad *τὸ hoc ipso*: non enim ligant ad culpam theologicam, eo quod imponant poenam, sed quia constat ex earum tenore simpliciter actionem praecipi. Porro per legem definientem pretium fit, ut merces non plus valeat ; adeoque si carius venditur, fit contra justitiam, ac inde oriri potest ratio culpae, quam praesupponit, punitque poena in transgressore. Quamobrem nequit illa lex dici nude poenalis, uti aliae, quae nude poenam comminantur (*m*). Cetera ethicae Theologiae Magistri.

235 QUAESTIO III. Quid de lege tributaria, vel imponente tributum, propria solius Principis summi in suo ordine (*n*) ? Adsero I. Si constet moraliter de justitia legis, haec obligat ex natura sua ad solvendum tributum etiam non petitum. Quia teneris solvere justitiae debitum, etsi non petatur (*o*). Si vero dubitetur de justitia, non obligat. Quia in dubiis melior est conditio possidentis (*p*). II. Ut sit justum tributum, plures requiruntur conditiones, e. g. quod imponatur ob bonum commune, quod ejus quantitas caussae indigentiam, vel tempus non excedat &c. At minime requiritur consensus Regni, vel ne quidem in Hispania (*q*). Nec enim oppositum ullo jure probatur. III. Si lex imponat tributum sub conditione poenali, quin praeceptum proprium adjiciat, non obligat in conscientia, sed ad poenam ex nuper adsertis. Quia est censenda ex mente legislatoris lex nude poenalis. Reliqua in Doctrina de moribus.

236 QUAESTIO IV. Super qua materia possit servari lex civilis? Adsero I. Potest honesta praecipere in materia tum justitiae, tum ceterarum virtutum moralium civilium ; itemque vetare potest vitia contra omnes virtutes (*r*). Quia potestas legislatrix Reipub. nequit suum adse-

(*m*) Legendus *Suar.* l. 5. a c. 3. ad 13. ubi de lege poenali.

(*n*) Ap. *Suar.* l. 5. c. 14.

(*o*) Vulgo Canonistae cum *Suar.* cit. c. 18. n. 11.

(*p*) Idem concludit adlegatus *Suar.* num. 14.

(*q*) Rursum consulendus laud. *Suar.* c. 14. & 17.

(*r*) *D. Th.* q. 96. a. 3. & *Suar.* l. 3. c. 12. n. 7. ubi adposite adpellatos videris *Platonem*, *Aristotelem*, *Ulpianum*.

adſequi finem, niſi in materia virtutum omnium praecipiat. II. Nequit ferri de omnibus ſingularum virtutum actibus. Quia debet eſſe moderata, & de re moraliter poſſibili univerſae communitati pro majori parte. III. Neque de actibus mere internis ex directo, & ſecundum ſe. Quia nullo jure probatur haec ſpecialis poteſtas; nec ea indiget lex civilis, quae circa gubernium externarum actionum tota eſt (*s*).

OBJECTIONES.

237 Obj. *primo* contra I. Adſ. Finis legis civilis eſt bonus Reipub. ordo quoad ſtatum mere politicum; atqui ad hunc ordinem obtinendum debent ferri leges, quae aut veram praeferant honeſtatem, aut tantum ſimulatam, & adparentem, etiam diſſimulando illa, quae injuſta ſunt, ſi Reipub. temporali ſint utilia: ergo lex civilis ſaltem non debet ſemper verſari circa materiam honeſtam: immo nequit eſſe Rex verus, & ſtabilis, qui legibus virtutis adſtringitur, eiſque omnino ſubjicitur. Ita olim Nicol. *Macchiavellus* cum ſuffragio plurium. Heinc *ſecundo*. Leges civiles interdum ſubſtinent, foventque actus pravos, propter temporale commodum. Etenim per illas adprobantur plura, quae in foro animae ſubſiſtere nequeunt, uti actio fraudulenta, pactum contra leges, praeſcriptio cum mala fide, libellus repudii cum ſolutione conjugii, occiſio adulterae a marito, & id genus alia innumera (*t*). Atqui ejuſmodi leges ſunt verae, & proprie leges: ergo.

238 ℞. Ad *primum*. *N. Mi.* & *Con.* haereticas contra pſeudo-politicum Machiavellum, ejuſque adſeclas. Lex enim civilis non poteſt eſſe de turpi, nec praevalere poteſt contra legem naturalem, quae eſt lex divina, & prohibet quidquid turpe eſt, quin ex ratione aliqua diſpenſationem ullam admittat: alioqui poſſet homo ſimul legibus contrariis obligari. Porro ſemper, ex *Act. 5. obedire oportet Deo magis, quam hominibus*: quare nunquam lex contraria verae Religioni, juſta eſt; adeoque nec lex eſt. Immo nihil aptius ad conſervandam pacem, & politicam Reipub. felicitatem, quam honeſtas naturalis, ſimulque integritas fidei, & Religionis, teſte experientia.

239 Ad *ſecundum*. Si leges illae ejuſmodi ſunt, ut legi divinae naturali adverſentur, ſolum imaginem quamdam, ſpeciem, & nomen legis habent, non vim, quum injuſtae ſint: atque adeo illarum perplurimae a Jure canonico vel abrogatae, vel correctae ſunt (*u*). Plane nequeunt leges civiles iniqua praecipere, ſecus tamen indifferentia ad bonum finem: immo interdum mala jure non puniunt, ſed permittunt, ac tolerant ad pejora mala vitanda. Et hoc ſenſu exponunt aliqui leges illas, & alias nobis tacite objectas (*x*).

 Obj.

(*s*) Pluribus Adſertum illuſtrat *Suar.* c. 13.

(*t*) Quae congerit *Azor* t. 1. l. 5. c. 20. 21. itemque *Covarr.* in reg. *poſſeſſor*. p. 2. §. 9. n. 5. & in Reg. *peccatum*. p. 2. §. 6. n. 3. & 4. ac deinceps.

(*u*) Ap. *Azorium* cit.

(*x*) Ab eis quam ſolide ſeſe expedit adlegatus proxime *Suar.* l. 3. c. 12.

240 Obj. *tertio*. Lex civilis solum ferri potest in materia justitiae. Nam 1.° finis potestatis civilis est humanae Reipub. pax, & felicitas; atqui ad has conservandas sufficit ferri leges in materia justitiae, utpote sine qua *nullo pacto esse potest vinculum incolumitatis in omni Reipub.* (y): ergo. 2.° ad bonum commune civile, quod leges intendunt, solum faciunt actus honesti, qui sunt ad alium, cujus generis sunt actus justitiae: quid enim conferant ad bonum commune virtutes ad se, e. g. quod civis sit sibi prudens, fortis, sobrius? Heinc leges civiles semper versantur in materia justitiae, nec de aliis disponunt nisi in ordine ad aequitatem inter cives servandam, & ad vitandas injuriarum occasiones, argum. l. *hac lege.* (z). 3.° alioqui titulo boni communis, possent leges civiles praecipere actus supernaturales, puta fidei, vel actus Religionis, e. c. auditionem Sacri, aut actus heroicos aliarum virtutum, quorum usus ex sese carentiam obligationis postulat, ac potius est consilii, quam necessitatis; haec autem perridicula dixeris: ergo.

241 ℞. *N. Ads.* Quia leges civiles intendunt cives facere bonos viros, ut bonos efficiant cives, qui nempe bonum faciant, & malum vitent: hoc autem nequit obtineri per solam justitiam particularem, sed per generalem, quae amplectatur actus reliquarum virtutum moralium, opportunis temporibus exercendos. Ad 1. prob. *N. Ma.* quia non esset integra felicitas civibus, quibus inesset justitia, deessent tamen ceterae virtutes: immo si istae deessent penitus, justitia ex integro nequiret consistere.

242 Ad 2. *N. Ads.* Nam virtutes omnes sunt inter se connexae, & aliae multum conferunt ad perfectam justitiam, perfectamque Reipub. incolumitatem. Frequentius versantur leges circa justitiam, quia haec magis obvia est, frequentiusque necessaria. At etiam circa alias versantur, aut versari possunt; nam ex *Arist.* (a) *ipsae autem leges de omnibus dictant, conjectantes communem utilitatem*.

243 Ad 3.: Jus civile nequit actus supernos praecipere, quia sunt extra suam sphaeram, secus actus naturales ad Deum ut Authorem naturae spectantes, utpote plurimum inservientes Reipub. incolumitati: potest item actus externos supernae Religionis praecipere, vel ex quadam tacita Ecclesiae adprobatione, vel quia supposito statu christiano Reipub., peccata contraria eam multum perturbarent. Praecipit aliquando actus heroicos, e. g. ne miles deserat stationem, etiam cum mortis periculo, ne conjux consentiat in adulterium, etiam innumeris periculis tentata: potest igitur similia praecipere pro aliis casibus, etsi raro obventuris (b).

244 QUAESTIO V. Quid generatim de hac lege, prout eam universe comprehendit corpus Juris civilis? ADSERO. En rei summam.

(y) Ex *Tullio* ap. *Aug.* 2. de civ. c. 21.

(z) Cap. de pact. convent.

(a) L. 5. Ethic. c. 5.

(b) Conf. *D. Th.* q. 96. a. 3. & *Suar.* l. 3. c. 12. a n. 7.

mam. *Principio* hoc jus definitur, *Jus cives dirigens ad politicam Reipub. incolumitatem*. Dicitur Jus *Romanum*, quia profert ex majori parte leges adceptas a Romanis, eas nimirum, quas Roma adceperat a prioribus legislatoribus: ſcilicet Graecorum Phoroneo Rege; Aegyptiorum vulgato Mercurio Triſmegiſto; Athenienſium Solone; Lacedemonum Lycurgo; eiſque legibus perquam univerſalibus, & prudentiſſimis, rexerunt Romani Principes multas Orbis provincias, quas ſubegerant, etiam translato Romano Imperio ab Occidente ad Orientem, id eſt ab Italia ad Graeciam.

245 Dicitur etiam Jus Caeſareum, Imperatorium, Iuſtinianeum, quoniam Juſtinianus, Salonae urbis Dalmatiae natus, ex Aniciorum familia, & chriſtianae Religionis cultor ad Romanum Imperium evectus Caeſar an. Chriſti 527. id perfecit, quod diu in animum praeſtare induxerant Pompejus, M. Iulius Caeſar, aliique: videlicet omne Jus civile Romanum maxime diffuſum, & inordinatum ad unum corpus ordinate redegit (c) opera, & ſtudio virorum ſui Seculi peritiſſimorum, quibus praeerat Tribonianus, Juſtiniani Quaeſitor, ſeu Cancellarius.

246 Dicitur demum Ius *commune*, tum quia ad omnes pene caſus, qui inter homines ſuboriri poſſunt, ſeſe extendit; tum quia omnium gentium ſuffragia meruit, adeo ut in omnibus Academiis praelegatur, & exponatur, habeatque clariſſimos ex omni gente Interpretes; tum quia quum deficiunt, ut ſaepe uſu evenit, peculiares Regnorum leges, aut conſuetudines, ex decantato axiomate, *ad Jus commune, & Romanum confugimus*, non quidem ut ad legem neceſſariam, ſed ut ad normam aequi, & recti.

247 *Deinde* Jus ipſum conſtat quinque partibus, ſeu collectionibus. 1.ª eſt *Inſtitutiones*, continentes ſub quatuor libris univerſi Juris epitomen, in gratiam adoleſcentium Juris ſtudioſorum. Eas collegit Juſtinianus ex variis commentariis, & collectionibus, quas pridem viri ſapientiſſimi ediderant, puta Ulpianus, Julianus, Paullus, Cajus, Calliſtratus, Florentinus, Martianus, ac etiam plura ipſis adjecta ſunt ex libris Digeſtorum ejuſdem Imperatoris, cujus authoritate duplex facta fuit editio earundem Inſtitutionum.

248 2.ª Eſt *Digeſtum*, ſeu *Pandectae*, ſic nuncupatae, quia recto ordine digeſtas complectuntur omnes fere Veterum leges, itemque plurimas reſponſiones, ac deciſiones celebriorum aliquot Juriſperitorum, e. g. Ulpiani, Papiniani, Hermogeniani &c. quibus heic vim legum indidit Juſtinianus. Tres ſunt partes, aut tituli Pandectarum, nempe *Digeſtum vetus*, ſic forte dictum, quod illud verſetur in iis, quae a jure vetuſtiori, id eſt naturali, ſeu Gentium, ſumſerunt originem, prout ſunt contractus fere omnes; *Digeſtum Infortiatum* hoc forte barbaro nomine inſcriptum, quod praebeat fortiores, aut difficiliores materias, & quaeſtiones legales, prout eſt materia teſtamentorum, &

Rr 2 ſub-

(c) Fere ab an. 538. uſque ad an. 565. quo obiit, aetatis 82. & Imperii 39.

ſubſtitutionum; ac *Digeſtum novum*, ſic adpellatum, quia maximam partem agit de iis, quae ſunt Juris recentioris, nempe Juris civilis Praetorii. Tres iſtae partes 50. libris abſolvuntur.

249 3.ª Eſt *Codex Juſtiniani*, ſic dictus, quia ex tribus codicibus Gregoriano, Hermogeniano, Theodoſiano, amputata prolixitate, ejus juſſu compilatus eſt, antinomiis illorum codicum conciliatis, & ſuperadditis neceſſariis. Vocatur etiam *Codex repetitae praelectionis*, quia prima ejus editio in multis, ipſo Principe praecipiente, emendata eſt: & ideo hoc utuntur ubique Juriſtae, priore ſuppreſſo. Dividitur in 12. libros, ad exemplum legis 12. Tabularum, & in illis praeferuntur reſcripta, id eſt ordinationes, & Conſtitutiones Imperatorum Romanorum.

250 4.ª Eſt *Novellae Conſtitutiones* Juſtiniani, id eſt novae, & poſt codicem repetitae praelectionis promulgatae. Sunt numero 165. Hoc opus dicitur *Authenticon*, ſeu *Liber Authenticorum*, id eſt ſummo gaudens valore reſpectu habito ad cetera volumina legalia, quoniam illud ex integro confecit, adprobavit, & promulgavit Juſtinianus, qui in ceteris voluminibus multa de aliis Authoribus adtexerat. Hae Novellae jus omne noviſſimum continent, per quod multa ex volumine Codicis, & Digeſtorum innovata ſunt, multa abrogata: unde dici poſſent ultimum teſtamentum Imperatoris, & Codicis Juſtinianei ſupplementum. Quae tamen vocantur *Authenticae*, ſunt notae, ſeu ſummaria quaedam e Novellis ex Irnerio, ſeu Vernerio Germano *(d)* excerpta, ex variis Codicis legibus, ad quas quomodolibet referuntur, adnexa.

251 5.ª Eſt *Extravagantes* Conſtitutiones Juris civilis ad exemplum extravagantium Juris canonici; quae videlicet inſcribuntur, Tres poſteriores libri Codicis Juſtinianei, Edicta XIII. Iuſtiniani, Liber Feudorum, Conſtitutiones Henrici VII. Imperatoris, Liber de pace Conſtantiae. Habent ipſae vim legalem, quum emanarint ab illis, quibus inerat jus condendae legis. Verum nec praelegi, nec exponi ſolent in publicis Academiis.

252 *Demum* Hoc Jus eo voluminum Corpore contentum ſolum habet ex ſeſe vim legis erga ſubditos Romani Caeſaris, aut Imperatoris Germanici; nequit enim lex ferri in non ſubditum, uti nuper adſeruimus. Poteſt tamen habere vim legis, puta ſi legislator aliquis illud adſumat ceu proprium, praecipiatque a ſuis obſervari ſubditis tanquam legem *(e)*.

§. VI.

(d) An. 1130.

(e) Plura in hanc rem hiſtorice dabunt laud. *Azor* l. 5. c. 30. partis 1. *Suar.* cit. l. 3. c. 8. *Joſ. de Ferriere* in Hiſtor. Jur. Romani, *Payen* in Juriſprudentiae propylaeo par. 1. *Jacob. Gothofredus* in hiſtor. ſeu progreſſu Juris civilis Romani ap. Frideric. Contelmannum in theſauro juris civilis p. 263. ſqq. edit. Lauſannenſ. 1763. cit. *Schmier* l. 1. tr. 1. c. 7. ſect. 1. §. 3. in tom. 1. p. 130. ſq. queis omnibus praemittendum *Jus ipſum Civile* ad tit. ff. de origine Juris.

§. VI.

De lege privilegiari, seu de Privilegio.

253 QUAESTIO I. Quid, & quotuplex est? ADSERO I. Est lex privata, peculiare beneficium ad plures actus concedens (*f*). Dicitur *lex*, quatenus dum durat, alios obligat, ne privilegiato ejus usum impediant. *Privata*, ut distinguatur ab aliis legibus communibus: ac in idem recidit *τὸ peculiare beneficium*; excluduntur que a ratione Privilegii omnes leges poenales, quae per sese non concedunt beneficium. *Ad plures actus*, ut distinguatur a gratia, quae ad unum, vel pauciores actus indulgeri consuevit, itemque a dispensatione, quae semper respicit legem, a qua eximit.

254 II. Dividitur 1.° in personale, quod datur personae ratione ipsius; & reale, quod datur personae ratione rei ab ipsa distinctae. 2.° in perpetuum, quod perpetuo manet, nisi a concedente aut alio superiore revocetur; & temporaneum, quod suapte natura tempore limitato finitur. 3. in gratiosum, quod nullum respicit meritum, qua tale; & remuneratorium, quod in praemium meriti confertur. 4.° in conventionale, quod ex conventione, & pacto tribuitur; & purum, quod omni conventione, & pacto caret. 5.° in favorabile, quod favorem continet, quin alteri creet incommodum; & odiosum, quod ita favet privilegiato, ut simul alteri noceat. Ad has species revocantur aliae, adsignatae ab *AA.* (*g*).

OBJECTIONES.

255 Obj. *primo* contra 1. *Ads.* Perperam nobis definitum est Privilegium. Nam 1.° est de essentia metaphysica Privilegii, quod favor ab ipso concessus sit aliquid contra commune jus: nam alioqui erit unice beneficium Principis. 2.° non omne Privilegium videtur aliquid peculiare concedere, quod sit aut contra, aut praeter jus commune, ut liquet ex Privilegiis concessis Universitati Parisiensi, ex Cap. *Quia*. (*h*) & caussis Religiosis, ex cap. *Etsi Christus*. (*i*) ac ejusmodi sunt multa variis religiosis coetibus concessa: ergo Privilegium non est lex privata, id est contra aut preter alias leges communes.

256 ℞. *N Ads* Ad 1. prob. *N. A.* Nam ex cap. *Abbate*. (*k*) ad rationem Privilegii solum requiritur, ut sit aliquid speciale: quare ibidem vocatur Privilegium indulgentia, libertas, gratia. Satis autem est ad Privilegium, ut sit citra, seu praeter jus, quod satis denotatur, dum dicitur, Privilegium aliquid speciale concedere. Ad 2. *N. A.* quia Privilegia ibi citata sunt quaedam declarationes juris communis, aut natu-

(*f*) Consentiunt vulgo *AA.* cum *Azor* par. 1. l. 5. c. 22. *Suar.* l. 8. c. 1. *Pal.* cit. de Privil. d 4. pu. 1. n. 1. *Arsdek.* heic c. 6.

(*g*) Lege *Azor* cit *Suar.* c. 7. *Pal* cit. pu. 2. §. 1. *Gibalin.* l, 7. c. 7. q. 5. *Schmier.* cit. t. 1. a p. 152.

(*h*) De procur.

(*i*) De jur. jur.

(*k*) De verb. sign.

naturalis, vel peculiares admonitiones, ut jura ferventur, vel ut actiones fiant majore robore, & authoritate. Id vero plane est citra, praeter, vel ultra jus; & aliunde est sine dubio beneficium, quum ipsa juris declaratio reddat certum actionis valorem, liberetque a remorsu conscientiae. Idem dicito de similibus religiosorum coetuum Privilegiis, quae dummodo sint citra jus commune, propria privilegia sunt.

257 Obj. *secundo* contra II. Ads. Privilegium conventionale non est simpliciter Privilegium. Nam 1.° quod offertur ex conventione, aut pacto, est debitum; at Privilegium est gratia, quae debito opponitur: 2.° ejusmodi Privilegium non posset esse personale, id est personae privilegiatae illigatum, sed deberet esse reale, id est suapte natura transiens ad heredes, ac subcessores, adeoque perpetuum, incapax ab ipso concedente revocari; etenim fundatur non in persona, sed in pacto: quod quidem est contra vulgarem sententiam.

258 ℞. *N. Ads.* Ad 1. prob. *D. Ma.* est debitum, simulque est gratia, quatenus est facultas concessa alicui citra id, quod a jure habet, *C.* secus, *N.* quia nihil refert ad rationem Privilegii, quod ejusmodi facultas concedatur ex debito, vel ex liberalitate. Quo sensu *N. Mi.* Ad 2. *N. Ads.* quia privilegium conventionale fundatur in pacto, tanquam in occasione, & caussa, ob quiam conceditur, non tanquam in fundamento, cui aduectatur concessio, cui nempe pactum est occasio, non materia (*l*).

259 QUAESTIO II. Quis possit concedere, quis recipere Privilegium? ADSERO I. Potest solus concedere, qui potest legem ferre, Quia Privilegium est peculiaris concessio contra, seu citra legem universalem: ergo ad illud exhibendum requiritur jurisdictio legislatrix. Heinc summi Principes spiritales possunt privilegia erogare in rebus spiritalibus, & temporales in temporalibus. II. Solus potest recipere qui sit alteri subditus, vel aliquo modo inferior. Quia dare, & recipere quasi correlata sunt, & reciproca: ergo si Superior duntaxat possit dare, potest duntaxat ejusdem subditus recipere. Deinde licet Privilegium generatim non requirat subjectionem, tamen semper supponit privilegiatum aliquatenus inferiorem hoc ipso quod privilegium acceperit. Heinc legislator nequit sibi proprie Privilegium concedere, quia non est sibi subditus, nec potest eximi a lege, qua non tenetur (*m*).

OBJECTIONES.

260 Obj. *primo* contra I. Ads. Ad concedendum Privilegium sufficit potestas legislatoris impropria. Nam 1.°. Privilegium tantum est lex impropria, scilicet privata: ergo non requirit potestatem simpliciter legislatricem, qualis est suprema gubernatrix. 2. Privilegium prout concedit aliquid contra legem, aquiparatur dispensationi; at multi, qui nequeunt legem ferre, possunt dispensare: ergo & privilegia con-

(*l*) Conf. *Suar.* l. 8. c. 4. n. 9. 10. & *Salmanticens.* tr. 12. cap. 1.

(*m*) Conferendi *Suar.* c. 8. 9. & *Gibalin.* cit. q. 3.

conferre . 3.° Privilegium prout dat aliquid praeter legem, ſaepe conceditur a Principe privato, qui potis non eſt jus dicere, e. g. donando alicui Privilegium honoris in domo ſua, & a Civitate etiam non ſuprema, e. c. exemtio civis a tributis (*n*) ergo.

261 ℟. *N. Adſ.* Ad 1. prob. *N. A.* quia eſt vera lex; etenim qua alios obligat, ne noceat privilegiato, communitatem reſpicit: hoc ergo pacto poteſtatem ſimpliciter legislatricem expoſcit. Quod ſi Privilegium non ſit juri communi contrarium, ſed municipali, tunc exiget cum proportione poteſtatem legislatricem municipalem. Ad 2. *D. Ma.* in aliquibus comparatur diſpenſationi, *C.* in omnibus, *N.* nam diſpenſatio intelligitur ex ſe ſe tranſiens pro uno, vel altero facto, at Privilegium ex ſe ſe permanens. Et *D. Mi.* multi poſſunt diſpenſare proprie, ſine facultate legislatoris, *N.* cum facultate, *C.* ſed cum illa tamen poſſunt & ipſi privilegium donare. Ad 3. illi favores, aliique ſimiles ſunt Privilegia tantum analogice, uti ſunt analogice leges illae, quas pater in familia, & magiſter in ſchola ſtatuit: proprium vero Privilegium, etiam quum concedit aliquid praeter jus, tranſit in jus commune ab omnibus obſervandum, comparate ad privilegiarium, adeoque derivari debet ab habente poteſtatem jus commune condendi.

262 QUAESTIO III. Num Privilegium requirat ſcripturam, & promulgationem? ADSERO I. Non ſcripturam. Quia ſufficit Principis poteſtas, & voluntas ſatis declarata verbo, vel alio ſigno, uti propria lex. (*o*) II. Non promulgationem reſpectu habito ad privilegiatum, quia in iſto requiritur & ſufficit ſimpliciter notitia Privilegii, cui non reſiſtat: hanc enim tacitam conditionem cenſetur poſtulare Princeps pro recta gubernatione, quum illud erogat. Et aliunde Privilegiatum eſt quaedam donatio; quae abſque donatarii notitia, & conſenſione non exſiſtimatur ſortiri effectum: ſecus reſpectu aliorum, quos tanquam lex obligat ad non impediendum uſum Privilegii. Nec iis denique promulgatio debet eſſe ſollemnis, niſi Privilegium ſit univerſali lege conſtitutum (*p*).

OBJECTIONES.

263 Obj. *primo* contra I. Adſ. Privilegium requirit ſcripturam. Nam 1.° Privilegia ponuntur inter ea, quae in ſcriptis redigi debent, ex Cap. *Porro* (*q*). & ex Cap. *Contra morem* (*r*). 2.° Saepe per ſpecialem Pontificis gratiam conceſſum eſt, ut ſua vivae vocis oracula valerent ſaltem in conſcientia: ergo non ſcripta, per ſe e non valent. 3.° ex regulis Pontificiae Cancellariae (*s*) Pontificis Privilegium non ſcriptum nemini ſuffragatur, ac cenſetur gratia informis, & imperfecta. 4.° Saltem Privilegium, quod dicitur reſcriptum, aut quod in reſcri-

(*n*) Ex L. *Omnes populi*. ff. de juſt. & jure & ex pleriſque aliis.

(*o*) Conſentiunt vulgo *TT.* & *Juriſperiti* cum *Suar.* c. 2. n. 2. *Pal.* pu. 3. §. 1. n. 1. *Gibal.* c. 7. q. 7. *Salmant.* cit. c. 1. pu. 5.

(*p*) Adi ſis *Suar.* c. 25. n. 15. & *Pal.* cit. § 2. n. 1. 3.

(*q*) De privil.

(*r*) Diſt. 100.

(*s*) Reg. 25. 50. & 53.

rescripto habetur, dicit essentia sua scripturam; nam rescriptum idem est, ac scriptum iterum, iterumque; quin etiam ad rescriptum non quaevis scriptura postulatur, sed authentica originalis (*t*).

264 ℞. *N. Ass.* Ad 1. prob: non debet scribi Privilegium, ut simpliciter valeat, sed ut valeat in foro judiciali, sicubi eum modum probationis jus positivum postulet; siquidem ex quo fiat Privilegium verbo tenus, jus impetranti adquiritur, ex Cap. *Si probe*. (*u*), nisi aliud exprimat erogans Privilegium. Ad 2. *N. Con.* quia liberum est Pontifici suum Privilegium hoc, vel alio modo concedere: ac illa quidem oracula valebant simpliciter, tametsi in foro judiciali nequirent per scripturam probari.

265 Ad 3. *D. A.* pro foro judiciali, *C.* quia sic videntur illae regulae statuere: simpliciter, & quoad suum effectum, *N.* Ad 4. rescriptum vocatum est, quasi responsum scriptum, & ita quasi antonomastice adpellata sunt Imperatorum responsa ad dubia juris, quae interrogantibus exponebant, & induebant vim legis (*x*). Inde nomen derivatum est Juri canonico, quod duplex distinguit Rescriptum: scilicet justitiae, quod datur ad jus dicendum, aut explicandum; & gratiae, quo gratia confertur, ut puta beneficium ecclesiasticum, dignitas &c. itaque si privilegium concedatur rescripto gratiae insertum, erit scriptum ex adcidenti, scilicet ratione rescripti.

266 Obj. *secundo* contra 11. Ass. In privilegiario non requiritur notitia Privilegii, ut hoc suum effectum sortiatur. Nam 1.° voluntas Principis ex sese efficax est, ac superior, & independens a voluntate subditi ad suum effectum: ergo potest privilegiatum reddere subditum, etiam inscium, & sub ignorantiae conditione: ergo. 2.° Libertas testamento relicta, adquiritur ignoranti (*y*): pariter ergo Privilegii beneficium. 3.° Ex *Authent.* (*z*) Privilegium aequiparatur legato; hoc autem a morte testatoris adquiritur legatario (*a*): ergo pariter. 4.° Privilegium jam concessum, etiam inscio privilegiario, nequit a concedente revocari, praesertim si fuerit remuneratorium, ex Cap. *Si tibi absenti* (*b*). ergo. 5.° Privilegium non exposcit notitiam in eis, quibus est damno (*c*): ergo nec in eo, cui est bono. 6.° non requirit adceptationem in privilegiario: ergo nec notitiam. 7.° Privilegium eximens a lege e. g. matrimonium in tertio gradu, suum cito sortitur effectum in privilegiario, etiam ignaro; adeo ut hic valide contrahat matrimonium, priusquam noverit, Privilegium fuisse concessum: ergo.

267 ℞. *N. Ass.* Ad 1. prob. *N. Con.* ultimam. Quia nihilominus non censetur agere Princeps ex hac plenitudine potestatis. Ad 2. *D. A.* adquirit radicaliter, *C.* adaequate, & formaliter, *N. A.* & *Con.* sub eodem

(*t*) Ex l. 3. cap. de diversis rescriptis.
(*u*) De rescrip. in 6.
(*x*) Ex l. 1. ff. de appellat. & relat.
(*y*) Ex l *Ejus qui in provincia*. §. ult. ff. *Si petatur*.
(*z*) De nupt. § *Disponat*. Collat. 4.
(*a*) L. *Cum pater*. §. *Surdo*. ff. de lege 2.
(*b*) De praeben. in 6.
(*c*) Ex cap. 1. de concess. praeben. in 6.

dem sensu. Ad 3. *D. Ma.* aequiparatur in eo, quod utrumque servandum sit, *C.* in omnibus, *N.* quia diversae sunt utriusque conditiones. Et *D. Mi.* adquiritur radicaliter, & dependenter a legatarii consensu, *C.* formaliter, & independenter, *N. Mi.* & *Con.* sub hoc sensu. Legatum est quaedam donatio, sicut Privilegium. Ad 4. *N. A.* quod nullo textu probatur. Privilegium est favor omnino liberalis: adeoque revocabilis. Textus ille loquitur, non de Privilegio proprie dicto, sed de beneficii ecclesiastici collatione, quae quum debeat fieri, ideo est irrevocabilis ante dissensum beneficiarii.

268 Ad 5. *N. Con.* quia solum hujus est Privilegium, non autem illorum. Ad 6. *N. A.* Notitia a nobis adserta non est cognitio utcumque Privilegii, sed prout conjuncta cum consensu privilegiarii, in quo sita est adceptatio: haec autem extra prodire debet, ut privilegium sortiatur effectum, & quidem ex cordata mente Principis beneficium elargientis, ex vulgatissima Interpretum expositione. Ad 7. *N. A.* quia pro hoc, & pro omni Privilegio tenet ratio adducta pro Adserto; nisi aliud constet de mente concedentis privilegium (*d*).

269 QUAESTIO IV. Num in concessione Privilegii caussa honesta requiratur? ADFIRMO de concessione licita. Quia ut actus humanus sit honestus, debet fieri ex caussa rationabili: alioqui siquidem argueretur Princeps de prodigalitate, ac vitio adceptionis personarum. NEGO de concessione valida. Quia Privilegium semper est de re, quae a sola concedentis voluntate pendet; quando scilicet voluntarie concedit; nam si falsa caussa ei proponatur, concessio invalida est, deceptio enim impedit voluntarium (*e*).

270 QUAESTIO V. Num Privilegio uti tenearis? NEGO (*f*). Nam quod in alicujus favorem factum est, non debet in ejus gravamen detorqueri (*g*). Hinc generatim Privilegium non deperditur per non usum, quantumcumque continuatum, nisi illud cedat in aliorum gravamen; quia tunc gravati adversus privilegiatum praescribere possunt (*h*). Et pro hoc tantum eventu intelligendae sunt leges, statuentes, Privilegia amitti per non usum, videlilicet vel decennio integro, vel tempore a prudentibus designando; cujusmodi sunt ex Jure communi *lex* 1. ff. *de nundinis* & ex Jure Hispanico *lex* 42. tit. 18. p. 3. & *lex*. 3. tit. 2. p. 5.

271 QUAESTIO VI. Quo tandem pacto Privilegium amittatur? ADSERO. Amittitur 1.° per renuntiationem expressam, & validam privilegiati. Et quidem externe manifestatam, & aliquo modo a Princi-

(*d*) Recole ss *Suar.* & *Pal.* proxime cit.

(*e*) Nobiscum est cit. *Suar.* c. 21. n. 2. & 6.

(*f*) Cum vulgari sententia ex cap. *Si de terra*.

(*g*) Ex Reg. 61. de Reg. jur. in 6.

(*h*) Id quod opportune observavit laud. *Suar.* c. 34. n. 16.

pe adceptam. 2.° per abusum Privilegii (*i*); ubi tamen adcesserit Judicis sententia (*k*). 3.° Per usum contrarium, si hic sit voluntarius, & suapte natura repugnans exemtioni concessae per privilegium, cum voluntate se adstringendi obligationi, a qua Privilegium eximebat: tunc enim adest tacita renuntiatio saltem pro eo actu. 4.° per validam revocationem concedentis Privilegium, vel Subcessoris, scilicet quando justa adest caussa tum pro privilegiarii non subdito, tum pro subdito; nimirum ad revocandum Privilegium & mere gratuitum, & remunerratorium, & quodvis aliud onerosum (*l*).

§ VII.

De lege non scripta, seu de Consuetudine.

272 QUAESTIO I. Quid, & quotuplex est? ADSERO I. Est jus moribus institutum, quod vim legis adsequitur (*m*) II. Quum sit proprie lex, easdem patitur divisiones, ac lex. Heinc est canonica, quae videlicet ex perfrequenti Clericorum usu est introducta, & civilis, quae ex usu laicorum. Tum communis, quae est in tota Ecclesia, vel in Regno aliquo; nationaliis, aut provincialis, quae natione aliqua seu provincia; municipalis, quae in una civitate. Sollemnior divisio amplectitur eam, quae est juxta legem, quae praeter legem, & quae contra legem (*n*).

273 QUAESTIO II. Quaenam conditiones requirantur ad consuetudinem, ut habeat vim legis? ADSERO. Requiritur 1.° quod sit rationalis, id est de re honesta, & utili Reipub. Quia pro lege suscipitur: ergo eandem habere debet cum lege aequitatem (*o*). 2.° Quod sit praescripta, id est continuata per decennium, quod sufficit etiam in materia canonica, quae est praeter jus (*p*). Quia jura solum requirunt ad inducendam consuetudinem longum tempus; at decennium est longum tempus, & infra illud non reputatur (*q*).

274 3.° Quod contineat frequentiam actuum, qui publice, ac voluntarie fiant ex intentione introducendi consuetudinem. Quippe consuetudo pro lege suscipitur: ergo sicut ad rationem legis requiritur in legislatore intentio ferendi illam, ita ad consuetudinem requiritur in iis, qui illam introducere possunt (puta major pars communitatis) in-

(*i*) Ex cap. *Ubi.* dist. 74. cap. *Privilegium*. 11. q. 3. cap. *Ut privilegia.* de privil. &c.

(*k*) Ap. *Arsdek.* heic c. 6.

(*l*) Consulendi *Suar.* l. 8. a c. 33. *Salmantic.* citt. c. 2. *Azor* cit. c. 23. *Gibalin.* cit. c. 7. q. 10. *Schmier* cit. p. 156. sqq.

(*m*) Vulgo TT. & Juris utriusque Interpretes cum cit. *Azorio* l. 5. c. 17. & *Suar.* lib. 7. c. 1. & 2. ex *D. Isid.*

(*n*) De singulis luculenter ex more cit. *Suar.* l. 7. c. 4.

(*o*) Vulgaris haec sententia est ap. *AA.* ap. & cum *Suar.* c. 6. *Pal.* heic d. 3. pu. 2. §. 1. n. 1. *Bec.* heic cap. 8. q. 4. n. 1. ex cap. fin. de *Consuetud.*

(*p*) Ex *Suar.* cap. 15. n. 2. cum *Covar.* *Navar.* &c.

(*q*) *L.* ult. c. *De praescr. long. temp.* §. 1. Instit. de usu cap.

intentio eam introducendi (*r*). Quot vero actuum? Prudentis arbitrio relinquendum est (*s*). Quia id pendet ab exigentia materiae; potest enim sufficere unicus actus in uno quoque anno, e. g. observatio talis festi, vel jejunii; modo possunt plures requiri, e c. publica oratio saepius in anno fieri solita &c.

275 4.° Consensus legislatoris, quatenus hic satis exprimitur in c. fin. de *Consuet.* & *L. de quibus.* ff. de legibus, ubi diserte habetur, consuetudinem rationabilem, & praescriptam legitime, posse legi derogare: ergo ex Jure canonico, & civili non requiritur alter Principis consensus (*t*). Quamdiu vero consuetudo non praevalet adhuc vi praescriptionis, requiritur, & sufficit consensus, quem vocant interpretativum, quatenus eam scit Legislator & tolerat, vel non impedit. Quia consensus iste tacitus aequiparatur expresso.

OBJECTIONES.

276 Obj. *primo* contra I. Ads. Nec justum justo, nec rationabile rationabili contrarium est; at lex Principis est justa, & rationabilis: ergo talis non est consuetudo legi contraria. *Secundo*. Consuetudo haec semper incipit cum peccato; nequit enim inchoari, nisi per justae legis transgressionem; at praescriptio, quae mala fide incepit, non est valida: ergo neque consuetudo, quae est contra legem.

277 ℟. Ad *primum*. *D. Mi.* lex Principis, quando viget, *C.* quando non viget ipsa, sed opposita consuetudo, *N.*; haec enim tunc est justa, & rationabilis, quia est rationi consonum, ac Reipub. expediens, ne culpa ultra progrediatur, ne ve cives ad observantiam rei perquam difficilis, ob inveteratam consuetudinem tanto tempore adstringantur. Ad *secundum N. Con.* Disparitas; quia privatae praescriptionis valor circa rem alienam, pendet simpliciter a bona fide ejus, qui praescribit, ne alioqui furta foveantur: atque adeo sine bona fide nulla est praescriptio: at valor consuetudinis non pendet a fide utentium ea, sed a consensu Principis, qui dum eam tolerat pro bono Reipub., hoc ipso suam legem penitus tollit, ac censetur dare consuetudini praescriptionem, simul cum adsensu communitatis.

278 Obj. *tertio* contra III. Adsert. Nulla communitas supremo legislatori subjecta, potest legem per statutum ferre: ergo nec potest per quamcumque actuum frequentiam inducere consuetudinem legalem, seu habentem vim legis.

279 ℟. *D. A.* nulla potest proxime illam legem ferre, *C*; quia nulli ad illam ferendam datus est supremi Principis consensus: remote, *N.* quia potest ad illam consensus Principis haberi. Et haec quidem potestas remota sufficit, ut simul cum tacito consensu Principis, actu patiente, & adprobante, possit quaevis perfecta communitas inducere legem non scriptam, seu consuetudinem. Sic enim laici inducunt sua

(*r*) Conf. *Suar.* c.10. n. 1. & cap. 14. n. 6. *Pa.* §. 3. *Gibal.* cit. lib. 6. cap. 2. q. 2. *Salmantic.* tr. 11. cap. 6. pun. 3.

(*s*) Ex *Suar.* c.10. n. 3. cum *Baldo* &c.

(*t*) Adcinunt, praeter alios, *Suar.* c. 13. n. 6. & *Pal.* §. 4. n. 3.

consuetudine legem ecclesiasticam, cujusmodi est lex je junii, & festi observandi; quum solum habeant potentiam remotam ferendi ecclesiasticam legem per statutum. Quod vero latius quandoque extendatur communitatis facultas ad inducendum jus per consuetudinem, a Jure provenit, quod vim illam consuetudinis probat, ac saepe confirmat. Heinc *N. Con.* (*u*).

280 Obj. *quarto* contra IV. Ads. Ob universalem doctrinam illius praecitati capitis nequit praesumi sufficiens Principis adprobatio in qualibet consuetudine. Nam 1.° non omnis consuetudo adprobatur a Principe, sed multae tantum permittuntur, aliae adprobantur. 2.° specialis consuetudo est lex specialis: ergo specialem legislatoris consensum praerequirit, qui esse nequit absque speciali consuetudinis scientia, & adprobatione.

281 ℞. *N. Ads.* Ad 1. prob: textus ille loquitur de consuetudine rationabili, & legitime praescripta, quam Princeps, etiam permittens, adprobat, non de alia. Ad 2. *D. Cons.* praerequirit specialem consensum, id est proprium, & manifestum, *C.* id est ita singularem, ut unicam consuetudinem comprehendat, *N.* quia unus, & specialis consensus potest pluribus consuetudinibus deservire, quum sub ratione universali particularia quaeque specifica, & individua continentur (*x*).

282 QUAESTIO III. Quas leges possit consuetudo abrogare? Adsero I. Nequit abrogare legem divinam positivam, aut naturalem; etsi possit eam interpretari, idest indicando, & exponendo divini Legislatoris mentem (*y*). Quia nulla est potestas humana contra ipsam. II. Potest abrogare jus gentium. Quia quod tantum est contra jus gentium non est intrinsece malum, quum oppositum non sit de intrinseca obligatione naturalis legis, e. c. quod servitus amittatur, & pleraque id genus alia (*z*). III. Potest abrogare legem humanam, cum canonicam etiam quoad Sacramentalia, tum civilem (*a*); & quidem tametsi lex humana sit irritans, aut prohibens consuetudinem ipsi contrariam: quandoquidem legitima consuetudo vim legis habet. Adde consuetudinem, subsequuta adversa consuetudine posse abrogari, ob eandem rationem (*b*).

OBJECTIONES.

283 Obj. *primo* contra III. Ads. Ex L. 2. cap. *Quae sit longa consuetudo*, & ex cap. *Consuetudinis*. dist. II. non usque adeo valet consuetudo, ut aut rationem, aut legem vincat. *Secundo*. Nequit ipsa introduci sine Principis consensione; at nequit Princeps juste consentire in transgressionem suae legis, quae justa est: ergo. *Tertio*. Ex *L.* 3. §. *Divus*. ff. de

(*u*) Conf. *Suar.* c. 9. a n. 7. *Salman.* citt. pu. 3. §. 2. *Gibal.* proxime adlegatus q. 2. num. 4.

(*x*) Consulendus cit. *Suar.* cap. 13. a num. 8.

(*y*) *Suar.* c. 17. n. 5.

(*z*) Nobiscum sentiunt *Suar.* c. 4. n. 6. *Pal.* §. 2. n. 13. contra plurimos secus opinantes.

(*a*) *Suar.* cap. 18. n. 2. & alii frequentissime.

(*b*) Lege sis *Suar.* c. 18. & 20. *Pal.* cit. pu. 5. §. 2. *Becan.* cit. c. 8. *Gibal.* cit. cap. 4. per tot. *Salmant.* citt. c. 6. pun. 4. §. 2.

de *sepult. viol.* statutum municipale factum post legem civilem, eique contrarium, ei non derogat: ergo idem dicendum de consuetudine, quoniam ad paria judicantur.

284 ℟. Ad *primum*. Textus loquitur de consuetudine debitis conditionibus non instructa, seu cui supervenit lex contraria, ipsam revocans. Aut intendit, quod sua vi nequeat contra voluntatem Principis obtinere; cum quo tamen stat optime, ut talis esse possit, quae ostendat, virtute alicujus legis aut voluntatem Principis, aut rationem esse mutatam. Ad *secundum*. Princeps adsensu suo adprobat abrogationem suae legis, quae proinde ex tunc non ultra ligat, adeoque nec patet transgressioni, cui ipse consentiat. Ad *tertium N. Con.* & paritatem; quia aliud disponit Jus super consuetudine: & merito; lex enim adcommodanda est moribus eorum, pro quibus fertur, quorum propterea rationabili consuetudini deferre debent legislatores; quae tamen ratio non militat in statutis municipalibus, quae fiunt per potestates inferiores, quae non nisi ex speciali concessione valent quidquam statuere contra leges (c).

285 QUAESTIO IV. Quo tandem pacto consuetudo revocetur? Adsero. Per posteriorem legem contrariam, si addatur clausula, *non obstante consuetudine*. Quod si haec non addatur, talis debet esse repugnantia inter legem, & consuetudinem, ut non possit utraque observari. Ac insuper requiritur voluntas, adeoque scientia consuetudinis in Principe, per quem fit revocatio, de qua voluntate, ac scientia constet. Ut vero consuetudo immemorialis, ut ajunt, censeatur revocata, non sufficit, quod in lege adponatur particula distributiva, *non obstante quacumque consuetudine in contrarium*; sed addendum est, *etiam immemoriali*, vel quid aequivalens. Quia talis consuetudo valde specialis in Jure reputatur, multaque specialia importat privilegia quo circa sub generali regula non comprehenditur (d).

OBJECTIO.

286 Obj. Ex L. unic. de feudi cognit. *legum Romanarum non est vilis authoritas, sed non adeo vim suam extendunt, ut usum vincant, aut mores*: ergo nequit lex posterior consuetudinem anteriorem abrogare. ℟. *N. Con.* universim acceptam. Nam textus loquitur de consuetudine praescriptionis, in qua maxime solent feuda fundari; huic quippe non praejudicant romanae leges, non enim tollunt jura, & dominia per consuetudinem praescriptam comparata (e).

Cetera de consuetudine, immo de reliquis legum materiem spectantibus cumulatissime *Authores*, quos hoc libro adlegavimus, & tanquam duces sequuti sumus. Ac prae ceteris Eximius noster *Suarezius*.

L I-

(c) Recole *Suar.* c. 18. a n. 21.

(d) Adeunt laud. *Suar.* c. 20. num. 18. cum *Covar. Tiraq.* aliique Iuris peritis.

(e) Conferuntor *Suar.* c. 20. num. 4. *Azor* heic l. 5. cap. 18. q. 4. *Sot.* heic lib. 1. q. 7. a. 2. *Pal.* cit. pu. 3. §. 1. n. 5. *Vazq.* heic d. 177. c. 7. a n. 63.

LIBER TERTIUS

De primario Hominis Lapsu.

587 COmplectimur sub titulo statum naturae lapsae in bina capita distinctum; videlicet Peccatum, quod fuit personale, & primum in Adamo, originale vero in suis posteris, quatenus ab Adamo, tanquam ab origine, vel prima caussa derivatum est: quare de ipso agimus, tum qua Adamum, tum qua posteros concernit; praemisso tamen, de more, prooemii loco, plurium de hoc argumento Erronum censu. Sit igitur

PROLUSIO POLEMICA HISTORICO-CRITICA

De Erronibus erga peccatum Originis.

HISTORIA POLEMICA. 588 MUltifarie in ejusmodi peccati originis, maxime quidem arcani prout ad omnes homines Adami posteros penetravit, exsistentiam, indolem, conditiones, effecta jam a primaevis usque christianae Ecclesiae Seculis erratum est; cum Heterodoxis hominibus, tum catholicis Doctoribus. Anne itidem sapientibus Ethnicis? Quum ii penitus eam noxam nescierint, ipsam subinde penitus praeteriisse deprehendantur, oportet.

Porro ipsis summae erant admirationi effecta labis originalis; nimirum tot hominis, alias divina quadam mente praediti, passiones, rebelliones, aerumnae; quasi hominem, non mater, sed noverca natura procreasset, uti amare conqueritur *Tullius*, instar plurium audiendus, in haec verba: (f) *dixerim, non a matre sed a noverca natura editum esse hominem in vitam, corpore nudo, fragili & infirmo; animo anxio ad molestias, humili ad terrores, molli ad labores, prono ad libidines, in quo tamen velut obrutus inesset ignis quidam divinus mentis*. Haec ille, iisque similia e Scholis Paganorum plurimi. Et vero quum illorum caussam, divina tantum revelatione cognitam, ii omnes nescierint, & noxae originalis notionem, indolemque ignorasse quis dubitet? Itaque

Ex Hebraeis

I. *Rabbini* agnoscunt quidem quod materiale culpae originalis dicunt, dum concupiscentiam, fomitem, pravosque adfectus fatentur; radicem vero, privationem scilicet originalis justitiae, non agnoscunt. Pravos autem adfectus, qui ab labe originis procedunt, oriri putant a fomite malo, quem *Jètzer haraa*, latine *figmentum malum* nuncupant, atque implantatum a Deo credunt in corde hominis in ipso nativitatis momento.

Iis autem Rabbinis, sancti dogmatis ignaris, singillatim adcensetur

(f) De repub. l. 3.

tur *Rabbenu Hakadosc*, qui quum primum novisset, animam antequam in lucem prodeat, in materno utero inquinari peccato, vano motus argumento, sibi ab Antonino Imperatore, quem Philosophum dixerunt, objecto, quod nempe viscera materna dilaceraret peccatum, si hoc animae implantatum sit in ipso utero, falsam Antonini sententiam amplexus est, quodvis animae denegans peccatum in materno utero constitutae: quod & idem illico confirmavit ex verbis illis Geneseos 8. 21. quae sic legebat, *quoniam figmentum cordis hominis malum a pueritia sua*, videlicet (*R Judan* interprete) *ab ea hora, qua ipse excutitur a visceribus matris* (*).

Ex

ADNOTATIO.

(*) HAec totidem fere verbis saepe nobis laud. *Bartolocc.* in bibl. magn. rabbin. tom. 2. in diss. de pecc. origin. p.44. . Ergo ne ignoratio haec, vel error in peccatum originis toti universim Judaicae Synagogae adscribendus?

Profecto idem *Bartolocc.* propendere videtur, adseritque simpliciter *Serryus* in praelectionibus tom 1. disp. 3. praelect. 1. p. m. 298. ubi ait sese bellum indicere pro sancto dogmate Hebraeis, quippe *qui nihil pro eo ex antiquo Foedere, cujus unius suffragio nituntur, extundi posse sibi putant*.

Et vero rem aliter se habere, haud inefficaciter cuiquam probari videatur. Primum enim Authores aliqui anti-judaici, qui hujusce gentis anti-dogmata e documentis ejusdem excerpta literis commendarunt, confutaruntque, ubi de sancto dogmate disserunt, praetensum errorem Judaicum omnino reticent. e.c. celebratissimus ille Catalanus *Raymundus Martinius* in pugione fidei par. 3. dist. 2. c. 6. & 7. ibique ejus illustrator *Jos. de Voisin* in observationibus, quae capita illa excipiunt; tum *Galatin.* de Arcan. l.6. c. 5. & 6., quae, ut plura alia, ex laudatis Martinii capitibus mutuatus est; *Paull.* denique *Bergerus* in Cabbalismo judaico-christiano detecto c. 3. §. 13. 14.

Feruntur itidem ex Hebraeis Interpretibus, qui textus aliquos Sacri Codicis exponunt de peccato originis, e.c. Author libri *Neve Scialom*, *David Kimchius*, doctores alii *Rabbini* ap. cit. Bartolocc. pag. 52. sqq. tum *R. Moseh haddarschan*, *R. Salomoh*, *R. Samuel*, cum plerisque aliis ap. citt. Martin. Galatin. Voisinium: quin immo iidem ipsi laudatos Hebraeos, aliosque propemodum innumeros in scenam producunt, ceu aperte interpretantes gravitatem, pravitatemque peccati originis sub varia nominum intelligentia; quod videlicet adpellitant figmentum malum, concupiscentiam, plasma, fermentum, fomitem pravum, malum quoslibet etiam sanctissimos pervadens; quibus tamen, me judice, potius effecta peccati originis exponere forsan intenderunt Judaei, quam idem peccatum ab Adamo propagatum. Confer in hanc rem Hebraeorum effata ap. laudatos *Scriptores*.

Insuper in *Talmude* saepe adseritur disertis verbis peccatum originis; sic enim e. c. in tract. *Sanhedrin*, cap. 11. haec habentur „ quum peccatum sit privatio gratiae, posteri Adami nascentes privati gratia, peccatores etiam nascuntur „ quibus adcinit *R. Menachem Rakanatensis*, sect. *Bereschit* ex Midrasch Tehilim, inquiens „ quo die creatus est Adam .... quando ille peccavit, totus mundus peccavit, cujus peccatum nos portamus & patimur.

Tum in eodem *Talmude* tract. *Beracot*, hoc est de benedictionibus, cap. 1. sic scribitur „ finis hominis est ad mortem: caussa quoque est, quia peccavit species humana, id est natura ex qua quisque constat, sive peccatum Adami & Evae „ Hinc ad *Genes.* 3. 20. ubi dicitur Adamus statim post peccatum uxorem nuncupasse Evam, quia ipsa fuit mater omnis viventis, hoc nomen, ipsamque nominis rationem ita exponunt *Interpretes Hebraei* in lib. *Tzeror hammor*, sect. *Bereschit* „ quia ipsa fuit caussa, cur posteri cum peccato conciperentur „ Lege cit. *Voisinium* in observat. ad laud. cap. 6. Martinii, p. m. 471.

Jam vero quis cordatissime non colligat, saltem Talmudistas Hebraeos, suo Talmudi religiosissime juxta ac tenacissime addictos, in eandem ivisse sententiam?

Ad

Ex Heterodoxis

I. *Eversores* generatim peccati originis notandi veniunt qui cum *Car-*

Ad extremum Hebraei *Cabbalistae*, quantumvis multa fabulentur in modum, quo peccatum ad posteros propagatum est ab Adamo, at istam tamen propagationem uti certam acerrime tenuerunt. Constat ex *R. Loria* in tract. de revolut. animar. cap. 15. §. 7. ap. *Berger.* proxime cit. pag. m. 104. Laudatum Loriae tractatum habes ap. *Morum* in cabbala denudata. par. 3. tr. 2. a p. 244.

Neque vero ad vulgare illud recurrimus argumentum, quod huc quispiam fortasse repeteret ab judaica Circumcisione, qua nempe populus Hebraeus a macula originali mundabatur, ad sensum Scholasticorum ferme omnium, post *Augustin.* l. 3. cont. Julian. cap. 18. & alias saepe numero, quem e latinis Patribus plurimi sequuti sunt: quidni ergo hunc articulum iidem Hebraei sine dubio noverint, ac tenuerint? Mihi tamen haec opinio, ex quo primus ejus author adseri potest Augustinus, absque ullo antiquiorum Rabbinorum suffragio, vel certe falsa, vel nimium suspecta est.

Antiquiores siquidem Patres in circumcisione designationem sacram peculiarem, qua Dei populus ab aliis secerneretur, ac typum christiani baptismi uno adsensu noverunt; minime vero labis orignalis remedium.

Sic enim *Justin.* in dial. cum Tryph. aliquantulum a principio, *Iren.* l. 4. c. 30. *Cypr.* epist. 59. ad Fidum, *Tertull.* l. cont. Judae. c. 2. 3. & alias, *Athan.* orat. in illud *omnia mihi tradita sunt a Patre meo*, tum *Euseb.* de praep. evang. l. 1. c. 10. & hist. l. 1. c. 1. *Cyril.* l. 1. in Joan. c. 21. & cont. Julian. lib. 2. sub fin. *Chrysost.* hom. 27. in Genes. *Epiphan.* haer. 8. & 30. *Hieron.* l. 1. in epist. ad Galat. c. 3. & alias, *Ambros.* l. 1. de Abraham c. 4. ac saepesaepius. Non itaque ex traditione Patrum suam hausit sententiam Augustinus, quum illi ubique oppositam explicarint, aut saltem augustinianam vel ne quidem innuerint uspiam.

Quod deinde ad Hebraeos Doctores adtinet, disertissimus *Philo* in l. de circumcis. p. m. 810. sq. edit. Francofurt. 1691. quatuor expositis de institutione circumcisionis caussis, quas, ait, esse *traditas per manus a divinis viris nostris majoribus, qui Mosis placita diligenter explicarunt suis interpretationibus*, binas quidem subjicit, nusquam vero praetensae purgationis ab culpa originis meminit; eamque reticet *Josephus* l. 1. antiquit. c. olim 18 & 20. sub fin. modo c. 12. n. 2. ex postrema editione Sigeberti Havercampi, ubi de institutione & praxi circumcisionis disserit.

Idem porro observaveris silentium de abolitione peccati originis per circumcisionem apud plerosque ex iis Authoribus, qui de rebus, ritibusque judaicis pertractarunt; cujusmodi sunt e. c. *Bartolocc.* in bibl. rabbin. *Spencer.* de legib. Hebraeor. *Vitringa* in observat. sacris. *Morus* in cabbala denudata.

Nec Rabbini praeterea posteriores quam Philo & Josephus tacuerant, possunt traditione Majorum confirmare sententiam: immo nec istam eorum ullus, mea opinione, diserte literis consignavit, exemplo *Majemonidis*, eorum omnium doctissimi, qui illam omnino praeteriit ubi praecipuum de circumcisione sermonem instituit in libris de legibus mischnicis Hebraeorum, ex editione *Suremisii*, e. g. tom. 3. de votis pag. 115. & tom. 5. de aestimationibus rerum votarum p. 195. Et quidem, si mea non fallat memoria, nullum pro ea opinione protulit in amplissima bibliotheca *Bartoloccius*.

Porro Hebraei Theologi recentiores circumcisionis virtuti plurimum deferunt cum *Majo* fin. Theol. Jud. l. 16. & *Lent* de mod. Theol. Jud. cap. 16., qua nempe censent, circumcisum quolibet purgari crimine, Deo gratum effici, coeloque dignum: (Lege *Basnag.* in hist. Judeor. t. 3. l. 5. c. 8. num. 18. p. m. 614. sq.) edocti fortasse a perantiquo *R. Nachman*, de quo haec in *Talmude* tr. *Sanhedrin* cap. 11.

„ Quaeritur quando infans particeps esse „ possit futuri seculi &c. R. Nachman fi„ lius Isaaci respondet, statim atque cir„ cumcisus est, juxta illud Psal. 88. adfli„ ctus ego sum & moribundus ab adole„ scentia mea, portavi terrores tuos, time„ bo „ Ceterum de iis ita differentibus idem omnino putandum, quod nuper de Augustino suisque adseclis dictum est; videlicet novam procudisse opinionem, antiquioris Synagogae (cui potissimum, aut unice deferendum est) traditioni minime consentaneam, atque adeo falsitatis magnopere suspectam. (Hanc quaestionem percrudite disputat *Suarezius* in 3. p. tom. 3. disp. 5. sect. 1.)

Habe-

Carpocratianis (g) ajebant, nihil natura malum esse, atque adeo nec peccatum, hoc enim ab hominibus duntaxat pravum censeri. Qui deinde contra cum priscis illis profanisque *Philosophis* confinxerunt, voluntates omnes, quae male agunt, suapte natura malas esse, & ad malum determinatas. Tum qui cum *Stoicis* fatali duntaxat necessitati mala, seu peccata quaeque adtribuebant. Insuper qui cum *Gnosticis* mali, vel peccati cujuslibet originem in malum Deum aut principium retulerunt. Qui demum cum *Basilide* (h) & *Origene* (i) tenuerunt praeexsistentiam animarum, earumque insimul peccatorum, quin iis aliud in mundo enatum principium adscripserint.

Ii quippe ad unum omnes, uti enucleate rem expendenti notum est, indirecta saltem acie, peccatum originis ab Adamo profectum e medio sustulerunt, satis aperte indicantes, ob praevaricationem Adae peccato infectum & obnoxium damnationi nasci neminem (*).

Habemus itaque, (praetermisso etiam eo argumento tanquam infirmo) & Talmudicos, & Cabbalistas saltem veteres, & numerosam celebriorum apud gentem suam Rabbinorum catervam, perspectam habuisse peccati originis notionem; haustamque ex antiquo Foedere disertissime confirmasse. Quo profecto corruit penitus, & *Bartoloccii* suspicio ceu nimium tenuis, & adsertio *Serryana* ceu apertissime falsa. Nequit ergo Judaicae genti saltem veteri jure praefatus error aut crassa ignorantio adjudicari.

(g) Ap. *Clem. Alex.* strom. l. 3. & *Epiph.* haer. 27.

(h) Ap. *Clem. Al.* strom. 4. p. m. 506. sq.

(i) Lib. 1. de princip. c. 7. n. 4. & alias.

ADNOTATIO.

(*) ANne vero Adamantius ipse Origenes reapse ac directa fronte peccati traducem impetiverit, haud leviore quidem marte controverti posset; sunt enim qui ejusmodi erroris eum graviter incusare videntur cum *Jansenio Iprensi* lib. 6. de haeresi pelagiana cap. 17. & Cardin. *Norisio* de haer. pelag. l. 1. c. 1., & qui deinceps solerter vindicant cum *Huetio* in Origenian. l. 2. cap. 2. quaest. 7. §. 24. & *De Rubeis* in tr. de pecc. orig. c. 23. § 1. sqq.

Quod si illos audieris, prima origo Pelagianismi Origenes exstitit, is quippe totum errorem Pelagianum praeformavit, & omnibus sacri codicis corruptelis ac depravationibus, quibus Pelagiani caliginem offundere sacri dogmatis veritati, latissimam primus portam aperuit: quocirca jure dicitur *Hieronymus* l. 3. dialog. contra Pelagian. eum adpellasse Pelagianorum *Amasium*, & in lib. 2. dial. αρχαῖον, id est libtor. περὶ ἀρχῶν authorem eorum *Magistrum*; atque *Orosius* in apologet. de libert. arbitrii sub init. adposite enunciare, Origenem apud se mortuum in Pelagianis vivere.

Et quidem sese reum videtur Adamantius prodere in commentariis in cap. 5. epistolae ad Roman. cujus plane capitis doctrinam, quae ex sensu Tridentinae Synodi sess. 5. can. 4. peccatum originis disertissime declarat, totam ipse ad peccatum actuale, & ad imitationem, non vero ad propagationem peccati detorquet; adeo ut in paginis illis origenianis ipsissima Pelagianorum commenta ad vivum expressa nemo non viderit. Eos omnes erroneos articulos collegit cit. Jansenius, exscripsitque de Rubeis.

Quibus itidem plures haud longe dissimiles congerere liceret, quos disperse Adamantius effutiit in tribus libris de principiis, ubi prae ceteris illud de praeexsistentia animarum, earumque criminum dogma stultissime constituit, quo posito, etsi millies in Baptismo tolli peccata, parvulosque nasci infectos & sordidos statuisset, haud inde, eo authore, peccatum originis habueris.

II. *Manichaei*, quos Augustinus insectabatur, fabulati sunt, Adami lapsum situm esse in usu praepropero matrimonii, seu concubitu cum

Qui demum lib. 2. de princip. cap 9. & l. 3. sub init. ad propugnandas hujus vitae miserias citra reprehensionem divinae justitiae, ad peccata in vita superiore admissa, quorum improbi in hocce adspectabili mundo poenas darent, recurrit, minime cum orthodoxa Ecclesia ad demeritum noxae originalis; hanc porro noxam aut non nosse, aut simpliciter rejicere jure optimo coarguitur.

Adde, Rufinum, qui commentarios, doctrinamque Adamantii prae ceteris adprime callnit, tenuitque, peccatum originis e medio sustulisse: liceat itaque absque temeritate subinferre, ab eodem authore immanem errorem in suis operibus vel apertum, vel involutum didicisse.

Haec tamen omnia pluribus revincere student vindices. Et primo omnium loco nonnulla proferunt ex scriptis ejus, quae peccatum originis adfirmare contendunt. Siquidem in lib. 4. cont. Cels. n. 4. ex editione Cl. V. *De Larue* habetur omnes in Adam mortuos fuisse & condemnatos, ac maledictionem ipsi inflictam, omnium esse communem: in l. 3. in cantic.cantic. quod serpens qui seduxit Evam, omnem posteritatis sobolem contagio praevaricationis infecit: in homil.8. in Levit. n. 3. quod quaecumque anima in carne nascitur, iniquitatis & peccati sorde polluitur: ac eodem recidunt quae legimus in hom. 12. in Levit.n. 4. & hom. 14. in Luc. fere sub fin. & tom. 15. in Matth. n. 23.

Nec praetereunda quidem quae scripsit in fragmento homiliae de libro sancti Job ap. eundem *De Larue* in edit. Oper. orig. t. 2. p. 500. sub init. videlicet „ tanta enim & „ tam admirabilis in nos misericordiae Dei „ bonitas est, ut per quem in Adae offen„ sa generositatem primae & beatae illius „ creationis amisimus, per eum rursum id „ quod amisimus, obtinere mereamur. Tunc „ enim diabolus invidens nocuit, nunc au„ tem quum nocere nititur, vincitur.

In iis autem locis dogmatice atque adserens loquutus est Author, qui tamen in aliis nuper objectis ab adversariis hypothetice duntaxat & adlegorice disseruit. Et hos quidem hypotheticos & adlegoricos sensus, praetermissis dogmaticis atque simplicioribus, suos iniquo facinore Pelagiani fecerunt.

Quod deinde spectat absurdos in epist. ad Romanos commentarios, horum absurdi cationes non tam Origeni, quam Pelagianorum duci Rufino adscribendi sunt, a quo nempe illi, uti probe norunt Eruditi, non tam interpretati sunt, quam recusi & interpolati.

Nemo insuper nescit, in libris de principiis plerasque Authorem inseruisse positiones problematicas, videlicet tanquam sibi dubius, & inquisitionis gratia, non autem ut certa dogmata & ex animo defenita. Nec desunt qui iis adnumerent commentum de praexistentia ejusque consectanea, tametsi secus sentire videantur vulgatus *Pamphil.* in apol. pro Origene, *Halloixius* in Origene defenso l. 4. q. 4. a p. m. 281. alii.

Hoc praeterea commentum cum consectaneis ab Adamantio explicatis non pugnat simpliciter cum peccato originis; atque adeo potuit absque inconsequentia illud Author sibi confingere ac opinari, quin illud diserte negaret, sed iis in locis duntaxat omitteret.

Multi denique discipuli magistrum & ignorantia & pravitate saepe numero superant. Sic autem Rufinus supra Origenem fuit. Quod vero ab isto suum errorem ebiberit, nuda suspicio est, nec certo documento subnixa.

Ergo audita jam utraque litigantium parte, sic ego caussam Origenianam definiendam duxero. Nimirum Adamantius expresse, aut directa fronte nec inficiatus est, nec adseruit peccati traducem; atque adeo nec ejus certus ac indubius inficiator habendus est, nec adsertor.

Sicut enim testimonia, quae tulerunt adversarii, Adamantium indubium inficiatorem non evincunt apud *Huetium*, qui ea emollit & in sensum saniorem flectere admititur; ita nec adsertorem quae vindices reposuerunt; haec quippe, me judice, ea interpretatione donari possunt, qua ostendantur perspicuam peccati originis notionem non praeferre; immo etiam ibi, non dogmatice disseruisse Authorem, sed hypothetice ac adlegorice, more suo: ne videlicet alioqui jure arguantur sibi non constare ac pugnantia loqui & Adamantius & Rufinus, qui non minus commentarios ab vindicibus repositos, quam objectos ab adversariis interpretatus est: quid vero hic alios dedisset Adaman-

cum Eva, ad quem nempe quum ſanđe viveret, nequiter declinavit, motione illectus (*k*). Addebant inſuper, carnalem concupiſcentiam, qua caro adverſus ſpiritum concupiſcit, non ex vitiata in primo homine natura nobis ineſſe infirmitatem; immo potius ſubſtantiam eſſe contrariam, ſic nobis adhaerentem, ut quum liberamur atque purgamur, ſeparetur a nobis, & in ſua natura etiam ipſa immortaliter vivat (*l*). Ipſi tandem, ut innuere videtur *Auguſt.* (*m*) originalis noxae propagationem ſimpliciter repudiarunt (*).

III. *Protoparentes Pelagianiſmi*, quod culpam originis ſpectat, recenſentur *Theodorus* patria Antiochenus, & dignitate Mopſueſtenus Epi-

mantii nomine inſignitos dogmate, alios vero pelagiano anti-dogmate derurpatos?

Ad extremum, quod Origenes in ſanctum dogma diſertis verbis non deliquerit, invicto mihi argumento eſt altum ejus hoſtium ſilentium. Porro viris eruditis probe perſpectum eſt, quot ille, quantorumque errorum criminationibus, ab ſcriptis ejuſdem petitis, qua ſuperſtes, qua vita functus impetitus ſit a Theophilo Alexandrino, Epiphanio, Hieronymo, Cyrillo Alexandrino, Juſtiniano Imperatore; ut ſileam binas Synodos Alexandrinas in Aegypto, Conſtantienſem in Cypro, Conſtantinopolitanam in Thracia, quae illum de multis incuſatum judicarunt, proculpleruntque.

Errores quidem numero plures, varios, immaneſque Patres illi Origeni adſcripſerunt, ipſorumque errorum integri ſyllabi proſtant apud pleroſque adcuratos Hiſtoriographos ac Haereſeologos, ipſiuſque vindices.

Ceterum (niſi egregie fallor) nec in ſcriptis, quae exſtant, adlegatorum Patrum adverſus Origenis doctrinam, nec apud recentiores indicatos ſyllabos reperire eſt Origenem diſerte peccatum originis abnegaſſe. Ergo ne graviſſimus hic error praeterierit tot, tamque oculatos rigidoſque origenianorum dogmatum cenſores? Maneat itaque, minime Origenem in ſcriptis ſuis directa fronte in traducem peccati egiſſe.

(*k*) Ex *Auguſt.* de morib. Manichaeor. cap. 19.

(*l*) Haec ipſi ſecundum fabuloſum ſuum ſyſtema, eodem referente *Auguſt.* de haereſ. cap. 46.

(*m*) De dono perſeverant. c. 11. n. 26.

ADNOTATIO.

(*) Placitum illud Manichaicum, quod primo loco poſuimus, aperte pugnat cum adſenſu communi Eccleſiae, ipſiuſque Patrum, qui omnes lapſum Adami unice ſiſtunt in tranſgreſſione praecepti, quod ei Deus injunxit ex *Gen.* 2. 17. in ea verba, *de ligno autem ſcientiae boni & mali ne comedas; in quocumque enim die comederis ex eo, morte morieris.*

Nihilo tamen ſecius illis proluſit *Clemens Alex.* poſtmodum, quum erit locus, recitandus; tum inſuper in eadem fuit ſententia *Rabb. Zehira*, laudatus ab *Eliezer* ap. *Beauſobr.* in hiſt. Manich. tom. 2. l. 7. c. 3. n. 13. p. m. 461. ſq. ille quippe Zehira ſub adductis Geneſeos verbis, ſua opinione adlegorice poſitis, interpretatur injunctum Adae mandatum, ne tangeret Evam, ſeu cum illa coiret; & conſequenter in tranſgreſſione hujuſmodi mandati Adami lapſum conſtituit. Conf. cit. *Beauſobr.* a n. 11.

Neque vero, mea quidem opinione, nimium ab eadem ſententia abhorrerent alii priſcorum temporum haeretici, qui conjugium quodlibet tanquam quid prorſus illicitum atque nefandum repudiarunt: e c. *Tatianus*, cui nuptiae merum adulterium erant & corruptela, ap. *Epiph.* haer. 46. nu. 2. & fortaſſe propterea, quod Adam primus omnium uſus fuerit matrimonio, eum ſalutis ſtatum in patria obtinuiſſe negavit; tum ejuſdem ſurculi *Encratitae*, quibus nuptiarum author diabolus exſtitit ap. ipſum *Epiph.* haer. 47. n. 1. eo forſan quod coitum Adae ſuaſerit; alii demum inſani ejuſdem furfuris homines: quippe omnes eo Adami exemplo ſub falſa opinione propoſito egregium ſuo confirmando errori teſtimonium obtinerent.

ſcopus (& hic quidem omnium primus, videlicet Paulli Samoſateni diſcipulus, & ſubſequentium magiſter) tum *Rufinus*, vel ille Syrus fuerit, ut vehementer ſuſpicatur *Garnerius* (*n*) vel Aquilejenſis ille Presbyter, famoſus Hieronymi antagoniſta, ut vulgo cenſent Eruditi (*o*); *Pelagius* inſuper, Britannus monachus, alias adpellatus; *Caeleſtius* demum, vel ex Scotia, vel ex provincia Latini nominis oriundus (*p*) Pelagii diſcipulus. Hi ergo primores architecti Haereſeos, quae *Pelagiana* audiit, deducto nomine a Pelagio, qui primus eam palam adſeruit; itemque *Caeleſtiana* ob Caeleſtium, qui eam diutiſſime per fas nefaſque ardenti animo propugnavit. Neque vero ii omnes, qui haereſim aliquam ſuo donant nomine, ipſamque ſollemnius adſerunt, proteguntque, primi ejuſdem Authores ac Inventores jure dicendi (*q*).

Adductis itaque nefandae haereſeos primipilis capitale dogma, & veluti ceterorum omnium, quae Pelagiana factio ſubinde profeſſa eſt, radix iſtud erat: *humani generis progenitor Adam haud quemquam poſterorum ſua divini mandati transgreſſione laeſit; ſed ſibi tantum nocuit, ſeque praecepti reum apud Deum conſtituit, alterum penitus nullum* (*).

IV. *Pela-*

(*n*) In *Mar. Mercator.* diſ. 1. cap. 2. p. 130. ex eodem Mercatore, qui Rufinum ipſum adpellavit *Syrum*.

(*o*) At in hanc rem conſulendus *Bernard. de Rubeis* in tr. de pecc. orig. cap. 5.

(*p*) De quo argumento legendus ibidem *Garner.* cap. 5.

(*q*) Adcuratam horum haereſeos principum, immo totius Pelagianiſmi Hiſtoriam tradiderunt plurimi e recentioribus criticis, quos conſulere liceat: e. c. *Janſenius Iprenſis*, *Dion. Petavius*, *Jacob. Uſſerius*, laud. *Jo. Garnerius*, *Joan. Gerard. Voſſius*, Cardin. *Noriſius*, *Nat. Alexander*, *Laurent. Berti*, *Bern. de Rubeis Laurent. Alticotius*.

ADNOTATIO.

(*) PRofecto id eos ſingulos quoſque decretum impium ſtatuiſſe, documenta latis explorata comprobant. Videlicet 1.° *Theodorus* in lib. 4. adverſus S. Auguſtin. ap. *M. Mercatorem* in excerptis ex libris Theodori, & ex eodem Mario in praefat. ſubnotationum ſub init. (Habes opera, quae exſtant, Marii ap cit. *Garner.* cum ejuſdem notis ac diſſert. & ap. *Bibl. PP.* Lugd. tom. 27. p. 129. ſqq. cum notis Rigberii.)

Ubi animadvertas, velim, eoſdem quinque libros & contra S. Auguſtinum, propugnantem peccatum originis, exaraſſe Theodorum, & inſimul contra dialogos, conſcriptos a S. Hieronymo adverſus illud ac cetera Pelagianorum dogmata, uti diſcimus ex *Photio* cod. 177. p. m. 395. qui tamen Photius ibi turpiter ignorare aut diſſimulare mihi videtur, Sectam illam Occidentalium a Theodoro, prout refert, impugnatam haud eſſe aliquam haereticorum factionem, ſed catholicam ipſam Eccleſiam, quae contra Theodori ſenſum peccati originis propagationem in univerſos Adae poſteros ſemper agnovit. Conſule ſis in hanc rem *Noriſ.* hiſt. pelag. l. 1. c. 9. *Pag.* in crit. Baron. ad an. 423. n. 19. *Beauſobr.* hiſt. Manichaeor. t. 2. l. 7. c. 3. n. 18. ſqq. *Aſſeman.* bibl. orient. t. 1. p. 402. ſq.

2.° *Rufinus* ex geſtis eccleſ. Carthaginenſ. ap. Auguſt. lib. 2. de peccato originali contra Pelagium & Caeleſtium cap. 3. ubi haec habentur a Caeleſtio recitata, *Rufinus Romae, qui manſit cum ſancto Pammachio: ego audivi illum dicentem, quia tradux peccati non eſt.* Et hic fortaſſe ille fuit *Rufinus* provinciae Palaeſtinae Presbyter, ſub cujus nomine *Sirmond.* in t. 1. oper. col. 273. ſqq. librum e graeco latine verſum de fide edidit, ubi nempe Author propagationem peccati Protoparentum in poſteros tanquam abſurdam pluribus confutat §. 39. ſqq. In hanc ſententiam etiam ariolando deſcendunt *Patres Maurini* ad citatum Auguſtini locum t. 10. col. 254. nota *b.* *Garnerius* vero cit. diſſ. 5. p. 286.

IV. *Pelagiana factio* ex iis, quae sui parentes & privatis sermonibus docuerant, & literis mandata reliquerant, & publicis disputationibus propugnaverant, hocce impie digestum systema sibi substinendum duxerunt. 1.° Peccatum Adae ipsi duntaxat nocuit, minime posteris: nec enim per mortem Adae universum hominum genus moritur, quemadmodum nec totum idem genus per Resurrectionem Christi, quae potentior est atque efficacior Adami noxa, seu morte, resurgit. 2.° illi duntaxat rei sunt, & Adae praevaricationi obnoxii tenentur, qui eum in praevaricandis Dei mandatis voluerint imitari; propterea Adam noxio tantum exemplo genus humanum laesit.

Tum 3.° mors & reliquae humanae vitae miseriae non sunt peccati poena, sed quaedam conditionis humanae consectaria. 4.° ignorantia & difficultas, sine quibus nullus homo nascitur, primordia naturae sunt, non supplicia. 5°. oblivio & quaelibet ignorantia peccato non subjacent, quoniam non secundum voluntatem eveniunt, sed secundum necessitatem.

Item 6.° Infantes dum nascuntur, in eo statu sunt constituti, in quo Adam ante praevaricationem inventus est. 7.° Baptismo quidem egent Infantes, non ut a peccato solvantur, sed ut fiant Dei filii per adoptionem. 8.° qui absque baptismo decedunt infantes, aeterna quadam

pag. 286. probabiliter, sua opinione, adfirmando in prooemio ad ipsum librum, quem notis illustrat.

3.° *Pelagius*, quem praelaudatus Rufinus Romae nequam placitum docuit, in commentariis praesertim in Paullinas epistolas libris 13. ap. *Mar. Mercat.* in commonit. cap. 2. & in praefat. subnotation. cum ap. *August.* saepius ubi agit contra Pelagianos ac de gestis Pelagianorum, ac l. 3. de peccat. mer. & rem. cap. 1. 5. 12; & signanter in expositione epistolae ad Rom. c. 5. 12 ap. *Praedestinat. Sirmondian.* haer. 88.: hoc autem fragmentum exstat integrum ap. cit. *Mercat.* & *Garner.* in adpend. ad diss. 6. pag. 368. simul cum eo quod reperitur in codicibus emendatis a Cassiodoro.

4.° *Caelestius*, Rufini primum, ac deinde Pelagii discipulus atque strenuus propugnator, in libello, quem Romae tradidit Zosimo Papae, cum lib. adversus peccatum originis, cujus meminerunt *Mercat.* & *Vinc. Lerinen.* in commonit. necnon *Praedestinatus Sirmondian.* haer. 88. & *August.* de peccat. merit. c 3. e quo libro fortasse excerpta sunt sex illa contra peccati traducem dogmata, quae Caelestio adtribuit *Mercat.* in commoon. c. 1. & ipsi primum Caelestio in judicio Carthaginensi, ac deinde Pelagio in Diospolitano objecta sunt. Eandem Caelestii haeresim saepe memorat *August.* lib. de peccato orig. a cap. 2.

Hactenus de probationibus, quae primores Pelagianae sectae coriphaeos, uno omnium duce ac principe Theodoro Mopsuesteno, plane demonstrant.

Nec iis tamen jure subnectendum duximus *Julianum* illum, natu Apulum, ac dignitate Episcopum Eclanensem, tenaciores inter Pelagianos vulgo recensitum. Licet enim ipse in suis contra Augustinum libris, aliis sex libris ab eodem *Augustino* confutatis in opere imperfecto contra ipsum Julianum, & alias persaepe oppugnandum susceperit ex mente Caelestii peccatum originis, uti late ostendit sparsim *Mar. Mercat.* in lib. subnotat. ad Juliani Pelagiani capitula; immo propterea, *Garnerio* interprete diss. 2. p. 219., anathemate percussus sit in Synodo secundae Ciliciae sub an. 423., quam unus, teste *Harduino* in collect. CC. in indice ad t. 1. ad an. 423. commemoravit *Mar. Mercat.* in praefat. ad Symbolum Theodori Mopsuesteni fere post med. (at consulendae in eum locum notae laudati *Rigberii* num. 14.) minime tamen haec eum ostendunt haereseos inventorem aut pacto aliquo architectum, sed mere obduratum adfectatorem & propagatorem, quales deinceps alios plerosque novimus.

dam vita, eaque proprie beata, utpote qualibet macula, etiam originali immunes, perfruentur. 9.° Quaestio de peccato originis ad fidei dogma non pertinet. 10.° qui peccatum originale defendit, inter Manichaeos numerandus (*r*). En tibi Systema Pelagianum, seu potius philosophicum; quippe nihil eo concinnius & rerum naturis magis consonum optare possis in ethnico quopiam Philosopho, sacri codicis ignaro, ac fidei lumine destituto.

Porro virulentam expositae doctrinae pestem, vel in se ipsa, vel in sui adsectatoribus, pluribus extinguere ac dissipare tentatum est. Eam quippe illico condemnarunt Innocentius, Zosimus, Bonifacius, Coelestinus, Sixtus; pluresque Synodi, e. c. Africana, Constantinopolitana, Ephesina Oecumenica, Romana; proscripserunt Imperatores, puta Honorius, Constantius, Valentinianus III. Theodosius junior; oppugnaruntque strenui vindices, nempe Hieronymus, Orosius, Mar. Mercator, ac prae ceteris luculentius, ardentiusque Augustinus (*s*). At nondum haec satis quominus ea stirpitus convelleretur, nec subinde saepius deplorando christianae reipublicae damno repullularet: singulis quippe ferme Seculis usque modo Novatores subcesserunt, qui persimili conficto systemate adversus traducem Adami noxam sese Pelagianos demonstrarunt. Eorum jam vero censum describere pergimus.

V. *Seneca* quidam miserabilis senex, non modo totius eruditionis alienus, sed ipsius quoque intelligentiae communis prorsus extraneus, in Picena Provincia sub Secul. v. dedecorosissimis erectis sodalitatibus, Pelagiana placita non ita pridem pene sepulta ab inferis excitavit, & haec plebem suam, etiam ex rudioribus Episcopis constitutam, edocuit. 1.° injustum est ut creatura Dei sine ullis propriis actionibus cuiquam peccato gignatur obstricta; ac injustus quidem Deus esset, si rei efficiantur antequam nati. 2.° parvuli sine baptismo decedentes, regno quidem coelorum excluduntur, at minime tamen perpetua damnatione puniuntur (*).

VI. *Ar-*

(*r*) Legito *August.* epist. ad Paullin. 186. olim 106. & l. 2. cont. Julian. c. 5. *Jansen.* de haer. pelag. lib. 1. versus fin. §. *Sed jam*. *Nat. Alex. Bert.* ceteros Pelagianismi Historiographos, ubi agunt de errorib. sectae, ac prae ceteris laud. *Garner.* quo, me judice, de erroribus, ceterisque ad sectam spectantibus nullus fecundior & adcuratior.

(*s*) Lege epist. *Gelasii* P. ad Honorium Dalmatiae Episc. & *Nat. Alex.* ad Sec. v. cap. 3. art. 4 5. 6.

ADNOTATIONES.

(*) I. HAec excipimus ex Epistola 5. *Gelasii* P. ad universos Episcopos per Picenum directa sub an. 493. 1. Nov. quam ex vetusto codice Vaticano edidit post Baronium Card. Carafa, teste *Cocquelinesio* in suo Bullar. Rom. Pont. t. 1. in Gelasio p. 56. Legendi in eam commentarii laud. *Baronii* ad an. 495. n. xxx. sqq.

In hac autem epistola Gelasius, praeter alia, proposita placita perspicue narrat, docte perstringit, severe reprobat, delirumque illum Presbyterum, ejusque in errore socios, nisi resipuerint, ecclesiastico anathemate configit.

Jam vero quum ad eam, quam secundo loco posuimus thesim proscribendam adcedit num. 3, haec loquitur Pontifex „ nihil „ est ergo quod dicant, quod non renati „ infantes, tantummodo in regnum coelo- „ rum ire non valeant, non autem perpe- „ tua

VI. *Armeni* comparate ad peccatum originis haec tenuisse incusantur. 1.° ex lapsu Protoparentum nullum posteri contraxerunt peccatum. 2.° in punitionem gravissimi Protoparentum lapsus omnes posteri in gehennam abducti sunt, donec Christus sua passione peccatum illud exitiale delevit funditus. 3.° decedentes absque baptismo, qui ad habendam vitam aeternam simpliciter necessarius est, si filii sint fidelium, in paradisum terrestrem commigrant; sin autem infidelium, ad inferos, cum suis parentibus commoraturi, descendunt (*).

VII. *Al-*

„ tua damnatione puniantur...... Dicant „ igitur in morte perpetua constituti, si „ non aestimentur esse damnati: tollant ergo „ de medio nescio quem ipsi tertium, „ quem decipiendis (fortasse *recipiendis*) „ parvulis faciunt locum. Et quia non nisi „ dextram partem legimus & sinistram, non „ illos faciant in sinistra regione sine baptismate „ remanere, sed baptizatos sinant ad „ dextram salutarem sacra regeneratione „ transferri. „

His autem, inquies, aperte damnat S. Pontifex praefatam thesim tanquam e Pelagiana officina depromtam, definitque dogmatice, pueros sine baptismo decedentes esse morte aeterna damnatos, hoc est in inferno; diserte etenim reprobare videtur tertium quemdam locum, ab coelo atque inferno diversum, quem Pelagiani illis adsignabant.

Ceterum si haec Gelasiani oraculi interpretatio verum teneat, tanquam erronea, immo haeretica rejicienda sit, oportet sententia tot, tantorumque Doctorum, qui post Gelasium ejusmodi locum illis pueris adtribuendum duxerunt: quod quidem nemo prudens, cordatusque adserere ausit.

Pontifex ergo dum haec protulit, id unum dogmatice definiit, quod nempe infantes illi sint *in morte perpetua constituti*, hoc est cum perpetua privatione gratiae sanctificantis, quae est vera animae vita; id quod subobscure diffiteri cuiquam videatur adlatum, damnatumque senis placitum.

Quin immo per τὸ *Si non aestimentur esse damnati* fert, ac substinet, ejusmodi infantes in inferno cum daemonibus, & animabus reprobis damnatos non aestimari. Hoc itaque opinamentum haud reprobat Gelasius.

Quod si nec coelum possit illis infantibus adcenseri, quoniam gratia non ornantur, nec item probabiliter infernus, quia personali peccato immunes sunt; restat profecto ut tertius eis locus deputetur, quem, non definiens, sed obiter tantum & ex privata sententia loquens rejecit Pontifex; atque adeo illum in sua qualicumque probabilitate ad futuras Scholae velitationes relinquens.

II. Discimus pariter ex eodem *Gelasio* in ep. 3. tom. 1. epist. Rom. Pont. ad haec eadem tempora Pelagianos errores in Dalmatia proseminatos fuisse. Sic ille in epist. ad Honorium in Dalmatia Episcopum sub an. 493. v. Kal. Aug.

„ Nunciatum est enim in regionibus „ Dalmatiarum quosdam recidiva Pelagianae „ pestis zizania seminasse, tantamque „ illic eorum praevalere blasphemiam, ut „ simplices quosque mortiferi furoris insinuatione „ decipiant „.

Hanc epistolam, e Codice Vaticano exscriptam, & collatam cum vetustissimo codice, petito e Monasterio S. Petri in Avellana in Umbria sito, recitavit ex parte *Baron.* ad eum an. 493. n. xxiv. ipsamque deinceps integram tradiderunt in suis collect. CC. ubi de Gelasio, *Labbeus*, *Binius*, *Harduinus*; eam tamen, nescio quo fato, in novissimo Bullario *Cocquelinesio*, Romae edito, plane desidero, uti & plurimas.

Jam vero quum multa fuerint Pelagianae hydrae capita, nec in epistola Gelasiana singillatim habeamus, eos Pelagianos Dalmatas errores peccati Adami tradu cem concernentes disseminasse; ideo ipsis certam hoc in nostro censu adscribere sedem non licet.

ADNOTATIO.

(*) Haec *Guido Carmelitanus* in summa de haeresib. ubi de haeres. Armenorum cap. 3. & 5. ipsumque absque ullo examinne exscripserunt juniores Haereseologi, ut puta *Castrus* art. *peccatum*. haer. 1. *Coccius* in thesaur. t. 2. l. 2. art. 2. in recen-

VII. *Albanenses* peccatum originis non agnoverunt ; atque adeo ex hoc capite, nimirum pro eluenda illius peccati macula baptismum tanquam supervacaneum rejecerunt (*t*) (*).

VIII. *Be-*

censione haeresum ad an. 600. *Prateol.* in Armenis, *Gaulter.* ad Sec. VII. in collat. error. cap. 3. n. 8. *Thom. a Jesu* de conversione omnium gentium procuranda l. 7. c. 17. *Roscius* art. *peccatum*. denique *Sianda* in Lexico polem. art. *Armeni* ; quibus adhaeserunt *Vazquezius* in 1. 2. t. 1. disp. 130. n. 2. & *Suar.* in 1. 2. disp. 9. de pecc. orig. c. 1.

Eos tamen errores ab adcuratioribus Haereseologis adfictos Armenis non video. Nec idem Guido, nec unus aliquis ex suis, quos modo recitavimus, exscriptoribus, pro re adserta documentum ullum protulit. Nec eos insuper inter ceteros illius gentis errores, eorum scientissimus *Galanus* in sua concil. Ecclesiae Armenae cum Romana vel leviter quidem indicavit. Quis autem hac in re tam antiqua & obscura sine teste loquentibus fidem praestiterit ; ubi praesertim in eisdem criticam adcurationem plerumque desideres ? Recolenda quae diximus de erroribus generatim Armenis imputatis in To. II. p. 475. sqq.

(*t*) Ap. *S. Antoninum* in summa theologica par. 4. tit. 11. c. 7. §. 6. col. m. 586. sq. edit. Veronens. 1740. quem exscripserunt *Castrus* art. *peccatum*, & *Prateol.* in Albanensibus, ac istos deinde *Gaulter.* ad Sec. VIII. in collat. error. c. 8. *Sianda* art. *Albanenses*.

ADNOTATIO.

(*) Occurrit huc quaestio de secta Albanensi : perdifficilis illa quidem & implicata ob inopiam documentorum, sed nobis tandem pro nostro instituto definienda. Et praecipue quidem quantum ad illud caput, num eadem cum Albigensi fuerit, num diversa. Brevem itaque quaestionis anatomen, quae definitioni viam sternat, adgredimur. Et in primis nostrates audio Haereseologos, in hunc modum dissentientes.

Gaulterius ad Sec. VIII. in collat. errorum, *Sianda*, *Pluchius*, *Stockman* in Albanensibus hos ab Albigensibus omnino secernunt, & Albanenses in Seculo VIII. desinente collocant atque Albigenses in XII.

Lutzemburgus lib. 2. lit. A. postquam egerat de Albigensibus, cum Baiolensibus, qui postea emerserunt, Albanenses confundit, citato S. Antonino (Hic autem mox adlegandus cum Albigensibus confundit Albanenses, non vero cum Bagnolensibus.)

Prateolus, laudato etiam Antonino, alteram factionem ab altera distinguit, & suos utrique errores adfigit ; adnotat vero Albigenses cuncta fere placita Albanensium cooptasse, iisque nova adjunxisse.

Castrus videtur Albanenses ab Albigensibus tanquam toto coelo diversos discriminare ; e. c. art. *Deus*. col. 328. & saepe alias.

Ex iis itaque (quibuscum e Scholasticis sentiunt *Tournel.* tr. de pecc. orig. cap. 1. sub init. & *Moschein* t. 3. tr. 3. n. 207. post *Vazquezium* in 1. 2. t. 1. disp. 130. n. 3. & *Suarez.* 1. 2. disp. 9. de pecc. orig. sect. 1.) perspicuam haberemus utriusque sectae distinctionem quantum ad epochas temporum, ac utriuslibet duces ac sectatores. Sed audiamus tamen alios, qui secus habent.

Rainerus Sachonus Placentinus, ex Haeresiarcha & Episcopo Catharorum, ad Christi fidem conversus, Ordinis Praedicatorum Sacerdos & Catharo-mastix, qui fl. an. 1254. primus est aut vetustior, apud quem reperi *Albanensium* haereticorum nomen in summa de Catharis ap. *Marten.* in thes. anecdot. t. 5. col. 1761. & alias, ac in fusiore ejusdem tract. contra VValdenses, edito a *Gretsero*, cap. 6. ap. Bibl. PP. Lugd. t. 25. p. 269.

Hic autem in locis citatis *Albanenses* vocat quamdam Catharorum factionem sub nomine de *Denzenacho*, *eo quod*, inquit, *errant in pluribus quam ceteri*, qui sua aetate in Insubria debacchabantur. Quo plane eos Albanenses ab iis discriminat, quos Authores mox laudati retulerant, & fortasse cum Albigensibus posterioribus confundit, ob summam inter utrosque consensionem errorum. Lege Cl. *Ricchin.* in edit. Ven. Monetae diss 1. c. 2. §. x. p. XVI.

Guido Perpinianensis in summa pag. m. 130.

VIII. *Beguardi* alias adducti exinde arguuntur in peccatum originis peccasse, quod tenuerint, intelligentem quamlibet naturam in se

n. 130. errores *Albanensium* recitat: suus tamen Editor *Jo. Scinerus* ad marginem ejus capitis primi haec adnorat ex mente Guidonis, *Albanenses vel Albigenses anno 1176*.

Quin etiam Albanenses iidem, de quibus heic Guido, peccatum originis admittebant ibi ad cap. 10. p. 135. contra id quod de suis Albanensibus adfirmarant mox laudati *Prateol. Gauit. Sian.* ac de suis Albigensibus *Antoninus*. Cui autem potior adhibenda fides? Problema esto, quod modo nobis praetermittendum ducimus.

S. Antoninus in sum. theol. par. 4. tit. 11. c. 7. §. 6. haereseologum agens, postquam retulit, *fuerunt etiam tres sectae haereticorum, scilicet Albanensium, Bagnolensium, Concordensium* .... eorum recitatis erroribus, mox subdit, *nota quod isti Albanenses sunt Albigenses*, quorum nempe historiae breviculum e vestigio narrandum suscipit.

Sanderus in Monarch. visib. nec errones Albanenses, nec Albigenses ex professo advocat, sed ubi de Catharis, aut Patarenis sermonem instituit ad an. 1159. haer. 147. inquit, istos non propriam haeresim condidisse, at *forte eosdem omnino* fuisse *cum Albigensibus*: nec ultra.

Coccius proxime citatus, Antonino laudato, *Albigenses* dixit errasse in peccatum originis, quin Albanenses memoret.

Honorius Augustodunensis, qui claruit an. 1080. in libello de haeresibus nullam de Albanensibus mentionem injicit, quemadmodum nec eo posteriores Haereseologi, puta *Nat. Alexander*, *Berninus*, *Gravesonius* ad Seculum VII., quum tamen ii juniores ad Sec. XII. haud perfunctorie disserant de factione Albigensium; ut ceteros minoris notae id genus Scriptores haud invitus praeteream.

Idemque omnino pariter, ni mea me fallit memoria, animadvertere licet apud graviores historicos, cum *Baronio*, *Fleuri*, *Du Mesnil &c.* ubi pertractant de haereticis Seculi VIII. & XII.

Ex iis autem secundae classis Authoribus plane confici videtur aut Albanenses, quos memorant priores, nullos fuisse, aut cum Albigensibus, seu Catharis, quos Rainerus Albanenses nuncupavit, eosdem fuisse.

Porro haud majoris mihi sunt fidei quos secundae classis diximus, ac quos primo loco recitavimus, Haereseologi, Prateolo vetustiores, si Rainerum demeris, quem tanquam oculatum testem audire soleo; quoniam satis notum est eos valde indiligenter, absque ullo examine aut critice suas de haeresibus historias tradidisse ut plurimum. Lege Tom. I. in praefat. generali p. XVI.

Nihilo tamen secius horum secundae classis Authorum de Albanensibus Seculi VII. silentium, adjecto de ipsis haereticis altissimo silentio penes adcuratiores Haereseologos atque historicos, quos postremo loco recensuimus, vehementissimam injicit suspicionem, immo indubium argumentum de fabula illorum Albanensium, donec pro ipsis clariora eluceant documenta. Id quod nobis tandem definitum maneat; quidquid alias in Tom. II. p. 11. 91. re minus explorata, eos ad falsum Prateoli, aliorumque sensum adduxerimus.

Falso igitur ejusmodi nomen, una cum certis haeresibus illis Albanensibus plane ignotis imponitur; immo potius haec Albigensibus incunctanter adtribuenda. Nomen videlicet, desumtum ab Albio, gallicana Tolosatis regione, in qua quum primum emerserunt Albigenses, potissimum grassabantur, inde enim quoque etymon nomenclaturam *Albigensium* mihi persuadeo depromsisse; ac insuper certae haereses, & eae quidem admodum portentosae, quoniam ejusmodi recensentur apud historicos impiissimorum hominum haereses. Quamobrem procul dubio iidem Albigenses Rainero, Guidoni, Antonino, synonimo Albanensium cognomine adpellati sunt.

Neque vero quidquam negotii facessunt testimonia Doctorum, quos pro altera parte posuimus, sunt enim sine teste legitimo, quem ejusmodi caussae deposcunt. Praeterea itidem, ut ceteros brevitatis caussa taceam, Prateoli & Siandae testimonia minus apte sarta videri possint.

Prateolus enim Albanenses, quos emergentes revocat ad an. 796. synchronos facit Bagnolensium & Concordensium, de quibus sermo est ap. cit. Antoninum. Sed hi tamen haeretici ad aetatem, quam mox adseruimus, Raineri spectant: in ea saltem aetate ipsi vigebant; quod autem natales a suis parentibus adceperint ab an. 796. mera erit hariolatio, nullo subnixa fundamento.

Dein-

ipſa naturaliter eſſe beatam (*u*). Et quidem ſi ita beata ſit nullam contraxit ex Adamo peccati maculam. Sed apage inſana deliria.

IX. *Anonymus* e ſecta Lolhardorum ſub Sec. XIV. haec Oxonii, praeter alia, prava dogmata diſſeminavit. 1.° Quilibet viator, etiam in utero materno defunctus, habebit claram viſionem Dei ante mortem ſuam. Immunis igitur quilibet eſt a peccato originis, quocum nempe clara Dei viſio conjungi nequit..... 2.° Fieri nequit de lege communi, pro ſolo origiuali peccato damnari aliquem.

Hos cum aliis 28. erroribus hujuſce nebulonis damnavit *Simon Langham*, Archiepiſcopus Cantuarienſis ſub an. 1368. 9. Novemb. (*x*).

X. *Neo-Pelagiani* apud Britanniam in Eboracenſi dioeceſi haec ſub Seculum XIV. palam edocebant. 1.° peccatum originis culpa non eſt, ex eo ſubinde nullus culpandus.... 2.° poena damni, in carentia viſionis beatae ſita, non eſt alicui debita propter originalem culpam.. Heinc..... 3.° Originali macula in parvulis deleta, beata viſio non eſt eis debita..

Haec proſcripſit, ac ſtirpitus convellenda praecepit *Innocentius* P. VI. literis datis ad Eboracenſem Archiepiſcopum an. 1355. XV. Cal. Sept. (*y*).

XI. *Joan. Ruchardus VVeſſalienſis*, aliis *VVeſtphalus*, jam productus, docere non dubitavit inter catholicos, peccatum originis nullum eſſe, atque adeo non contrahi ipſius ullam labem a parvulis recens natis, aut etiam conceptis (*z*).

XII. *Jacobus Faber* Stapulenſis, ſecta Lutheranus, ſub an. circ. 1535. tenuit, nihil homines ex Adamo trahere, niſi obligationem ad mortem (*a*). Fabro praeluſerant alii e primoribus *Pelagianis*, qui idem tenuerunt (*b*). Alias vero idem Faber adſeruit, mortem & alias paſſiones corporales non obvenire baptizatis fidelibus ex obligatione, ſed ex imitatione Chriſti (*c*).

XIII. *Zuvinglius* cenſuit, illud quod dicitur peccatum originis, re apſe peccatum non eſſe, ſed naturae morbum, qui nec culpandus eſt,

Deinde ex effato Siandae, ſui pervetuſti Albanenſes cenſentur Ariani, quod Arianorum dogmatum impietatem palam profiteri non erubeſcerent. Ceterum nec veſtigium quidem reperio Arianiſmi in erroribus, quos illis Sianda idem adtribuit cum Prateolo: immo potius Manichaeiſmum expreſſi errores referunt: unde ſui patroni, ſi fictitii non eſſent, Manichaei meliori jure cenſendi eſſent, quales mihi habentur Albigenſes.

Quod ſi loquamur de Albanenſibus a Rainero citatis in ſumma ap. Marten. p. 1768. ii quidem Ariani fuerunt, ac impii Trinitatis hoſtes. Adtamen in iſtos Siandae ſermo minime fertur.

(*u*) Ex *Prateol. Saud. Gault. Sian.* ubi de Beguardis; & conſtat ex *Clement.* Ad noſtram. de haer.

(*x*) Lege *D' Argentr.* in collect. judic. ad eum an. t. 1. p. 588. ſq. errore 1. & 8.

(*y*) Apud *Raynald.* ad eum an. num. XXVIII.

(*z*) Lege *Lutzemb.* l. 2. lit. I. & *Trithem.* cum *Spondano* ad an. 1479.

(*a*) Ad cap. 5. epiſt. ad Rom. & in apol. pro ſuis commentariis.

(*b*) Ap. *Auguſt.* contra duas epiſtolas Pelagianorum cap. 2. & 4.

(*c*) Ap. *Tapper.* in explicat. artic. t. 1. art. 2. p. m. 55.

est, nec damnationis poenam inferre potest (*d*). Additque (*e*). infantium, qui a fidelibus sunt, nullam esse posse labem; originalis enim per Christum expiata est (*).

XIV. *Jo. Oecolampadius* Zvvinglii vestigia calcans haec pronuntiat (*f*) „ Originalis ista contagio non tale peccatum est, quod culpam sibi conjunctam habeat, sed morbus potius, qui propter peccatum ab Adamo commissum nobis adhaerere solet. Nec tamen obstamus, quominus peccati nomen hic morbus adcipiat. „

XV. *Anaptistae* sic differunt, adseruntque. Peccatum Adae ipsi duntaxat nocuit, non posteris; ii siquidem nec peccatum originis, nec mortem, aut alias aerumnas ex Adamo contraxerunt, sed in puris naturalibus, ut vocant, hoc est sine virtute ac vitio nascuntur: quod autem postea moriantur, aut aliis subsint calamitatibus, non ex poena peccati provenit, sed ex caussis naturalibus. En tibi purum putum Pelagianismum (*g*). Iidem Acatholici in Collegio Francothano (*h*) peccatum originis *Augustini figmentum* vocarunt; quod nempe nomen primus omnium inter disputandum contra Pelagianos Augustinus invexerit.

Anabaptistis aliqua ex parte adhaesisse feruntur *Remonstrantes* (*i*) cum *Curcellaeo* (*k*) & *Placaeo* Professore Salmuriensi (*l*) Eos refert & oppugnat *Franc. Turrettinus* Genevensis Protestantium Pastor (*m*).

XVI. *Pelagiani recentiores*, qui, nescio quo duce, sub an. circ. 1524. eruperant, haec effutire ausi sunt, parentum suorum vestigiis inherentes. 1.° peccatum originis est naturae morbus, morte non damnandus.

Vv 2 2.° bo-

(*d*) In tract. 3 de baptism. fol. 89. 6. digress. de pecc. originali, & in declaratione de peccato originali ad Urbanum Rhegium.

(*e*) De provid. Dei cap. 6. con. 3. fol. 372.

ADNOTATIO.

(*) Zwinglium ab naevo Pelagiani erroris enixis viribus purgare contenderunt *Henric. Bullingerus* in serm. 10. decade 3. *Martin. Buzerus* in cap. 5. epist. ad Roman. *Rudolph. Gualterus* in apolog. de Zvvinglio. Nec hilum tamen ipsi proficiunt, quum Pelagianismus apertissime sese prodat in adlatis Haeresiarchae commentariis; in quibus nempe sententias, quas nos protulimus, totidem fere verbis ipse recitat, pluribusque disperse confirmat, quidquid in mitiorem sensum ejus perspicuam orationem violentissimo commentario detorquere nitaris.

Neque vero juvat in hac disputatione ulterius immorari, postquam hoc nostrum adsertum adversus Zvvinglianos vindices fuse ac pene ad evidentiam demonstravit *Bellarminus* noster l. 4. de amissione gratiae & natura peccati cap. 2. n. 13. sqq. Ipse consulitor.

(*f*) In respons. ad confessionem Lutheri ap cit. *Coccium* ad an. 1536.

(*g*) Hocce Anabaptisticum systema nobis profert *Gaspar Ulenbergius* caussa 9. & praeter alios, *Petr. Martyr* ad cap. 5. epist. ad Roman. §. *Primo loco*. p. m. 274. sqq.

(*h*) Actione 2. art. 4.

(*i*) In *Apolog.* cap. 7.

(*k*) Lib. de jure Dei.

(*l*) In thesibus Salmuriensibus & alias.

(*m*) In institut. Theologiae elencticae, loco 9. quaest. 9. §. 3. sqq.

2.º boni ac Dei heredes nascimur omnes. 3.º parvuli, qui fidelium enascuntur filii, coelorum regnum adsequi possunt (*).

XVII. *Desiderius Erasmus*, alias vocatus, in suspicionem Pelagianae haereseos incidit, ubi in commentariis epistolae ad Rom. ad cap. 5. 14. *in quo omnes peccaverunt*, vel ut ipse e graeco legit, *quatenus omnes peccaverunt*, textum in eum exposuit sensum, quod omnes in Adam peccarint imitatione, non generatione, aut culpa originali ex lapsu Adamitico contracta: quemadmodum & idem Pelagius locum ipsum exposuerat (*n*).

Adcedit, quod commendat tanquam virum valde doctum, authorem commentariorum in epistolas Paulli, qui falso tribuuntur Hieronymo: ille vero vir Pelagianus fuit, & speciatim verba, *in quo omnes peccaverunt* de peccato per imitationem interpretatus est. Ad haec denique monet idem Erasmus, providendum nobis esse, ne nimis Pelagianos oderimus (*o*) (**).

XVIII. *Pe-*

ADNOTATIO.

(*) HAec discimus ex uno *Jos. de Turre*, alias laudato, ubi de Pelagianis novis. At nullum exhibet testem, quem plane optarem, ex quo scilicet comparare fortasse fas esset istorum dogmatizantium genus, authorem, patriam, ac prae ceteris sensum, quem imbibit illud placitum, quod tertio loco posuimus. Putaverim interea illos parvulis fidelium genitis, etiam baptismo non renatis adsequutionem beatitudinis adseruisse: ceteroqui nullum sub eo placito latentem errorem adsequor.

Idem praeterea Author hos errones, quasi peculiari eis adoptato cognomine, *Cacangelicos* nuncupavit. Quo tamen consilio seu authore, plane nescio. Hunc porro turpissimum titulum primus omnium, quod sciam, adscripsit Clariss. *Hosius* Cardinalis in tr ct. de Justitia, qua justi sumus, cap. 72. fol. m. 135. edit. Antuerp. 1572., non alicui quidem sectae peculiari, sed omnibus universim Lutheranis, ceterisque haereticis, sua aetate per Germaniam grassantibus, qui nempe abjecta orthodoxae Ecclesiae doctrina, sibi quoddam Evangelium novum & quintum, quod idem *Hosius* cap. 65. p. 124 *Cacangelium* adpellavit, servandum, praedicandumque duxerunt.

Cum Hosio deinde *Stanislaus Rescius* in centuriis Evangelicarum sectarum p.m. 314. *Cacangelicos* vocavit „ omnes, qui cum catholicis non sentiunt & Evangelicorum „ sibi nomen usurpant, quamcunque tan„ dem illi sectam sequantur, sunt enim in „ omnibus suis studiis non boni, quod E„ vangelii proprium est, sed mali ominis „ & nuntii plenissimi „ Sic ille.

Damianus tandem *Rescius* in tr. de haeres. agnoscendis fol. 17. Rescium exscripsit, atque eos generatim omnes sub eodem sensu *Cacangelicos* dixit, quos Paullus 1. Cor. 11. Pseudo apostolos nuncupavit. Quo vero titulo Pelagianos istos ejusmodi nomenclatura, tanquam ipsorum dogmatis prae primis adcommodata, Deturrius insignierit, nondum adsequor.

(*n*) In XIII. brevioribus commentariis, seu libris in Epistolas Paulli, quas *Augustin.* saepe adlegavit, e. c. l. 3. de peccat. mer. & rem. capp. 1. 5. 12.

(*o*) Haec cit. *Coccius* ad an. 1530. quem deinceps aemulatus est *Bellarm.* proxime laudatus l. 4. c. 2. n. 7. sqq.

ADNOTATIO.

(**) POrro Erasmus in altera ejusdem commentarii editione purgare se studuit ab hac Pelagianae haereseos suspicione; in ea quippe „ negavit se esse Pelagianum & peccatum originis agnoscere „ se disertis verbis testatus est. Ceterum in „ tam

XVIII. *Pelagiani novissimi* peccatum originis e medio funditus sustulerunt, innovantes Pelagii patris impietatem. Ejusmodi sunt *Libertini* illi,

„ tam longa disputatione nunquam dicit aliquid, unde intelligi possit eum credidisse peccatum originis non imitatione, sed generatione trahi. Hoc autem dicere debuit, si vere purgari cupiebat, quum id esset quod ei potissimum objiciebatur „ Ita *Coccius*, totidemque deinde verbis *Bellarm.* qui pluribus suspicionem de Pelagianismo Erasmi vehementiorem reddit ex iisdem Erasmianis vindiciis.

Quin etiam *Salmeronius* noster to. 13. disp. 39. p. m. 416. sqq. in praefatam Erasmi interpretationem acerrime invehitur, ejusque authorem tanquam Pelagianismi suscitatorem atque defensorem exagitat.

Quod vero Scriptor ille, quem sequitur, ac impense laudat Desiderius, infensus sit Pelagianus, adeo verisimile est, ut nonnullis haud contemnendo argumento idem ipse sit Pelagius Haeresiarches. Lege *Vallarsium* in edit. Veronen. S. Hieronymi t. 11. in admonitione ad commentarios in epistolas S. Paulli col. 835.

Quod praeterea jubeat Erasmus ne plus satis Pelagianos oderimus, disertis verbis id habetur in ejusdem adnotationibus ad vers. 17. laudati capitis, uti legimus in tom. 6. novissimae edit. de an. 1705. col. m. 501. Ergone adquiescendum nobis horum perinsignium virorum censurae? At liceat primum audire reum.

Is autem principio in apologia suam expositionem ut verosimiliorem pluribus vindicare pergit: videlicet ex contextu literali tam graeco, quam latino ejusdem Paullini capitis, & ex testimoniis, quae multa coacervat, priscorum Authorum sibi faventium, in quorum nempe censum adducit praefatum Pseudo Hieronymum, Origenem, Chrysostom. Ambros. Theophilactum: unde concludit „ „ falsum est igitur quod jactat quidam, Veteres omnes tum Graecos tum Latinos „ magno consensu hunc locum interpretatos „ de peccato originis.„

Pergit inde „ Superest illa rixa, quod opitulor Pelagianis, exarmans Ecclesiam, „ nimirum extorto hoc telo omnium, ut „ ajunt, validissimo. Primum alia esse docui validiora: deinde qui facio pro Pelagianis, quorum sententiam aperte detestor? Sed indico utramque lectionem consistere (*videlicet quod Paulli textus intelligatur vel de peccato originis, vel de personali*) Hoc vel tacente me res ipsa clamitat, Scripturam commodius adcipi de „ peccato singulorum.„

His subdit. „ Sufficiebat unus scripturae locus adversus Pelagium, & tuta erat Ecclesia etiam hoc telo destituta. Sed tota Ecclesia sic hunc locum interpretatur. „ An tota Ecclesia sunt tres aut quatuor „ Doctores? Tota Ecclesia docet omnes „ Adae posteres nasci poenae obnoxios ob „ peccatum Adae: sed hunc locum non „ posse adcipi nisi de peccato originis, nusquam docet universalis Ecclesia. Atqui „ hoc solum erat quod adnotavi.„

Haec ille in cit. commentar. col. 583. qui superius col. 587. id candide praemonuerat „ haec non eo nobis dicuntur, ut in „ dubium vocem, an sit aliquod peccatum „ originis, sed ut declarem eos mentiri, „ qui dicunt me unum meminisse hujus interpretationis, mihique commentum hoc „ cum Pelagio esse peculiare. Pelagii sententiam damno, neque me fugit veterum „ hac de re consensus.„

Ac rursum aliquibus interjectis, col. 589. „ ego demonstrans hunc locum ad revincendos Pelagianos non esse satis efficacem, relego disputantem ad alia loca hoc „ certiora. Hoc non est eripere telum Ecclesiae, sed indicare tela certiora pro parum certo, nec est aperire rimam hostibus, sed admonere ne heic urgeamus hostem, ubi possit elabi. „ Et insuper inferius col. 590. „ nobis sufficit unicum Scripturae testimonium, interdum & sine „ Scripturis authoritas Ecclesiae.„

Praeterea quo validius sese purget ab objecto Pelagianismo, sic fatur ad vers. 17. ejusdem capitis col. 591. „ Quin & illud „ nobis videndum, ne plus satis oderimus „ Pelagianos, non quod nolim eorum explodi sententiam, qui negant ullum esse „ peccatum originale, sed quod nolim illud per occasionem adfectare admisceri „ ubi non est opus.„

Sic denique ibidem ad finem commentarii „ Frustra vero quidam calumniantur, „ quod hac adnotatione videar labefactare „ peccatum originis, quum tot locis in „ scriptis ingenue profitear & adseram. „ Verum hic locus mihi videtur mollius „ ex-

illi, qui declamabant (*p*) praeceptum primis protoplastis a Deo injunctum ne de ligno scientiae boni & mali ederent, non fuisse legem, sed duntaxat admonitionem, qualia dixeris praecepta medicorum, quum noxium quidquam prohibent. Quandoquidem, ajebant, illi jacti erant ac innocentes; lex autem ex 1. *Timoth.* 1. justo non est posita, sed peccatori, atque adeo nec ipsi legem recipere, nec ullo pacto eam, quae lata non est, infringentes, in praevaricationem incidere potuerunt. Quo plane peccatum originis, quod in transgressione illius legis situm est, evertunt penitus. Hunc errorem exagitat acriter *Bellarminus* (*q*)

Tum *Jo. Somerus* ad an. 1570. (*r*)... *Franc. Puccius Felidinus* sub an. 1592. (*s*)... *Sociniani* cum suo duce *Socino* (*t*) Is audiatur (*u*) „ In homine „ dum „ exponi de personalibus commissis posterorum Adae, sic tamen ut nullius sententiae praejudicem. „

Jam vero heinc inde auditis expensisque Coccii, Bellarmini, Salmeronii adcusationibus, atque Erasmianis vindiciis, si datum sit ingenue Veritati litare, nobis haec brevi statuenda duximus.

Primum quod uniee conficere intendat Erasmus, eum Paullinum locum posse intelligi vel de proprio peccato originis, vel de personali, immo commodius, mollinsque de isto, quin tamen ullius sententiae praejudicet, minime illum probat Pelagianismi suscitatorem ac defensorem, quidquid contra pugnet Salmeronius. Sic enim convincitur ipse fateri verum peccatum originis, dum permittit illud sub hoc textu posse intelligi; & rursum dum addit, hoc clarius urgeri posse ex aliis Scripturis; immo, etiam Scripturis deficientibus, ex authoritate docentis Ecclesiae.

Deinde Pseudo-Hieronymo, quem nonnulli Pelagium ipsum faciunt, solum quoad hanc suam expositionem sectatus est; de opere vero haec adlidit col. 586. „ docti „ tamen hominis esse, res ipsa clamitat. „ Quid vero inde criminis & consensionis cum Pelagiano dogmate rite deduxeris? Porro de ipso commentarii Authore ajebat laud. *Vallars.* „ quum olim bonae frugis, nec „ passim indoctus videretur „ tum *Joannes* quidam presbyter *Mansionarius* apud ipsum adfirmavit „ in eo multa bene ac eleganter „ exponi „ Neque vero ullus, qui Origenem, Calvinum, Melancthonem laudet tanquam viros doctos, subinde jure adcusandus eorum errores amplecti.

Tum quo innocuo sensu jusserit Erasmus, ne plus satis Pelagianos oderimus, idem mox auditus satis superque palam fecit.

Praeterea fateor, Erasmum in apologia minus caute ac reverenter dixisse de SS. Hieronymo, Augustino & Ambrosio in disceptationibus adversus haereticos haud sincere interpretatos esse Scripturas, easque ad victoriam detorsisse, uti vere objicitur a Bellarmino. Haec tamen irreverentia, me judice, impudentiae reum probat Erasmum, non autem Pelagianismi.

Demum, aliis missis observationibus, ut finem faciam, effata illa Erasmiana „ Pelagianorum sententiam aperte detestor. „ Alia esse docui validiora tela adversus Pe- „ lagianismum. Nobis sufficit unicum Scri- „ pturae testimonium, interdum & sine Scri- „ pturis Ecclesiae „ nempe ut ea docente fateamur verum peccatum originis. „ Pelagii „ sententiam damno. Peccatum originis multis „ locis in scriptis ingenue profiteor & adsero, „ haec inquam effata, si me omnia non fallunt, manifesta confessio sunt peccati originis, generatione contracti, quod negavit Pelagius, quodque in hac disputatione peccato personali opponit Desiderius.

Is ergo sese plane purgavit, suique hac in re legitimus interpres & vindex (bona contra opinantium venia) reputandus. Et huic nostrae sententiae adstipulatur Cl. *August. Gervasius* in adpend. de pecc. orig. pag. 287.

(*p*) Author est *Lutherus* in comentar. in cap. 1. Genes.

(*q*) De statu peccati l. 3. cap 1.

(*r*) In tract. de Justificat. ap. *Coccium* ad eum an.

(*s*) In adsertione de efficacitate Christi Salvatoris in omnibus & singulis hominibus, quatenus homines sunt, in Rationibus 11. 13. 34. 36. ap. ipsum *Coccium*.

(*t*) De statu primi homin. cap. 10. p. 287. & in praelect. cap. 3. 4. & alias.

(*u*) Ad cit. cap. 4.

„ dum nascitur propter lapsum Adae nulla sive culpa, sive poena locum „ habere potest ... concludimus igitur, nullum, improprie etiam loquendo, „ peccatum originale est„ Adcinit *Catechismus Racoviensis*, de hoc argumento in haec verba differens (*x*) „ peccatum originis nullum prorsus est, quare nec liberum arbitrium vitiare potuit, nec enim a scriptura id peccatum „ originis doceri potest; & lapsus Adami, quum unus actu fuerit, vim eam, „ quae depravare ipsam naturam Adami, multo minus vero posterorum ipsius possit, habere non potuit„. Eos acriter profligarunt e grege Protestantium *Abraham Calovius* (*y*) & *Franc. Turrettinus* (*z*) ... *Veigeliani*, Authore *Valentino Veigelio* sub Sec. XVII. (*a*) ... *Thom. Burnetus* Doctor Anglus, qui docuit, naturae humanae corruptionem & mortem post peccatum Protoparentis fuisse quemdam naturalem effectum fructus vetiti, quem edit ille. Haec tradit *Jo. Jac. Rousseau* (*b*) qui paullo ante (*c*) scripserat, nullam esse in corde hominis originalem perversitatem ..

XIX. *Neo-Semipelagiani* mihi dicuntur qui traducem peccati Adamici non admiserunt in omnibus ejus posteris, sed ab illo prorsus exceperunt Christianorum filios; de quibus nempe temere adserebant, etiam sine baptismo membra Ecclesiae esse, ac sanctos, non quidem sanctitate inhaerente, opposita corruptioni originalis noxae, sed ecclesiastica, quae jus confert ad participanda Ecclesiae sacramenta prae paganis, atque adeo jus foederis externum; videlicet in vi foederis Dei cum Abrahamo initi ex Genes. 27. *ero Deus tuus & seminis tui*: nos enim, inquiunt, e fidelibus geniti per Christum in Abrahae posteritatem successimus (*d*).

Ita olim philosophati, vel potius fabulati sunt *Pelagiani recentiores* mox advocati (*e*) ... *Calvinus* (*f*) ... *Martin. Buzerus* (*g*) .... *Petrus Martyr Vermilius*, Florentinus (*h*) qui haec addit: *priorum* (hoc est Christianorum) *filii decedentes absque baptismo, propter foedus, quod Deus cum parentibus percusit, possunt esse salvi, si alioquin ad praedestinatorum numerum pertinent*. Quasi vero ullus decedens absque aliquo baptismo, praedestinetur ad gloriam ... *Henricus Bullingerus* (*i*) ... *Anonymi* plures, eorundem adsectatores, ac, ferme dixerim, universus Calvinianorum grex (*). Ex

(*x*) In titulo de lib. arb. cap. 18.
(*y*) In Anti-Socinianis tom. 2. sect. 4. art. 2. p. m. 79 sqq.
(*z*) In institutione Theolog. elencticae tom. 1. ubi de pecc orig. loco 9. quaest. 10. p. m. 695. sqq.
(*a*) Legito cit. *Deturr.* in Veigelianis.
(*b*) In epist. ad D. Christoph. de Beaumont. p. m. 22.
(*c*) Pag 18.
(*d*) Consule sis citt. *VValenburch.* de controv. fid. t. 2. tract. 1. cap 23. p. 15.
(*e*) Art. XVI. p. 340.
(*f*) Instit. l. 4. cap. 16. sect. 24. 25 & in antidoto ad cap. 5. sessionis 6. C. Tridentini §. *Tertium*. p. m. 240. in tom. 8. novissimae edit. Amstelod. ejus operum.
(*g*) In cap. 3. Matthaei ap. *Bellarm.* de amiss. gratiae l. 4. c. 14. n. 4.
(*h*) In comment. in cap. 5. epist. ad Rom. p. m. 305. edit. Tigurinae 1559.
(*i*) In cap. 7. prioris ad Corinth. ap. laud. *Bellarmin.*

ADNOTATIONES.

(*) I. Video, haud infrequenter alienos scriptores apud nostrates manifesti erroris insimulari, quod novis confictis opinationum systematis peccati traducis

Ex Doctoribus Orthodoxis

I. *Quintus Septimius Florens Tertullianus* Pelagianis incusatur praeJusisse

ducis naturam intimam aut essentiam describendam susceperint.

Sic enim e. c. erroris incusatur *Lutherus* opinans, quod peccatum originis ad substantiam hominis pertineat, ipseque in utero factus peccatum sit: *Matthias Flacius Illyricus*, Centuriatorum Magdeburgensium compilator praecipuus, reponens eam labem in quadam diaboli imagine, quae loco imaginis Dei animae insita est: *Martinus Kemnitius* censens illud constitui per concupiscentiam, ac per molem carnis, immo per eam, quam embrionicam vocant: *Adcidentarii*, secta semilutherani, Authoribus *Tilmanno Hesusio* & *Jacobo Andrea Smidelino*, tenentes peccati traducem nihil aliud esse, quam reale quoddam adcidens, quo natura hominis corrupta est.

Ego vero, si quid adsequor, satius duxerim haec singularia & arbitraria opinamenta inter philosophica paradoxa, si mavis, non autem inter dogmaticos errores percenseri; siquidem nihilo sancti Dogmatis veritati ea obstare videntur.

Porro non minus incertum, quid sit peccatum originis, quam certum est quod ipsum sit: docuit pridem Ecclesia, quod ipsum est; quid vero sit, nondum docuit. Quam sit captu difficilis ejus notio, excogitatae de illa sententiae propemodum infinitae in singulis quibusque scholis, plane demonstrant.

Illud noverunt cum Ecclesia veteres Patres, ac de ipso interdum verba fecerunt Patres, puta *Justinus*, *Tertullianus*, *Irenaeus*, *Cyprianus* & alii; sed omnes tamen parce ac sobrie, absque ulla lite. Nimirum simplici fide de existentia ejus peccati gaudens tum quiescebat Ecclesia, ulteriore quavis definitione supersedens, donec eam Pelagiana factio summopere conturbavit.

Neque vero tum ipsa Ecclesia contra eam factionem, notionem oppugnati peccati traducis definivit, sed ejus duntaxat existentiam tanquam diu revelatam & adsertam ab hostibus vindicavit.

Nec insuper Pelagius inde omnium primus illam definiendam suscepit, uti nobis incaute tradidit *Franeisc. Buddeus* in dogmaticis institutionibus l. 3. c. 2. §. 14. p. m. 569. haud enim peccatum originis definiendum adripuit, qui de peccato Adae id unum dixit, pervicaciterque substinuit, quod nempe sibi duntaxat, minime posteris nocuisset.

Nec item, ut ibidem *Buddeus* prosequitur „ ne videretur Pelagius toti antiquitati „ contradicere, illa de effectibus coepit con„ cedere, dicebatque se fateri omnes filios „ Adami nasci extorres regno coelorum. „ Nusquam enim eos ita extorres agnovit ob peccatum Adami, sed ob absentiam gratiae inhaerentis, qua simpliciter opus esse ad obtinendam coelorum beatitudinem existimavit.

Primus ergo *Augustinus* hoc peccatum definiit, ac situm esse formaliter in concupiscentia hominis dixit, saepiusque in suis de hoc argumento concertationibus inculcavit.

Aliam deinceps post multa Secula definitionem tradidit *Anselmus*, aliam *Hugo Victor*, alias sine fine post *Magistrum* & *Thomam* Scholastici usque modo; quin tamen ad unum omnes uni eidemque definitioni adquiescere noverimus.

Jam vero quamcumque in medium protuleris peccati originis descriptionem, quae ecclesiasticis de eo decretis non obstet, eam inter errores huic peccato adversantes, ego quidem adnumerare non ausim. Hoc ipsum argumentum mox retractare coget occasio.

II. Quidquid antiquiores Protestantes, saltem Germani Lutherici, aut nimis dure, aut etiam haeretice de traduce peccati Adamitici disseruerint, jam integro vero ab inde Seculo catholice omnino nobiscum sentiunt.

Condocent nimirum universim ex lapsu Adami derivari per generationem in posteros ejus veri nominis peccatum; tum hoc ipsum non tantum pertinere ad filios infidelium, sed ad filios quoque fidelium, esto velint iis illud, nescio qua ratione, non imputari. De iis adposite monemur a laud. *VValenburch.* t. 2. tr. 1. c. 49. p. 39. edit. Colonienf. 1671.

Iis plane consonat *Augustana Confessio* in articulis fidei §. 2. ubi de peccato seu vitio originis, una cum Interpretibus Protestantibus Confessionis in idem caput: tum *Buddeanae*, quas nuper adlegavimus, institutiones de peccato originis, ad eandem

Con-

lusisse ubi (*k*) agens de prolongando parvulis baptismum , haec adfert „ veniant ergo dum adolescunt , veniant dum discunt , dum quo „ veniant docentur , fiant Christiani quum Christum nosse potuerint : „ quid festinat innocens aetas ad remissionem peccatorum ? „ (*)

II. *Clemens Alexandrinus* parum novisse de peccato originali videtur dum scribit lib. 3. Stromatum „ dicant nobis , ubi fornicatus est in- „ fans natus , vel quomodo sub Adae cecidit exsecrationem ? „ (**)

Confessionem exactae , preloque commissae sub an. 1741. Quid vero in hanc rem mollius senserint vetustiores post Calvinum ejus gregales , hodiernique sentire pergant , nondum mihi satis exploratum .

(*k*) In lib. de baptismo cap. 18.

ADNOTATIO.

(*) PErsaepe alias Tertullianus primigeniam ex Adamo contractam labem singulis universim ejusdem posteris manifestissime adseruit : e. c. in eodem lib. de bapt. cap. 12. & 13. tum in l. de resurrect. carnis cap. 24. de testimonio animae cap. 3. & 40. de carne Christi cap. 16.

Heic autem ubi adlegatur quis prudenter dixerit , mutata sententia ipsam in parvulis inficiari labem ? Hos quidem *innocentes* nuncupat , quos non oporteat *ad remissionem peccatorum festinare* , scilicet innocuo quodam luxuriantis ingenii acumine innocentes dixit , intenditque , non cujusque peccati , sed proprii duntaxat aut personalis expertes.

Rigide quidem minusque caute idem censuit , nullo intercedente mortis periculo , procrastinandum esse parvulis baptisma usque ad aetatem rationis compotem ; nusquam vero eisdem parvulis abolendae originali maculae necessitatem baptismatis imperite negavit . Legito *Pamel.* & *Lacerdam* in citat. cap. 18. libri de baptismo .

ADNOTATIO.

(**) TOtidem verbis eum erroris coarguit cit. *Coccius* ad an. 200. Et quidem textus Alexandrinus ad p. 468. sub fin. ex edit. Lutetiana de an. 1641. sic habet „ dicant ergo nobis , ubi fornicatus „ est infans natus ? vel quomodo sub Adae „ cecidit exsecrationem qui nihil est ope- „ ratus ? „ pluraque subjungit , e quibus concludi videtur , hominem quidem esse in peccatis conceptum , non autem ipsum peccare , seu in peccato esse quum concipitur . Heinc vero non modo Coccius , sed & alii , quum heterodoxi , tum Catholici homines contenderunt , Clementis opinionem de peccato originis minus orthodoxam esse .

His addunt nonnulli ex eodem stromatum lib. 3. p. 445. sub fin. verba haec „ eo- „ rum , qui sunt sanctificati , sanctum quo- „ que , ut puto , semen est „ quibus putasse videtur *Clemens* , sanctorum saltem hominum , vel Christianorum filios peccati traducis penitus immunes nasci .

Multum negotii facessunt haec stromata Clementis vindicibus , ut eum ab hac labe alienum ostendant . Priora verba pluribus pium in sensum inflectere adnituntur *Bellarm.* de amiss. grat. l. 4. c. 9. n. 2. *Nat. Alexand.* ad Sec. II. diss. 8. n. 8. *Nourryus* in adpar. t. 1. ubi de oper. Clem. Alex. diss. 2. art. 4. col. 982. sqq. ubi similiter posteriorem textum strenue vindicare pergit .

Porro haud facile adquiescunt Eruditi horum vindicum interpretationibus . Ceterum ut ut sit de sermone Clementis plano lubrico & subdifficili ; haud minus difficulter alias credi potest , negasse ex animo Clementem peccati originis propagationem , quam constans Alexandrinae Ecclesiae traditio profitebatur , uti compertum est ex *Origene* Clementis discipulo , & ex *Athanasio* , qui illam manifestissime docuerunt ; nempe *Origenes* l. 3. cont. Cels. n. 69. p. m. 493. edit. Car. De Larue , & hom. 8. in Levit. n. 3. p. 230. edit. ejusdem Caroli ; *Athanasius* vero de incarnat . Verbi Dei n. 4. in tom. 1. par. 1. edit. Maurinae & alias . Lege *Nat. Alexandr.* cit. & *De Rubeis* in tr. de pecc. orig. cap. 22.

III. *Optatus* Afer Milevitanus Antistes in patrocinium caussae suae advocatur a Pelagianis, hac in medium prolata ejus sententia (*l*) „ Quamvis ab ipsis (parentibus, aut primis traditoribus) ad vos videatur „ hereditaria macula esse transmissa, tamen in hoc titulo non potestis „ rei esse cum patribus vestris, secundum judicium Dei, qui loquutus „ est per Ezechielem Prophetam dicens, *anima patris mea est, & anima filii mea est, anima quae peccat, sola punietur*. Quae res jam & „ antiquis Seculis, in ipsis natalibus mundi comprobata est; nam non „ pertinuit ad Seth filium Adae, patris admissum. „ Seth itaque, ad sensum Optati, in Adamo patre non peccavit. (*)

IV. *Cyrillus* Hierosolymitanus Episcopus Socinianis creditur sui erroris patronus, quod haec pronuntiaverit (*m*) „ disce hoc quoque, „ priusquam in hunc mundum anima veniat, nihil peccasse; sed quum „ absque peccato venerimus, nunc ex animi voluntate, atque arbitrio „ peccamus. „ (**)

V. *Gre-*

(*l*) Ex lib. 7. de schismate Donatistar. advers. Parmenian. c. 1. non procul ab initio.

A D N O T A T I O.

(*) VAria est de hoc libro 7. apud recentiores Scriptores opinio, quum *S. Hieronymus* in suo catalogo sex duntaxat libros huic Optati commentario adscripserit. Genuinus ipse Optati foetus est *Bellarmino*, *Possevino*, *Balduino*; additititus *Riveto*, *Nat. Alexandro*, *Dupinio*; dubius *Caveo*, aliisque. *Merius Casaubonus*, cui legitimus idem est, ad productum locum haec observat „ ad Optati verba quod attinet, „ non ego is jam, qui gravius quidquam de „ viro sancto pronuntiaverim. Id tantum „ dicam, vereri me, ne imprudenti & in„ cauto illi haec exciderint, quae severio„ ris examinis acrimoniam aegre sustineant. „ Quare hanc aliis provinciam relinquo li„ bens. „

Mitius vero, & adposite quidem, alii, qui hanc provinciam susceperunt cum *Nat. Alexand.* ad Sec. IV. cap. 6. art. 16. ac *De Rubeis* proxime laud. cap. 24. n. 2. ita hunc textum Authoris, quisquis ille fuerit, interpretantur, ut is ex contextu totius capitis, in quo de scelestis sacrorum codicum Traditoribus sermo est, loquatur de peccato Adae personali, quod quidem Sethum ejus filium, ceu piissimum omnibus dilaudatum, peccatorem aut criminis ejusdem reum minime constituit: quo plane exemplo demonstrat, nec eorum filios Traditorum suorum patrum traditionis reos esse habendos.

Adde pro vero Optato, sapienter ambigi non posse, tenuisse illud orthodoxum de peccato originis dogma, quod Africana ejus Ecclesia cum Cypriano & Augustino constanter retinuit ac professa est: ac praeterea ipsum dogma luculenter Optatum in eodem adseruisse commentario l. 2. cap. 10. sub init. ex interpretatione *Dupinii*, *Albaspinaei* *Casauboni*, & l. 4. cap. 6. sub init. eodem interprete *Albaspinaeo*, cum adductis ex Optato locis conferendo.

(*m*) In Catechesi 4. n. 13.

A D N O T A T I O.

(**) SUnt qui cum *Riveto* Pictaviensi, Theologiae apud Batavos Lugdunenses olim Professore non incelebri, citatam Catechesin, una cum ceteris XVII. quae vulgo circumferuntur, Cyrillo abjudicant; aut si minus id obtineri potest, ajunt esse misere interpolatas, nonnulla ab eis detracta, quaedam ipsis addita: quae si quis teneat, nullo plane negotio Socinianis hominibus patronum adimet, utpote qui objecta verba non protulerit, vel cui manus inimica & interpolatrix in genuina catechesi adtinerit.

Apa-

V. *Gregorius Nyssenus* haec disserte protulit (*n*) „ puellus, infans, „ simplex, omnisque malitiae expers; nullo etiamnum oculorum animi morbo participationi lucis officiente, in eo quod naturale est, „ versatur, sanitate, quae per purgationem contingit non indigens: „ quippe nec ab initio quidem prorsus in animum morbum ad- „ misit. „ (*)

VI. *Joan. Chrysostomus* in patrocinium advocari consuevit a Pelagianis, tam vetustis cum *Juliano* Antistite Eclanensi (*o*) quam recentioribus cum *Jacobo Fabro* (*p*) quod saepius in suis commentariis Adamici peccati traducem manifeste inficiari repertus sit: e. c. hom. 10. in epist. ad Romanos, hom. 17. in epist. 1. ad Corinthios, hom. 39. in

 ean-

Apage vero nugas; nec cuiquam audiendus cum adseclis Rivetus; luce quippe meridiana clarius est, singulas hasce Catecheses suum satis superque prodere authorem Cyrillum, ac primaeve Ecclesiae simplicitatem orationis contextu quam pulcre referre: id quod pluribus docuerunt & illustiarunt earum vindices *Caveus*, *Nat. Alexander*, *Millesius*, *Toutteeus*, pro eodem argumento laudati superius in Tom. II. p. 454. Adnotat. II.

Jam vero quod propositum Cyrillianae Catecheseos effatum nihil habeat cum errore Socinianorum commune, ex sensu & scopo ejusdem orationis, quae de peccato, quod actione libera committitur, non autem originali loquitur, manifestissime depromitur.

Videlicet agit heic Author de anima, adseritque credendam veritatem illi adversam errori, quo ducti Origenistae, aliique putabant, animas dudum antequam illigarentur corporibus exsistentes, in peccata voluntaria cecidisse, quamobrem in corpora haec terrestria, ut poenas luerent, fuisse relegatas. Ut autem Cyrillus oppositum dogma tenendum doceat, ait animas sine peccato actione commisso in mundum venisse, quin peccati originis, de quo nulla huc loci quaestio, meminerit.

Neque vero credendus Author heic ipsum peccatum inficiari, quod saepius adesse novit, disertisque verbis professus est: e. c. Catech. 12. n. 6. & Catech. 13. n. 1. & alias, procatech. quam nempe *Cyrillus* dixit in prima Quadragesimae Dominica, n. 16. Conferendus *Toutteus* in edit. Cyrilliana diss. 3. c. 6. n. 37. sqq.

(*n*) In orat. ad Hierium de infantibus, qui praemature abripiuntur p. 761. in to. 2. oper. Interprete Laur. Sifano, de an. 1615.

ADNOTATIO.

(*) Non nisi per summam injuriam hoc loci Nyssenus noster a grege Sociniano Pelagianismi reus traducitur, quum tota ejus oratio versetur circa parvulos, iam baptismo ablutos, sed praematura tamen ante usuram rationis morte sublatos; uti cuiquam illam percurrenti ad evidentiam liquet. Quidni ergo eos nuncupet omnis voluntariae malitiae expertes, nulloque vel ab initio infectos morbo, quem in animum voluntarie admiserint? Heinc disertissime in eadem oratione Gregorius a suis adsertis infantes excipit, qui materno in utero sine baptismo decedunt.

Idem Author pro peccato originis, ejusdemque remedio, quod Christus attulit, luculentissimum testimonium Socinianis paratum reliquit in lib. de vita Moysis. Lege *Bertium* de pecc orig. l. 13. c. 2. & cit *De Rub.* c. 23., at prae primis citatos Nysseni commentarios.

(*o*) In libro 4. contra Augustinum sub fin. ubi objicit Augustino textum, desumtum ex hom. *quam de baptizatis habuit*, hoc est ex hom. ad Neophytos.

(*p*) In apologia suorum commentariorum in Paullum.

eandem epistolam, hom. 24. in epist. ad Ephesios, hom. ad Neophytos. (*)

VII. *S. Ambrosius* negavit aperte peccati traducem in comment. in epist. ad Romanos ad cap. 5. 12. inquiens super τὸ *in quo omnes peccaverunt*,, est & alia mors, quae secunda dicitur in gehenna, quam non ,, peccato Adae patimur, sed ejus occasione propriis peccatis adquiri- ,, tur, a qua boni immunes sunt, tantum quod in inferno erant, sed ,, superiori, quasi in libera, qui ad coelos adscendere non poterant; ,, sententia enim tenebatur data in Adam, quod chirographum in de- ,, cretis morte Christi deletum est.,, (**)

VIII. *Theo-*

ADNOTATIO.

(*) INdicata Chrysostomi loca dedit *Sixt. Senensis* in bibl. sancta l. 6. adnot. 236. eaque deinde excripsit *Bellarm.* de amiss. grat. l. 4. c. 9. n. 8. sqq.

Et vero S. Doctorem adlatis ex eodem variis testimoniis pro Dogmate peccati originalis iidem Scriptores strenue ibidem in verum sensum interpretantur, purgant & vindicant post *Augustinum*.

Hic autem & lib. 1. prioris commentarii contra Julianum cap. 6. n. 22. col. 510. & rursum l. 1. operis imperf. contra eundem Julianum cap. 52. col. 896. in tom. 10. edit. Maurinae, postquam multos ex Oriente & Occidente pro traduce peccati laudavit Patres, iis denique adjunxit Chrysostomum, citato ejus textu ex hom. de Lazaro resuscitato, ac in sensum Catholicum luculenter exposito textu alio, quem Julianus objecerat.

Ecquis autem tantis Vindicibus & patronis pro Viro alias de fide sanctorum Dogmatum benemerentissimo facillime non adquieverit? Eos ubi citantur consule. Nec in hanc rem praetereundus *Bossuetius* in defensione Traditionis & SS. Patrum lib. 9. cap. 1. sqq. usque ad 14. nec item cit. *De Rubeis* c. 25. n. 2. nec denique *Lequien.* in l. 2. Joan. Damasceni c. 30. nota postrema.

Quid vero, reponis, ubi videmus, Heterodoxos, aut dubiae religionis viros huc pro Dogmate, illuc vero contra Dogma verba facere, illico contra ipsos definimus, pugnantia loqui, simpliciter adversari Dogmati, Errones esse, quin dignemur ulla eos benigna interpretatione donare; quum vero adparet Chrysostomus, aut similis alter Ecclesiae Doctor, pugnantia pariter differens in speciem, scilicet pro Dogmate & contra Dogma, nobis erro non est, immo potius pia ubi opus est interpretatione donatus, indubius Dogmatis adsertor pronuntiatur?

Ceterum ratio discriminis in promtu est. Quippe ex laudabili quadam praescriptione nobis indubium est, egregios illos viros, fidei Dogmata, quae ex vetustissima universae Ecclesiae traditione certo constant, tenuisse: quo circa ubi lapsi videntur, si alias Dogma docuerint, seu de lapsu ad evidentiam urgeri nequeant, aequum est, ac ratio exposcit, ut eorum orationem in sanum sensum, ac Dogmati consonum deducamus. Contra vero concludendum in scripta hominum alterius generis ac subleftae fidei quis non videat?

ADNOTATIO.

(**) HAec est in Ambrosium Mediolanensem Antistitem criminatio *Michaelis Serveti* Anabaptistae in locis communibus ap. laud. *Sixt. Senens.* l. 6. adnot. 238. quo nempe illum in patrocinium erroris suae sectae vel invitum pertraheret.

Porro famosi *Serveti* commentarium *de locis communibus* nec ipse vidi, nec citatum reperio apud *Athanasium* in hist. Socinianismi ad par. 2. cap. 3. p. 225. sqq. ubi catalogum Servetanorum scriptorum contexuit, aut apud alium ex Haereseologis, qui de Serveti factis & dictis sermonem instituunt. Apud unum *Nat. Alexandr.* ad Sec. XVI. cap. 2. art. 13. §. 1. video nonnunquam notatos libros 4. Serveti de regeneratione, seu de baptismo, ubi

VIII. *Theodoretus* Cyrensis Episcopus nonnulla incusatur disseruisse adversus propagationem peccati Adamici in posteros: e. c. in expositione Psalmi L. ℣. 7. (q) adfirmare videtur peccatum Adae non pervasisse posteros nisi ratione occasionis & exempli, ita ut nihil aliud fuerit peccatum Adae in nos transfusum, quam incitatio quaedam ad peccandum, quae nos veluti per certos gradus ad peccandum inducit. Idem aperte videtur intendere in expositione Epistolae ad Roman. cap. 5. ℣. 12.

ubi tanquam in sede propria intrudisse credi potest suum in traducem peccati errorem, Ambrosiano testimonio suffultum.

Et vero ut ut sit de ejusmodi opere, ejusque Authore, fidem (duce *Bellarmino* mox laudato l. 4. c. 9. n. 3.) adhibeo *Six. Senensi*, alias veraci & satis adcurato: ac e vestigio palam facio portentosam hallucinationem, ne fraudem dixerim Servetanam.

Principio enim perperam tractatus ille Mediolanensi Ambrosio adscribitur. Id quod fugit quidem Senensem, non vero Bellarminum. Plane illum ab vetustis inde temporibus pro vero Ambrosiano agnoverunt, citaruntque cum laude plurimi: ut puta Ivo Carnotens. Petrus Lombardus, Raban. Maurus, Hincmarus Remens. Ecclesia Lugdunensis, Concil. Aquisgranense III. Amalarius, Haymo, Caelius Sedulius denique, qui inclaruit an. circ. 432. Quin etiam apud editiones operum Ambrosii tanquam legitimum foetum, eundem pene hucusque legimus.

Ceterum ex stilo, materia, ordine, adsertionibus, dogmatibus laudati commentarii, in suspicionem ipse primum vocatus, communi tandem Criticorum adsensu certo suppositicius cujuspiam Ambrosiastris perantiqui, ac forte Ambrosio Synchroni, foetus habitus est.

Ita olim jure censuerunt Erasmus, Maldonatus, Turrianus, Bellarminus, Possevinus; hodieque itidem censent quotquot Critici audiunt, cum Caveo, Nat. Alexand. Dupinio, Maurinis Editoribus operum S. Ambrosii, quos lege sis in t. 2. in adpendice, in admonitione in eadem spuria commentaria in XIII. epistolas Divi Paulli, quae proferunt p. 26. sqq.

Deinde non nisi per insolentissimam audaciam, summumque nefas potuit Servetus pro suo errore adferre Ambrosium illum, qui toties peccati traducem una cum ejus effectis catholice adseruit; illum inquam Ambrosium, cujus conspicua pro sancto dogmate testimonia non semel cum laude ingeminavit *Augustinus*, agens contra Julianum Eclanensem cum priori in opere l. 1. c. 3. n. 10., tum in altero, quod dicunt opus imperfectum, l. 1. c. 52.

Illum denique Ambrosium, quem idem Serveti proavus *Pelagius* Haeresiarches in l. 3. pro libero arbitrio hocce elogio dignatus est, teste *August.* de grat. Christi contra Pelag. & Caelest. cap. 43. n. 47. in t. 10. edit. Maurinae col. 249.

„ Beatus Ambrosius Episcopus (inquit „ ille) in cujus praecipue libris Romana „ elucet fides, qui scriptorum inter Latinos „ flos quidam speciosus enituit, cujus fidem „ & purissimum in Scripturis sensum, ne „ inimicus quidem ausus est reprehendere. „ Et hunc tamen Ambrosium in dogma quod sacra Scriptura perspicue stabiliit, Erronem fecerit?

Postremo quicumque ille fuerit objecti commentarii Author, & quidquid ipse in praefatis verbis intenderit (quemadmodum satis apte in rectum sensum exponuntur a citatis *Senensi* & *Bellarm.*) at ibidem tamen proxime sic pro traduce peccati praefatus ille est.

„ Manifestum itaque est in Adam om„ nes peccasse quasi in massa; ipsa enim per „ peccatum corruptus, quos genuit, omnes „ nati sunt sub peccato. Ex eo igitur cun„ cti peccatores, quia ex eo ipso sumus „ omnes; hic enim beneficium Dei perdi„ dit, dum praevaricavit, indignus factus „ edere de arbore vitae, ut moreretur. „ Quid ergo subsequentia fastose protulit Servetus, haec vero tacuit? Haec hominis fraus & hallucinatio, prudenti cuiquam minime ferenda. Addenda iis, quae verus *S. Ambrosius* in confirmationem sacri dogmatis vere, diserteque conscripsit in l. de poenit. c. 3. n. 3. & l. 2. de fide resurrect. l. 2. n. 6. in altera demum Apolog. Davidis c. 12. n. 71.

Pag. 5 95, sq. in t. 1. ejus oper. edit. Paris. 1642.

℣. 12. (r) Tum in Epitome divin. decretor. cap. 11. (s) docuit, multos fuisse viros sanctos, qui in lege naturae ab initio conditae viventes, Adae peccato non fuerunt obnoxii. Fateri demum videtur in dialogo 3. qui *Impatibilis* inscribitur (t) mortem non nisi ex peccatis actione commissis, aut ex natura Adami facta mortali per peccatum, prodiisse, nec posteros esse illius noxae participes. (*)

IX. *Arnobius* vulgo *junior*, qui Seculo v. inclaruit, in expositione Psalmorum ad Ps. L. ℣. 7. (u) negasse videatur cuiquam Adamici peccati traducem in haec verba „ Non enim dixit, cum iniquitatibus, „ aut cum peccatis concepit me mater; dicendo enim matrem in suis „ iniquitatibus eum concepisse, & in peccatis seculi peperisse signavit, „ quia omne peccatum corde concipitur & ore consummatur. Hic au„ tem qui nascitur sententiam Adae habet, peccatum vero suum non „ habet. „ (**)

X. Pseu-

(r) Ad p. 41. sq. in t. 3. oper.
(s) Pag. 280. sub fin. in t. 4. oper.
(t) Pag. 132. in t. 4. ejus oper.

ADNOTATIO.

(*) INdicatas Theodoreti positiones benignis adjectis interpretationibus nostrates vulgo protegunt cum laudatis *Six. Senen.* adnot. 237. *Bellarm.* l. 4. c. 9. *Nat. Alex* ad Sec. v. diss. 21. a p. m. 295. *Bossuet.* lib. 9. cap. 18. *Garner.* in Mar. Mercat. diss. 3. c. 4. *De Rubeis* c. 26. Et ipsi quidem sibi rem conficere gratulantur.

Ego tamen iis Doctorum commentationibus adjiciendos duxero textus alios, quibus idem Author peccati traducem disertissimo sermone cuiquam adserere videatur. Videlicet haec scripsit in cit. epitome div. decr. p. 280. sq. „ divina autem mise„ ricordia, quum omnes homines essent sub „ maledicto, & peccati laqueis essent ir„ retiti, per unius justitiam dedit omnibus „ salutem. „

Tum paucis interjectis „ quando unus „ peccavit, omnes condemnati sunt; nunc „ autem quum omnes peccaverint, omni„ bus volentibus salus proposita est per fi„ dem. „

Rursus ibidem „ salvamur, non lege, „ sed misericordia Dei salutem adipiscen„ tes. Lex enim justitiae omnes ad suppli„ cium ducebat, omnes enim peccatores „ constituti sumus. „

Insuper in cit. dial. 3. eadem p. 132. differens de poena mortis, quam Adae posteri ob ejus noxam incurrerant, sic dialogico ritu prosequitur „ *Orthodoxus*. A pec„ cato igitur oppugnabatur hominum natu„ ra. Hoc enim in servitutem redigens ob„ sequentes, & ad pessimum patrem addu„ cebat, & acerbissimae proli transmitte„ bat. „

Sub iis itaque positionibus nitida elucet Theodoreti fides de sancto Dogmate, ex canone nuper tradito pag. 348. Adnot. * quidquid fortasse alias minus caute perscripserit, quemadmodum & laudat. *Bossuet.* merito suspicatur.

(u) Pag. m. 65. edit. Basileens. 1522.

ADNOTATIONES.

(**) I. INde hic Author excusari posse videtur, quod per τὸ „ peccatum suum non habet „ subintelligat *suum*, hoc est personale ipsius, qui nascitur, peccatum. Quem in modum eum exponi posse non dubitarunt laudati *Senens.* l. 6. adnot. 237. *Bellarm.* cap. 9. n. 7. *Nat. Alex.* Sec. v. diss. 21. p. 297.

Et vero quum ex aliis capitibus in eodem Psalmorum commentario videatur Arnobius

X. *Pseudo-Justinus* in quaestionibus & responsionibus ad Orthodoxos haec decernit (*x*) „ atque illud (ex *Job.* 14. 5.) *quis enim mundus* „ *erit*

nobius Pelagianis favere, erit fortasse qui hoc loci pariter suspicetur, ut eidem adstipuletur, negare in eo qui nascitur, peccatum *suum*, hoc est Adami, seu ab Adamo protractum & propagatum.

Quod vero Pelagiani erroris fuligine alias adspersi sint ejus commentarii, haud obscure liquet. Namque in Psalm 90. p. 121. adfirmat, quod in arbitrio sit hominis, ut credat prius, ut dum crediderit, gratiam consequatur. In Psalmum deinde 91. p 122. fert, probari non posse, quod Deus per electionem personae unum velit, alium recuset.

Tum in Psalmum 108. p. 153. aperte negat ceu haereticum, Deum alios praedestinasse ad benedictionem, alios ad maledictionem. Praeterea in Psal. 120. p. 178. rursum docet, salutem a nostris viribus dependere. Idem denique, ut plura id genus missa faciam, disputat in Psalmum 126. p. 182. Ergo ne saltem in dubium revocari possit, an verbis recitatis intenderit Arnobius Pelagiano dogmati suffragari?

Nisi forte dixeris, eos errores decursu temporis e Pelagiano quopiam calamo in commentarios irrepsisse. Quae tamen excusatio, mea quidem opinione, haud raro fallit.

II. Quod hujus Arnobii personam, patriamque spectat, inter Eruditos de iis omnino non convenit. Jure creditur adversus Erasmum & Laurent. de la Barre in editione eorundem commentariorum non esse Arnobium illum Lactantii Magistrum, & scriptorem septem librorum contra gentes, sed alium integro fere Seculo juniorem, cujus scripta fortasse tanquam *apocrypha* decreto suo de libris apocryphis Gelasius Papa in Romana synodo censorio stigmate confixit.

Cujas vero fuerit, diligentius disputatur. Gallis, cum *Oudino* in supplem. ad Bellarm. in Arnobio juniore, & *Nat. Alex.* ad Sec. v. c. 4. art. 25. ipse Gallus est, adsentiente *Caveo* ubi de Arnobio juniore, in hist. liter. quoniam, inquiunt, commentarios suos super Psalmos dedicavit *Laurentio* & *Rustico Episcopis*, uti habemus heic p. 1., ac deinde sine haesitatione conjectant, illum Laurentium esse Leontium Arelatensem Episcopum, Rusticum vero Narbonensem, qui sedebant an. circ. 460.

Quo tamen isti jure pro *Laurentio* substituant *Leontium*, non adsequor. Anne vero, permissa etiam hac fraude, seu crassa inadvertentia, Hispanus vir, Brittannus, Afer, aut alterius gentis, illis Episcopis literarum commercio familiaris, non potuerat quam optime secundum naturam rerum ipsis amicitiae, vel urbanitatis gratia commentarios inscribere, quorum nempe hortatu illos exaraverat?

Verum esto, Gentilibus suis opus inscripserit Arnobius. At enim in Africana Ecclesia plures reperio sub Seculum v. eorundem nominum Episcopos. Exempli gratia interfuerunt Concilio Carthaginensi contra Pelagianos an. 416. *Rustici* duo; Concilio Carthag. VII. an. 419 *Laurentius* Icositanus, provinciae Mauritaniae Caesareensis legatus; Conventui Carthaginensi an. 484. *Rusticus* Tipasensis e provincia Numidiae, & *Rusticus* Tercitanus e provincia Byzacena. (Eos excepimus e collectione Harduiniana ad eos annos.)

Potuit ergo Arnobius Afer ex probabiliore conjectura laudatis Africanis *Laurentio* & *Rustico* sua aetate florentibus commentarios nuncupare.

Haud itaque immerito, saltem ex hoc capite, Arnobium hunc adpellarunt Afrum *Joan. Frobenius* citati operis, ab Erasmo producti & emendati, Editor an. 1522. & *Sixt. Sen.* l. 4. p. 325. in Arnobio.

Quod si Gallus cum *Oudino* in supplem. ad biblioth. Bellarmini in Arnobio juniore, insistat, velitque Episcopum *Leontium* pro *Laurentio*, etiam Leontios habuit Africa sub Seculum v. e. g. in Conv. Carthag an. 484. *Leontium* Burcensem e provincia Numidiae, ac *Leontium* Decorianensem e Byzacena.

Porro citatus proxime *Senens.* ut ostendat Arnobium fuisse Augustino Synchronum, advocat Concilium Carthaginense, cui una cum Augustino interfuisse ait *Rusticum* quemdam & *Laurentium* Icositanum. Ego vero solum lego (apud Harduin.) in C. Carth. an. 416.

(*x*) In responsione ad quaest. LXXXVIII. p. m. 475. ex editione Benedictini sodalis e congregat. S. Mauri 1742.

„ *erit a sorde? Nemo certe, etiamsi vel una dies sit vita illius super ter-* „ *ram*, nullo modo convenit infanti: vita enim pro vitae instituto po- „ sita est; infans autem ut vitae instituto caret, ita & vita. „ (*)

XI. *Joan. Erigena* & *Scotus* dictus, gente Britannus, de quo varia varii (y) vehementer erroris incusatur quod adseruerit, in Adamo non peccasse naturae generalitatem, sed uniuscujusque individuam voluntatem. En tibi Authoris verba (z).

„ Non igitur in illo (*Adamo*) peccavit, quod in illo Deus crea- „ vit, *in quo* tamen *omnes peccaverunt* (Rom. 5. 11.) ac per hoc in „ ipso omnes moriuntur & consequenter omnes puniuntur. Proinde „ rectissime creditur, quemadmodum in illo Deus generalem humani „ generis creare voluit substantiam, ita & omnium hominum pro- „ priam substituit voluntatem. Si enim in uno communis omnium & „ corporalis & spiritualis naturae humanae plenitudo sit constituta, „ necessario ei inerat singulorum voluntas propria: non itaque in eo „ peccavit naturae generalitas, sed unius cujusque individua volun- „ tas. „ Haec ille. (**) XII. *Pe-*

an. 416. Rusticum, non autem Augustinum, ac in C. VII. Carth. an. 419. Augustinum & Laurentium, non vero Rusticum.

Scito demum, hunc Arnobium in expositione Psalmi 105. p. m. 145. sese inter Presbyteros collocare.

ADNOTATIO.

(*) Scio equidem, textum hunc posse utcumque interpretari cum *Bertio* mox cit. aliisque, ad mentem Authoris, de peccato personali actione commisso; tum pro sancto dogmate adduci quadantenus posse cum eodem *Bert.* ac *De Rubeis* cap. 24. n. 3. responsum ad quaestionem CII. Ecquid autem vindicemus, ceu dogmati haud nocentem, seu potius faventem hujus authoritatem Scriptoris, quem medullitus Pelagianum suus idem demonstrat commentarius? Et nemo unus quidem, reor, id nostrum pronuntiatum dixerit temere effusum, qui singulas eas quaestiones una cum responsionibus serio expendat, & cum dogmatis, sensisque Pelagianae factionis conferat.

Porro si audias laudatum proxime *Sanmauraeum* Editorem in admonitione tractatui praefixa, Scriptor hic ex illo Syrorum numero fuit, quos *Mar. Mercator* in commonitorio testatur sententia conjunctos fuisse cum Theodoro Mopsuesteno, Pelagianorum protoparente; ejusque aetas collocari potest in Seculo V. intra illud tempus, quod ab ejectis Pelagianis Episcopis ex suis Ecclesiis, ad turbas Nestorianae haereseos effluxit. Nestorius vero an. 428. suae tragaediae initium fecit.

Ita doctissimus Sanmauraeus differit, nec spernendis quidem conjecturis ductus. Eum consulere ne pigeat. Ut ut vero sit de hisce gestis historicis, alias sane perobscuris, nobis sufficiat Pelagianismum in paginis commentarii disseminatum persensisse, ut ejus subinde architecti auctoritatem jure minimi curemus.

(y) Ap. & cum *Oudin.* in comment. de Scriptoribus ad Secul. IX. & in supplement. in Joan. Scoto, *Ant. Arnoldo* de perpetuitate fidei realitatis corporis & sanguinis Christi in Eucharistia lib. In 12. par. 3. cap. 3. *Nat. Alex.* ad Sec. IX. diss. 14. *Cave* hist. lit. ad an. 858.

(z) In lib. de div. praedest. cap. 16. n. 3. quem recitat *Mauguin.* in suis fragmentis de praedest. t. 1. p. 172.

ADNOTATIO.

(**) Hanc itaque thesim, quam Authoris postrema exhibent verba, tanquam vix non impiam & a fide catholica desciscentem, quasi nempe negaret peccati traducem, *S. Prudentius*, Trecensis Episcopus, perstrinxit in correctione libri

XII. *Petrus Abaelardus* in sacrum de peccato originis dogma peccasse videtur. Quippe in libro *Scito te ipsum* cap. 14. haec scripsit „ sed „ quum parvulos originale peccatum dicimus habere, vel nos omnes „ secundum Apostolum in Adam peccasse, tale est ac si diceretur, a „ peccato illius originem nostrae poenae vel damnationis sententiam „ incurrisse. „ (*a*) Et haec quidem innuisse videtur in Epistola CLXXXVIII. (*b*) ad Episcopos & Cardinales Curiae Romanae Clarae-

val-

libri Joan. Scoti de Praedestinat. cap. 16. p. 452. ap. cit. *Mauguin.*, tum *Florus* Ecclesiae Lugdunensis nomine inter erroneas difinitiones reposuit, acerbeque oppugnavit in lib. adversus erroneas difinitiones Joan. Scoti Erigenae, cap. 16. ap. laud. *Mauguin.* p.693.

Nat. Alex. proxime cit. diss. 14. §. 4. eam numero vigesimam primam producit in catalogo propositionum, quas in Joanne Prudentius & Florus reprehenderunt. Nullam ex ipsis propositionibus quas enumerat 36. aperta innuit censura: verum ex titulo paragraphi & ex animo Natalis adversus doctrinam Erigenae ceu omnino heteroclitam & falsam, eas omnes, arbitror, dicere voluit erroneas.

Ergone (missis ad loca opportuniora lubricis quaestionibus, personam & doctrinam aliam Erigenae concernentibus) nobis haec sua thesis ceu *erronea* reputanda, quamobrem inter Errores cubare suus Author cogendus? At minime gentium; quippe medullitus probabilem, immo saniorem Theologiam continet.

Quid autem sanius, certiusque, quam quod non nisi cujusque individua voluntas peccare possit aut peccato originis, aut personali? quidquid vero nomine *natura* veniat, si ab eo voluntatem exceperis, peccat minime.

Profecto ex adsertis in Tract. I. Lib III. Cap. I. n. 215. p. 159. fuit Adam constitutus caput quoad animos viventium hominum, quatenus ejus voluntati illigavit Deus posterorum omnium voluntates, non vero corpora.

Tum ex postmodum adserendis in hocce Lib. III. nulla alia est caussa moraliter efficiens peccati originis, ac voluntas Adae & posterorum prout contenta in Adae voluntate. Nec deinceps aliud est penes posteros, quam transgressio divini praecepti Adamo injuncti, aequipollenter aut interpretative profecta ab voluntatibus eorundem, voluntati Adami moraliter subclusis.

Haec qui teneas, catholice sentis, & ne latum quidem unguem a regula fidei abscedis. Quid ergo erravit Erigena, ubi haec omnia virtute pronuntiavit?

Quod si Canonem in Tom. I p. 353. super propositione theologice erronea non neglexeris, haec illa propositio est, quae adversatur doctrinae apud omnes Catholicos communi sensu indubitanter receptae. Ecquis autem Catholicus Doctor non teneat indubitanter, voluntates individuas hominum, non vero quidpiam aliud, in Adamo peccasse? Contra igitur erronee cogitant quicumque hac in re secus ac Erigena censeant.

At in eo, inquis, erravit Scotus, quod praemisit, *non itaque in Adamo peccavit naturae generalitas*. Neque vero id ipsum fateor; quoniam sub iis vocibus adponte ipse comprehendit quidquid sub nomine *natura* esse in homine intelligitur, videlicet & animam & corpus; hoc autem nullatenus peccante, restat ut non peccarit naturae generalitas, sed specialitas, nempe anima, seu animae voluntas.

Si demum in hac quaestione secus Erigena, vocibusque ad saniorem hunc sensum minus adcommodis mentem suam explicuerit, ut summum erit de voce quaestio, ipseque probabitur (esto) errasse philosophice quoad modum loquendi; nequaquam vero theologice adversus Dogma de traduce peccati. Jure itaque ab albo Errorum nostrorum expungendus, quidquid incassum reclament *Prudentius*, *Florus*, *Nat. Alexander*; nimio fortasse disputationis aestu abrepti in hominem, quem cetera ceu haereticum, ac non nisi haereses procudentem audiebant.

(*a*) Librum sub hoc titulo, erutum a *Bened. Boneto* O. B. ex Codice Ms. Monasterii S. Emmerammi Ratisbonens. ejusdem Ordinis, edidit *Bernard. Pezius* in thesauro noviss. anecdot. tom. 3. par. 2. p. 627. sqq.

(*b*) Ap edit. Mabillonianam oper. S. Bernardi tom. 1. col. 181. sq.

vallensis Abbas *S. Bernardus*, inquiens „ Legite & (Abaelardi librum)
„ qui inscribitur *Scito te ipsum*, & animadvertite, quanta & ipsi sil-
„ vescant segete sacrilegiorum atque errorum: quid sentiat . . . de ori-
„ ginali peccato . „

Haec rursum Abaelardus adseruisse fertur „ sciendum est, quod „ quum dicitur originale peccatum est in parvis, hoc dicitur pro poe- „ na temporali & aeterna, quae debetur eis ex culpa primi parentis... „ Similiter dicitur, in quo omnes peccaverunt: ideo scilicet quia semi- „ narium omnium erat in illo, qui peccavit. Non tamen inde prove- „ nit, quod omnes peccassent qui non erant; & qui non est, non „ peccat . „ (c)

Et vero Abaelardus ubi feliciter resipuit, errorem in haec verba revocavit: *Ex Adam, in quo omnes peccavimus, tam culpam, quam poenam nos contraxisse adsero; quia illius peccatum nostrorum quoque peccatorum omnium origo exstitit atque caussa.* (d)

XIII. *Anonymi* sub Seculum XII. statuerunt, peccatum originis non modo secundum carnem traduci, sed etiam secundum animam; putantes utique, non carnem duntaxat, sed & animam ex traduce esse; atque adeo ex anima peccatrice infecta corruptione originali peccatricem animam trahi. *Hoc autem fides catholica respuit* apud *Magistrum* sentent. qui errorem refert & confutat. (e)

XIV. *Anonymi de Schola Doctores* sub idem Seculum arbitrati sunt, peccatum originis nihil aliud esse, quam poenae reatum pro delicto Adami, hoc est debitum aut obnoxietatem, qua addicti sumus & obnoxii temporaneo atque sempiterno supplicio pro personali Adae peccato. Et in hac quidem sententia peccatum originis nec culpa, nec poena est, sed reatus duntaxat, vel obnoxietas; atque ea ratione peccatum illud dicitur esse in parvulis, quoniam ii pro primo Adae peccato rei sunt poenae, quemadmodum pro peccato iniqui parentis secundum justitiam fori exsulant quandoque filii. (*)

XV. *An-*

(c) Haec habemus in cap. 8. inter capitula haeresum Petri Abaelardi, quae Joan. Durandus Roma misit ex mendoso Codice Vaticano ad Mabillonium, qui ea praemisit laudatae epistolae 190. S. Bernardi.

(d) In Apologia, seu confessione fidei Abaelardiana, tom. 1. ejusdem operum edit. 1616. post praefat. Apologet.

(e) Lib. 2. dist. 31. lit. *A.* & *B.*

ADNOTATIONES.

(*) I. Opinionem istam retulit, ac ut falsam pluribus confutavit idem *Magister* sentent. 2. dist. 30. Ipsam in comment. in eandem dist. *erroneam* dixit, ac reprobavit *S. Thomas*.

Durandus vero nunquam non acutissimus juxta ac audacissimus, in simili commentario quaest. 3. sententiam ipsam iis depingit coloribus, iisque interpretamentis exponit, ut eandem re faciat, etsi nominatione diversam, cum illa, quam idem Durandus §. 14. amplectitur; quae videlicet peccati originis notionem sistit in absentia justitiae originalis cum debito habendi eam & dignitate carendi eadem.

Et mox subjungit „ quod dignitatem „ alii (*quos nempe exagitarunt Magister ac* „ *S. Thomas*) nominant reatum, concor- „ dantes

XV. *Ambrosius Politus Catharinus*, Episcopus Minoriensis, & *Albertus Pighius* Campensis, duo clarissima orthodoxae doctrinae lumina, pessime audiunt apud plerosque omnes Doctores catholicos, ceu indubii Errones, nec obscure Tridentinae Synodo (*f*) injurii; quod nempe, quasi eorum, quos proximo Articulo memoravimus, suscitato errore, docuerint, peccatum originis re ipsa in Adamo peccatum fuisse, in ceteris vero per imputationem: tum nihil esse in parvulis, quod veram habeat rationem peccati, sed duntaxat reatus vel obnoxietatis. (*g*) (*)

XVI. *Mi-*

„ dantes in re significata, sed differentes in „ nominatione: teneamus ergo rem quae „ ab omnibus tenetur communiter, & verbosi, sententiosi, calumniosi & malitiosi homines disputent de nominibus. „

Quibus plane, ut nemo non videt, pro. pudiose nimis carpit Meldensis Episcopus Magistrum & S. Thomam, quod eam perstrinxerint Anonymorum opinionem, re ipsa, prout ab illis proposita, & a binis primoribus Scholae luminibus intellecta est, aperte falsam & erroneam; quasi & modus ipse loquendi in gravioribus disceptationibus Theologo minime curandus sit.

Sed hanc tamen insolentiam Durandi nec ferre, nec silentio praetermittere licuit *Ambrosio Catharino*; hic enim in commentario de peccato originali disp. 4. & 5. in eam tanquam nimis injuriam Angelico Doctori, quem unice impetitum putat, aut meminit, acerrime, ac jure quidem optimo invehitur.

II. Hujus erroneae opinionis, ut sibilis Scholasticos insectetur, meminit *Jo.Franc. Buddeus* in instit. dogm. l. 3. c. 2. §. 14. p. m. 570. nec non alias nostrarum adsimiles innuit, quas jactat suos depulisse majores in Confessione Augustana, ubi adcuratam peccati originis definitionem, ex Augustino & Anselmo collectam tradidere.

Eccur autem sodes non meministi, Buddee, errorum etiam atque haeresium, quas olim e tuo grege sodales effutierant, e. c. *Jacobus Faber* Stapulensis, *Buzerus*, & alii quos nuper indicavimus? Cur prope innumeros hominum ex aliis sectis, tuae agnatis, errores ejusdem generis tacuisti? Cur systemata satis heteroclita tui *Lutheri*, tui *Flacii*, tui *Kemnitii* non memorasti?

Quod si Majores tui Confessionistae ab hac doctrina de peccato originis Scholasticorum *corruptelas*, ut ais, depulerunt, & tuorum pariter confratrum corruptelas alias longe insigniores depulisse & castigasse nostros poteras indicare.

Deinde qui in laudato Magistro eum Scholasticorum errorem perlegisti, poteras haec primum ejus verba serio animadvertere: „ de hoc enim, inquit, (nempe de di„ finitione peccati originis) Sancti Docto„ res sub obscuritate loquuti sunt, atque „ Scholastici lectores varia senserunt. „ quo plane innuere voluit sapientissimus Magister, in tanta obscuritate summe difficulter tum temporis efferri potuisse adcuratam de traduce peccati descriptionem.

Praeterea quum tradis pauciorum Scholasticorum errorem, cur praeteris aliorum e Schola Doctorum, ac prae primis Magistri ac Thomae confutationem erroris, ipsisque receptam & illustratam, quae tibi placuit, Augustinianam definitionem? Sed tuae tamen caritati non Scholam vindicare, sed exsibilare succurrit.

Nec ea demum Augustanae Confessionis, quam nimis fastose jactas, definitio, peccati traducem constituens in concupiscentia & justitiae originalis absentia, tanti habita est a sapientibus, ut omnium calculos sibi adsciverit: quin immo illam pleraeque Scholae ceu illegitimam abnuunt, validisque argumentis convellunt.

(*f*) Ad sess. 5. ubi de peccato originali.

(*g*) Ita quidem *Catharin.* in opusc. de lapsu hominis & pecc. originali cap. 6. necnon *Pighius* in suis controversiis tractatis in comitiis Ratisponensibus, controv. 1. de pecc. originis.

ADNOTATIO.

(*) Prae ceteris *Bellarminus* de amiss. grat. l. 5. c. 16. Catharinum & Pighium insectatus est tanquam errones, & cum Tridentina Synodo haud obscure pugnan-

XVI. *Michaël Bajus* haec adſeruit comparate ad dogma de peccato originis. 1.° „ Ad rationem & definitionem peccati non pertinet voluntarium, nec definitionis quaeſtio eſt, ſed cauſſae originis, utrum omne peccatum debeat eſſe voluntarium (*h*) ... 2.° Unde peccatum originis vere habet rationem peccati ſine ulla relatione ac reſpectu ad voluntatem, a qua originem habet (*i*) ... 3.° peccatum originis eſt habituali parvuli voluntate voluntarium & habitualiter dominatur parvulo, eo quod non gerat contrarium voluntatis arbitrium. „ (*k*)

Tum 4.° „ & ex habituali voluntate dominante fit ut parvulus decedens ſine regenerationis Sacramento quando uſum rationis conſequutus eſt, actualiter Deum odio habeat, Deum blaſphemet & legi Dei repugnet (*l*)... 5.° omne ſcelus ejus eſt conditionis, ut ſuum authorem & omnes poſteros eo modo inficere poſſit, quo infecit prima tranſgreſſio (*m*)... 6.° quantum eſt ex vi tranſgreſſionis tantum meritorum malorum a generante contrahunt qui cum „ mi-

gnantes. Ceterum fortaſſe non ita urgent Bellarminiana tela, ut nequeant pluribus ſolide retundi.

Praeterea, me judice, utrinſque adcuſati Scriptoris hac de re plane intricatiſſima commentarii & adſertiones benignius recipi poſſent, aut exponi. Nec juvat quidem, nec vacat prolixiores huc adtexere vindicias. Perlegant adcurate, quaeſo utrinſque commentarii doctrinam, poſitiones, argumenta perdocti quique & critici Theologi, eaque ſimul cum aliis hac de re opinionibus in Schola ſat frequentibus conferant; & ſperaverim confidenter, eos in meam ſententiam facile conceſſuros.

Quid? quod Catharinus, vita functus an. 1554., norat optime ſenſum decreti Tridentini, quippe cujus prioribus ſeſſionibus ſaepius cum laude interfuit; quin tamen de ſua ſententia, primum edita ſub an. 1542. & ſaepius recuſa, a multis & adprime doctis ac bene Catholicis, ut idem teſtatur, mirifice adprobata, vel ne uno quidem apice quidquam revocarit.

Audi, precor, cenſuram perinſignis Theologi & Interpretis *Salmeronis*, qui etiam Tridentino interfuit, in cap. 5. ep. ad Rom. diſp. 46. ſub finem „ nullus neque doctius, „ neque ſolidius de hoc articulo (*nempe de* „ *peccato originis*) diſſeruit, meo judicio, „ atque Ambroſius Catharinus. „

Pighius inſuper, denatus, ſi *Poſſevino* fides, an. 1562., permodeſte ſuam profert adſertionem, paratus eam primus abjicere quamprimum aliam quis tulerit probabiliorem, certioremque. Sic ipſe in laudata controv. § *Quia tamen*. fol. verſo m. 27. edit. Pariſ. 1549.

Pighium a certo errore vindicare videtur, Theologus quoque Tridentinus, *Dominicus Sotus* in l. 1. de nat. & grat. c. 9. ac praeterea *Vazq.* in 1. 2. 1. 1. diſp. 32. cap. 2. opinionem Pighii & Catharini inter minus probabiles recenſet, minime vero inter erroneas.

Heic demum non agitur apud eos Authores de propagatione peccati in omnes Adami poſteros, quam Catholice profitentur; ſed de eadem propagatione, quatenus clarius & expeditius in tanta ſententiarum varietate definiri queat. Satius itaque fuerit tantos Viros benigniore ſaltem interpretatione donare.

(*h*) Eſt in Bulla Piana Propoſitio xlvi. ferturque eruta ex lib. Baji de peccato originis cap 7. quemadmodum & quae proxime ſubſequitur.

(*i*) Eſt Prop. xlvii. vel potius pars altera propoſitionis quadrageſimae ſextae.

(*k*) Eſt Prop. xlviii, eruta ex eodem cap. 7. & ap. *Ripald.* in comment. cont. Bajum & Bajan. diſp. 1. cap. 5., etiam ex cap. 10. ejuſdem libri.

(*l*) Eſt Prop. xlix. ex eodem capite, ut ferunt, excerpta.

(*m*) Eſt Prop. lii. ex cap. 13. ipſius libri a p. cit. *Ripald.*

„ minoribus nascuntur vitiis, quam qui cum majoribus (*n*) . . . 7.° „ nemo praeter Christum est sine peccato originis: heinc B. Virgo „ mortua est propter peccatum ex Adam contractum, omnesque ejus „ adflictiones in hac vita, sicut aliorum justorum, fuerunt ultiones „ peccati actualis, vel originalis. „ (*o*) (*)

XVII. *Ri-*

(*n*) Est Prop. LIII. depromta ex ipso lib. c 2.

(*o*) Est Prop. LXXIII.

A D N O T A T I O N E S.

(*) I. Quid circa haec doctrinae capita, quin exorbites a' sensu catholico sustinere possis, paucis tradidit *Facultas Theologiae Lovaniensis* in brevi explicatione doctrinae, quam postulare visa est damnatio articulorum Pianae Bullae, cap. 7. p. 171. sq. ap. *Bajana*, quae cum ceteris Baji opusculis famigeratus ille *Gabriel Gerberonius*, ut suae Jansenianae caussae suppetias ferret, edenda curavit Coloniae Agrippinae 1696., vel potius fictis Coloniensibus typis in Hollandia, ubi e Gallia profugus & apostata delitescebat, ut monet *Laderch.* ad an. 1567. p. 367., adjectis passim notis & animadversionibus e *penu suo*.

Sed & ad singulos quoque articulos (sicut & ad ceteros in eodem diplomate proscriptos) subjectis adnotationibus ordine respondit *Bajus* in apologia missa ad S. Pium V. sub an. 1569. 8. Ian. & brevius in Apologia altera conscripta ad Cardinal. Simonetam ap. cit. *Bajana* a p 80. & p. 131. sqq.

Jam ubi respondet ad proposita capita pagg. 105. 106 103. eorum doctrinam tanquam a se intellectam in sensu catholico exponere admititur, at graviter identidem conqueritur, ea ab adversariis, a quibus ad summum Pontificem perstringenda censuris delata sunt, male collecta esse ex suo libro de peccato originis, sinistreque adulterata.

Et hoc quidem (ut ut sit de doctrina, quam ibi explicat Author, ne prolixiorem dissertationem instituere cogamur) ultro fatendum est cuicumque perdiligenter evolventi expendentique citata Bajani libelli de peccato originis loca, e quibus excerpta vulgo feruntur haec capita, quae propterea non Bajo, sed alii, vel aliis authoribus adpingi debeant.

Quod pertinet ad articulum 7.° loco positum, fatetur laudat. *Ripal.* eum in bajanis libris desiderari, ac idem Bajus ingenue adfirmat in responsione ad p 121. in *Bajanis*, se antehac eam quaestionem nunquam disputasse.

Alias quidem hic idem articulus inter alios XVII ipsi imputatus, hac sub finem adjecta deductione „ unde Job passus est & „ omnes martyres propter sua peccata „ a Facultate Theologica Parisiensi an. 1560. 27. Jun. hac censura confixus est „ haec propo- „ sitio pro omnibus suis partibus est hae- „ retica, & B. Mariae sanctisque omnibus „ injuriosa „ ap. *Bajana* p. 6. & 26 (De censuris ejusmodi decreti plura inferius in Prolus. de grat. justificante Tom. V.) Bajus tamen illico hanc inter alias censuram ex eo etiam capite confutavit ex *Bajanis* p. 26. sqq., quod propositio adserens, B. Virginem peccati originis labe conceptam esse, minime ceu haeretica sit damnanda. Ecquis autem propterea Bajum jure carpserit?

Porro ubi disputatur, an Ss. Deipara maculam peccati originis contraxerit, duplex adferri posset opinio e diametro adversa. Prima quidem sustinuit olim cum *Vincentio Bandellio*, sententiam negantem esse impiam, blasphemam, haereticam. Altera vero contra docuit cum *Academicis Parisiensibus* adversus Joan. Maldonatum, cui praeiverat Bajus, adfirmantem sententiam esse haereticam, utpote fidei orthodoxae prorsus adversam.

Verum utraque plane fallit, quum in hanc controversiam nihil hucusque manifeste definierit Ecclesia; esto nonnulli summi Hierarchae Bandellianam opinionem vel aperte, vel virtute perstrinxerint. Recole quae in hanc rem *superius* disseruimus in Tom.I. p. 24. sqq.

II. Sane propositiones universae, quas primum proscripserat Piana Bulla, cui initium *Ex omnibus*, vulgo adscribuntur Bajo tanquam omnium authori, & nos quidem cum vulgo perfrequenter loquuti sumus ubi de proscriptis ejusmodi articulis hucusque inciderat sermo.

Re ipsa tamen ex mox indicatis nec omnes

XVII. *Ricardus Simonius*, natu Gallus, Oratorii Berullani alumnus, fato functus 1712. 11. April. septuagenario major, tanquam intem-

omnes protulerat Bajus, nec omnes in Bajo damnati sunt. Id quod praeterea comprobant apertissime Bullae verba, quae in exordio sic habent ,, magno etenim moerore ,, afficimur, quod plerique spectatae alio- ,, quin probitatis & doctrinae in varias sen- ,, tentias offensionis & periculi plenas tum ,, verbo, tum scriptis prorumpunt, deque ,, eis etiam in scholis invicem controver- ,, santur, cujusmodi sunt sequentes ,, ... Ac dein sub finem Bullae loquitur Pontifex, non de uno, sed de pluribus earum, quas recitavit, thesium ,, assertoribus.,,

Adde, quod permultae, praeter eas quas modo adtulimus, positiones in Bulla expressae nec quoad verbum, nec quoad sensum exstent inter opuscula Baji, quemadmodum hic idem in citatis apologiis ad Pium V. & ad Cardin. Simonetam saepius adseveranter, & merito quidem, repsuit.

Quin & ipse Author in sua confessione, seu errorum revocatione sub an. 1580. 24. Mart. ex *Bajanis* p. 152. fatetur ,, plu- ,, rimas ,, ex damnatis a Pio sententiis tenuisse ac in lucem edidisse; at omnes si tenuisset, vel edidisset, plane ,, omnes ,, dixisset.

Docemur praeterea ex *Bajanis* p. 142. in Codice Ms. qui praefert explicationem articulorum a Pio V. damnatorum a Mich. Bajo Lovanii in Scholis Theologorum facta sub an. 1570. haec perscibi ,, ad falsos ,, articulos sic dicit, *haec sine dubio falsa* ,, *sunt & recte damnantur, sed non sunt mea:* ,, *haec nunquam cogitavi, nec in libris meis* ,, *invenietis*.,,

Ex iis vero minus caute *Ripalda* in cit. comment. disp. 1. sect. 11. n. C. p. 23. & *Laderch.* ad an. 1567. n. 24. p. 367. censuerunt cum vulgo, eos omnes articulos, utpote repertos in opusculis Baji, vel istorum doctrinae adprime consentaneos, in Bajo consigi: ut ut enim id fuerit, praeadlata documenta judicio istorum Scriptorum apertissime refragantur.

Delatae quidem sunt circa an. 1564. a Judoco Tiletano collectae, opera cujusdam P. Godefridi Leodii Minoritae, ad Sedem Apostolicam, tanquam censura dignae propositiones illae, dum fervebant in Academia Lovaniensi contentiones circa doctrinam Baji, inter hunc ejusque adseclas, & alios adversarios, ex *Bajanis* p. 195.; non autem ab uno exceptae Bajo, verum etiam a Joan. Hesselio, & a quibusdam regularibus Doctoribus, qui eas vel in libris editis, vel in codicibus in schola dictatis, vel voce tenus in publicis disputationibus effutierant, ut conjicere licet ex epist. Cardinalis Granvellani ad Philip. II. Hispan. Regem, quae exstat ap. *Duchesn* in hist. Bajanismi, in adpend. n. 3. p. 6. qui & nobiscum sentit in l. 1. hist. §. 38. p. 87.

Diversis itaque authoribus ipsae jure adpingendae, quantumvis maximam partem, ut reor, Bajum spectent, seu doctrinam ab eo primitus evulgatam; quidquid contra suadere connitatur cit. *Gerberon.* in Bajanis p. 224. sqq. Indeque putaverim factum esse, ut universae Bullae theses Bajo vulgo adjudicentur proscriptae; eo maxime quod ab eo duntaxat Romanus Pontifex quaesierit ac obtinuerit proscriptarum thesium palinodiam.

Quod autem Bajus cum aliis novam Lovanii doctrinam sparserit, atque orthodoxis dogmatis parum consonam, ideoque a pluribus doctoribus enixis viribus oppugnatam, testatissimum faciunt *Andreas Fabritius* Ducis Bavariae apud Sedem Apostolicam Orator, & *Bellarminus* in quodam processu autographo ap. *Laderch* ad an. 1567. p. 365. sqq.

Audi *Fabritium*, juratum testem ,, Anno 1551. Michaël Bajus, Theologiae Ma- ,, gister, una cum Joan. Hessels, quo tem- ,, pore praecipui Theologi Academiae Lo- ,, vaniensis ad secundam congregationem C. ,, Tridentini profecti erant, coeperunt in ,, vulgus spargere nova religionis dogmata ,, & abstrusas quasdam opiniones, quibus ,, Lutheranorum secta plurimum adjuvari ,, videtur ,, Enarrat insuper aliquos Bajanae doctrinae naevos a variis Academiis perstrictos & ab adversariis in publicis concertationibus consutatos.

Accedit *Bellarmin.* haec adtestans ,, Ante annos circ. 30. coepit Lovanii nova ,, quaedam doctrina de gratia, justificatio- ,, ne, meritis operum, aliisque id genus ,, argumentis. Author primus fuit Doctor ,, Michaël Baji, qui etiam hodie superest. ,, Is adjunxit sibi Jo. a Lovanio, qui no- ,, vam illam doctrinam mirabiliter auxit. ,, Eos sequuti sunt Thomas Gozaeus, alii- ,, que nonnulli ex novis Magistris, ex qui- ,, bus

temperantioris critices homo plerisque carpitur , quod (*p*) orthodoxam Ecclesiae fidem de peccato originis plurimum adtenuare , aut plane labefactare videatur, (*q*) Quippe traditionem interrumpit ; Patribus errores dogmati oppositos adfingit , puta Clem. Alexandrino , Chrysostomo , Theodoreto , aliis ; argumenta , quibus Augustinus contra Pelagianos pugnabat pro dogmate ceu non concludentia parvi facit ; celebrem illum textum ex Rom. 5. 14. *in quo omnes peccaverunt* , prout

„ bus unus .... Joan. Leusaeus .... Opposue„ runt se novis illis opinionibus D. Ruar„ dus Tapper Decanus .... Judocus Tileta„ nus , Cunerus Petri .... Euthychius Leo„ dius Franciscanus & si qui sunt alii .... „

Habes ergo , adcepta a Bajo origine , novitatem thesium a sancta Sede proscriptarum ; quas propterea facile fieri potuit, ut, etiam nihil diserte adferente Bajo , ad eum ipsum omnes Sapientum exsistimatio , vel suspicio revocarit .

Ex hisce praeterea gravissimis documentis , quae in Bajanis porro desiderantur , subverti funditus videntur ea molimina vindiciarum , quibus Gerberonius ille in adversarios Baji , immo in Apostolicam Sedem , ceterosque sui delicii censores impudentissimus juxta ac ferocissimus , Bajum sanioris doctrinae magistrum , nullaque ferme erroris labe pollutum suo tamdiu proscripto commentario commonstrare conatur . Quo videlicet deperditam caussam suam Jansenianam infirmiori hoc suffulciat patrocinio .

Exploratum quippe est ex multis testibus , si fides *Duchesnio* l. 4. §. 22. p. 301. , Jansenium commentarios theologicos primum praenotasse *Apologia Baji* , quod postea, ne odio essent Romanae curiae , in titulum illum *Augustinus* commutavit .

Nullum profecto non movet lapidem Gerberonius ut Heroem suum ad astra efferat . Insignem ejus pietatem extollit , ingenium mirum in modum evehit , eruditionem percelebrat , merita erga Ecclesiam Christi commendat , doctrinae orthodoxiam illibatam depraedicat .

Quid tum vero ? Et nos perplures dotes in Bajo amamus , ubi haec ingenue proferentem in autographo mox citato *Bellarminum* audimus „ Vir est praedictus Michael „ magno ingenio praeditus , & in D. Au„ gustini lectione maxime versatus (fertur „ universa ejus opera novies perlegisse) ad „ haec prudentiam , pietatem & humilita„ tem singularem praesefert „ Nec dissimilia quidem de Bajo encomia protulerunt *Opmerus* in Chronolog. ad an. 1589. *Suvertius* in nomenclatore scriptor. infer. Germaniae , *Miraeus* in elogiis belgicis ubi de Mich. Bajo , *Valer. Andreas* in biblioth. belgica .

Novimus itidem , plausuque collaudamus ejus in ecclesiam merita , praeter alia , ob erudita opuscula , quibus orthodoxa dogmata peracriter ac feliciter propugnavit adversus Calvinum , ejusque adseclam Philipp. Marnixium Sanctaldegondum .

Ceterum quantum ad orthodoxiam , eam ipse humanitus olim temeratam fuisse protestatus est in sincera errorum Confessione per haec verba „ Fateor insuper pluri„ mas ex iisdem sententiis (in Piana Bulla „ proscriptis) in nonnullis libellis a me „ olim , & ante emanatam Sedis Apostoli„ cae super eis censuram , conscriptis & in „ lucem editis contineri & defendi , etiam „ in eo sensu in quo reprobantur . Deni„ que declaro me impraesentiarum ab iis „ omnibus recedere , & damnationi a san„ cta Sede factae adquiescere , neque post„ hac ullam earum docere aut defendere „ velle „ Ergo & suo Heroi adquiescat Gerberonius .

Plura supersunt in polemicam caussam Bajanam disperse differenda ubi occurrerint alii referendi errores in Piano diplomate confixi . Conferendi interea , si vacat & licet , *Ripal.* cit. in prooem. disp. 1. 2. *Laderch.* cit. an. 1567. p. 364. sqq. *Livin. Meyer* hist. controv. de auxil. l. 1. c. 16. a p. 49. & l. 6. c. 25. a p. 718. *De Camps* de haer. Jans. l. 2. disp. 1. c. 3. & disp. 2. cap. 9. & 10. *Duchesn.* cit. l. 1. & 2. *Pluchius* in inst. haer. art. *Bajus.* una cum Editore Italo *Contin.*

(*p*) In histor critica de praecipuis novi Testamenti Interpretibus cap. 7. & alias.

(*q*) Eum prae ceteris acerrime redarguit *Bossuetus* in defensione traditionis & SS. Patrum , in tom. 15. ejus operum novissimae editionis de an. 1767. lib. 5. c. 3. & l. 7. c. 7. 10. 11. sqq. & l. 9. fere per tot. & alias.

prout habent Versio vulgata & antiqua Itala, prae vocibus illis *in quo*, quae peccati traducem aperte evincunt, totus ille est ut inducat versionem *quatenus*, *quia*, *eo quod*, utpote quae ad pelagianum sensum facilius detorqueri potest; & quod caput est, adoptare arguitur recentium Hypercriticorum, Grotio duce, sententiam, quod nempe ex lapsu Adae peccatum non contraximus, sed poenam duntaxat. (*)

At manum de tabula. Ad quaestiones theologicas discutiendas tempus est ut convertamur.

ADNOTATIONES.

(*) I. HAec omnia pluraque idem argumentum concernentia in laudato commentario adserit & prolixa oratione insectatur doctissimus Praesul Melden. sis; ac Ricardum subinde tanquam Pelagianismi & Socinianismi fautorem certum proclamat, indubiumque Erronem in dogma de peccato originis.

Profecto (nisi mea fallit memoria & diligentia) nusquam Simonius in suo tractatu diserte negavit peccatum originis, aut quidquam ex propria sententia constituit contra veram rationem ejus peccati, ipsiusque propagationem; nec usquam in suo Bossuetius vel unum decretorium adtulit textum ex Simonio, qui oppositum ad evidentiam concluderet; sed ea duntaxat produxit argumenta, quae id ipsum, mea opinione, probabiliter utcumque suaderent, minime vero persuaderent, ac manifeste convincerent.

Esto siquidem vera sint quae nuper dedimus ex Bossuetio contra Simonium; hic nihilominus potuit simpliciter tenere dogma de peccato originis, aliorum ductus authoritate Patrum, aliis sacri codicis textibus, aliis universae Ecclesiae traditionibus aut definitionibus, quin propterea de consensu cum recentibus Hypercriticis evidenti demonstratione redargui possit. (Recole superius dicta ubi de Erasmo p.342. in Adnot.) Ex iis vero fortasse quispiam senserit, Simonium haud certis Erronibus adcensendum esse, sed ut summum suspectis vehementer de errore in sanctum dogma.

Ego vero, si quid adsequor, pene dixerim, heic Simonium (sicut & alias in editis commentariis) potius audacem, ac summopere intemperantem criticum & ignarum theologum, quam tenacem acatholicum sese ostendere. Compertum quippe est apud Eruditos, eum linguarum orientalium peritissimum quidem, Theologiae vero perparum callentem fuisse: tum in scriptis res theologicas & biblicas concernentibus quaestiones intricare, inepta dubia in sublimiora mysteria ingerere, horum probationes adtenuare, vel eludere, traditionis certitudinem infirmare, Patres passim reprehendere atque ex tripode judicare, Protestantium interpretationibus inhaerere, doctrinae integritatem ac perpetuitatem ambiguam reddere, Occidentales Patres cum Orientalibus pugnantes exhibere. Quare id genus opera ab Judicibus Romanis nigro theta inusta sunt.

Haec vero omnia potius gloriolae magni Critici, quam intemperantissime ambiebat, ac ignorantiae de rebus theologicis tribuerem, quam haeresi obfirmato animo adsertae. Merito tamen castigandus est, itidemque demonstrandae ejusdem inscitia, audacia, impudentia; immo ejusmodi commentariorum lectio non nisi piis, doctis, cautisque lectoribus committenda.

II. Dissertationem hanc de Erronibus circa traducem peccati retractabimus *infra*, si Deus dederit, ubi de Sacramento Baptismatis.

CA-

CAPUT PRIMUM.

De perſonali Adami Lapſu.

§. I.

De lege Adamo injuncta.

589 QUAESTIO I. Quodnam mandatum praecipuum Deus Adamo injunxerit? Adsero. Ex *Geneſi* 2. *Praecepitque ei dicens, ex omni ligno Paradiſi comedes* (en Dei liberalitatem, & ſufficientiam aliorum fructuum ad congruam hominis ſubſtentationem) *de ligno autem Scientiae boni, & mali ne comedas* (en proprie & ex integro praeceptum) *in quocumque enim die comederis ex eo, morte morieris* (en comminationem). Haec autem duo oſtendit, nimirum, quod graviſſimum fuerit praeceptum illud, & ſub gravi reatu obligans, uti aperte colligas ex gravitate poenae, ſeu potius materiae ac finis praecepti; & quod unica comedendi actio ſatis ſuperque fuerit ad gravem praecepti tranſgreſſionem (*r*). QUAESTIONES DOGM. SCHOL.

590 QUAESTIO II. Quae ratio formalis praecepti? Adsero. Praecipua, ſeu tota ratio fuit obedientia erga Deum, ſuique praecepti recognitio. Quia latum eſt ad probandum Protoparentis obedientiam, & ejus valorem judicandum in hac re ſingillatim. Ita ſentiunt *Chryſoſt.* (*s*) *Auguſtin.* (*t*) *Gregor.* M. (*u*) *Rupert.* (*x*) *Thom.* (*y*) Et quidem licet praeceptum forte ligaret ratione alterius virtutis, c.g. temperantiae, ſeu juſtitiae; tamen gravis obligatio vel tantum, vel praecipue, ac proxime ex ratione obedientiae orta eſt; nam ſi praecepti tranſgreſſio ſub una ratione gulae, vel furti conſideretur, abs dubio eſt de re levi.

OBJECTIONES.

591 Obj. Nec tota, nec praecipua ratio praecepti fuit obedientia. Nam 1.° poterat Deus multa alia praecipere, in quibus non minus oſtenderetur divinum dominium, & obedientia commendaretur. Immo per omnia alia praecepta naturae, & gratiae, quin etiam ex receptis beneficiis poterat homo ſe Deo ſubditum recognoſcere: ergo ex alio fine hoc praeceptum adcepit. 2.° congruentius eſt, & negotii excellentia dignius, quod praeceptum impoſitum fuerit ad exercitium fidei, ſpei, & caritatis, ut putat Rupert. (z). 3.° leges poſitivae conſtituunt medium in materia virtutum: adeoque faciunt, ut ſpe-

(*r*) Conf. *Bellarm.* de amiſſ. grat. & ſtatu peccati l. 3. c. 1. & *Suar.* de Oper. 6. dier. l. 3. c. 21.

(*s*) Hom. 14. in Geneſ.

(*t*) Lib. 8. Gen. ad lit. c. 6.

(*u*) Lib. 35. Moral. c. 13.

(*x*) Lib. 2. in Gen. c. 30.

(*y*) I. 2. q. 102. a. 1. ad 2.

(*z*) Lib. 2. in Gen. c. 31.

cifica obligatio praecepti ad illam virtutem pertineat, quae in tali materia verſatur; at in materia praecepti Adamitici duplex virtutis ratio reperitur, nempe juſtitiae, a qua defecit Adam, conſumens fructum non ſuum, invito Domino; tumque temperantiae, a qua pariter defecit, edens fructum vetitum, gula devictus: ergo ratio praecepti illius, praeter obedientiam, quae eſt ratio generica pro quavis lege, fuit ſpecifica ratio juſtitiae, & temperantiae.

592 ℞. *N. Adſ.* Ad 1. prob. *N. Con.* quia interdum tota ratio facti eſt voluntas facientis, quae ſaepe nos latet. At congruum fuit opponi praeceptum in tali materia, quae ex ſola tranſgreſſione voluntatis Dei prava eſſet; heic enim oſtenditur inobedientiae pravitas, nam ex ſola ratione obedientiae abſtinere bonum fuit, & comedere malum, quod tale alias non eſſet ſecluſa prohibitione. Ad 2. *N. Adſ.* Nulla ratione probatur illa major congruentia. Probatio obedientiae erga ſuum Conditorem fuit motivum ſati dignum primo praecepto, quo Deus hominem adſtrinxit. Ad 3: obligatio, ſicut & finis legum pendet a voluntate legislatoris, qui in hac, vel illa virtutis materia medium ponit prout rationabiliter vult; Deus autem, eſto intenderit per praeceptum Adae juſtitiam, & temperantiam, primario tamen intendit obedientiam, dum ei oſtendit ſuam vim legislatricem, & coercitivam (*a*).

593 QUAESTIO III. Num id praeceptum habeat rationem propriae legis? Adfirmo cum *Tertulliano*, qui (*b*) praeceptum illud *primordialem legem* cordatiſſime nuncupavit. Etenim (*c*) non fuit perſonale tantum, ſed commune: ſoli Adae quidem revelatum, ſed tanquam lex perpetua, & generalis, ligatura inſimul Evam, & omnes ſuos poſteros, in ſtatu innocentiae naſcituros, ſi perduraſſet. Haec autem lex qua talis, aeque, & eodem modo obſtrinxit Adamum, & poſteros; hos ſcilicet pro ſuo tempore, quum capaces eſſent praecepti: adeo ut & Adam potuiſſet alias perſonaliter delinquere, quin iſtud peccatum incurriſſent poſteri; ac itidem iſti, Adamo non peccante, ſi comediſſent ſcienter de ligno vetito, legem violaſſent.

594 Adde, quod ex *Rom.* 5. *omnes in Adam peccaverunt*: omnibus itaque in Adamo impoſita eſt lex, quam tranſgredientes peccaverunt omnes. Porro Deus injungens Abrahae praeceptum circuncifionis, addidit, *& filii tui*, non vero imponens Adae mandatum, de quo diſſerimus, per verba, *ne comedas*, & *in quocumque die comederis* &c. ubi nulla fit mentio de filiis; quoniam Abraham perſona erat particularis, Adam vero generalis. Heinc.

595 QUAESTIO IV. Num lex iſta peculiare pactum inter Deum, & humanum genus imbiberit, quatenus reſpexit Adamum ceu caput totius

(*a*) Conſulitor *Arriaga* heic de Oper. 6. dier. d. 44. ſ. 3.

(*b*) In lib. cont. Judaeos cap. 1.

(*c*) Conſentiente *Suar.* proxime cit. n. 17.

totius generis, prout in eo virtute continebatur? ADSERO I. Vere hoc pactum Dei cum Adamo interfuit, scilicet de conservanda sibi, & posteris Justitia originali, si obediret; de amittenda vero, si praevaricaretur: quo satis perspicue habetur (quod alias explicatu difficillimum est) Adae voluntatem reputatam esse moraliter omnium posterorum voluntatem. Favent *sacrae Literae* v. c. ex *Gen.* 17. 14. interprete *August.* (*d*) *Osea* 6. 8. secundum expositionem *Hierony.* (*e*) *Eccl.* 15. 16. & 17. 10. Tum *PP.* cum *Aug.* & *Hieron.* mox laudatis, ac rursum *Aug.* (*f*) *Orig.* (*g*) *Basil.* (*h*) *Ambros.* (*i*) *Fulgentio* demum, ita pro omnibus loquente (*k*) *omnes testamentum Dei transgressi fuimus, transgrediente primo parente.* Inter Scholasticos vero nostros primus hujusce pacti adsertor dicitur *Scotus* a Suarezio, *Durandus* a Catharino. Ipsum deinceps tanquam verisimillimum propugnarunt plurimi (*l*).

596 Porro tale pactum, seu foedus postulabat non modo Dei bonitas, quae non potuit sese commodius exserere, quam hominem sibi parentem ad se propius recipiendo, & communione sua beando; sed & ipsius hominis, ac felicitatis adpetitus, ipsius cordi a summo Conditore impressus. II. Verosimiliter non fuit proprie pactum, quatenus tale est vinculum, quod ex formali duorum consensione oritur, ac pendet; immo potius conditio, vel institutio ex peculiari Dei voluntate, quam Deus sese libere, simulque totam naturam humanam prout capiti ex decreto suo illigatam, obstrinxit.

597 III. Ejusmodi foedus includit lex illa; nec enim aliter ex natura, & vi solius legis potuisset ita omnibus hominibus imponi, nisi quum singuli geniti essent, ac praecepti capaces, uti patet ex ceteris legibus, hac excepta: ergo quod lex illa aliter adligarit posteros in Adamo, non fuit ex sola legis natura, sed ex eo pacto, idest ex peculiari Dei institutione. IV. Verosimilius habuit Adam hujusce pacti notitiam; ex qua siquidem multum adcrevit sui peccati gravitas (*m*). Nec enim alias jure dici posset, peccatum originis fuisse Adamo re, ac posteris interpretatione voluntarium (*n*).

OBJECTIONES.

598 Obj. contra I. Ads. Commentitium est ejusmodi pactum. Nam

(*d*) L. 2. de nupt. & concupisc. c. 11.

(*e*) In eum locum.

(*f*) Lib. 16. civ. c. 27.

(*g*) In epist. ad Rom. c. 5.

(*h*) Homil. de jejunio.

(*i*) In epist. ad Coloss. c. 2.

(*k*) In lib. de Incarnat.

(*l*) Videlicet *Catharin.* l. de casu hom. & pecc. orig. *Suar.* de op. 6. dier. l. 3. c. 21. a n. 18. & in 1. 2. disp. 9. de pecc. orig. sect. 2. n. 25. sqq. *Salmeron* in epist. ad Rom. c. 5. disp. 45. *Vazq.* in 1. 2. t. 1. disp. 135. c. 1. 2. *Arriag.* de op. sex dier. disp. 44. sect. 4. *Tournell* tr. de pecc. orig. c. 1. *Billuart* in 1. 2. diss. 6. de pecc. orig. art. 2. *Franc. Turretinus*, Genevensis Pastor institut. Theolog. elencticae par 1. de locis, loco 8. quaest. 3. de foedere naturae, cum pluribus etiam Protestantibus &c. contra alios secus sentientes cum Dom. Soto de nat. & grat. l. 1. c. 10. Sylvio in 1. 2. q. 81. ar. 1. quaer. 5. Jansenio Iprens. de statu nat lap. l. 1. c. 15. & alias, Episcopio instit. theolog. l. 2. c. 1. Remonstrantium grege heic, Henrico a S. Ignat. in ethica a nor. t. 1. l. 10. par. 3. c. 4. 5. &c. Et iis quidem potissimum favere videtur cit. De Rubeis cap. 41.

(*m*) Ita *Thom.* 3. p. q. 1. a. 4. cit. *Suar.* n. 29. *Arriaga* n. 19.

(*n*) Recole citt. *Salmer. Suar. Vazq.*

Nam 1.° Ejus nunquam meminit Augustinus, etiam quum ejusdem usus maxime sibi necessarius esset ad refellendas Juliani objectiones. 2.° repugnat, quod voluntas alterius reputetur voluntas mea, quando ego nequeo eam impedire, imperare, vel determinare; at posteri Adae non exsistentes non potuerunt ejus voluntatem &c. 3.° nequit Deus transferre bruti adpetitum in meam voluntatem: ergo nec istam in Adae voluntatem. 4.° non potuisset Deus efficere, ut peccante Adamo, peccarent liberi, quos ipse ante peccatum procreasset, aut alii etiam, qui ab ipso per naturalem propagationem non descendissent: ergo neque ut ipsi peccarent post Adae peccatum nati.

599 Tum 5.° nequit Deus transfundere voluntates nostras in Christi, seu alterius Sancti voluntatem in ordine ad meritum, adeo ut per ejus sanctitatem simus formaliter justi: ergo nec in voluntatem Adae in ordine ad culpam, adeo &c. 6.° totum peccati originalis fundamentum est pactum, quo voluntates posterorum translatae sunt in Adae voluntatem: ergo quum Deus sit unica pacti caussa, erit & caussa peccati. 7.° si ego exstitissem, quando cum pacto est Adae injunctum praeceptum, non potuissem absque peccato adserere, me ratum habiturum quidquid ab eo gestum in eo negotio fuisset; ne scilicet memet exponerem peccandi periculo: ergo non potuit Deus eo pacto meam transferre voluntatem in Adae voluntatem, ut quidquid ille ageret, agerem & ego.

600 ℟. *N. Ads.* Ad 1. prob. *N. A.* Ejus meminit *Aug.* l. 16. civ. c. 27. lib. 3. de pecc. mer. & serm. 42. de divers. & 1. de bapt. parvulor. c. 10. ubi inquit, *omnes peccaverunt, quia omnes unus homo fuerunt*. Nec meminit expresse in concertationibus cum Juliano, ne novis sese difficultatibus innodaret. Et nos quidem illud propugnamus quia verisimile, non quia omnem resecans difficultatis nodum. Ad 2. *N. Ma.* quia voluntas tutoris est moraliter, & interpretatione voluntas pupilli, & voluntas capitis reputatur voluntas omnium membrorum, quin tamen pupillus, & membra determinare possint voluntatem tutoris, ac capitis. Dic similiter de Adamo prout est constitutus caput morale posterorum.

601 Ad 3. *N. Con.* quia brutum quando exsistit non est capax liberae operationis, uti homo. Ad 4. *N. A.* de potentia Dei absoluta, quia potuit Adam constitui caput morale etiam ipsorum, uti constitutus est Christus illorum, qui ante ipsum exstiterant. Tunc vero natura pacti esset omnino diversa, ut patet; ac si illi essent ornati gratia, malitiam peccati originalis, gratiae adversam non contraherent (*o*). Ad 5. *N. Con.* quia ut sim formaliter justus requiritur actualis gratia, meae animae inhaerens; ut vero sim formaliter injustus per peccatum originale, sufficit in me reatus peccati, a me commissi in meo capite morali, & nec revocati, nec a Deo condonati. Simili pacto

(*o*) Ex dicendis infra Par. III. ubi de oppositione metaphysica gratiae sanctificantis cum peccato.

pacto dicimur formaliter peccatores habituales.

602 Ad 6. *D. A.* est fundamentum, idest conditio, sine qua non fuisset peccatum, *C.* secus, *N. A.* & *Con.* Nec enim Deus dicitur caussa peccati, eo quod sit unica caussa sui praecepti prohibentis, & libertatis creatae, sine quibus conditionibus non esset peccatum. Ad 7. vel *N. A.* quia possem prudenter judicare, Adamum tanta pollentem gratia, & prudentia minime peccaturum; vel *C. A.* & *N. Con.* quia Deus potest multa ex supremo suo dominio absque peccato facere, quae non potest homo (*p*).

§. II.

De natura, & gravitate lapsus Adami.

603 QUAESTIO I. Qua occasione obvenerit Adamo lapsus? ADSERO. Ad eum tentatus est, ac proxime inductus ab Eva, postquam ipsa deliquerat, quin tamen propterea comminationem mortis in vita sua experiretur. Quia ex *Gen.* 3. 6. *Et tulit de fructu illius, & comedit, deditque viro suo, qui comedit.* Itaque non fuit proxime tentatus a serpente, uti Eva, sed ab ista tantum; & quidem non modo oblatione fructus vetiti, sed etiam verbis importunis, & narrando colloquium cum serpente habitum, & excellentias ab isto sibi promissas, si fructum ederet, quoniam socium in crimine adpetebat. Haec porro colligere fas est ex superbia conniventis Adami, quam sine dubio Eva praefato colloquio proposito excitavit (*q*).

604 QUAESTIO II. Quid formaliter Adae lapsus? ADSERO. Gravis, & libera transgressio divinae legis, praeadsertum pactum includentis. Sic enim satis idonee intelligitur, peccasse Adam personaliter, & in ipso posteros omnes originaliter. Et vero, ut posteri intelligantur sic in Adamo peccasse, nec fuit necessaria Adami consensio circa pactum, nec necessaria de eo notitia, quod nempe ipse fuerit sic constitutus hominum Caput. Illud quippe pendebat omnino a divino decreto: ergo hujus notitia in Adamo quoad hunc effectum prorsus impertinens fuisset. At congruum fuit, ut aliunde suam dignitatem Adam agnosceret, e. g. ut gratus beneficio, cautius eam custodiret (*r*).

605 QUAESTIO III. Quae peccata contineat Adae lapsus? ADSERO. Primum peccatum fuit superbia. Quia ex Evae tentatione illico concepit in animo inordinatum excellentiae adpetitum circa scientiam,

(*p*) Consule *Rhod.* t. 1. d. 4. de peccatis q. 1. s. 2. §. 4.

(*q*) Consentiunt vulgo *PP.* Lege *Bellarm.* de amiss. grat. l. 3. c. 5. sub fin. & *Suar.* cit. de op. sex dier. l. 4. c. 3. n. 7. sqq.

(*r*) Recolas proxime dicta §. I. Quaest. IV. & *Platel.* in synopsi par. 2. c. 4. §. 2.

tiam, & fimilitudinem cum Deo (*s*). Et quidem in eo innocentiae ftatu prima voluntatis inordinatio, moraliter loquendo, non poterat verfari circa objectum fenfile, e. g. circa inordinatum amorem erga uxorem (*t*), fed circa fpiritale aliquod (*u*). Primum itidem Evae peccatum fuit fuperbia, fibi nata ex ferpentis fuafione (*x*).

606 Secundum Adae peccatum non fuit infidelitas, vel peccatum contra fidem Dei verbis, ac praeceptis, feductione aliqua intercedente commiffum. Quia ex 1. *Tim.* 2. *Adam non eft feductus; mulier autem feducta in praevaricatione fuit*: mulier fubinde a Deo rogata, *quare hoc fecifti*, refpondit, *ferpens decepit me*; Adam vero inquifitus ait, *mulier dedit mihi, & comedi*. Quocirca adpofite cenfuit *Aug.* (*y*) quod Adam *fciens prudenfque peccavit*. Heinc PP. permulti, qui (*z*) Adae videntur tribuere feductionem, ideft infidelitatem, aut haerefim, loquuntur de feductione practica, non de fpeculativa, vel de operis errore, quo omnis peccans dicitur errare. Fuit ergo inordinatus amor ad uxorem. Quia (*a*) Adam comedit de ligno, ut complaceret uxori: ergo praeceffit ad comeftionem, eamque cauffavit nimia in uxorem benevolentia; tenebatur enim eam corrigere; at ita blande, ac remiffe cum illa fe geffit, ut ejus delictum adprobaffe videretur.

607 Tertium peccatum fuit ligni comeftio; in qua reperitur malitia furti, gulae, ac peculiaris inobedientiae. Haec autem antonomaftice Adae lapfus nuncupari confuevit. Alia tribuuntur peccata Adamo, fed quae non ita certa funt, & quidem vel ad praedicta revocantur, vel ad circunftantias tantum adgravantes. Ultimum peccatum fuit ejus apud Deum excufatio, fi credimus *Gregorio M.* in eam excufationem graviter differenti (*b*).

OBJECTIONES.

608 Obj. *primo*. Primum Adae peccatum illud eft, ex quo peccatores originali peccato conftituti fumus; at ex Rom. 11. *per inobedientiam unius hominis peccatores conftituti funt multi*: ergo fuit inobedientia. *Secundo*. Ex Ambr. (*c*) *eo ordine diabolus Chriftum tentavit, quo primum hominem devicit*; at Chriftus primum tentatus eft de gula, ex Matt. 4. *dic ut lapides ifti panes fiant*: ergo primum Adae peccatum fuit gula. *Tertio*. Adam, diabolo fuggerente peccavit; at diabolus eum pupugit, fcientiam repromittens, ex Gen. 3. ergo prima Adae inordinatio fuit adpetitus fcientiae, quod pertinet ad pravam curiofitatem, non ad fuperbiam.

(*s*) Lege *Prov.* c. 16. 18. *Eccl* c. 10. 14. & 15. *Aug.* l. 11. de Gen. ad lit. c. 30. & 14. civ. c. 13. *Leon.* P. fer. 5. de nativ. *Greg.* l. 4. mor. c. 9. *Th.* 2. 2. q. 163. a. 1. & 2.

(*t*) Ut voluit *Scotus.*

(*u*) Videndus *Suar.* l. 4. c. 3. a n. 13.

(*x*) Loquimur cum cit. *Aug.* l. 11. de Gen. ad lit. c. 3. cui etiam adftipulantur cit. *Th. Mag.* in 2. dift. 22. *Bellarm.* cit. l. 3. c 4. *Suar.* c. 2. a n. 14.

(*y*) Lib. 14. civ. c. 11.

(*z*) Ap. Bellarm. fecus fentientem l. 3. c. 6.

(*a*) Ex *D. Aug.* cit.

(*b*) Moral. l. 4. c. 28. alias 25. & l. 22. c. 9. alias 13.

(*c*) In c. 4. Luc. de prima fent. Chrifti Domini.

609 ℟. Ad *primum*: Adam non fuit inobediens primario ob motivum formale inobedientiae, ſed ob motivum propriae excellentiae, quam inordinate voluit; hac enim inordinatione deficiente, defeciſſet pariter inobedientia, ſiquidem ex *Aug.* (*d*) *homo elatus ſuperbia ſuaſioni ſerpentis obediens, praecepta Dei comtemſit*. At enim ex *Eccleſ.* 10. *initium omnis peccati ſuperbia*. Heinc *N. Ma.* Ad *ſecundum*: Ambr. loquitur de complexione peccatorum Adae, gulam quoque continente, ſed quae tamen derivata eſt a ſuperbia, ſuadente diabolo primum Evae, *eritis ſicut dii*, ex *Gen.* 3. Ad *tertium*: pariter ſcientiae adpetitus ſubortus eſt a ſuperbiae adpetitu; hunc enim prius ſuggeſſit daemon, inquiens, *eritis ſicut dii*, & illum poſterius, addens, *ſcientes bonum, & malum*.

610 Obj. quarto. Amor inordinatus erga uxorem fuit primum Adae peccatum. Nam 1.° quum Adam a Deo de peccato argueretur, reſpondit, *mulier, quam dediſti mihi ſociam, dedit mihi de ligno, & comedi*, quo innuit, ductum fuiſſe amore nimio uxoris, quam utique noluit contriſtare, cibum oblatum recuſando: quod quidem Deus videtur admittere, reponens Adae, *quia audiſti vocem uxoris tuae, & comediſti*. 2.° id ſaepe inculcat Aug. (*e*). 3.° in Adamo cognitio ſui fuit poſt cognitionem aliarum rerum ſenſilium: ergo & potuit primum peccare amore nimio alterius objecti ſenſilis, nempe uxoris. 4.° videtur eſſe communis Catholicorum ſenſus quod Adam comederit, ut uxori placeret. 5.° Adam peccavit nimis remiſſe, ac indulgenter audiendo uxorem, cujus verba abrumpere debuerat, ac reprehendere; at illa lethalis in agendo remiſſio non potuit pertinere ad amorem nimium ſuae excellentiae, ſed ſuae uxoris.

611 ℟. Ad *quartum*. *N. Adſ.* Ad 1. prob. ſtulte Adam unum peccatum excuſaſſet peccato alio: deſumſit ergo duntaxat occaſionem excuſationis ex naturali ſocietate uxoris. Nec aliud Deus innuit. Ad 2: Aug. admittit in Adamo peccatum nimii amoris ante eſum ligni, non vero quod fuerit primum ante ſuperbiam. Ad 3. *Perm. A.* & *N. Con.* quia potuit poſtquam habuit aliarum rerum, & ſui cognitionem, incipere peccando ex amore ſui. Ad 4.: haud cenſent communiter, quod illud peccatum fuerit primum. Ad 5: illa remiſſio ad utrumque nimium amorem pertinebat, quia ex utroque ſuboriebatur (*f*).

612 Obj. *quinto*. Eva commiſit peccatum infidelitatis, propoſitioni ſerpentis adnuens: ergo & Adam, Evae propoſitioni ſimiliter adnuens. *Sexto*. Proſper perſpicue adſerit, Adamum perdidiſſe fidem (*g*) itemque Fulgentius (*h*).

613 ℟. Ad *quintum*. *N. Con.* ob Paulli teſtimonium, quod plures in ſuum ſenſum detorquere minus apte nituntur. Et vero Evae infidelitas non fuit cum pertinacia, & formali haereſi, non creden-

do

(*d*) Dial. 65. qq. ad Oroſ. q. 4.

(*e*) Lib. 5. Gen. ad lit. c. 42. & l. 14. de civ. c. 11. & 14.

(*f*) Conf. *D. Th.* proxime cit. *Suar.* cit. c. 3. *Arriaga* cit. a n. 15.

(*g*) Contra Collatorem c. 19. & alibi.

(*h*) Lib. de Incarn. & Grat. c. 22.

do Dei dictis, & praeceptis, quae adceperat, & de quibus certior facta erat ab Adamo. Quoniam vero non animadvertit fucum verborum fuisse contrarium Verbo Dei, ejusque testimonio, ea propter ex ignorantia culpabili in ea credulitate deliquit. Ad *sextum*: iis Patribus opponimus *Augustinum*, qui testimonium Paulli ad nostrum sensum exponit (*i*).

614 QUAESTIO IV. Quanta sit gravitas Adami lapsus? ADSERO I. Maxima fuit sub aliquo sensu, nimirum comparate ad circunstantias: puta ob perfectionem status innocentiae ex parte omnium potentiarum, ob facilem praecepti materiam, ob ingratitudinem erga singulare Capitis munus sibi cognitum, & erga alia propemodum innumera beneficia & dona, ob audaciam peccantis, ob universale nocumentum (*k*). II. Non fuit simpliciter maxima quoad specificam culpae gravitatem. Quia enim majora sunt crimina odium, & contemtus Dei, haeresis, & alia. Immo, & Angelorum rebellio, Judae traditio, crucifixio Christi, Evae tandem superbia, & scandalum (*l*).

OBJECTIONES.

615 Obj. *primo* contra II. Adf. Poena proportionatur culpae; at per culpam Adae *mors introivit in hunc mundum*, Rom. 5.: ergo fuit culpa simpliciter omnium gravissima. *Secundo*. Ex Aristot. (*m*) *primum in quolibet genere videtur esse maximum*; at peccatum Adae fuit omnium peccatorum primum: ergo & maximum. *Tertio*. Illud peccatum est majus, quod plura infert, & parit peccata; at plura peperit Adae peccatum, quam Judae proditio, & Christi crucifixio. *Quarto*. Adam gravius simpliciter peccavit, quam Eva; tum quia ita fert Ambr. (*n*); tum quia Eva peccavit ex ignorantia, & Adam ex certa scientia; tum quia ex Aug. (*o*) vir debet in omnibus bonis factis praecedere uxorem, quae ipsum imitetur; adeoque si peccet, gravius peccat.

616 ℟. Ad *primum*: ea ratio solum probat peccati gravitatem ob circunstantiam universalis nocumenti, non quoad propriae speciei quantitatem. Ad *secundum*. *D. Ma.* videtur esse maximum, idest enormius relate ad circunstantiam, qua primum est, *C.* secus, *N.* Et *D.* resp. *Mi.* & *Con.* Ad *tertium*. *N. Ma.*, quia ejusmodi peccatum contra dignitatem infinitam Christi, majorem continet gravitatem, quam alia peccata pene infinita.

617 Ad *quartum*. *N. Adf.* Ambrosio opponimus *Chrysostomum* (*p*) & rationem; quia enim major fuit Evae superbia, quae contra Dei voluntatem Dei similitudinem adsequi concupivit, Adam vero per se ipsum:

(*i*) Lib. 14. de civ. c. 11.

(*k*) Adi *August.* 14. civ. c. 12. & 15. & 21. civ. c. 12. ac *D. Th.* 2. 2. q. 163. a. 3. & *Suar.* cit. c. 6.

(*l*) Recole Scholasticos Interpretes in 2. sent. dist. 21. cum *Alens.*, *Bonavent.*, *Duran.*, *Scoto*, *Aegid.* ac *Tho.* cit. a. 3.

(*m*) Lib. 2. Metaph. tex. 4.

(*n*) Lib. 1. de Institut. Virg. c. 4.

(*o*) Lib. de decem chordis c. 3.

(*p*) Hom. 7 ad popul. sub fin.

ipſum : quin etiam quidquid circumſtantiarum gravitatis eſt in Ada, in Evam refunditur propter ejus ſcandalum : immo gravius haec punita eſt, quam ille. Deinde gravior fuit ignorantia, quae ex graviore animi elatione proceſſit. Tandem peccat quadantenus vir gravius quam uxor, ſcilicet ex circunſtantia perſonae, non ſimpliciter (*q*).

§. III.

De poena, poenitentia, venia, ſalute aeterna, Adami lapſum conſequutis.

618 QUAESTIO I. Quae poena impoſita fuerit tum Viro, tum Mulieri ob amiſſam peccato juſtitiam originalem? ADSERO I. Impoſita eſt parentibus, cunctiſque poſteris quadruplex poena communis. Scilicet Mors, quia *per peccatum Mors*, ex *Rom.* 5: Ignorantia, qua homo adprobat falſa pro veris, ut erret invitus; haec enim non eſt natura inſtituti hominis, ſed damnati poena : Concupiſcentia carnis, ex *Trid.* (*r*): Pudor nuditatis, ob quem Parentes poſt lapſum fecerunt ſibi perizomata ex *Gen.* 3. 7. (*s*).

619 II. Sigillatim Viro triplex impoſita eſt : 1.° laborioſa terrae ſterilis cultura. 2.° germinatio ſpinae, & herbae noxiae, hominem laeſurae, quae in ſtatu innocentiae non laeſiſſent. 3.° ſudor, & defatigatio in victu procurando, ceteriſque mortalis vitae difficultatibus (*t*). III. Mulieri quoque triplex: 1.° aerumnae, taedia, aegritudines in conceptibus, quae etiam, licet minores, in virginibus reperiuntur. 2.° partus difficultas, quae in ſterili ab ſterilitatis ignominia compenſatur. 3.° ſubjectio coërcitiva ſub poteſtate Viri, quum ſolam directivam habuiſſet in ſtatu innocentiae.

620 IV. Has Deus illis edixit, nulla facta mentione de praecipua, & omnes virtute continente, ſcilicet privatione juſtitiae originalis; quia hanc per peccatum illico incurrerunt, ac perſentire poterant tanquam utrique communem (*u*). V. Depulſi ſunt Protoplaſti a Paradiſo, ab ejus deliciis in perpetuum exſules. Quando vero haec expulſio adciderit, nimis incertum apud omnes. Conjectamus nos eodem eveniſſe die, quo peccarunt, ideſt octavo die poſt creationem (*x*). Hoc ergo die a Deo ambulante in Paradiſo objurgati ſunt, & ab eo ejecti. In Paradiſo virgines permanſerunt, ſi audias *Hieronym.* (*y*) & *Auguſtin.* (*z*) (*a*): extra illum genuit Eva, perperitque Cainum; & reli-

(*q*) Conſule *D. Th.* 2. 2. q. 163. a. 3. 4. *Suar.* cit. c. 5. 6. *Arria.* cit. d. 45. ſ. 3.

(*r*) Seſ. 5. can. 5.

(*s*) Legitor *Berti* t. 2. l. 12. c. 13.

(*t*) Conf. cit. *Suar.* c. 7. a n. 17.

(*u*) Haec pulcre perſequitur laudat. *Suar.* in 1. 2. tr. 4. d. 9. ſ. 5.

(*x*) Recole quae *ſupra* delibavimus pag. 164. n. 232.

(*y*) L. 1. cont. Jovinian. & epiſt. olim 22. de cuſtod. virgin. ad Euſtoch.

(*z*) L. 9. Gen. ad lit. c. 4. & ſerm. 65. de tempore.

(*a*) Conferendus *Suar.* proxime cit.

reliquos filios, ex quibus inter mortalis vitae aerumnas universa posteritas procreata est (b).

OBJECTIONES.

621 Obj. *primo* contra 1. Ass. Mors non est poena peccati. Nam 1.° mors est homini naturalis; quia nempe ejus corpus componitur ex elementis contrariis, quorum pugna illud suapte natura ad interitum properat; eodem fere pacto, quo corpora brutorum animantium, in quibus mors non est poena peccati. 2.° aliqui citius, & gravius moriuntur, quam alii: ergo non aeque mors omnium ab uno Adae peccato descendit. 3.° malum poenae est a Deo; atqui ex Sap. 1. *Deus mortem non fecit*. 4.° si mors esset poena peccati, istud fuisset statim consequuta, ex *τὸ quocunque die comederis, morte morieris*, Gen. 3. Adam vero post peccatum annos triginta, & nongentos vixit: ergo quia illa comminatio intelligenda est de morte animae, non corporis. 5.° potuit Adam, etsi non peccasset, obrui fulmine, aquis praefocari, aliove inopinato eventu perire.

622 ℟. *N. Ass.* cum *CC. Palaestino, Carthaginensi* V. & *Tridentino*. Ad 1. prob. mors est homini naturalis propter conditionem corporis, & simul poenalis, propter amissionem beneficii praeservantis a morte, quod cum justitia originali perdurasset. Ad 2. *N. Con.* Mori definitum est omnibus in poenam Adae peccati, non vero pati ceteras circunstantias, quae cujuscumque mortem ex accidenti comitantur. Ad 3. Deus non fecit mortem, quatenus haec est quoddam humanae naturae malum, seu defectus quidam incidens ex hominis culpa, nam ex Aug. (c) *Deus non est Author mortis, nisi in quantum est poena*. Ad 4. *τὸ quocumque die* &c. idem designat, ac *eris reus mortis, eris morti obnoxius, mortalis eris*, ap. Interpretes: quod verum est de morte corporis, etsi Adam statim non interierit. Ad 5. *N. A.* quia si non peccasset, praesto in omni eventu ipsi esset divina pro immortalitate protectio (d).

623 Obj. *secundo*. Concupiscentia, quae dicitur vitium naturae inseminatum, eamque vulnerans, non est poena peccati. Nam 1.° est naturalis, aut indita a natura ad generationem, uti patet in pecudibus ipsa illectis: quocirca stante etiam naturae integritate cum generatione, substitisset concupiscentia. 2.° haec nihil est aliud, quam naturalis adpetitus, in quo solus excessus culpandus est, ut in cibo, potuque usuvenit. 3.° Eva prius quam vetitum fructum ederet, eum concupivit: ergo ante ejus peccatum fuit libido, aut concupiscentia.

624 ℟. *N. Ass.* de concupiscentia, quam heic sumimus pro adpetitu inordinato, & reluctante, sive pro impetu animi, aut sensus ad turpia, & immoderata trahente, rationem praevertendo. Ad 1. prob. *D. A.* est naturalis, quatenus ordinate inservit generationi, *C.* quatenus includit inordinationem, quae antevertit rationem, eique repugnat,

(b) Pluribus haec explicare perguut Interpretes biblici ad cap. 3. Geneseos.

(c) L. 1. Retract. c. 21.

(d) Adeundus *D. Th.* 2. 2. q. 164. a. 1.

gnat, qualis est illa, quae nobis relicta est in poenam peccati, *N.* Pecudum concupiscentia, ex *Aug.* (*e*) *non repugnat rationi, qua carent.* Concupiscentia in statu integritatis non adliceret ad inordinata, sed ea quilibet pro nutu, & arbitrio suo uteretur. Ad 2. *N. A.* quia praefatam inordinationem imbibit. Ad 3. Eva concupivit inordinate fructum vetitum pro fructu superbiae, qua prius interne peccaverat (*f*).

625 Obj. *tertio*. Pudor nuditatis non est poena peccati. Nam 1.° Protoparentes, ut viderunt se nudos, idest gratia denudatos, fecerunt sibi perizomata, idest vestimenta, non ut eis pudenda operirent, sed ut rigori temporum resisterent: ergo non contraxerunt peccantes nuditatis pudorem. 2.° gentes in Africa, & America absque ullo pudore nudae prorsus incedunt, aut permultis retro seculis incesserant.

626 ℞. *N. Ads.* Ad 1. prob. *N. A.* cum communi Interpretum Genesis, apud quos *τό perizomata*, ex Hebraico, & Chaldaeo idem sonat, ac subcinctoria, subligacula, lumbaria, quibus Parentes occultarent cito pudendam nuditatem, quam innocentes qua talem non noverant. Siquidem, ex *Aug.* (*g*) *nudi erant, & non confundebantur, non quod eis sua nuditas esset incognita, sed turpis nuditas nondum erat, quia nondum libido membra illa praeter arbitrium commovebat.* Ad 2: id probat barbaram, raram, & forte praeternaturalem illarum gentium inverecundiam, ceteris omnino gentibus horribilem, & exprobratam (*h*).

627 QUAESTIO II. Num Adam per poenitentiam de peccato veniam, immo & salutem aeternam obtinuerit? ADFIRMO (*i*) Quia ex *Sap.* 10. *haec* (Divina Sapientia) *illum, qui primum formatus est a Deo pater orbis terrarum .... custodivit, & eduxit illum a delicto suo*, idest per salutarem poenitentiam. Consentiunt vulgo *PP.* cum *Iren.* (*k*) *Tert.* (*l*) *Orig.* (*m*) *Hilar.* (*n*) *Nazianz.* (*o*) *Aug.* (*p*) Justificatus ergo est poenitens protoplastus ex Dei benignitate, & Christi meritis, cujus explicitam fidem habuisse creditur extra paradisum; ac demum coelestem beatitatem adeptus est; uti fert idem Ecclesiae, Patrumque consensus. Nec desunt qui putent cum *Leone IX.* (*q*) eum e sinu Abrahae eductum cum Christo Domino resurrexisse. (*r*) Hucusque adserta de Eva pariter eadem ferme certitudine intelligenda esse haud pauci adposite sentiunt (*s*).

 OBJE-

(*e*) L. 4. contra Julian. c. 5.

(*f*) Conf. *D. Aug.* l. 4. contra Julian. & l. 11. de nupt. & concupis. c. 13.

(*g*) L. 14. civ. c. 17.

(*h*) Recolendus *Bert.* cit. c. 13. a n.27.

(*i*) Cum communi *TT.* & Ecclesiae consensu quem recensione plurium Patrum, aliorumque mox adducendorum explicarunt *Suar.* cit. c. 9. *Torniel.* ad an. m. 930. n. 9. *Bellarm.* cit. c. 12. *Perer.* l. 7. comm. in Genes. *Nat. Alex.* Sec. II. diss. 17. alii. ap. & cum *Suar.* c. 9.

(*k*) L. 3. contra haeres. c. 34.

(*l*) L. 2. contra Marcion. c. 25.

(*m*) Hom. 35. in Matth.

(*n*) In Matth. can. 8.

(*o*) Orat. 18. de laudib. Cypr.

(*p*) Epist. 99. alias 164. ad Evod. c. 3.

(*q*) Relato in cap. *Hi duo*, de consecr. dist. 1.

(*r*) Hanc in rem confer *Henaum* in Empyrcologia l. 6. exercitat. 22. sect. 2. n. 16. sqq.

(*s*) Apud & cum *Suar.* cit. n. 20.

OBJECTIONES.

628 Obj. Valde dubia est Adae resipiscentia, & salus. Nam 1.° non constat ex Scripturis; etenim textus adductus est ex libro Sapientiae, quem non esse canonicum putarunt Rupert. aliique. Immo ex 1. Cor. 15. 22. novus Adam opponitur veteri; ut ergo in illo omnis salus, in isto omnis est punitio, & damnatio. Itemque ex Hebr. 11. 4. fidelium Ecclesia non ab Adamo sed a sancto ejus filio Abel exorta ostenditur. 2.° non constat ex traditione, nam Rupert. (t) circa eam animo pendet: Bernard. (u) fert, *Adam in infernum cecidit, quia inobediens fuit*: Gelas. Papa amandavit inter apocryphos librum, inscriptum *Poenitentia Adae*. 3.° ratio aequitatis postulat, ut qui Angelis non pepercerit, nec homini parserit, quippe quem conditione inferiorem paribus ornaverat donis.

629 ℟. N. *Ads.* Ad 1. prob. liber ille est canonicus ex *Trid.* (x), textusque ibi adductus rem nostram probat ex communi Interpretum calculo. Ex 1. Cor. 15. in hoc novus Adam opponitur veteri, quod novus gratiae, vetus peccati fit Author. Hebr. 11. laudantur praecipue fideles, qui fidei caussa aut mortem perpessi sunt, aut futurorum promissionem singulari mysterio adceperunt, quorum plane primus est Abel. Ad 2: Ruperti dubium communi adsensui non obstat. Liber ille Bernardi est suppositius (y). Gelasius derogat illius libri authoritati, non Adae poenitentiae; quo etiam pacto rejecit inter apocryphos librum de *Nativitate Salvatoris*, aliosque similes. Ad 3. Dei opera nostris rationibus metienda non sunt. Ejus erga Adamum misericordem voluntatem probat PP. & Ecclesiae consensio contra Tatianum, cum perpaucis sectatoribus. Adde in litaniis, quibus Romae utitur Clerus S. Mariae Majoris, legi, *Sancte Adam, ora pro nobis* (z).

CAPUT SECUNDUM.

De Originali lapsu in posteris Adami.

630 Quaestio praeliminaris dogmatica. Quid de exsistentia peccati originis? Adsero. Mysterium pertingimus abstrusissimum, nempe peccatum reipsa innatum, & proprium, & tamen multis seculis ipso antiquius peccatore; crimen sine libertate, vitium involuntarium, delictum originis, ipsa origine prius. Plura de eo Theologia Polemica contra Pelagium, & Jansenium, quorum primus peccati originalis gravitatem nimis deprimit, & secundus nimis exaggerat. Porro peccati originalis exsistentiam, & propagationem ab Adamo in omnes generatim posteros, ut fide certam perhibent *Scripturae* cum *Job* 14. 4. *Ps.* 50.

(t) L. 1. in Gen. c. 31.
(u) L. de modo beate vivendi.
(x) Ses. 4
(y) Ap. *Bellar.* de Script. eccl. an. 1130.
(z) Recole *Bellarm.* cit. c. 12. *Suar.* cit. & d. 9. de pecc. orig. c. 9. *Arriag.* de op. 6. dier. disp. 45. sect. 5. *Berti* cit. l. 12. cap. 14.

4. *Ps.* 50. 7. *Sap.* 12. 10. *Eccli.* 40. 1. *Rom.* 5. 12. & 2. *Cor.* 5. 14. & 1. *Cor.* 15. 22. *Ephes.* 2. 3.

631 Item CC. cum *Carthag.* I. (*a*) *Diospolit.* (*b*) *Milevit.* (*c*) *Ephesin.* (*d*) *Eliberitan.* (*e*) *Toletan.* II. (*f*) & VI. (*g*) & XII. (*h*) *Arausic.* II. (*i*) *Mogunt.* (*k*) *Trid.* (*l*). Tum PP. cum *Justi.* (*m*) *Iren.* (*n*) *Cypr.* (*o*) *Tertull.* *Clem.* Alexandr. *Optato* Milevit. *Nyssen.* *Cyril.* Hierosolym. *Theodoret.* *Chrysost.* *Ambros.* (*p*) *Basil* (*q*) *Hieron.* (*r*) *Nazianz.* (*s*) *Siricio P.* (*t*) *Rusticio* & *Olympo* (*u*) *Augustino* (*x*) cum Poëta demum christiano *Prudentio*, qui, ut ceteros mittam posteriores propemodum innumeros, sic omnium voce, sensuque pulcre cecinit (*y*).

Haec prima est natura animae: sic condita simplex,
Decidit in vitium per sordida foedera carnis.
Exin tincta malo peccamine principis Adae,
Infecit genus omne hominum, quod pullulat inde,
Et tenet ingenitas animarum infantia in ortu
Primi hominis maculas, nec quisquam nascitur insons.

632 Praeclarissimae huic, constantique per cuncta Secula Traditioni exornandae accedant conjecturae, seu rationes, e variis principiis petitae. *Prima* nimirum petitur ex Baptismo, quo cuncti vel etiam recens nati, ut a peccato mundentur & in Spiritu sancto renascantur, intingi debent ex *Joan.* 3. 5., testanturque vulgatus *Dionys.* (*z*) *Orig.* (*a*) *Cypr.* (*b*) *August.* (*c*) & cum perpetua Ecclesiae consensione proxime laudatus *Prudentius* in haec carmina,

Inde secunda redit generatio, & inde lavatur
Naturae inluvies, iterumque renascimur intus
Perfusi, ut veterem splendens anima exuat Adam.

633 *Secunda* ex vetustissimis exorcismi & exsufflationis ritibus, quibus baptismus in universa Ecclesia celebratur, quibus nempe a baptizandis spiritus nequam, quo per labem originalem tenentur, abigatur (*d*).

634 *Tertia* ex mysterio Circumcisionis judaicae, quam propterea ceu ty-

(*a*) Sub Aurel. Episc. in caussa Caelestii, an. 412.
(*b*) An. 415.
(*c*) Epist. ad Innocent.
(*d*) Act. 7. praefat. canonum & can. 4.
(*e*) Can. 45.
(*f*) Can. 12.
(*g*) Can. 77.
(*h*) Can. 2.
(*i*) Can. 2.
(*k*) Can. 5.
(*l*) Sel. 5. §. 2.
(*m*) Dial. cum Tryph. & apolog. 2.
(*n*) L. 3 c. 20. & alibi.
(*o*) Epist. 59. ad Fidum.
(*p*) Eos citatos habes in proxima Prolusione, ubi de vindiciis ipsorum, a p. 344.
(*q*) Hom. 1. de jejun.
(*r*) L. 3. in Pelagian. sub fin.
(*s*) Orat. 3. de pace & Orat. 2. in S. Pascha.
(*t*) Epist. 1. ad Himerium c. 2.
(*u*) Ap. *August.* l. 1. in Julian. c. 2.
(*x*) In libris cont. Julian. & alias passim.
(*y*) In Apotheosi, ubi de natura animae p. m. 299.
(*z*) L. de eccl. hier. c. ult.
(*a*) Hom. 8. in Levit.
(*b*) Epist. 59 ad Fidum.
(*c*) L. 4 de baptismo in Donatist. c. 24.
(*d*) Ita docent. *Coelestin.* P. in Epist. ad Gallos, *August.* l. 6. in Julian. c. 2. & saepius, aliique.

typum facri baptifmatis, quo a macula originali eluimur, fufpexerunt vulgo *Patres* primaevi (*e*) *Quarta* ex poena peccati, quae mors eft; quia enim ex *Rom.* 6. Mors ftipendium peccati eft, & ex 1. *Cor.* 15. aculeus mortis eft peccatum. Et vero ex *Auguft.* (*f*) *omnis poena, fi jufta eft, poena peccati eft, & fupplicium nominatur.*

635 *Quinta* ex generali Chrifti Domini redemtione, qua nempe omnes a peccato liberat, etiam parvulos, qui propria voluntate non peccarunt. Siquidem ex *Rom.* cap. 3. *omnes peccaverunt, & egent gloria Dei*, & ex 2. *Cor.* 5. *fi unus pro omnibus mortuus eft, ergo omnes mortui funt* (*g*). *Sexta* ex peculiari privilegio, quod datum quibufdam praeferunt Sacrae Literae, ut ante nativitatem fancti fierent, nempe Hieremiae ex *Hierem.* 1. & Praecurfori Baptiftae ex *Luc.* 1. quod quidem argumento eft, alios univerfim fine gratia, feu cum peccato nafci; nec enim in homine ad finem fupernaturalem procreato medius aliquis ftatus eft (*h*).

636 Nullum profecto, quod viderim, e Sapientibus Ethnicis documentum fuppetit, quo vel ne quidem leviter adumbrarint fanctum dogma, quemadmodum *fuperius* indicavimus (§). Ceterum haud pauca,

(*e*) Cum *Juftino* in dial. cum Tryph. & pluribus, quos *fupra* in hanc rem laudavimus in proxima Prolufione art. 1. in Adnot. p. 323.

(*f*) In l. 1. retract. c. 9.

(*g*) Conf. *Eufeb.* demonftr. evang. l. 9. c. 5. & *Aug.* l. 6. in Julian. c. 5. ac l. 1. de peccat. mer. & rem. c. 23.

(*h*) Vide fis *Aug.* l. 2. de pecc. origin. c. 32. & *Gregor.* l. 17. moral. c. 10.

Pluribus hafce conjecturas illuftrant *Bellarm.* cit. l. 4. c. 7. *Suar.* in 1. 2. difp. 9. de orig. pecc. fect. 1. a n. 5. *Sylvius* in 1. 2. q. 81. ar. 1. §. 3. quos confulas.

OBSERVATIO.

(§) Contendit quidem laudatus *Huetius* in qq. alnet. l. 2. c. 9. Ethnicos Sapientes, etfi Adami noxam ignorarint, at ex humanae naturae conditione judicaffe infontem non effe, qui tot aerumnis effet addictus. Putaverim tamen, eofdem praefatas aerumnas ipfi naturae & conditioni hominis tanquam unicae cauffae adtribuiffe. Conf. *S. Aug* l. 4. contr. Julian. c. 12. & 15. in tom. 10. ejus oper. edit. Maurinae.

Adferuit praeterea *Galeus* in Philof. gener. l. 3. c. 2. fect. 11. §. 4. p. 427. poft *Eufeb.* de praep. evang. l. 12. c. 11. Platonem, quem ipfi citant, fubobfcure expreffiffe, quadam conficta fabella, primorum hominum lapfum. Mihi vero eam fabulam in Platonis Sympofio perlegenti laudata ab iis Authoribus expreffio ad mentem Platonis, aut nulla eft, aut plane obfcuriffima. Creditur vero Platonem depromfiffe eam notitiam, ficut & plures alias, e lectione Mofaicae Genefeos.

Quod fi qualemcumque Adami culpae imaginem, aut umbram adpetas, quatenus nempe illam Deus ejufdem pofteris imputat, ac in ipfis juftiffime plectit, praefto funt exempla varia e pagana eruditione petita. Plerique fiquidem e Sapientibus Ethnicis faffi funt id juris in Divinitatem competere; ut poenam alieni criminis vel a filiis, vel ab aliis exigat.

Sic enim *Hefiodus* ubi Dichim, aliis Themidem Juftitiae Deam introducit rogantem Jovem, concludit denique

Multoties tota civitas ob virum improbum punitur.

Ipfique adjicit ejus Interpres *Proclus*, addens, hoc Jovis opus effe commune urbibus inferre fupplicium ob injufta Magiftratuum fupplicia, quod & pluribus exemplis confirmare pergit. *Plutarchus* itidem in lib. de fera Numinis vindicta id ipfum rationibus variis communivit.

Haec autem, quin Adami culpam Pagani

ca, quae ipsum insigniter illustrant, hue loci succurrunt ex antiquo christianae eruditionis penu deprompta: quae nempe & Protoparentes sub arbore paradisiaca graviter deliquisse, & Adami delictum in posteros propagatum esse demonstrant. En illa.

gani noverint, ediscere potuerunt e Sacro Codice, ubi non raro divina alieni criminis imputatio & ultio reperitur. Sic enim e. c. *Exod.* 20. legitur Deus, fortis zelotes iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartam generationem visitare; ac *Josue* 7. percutiens Dominus fertur multos de exercitu Judaeorum propter delictum Acham, qui de spoliis Jerichuntinis regulam auream furatus est.

E RE LAPIDARIA.

MONUMENTA ANTIQUITATIS. *CLASSIS III.*

I. GENS SACRANDA POLIS HIC SEMINE NASCITVR ALMO
QVEM FECVNDATIS SPIRITVS EDIT AQVIS
VIRGINEO FOETV GENITRIX ECCLESIA NATOS
QVOS SPIRANTE DEO CONCIPIT AMNE PARIT
COELORVM REGNVM SPERATE HOC FONTE RENATI
NON RECIPIT FELIX VITA SEMEL GENITOS
FONS HIC EST VITA ET QVI TOTVM DILVIT ORBEM
SVMENS DE CHRISTI VVLNERE PRINCIPIVM
MERGERE PECCATOR SACRO PVRGANDE FLVENTO
QVEM VETEREM ACCIPIET PROFERET VNDA NOVVM
INSONS ESSE VOLENS ISTO MVNDARE LAVACRO
SEV PATRIO PREMERIS CRIMINE SEV PROPRIO
NVLLA RENASCENTVM EST DISTANTIA QVOS FACIT VNVM
VNVS FONS VNVS SPIRITVS VNA FIDES
NEC NVMERVS QVEMQVAM SCELERVM NEC FORMA SVORVM
TERREAT HOC NATVS FLVMINE SANCTVS ERIT

Romae apud Baptisterium (quod vocant) Lateranense incisa exstant haec carmina in marmoreo zophoro, qui circuitum epistiliorum supra octo columnas praedivitis Baptisterii perpetuus comitatur.

Primus omnium, reor, *Panvinius* hoc celeberrimum pro sancto dogmate Epigramma literis consignavit in comment. de VII. Urbis Ecclesiis, edito an. 1570., ubi de Baptist. Lateran. p. m. 153. sq. testaturque ibidem Author, eos versus jam exsolescentes & carie, temporeque fere consumtos sese quanta potuit diligentia admotis scalis descripsisse. Eosdem postmodum tradiderunt *Baron.* ad an. 440. n. 5. *Caesar Rasponus* de Basil. & Patriarchio Later. l. 3. c. 1. *Ciampin.* de sacr. aedif. a Constant. M. constructis cap. 3. & ex eisdem aliquos *Berti* l. 13. c. 2.

Plane horum omnium una vox est, haec illa esse carmina, quae Sixtum P. III. fato functum sub an. 440., exarasse, seu alium ejus nomine subindicat vulgatus *Anastas.* in lib. pontif. in vita Sixti p. m. 36.

ex

ex edit. Velſeri, in haec verba „ Hic fecit in Baſilica Conſtantiniana „ ornamentum ſuper fontem, quod ante ibi non erat, id eſt epyſti„ lia marmorea & columnas porphyreticas erexit, quas Conſtantinus „ Auguſtus congregatas dimiſit, & juſſit ut erigerentur, quas & ver„ ſibus exornavit. „ Quin immo in ipſo Epigrammate adpoſite obſervat *Baronius* adverſum tum temporis recentem haereſim Pelagianam, catholicam adſertionem de peccato originis, quod illa evertebat; quam obrem *Bertius* nonnulla, quae in hanc rem potiſſimum facerent, e Baronio exſcripſit carmina. Opportune itaque Sixtus hoc publico & pereximio monumento Pelagianam perfidiam protrivit, confoditque. Huc adcedite amabo, haec legite, Neo-Pelagiani aetatis noſtrae, & qui Auguſtinum chartis diſputantem non auditis, literato marmore loquenti Sixto credite.

Heinc autem obiter novum liceat argumentum deducere pro ſuppoſitione trium illorum librorum ſub titulis *de divitiis*, *de malis Doctoribus*, *de caſtitate*, qui olim Sixto perperam adſcripti ſunt a factione Pelagiana. Quid enim commentarios Pelagianiſmis refertos ei jure adpinxeris, qui ita pie, catholice ac ſtrenue praecipuum Pelagianiſmi caput oppugnat? Immo alias *Garner.* in Mar. Mercat. diſſ. 6. Sixtum noſtrum iis adnumerat, qui haereſim Pelagianam ſcriptis contriverunt. Lege ſis *Baron.* ad an. 440. n. 6. & *Pag.* ſeniorem ad ipſum an. n. 3.

Laudatus *Raſponus* abſque ulla haeſitatione adfirmavit, quod eo loci ante Sixtum hoc duntaxat diſtichon legebatur,

Ad fontem vitae hoc aditu properate lavandi
Conſtantis fidei janua Chriſtus erit.

Optarem vero documenti alicujus teſtimonio effatum comprobaſſet: quo quidem tuto adferre poſſemus pro ſancto dogmate ac pro dignitate chriſtiani baptiſmatis monumentum Sixto valde antiquius, ac fortaſſe Silveſtro Papae proximum: tum nobis innoteſceret, hoc diſtichon, quod unus, credo, retulit *Gruter.* p. 1163. 11. (ex Palatino illo Codice, cujus *ſupra* meminimus Tom. II. p. 46. n. 10. ac de quo fuſior *infra* erit ſermo in Tom. IV. ubi de cultu Sanctorum) e genuino autographo depromtum eſſe.

Perbelle *Ciampin.* cit. p. 24. notat Panvinium, quod, ſcriptor ceteroqui eruditiſſimus quum ſit, diſtichon illud ab Grutero recitatum non viderit. Et vero inſigniter peccavit Ciampin. in Chronologiam: quippe Panvinius ſuum in lucem edidit libellum an. 1570. Gruterus vero tomum, in quo diſtichon primum prodidit, ſub an. 1616. quo jam Panvinius ad plures diu abierat. Quid ergo Viri eruditioni obſtet illud diu non divinaſſe? Rem gratam porro Eruditis feciſſet Ciampinus, ſi autographum ejuſdem diſtichi, quod ad fontem S. Joannis in Laterano exſtitiſſe ait Gruterus, palam demonſtraſſet.

Pluribus demum liceret hoc loci facile diſſerere de celebratiſſimo baptiſterio Lateranenſi, quod a balneo aulae piiſſimi Imperatoris Conſtantini originem duxiſſe fertur, immo de ceteris generatim Baptiſteriis,

riis, quorum usus apud primores Ecclesias, Italas praesertim, olim obtinuit sacri baptismatis in remissionem peccati originis conferendi gratia; quo quidem & hujus labis, & illius Sacramenti traditionem amplissime confirmaremus: sed ea tamen in dissertationem de sacro baptismate tanquam in sedem magis idoneam revocanda duximus. Interea, si opus sit, conferri possunt pro Lateranensi Baptisterio Scriptores rerum Romanarum, praeprimis *Panvin. Raspon. Ciampin.* locis proxime citt., pro reliquis vero generatim primaevis Baptisteriis, eorumque origine, forma, usu, plurium instar *Martenius* de antiq. Ecclesiae ritibus lib. 1. par. 1. cap. 1. art. 2.

2. POSTQVAM PRIMVS HOMO PARADISI GAVDIA LIQVIT;
ILLIVS OMNE GENVS MORS INIMICA TVLIT.
NVLLVS ENIM REGVM, NVLLVS MEDIOCRIS IN ORBE
ASPERA AB HAC LIBER CONDITIONE FVIT.
HANC LEGEM SEQVITVR TVMVLO QVI CLAVDITVR ISTO
NOMINE MEGINGOZ, FONTE SACRANTE PIO.
QVI DOMINO, SANCTISQVE DEI SERVIVIT HONESTE,
DONEC IN HOC SÆCVLO VIVERE EVM LICVIT.
REGIBVS HIC CARVS MVLTIS, ET MORIBVS APTVS,
OMNIBVS ET PLACIDVS, PRO BONITATE SVA.
EXTITIT; AT POSTQVAM MERITIS MATVRVS ET ANNIS;
ILLIVS HINC ANIMAM QVI. DEDIT IPSE TVLIT.
QVÆSO IGITVR FRATRI, TITVLVM QVI LEGERIS ISTVM,
DIC, REQVIEM AETERNAM DONET EI DOMINVS.
OBSECRO PER DOMINVM NVLLVS HIC OSSIBVS ISTVM
ANTE DIEM MAGNVM EVACVET TVMVLVM.

Moguntiae ut supra in Tom. II. Class. VIII. n. 6. p. 139.

Elegantibus ornatus caracteribus Titulus a Lapidaria orthographia & interpunctione haud parum deficere videtur. Et quidem (nescio quo fato) hic est *Browverii*, aut ejus Typographi stilus in ceteris Titulis fere cunctis, quos exhibent sui Annales Trevirenses.

Jam vero Lapis plane dogmaticus, simulque Megingozii encomiasticus, praeter alia plura dogmata, palam testatur Adami lapsum, eoque universum hominum genus infectum.

E RE LITURGICA.

3 .... *Jesum Christum. Qui pro nobis aeterno Patri Adae debitum solvit, & veteris piaculi cautionem pio cruore detersit.... O certe necessarium Adae peccatum, quod Christi morte deletum est!* o

felix culpa , quae talem ac tantum meruit habere Redemptorem ! ....

E Missali gothico ad consecrationem Cerae num. xxxii. (ap. *Mabillon.* de Liturg. gallic. l. 3. p. 241. ſq.)

Haec *benedictio cerae beati Auguſtini Epiſcopi , quam adhuc Diaconus quum eſſet , edidit & cecinit*, nempe in Praefatione illa celebri , cui initium *Exſultet jam Angelica turba coelorum* , quam modo in uſu habemus. Sic enim ſcriptum reperitur in hocce Codice , in Gallicano veteri , in Noviomenſi , aliiſque ap. laud. *Mab.* pagg. 142. 241. 357. tum in Ms. veterrimo Biblioth. regiae Pariſienſis ap. *Marten.* de antiq. eccl. diſcipl. cap. 24. p. 423. ſub init. Num vero ex iis , aliiſve documentis rite colligi poteſt, Auguſtinum reapſe Praefationis Authorem fuiſſe ? Dubitat vehementer *Mabill.* p. 241. nota (*b*) quandoquidem , inquit , Levitae hanc benedictionem canere ſolent , & Auguſtinus eam, quum eſſet Diaconus, ceciniſſe dicitur . Videlicet , ut opinari fas eſt, in ſententia Mabillonii, non reperitur tempus, quo Auguſtinus, *adhuc Diaconus quum eſſet* , eam ediderit, cecineritque Praefationem . Et quidem iſtud neutiquam repereris apud adcuratiſſimos Sancti Biographos puta *Poſſidium* , *Tilemontium* , *Maurinos* & *Bollandianos Patres* , qui nempe omnes referunt , Auguſtinum ſub an. 391. Hippone nihil tale cogitantem univerſo inclamante populo Presbyterum a Valerio ejus Urbis Epiſcopo , de repente creatum fuiſſe ; nec ullus ex iis meminit Diaconatus , quem primum , ſecundum illorum temporum diſciplinam , ſuſceperit ille ac exercuerit . Teſtes ipſos adhibeo , ubi poſſent ac deberent Diaconatum indicare, *Poſſidium* in Vita c. 1. *Tillem.* t. 13. in Auguſtino art. 60. ſub init. *Maurin.* in Vita Sancti l. 3. c. 4. n. 1. 2. col. 102. *Bolland.* t. 6. Aug. p. 428. col. 2. n. 7. ad Vitam Poſſidii .

Hinc fortaſſe , & quoniam nullum eſt pro hac Auguſtiniana praefatione documentum , quod ex Sancti vita vel ſcriptis extundere poſſis , nulla apud eos Authores mentio de illa , & nullius apud ipſos momenti adſertio , e citatis Codicibus , quos procul dubio noverant ſcientiſſimi Viri, petita . Maneat ergo ſaltem dubia haec Codicum illorum adſertio, donec clarior ei comprobandae lux adfulgeat, nolim quippe omni ſpe victoriae deſtitutus ejuſmodi Coriphaeis intentare litem .

Jam vero quae comprobando Dogmati verba tulimus , *O certe neceſſarium Adae peccatum* , & *o felix culpa* &c. plane deſiderantur in vulgato Ordine Romano , aliiſque permultis Codicibus cum antiquis , tum recentibus , teſte *Marten.* proxime laud. cap. 24. num. 6. p. 406. quin etiam , ut ibidem ſcripſit *Udalricus* in antiquis conſuetudinibus ſui monaſterii Cluniacenſis l. 1. c. 14. , ea S. Hugo Abbas *fecit abradi & ne amplius legerentur interdixit* : quoniam , ut ego quidem arbitror , ea effata praefatorum Codicum authoribus aut Eccleſiis duriuſcula viſa ſunt . Ceterum non eſt cur ipſis adſentiamur , quum poſſint adpoſite in

in ſenſum congruentem ac vere orthodoxum interpretari.

Nimirum recte Adae peccatum dicitur *neceſſarium* ad redemtionem; quae nempe, illo deficiente, fortaſſe nulla fuiſſet ex probabili perplurium Theologorum ſententia, ex dicendis in Par. IV. ubi de neceſſitate Incarnationis Chriſti Domini ad Tr. I. L. II. C. I. Nec minus itidem congruenter dici poteſt *felix Adami culpa* &c., in eorum videlicet opinione, qui tenuerunt, ſtatum naturae reparatae per Chriſtum nos redimentem ab originali culpa Adami, feliciſſimum, ea etiam intercedente culpa, nobis eſſe, immo feliciorem prae ſtatu illo innocentiae, qui nobis obrigiſſet, abſente quidem Adae peccato, ſed & quoque abſente Chriſto Domino, cum Ss. ejus Matre, Sacramentis, aliiſque inde procedentibus auxiliis pene innumeris, quibus ex occaſione peccati originalis nunc Deo gratiſſimi efficimur. (De iis plura *Suar.* de opif. ſex dier. l. 5. c. 11. & nos aliqua inferius ubi de ſtatu innocentiae.) Sub hoc itaque ſenſu ſumptis *τὸ felix* & *τὸ meruit*, ſancte & egregie hodierno quoque ritu concinit Eccleſia Romana, *o felix culpa* &c.

4 *Dignum & juſtum eſt, omnipotens Deus, tibi ſacrificiorum vota perſolvere, te in laudis praeconio indeſinenter adtollere, ac utriuſque, & illius ſcilicet habitatoris paradiſi & iſtius Redemtoris humani generis exempla proponere. Ille quidem prior, ſed iſte melior; ille terrenus, iſte coeleſtis; ille de limo factus, iſte verbo conceptus. Tunc diabolo ſuadente, Eva decipitur, nunc Angelo nunciante Maria clarificatur. Tunc per invidiam ſerpentis homo qui fuerat creatus, perimitur, nunc per miſericordiam redimentis homo qui perierat, liberatur. Tunc homo mandatum non cuſtodiendo de paradiſo pellitur, nunc Latro Chriſtum Dominum confitendo, paradiſum meretur....*

Ex eodem Missali in Contestatione Missae de Inventione S. Crucis, num. xlv. (ap. laud. *Mabill.* p. 261.)

Miſſas itidem de eodem feſto reperire eſt in aliis Sacramentariis, puta in Gelaſiano ap. *Thomas.* cit. t. 6. p. 134., ac in Miſſali *Mozarabico* ap. cit. *Lesleum* t. 2. p. 322.; tum in duobus vetuſtiſſimis codicibus eccleſiae Turonenſis, in Remenſi & Gellonenſi, necnon in peranti-quo Pontificali eccleſiae Rotomagenſis, uti teſtatur *Marten.* laud. cap.

 32.

32. n. 6. p. 565. sq. Plura in idem festum, prae primis in primaevam ejus institutionem restant nobis *inferius* differenda in Par. III. Tom. VI. Class. IV. ubi de Ecclesia Christi.

5 *Jesu Deus noster, qui offensam ligni praevaricationis ligno tuae destruis Crucis, quum fructus vitae ligni in tempore suo producis...*

Ex Orationario gothico-hispano (ap. laud. *Blanchin.* p. 113.)

Pertinet haec Oratio cum aliis eidem adnexis ad officium matutinale de Cruce: hoc tamen ob avulsum folium, mutilum est, itemque caret exordio ac titulo. Heinc non dubitamus cum cit. *Blanch.* p. CCLVI. adnotat. 87. ad pag. 113., immo adserimus, illud fuisse inscriptum, *In Inventione S. Crucis*, ut in Brev. Moz-ar. Tolet. & in Missali Gothico. Quoniam illae Orationes, ut ibidem adnotat rubrica, *ad Matutinum usque ad Ascensionem dicendae & replicandae sunt*. Sub id vero tempus, quod ecclesiastica phrasi *paschale* dicimus, jam ab initio suae institutionis celebrari consuevit festum de Inventione Dominicae Crucis, de Exsaltatione vero ad diem 14. Septembris.

6 *Pange lingua gloriosi*
*Praelium * certaminis* * al. *lauream*.
. . . .
De parentis protoplasti
*Fraude factor * condolens* * al. *faetor*.
Quando pomi noxialis
*Morte * morsu corruit:* * al. *morsu in mortem*.
Ipse lignum tunc notavit,
Damna ligni ut solveret &c.

E Brev. Moz-ar. Tolet. in Hymno officii de Inventione S. Crucis *p.* 365. *col.* 2. (referente *Blanchin.* proxime cit.)

Hic ille Hymnus jam ab antiquis temporibus apud Ecclesiam Latinam decantatissimus in Officio de Passione ac de Cruce Domini, qui porro disertissime concinit & culpam Adae sub arbore vetita, & ejus remedium in ligno Crucis. Retulit ipsum *Marten.* de antiq. discipl. e libello sacrarum precum ex Ms. Floriacensi annorum circiter 900., p. 625. sq. necnon *Thomasius* in t. 2. operum edit. Vezzos. in Hymnario p. 363.

Foetus est laudatissimus *Venantii Honorii Clementiani Fortunati*, Presbyteri Itali, ac penes aliquos Episcopi Pictaviensis, in lib. 2. poëmat. poëm. 2. Et haec quidem vulgatissima Scriptorum opinio cum *Christoph.*

ftoph. Brovvero in nota ad idem poëma p. 26. Sed hoc tamen vindicant Claudiano, Mamerti Viennensis Episcopi fratri, *Apollinaris Sidonius* l. 5. epist. 3. ut interpretantur antiquus ejusdem Scholiastes ap. *Sirmond.* in notis ad eam epist. nota (*c*) in tom. 1. oper. col. 932. & junior alter *Joan. Savaro* Praeses Claromontanus; tum *Gennad.* ap. *Sirmond.* qui hanc posteriorem sententiam (nec fortasse immerito) non respuere omnino videtur. Ipse consulatur.

De re Hymnaria seu de Hymnis ecclesiasticis agunt *Isidor.* de eccl. offic. l. 1. c. 6. *Rhabanus Maur.* de inst. cleric. l. 2. c. 49. *Strabo* de reb. eccl. c. 25. *Durant.* de ritib. l. 3. c. 14. *Anaclet. Sicens* de ecclesiast. hymnodia libris tribus, *Thomas.* cit. in praefat. ubi de suo Hymnario.

9 *Sanctus, sanctus, sanctus es vere, Domine Deus noster, qui formasti nos, fecisti nos, & posuisti nos in paradiso voluptatis. Quum autem mandata tua circa lignum vitae violassemus per deceptionem serpentis, a vita aeterna excidissemus, & a paradiso voluptatis ejecti fuissemus, non in finem usque deseruisti nos, sed continuo nobis per prophetas tuos sanctos promissa edidisti....*

E Liturgia coptica S. Basilii, ex coptico conversa, in anaphora (ap. laudatum saepius *Renaudot.* t. 1. p. 14.)

Habes in praeclara Missa Basilio a Coptis adscripta delineatam compendio naturae innocentis, lapsae, ac reparatae oeconomiam: videlicet nos omnes in Adamo plasmatos fuisse, atque immissos in Paradisum voluptatis; tum in ipso a diabolico deceptos colubro praeceptum Domini violasse, ac propterea mortem ab aeterna beatitate exsules incurrisse; nobis demum reparatorem divinum advenisse Christum Dominum, a sanctis prophetis praenuntiatum. Ecquid autem praeclarius pro nostro dogmate, immo & pro ceteris quibusque ipsum directa facie respicientibus?

Eidem dogmaticae Praefationi mirum in modum adcinit ea, quae habetur in Missa ejusdem S. Basilii, quam nempe moris erat recitare apud Graecos, non singulis diebus, sed sollemnioribus, videlicet in Dominicis magnae Quadragesimae, Palmarum Dominica excepta, in magna feria quinta, in magno sabbato, in pervigilio Nativitatis Domini & Epiphaniae, ac in die festo S. Basilii. Eam vide sis ap. *Goar.* in Euchol. p. 166. sq.

Quod vero spectat Ἐπινίκιον, seu triumphalem istum hymnum, qualem Graeci & Arabes adpellant, in utraque Ecclesia a primis usque Seculis usu adceptissimum, nonnulla de eo *superius* delibavimus in Adpendice Monument. e re liturg. ad Partem I. pag. XVIII. sq. Pluribus

ribus in eundem differentes qui audire velis, adeas *Goarium* in Euchol. in notis ad Missam S. Joan. Chrysost. num. 122. sqq. cit. *Renaudot.* in notis ad hanc Anaphoram p. 228. sq. *Cangium* in Glossar. graeco-barbaro art. Υ *μνος*, *Menard.* ad Sacramentar. Gregorian. p. 10. sqq.

8 *Domine Jesu Christe, qui beatissimas Virgines Justam & Rufinam de vasis irae fecisti vasa esse misericordiae: dum originalis peccati traduce conligatae, sacrosanctae regenerationis meruerunt dealbari baptismate: quae etiam dum mercimonio fictilium vasculorum ad misericordiam utuntur inter vasa virtutum per martyrium coronantur, da....*

Ex Orationali gothico-hispano in festo Sanctarum Virginum et Martyrum Justae ac Rufinae, in completorio ad matutinum (ap. cit. *Jos. Blanchin.* p. 127.)

En tibi aliam, & quidem disertissimam, sancti dogmatis descriptionem; qua scilicet una cum hisce Virginibus nati subindicantur reliqui Adami posteri filii, seu vasa irae, utpote peccati originis traduce illigati, quo tandem sacro Baptismi fluento renati plane solvuntur. Dogmaticum argumentum perbelle adripuit deprecationis Author ex vasis fictilibus, quae narrantur vendidisse sanctae Virgines, ut Martyres, aut pauperes alerent.

Celebris jamdiu est Hispali ac Toleti Sanctarum Virginum & sororum memoria sub diem XIX. Julii; nec ita pridem sacra eisdem sollemnitas eodem recurrente die ad universam Hispaniam Pontificio indulto Benedicti P. XIV. sub an. 1752. ad preces Hispalensis Ecclesiae propagata est. Earundem cum laude meminerunt Martyrologia, puta *Romanum parvum* a Rosvveydo editum, *Adonianum*, *Usuardinum*, una cum Breviariis *Moz-arabico*, *Burgensi*, *Eborensi*. De aetate, Virginitate, actis, martyrio, cultu, reliquiis, templis, miraculis utriusque sororis disserunt critice *Bollandiani* t. 4. Julii ad diem XIX. ex Scriptoribus rerum hispanarum, aliisque. *Blanchinus* cit. pag. CCLXXII. sqq. in adnotatione CI. ad pag. 127. Bollandianos defloravit.

Unum adnotavero: quod in Ecclesia Tarraconensi, priusquam Officium ad totam Hispaniam pontificio indulto extenderetur, minime illud, ni fallor, recitabatur. Quo posito, verisimile fortasse cuipiam non videatur, perantiquum illum codicem, praeferentem satis prolixum de nostris Virginibus Officium, ad illam Ecclesiam pertinere, uti contendit laudat. *Blanchinus*.

9 *Vere dignum. Qui ... nec tantum pro subversione Protoplasti per virilem sexum Martyrum beatorum*

torum meritam deceptori reciprocas ultionem, sed etiam in Evae matris inimicum per femineam conditionem retorques jure vindictam, ut qui male in sua Paradisi felicitate fidentem sexum utrumque prostraverat, nunc ab utroque per tuam gratiam calcaretur .....

E SACRAMENTARIO VULGO LEONIANO IN PRAEFATIONE AD MISSAM III. IN NATALI SANCTAE CAECILIAE (ap. cit. *Murator.* t. 1. col. 457.)

Eandem victoriam muliebri virtute a callido Serpente reportatam concelebrat in eodem Liturgico Codice col. 404. & 406. Praefatio Missae II. de Sancta Euphemia Martyre. Ac ipsam merito idem Sacramentarium, ceterique Codices Liturgici laudibus efferre possent, quoties de Sanctis quibuscumque feminis verba faciunt.

10 *Da quaesumus Domine Electis nostris digne atque sapienter ad confessionem tuae laudis accedere; ut dignitati pristinae, quam originali transgressione perdiderant, per tuam gloriam reformentur. Per.*

E LIB. I. SACRAMENTOR. ROM. ECCLESIAE IN PRIMA ORATIONE MISSAE AD TERTIAM DOMIN. QUAE PRO SCRUTINIIS ELECTORUM CELEBRATUR, NUM. XXVI. (ap. *Thomasium* cit. ex edit. Vezzosiana, tom. 6. p. 29.)

Animadvertis, reor, nullo docente, adsertum heic peccatum originis, quo Electi ad Baptismum amiserant pristinam innocentiae dignitatem, ipsis jamjam intercedente Baptismate reparandam, ex pervetusta Romanae Ecclesiae traditione & consuetudine.

Occurrit jam vero sacer antiquissimus ritus de Scrutiniis Electorum Catechumenorum in ordine ad Baptismum in pervigilio Paschae, vel Pentecostes, aut Epiphaniae ipsis sollemniter conferendum. Ipsis, inquam Electis, quos nimirum jam probatos & sacro lavacro suscipiendo idoneos elegerat Episcopus. Scrutinia itaque, seu examina, quibus eorum idoneitas probaretur, qui baptizandi erant in pervigilio Paschae, septies intra Quadragesimam in plerisque Ecclesiis, prae primis in Romana, institui consueverunt; videlicet, uti loquitur *Ordo Romanus* VII. n. 8. ap. *Mabillon.* in Mus. Ital. t. 2. p. 82. *secundum formam septem donis Spiritus Sancti* consentaneam: *ut dum septem septenario numero implebuntur, detur illis* (Electis) *gratia septiformis Spiritus sancti*. Qui vero baptizandi essent in pervigilio Pentecostes, aut Epiphaniae, tria duntaxat alicubi subibant scrutinia ex *Missali Gellonensis Monasterii* ap. *Marten.* de antiq. Eccles. ritib. l. 1. c. 1. art. 12. p. 101. sq.

Et

Et recte quidem haec examina Scrutiniorum nomenclaturam sortita sunt, quoniam ex *Theodulpho* Aurelianensi Episcopo in lib. de Bapt. c. 8. ap. *Sirmondianam* editionem tom. 2. ejusdem operum „ qui illius „ sunt aetatis, ut rationem credulitatis suae reddere possint, diligenti examine scrutandi sunt, utrum veraciter credant, an alicujus falsitatis in eis macula celetur „ quibus plane similia tradunt, post *C. Bracarense* II. cap. 1., vulgatus *Alcuin.* l. de div. off. cap. de Sabb. S. Paschae, *Amalar.* de eccles. offic. c. 8. *Rupert.* de div. off. l. 4. c. 17. *Durand.* in ration. l. 6. c. 56. De septem quadragesimalibus scrutiniis, reliquis praetermissis, differunt sacrorum rituum Interpretes mox laudati, quibus addito *Leidrad.* Arch. Lugd. l. de bapt. c. 1. *Hugon. Victorin.* de sacram. l. 1. c. 17. *Capit. Caroli* M. l. 5. c. 372. *Honor. Augustodun.* l. 3. c. 53. *Hincmar.* Remens. in capitulis ad Presbyt. suae dioeces. & e junioribus *Menard.* in observat. ad lib. cit. Theodulphi in cap. 8. & 9. *Jos. Vicecomit.* de antiq. bapt. rit. l. 3. a c. 21. ad 26. *Cangium* in glossar. lat. art. *Scrutinium Catechumenorum*, cit. *Marten.* l. 1. c. 1. art. 11. sqq. *Bailletum* de sanctis t. 4. ubi de feria IV. hebdomadis quartae quadragesimalis §. 2. a n. 3. p. m. 166. sqq. *Meratum* in Gavantum t. 1. par. 1. in comment. praelim. observat. xcv. *Vezzos.* in Thomasiana edit. in propositam orationem & alias, *Sam. Basnag.* in annal. t. 2. diss. 12.

His ergo consultis, una cum cit. Ordine Romano, aliisque Ordinibus a *Marten.* productis art. 12. & hoc nostro *Sacramentario* pagg. 29. 32. 34. 37. sqq., abunde doceberis historiam de praefatis scrutiniis, nimirum dies scrutinio adsignatos, peractaque tum exercicia: nempe Missam cum aliis peculiaribus precibus; Episcopi, seu presbyteri, diaconorum, acholyti, janitoris munia in eis actionibus, Catechumenorum, una cum susceptoribus & frequentia populi adcessum ad praescriptum templum; catechesim ad viros & feminas separatim audientes; candidatorum ab templo decessum, regressumque ad ipsum; exorcismos, aperitionem aurium, traditionem redditionemque symboli, & orationis; impressionem signi crucis in frontibus; manuum impositionem; reliquos demum minutiores omnino ritus. Nos vero interea unum vel alterum ad eadem Scrutinia spectans, nec ita obvium apud Liturgicos, diligentius persequimur.

Et principio quidem primaeva Scrutiniorum institutio, tametsi perantiqua, nimium obscura est. Porro de Scrutiniis pervetustam mentionem habemus ap. *C. Carthaginense* IV. can. 85. ap. *Augustin.* l. 2. de symbolo ad catechum. c. 1. ac l. de fide & oper. c. 61. ap. *Ambros.* l. de mysteriis c. 1. ap. *Leonem* P. in decretis, quae indicat *Conc. Moguntin.* II. cap. 3. ap. *Siricium* P. epist. 1. ad Himer. Tarracon. c. 2. quocirca in ecclesiis Africana, & Mediolanensi sub Seculum V. ac in Romana sub IV. ea in more posita sunt. Num iis alias vetustior exstet mentio? Latet me. Scio equidem, *Tertullianum* l. de baptismo c. 19. memorare dispositiones orationis, jejunii, poenitentiae, quibus ad baptismum Catechumeni parandi essent; hujus tamen scrutiniorum ritus haud me-

mi-

minit. Praeterea si vulgatum *Alcuin.* audias in l. de div. offic. cap. de bapt. Dom. electi baptizandi exorcismis sunt scrutandi, jejuniis sanctificandi, frequentibus praedicationibus imbuendi *secundum Apostolicam regulam*. At sine teste loquitur, nec aliae quidem omnes Ecclesiae scrutiniorum morem non illico cooptassent, si ab Apostolica institutione profectus esset, uti recte observat cit. *Vicecomes* c. 21.

Nihilo secius hoc sensu verum protulisse Alcuinum reor, quod nempe erga baptizandos ab Apostolica traditione profluxerit praeparatio aliqua catecheseos & poenitentiae, quae sensim in eam methodicam, publicam & generalem scrutiniorum sollemnitatem provecta sit ab aliqua primum Ecclesia, quam ceterae deinceps processu temporis sequutae sunt una cum Gallicanis, Hispanis, Germanis, pro quibus nempe conspicua suppetunt documenta apud laudatos Scriptores; immo etiam cum pluribus Graecis, de quarum praeviis scrutiniis, aut examinibus erga baptizandos nonnulla exstant haud prorsus obscura testimonia ap. *Iren.* l. 1. c. 1. p. 46. postremae edit. Interprete Joan. Ernesto Grabio in adnot. cui adhaesit Massuet. ap. *Pseudo-Clem.* l. 3. recognit. §. 67. ap. *Greg. Nyssen.* orat. contra eos, qui differunt baptismum, ap. *Cyril.* Hierosf. in praefat. ad suas catecheses n. 1. & alias, interprete Tho. Millesio, itemque Menard. cit. in cap. 8. libri Theodolphi, ap. *Chrysost.* catech. 1. ad illuminandos n. 4. ap. *Nazianzen.* orat. in S. lavacrum, quibus adde sis recentiorem Ordinem ex *Euchologio Graecorum*, adductum a cit. *Marten.* art. 12. a p. 112.

Infantes etiam alicubi scrutinio suberant, ut nempe ceremoniis & ritibus, praesertim exorcismo lustrarentur: id quod de Bracarensi Ecclesia constat ex *C. Bracaren.* II. cap. 9. & de Romana ex *Ordine Rom.* VII. ap. cit. Mabillon. n. 1. & alias. Fiebant insuper alicubi scrutinia nocturnis horis, e. c. apud Ecclesiam Africanam ex *August.* l. 2. de symb. ad catech. c. 1., alibi vero interdiu, nempe apud Pictaviensem ex ejus Ordine Ms. pontificali, quem exscripsit cit. *Marten.* l. 1. c. 1. art. 12. p. 102. & apud Romanam ex cit. *Ordine Rom.* ubi invitantur baptizandi ad scrutinium celebrandum *feria quarta*, *hora tertia*, videlicet pomeridiana, ut interpretor cum Italo *Vicecom.* cit. c. 24. Ubi moneris obiter, tum temporis, scilicet ad Seculum VIII. vel IX. cui aetas hujus Ordin. Rom. adsignari solet, nondum Romae invaluisse usum hodierni horologii, quod ab occasu solis initium ducit.

In plerisque Ecclesiis adulti baptizandi, & pro infantibus eorum susceptores aut susceptrices sua dabant nomina scrutinii praesidi, quae deinceps ecclesiasticis tabulis inscripta palam recitabantur. Liquet aperte ex *Pseudo-Clem.* recognit. l. 3. §. 67. *C. Carthag.* IV. can. 85. *Nyssen.* orat. cont. differentes bapt. *Cyr. Hierosf.* praefat. ad catechef. n. 1. *Siric.* P. epist. ad Himer. *Dionys.* de ecclef. hier. c. 2. *Ord. Rom.* VII. cit. n. 1. *Sacrament. Rom. Eccl.* l. 1. ap. cit. Thomas. p. 37. *August.* l. de cura pro mort. habenda c. 12. & l. de fide & oper. c. 6., tum ex epist. *Jesse* Ambianens.

nenſ. Epiſc. de bapt. & Codicib. *Remenſi*, & *Ratoldi* ap. Menard. in nota 321. in ſacramentar. Gregor.

Ex iis vero ſubinfert laud. *Menardus* „ olim nomina non in ipſo „ baptiſmo, ſed ante illum fuiſſe infantibus, ſeu pueris impoſita: ſiquidem quum baptiſmus celebraretur tantum in diebus Paſchae & „ Pentecoſtes (adde, *& alicubi in Epiphania*) & in multos annos ſaepe rejiceretur, non eſt credibile tunc infantes nomine caruiſſe; niſi forſan id adſerendum velimus de infantibus illis, qui octavo, vel „ ante octavum natalis ſui diem baptizabantur „ Adlatiſque deinde paganorum exemplis, qui ſuis infantibus ſeptimo, octavo, & nono poſt natalem die nomina ſuperſtitioſis ritibus imponebant, concludit „ Itaque puto antiquos chriſtianos in imponendis nominibus ſua conſuetudine uſos fuiſſe, poſita omni ſuperſtitione paganica. „ Similiter ferme ſentit, remiſſo ad Menardum Lectore, cit. *Mabillon.* in Ord. Roman. n. 1. ex illis quippe verbis, *hora tertia ſcribantur nomina infantium*, haec colligit in nota *a* „ habebant ergo nomina jam ante baptiſmum; quamquam non raro nomina tunc imponebantur. „

At poſſet fortaſſe quis reponere, novum in baptiſmate tum imponi nomen cunctis adcedentibus; aut inſcripta infantium nomina non eſſe propria, ſed parentum, aut ſuſceptorum, uti innuit toties laud. *Ordo Romanus* n. 1. e. g. ſub hac formula, *filius Petri pictoris*, aut *ſuſcepta ab Euphemia Marchioniſſa*. Nec ſecus quidem *Mabillonio* ſentire fas eſt pro illis eventibus, in quibus fatetur, nomina in baptiſmate fuiſſe impoſita. Sed plura de iis *inferius* ubi de ſacro Baptiſmate.

Deſiit poſtremo univerſim, ſenſimque apud Eccleſias expoſitus Scrutiniorum ritus, quum abſolutus eſt ordo catechumenatus, ſollemniſque in Paſchate ac Pentecoſte baptiſmus, inducto frequenti, immo quotidiano parvulorum lavacro; videlicet, ut pluribus placet, Seculo IX. exeunte. Dixi *univerſim*, non vero *penitus*, ut excipiam pauciores Eccleſias, in quibus eundem diutius perſtitiſſe ritum ſatis norunt Eruditi adverſus *Vicecomitem*, quo de argumento fuſius poſtmodum differemus in Par. III. Tom. VI. ubi de traditione ſymboli ad tractat. de fide theologica.

Plura pro noſtro Dogmate liturgica monumenta ſuppeditant laudati ſaepius *Mabill.* de liturg. gallic. p. 249. & in Sacramentario gallic. p. 301. 304. 307. 320. 322. 326. 328. 333. 374. *Murat.* de Rom. liturg. t. 1. col. 315. 319. 404. 406. 444. 473. *Thomaſ.* t. 6. p. 123. 236.

E DO-

E DOCUMENTIS VARII GENERIS.

11

Fragmentum calicis vitrei in umbone depictum, e ſacris Romae cryptis erutum ap. Bonarrot. in obſervat. tab. 1. fig. 3. & Boldett. in obſerv. in coemet. p. 200.

Protoparentum inſolentis audaciae, qua Dei mandatum tranſgreſſi ſunt, effigiem hac expreſſiorem, ſimulque vetuſtiorem fortaſſe non videris. Eam ad Secula pene ante-Diocletiana referendam merito conjectat laud. *Bonarr.* in explanatione ejuſdem documenti, generatim de aliis id genus in praefatione ad ſuas obſervat.

Quod idem inſuper infelix parentum lapſus paullo poſt ſubſequutis temporibus apud Majores noſtros in tabulis depingerentur, innuiſſe mihi videntur Sancti *Paullinus* & *Auguſtinus* : ille videlicet in natal. 9. S. Felicis a verſ. 515. ubi recenſens quas in porticu cujuſdam Baſilicae imagines adpingi curaverat, inquit,

Omnia namque tenet ſerie pictura fideli,
Quae ſenior ſcripſit per quinque volumina Moſes.

& quidem quid ad Chriſtianorum doctrinam & ſalutem memoratu picturis dignius eo lapſu, in univerſo Moſis Pentateucho? quin & verſ. 607. exponens fructum ex narratis picturis excerpendum, proſequitur,

De Geneſi, precor, hunc orandi collige ſenſum
Ne maneam terrenus Adam, ſed virgine terra
Naſcar . . .

Auguſtinus vero diſputans cum Juliano Pelagiano de noxa origina-

 li,

li, ac de foliis, seu perizomatis, quibus lapsi parentes suae nuditati, ruborique consuluerunt, ita eum adloquitur l. 5. advers. Julian. c. 2. n. 6. *a pictoribus me didicisse* derides, *quod Adam & mulier ejus pudenda contexerint, Horatianum illud decantatum audire me praecipis,*

. . . . . . Pictoribus atque poëtis

Quidlibet audendi semper fuit aequa potestas.

De caussis, ob quas apud Veteres curae fuit ejusmodi lapsus imagines fidelium oculis frequentissime objicere, plura, ad sensum adlegoricum ac tropologicum redacta, *Aringh.* in Roma subt. t. 2. l. 5. c. 7. p. 467. sqq. Addit haud immerito laud. *Bonarr.* id genus imagines documento fuisse Christicolis adversus pristinos Gnosticorum errores, quod hominis creatio Dei Omnipotentis opus fuerit, ex sacra Genesis narratione, non autem pravi principii. Alias, & quidem non adspernandas, conjecturas profert *Bottar.* in Roma subt. t. 1. ad tab. LX. & saepius.

12

Apud laud. Bonarrot. tab. 1. fig. 1.

Particulam hanc Iconis aereae pervetustae, immo Iconem integram, bonum insimul Pastorem, aliaque ex antiquo Foedere mysteria exprimentem, unus ipse *Bonarrotius*, quod sciam, exhibuit, & adposite, more suo, commentatus est. Idem conjectat, olim fortasse Iconem ornamento fuisse cuipiam ex illis Crucibus, quas vocarunt Stationales, de quibus pluribus differentem vide sis *Ciampin.* de vet. mon. t. 2. c. 6.

13

Romae in Museo Victorio, uti idem Clariss. Victorius refert, nitideque Gemmam exponit in Praefat. ad diss. de Ss. Septem dormientibus pag. V. & VIII.

Ro-

14

Romae ex percelebri ſarcophago marmoreo nobiliſſimi Urbis Praefecti & neophyti Junii Baſſi, effoſo ex coemeterio Vaticano, ap. Authores Romae ſubterr. quorum poſtremus Cl. V. Bottarius ſarcophagi conſpectum retulit in ſua Roma ſubt. tab. XV. *n.* VII. *Exſtat modo in ſacris cryptis Vaticanis, ubi illud mox contemplati ſumus.*

Similem anaglypho opere effigiem referunt complurima Romae cryptarum Marmora. Ea indicaſſe ſufficiat, prout ſingula in ſuas retulit tabulas laud. *Bottarius*.

Videlicet in tom. 1. tab. XXXI. n. IV.... tab. XXXVII.... tab. XL. n. 9. tom. 2. tab. LI. n. 2.... tom. 3. tab. CXXXI.... tab. CLXXXXIII.... tab. CLXXXXV.

His addenda primum eorundem ſarcophagorum anaglypha, quae Deum Dominum medium inter duos protoparentes repraeſentant, elargientem Adamo ſpicas, ac Evae laneam oviculam, quaſi eis imponens onus laborandi ac veſcendi pane in ſudore vultus ſui, in patrati criminis poenam. Haec quidem ap. laud. *Bottar.* t. 2. tab. LXXXIV.... tab. LXXXVIII.... tab. LXXXIX.

Permulta ex marmoribus hucuſque adductis exſtant modo apud ſacrum Muſeum Vaticanum, ſuperne parietibus incruſtata.

Addendum inſuper ejuſdem figurae anaglyphon in parte laterali ſarcophagi marmorei, quod exſtat hodieque in Baſilica Ambroſiana Mediolanenſi ſub ambone ap. *Allegranzam* in expoſit. monim. mediol. tab. V. n. XI., ſimulque aliud itidem expreſſum in operculo ejuſdem ſarcophagi, ad tab. VI. n. 4. Haec eruditis diſſertationibus illuſtrat laud. *Al-*

Allegr. tum ſimile in marmoreo ſepulcro Veronenſi apud S. Joannem in Valle, ex *Maffeio* in Verona illuſtr. par. 3. tom. 3. c. 3. p. m. 104. His enim ſacris emblematis, pluribuſque ſimilibus Chriſtiani veteres vita functorum nobiliorum ſepulcra ornare conſueverunt, quemadmodum antiquius Pagani ſuos praeeminentium virorum ſarcophagos eruditione mythica replebant, ut videre eſt in tabulis *Gorianis* ad tom. 3. Inſcript. antiq. ſub init.

Addendae praeterea Picturae plurimae ejuſdem protoparentum lapſus, adfixae parietibus, arcubus, fornicibus coemeteriorum Romanorum, quales ibi repertae olim ſunt, atque exhibentur ab eodem *Bottario* tom. 2. tab. LX. n. I. II.... tab. LXXX.... tab. CXXIII. n. IV.... tab. CXXVI. n. II.... tab. CXXIX. n. II.... tom. 3. tab. CXLV. n. II.... tab. CXLVIII. n. II.

Hac itaque frequentia & documentorum copia teſtati ſunt Majores noſtri fidem ſuam in ſacram hiſtoriam de lapſu infeliciſſimo Protoparentum.

15 ✠ QVEM PLEBS TVNC CARA CRVCIS AGNVS FIXIT IN ARA :·
HOSTIA FIT GENTIS PRIMI PRO LABE PARENTIS.

Apud Forum Cornelii, nunc Imola, referente Dominico Mita in edit. ſermonum S. Petri Chryſologi ap. Bened. Bacchinium in editione libri Pontificalis Agnelli t. I. in obſervat. ad vitam S. Chryſologi n. II. p. 349. ſq.

Carmina haec quae Chriſtum depraedicant Mundi Hoſtiam pro lapſu Adami, oram circuunt illius venerandae patinae argenteae, quam S. Petrus Chryſologus Archiepiſcopus Ravennas ante mortem in baſilica Divi Caſſiani apud Forum Cornelii ſumma pietate obtulit. Obiit vero Chryſologus circ. 450.

Sebaſtianus Paulli, nuperus editor ſermonum S. Chryſologi, in vita ejuſdem Sancti ex cit. *Mita*, ſermonibus praefixa n. 37. p. XL. de Sancto jamjam morti proximo haec habet „ Tumulumque ſibi juxta „ aram S. Caſſiani eligens, ſacram infulam auro, gemmiſque pretio„ ſiſſimis diſtinctam, Craterem aureum & Patinam argenteam, myſti„ cis figuris & caracteribus exſculptam, quibus in ſacro fuerat uſus, „ Arae B. Caſſiani hereditario ſuae evangelicae paupertatis jure reli„ quit. „

Idem *Editor* ex vita Chryſologi ex *Caſtillo* §. 4. n. 11. p. XXIV. quid ſimile profert in haec verba „... Offerendo Martyri ſacro (Caſſiano) „ provolutus in terram mitratam cidarim auro variegatam & gem„ mis, cum poculo aureo, & argentea patella, quibus ipſe ſaepe fue„ rat uſus in ſacris. „

Franc. de Berlendis in diſſ. latina de oblat. ad altare par. I. §. I. p. 25. edit. Venet. 1743. praefatam patinam, quam perperam vocat Cra-

terem,

terem, memorat, & secundum duntaxat ex duobus Carminibus in eo exscalptis. De duobus nostris observat cit. *Bacchin.* esse *modi recentioris*, quia nempe sunt *Leonina*, ut vocant. Idem monet, sua aetate exspectari doctam D. Abbatis *Pastrizii* lucubrationem in eam patinam, quam nobis videre non licuit.

Vidimus tamen ectypon ejusdem patinae mysticae, quam primum *Mita* aeri scalpendam curavit, nobis e Foro Cornelii, una cum aliis eruditionem rei concernentibus, perhumaniter missam a *R. P. Narcisso Basio* S. J., illic hodieque commorante. De eadem etiam atque etiam redibit sermo.

§. I.

Natura peccati originis.

637 QUAESTIO I. Quid sit formaliter hoc peccatum? Multiplex sententia indicat, obscurissimae difficultati nihil responderi posse, quod difficultatem penitus evacuet. ADSERO. Est macula illi similis, quae mansit in Adamo, postquam commisit peccatum, donec idem revocavit: atque adeo est ipsummet Adae peccatum, prout moraliter, aequivalenter, & interpretatione fuit peccatum nostrum, & prout in nobis moraliter perseverans, scilicet quoad effectus morales peccati Adae; ad eum plane modum, quo vulgo adseritur de peccato nostro habituali (*i*). RURSUM QQ. DOGM. SCHOL.

638 Ratio, quia Peccatum originis est vere, ac proprie peccatum, sufficienter qua tale voluntarium, & unicuique intrinsecum, & proprium, ex *Tridentino*, quippe quo sumus Deo odibiles, poena aeterna digni; atqui ejusmodi nequit concipi, quin sit perfecta macula intrinseca, & moralis, ei similis, quam transacto peccato contraxit Adam, & quam adulti omnes per propria peccata contrahunt: ergo. Id autem liquet ex pacto de transfundenda in omnes posteros justitia, vel injustitia Adami, quo quidem subinde una Adae voluntas fuerit moraliter voluntas omnium posterorum. Tum sic: ergo quidquid Adae tribuitur, & posteris virtute pacti tribuitur; atqui Adae post peccatum commissum, & non revocatum, tribuitur moralis macula, ob quam sit Deo odibilis eodem modo, ac si actu peccatum committeretur: ergo & posteris. Sic optime percipies verba illa *Rom. 5. & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt.*

639 Hinc 1.° peccatum originis nihil est aliud, quam peccatum in Adamo, ab Adamo re, & a posteris virtute patratum, in posteris

(*i*) Nobiscum sunt *Platel.* cit. par. 2. c. 4. §. 2. n. 316. & *Rhod.* tr. 4. d. 4. de pecc. orig. q. 1. s. 2. §. 3. concl. 4. cum *Turria; Cur. Del. Arri. Martinonio.*

steris moraliter perseverans. 2.° est sufficienter voluntarium ex eo, quod tale sit moraliter, ac interpretatione, non physice; idest non in ordine ad propriam uniuscujusque voluntatem, sed in ordine ad voluntatem Adae, continentis per modum capitis posterorum voluntates. Nam peccatum in genere solum dicit defectum moralem, in nobis ortum ex deficiente aliqua voluntate; quod originali convenit. 3.° est proprie peccatum (*k*). Quia tale simpliciter vocatur ab *Script. PP.* & *Trid* (*l*). Licet enim ratio peccati personalis dicat voluntarium proprium, & formale, at ratio communis peccati abstrahit a voluntario proprio, & a voluntario interpretativo (*m*).

OBJECTIONES.

640 Obj. *primo*. Si peccatum originis sit ipsum Adae peccatum, erit pariter nobis actuale, uti fuit Adamo: quod nemo dixerit. *Secundo* ex Trid. originale transfunditur ab Adamo in posteros, omnibus inest, est unicuique proprium: haec autem vera non sunt de ipso Adae peccato; nec enim quod omnibus commune est, est uniuscujusque proprium; quoniam e. g. divina Essentia, quia tribus Personis communis est, nullius est propria: ergo. *Tertio*. Heinc originale non nisi moraliter transmittitur ad posteros: quod repugnat fidei.

641 ℟. Ad *primum* N. A. Quia actualis Adae culpa fuit Adae physice, nostrum moraliter duntaxat. Ad *secundum* N. Mi. Vere omnibus inest, quod vere, & intrinsecus omnes adficit. Est omnibus commune, quia ad omnes extenditur; est uniuscujusque proprium, quia nemo unus est, quem non inficiat. Exemplum de divina Essentia non est ad rem; nam ipsa est re una in tribus Personis, at peccatum Adae solum est moraliter, ac aequivalenter in posteris. Ad *tertium* D. A. non nisi moraliter quoad modum transmittitur, C. quoad rem transmissam, N. quoniam peccatum Adae, licet non nisi moraliter communicetur, at transmittitur, seu propagatur intrinsecus, quatenus est nostrum, ex quo transfunditur ab eo, in quo moraliter ceu in capite continebamur = Huc redeunt Objectiones contra pactum, supra solutae.

642 Obj. *quarto*. Originale, secluso quolibet pacto, transfunditur ex natura, seu quasi ex natura rei per libidinem, seu concupiscentiam seminali generationi naturaliter adjectam; ad eum modum quo podagra, coecitas & id genus alia, seu corporum sint, seu animorum adfectiones, in liberos transmittuntur a parentibus. Nam 1.° sic sentiunt antiquiores Theologi cum Orig. (*n*) Leon. M. (*o*) Fulgent. (*p*) Richar. Victor. (*q*) Magist. Bonav. &c. 2.° signanter ita sentit August. tum alias, tum disputans in Julianum (*r*) in haec verba „ . . . secundum hanc originem seminalem etiam Levi tunc deci-
„ ma-

(*k*) Contra Durandum a S. Portiano.
(*l*) Ses. 5. de pecc. orig.
(*m*) Lege *Rhod.* cit. §. 5. *Arsdek.* 1. 2. c. 5. *Bec.* tr. 2. c. 9. q. 1 n. 1.
(*n*) In c. 8. ep. ad Rom.
(*o*) Ser. 5. de Nativ.
(*p*) L. de Incarnat. & grat. c. 13.
(*q*) L. 1. de Emman. c. 10.
(*r*) L. 4. oper. imperf. n. 104. sqq.

„ matus ostenditur, non in se ipso, sed in illo in cujus fuit lumbis; „ nec voluit, nec noluit decimari, quoniam nulla ejus voluntas erat... „ & tamen secundum rationem seminis, non mendaciter, nec inani- „ ter dictum est, quod ibi fuit & decimatus est „ Posteri ergo Adami eo modo in eo fuerunt, & idcirco peccarunt, quo fuerunt Levitae in Abraham quum Melchisedech Sacerdoti decimas dedit, & propterea decimati sunt; at Levitae, non ratione pacti alicujus, sed solius ratione seminis, seu ex natura rei, nec volentes, nec dolentes fuerunt in Abrahamo, & propterea in lumbis ejus decimati: pariter ergo. Ita *Jansen.* & *Henric. a S. Ignatio* proxime adducti.

643 ℟. *N. Adf.* Illa enim, quae dicuntur generatione transfundi a parentibus in liberos, meram naturam spectant; transfusio vero peccati voluntatem peccantis aliquo modo liberam & voluntariam necessario exposcit. Ad 1. prob: iis Authoribus, de quorum mente, qualem adversarii obtendunt, vehementer ambigimus, totidem objicimus ex antiquis & recentibus, ubi pactum adseruimus indicata pag. 363. Nec novum quidem est, Scriptores quoslibet ubi agitur de rebus difficillimis in varias abire sententias. Ad 2: palmaris est inter decimationis & peccati imputationem disparitas: illa enim nude extrinseca est, atque adeo potest quam optime posteris ex rei natura ratione patrum imputari, quippe quae imputatio ab opinione hominum tota pendet; ista vero, quum ab interno animae statu petatur, atque adeo ob communicatam ab altero exsistentiam, nequit porro, nullo subintellecto voluntatis adsensu, ex natura rei imputari.

644 Plane Augustinus, qui alias nobiscum est, exemplum heic profert Levi in lumbis Abraham decimati, quo Adae filios in lumbis Adae reliquisse commonstret; num autem hoc physice atque ex natura rei, num moraliter solum contingat, ne quidem ipse innuit. Quocirca nihilo hisce verbis, tanto ab adversariis hiatu amplificatis, nostrae officit opinioni S. Doctor.

645 Obj. *quinto* contra Illationem secundam. Originale neutiquam est parvulis voluntarium. Nam 1.° voluntarium est illud, quod est ab intrinseco cum cognitione; at in parvulis originale est solum ab extrinseco, scilicet ab Adamo, ac sine cognitione, qua carent. 2.° voluntarium liberum ad culpam necessarium, debet esse in potestate voluntatis illius, cui imputatur; at originale non est in potestate voluntatis puerorum. 3.° ut sit mihi voluntarium quod fit voluntate alterius, opus est, ut ego voluntatem meam, & vices meas illi commiserim; at nullus ex posteris voluntatem, & vices suas commisit Ademo, ut praeceptum Domini adimpleret, seu infringeret.

646 ℟. *N. Adf.* Ad 1. prob: originale eo modo, quo est voluntarium, scilicet physice in capite, ac moraliter in membris, est a principio intrinseco cum cognitione. Ad 2. *D. Ma.* voluntarium personale, *C.* morale originale, ac capitale, *N.* hoc enim solum debet esse in potestate voluntatis, originis, aut capitis, continentis moraliter mem-

brorum voluntates. Et *C. Mi.* quia parvulorum voluntarium non eſt perſonale, ſed morale & capitale, quum eorum voluntates ſint voluntati Adae illigatae. Et *N. Con.* Ad 3. *D. Ma.* ut ſit mihi voluntarium voluntate perſonali, quod ſit &c. *C.* voluntate capitali, ſeu in capite, cui nempe Deus ex ſupremo dominio meam adjunxit, & ſubordinavit voluntatem, *N.* Et *C. Mi.* quia nulli poſterorum fuit voluntaria voluntate perſonali, Adamitica praecepti impletio, ſeu infractio; ſed tantum voluntate capitali. Et *N. Con.* (*s*).

647 QUAESTIO II. Num praeadſerta macula ſita ſit formaliter in privatione gratiae, vel in concupiſcentia rebelli, aut in alia qualitate morbida? NEGO tria Quaeſtionis membra. Primum videlicet, quia privatio gratiae eſt poena peccati actualis, ab omnibus in Adamo commiſſi, & eſt a Deo, a quo nequit eſſe peccatum. Tum ex *C. Trident.* (*t*) in juſtificatione, quae fit per baptiſmum, reperitur & remiſſio peccati & infuſio gratiae; id tamen falſum eſſet, ſi ſola privatio gratiae ſit peccatum originis. Secundum, quia concupiſcentia rebellis eſt etiam poſt baptiſmum, per quem plane deletur quidquid habet rationem peccati (*u*). Tertium, quia ſimiliter illa qualitas morbida, quae apud ſuos AA. (*x*) eſt languor quidam, aut fomes ad peccatum inclinans, manet etiam in renatis poſt baptiſmum: ergo ſolum eſt macula moralis per modum peccati habitualis (*y*).

OBJECTIONES.

648 Obj. *primo*. Originale ſitum eſt formaliter in privatione gratiae debitae, prout inducta per Adae peccatum. Nam 1.° originale, ex Trid. eſt mors animae; ex D. Anſ. (*z*) gratiae nuditas; ex D. Dh. (*a*) privatio ſubjectionis humanae mentis ad Deum; ex aliis PP. privatio juſtitiae originalis. 2.° privatio illa gratiae, prout voluntaria phyſice Adae, ac moraliter parvulo, vere avertit hominem a Deo, ipſumque privatione gloriae dignum reddit: ergo non modo eſt peccati poena, ſed verum peccatum. 3.° ſic apte explicatur originalis peccati pravitas, derivata ſcilicet ab Adamo in poſteros; quemadmodum etiam inter homines, quando pater eſt laeſae majeſtatis reus filii, & poſteri avita nobilitate privari intelliguntur. 4.° ideo per baptiſmum originale penitus remittitur, quia baptizato per donum gratiae juſtificantis omnino deletur illius gratiae debitae privatio: ergo.

649 ℞. *N. Adſ.* Ad 1. prob. Trid. & PP. illis nominibus intenderunt primarium peccati effectum, qui notior eſt, non rationem formaliter conſtituentem adſignarunt. Originale eſt mors animae cauſſaliter, & demeritorie, non formaliter. Nec nuda privatio gratiae eſt

mors

(*s*) Conf. *Arria.* t.3. tr. de Virt. & pecc. d. 52. a n. 28.

(*t*) Seſſ. 6. in decr. de juſtificat. c.7.

(*u*) Ex *Trident.* C. in decr. de pecc. orig. Recole *Aug.* l. 1. de nupt. & conc. c. 22 & l. 1. retr. c. 15.

(*x*) Cum *Mag.* in 2. diſt. 31.

(*y*) Lege *Rhod.* de pecc. orig. diſp. 4. q. 1. ſect. 2. *Bec.* heic tr. 2. c. 9. a q 2. *Arjack.* heic c. 2.

(*z*) De concep. virginali c. 26.

(*a*) Par. 1. 2. q. 82. a. 3.

mors animae, quippe sine ista morte potuisset consistere in statu purae naturae; sed illud duntaxat, quod est gravis positiva offensio Dei, mors animae dicitur.

650 Ad 2. *N. A.* quia sola privatio positiva gratiae, sita in ipso peccato Adae, quod fuit moraliter nostrum, avertit hominem a Deo, & a gratia. Plane ideo Adam privatus est justitia originali, quia peccavit: fuit ergo prius peccare, quam privari negative justitia. Ad 3. *N. Ass.* Nec illa privatio avitae nobilitatis est ipsum laesae majestatis crimen, sed hujus poena consequens. Ad 4. *N. A.* sed quia deletur omnino peccatum, ferens adnexam, in poenam illius, gratiae privationem (*b*).

651 Obj. *secundo*. Originale situm est formaliter quoad materiale in concupiscentia, quoad formale in reatu culpae, qui situs est in privatione originalis justitiae. Nam 1.° concupiscentia adpellatur, Rom. 7. *peccatum in nobis habitans*, *interna peccati lex*, & Hebr. 12. *pondus*, *& circumstans peccatum*. 2.° saepe Aug. vocat concupiscentiam *peccatum*, *malum originale* &c. (*c*) & Bonav. (*d*) sistit originale in concupiscentia, prout claudit in sese debitae justitiae absentiam. Idem sentit *D. Th.* (*e*). 3.° ex D. Aug. (*f*) *concupiscentia in parvulis baptizatis a reatu solvitur, ad agonem relinquitur*: ergo stat optime, quod post baptismum maneat materia culpae originalis, scilicet concupiscientia ad malum inclinans, quae tamen, deficiente forma, seu reatu per novam gratiam, non imputetur ad culpam originariam, aut personalem. 5.° quod repugnat legi divinae peccatum est; at enim hujusmodi est adpetitus, originali justitia destitutus.

652 ℟. *N. Ass.* Ad 1. prob. Illae adpellationes sunt metonimycae, sumentes peccatum pro effectu, poenaque peccati, qualis est concupiscentia, nos in sensilia vehementer inclinans. Ad 2.: similiter intelligenda sunt verba Aug. qui etiam saepe dixit concupiscentiam vocari peccatum, non quia peccatum sit, sed quia ex peccato nata est, ac est poena peccati (*g*) cujus doctrinae adcinit *Trid.* (*h*) Nec mihi porro Bonaventura, & Thomas secus sentiunt, minusque conveniunt cum eodem *Trident.* cui concupiscentia nullatenus est *vere*, *& proprie peccatum*.

653 Ad 3. *N Con.* gratis confictam, & deductam (*i*). Etiam anima, totusque homo a reatu culpae originariae solvuntur, quin fuerint materiale illius culpae. Immo ex ipso *Aug.* (*k*) *percipitur in baptismo christiano perfecta novitas*, *& perfecta sanitas*: adeoque post baptismum nulla manet infirmitas, nullumque constitutivum infirmita-

(*b*) Recole cit. *Rhod.* s. 2. §. 2. & *Arria.* proxime cit. d. 51. s. 3.

(*c*) Exempli caussa in l. 5. contra Julian. c. 5. de nupt. & concup. l. 2. c. 20. l. 4. c. 1. l. 6. c. 15. &c.

(*d*) In 2. Sent. dist. 30. ar. 1.

(*e*) In 1. 2. q. 82. a. 3.

(*f*) L. II. de peccat. merit. c. 4.

(*g*) Sic idem *Augustin.* l. 1. retrac. c. 15. de nup. & concup. l. 1. c. 22. l. 1. contra 2. epist. Pelag. c. 23.

(*h*) Sess. 5. can. 5.

(*i*) A Bert. heic t. 3. l. 15. c. 5. n. 12.

(*k*) L. 6. contra Julian. c. 5.

tis originariae, seu pro materiali, seu pro formali, quod baptismum praecesserit. Ad 4. *N. Mi.* Nec concupiscentia in actu primo repugnat divinae legi, nec actualis, si ei consensio non adcedat.

654 Obj. *tertio*. Originale situm est formaliter in duplici qualitate morbida, alia carnis, & alia animi; quatenus nempe caro per peccatum vitiata, suum cum animo vitium, quum sibi unitur, communicat. Nam 1.° saepe ferunt PP. animam in corpore, tanquam in vase vitiato corrumpi. 2.° ita sentit Aug. qui idem docet (*l*). Et rursus inquit (*m*) libidinem in homine natam esse ex adflatu serpentis. Idem (*n*) ait de concupiscentia, quod est *adfectio quaedam malae qualitatis, sicut languor*. Et (*o*) quod est morbidus quidam carnis adfectus. 3.° D. Th. (*p*) adserit, originale esse habitum corruptum, & *languorem naturae*. 4.° sic apte intelligitur, originale esse veram maculam, quae in anima residet, ac per baptismum deletur.

655 ℟. *N. Ads.* Ad 1. prob: PP. id pronuntiarunt, non ut peccati originis indolem penitius definirent, ac exponerent, sed ut quadantenus explicarent, quo pacto illud communicetur. Ad 2. Nec aliud quidpiam intendit Aug. Dicitur vero anima vitiari in corpore, quia incipit habere peccatum originale, quando infunditur corpori, morti, & aliis passionibus obnoxio. Adflatus ille est metaphoricus, quia nempe peccatum ortum est remote ex suasione serpentis, & ex peccato orta est libido. Etiam per qualitatem, seu morbidum adfectum intelligit adpetitum sentientem, quatenus vitiatus est qualitate morali, idest peccato originis, quale id ipsum *supra* exposuimus, minime vero tabe aliqua physica; huic enim nequit adsignari caussa: scilicet non Deus, ne dicatur caussa peccati; non serpens, qui non egit cum Ada, sed cum Eva; non pomum trajectum ab Adamo, quod erat bonum, & non vitiatum, ex *Aug.* (*q*). Ad 3. D. Th. intelligit illam corruptionem, & languorem in sensu morali, non physico. Ad 4. Recte intelligitur ex nostra doctrina, quod sit macula moralis, uti peccatum habituale; male vero, ac sine fundamento ex doctrina objecta, quod sit macula physica (*r*).

656 QUAESTIO III. Quodnam majus peccatum sit, originale ne, seu veniale proprium? Adsero. Veniale (*s*). Nam quid gravius sim·

(*l*) L. 5. contra Julian. c. 3.
(*m*) L. 4. vulgati Hypogn.
(*n*) L. 1. de nup. & concup. c. 25.
(*o*) Ibid. c. 13.
(*p*) Heic q. 22. a. 1.
(*q*) De civ. l. 14. c. 15.
(*r*) Lege *Bec.* heic c. 9. q. 4.
(*s*) Ita *S. Thom.* 3. p. q. 1. a. 4. & in 2. dist. 33. q. 2. ar. 1. ad 2. & in 3. dist. 1. q. 1. ar. 2. ad 6. & q. 5. de malo ar. 1. ad 9. Tum *Guilielm. Autissiodor.* & *Capreol.* ap. & cum *Ruar. Tappero* in explicat. articulor. ubi de pecc. orig. *plures* ap. Granad. in 1. 2. controv. 6. de peccatis tr. 8. disp. 2. sect. 4. *De Rubeis* in cit. tr. de pecc. orig. cap. 66 n. 4. sqq., quibus omnibus ceu veri quidem similius opinantibus pene adhaesit Card *De Lugo* in comment. de poenit disp. 5. n. 59. sqq. & cum ipso *Dominic. Viva* in expositione prop. XIX. ex proscriptis ab Alexandro P. VIII. nn. 18. 19. Nec parum favet *Sylvius* in 1. 2. q. 87. art 5. & *Rhodes* in simili, ad tom. 2. disp. 1. de poenit. q. 1. sect. 2. §. 5. aliique.

ſimpliciter eſt agere contra Deum, ipſum quomodolibet offendendo, quam pati & permittere Dei odium ac inimicitiam, ſeorſim ab omni actione mea; atqui per veniale ago contra Deum, & per originale patior duntaxat Dei odium & inimicitiam. Tum unica, quae adferri poſſit ratio communis & univoca ad veniale & originale, peccantis voluntarietas eſt, ex qua utrumque procedit; ac hujus deinde voluntarietatis differentiae ſunt (ut ſcholaſtice rem penitius adtingamus & expliecemus) majoritas & minoritas; at majoritas veniale adficit, originale vero minoritas. Quo circa qui peccat venialiter, reprehenſione dignus eſt, non autem qui originaliter.

657 Ad remiſſionem praeterea venialis exigit Deus ejus revocationem, non ita vero ad remiſſionem originalis. Demum qui eſt in peccato originis conſtitutus, non ſe avertit a Deo, ſed patitur tantum averſionem ſui a ſummo bono; qui autem venialem committit, ex indirecto quadantenus ſeſe a Deo avertit, quum veniale ſit aliqua Dei offenſa, necnon via ſeu medium ad lethale; tum diminutio, ſeu remiſſio perfectae caritatis, quae vel ne umbram quidem minimae a ſummo bono averſionis ſuſtinere valet. Ergo.

COROLLARIA.

658 I. Si quando fortaſſe veniale peccatum originali *levius* nuncupaverimus, intelligimus plane, quod ſit levius ex aliqua tantummodo circumſtantia; quatenus e. c. inimicitiam Dei, poenamque aeternam, quam infert originale, nullatenus inducit, non autem quod ſit omnimodis levius; uti ex contextu doctrinae ibidem traditae abunde liquet. Originale itaque ac veniale ſe habent tanquam invicem excedens & exceſſum (ut ajunt) ſub diverſis titulis; ſimpliciter tamen veniale majus eſt, ac originale prae illo, data optione, incunctanter eligendum. Heinc.

659 II. Perſpicua eſſet definitio noſtra ad ſingularem illam Quaeſtionem, quam cit. Cardinal. *Delug.* exagitat. Num ſcilicet beatiſſima Deipara, ſi in alterum ex duobus peccati originalis aut venialis ſcopulis, conſequenter ad permiſſionem Dei debuiſſet impingere, ipſique inſuper conceſſa fuerit optio alterutrum evadendi, immunitatem potius a peccato veniali proprio, quam ab originali praelegiſſet? Huic autem quaeſito, in gratiam Virginis Matris ſapientiſſimae juxta ac cordatiſſimae, adfirmantem partem incunctanter adſcriberemus, eodem duce Delugo.

§. II.

Cauſſa peccati originis.

660 QUAESTIO I. Quaenam ſit haec ejuſmodi cauſſa? ADSERO I. Eſt proprie voluntas Adae, & poſterorum prout contenta in Adae voluntate. Quia peccatum qua tale ab eo cauſſatur, qui peccat. II.

Late ex communi loquendi modo, est personale peccatum, quo Adam Dei praeceptum non comedendi de fructu vetito graviter violavit. Quia ex *Rom. 5. per unum hominem peccatum intravit in mundum*, &c. Quocirca dicitur Adam radix, parens, fons nostri peccati: hoc autem intelligitur posterius in subsistendi consequentia ad peccatum Adae; ideo enim nos peccavimus originaliter, quia Adam personaliter peccavit, non e converso. Heinc III. Illud est caussa in subsistendi consequentia peccati originalis, quod est caussa mortis, scilicet manducatio illa ex *Gen. 2. quacumque die comederis ex eo, morte morieris*: adeo ut si defuisset ejuscemodi lethalis comestio, & originale pariter absfuisset (*t*).

OBJECTIONES.

661 Obj. *primo* contra III. Ass. Adae superbia fuit caussa totius ruinae: ergo non esus ille, qui ex gula processit. *Secundo*, Peccatum externum eius non est verum peccatum, quum nihil addat malitiae supra adpetitum internum: ergo hic caussa est originalis criminis, non illa. *Tertio*. Nostrae voluntates in Adae voluntatem transfusae prius peccaverunt, quam Adam ederet pomum: ergo licet Adam non edisset, originale tamen a nobis contractum esset. *Quarto*. Per quodlibet aliud peccatum, si fuisset primum, amisisset Adam sibi justitiam originalem, adeoque & vigorem eam posteris transmittendi: ergo quodlibet aliud caussa exstitisset culpae originalis.

662 ℟. Ad *primum D. A.* superbia una cum esu, *C.*, hujus quippe ratio movens non fuit sola voluptas gulae, sed illicitus gloriae adpetitus, *eritis sicut Dii*: solitarie adcepta, *N. A.* & *Con.* Ad *secundum D. A.* peccatum externum solitarie adceptum, *C.* una cum interno, quo dicitur constituere completam peccati malitiam, *N. A.* & *Con.* sub hoc sensu. Ad *tertium*. *N. A.* quia transfusae sunt in Adae voluntatem in ordine ad internam transgressionem, per externam necessario complendam. Ad *quartum*: ex memorato pacto inito, esus dumtaxat ligni vetiti esset in Adamo peccatum capitale, cetera essent personalia: quare vel ex vi pacti, vel alterius Dei voluntatis, etiam Adam alioqui destitutus originali justitia, haberet vigorem eam transmittendi posteris, eo tantum quod eam ipse non amisisset per esum vetitum (*u*).

663 QUAESTIO II. Quae caussa fuerit haec comestio? ADSERO. Non physica, quia in originale actu, & subcessive non influit; sed moralis, quia per modum naturae illud communicatur tanquam radix, quae adplicata subjecto, moraliter ei Adae peccatum derivat. Igitur quam primum per generationem ordinariam ab Adamo transfusam quis concipitur, mox morali vi Adae peccati fit Dei inimicus per voluntatem sui capitis; dumque Deus creando animam unit corpori, ex Adamo descendenti, fitque homo filius Adae, statim ejus voluntas in voluntate Adae peccantis comprehensa censetur. Heinc licet parentes sint fideles & justi, progignunt tamen filios peccatores, quia sunt Adae posteri. OB-

(*t*) Recolendus *Arria*. cit. heic n 17. (*u*) Vide sis *Rhod.* cit. q. 2. §. 1.

OBJECTIONES.

664 Obj. *primo*. Nullus effectus profluere potest a caussa actu non exsistente; at enim Adae peccatum non exsistit actu. *Secundo*. Anima parvuli in primo sui momento creatur a Deo innocens, ac in eodem nocens est, utpote corpori unita, & maculata peccato: ergo est simul nocens, & innocens: immo Deus caussans animam, & totum, quod in ipsa est, creans, ipsum quoque peccatum caussat: haec autem a sana ratione nimium dissonant.

665 ℞. Ad *primum*. *N. A.* de effectu, & caussa moralibus. Sic enim proles in primo conceptionis momento adcipit jura, & dominium virtute contractus paterni, qui multos ante annos initus fuerat. Ad *secundum*: tum anima est sub diverso respectu innocens negative, ac positive nocens; siquidem creatur a Deo innocens prout est a Deo, & nocens, prout per naturalem generationem carni conjungitur: quocirca ejus peccatum non caussat Deus, immo potius permittit id quod ex adcidenti creationem ex se alias innocentem subsequitur (*x*).

666 QUAESTIO III. Quo pacto traducatur in posteros Adae peccatum? ADSERO. Minime per concupiscentiam, & voluptatem carnis, qua concipiuntur; sed tantum per Adae peccatum, praehabito Dei pacto, & generatione facta per viam ordinariam (*y*). Quia voluptas illa, utpote corporea & materialis, nequit ullo modo agere in animam spiritalem. Tum alioqui etiam traducerentur in posteros peccata omnia parentum, & avorum, qui ad eos ab Adamo linea recta descenderunt. Insuper si libido sit peccati caussa, qui majore cum libidine concipiatur, majus trahet peccatum; at labes originalis in cunctis hominibus aequalis est. Praeterea si vir & femina divinitus absque libidine generarent, peccatum nihilominus in genitum suum trajicerent; quia esset vere filius Adami, in quo peccasset. Tandem moderata voluptas in coitu ad finem rectum ordinata inter conjuges, nullum peccatum est: ergo. Consulatur *Bellarm.* de amiss. grat. l.4. c.12.

OBJECTIONES.

667 Obj. *primo*. Peccatum Adae traducitur ad posteros per traductionem animorum, qui ex Adamo peccante maculati descendunt. Quo subdifficilis haec traductio quamoptime percipitur. Nam 1.° anima fit ex traduce, seu ex propagatione, ita ut sicut caro nascentium ex carne patrum, sic animae ex animabus procreentur; quoniam, *Ego*, inquit Aug. (*z*) *adhuc, fateor, non inveni quemadmodum anima & peccatum ex Adam trahat, & ipsa ex Adam non trahatur*. Istam ergo sententiam non improbat Aug. Immo eam tenuerunt Tertul. Apollinaris, & ma-

(*x*) Conf. *Thom.* q. 83. a. 1. *Bec.* heic c. 9. q. 8. a n. 2.

(*y*) Consentiunt facto agmine *Theologi* adversum Jansen. l. 1. de stat. natur. lapsae a c. 6. Mag. in 2. dis. 31. Bert. heic l. 13. c. 6. n. 2. Henr. a S. Ignatio Aethica amoris l.10. p. 3. capp. 4. 5. *De Rub.* tr. de pecc. orig. c. 65.

(*z*) Epist. ad Optat. Episcop. 190. alias 157. n. 6. sub fin.

& maxima pars Occidentalium (*a*). Nec enim contraria huc usque definita est ab Ecclesia, cujus PP. & DD. in puncto gravissimo diu haesitarunt (*b*). 2.° animarum origo ab Adamo est, quoniam initio mundi, in simultanea rerum creatione, quae multis magni nominis Scriptoribus probata est (*c*) animae omnes simul cum Adami anima creatae sunt, ab eo in filios generationi destinatos transmittendae, non ut pars seminis, sed una cum semine: ergo.

668 ℟. *N. Ass.* Quia opinio adversa *Magistri* Sent. *animae creando infunduntur, & infundendo creantur*, fidelium jam omnium sensum exprimere videtur, ac pene ubique in Ecclesia Catholica a quinque circiter Seculis recepta est. Neque vero percipi potest semen aliquod spiritale, quo medio fieri deberet haec traductio, seu propagatio criminosa, quum Adae anima per poenitentiam purgata fuerit a peccato, quum filios genuit.

669 Ad 1. prob. *N. A.* Nec eam sententiam probat Aug. qui in hac obscurissima quaestione fere nunquam adserit, fere semper haesitat. Quin etiam D. Hieronymi temporibus sententia huic opposita ab Orientalibus sapientibus vulgo tenebatur. Ad 2. *N. A.* quia nullo quidem argumento satis probatur. Immo potius exinde fieret, quod illa animarum congeries Adamo inserta, tunc simul cum Adamo vere peccato consensisset: aut si non ita, unde peccato infecta est anima, quae e manibus Dei pura prodiit? (*d*).

670 Obj. *secundo*. Peccatum Adae traducitur per libidinem, seu concupiscentiam seminali generationi naturaliter adjunctam: qua de caussa anima corpori a Deo inserta, consortio carnis sic pollutae, prout seminaliter in lumbis Adae praeexstiterat, pariter vitiatur. Nam 1.° semen, quo fit generatio, malum, & vitiatum est, ex Job. c. 14. 4. *quis potest facere mundum de immundo conceptum semine?* ergo ab ipso anima commaculatur. 2.° ideo Christus nulli fuit peccato obnoxius, etsi carnem habuerit ex Adamo, quoniam cum virili semine conceptus non sit, *liber fuit a nexu seminatricis concupiscentiae*, ut inquit Aug. (*e*). 3.° ita plane sentit Aug. cui divinitus datum est de Originali dogmatice disserere. Docet enim animam in corpore tanquam in vitiato vase corrumpi (*f*), tum concupiscentiam peccati vinculum generatione in posteros trajicere (*g*) tum carnem vitiari, ac corrumpi, quia generatur cum libidine, ac proinde non generationem esse, sed libidinem, quae peccatum traducit (*h*). Similia fert alibi. Eique consentit D. Th. (*i*).

671 ℟. *N. Ass.* Ad 1. prob: semen non est natura sua immundum moraliter, sed solum denominatione adcepta a criminosa libidine, cujus vehi-

(*a*) Ap. D. Hier. epist. ad Marcellin. 78. alias 82.
(*b*) Ap. Noris. in Vindic. Augustinianis c. 4. §. 9. a p. 69.
(*c*) Ap. *Noris.* p. 82.
(*d*) Recole *Bellarm.* cit. c. 11.
(*e*) Serm. 122. de temp. & alibi.
(*f*) L. 5. contra Julian. c. 15.
(*g*) L. 1. de nupt. & concup. c. 23.
(*h*) L. 1. de peccat. mer. & rem. c. 9.
(*i*) Q. 82. a. 4. ad 3.

vehiculo ipſum emittitur, aut quatenus deſcendit ab Adamo, qui ſe, ac poſteros in ſe origiualiter faedavit.

672 Ad 2: ideo Chriſtus originale non contraxit, neque, licet purus homo eſſet, contraxiſſet, quia nec incluſus eſt in pacto, cum Adamo inito, nec per generationem ordinariam, quam comitari ſolet aliqualis inordinata concupiſcentia, conceptus eſt. Ad 3. N. *Adſ.* Non illa protulit Aug. ad mentem arguentis; hoc enim repugnat, & invictis rationibus pro oppoſito adlatis, & eidem Aug. qui omnino docet, peccatum in nos traduci, quia quando peccavit Adam omnes homines erant *ille unus homo*, ut ipſe loquitur (*k*) ideſt per pactum, cujus ipſe meminit (*l*) *omnes in illo uno teſtamentum Dei diſſipaverunt, in quo omnes peccaverunt*.

673 Intendit igitur laudatus Aug. 1.° concupiſcentiam habitualem eſſe ſignum naturae corruptae. 2.° eſſe effectum, ſimulque comitem peccati originalis. 3.° per illam traduci peccatum, non tanquam per cauſſam phyſicam proximam, quae inficiat animam, id enim fieri ullatenus nequit; ſed tanquam per occaſionem, ſeu conditionem, quae regulariter ineſt generationi, quae pariter non cauſſa eſt, ſed conditio, qua poſita in animam culpa derivatur. D. Th. utpote in hoc puncto maxime Auguſtinianus, idem omnino ſenſiſſe intelligendus eſt, quippe qui adſerit (*m*) culpam originalem eſſe in ſemine, & carne velut in quodam inſtrumento.

674 Inſiſtis. Non implicat contrarietatem, quod ex carne, aut ſemine vitiato contrahat anima maculam originariam. Nam 1.° ex Sap. 9. *Corpus, quod corrumpitur, adgravat animam*. 2.° ex vulgato Ambr. (*n*) *corporis conſortio anima maculatur peccato*. 3.° ex Aug. (*o*) *vitium concupiſcentiae eſt, quod anima non ex ſe, ſed ex carne contraxit*. Et (*p*) non eſt *in carne bonum, ſed vitium, quo inficitur anima*. 4.° ejuſmodi eſt nexus carnis, & ſpiritus, ut ex mala corporis adfectione animus doleat, & ex variis illius motibus diverſas induat inclinationes: ergo poteſt eodem pacto, dum corpori infunditur, virium aut facultatum ſuarum habitualem perturbationem ſubire. 5.° ignis materialis inferni agit in ſpiritus, eos pungens, & urens: ergo & macula corporis poteſt iu ſpiritum agere, & tranſire.

675 ℞. *N. Adſ.* Tum quia illa macula nihil actu poſitivum eſt: tum quia ſola anima eſt proxime Deo amica, vel inimica; hae ſiquidem denominationes in potentias materiales non cadunt: tum quia ſola anima, quae formaliter libera eſt, poteſt peccatum habere, & ab ipſa per denominationem totus homo. Ad 1. prob: dicitur corpus adgravare animam, quatenus per ſuas ſenſationes animam, quae non niſi dependenter a phantaſmatis operatur, diſponit, & inducit ut ſi-

(k) L. 3. de peccat. mer. c. 10. & ſerm. 47. de diverſis, & l. 2. oper. imp. contra Julian.

(*l*) De civ. l. 16. c. 27. & ſuper Gen. 17. 14.

(*m*) Heic q. 82. a. 1.

(*n*) Comment. ad c. 7. ad Rom. t. 4.

(*o*) L. 4. contra Jul. c. 9.

(*p*) Paullo inferius.

mul cum corpore actus exerceat, qui sunt actus proprii totius hominis. Ad 2: maculatur anima, vix init cum corpore consortium, non vero macula proveniente ex natura rei a consortio cum corpore maculato, sed aliunde.

676 Ad 3: anima contraxit, ac infecta est concupiscentiae vitio, ex carne, idest ex praesupposita conditione generationis, quippe quae in poenam originalis culpae adnexam habet concupiscentiam. Ad 4. *N. Con.* nam suis sensationibus disponere animam ad suas spiritales adfectiones, non transcendit corporis sphaeram; secus in animam verum peccatum transferre. Quid? quod nec ex adfectione materiali anima vere dolet, licet doloris producat sensationem, quam pati dicitur homo. Ad 5: inferni ignis ita agit per ineffabile miraculum (q) quod nefas est expetere pro peccato in animam transfundendo (§).

QUAE-

(q) Arcanum illud exponemus *inferius* Tom. IV. ubi de inferno gehennali.

OBSERVATIONES.

(§) I. Praetereundum non est, immo notatu dignum censeo singulare illud, quod apud Protestantes Germanos hodieque satis obtinet, acutissimi *Leibnitii* opinamentum, quo subdifficilem de traductione peccati Adami in suos posteros quaestionem facilius enodaret in Theodicaea par. 1. § 91.

„ Existimem (inquit, praejacto sub §. 90. principio de organica praeformatione formarum omnium) „ animas, quae aliquando erunt humanae, non minus quam „ aliarum specierum animas jam fuisse in „ seminibus, regrediendo per omnes majores usque ad Adamum, & ab initio mun„ di in quadam corporis organici ratione „ exstitisse „ In quo secum sentire putat complures viros doctissimos cum *Swammerdamo*, *Malebranchio*, *Baelio*, *Picarne*, *Hartsoeckero*.

Pergit deinde „ multas ob caussas etiam „ congruum esse videtur ut non praexstiterint nisi tanquam animae sensitivae, vel „ tantum animales, perceptione sensuque „ praeditae, ac ratione destitutae, manse„ rintque in eo statu donec homo, cui „ quaeque debebatur, generaretur, tum de„ mum rationem accepturae. „

Concludit denique „ haec explicatio vi„ detur solvere perplexos illos nodos, quos „ hoc in loco tam Philosophi quam Theo„ logi nectunt, quum difficultas originis „ formarum prorsus cesset, & divinae justi„ tiae longe convenientius sit, animae physice & animaliter jam corruptae per Ada„ mi peccatum dare novam perfectionem, „ scilicet rationem, quam animam aliquam „ rationalem per creationem vel aliter inse„ rere corpori in quo moraliter sit corrum„ penda. „

Haec autem ab Leibnitio simpliciter proposita lubenti animo adoptarunt, pluribusque explicanda & sustinenda duxerunt *Christianus Wolfius*, Mathematum ac Philosophiae in Academia Marburgensi Professor, in Psycologia rationali sect. 4. cap. 2. §. 704. sqq. *Israel Theoph. Canzius* in usu Philosophiae Leibnitianae & Wolfianae in Theologia, cap. 5. §. 544. p. m. 474. sqq. edit. 1749. aliique ap. ipsum *Canzium*.

Itaque secundum eos Authores, ad salvandam rectius peccati originis propagationem admittenda est *animalculorum praeformatio*, seu rationalium omnium animarum simul ab initio temporis cum ceteris quibusque rebus creatio, earumque inclusio in totidem organicis corpusculis, insimul a Deo conditis, quae aliquibus spermatica animalia sunt, aliis vero prima quaedam rudimenta, seu foetus stamina in ovis femineis delitescentia.

Ita vero, ait *Canzius* p. 474., reprobata animae creatione, culpa peccati cum anima admissi non transfertur in Deum; tum optime explicatur quomodo nondum nati sint in parentum lumbis, ut ab uno morali capite repraesentari queant ex Hebr. 7. 10.

Ita

677 QUAESTIO IV. Num Adamo non peccante, & aliis peccantibus, contraheret quiſquam homo peccatum originis? MINIME. Quia cum ſolo Adamo foedus pepigit Deus. Et quidem *CC.* & *Patres* in unum Adae peccatum referunt originalem labem (r). Heinc eadem neque ex peccato Evae trajecta in nos eſt; (s) neque trajecta fuiſſet in filios ex peccato Caini, vel alterius genitoris. Conſentiunt vulgo *Theologi* de Schola contra Scotum, cui nullum favet fundamentum (t).

OBJECTIONES.

678 Obj. *primo*. Ex Eccleſ. 25. 33. *a muliere factum eſt initium peccati, & per illam omnes morimur*. *Secundo*. Etiam Evae injunctum eſt praeceptum, quod in totius humani generis perſona indicebatur: ergo etiam Evae inobedientia in poſteros tranſiit. *Tertio*. Si, Adamo non peccante, Cain, aut pater alius peccaſſet, filii ipſius nati fuiſſent ex parente culpa infecto: ergo & ipſi ea culpa naſcerentur infecti. *Quarto*. Heinc e contrario, ſi Deus praeſervaſſet coelitus patrem tuum ne contraheret originale, eſto id contraxiſſent avus, proavus &c. tu illud non incurreres, utpote ortus a parente, qui peccato vitiatus non eſt: quod nimis durum videtur.

679 ℟. Ad *primum*: morimur per illam ex occaſione, quatenus Adamum incitavit ad peccandum; non in illa, quum ſuum peccatum non fuerit capitale, ſeu omnibus commune. Ad *ſecundum*: non

eſt

Ita inſuper, ſcribit loc cit. *VVolſius*, nihil defenditur quod a SS. Patribus ac Theologis ſit improbatum; Patres enim tantummodo damnarunt hypotheſim de praeexſiſtentiam animorum ante corpus & ſine corpore. Pluribus idem Leibnitiani Syſtematis theoremata confirmare atque illuſtrare pergit a §. 705. ad uſque 727.

Et vero quantum hoc nuvum ſyſtema diſtet a mente Patrum ac Theologorum, & a verosimiliore ſanae prudentiſque mentis ratione; quot, quantiſque illud ſcateat difficultatibus; quam parum aut nihil conferat ad clarius elucidandam peccati Adamici traductionem in poſteros, multis & perfacile quidem demonſtrare fas eſſet, niſi nobis otium feciſſent alii, praeſertim *Gundiſalvus Carattinus* in Wolſiana ſententia de origine & praeexſiſtentia animarum theologice diſcuſſa atque excuſſa, *Fortunat. a Brixia* in Philoſ. mentis par. 2. ſect. 3. prop. 6. p. m. 176. ſqq. edit. 1749. & *Bernard. de Rubeis*, qui nobis ad has obſervationes facem praetulit, in cit. tr. de pecc. orig. cap 70. §. 2. & alias. Ipſi merito conſuli poſſunt.

II. Plura in eandem rem excogitata ſunt ſyſtemata. Sic e. c. *Nicol. Malebranchius* in comment. de inquir. veritate, in illuſtrat. ad cap. 7. libri ſiſtit modum traductionis peccati originis in lege quadam communicationis inter cerebrum matris & infantis cerebrum.

Ac *Du-Vigierius* in tr. de ſpiritu hominis cap. 14. ut ipſam traductionem explicet, prima corpuſculorum omnium ſtamina ab initio elaborata invehit, includitque in corpore Adami, ubi denique ſuis unita fuiſſe animabus confingit, idem habuiſſe cum Adamo praeceptum, atque hoc ipſum pariter, etſi minus graviter, violaſſe.

Sed haec tamen & alia lubenter miſſa facimus, utpote manifeſtius falſa, verius abſurda, minus nota, minorique plauſu recepta. Ea refert & profligat laud. *De Rubeis* cap. 69. & 71. quem adi ſis.

(r) Nobiſcum ſunt *D. Th.* q. 81. a. 2. *Suar.* ſ. 3. n 9. *Amic.* cit. n. 37. *Bec.* heic q 9. a n. 2. *Compt.* cit. ſ. 7. n. 7.

(s) Lege *D. Th.* a. 5. & *Bellarm.* l. 4. c. 13.

(t) Recole *Suar.* proxime cit.

eſt injunctum Evae tanquam capiti. Ad *tertium N. Con.* Pro culpa originali non adtenditur, quid proxime parentes habeant, ſed quid Adam fecerit: neque ex natura rei pendet, ſed ex Dei inſtitutione, quod peccatum ex patre ad filium tranſeat. Ad *quartum*: ſequela non infertur, ut patet. At vera eſt, ſi Deus in patre non ſolum impediiſſet originale, ſed etiam vim ſuos inficiendi filios, quae quidem non eſſet peccatum in patre, ſed denominatio ex eo, quod deſcenderit ab Adamo per naturalem generationem: quum autem pater eſſet utrique ei defectui obnoxius, potuit Deus vel utrumque remittere, vel modo culpam, non remiſſa ea vi inficiendi; uti ſaepe remittit peccati culpam, non reatum. Et falſa eſt, ſi Deus eam vim inficiendi in tuo patre relinqueret: quod conſtat paritate patris generantis ſine peccato proprio originali, utpote per baptiſmum deleto (*u*).

680 QUAESTIO V. Cur Deus creet animam, quam novit ſtatim inficiendam peccato? Adsero. 1.° Quia commune bonum univerſi praefertur privato. 2.° Quia ipſi homini melius eſt ſic eſſe, quam omnino non eſſe. 3.° Quia macula illa non eſt perpetua, quum Deus modum, quo deleri valeat, conſtituerit (*x*). Heinc nec malum facit Deus, creans animam, nec pater generans filium, etſi ex adcidenti novum peccatum originis in genito ſubſequatur ex creatione, & generatione, quae ſecundum ſe bonae ſunt.

681 QUAESTIO VI. Eccur delictum a nobis in Adamo patratum non ſit etiam nobis in Adamo remiſſum? Adsero. Quia minime fuit in pacto conſtitutum ut gratiam amiſſam Adam poſſet poſteris reſtituere. Licet enim virtute pacti, ſeu foederis tranſgrediendo vices omnium geſſerit, non ita vero poenitendo, quoniam delictum revocavit ceu privata perſona (*y*).

§. III.

De iis, qui noxa originali infecti ſunt.

682 QUAESTIO I. Quinam generatim ſint infecti? Adsero: Omnes, & ſoli deſcendentes via ſeminali ex Adamo. Fide certum. Quia ex *Rom.* 5. *in omnes homines mors pertranſit*, & 1. *Cor.* 15. *ſicut in Adam omnes moriuntur* &c. ergo omnes. Deinde valde incongruum eſſet, Adamum illi communicare culpam, cui non tribueret naturam: ergo ſoli. Ii ergo talem incurrerunt neceſſitatem contrahendi originale, ut re ipſa contrahant, niſi ſingulari Dei privilegio praeveniantur (*z*).

Et

(*u*) Conſule *D. Th.* cit. q. 81. a. 5. & *Arri.* heic d. 50. a n. 12.

(*x*) Conſentiunt vulgo *PP.* ac *TT.* cum *D. Th.* q. 83. a. 1. & *Suar.* cit. n. 9.

(*y*) Plura de hoc argumento cit. *Amicus* ubi de pecc. orig. n. 40.

(*z*) Non ſinit de iis dubitare *Trid.* ſeſ. 5.

683 Et quidem id ipsum eadem ostendunt testimonia, quae pro generali dogmate de exsistentia peccati originis supra produximus (*a*) Signanter vero pro peccato a fidelium liberis contracto adpellari possent *C. Milevitan.* (*b*) *Siric.* (*c*) *Cypr.* (*d*) *Ambr.* (*e*) *Hier.* (*f*) *Aug.* (*g*).

OBJECTIONES.

684 Obj. Ad filios fidelium peccatum originis non pertinet. Nam 1.° ex Genes. 17. 7. pollicitus est rerum Conditor futurum se Deum cum Abrahae, tum seminis ejus; at Christiani in semen Abrahae deputantur. 2.° Roman. 11. 16. inquit Apostolus, *quod si delibatio sancta est, & massa; & si radix sancta, & rami*. 3.° Idem 1. Cor. 7. 14. ait, *sanctificatus est enim vir infidelis per mulierem fidelem, & sanctificata est mulier infidelis per virum fidelem; alioqui filii vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt*. 4.° Salomon ex Sap. 8. dixit, *sortitus sum animam bonam... & veni ad corpus incoinquinatum*. 5.° ex adagio recepto, nemo dat quod non habet; at enim patres fideles peccatum originis, quod derivent in filios, non habent.

685 ℟. *N. Ads.* Nec enim constat de privilegio, quo ii exsimantur a lege pro omnibus naturali generationis via a Protoparente Adamo descendentibus constituta. Ad 1. prob: foedus illud divinum cum semine Abrahae quatenus spiritale fuit, ad vitam aeternam pertinens, non secundum carnem fuit, sed secundum fidem, interprete Paullo *Rom.* 9. 8. *Galat.* 3. 7. & alibi. Quocirca tum filii fidelium ad foedus & ad populum Dei pertinent, quum imitantur parentum fidem, recipientes fidei Sacramentum in baptismate, ajente de singulis quibusque filiis *August.* (*h*) *de ovibus* (christiani gregis) *ejus esse non incipiunt parvuli nisi per baptismum: profecto si hoc non adcipiunt, peribunt*.

686 Ad 2: violenta nimis interpretatione detorquetur sensus Apostoli, qui totus est in hac epistola ut comprobet, omnes, tam Gentiles, quam Judaeos in peccato esse ac inexcusabiles. Heic autem intendit, Judaeos in caussa probabili sanctos dici, aut esse futuros, si sanctitatem suorum Patrum, seu Patriarcharum quasi hereditariam conservent. Ad 3: qui adseruit omnes nasci filios irae, & in Adamo peccasse, heic sermonem habet de proxima quadam dispositione ad sanctitatem, quam habet conjunctus cum fideli, ac filius patris aut matris fidelis, ut baptismo & christianis institutionibus sanctificetur (*i*).

687 Ad 4: verba Salomonis denotant, ejus animam praeclaris dotibus a Deo instructam succrescente virtutum exercitio munditiem corporis eximiam obtinuisse. Ad 5: nihil ea evincit; parentes siquidem peccatum originis non transmittunt per modum caussae, sed per mo-

(*a*) Num. 630. sqq. a p. 372.
(*b*) Can. 2.
(*c*) Ep 1. ad Himer. c. 2.
(*d*) L. 3. epist. 8. ad Fidum.
(*e*) Apol. David c. 11.
(*f*) Epist. ad Laetam.
(*g*) L. 2. de pec. orig. c. 40. & epist. olim 28. ad Hieron. & saepe alias.
(*h*) L. 1. de peccat. mer. & remiss. cap. 27.
(*i*) Lege *Augustin.* super hoc textu differentem in l. 2. de peccat. mer. c. 26. n. 42. & l. 1. de serm. Dom. c. 16. n. 45.

modum conditionis, hoc est per naturalem generationem, qua quidem posita, consequitur ex adcidenti peccati transmissio. Hoc sensu ajebat *Aug.* (*k*) *potuerunt parentes transmittere quod ipsi minime habuerunt, non solum sicut frumenta paleam & praeputium circumcisus, sed etiam quod & vos dicitis, fideles infidelitatem in posteros trajiciunt* (*l*).

688 QUAESTIO II. Num Christus Dominus eam contraxerit noxam? MINIME. Quia ejus naturalis divina Filietas cum omni peccato pugnat; ejusque miraculosa in carne Conceptio, absque virili saltem semine, ope solius Spiritus S. peracta est. Haec, fide duce, apud orthodoxos Doctores una vox. Dixi *absque virili saltem semine*; permulti siquidem sapientes (*m*) probabiliter putant, Beatissimam Virginem absque ulla illibatae puritatis jactura concurrisse ad efformationem Christi corporis suo semine femineo, uti necessario reliquae matres ad suas generationes concurrunt.

689 QUAESTIO III. Num Beatissima Deipara eam contraxit, vel saltem ejus debitum? ADSERO I. Non contraxit. Hoc Adsertum est longe probabilius prae contrario (*n*); est certissimum (*o*); est in apice certitudinis theologicae; est proxime definibile a Pontifice, etiam extra Concilium (*p*). II. Non contraxit ejus debitum proximum, quia non descendit ab Adamo, tanquam ei inferior, & secunda in aestimatione morali; quum decreta fuerit in signo priori ad Adamum (*q*). III. Nec contraxit ejus debitum remotum; quia non fuit inclusa in pacto (*r*).

690 QUAESTIO IV. Num Eva contraxerit? NEGO. Quia non fuit via seminali, sed miraculose ex Adamo propagata. Deinde non habuit justitiam originalem ab Adamo transfusam: ergo nec culpam originalem (*s*). Heinc si ipsa non peccasset, etiam Adamo peccante, conservasset justitiam originalem, quam proinde duntaxat amisit ob suum peccatum personale, quod dici potest sibi originale, quatenus sibi fuit origo, & caussa malorum omnium, quae ex amissione status innocentiae ei obvenerunt.

691 QUAESTIO V. Num eam contraheret qui aliter, quam per

(*k*) L. 3. de peccat. mer. c. 9.

(*l*) Conf. *Bellarm.* cit. l. 4. c. 14. & l. de baptismo cap. 4. tum Interpretes Biblicos, praeprimis *Alapide* & *Calmetum* super Paulina doctrina huc loci nobis objecta.

(*m*) Ap. *Amad. Guimen.* omnino consulendum ad tr. de Matrim. prop. 14. a n. 1.

(*n*) Ap. *Bec.* cit. q. 10. a n. 5.

(*o*) Ex *Arsdek.* cit. c. 5. cum communiore.

(*p*) Ap. *Platel.* cit. n. 65.

(*q*) *Didacus de Quadros* de Incarn. d. 8. a n. 35.

(*r*) Ex eodem olim amicissimo *Quadros* in MSS. ad me missis, & *Carolo del Moral* ap. ipsum *Quadr.* de Incarn. ubi supra, faveteque cit. *Suar.* s. 4. a n. 10.

Haec duntaxat indicata pluribus illustranda manent *inferius* Par. IV. Tom. VII. Tr. I. Lib. I. Cap. I.

(*s*) Consentiunt *Suar.* s. 4. n. 1. & *Amic.* cit. n. 116. contra Cathar.

per naturalem generationem efformaretur, uti dicitur de puero Flandrico *Ludovico Rocheëto*, qui ex patris latere natus perhibetur an. 1330. in pago de Ulasloo prope Dixmudam, Flandriae oppidum (*t*)? NEGO. Quia haec noxa non transfunditur nisi per naturalem generationem. Constat ex dictis de Eva. Nec ille quidem puer indiguit baptismo ad delendam originalem maculam, sed solum ut fieret capax ad reliqua Sacramenta, & ad coeli introitum, qui non nisi baptizatis in hac providentia promissus est. Nec tandem mori debuit ob peccatum, quod non contraxerat, sed ob decretum divinum alterius ordinis, in eventu adeo ab aliis communibus discrepante; mors enim non supponit necessario peccatum, immo ipsa in statu quoque naturae purae in homines irruisset (*u*).

Hactenus de Deo creatorum omnium Principio, cui soli laus, honor & gloria.

(*t*) Ut Author est *Henr. a S. Ignat.* in aeth. amor. l. 10. par. 3. c. 7. n. 81. ex *Bertrando Loth* tr. 15. de casibus belgicis.

(*u*) Conf. cir. *Henric. Continuator Tournel.* ubi de pecc. orig. cap. 1. art. 4. *Henno* in Theol. d. 3. de pecc. orig. q. 3. concl. 2.

INDI-

INDICES ALPHABETICI

sub Praemonito, consimilibus Indicibus praefixo ad Tomum II. pag. 508. huc loci recolendo.

INDEX I.

SANCTORUM DOGMATUM

una cum Ethnicis Sapientibus, Vetustis Monumentis, Quaestionibus Dogmatico-Scholasticis, & Erroribus.

Oper-

Ocel-

H

DOGMA VI.

Homo creatus est ad imaginem & similitudinem Dei. 150

SAPIENTES ETHNICI

qui comprobant Dogma.

QUAESTIONES

quae Dogma elucidant.

Homo ad imaginem & similitudinem Dei qua ratione conditus? 150. sq.

Eas adde, quae versantur circa Hominem Innocentem quoad ordinem naturae & gratiae, *mox* indicatae ad Dogma I. p. 408.

I

DOGMA VII.

Immortalis est animus hominis. 149

SAPIENTES ETHNICI

qui comprobant Dogma.

Max.

QUAESTIO

quae elucidat Dogma.

ERRONES

qui in Dogma impegiffe feruntur.

L

DOGMA VIII.

SAPIENTES ETHNICI

qui comprobant Dogma.

Videlicet & Legumlatores fapientiffimi, & qui de Lege peregregie differuerunt: e quorum numero ii pauciores funt, quos jam fubjicimus.

Sci-

DOGMA XIV.

QUAESTIONES

quae elucidant Dogma.

ERRONES

qui in Dogmata de Lege hucusque adserta quoquo modo impegisse feruntur.

DOGMA XV.

SAPIENTES ETHNICI

qui comprobant Dogma.

QUAESTIONES

quae elucidant Dogma.

ERRONES

qui in Dogma impegisse feruntur.

DOGMA XVI.

Be-

INDEX II.

SAPIENTUM ETHNICORUM.

A

Bal-

INDEX III.

MONUMENTORUM ANTIQUITATIS.

Cer.

INDEX IV.

QUAESTIONUM.

INDEX V.

ERRONUM.

Ano-

Ever-

Leu.

INDEX VI.

RERUM PRAECIPUARUM.

D

no-

Nim-

Sado-

LAUS DEO PRINCIPIO ET FINI CREATURARUM.

PRAE PRIMIS EMENDANDA:

Pag.	Lin.	ERRATA	CORRIGE.
31	32	convellere	convelli
49	34	quadrupedia	quadrupeda
71	35	vcriusque	veriusque
120	33	col. 1. diviaam	divinam
141	32	col. 2. Stoiro	Stoico
179	5	impetinens	impertinens
185	1	prorius	prorsus
189	42	spoutanae	spontanee
191	21	*liberam*	*liberum*
209	29	col. 1. *Carinthiani*	*Cerinthiani*
212	41	col. 2. iatius	latius
216	21	abque	absque
229	24	col. 1. adverus	adversus
230	34	col. 1. curatint	curarint
238	12	rationails	rationalis
255	18	col. 1. Lutherenam	Lutheranam
261	27	col. 2. also	alio
263	7	otta	orta
267	7	deuotaret	denotaret
275	21	col. 1. couterere	conterere
278	31	col. 1. aon	non
298	35	siatuta	statuta
301	30	col. 2. prafertim	praesertim
305	44	col. 1. nna	una
318	25	ronceffio	concessio
319	27	Privilegiatum	Privilegium
322	8	privilegiarii	privilegiario
	18	nationaliis	nationalis
340	26	col. 1. posusmus	posuimus
341	15	col. 2. posteres	posteros
349	38	col. 2. ipsa enim	ipse enim
397	37	dude Delugo.	duce
403	27	col. 1. de praeexsitentiam	praeexsistentia
417	26	col. 2. seu Galilaeus.	Galilaeus Judas.
427	44	col. 1. Baanim.	anim.
	45	col. 1. rdesanes	Bardesanes

Errata cetera leviora pro sua benignitate corriget Lector.

EXCVDEBAT ROMAE
PAVLLVS IVNCHI TYPOGRAPHVS
PROVISOR LIBRORVM S. R. E. IN BIBLIOTH. VATICANA
IN S. MICHAELIS AD RIPAM
AN. R. S. MDCCLXXI. VI. ID. APRIL.
SEDENTE
CLEMENTE XIV. PONT. OPT. MAX.
ANNO PONTIFICATVS II.

